KOLONIALE STUDIËN

KOLONIALE STUDIËN

TIJDSCHRIFT VAN DE VEREENIGING VOOR STUDIE VAN KOLONIAAL-MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN

1930

REDACTIE :
Mr. F. M. Bn. VAN ASBECK
Dr. H. M. HIRSCHFELD
H. J. VAN MOOK en
Ir. E. P. WELLENSTEIN

Veertiende Jaargang

EERSTE DEEL

KONINKLIJK INSTITUUT voor TAAL-LAND- & VOLKENKUNDE van NEDERLANDSCH-INDIË

G. Kolff & Co. Weltevreden
1930

INHOUD
van den 14den Jaargang (Eerste halfjaar).

Blz.

Een academische opleiding voor het Inlandsch Bestuur op Java en Madoera, door H. J. VAN MOOK 1

Het onderwijs in Britsch-Indië, door Dr. W. M. F. MANSVELT 37

Opmerkingen en aanteekeningen over het denkbeeld van een tolunie Nederland—Ned.-Indië, door A. J. SCHABEEK, C. VAN DEN BUSSCHE, Dr. H. M. HIRSCHFELD en Mr. F. M. Bn. VAN ASBECK..... 66

Leeningpolitiek, door Mr. Dr. B. J. F. STEINMETZ. 91

Een en ander over „Dualistische Economie", door Ir. E. P. WELLENSTEIN..... 115

Iets over de Internationale Arbeidsconferentie, door Mr. J. J. SCHRIEKE 135

Indrukken van de 10e Volkenbondsvergadering, door R. A. A. A. DJAJADININGRAT 141

Hoe het Institute of Pacific Relations den vrede bevordert, door Mr. L. EINTHOVEN 155

Boekbespreking.

Prof. Mr. J. A. EIGEMAN. Indië en de Ministerraad 164

Sir BASIL BLACKETT. The economics of Indian unrest..... 172

Uit de tijdschriften.

La main-d'oeuvre des grands travaux à Madagascar. Bulletin de l'Agence générale des Colonies, Sept. 1929 176

G. FINDLAY SHIRRAS. Gold and British Capital in India. Economic Journal, Dec. 1929..... 177

CHARLOTTE LEUBUSCHER. Neuere Tendenzen in der britischen Imperial- und Kolonialpolitik. Weltwirtschafthiches Archiv, Oct. 1929 179

KIKABHAI PREMCHAND, M. L. A. The economic position in India. The Asiatic Review, Oct. 1929 184

Prof. Dr. J. H. Boeke 187

The American Presidential Office, its political value, by A. VANDENBOSCH 188

De depressie in de transportbedrijven, door Ir. W. C. D. HAARMAN 203
De desapolitie in het Regentschap Sragen (Soerakarta), door D. H. MEYER 223
Tien jaren Volkenbondsarbeid, door A. PELT 257

Kroniek.

Het herstel van den gouden standaard in Japan 278
Leeningpolitiek 287
Tariefstilstand-conferentie, Volkenbonds-conferentie ter voorbereiding van een gezamenlijke economische actie 292
Rechtstreeksche beperking der productie van opium en andere verdoovende middelen 297
De politieke toestand in Engelsch-Indië 299
De conventie op den gedwongen arbeid 306

Boekbespreking.

H. TH. HIRSCH. De inlandsche landbouwproductie in verband met het welvaartsprobleem 312
M. L. DARLING. De „cattedre ambulanti" van Italië en de „training" van den boer 315
Sir BASIL BLACKETT. L'Europe et l'Empire Britannique en tant qu'Unités économiques mondiales 318

Uit de tijdschriften.

MAX OUTREY. Les travaux du Conseil supérieur des Colonies. (Session 1927—1928). La Revue du Pacifique, 15 Aug. 1929 321
L. ARCHIMBAUD. L'evolution de la reglementation du travail indigène dans les colonies françaises. La Revue du Pacific, 15 Mei 1929 325
Captain M. D. KENNEDY. Industrial revolution in Japan. Fortnightly Review, November 1929 328

Malaise ter Oostkust van Sumatra, door J. DE WAARD ... 331
Het stelsel van neutraliteit onder Volkenbondsverdrag en Kellogg Pact, door A. VANDENBOSCH 346
De waarde-schatting van de bezittingen der Landsbedrijven bij de invoering van de Indische Bedrijvenwet, door Dr. Ir. L. J. DE VEN 363
Indrukken en ervaringen in Engelsch-Indië op het eind van 1929, door Dr. H. KRAEMER 371

Enkele opmerkingen omtrent de economische situatie van Japan, I., door Dr. R. E. SMITS 390
De Gouvernementsrechtspraak en de verwarring in het Inlandsch grondbezit in de Minahasa, door Mr. F. D. HOLLEMAN 435
Zijn restrictie-maatregelen ten aanzien van de productie om prijsdaling te bestrijden wenschelijk?, door Dr. H. M. HIRSCHFELD 475

Kroniek.

Enquête in het Oosten inzake den handel in vrouwen en kinderen 494
De reorganisatie van den gezondheidsdienst in China 496
Aanpassing van het Volkenbondsverdrag aan het Kelloggpact. 499

Boekbespreking.

Mr. H. C. SCHOKKER. Twaalfde jaarverslag van den Dienst voor Waterkracht en Electriciteit over het jaar 1929 503

Uit de Tijdschriften.

L. F. RUSBROOK WILLIAMS. The future of Lancashire trade with India, growing importance of markets of the Native States. The Commercial, 16 Jan. 1930 507
F. G. SPRING. Co-operative Rubber Societies amongst smallholders. The Malayan agricultural Journal, April 1930..... 509
C. HUBRACK. Some notes on the problem of rural betterment in India. Int. Rev. of Agriculture, Part II. Febr. 1930..... 510
A. LOVEDAY. (Head of the Economic intelligence Service of the League of Nations). Quo vadimus? Index (Zweden), Januari 1930 513

Een academische opleiding voor het Inlandsch Bestuur op Java en Madoera,

door

H. J. VAN MOOK.

Sommige denkbeelden hebben het in hun eerste levensjaren even moeilijk, als het leelijke jonge eendje in de eerste maanden van zijn bestaan. De schoonheid en kracht van de volwassen zwaan liggen nog in een verre toekomst verborgen; de eenden en de kippen in den hof zien slechts het vreemdsoortige jong, dat onbehoorlijk van hun ingeroeste voorstellingen verschilt; hun gekakel en gekwek ontmoedigt zelfs hem, die zich de toekomst wel verbeelden kan, maar niet weet, hoe de lange groeiperiode moet worden beveiligd en doorstaan. Het valt te vreezen, dat de idee van een academische opleiding voor het Inlandsch bestuur, die in de laatste jaren telkens aarzelend wordt geuit [1]), moeilijk een concrete uitwerking zal krijgen, eenerzijds omdat het zwaar valt haar van den last der historie los te binden, anderzijds wijl de tijd en de moeilijkheden, welke het huidig tijdstip van een mogelijke, ruime verwerkelijking scheiden, van zulk een onderneming afschrikken. Hierin schuilt gevaar: vragen van opleiding en voorbereiding moeten geruimen tijd voor de behoefte aan de aldus opgeleide en voorbereide krachten dringt worden opgelost, of de oplossing komt te laat. De geschiedenis geeft hier waarschuwing genoeg: op de suggestie van BAUD uit 1845 [2]) volgt eerst in 1879 de hoofdenschool; van de denkbeelden uit het rapport over de bestuurshervorming van 1909 is de bestuursschool wel reeds in 1914 gerealiseerd, de verbeterde osvia echter eerst in 1928.

1) Het regentencongres van 1927 behandelt, wegens onvoldoende voorbereiding, de zaak met gesloten deuren; Bestuursgids, 3de jg. no. 1—2, blz. 60.

2) KEUCHENIUS, II, blz. 263.

De kern van het vraagstuk schuilt in de veranderde positie en het veranderde karakter van het Inlandsch bestuur.

De prijaji-groep, de ambtsadel der 17de eeuw ontleende gezag en aanzien — globaal gesproken — aan twee bronnen: een vorstenmacht van wisselende sterkte; daarnaast de wereldbeschouwing der in dorpen en andere kleine groepen saamgebonden bevolking, die als natuurlijk — binnen zeer ruime grenzen — het onderscheid in standen met hun verhouding van bevel en gehoorzaamheid aanvaardde, aanvaardde ook, dat de geboorte over de rechtmatige plaats in de maatschappij besliste, tenzij een magische begunstiging, niet persoonlijk karakter in onzen zin, den lagere verhief, of een magisch onheil den hoogere deed vallen.

Voor die plaatselijke bestuurders, ambtelijk georganiseerd maar ieder voor de eigen nakomelingschap dynastiek gezind, beteekende de verwisseling van het oppergezag van Mataram met dat van de Compagnie persoonlijk een verheffing, althans in den eersten tijd. De nieuwe meester, die eerst erkend wordt, wanneer hij ook te land zijn militaire meerderheid over den ouden heeft bewezen, vertoont een ongekende duurzaamheid en stabiliteit, die de vroeger wankele zetels schraagt. Als vreemdeling heeft hij de inheemsche bestuurders noodig; hij kan hen niet door eigen menschen, naar het hem invalt, vervangen [1]: staat de zetel steviger, men zit er ook vaster op. Niet alleen de gewezen boepati, ook de toemenggoeng, de ngabèhi wordt van ambtenaar halfvorst, zelfbestuurder [2] en wat hij vroeger in de Javaansche landen als regel niet was — autonome bron van adel. Aan zijn nieuwe verplichtingen kan hij voldoen, zonder zijn eigen bestuursmethoden te veranderen; binnenslands gaat hij zijn ouden gang.

Kwam het tijdens het latere Compagniesbewind, bij de groeiende belangstelling voor koffie, indigo en katoen, al langzaamaan tot meer ingrijpen ook door Europeesche vertegenwoordigers van

---

1) Wel een enkele maal door inheemsche gunstelingen, uit politieke overweging of voor waarde genoten; maar de kans is veel geringer.

2) Zelfbestuurder onder korte verklaring — zie VISMAN in Kol. Stud. 1928, II, blz. 129 —, maar met ongeschreven zelfbestuursregelen, die een zoo volledige onthouding van het centraal gezag prediken, als maar eenigszins loonend is.

het centraal gezag in het binnenland, de groote omwenteling begon, toen een staat in plaats trad van dit handelslichaam en vooral, toen na elkaar twee staatslieden de teugels van het bewind uit handen van de regeerende kooplieden kwamen overnemen. Nu worden op bestuursgebied allerlei doeleinden gesteld [1]), die zoowel den Compagniesdienaren als den regenten vreemd waren geweest; naar het binnenland gaan, door tusschenkomst van Europeesche ambtenaren, allerlei bevelen, die de regenten en het lager Inlandsch bestuur hebben uit te voeren en die sterk gaan ingrijpen in de vertrouwde inheemsche bestuursmethoden. DAENDELS komt met zijn ambtelijke organisatie reeds tot de desahoofden; RAFFLES zal met zijn landelijk stelsel zelfs, buiten de regenten om, den kleinen man rechtstreeks trachten te bereiken. Beide beroemen zich erop, de regenten te hebben verambtenaard; DAENDELS rapporteert, dat hij hun gezag geheel en al ondergeschikt en dienstbaar gemaakt heeft aan de oogmerken van het gouvernement; RAFFLES proclameert, dat „the undue influence and authority of the native chiefs have been restricted: but government will avail themselves of their services in the important department of the native police..."

En nu gaat het verder op dezen weg, met zekere schommeling op en neer [1]), maar in een vaste, algemeene richting. Het cultuurstelsel, de bescherming van den kleinen man, de vrije grootlandbouw, de welvaartszorg, het onderwijs, de opheffing, de unificatie, zij alle stellen bestuurseischen, aan het inheemsche gebruik en de inheemsche opvattingen vreemd, eischen ook, die de organisatie van het Inlandsch bestuur en zijn betrekkingen met de bevolking telkens min of meer ingrijpend wijzigen. En bij dit alles is steeds haast! haast! om binnen één regeerperiode, één hoofdambtenaarsleven de vastgestelde plannen te verwezenlijken; een overijling, die tijd noch aandacht heeft voor de vraag, of het niet beter is het Inlandsch bestuur eerst zoodanig op te leiden en op te voeden, dat het de secundaire leiding van deze en dergelijke zaken zelf ter hand kan

1) Een vergelijking van het regeeringsreglement van 1818, het eindresultaat van deze omwentellngsperiode, met het charter van NEDERBURGH is in dit opzicht leerzaam.

2) Bij de neerwaartsche schommelingen wordt herhaaldelijk de overbodigheid van het regentsambt betoogd; de regeering heeft echter die betoogen nooit aanvaard.

nemen. Gevolg is eindelijk een toestand, waarvan de bekende teekening door Dr. SNOUCK HURGRONJE in De Gids van 1908 misschien wat te zwart aangezet mag zijn, maar op geen goeden grond onjuist kan worden genoemd. Aan het begin van deze eeuw is het terrein, waar het Inlandsch bestuur nog eenigermate een zelfstandig karakter draagt, ingekrompen tot een aantal fragmenten, die van het min of meer zuiver inheemsch gemeenschapswezen zijn overgebleven; overal waar het Westen in de inheemsche sfeer is binnengedrongen, zijn die ambtenaren gezagsinstrumenten, translateurs van de bevelen van het Europeesch bestuur, adviseurs soms op zijn best. Aangezien deze ambtelijke adel geen economischen grondslag vindt in groot-landbezit, is zijn onmisbaarheid, zijn bestaan enkel het gevolg van het feit, dat nog steeds de bevolking zijn gezag als natuurlijk aanvaardt, zijn bevelen, ook al zijn die vreemd van oorsprong en inhoud, volgt.

In deze eeuw zijn echter in de inheemsche maatschappij een aantal veranderingen opgetreden, welke een nieuwe omwenteling in de positie van het Inlandsch bestuur hebben ingeluid. Onderwijs, verkeer, de waarneming van de gewoonten en opvattingen van de Westerlingen tot in het diepste binnenland beginnen aan de oude, stabiele indeelingen te wrikken, de oude, zonder vragen aanvaarde begrippen van standenrecht en standenplicht in twijfel te doen trekken. Naast de Inlandsche bestuursambtenaren ontstaan groepen van Inlandsche ambtenaren, die in de oude hiërarchie niet passen; die, schoon zij het aanzien van de eerstgenoemde missen, door inkomsten, zelfstandigheid van functie, opneming in Europeesche corpsen zich niet meer de ondergeschikten van, maar gelijkwaardig aan de regenten gaan voelen [1]). Aangezien het tot een geïndividualiseerde economische ontwikkling nog niet komt, is het vooral de intellectueele ontwikkeling, naast het buiten de inheemsche sfeer vallend ambt, die de oude maatschappelijke banden losweekt. Dit alles tast de vroegere gezagsbasis aan en nog sterker wordt het, als zich ook onder de breedere massa vrije groepeeringen gaan vormen, vereenigingen met een eigen vereenigingsgezag van „lei-

1) Merkwaardig is, dat een van de eerste officieele reacties op dit verschijnsel is een advies van Dr. SNOUCK HURGRONJE, in bijblad 5941, 1902, over het dragen van Europeesche kleedij door dokters djawa, hetgeen van bestuurszijde als gezagsaantasting schijn te zijn gezien.

ders", die de hiërarchische ordening tusschen het bestuur en de desagemeenschappen doorbreken.

Het Inlandsch bestuur werd door deze stroomingen verschillend beroerd. Sommige regenten gevoelden reeds zeer vroeg, dat deze veranderende maatschappij een geheel ander soort leiding van hen zou gaan eischen, dan die zij tot dusver gaven; zij streefden naar meer ontwikkeling voor zich en hun zonen en vroegen om meer zelfstandigheid in de uitoefening van hun ambt. Andere zagen in dit alles niet anders, dan een ondergraving van hun hoofdmiddel van bestaan en namen daartegenover een houding aan, die in verschillende streken mede oorzaak was (en is), dat het inheemsch vereenigingsleven op zijn best van overheidswege geniet een onwelwillende neutraliteit. De lagere bestuursambtenaren werden mede door den tijdgeest gegrepen en gingen de grenzen, door het erfelijkheidsbeginsel aan hun loopbaan gesteld, de strenge hormatvormen, het risico van individualisme in den bestuursdienst als beklemmende beperkingen van hun persoonlijkheid gevoelen. Overal kwam ongerustheid en ontevredenheid in de rangen; een voortdurende vermindering in den toeloop tot den bestuursdienst uit prijaji-kringen trad als blijvend verschijnsel op. [1]).

Ook de regeering zag de behoeften van den nieuwen tijd; na de hormatbeperking bij circulaire, eenige verbetering van de opleiding en verhooging van eischen voor benoeming, zou de ontvoogding een groot deel van de taak van het lager Europeesch bestuur op het Inlandsch bestuur doen overgaan; in het voorzitterschap van den regentschapsraad zouden de regenten een steeds ruimer wordend, eigen arbeidsveld vinden, dat niet slechts de — overigens bijna niet meer bestaande — zuiver inheemsche sfeer omvatte, maar juist het locaal gedeelte van het moderne bestuursgebied, waarin alle bevolkingsgroepen hun plaats hebben. Van een *Inlandsch* bestuur moet een Inlandsch *bestuur* groeien; van een gezagsinstrument een orgaan, dat deel heeft aan de maatschappelijke leiding.

Is de opleiding van het Inlandsch bestuur met deze nieuwe bedoelingen en eischen in overeenstemming? Opleiding werd reeds lang geleden noodig geacht, maar een opleiding, die voor de vroe-

1) Volgens den regeeringsalmanak 1930 hebben 30 van de 75 patihs en 139 van de 378 wedono's een lager titel dan raden.

gere functie van vrij lijdelijk uitvoerder geschikt maakte. En ook nu kan de mosviba-opleiding met den besten wil geen aankweeking geven van de noodig geworden eigenschappen: bekwaamheid tot een eigen oordeel over, een zelfstandig inzicht in de zoo uiterst samengestelde verhoudingen van de Javasche maatschappij; van begrip, zoowel van het Oostersche als van het Westersche, van synthese in het eigen gedachtenleven, die voor het leiden van die synthese in een gemengde rechtsgemeenschap als het regentschap onmisbaar is. Zulk een taak eischt, dat men boven het werk staat, ook in geestelijke ontwikkeling; dat men zonder technische aanmatiging of dilettanterij de adviezen en wenschen van experts aan de maatschappelijke behoeften en mogelijkheden kan toetsen. Het eischt, ook bij het Inlandsch bestuur, den socialen ingenieur (MEYER RANNEFT), die — de voortreffelijke uitzonderingen van het heden daargelaten — enkel een academische vorming in eenigszins grooten getale voortbrengen kan.

Er zit een gebrek aan logica en een onbillijkheid in de ontvoogding, die de taak van Europeesche ambtenaren, voor welke een volwaardige academische opleiding reeds jaren verlangd en in 1922 verwezenlijkt is, zal doen overgaan op een Inlandsch bestuur, dat nog maar ten deele een middelbare vakopleiding genoten heeft. Vandaar de vele moeilijkheden; telkens kan men op goeden grond hooren betoogen, dat hier het dagelijksch toezicht, ginds het dagelijksch advies, het dagelijksch leidend ingrijpen van den Europeeschen ambtenaar niet kan worden gemist, omdat de ontvoogde bestuursambtenaren voor het werk onvoldoend zijn onderlegd en voorbereid.

Maar er is meer. Uit de inheemsche maatschappij komt, in het ambtelijke zoowel als in het particuliere, een snel grooter wordende groep wel academisch opgeleiden voort; daartegenover geraakt het Inlandsch bestuur, geraken ook de regenten langzaamaan op het tweede plan. In de volksbeweging hebben die academisch opgeleiden een intellectueel gezag, soms in zeer extremistischen zin aangewend, waartegenover de Inlandsche bestuursambtenaar als regel niet een gelijkwaardig, meer gematigd gezag kan stellen, dus enkel de politie aanwenden kan. Zoo ontstaat een tegenstelling tusschen het bestuur en het geïndividualiseerd gedeelte van de inheemsche maatschappij, die voor den rustigen vooruitgang een onheil is.

Ook in de regentschapsraden vindt de regent naast of tegenover zich zulke breeder gevormde rasgenooten, die, al ging hun opleiding gansch niet in juridische richting, uit kracht van die opleiding de Westersche elementen in het radenwerk beter vatten, scherper doorzien, dan hij. En eindelijk drukt een bezoldigingsstelsel, dat vooral diploma's waardeert en ten deele waardeeren moet, den middelbaar of minder opgeleiden bestuursambtenaar beneden de academici; door de combinatie met het erfelijkheidsbeginsel en de bezoldigingsmaatstaven zelfs ten deele beneden den opzichter en den commies.

Maar het belangrijkst blijft, dat de nieuwe taak van het Inlandsch bestuur een zoo hoog mogelijke geestelijke ontwikkeling, waarin de elementen van Oost en West in harmonie geraken, eischt; zonder dat verliest het langzaam maar zeker zijn maatschappelijk gezag, zijn leiding. Het denkbeeld, dat besturen ook zonder zulk een ontwikkeling wel kan [1]), mag sedert 1922 wel overwonnen worden geacht.

De mosviba geeft, ook nu, zulk een ontwikkeling niet. Integendeel, dit oppervlakkig, want quasi-wetenschappelijk soort opleiding is voor het verwerven van een zelfstandig inzicht misschien eer een rem dan een hulp [2]); zooals de zelfverzekerde H.B.S.-alwijsheid kan zij haar nadeelen eerst verliezen door harde loutering in het maatschappelijk leven... als zij die ooit geheel verliest.De bestuursschool, een weinig voorttimmerend op reeds te zwak fundament, geeft haar evenmin. De grondslag voor een werkelijk groeiend en opbouwend inzicht kan slechts — de enkele hoogbegaafden alweer uitgezonderd — door academische vorming worden bijgebracht.

---

1) De moderne vereenzelviging van academische studie met vakstudie heeft dat denkbeeld in de hand gewerkt, daar een eigenlijke vakstudie voor het bestuursambt moeilijk te denken valt. Men zie daarover het verslag van 1911 van de commissie SNOUCK HURGRONJE c.s.; Kol. Tijdschr. 1913, blz. 225 vgg. Toch is met den uitbouw van de sociologische wetenschap een bijzondere studie voor dat ambt wel denkbaar.

2) Kenmerkend is art. 19 van het osvia-reglement (bbl. 11559): „De leeraren, wier vakken dezelfde of verwante onderwerpen omvatten, zijn verplicht omtrent de behandeling daarvan met elkaar overleg te plegen, teneinde zooveel mogelijk..... verkondiging van tegenstrijdige opvattingen te vermijden."

II.

Wanneer het thans gewonnen inzicht juist is, dat de hoogste Inlandsche bestuursambtenaren in menig ressort reeds nu — en naarmate de jaren voortschrijden zal dit in steeds klemmender mate en ruimer gebied een eisch worden — behoorden te zijn ambtenaren met een breede, academische opleiding naast een grondige praktische vorming, dan rijzen met opzicht tot de voorziening in deze behoefte reeds dadelijk enkele moeilijke vragen.

Kan men met enkel academisch geschoolde *regenten* volstaan? Zij, die over een aanvullende studie voor aspirant-regenten, als een soort uitbouw van de bestuursschool denken, schijnen die meening toegedaan. Zulk een stelsel zou, wil het iets meer beteekenen dan volstrekt ondeugdelijk lapwerk, moeten leiden tot het opnemen onder de voorwaarden van bekwaamheid, bedoeld in artikel 126 (4) I.S. van den eisch, dat een nader te omschrijven doctoraal examen met goed gevolg moet zijn afgelegd. Op het reeds zoo vaak uitermate geduldig gebleken bijbladpapier is die eisch zeer gemakkelijk te stellen, doch waar zal men de gegadigden vinden, die eraan voldoen? Welke ouders zullen hun zoons na de middelbare school een dure, vier- of vijfjarige studie laten ondernemen voor een loopbaan bij het Inlandsch bestuur, met zijn lage bezoldigingen en zijn volkomen onberekenbare promotie voor wie geen zoon of nabestaande is van een regent? Ten beste zullen de regenten ieder den zoon, dien zij zich tot opvolger hebben uitgekozen, als een soort ambtelijken kroonprins, aan de hoogeschool het vereischte brevet laten halen. [1]) Dat zulk een toestand, gekoppeld aan den nieuwen benoemingseisch, het beginsel van selectie, dat in art. 126 schuilt, zou terugdringen ten bate van het erfelijkheidsbeginsel, is duidelijk.

Men kan zich ook een ander stelsel denken, dat de selectie meer tot haar recht doet komen. De studie aan de hoogeschool zou nl. voor een telkenjare aan te wijzen, beperkt getal uitverkorenen aan aanvang kunnen nemen na een zes- tot tiental jaren praktijk, zoo ongeveer als thans de studie aan de bestuursschool is ingericht. Eenig nadenken moet echter tot de gevolgtrekking voeren,

1) De huidige positie leidt er toe, naar een regent mij eens zeide, dat daarvoor de minst begaafde zoon wordt bestemd.

dat zulk een stelsel duur is, hatelijk en slecht. Duur, want het beteekent, dat de candidaten voor verdere opleiding in hun diensttijd, op een niet onaanzienlijk salaris, gedurende vier tot vijf jaar aan den dienst onttrokken worden. Hatelijk, want de aanwijzing sluit de niet-aangewezenen voorgoed van de kansen op het regentsambt uit; zal het erfelijkheidsbeginsel iets beteekenen, dan zullen redelijk geschikte regentszonen voorgaan bij meer bekwaam gebleken ambtenaren van lagere afkomst, die dan — niet tot academische studie in de gelegenheid gesteld — alle hoop kunnen laten varen. Kan men tegenwoordig zoo nu en dan hooren zeggen, dat die of die regentszoon op de bestuursschool voor het ambt van zijn vader wordt klaargestoomd, de aanwijzingen voor dat instituut geschieden in het algemeen enkel naar capaciteit en ook zij, wier afkomst gering is, kunnen de hoop blijven voeden, dat wellicht nog eens de kans hun gunstig zal zijn. Bij het hier geschetste stelsel echter is, ook al blijft de bestuursschool in stand, bij gebrek aan academische scholing iedere kans verkeken. En eindelijk is het stelsel met het oog op de studie zelf geheel onbevredigend. De tegenwoordige middelbare vakopleiding voor bestuursambtenaren is, naar de regeering m.i. juist heeft ingezien [1]), als propaedeuse voor de hoogeschoolstudie ongeschikt en op dien grondslag zou men menschen, die bovendien jarenlang in het binnenland, buiten contact met de studiewereld, een drukken werkkring hebben gehad, verder willen laten studeeren op een leeftijd, die menigeen het opnemen minder gemakkelijk maakt? Ik vrees, dat er heel wat handlichting aan te pas zal komen, om een redelijk getal geslaagden binnen een redelijken tijd afgeleverd te krijgen; handlichting, waartoe de jonge faculteiten hier te lande maar matig genegen zullen zijn.

Dit alles is knutselwerk. Maar bovendien, is het voldoende, dat men beschikt over academisch gevormde *regenten* alleen, met daarnaast een klein groepje aspirant-regenten? Mij dunkt van niet. De moderne bestuursvoering eischt een sterk plaatselijk contact met de maatschappij van goed geschoolde ambtenaren; eischt voor een goede bezetting van de leidende ambten de mogelijkheid van selectie, op grond van een beoordeeling in den dienst zelf, van diegenen, bij wie wetenschappelijke scholing en praktische be-

1) Hand. Volksr. 1e gew. zitt. 1926, blz. 604.

kwaamheid het best met elkaar in harmonie zijn. Zoo goed als de vroegere assistent-resident de hulp behoefde van een of meer, in opleiding aan hem gelijkwaardige controleurs en aspirant-controleurs; zoo goed als men thans in de Buitengewesten niet bevredigd is door het subalterne instituut van de gezaghebbers voor de bestuursvoering; zoo goed als een behoorlijke selectie van residenten slechts kan plaats vinden, wanneer de lagere rangen voldoende keuze bieden; even zoo goed zal het noodig zijn voor de regentschappen een — zij het beperkt — *corps* van hooger gevormde ambtenaren in het leven te roepen. Het tegen de ontvoogding terecht aangevoerd bezwaar van onvoldoende voorbereiding is niet opgeheven, wanneer men alleen de regenten beter heeft opgeleid; juist voor het zoo belangrijke werk te velde, dat de hoofdschotel is van de met de ontvoogding beoogde overdracht, heeft hij intelligente, goed onderlegde, jongere medewerkers noodig, die verlichting kunnen brengen voor dat andere euvel van ontvoogding en bestuurshervorming: opstapeling van arbeid op het regentskantoor. Niet een pijnlijk waken tegen al te groote ontzetting van de bestuursmachine, maar verbetering van die machine in zijn nieuwen vorm behoort van de te treffen maatregelen het doel te zijn.

Indien het hier als wenschelijk gestelde — gelijk ik hoop aan te toonen — ook mogelijk is, dan moet men dadelijk tot de erkenning komen, dat er tijdnood is met opzicht tot de te nemen maatregelen. Ook nu is, helaas, bij de onderhanden hervorming na lang doch onvoldoend peinzen en delibereeren binnenskamers een periode van haastige uitvoering ingetreden, die tot zaaien dwingt, zonder dat de grond voldoende is bewerkt en de voren zijn getrokken; die nieuwe vruchten vragen zal, voordat de nieuwe plant volwassen is. Zelfs als wij aannemen, dat het middelbaar onderwijs morgen den dag voor de hoogere opleiding voldoende candidaten leveren zal en dat men, zonder de mogelijkheid van een bij uitstek geschikte studie aan vereenigde juridische en literaire faculteiten af te wachten, maar met de rechtshoogeschool begint, dan duurt het vier tot vijf jaar, voordat de eerste alumni in den praktischen dienst treden en daarna toch zeker tien tot vijfien jaar, alvorens uit deze eerstelingen regenten zijn gegroeid van den nieuwen stijl. Dat beteekent, dat van werkelijk inhalen van het veronachtzaamde eerst sprake zal zijn in 1945-1950. Wie aan deze jaartallen denkt

met het gebeurde in de spanne 1910-1930 voor oogen, vraagt zich zorgelijk af, wanneer een begin zal kunnen worden gemaakt.

Want wat wij tot dusver bereikten, is nog niet meer dan de beredeneerde opstelling van een wensch, of zoo men wil de aantooning van een noodzaak. Op den weg naar verwezenlijking stapelen zich dreigende hindernissen.

Stellen wij, voorloopig zonder nadere precieseering, dat men een corps hooger opgeleide, Inlandsche bestuursambtenaren in het leven wil roepen van zoodanigen omvang, dat daaruit *bij keuze* de regenten kunnen worden benoemd. Onmiddellijk rijst dan de vraag, wat over kan blijven van het erfelijkheidsbeginsel, van art. 126, vierde lid der Indische Staatsregeling. Ook wanneer wordt aangenomen — zie beneden nader —, dat de bezoldigingen in de lagere rangen van bovenbedoeld corps zoodanig zijn, dat zij de vergelijking met die in andere, voor inheemschen openstaande groepen van betrekkingen voor academisch gevormde krachten kunnen doorstaan, dan nog lijkt het aannemelijk, dat bij de keuze van studierichting het erfelijkheidsbeginsel van grooten invloed zal zijn. De aantrekkelijkheid van een dienst wordt in hooge mate bepaald niet enkel door den algemeenen aard van het werk, maar ook door de positie, die voor de meer bekwamen, waartoe ieder hoopt te behooren, bereikbaar is. Een rechterlijk ambtenaar, een ingenieur, een gouvernementsarts weet, dat het in de voornaamste plaats van hemzelf afhangt, hoe hoog hij zal klimmen; dat geen wettelijke bepaling voor de promotie in den dienst een maatstaf stelt, waaraan hij à priori niet voldoet. Daar komt bij, dat de rechterlijke macht en de technische diensten in de subalterne rangen een mate van zelfstandigheid kennen, die aan den streng hiërarchisch geordenden bestuursdienst vreemd is. Wel mag men daartegenover aannemen, dat het regentsambt een uitzonderlijke aantrekkelijkheid heeft [1]), maar wanneer voor jongelieden zonder op verwantschap gegronde vooruitzichten tevoren vastsaat, dat hun kansen op dat ambt lang niet zonder meer evenredig zullen zijn aan hun prestaties in den bestuursdienst, dan zou het dwaas zijn op een voldoenden toeloop voor deze studie in de eerste jaren te rekenen en kan ook later niet op een toeloop van de flinksten en besten onder hen worden gebouwd. Het resultaat van het erfelijk-

1) R. A. A. A. Djajadiningrat in Indisch Genootschap, 1929/30, blz. 101.

heidsbeginsel in zijn tegenwoordigen vorm zal derhalve zijn een mager corpsje en een magere selectie. Kunnen wij het in dien vorm echter missen?

Het beginsel vindt historisch zijn grondslag in twee overwegingen. Het regentsambt moge niet in de *volks*instellingen wortelen, zooals een oeléëbelangschap of een klianschap, wel vindt het evenals het geheele Inlandsch bestuur, zijn oorsprong in de Javasche *staats*instellingen uit den vorstentijd. Hoezeer ook de verhoudingen zijn onwikkeld en gewijzigd, nog steeds is voor een groot deel van de bevolking het gezag van den regent en van het geheele Inlandsch bestuur, de geheele prijaji-groep een tot op groote hoogte natuurlijk aanvaard, wil men met BAUD spreken een organisch gezag [1]). Nu meenen velen, dat dit organisch karakter meer versterkt wordt door overdracht van vader op zoon, dan door uitsluitend te letten op bekwaamheid en geschiktheid bij de benoemingen. Ongetwijfeld was dit inzicht niet onjuist in een tijd, toen het besturen — ook ten aanzien van hetgeen de Nederlandsche overheid eischte — nog kon gaan op de overgeleverde inheemsche wijze, toen de regentschappen veelal kleiner en altijd veel minder volkrijk waren dan thans, toen de regentsfamilie in ruimen zin — ook nadat de regent een groot deel van zijn benoemingsrecht verloren had — het lagere ambtenarendom omvatte en toen in de Javasche maatschappij het inzicht nog algemeen was, dat ieder van lotswege behoorde te blijven in den kring, waarin hij was geboren, tenzij een uitermate gunstige, magische lotsbeschikking hem daaruit haalde.

Maar of thans die opvolging in één geslacht nog zooveel gewicht in de schaal legt, m.a.w. of thans een middelmatige regentszoon beter of even goed regent zal zijn als een meer dan middelmatig vreemdeling [2]), daarover zijn de meeningen zeer verdeeld [3]).

1) Naar dit verschijnsel, grondig geanalyseerd, niet naar allerlei spitsvondige juristerij is m.i. de vraag te beantwoorden in hoeverre de regent volkshoofd is. Men overwege, hoeveel politie de regentschapsraden zouden behoeven om hun verordeningen uitgevoerd te krijgen, misten zij het Inlandsch bestuur.

2) Vreemdeling natuurlijk *niet* in de beteekenis van persoon van anderen landaard, bv. Javaan in Soendaneesch gebied.

3) Zie o.m. Kol. Tijdschr. 1916, I, blz. 735 vgg. en II, blz. 1027 vgg., 1041 vgg.

Wellicht geven de nuchtere cijfers van de werkelijkheid eenig antwoord.

In een recent proefschrift [1]) wordt opgegeven, dat bij 129 regentsbenoemingen in het tijdvak 1880-1915 in 44 gevallen een zoon en in 28 gevallen een nabestaande van den afgetreden regent, in 5 gevallen een zoon en in 3 gevallen een nabestaande van een vroegeren regent en eindelijk in niet minder dan 49 gevallen een vreemde de waardigheid verkreeg. Voor sommige onderdeelen van die periode was de verhouding nog sterker: in 1880-1890 waren 21 van de 39 nieuwbenoemde regenten vreemden. Als het getal uitzonderingen zoo groot is, dan mag men wel reeds dadelijk veronderstellen, dat een niet onbelangrijk getal van de regeerende regentenfamilies hun regeering — althans in hun tegenwoordig regentschap — zagen beginnen in een niet zoo heel erg grijs verleden. Een onderzoek naar den tegenwoordigen toestand, waartoe ik in de gelegenheid was [2]), leverde met opzicht tot 75 van de 76 regenten het volgend resultaat. Van deze regenten waren:

a. de vader en grootvader van vaderszijde regent in hetzelfde regentschap ..... in 20 gevallen;
b. de vader regent in hetzelfde regentschap en de grootvader van vaderszijde regent of zelfbestuurder elders ..... in 3 gevallen;
c. de vader regent in hetzelfde regentschap, doch geen van beide grootvaders regent ..... in 7 gevallen;
d. de schoonvader regent in hetzelfde regentschap en de vader (in één geval ook de grootvader) regent elders ..... in 2 gevallen;
e. de grootvader van vaderszijde en de schoonvader regent in hetzelfde regentschap ..... in 1 geval;
f. de vader en grootvader van vaderszijde regent elders ..... in 12 gevallen;
g. de vader en alleen de grootvader van moederszijde regent elders ..... in 1 geval;

1) L. Pronk, De bestuursreorganisatie-Mullemeister op Java en Madoera en haar beteekenis voor het heden, Leiden, 1929; Bijlage II.

2) Door de vriendelijkheid van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur.

h. de vader regent elders, doch geen van beide grootvaders regent ..... in 5 gevallen;
i. de schoonvader en de grootvader van moederszijde regent elders; de vader noch de andere grootvader regent ..... in 2 gevallen;
j. de schoonvader regent elders; vader noch grootvaders regent ..... in 2 gevallen;
k. alleen de grootvader van vaderszijde regent elders ..... in 2 gevallen;
l. de vader noch een der grootvaders noch de schoonvader regent ..... in 18 gevallen.

Ik kon niet nagaan hoevelen, ofschoon geen zoon, kleinzoon of schoonzoon van den vorigen regent, nog in de ruime categorie van zijn nabestaanden of in de nog ruimer categorie van de nabestaanden van een regent in het algemeen vallen; het zullen er, gezien de sterke onderlinge aanhuwelijking, wel een aantal zijn. Wel vond ik, dat er 8 onder deze regenten zijn (6 in groep l, 1 in groep i en l in j), wier vader een lageren titel droeg dan raden, terwijl in vijf gevallen de regent uit een zeer verafgelegen streek afkomstig is. Wat echter uit het bovenstaand overzicht wel heel duidelijk blijkt is, dat de „oude regentengeslachten" in den zin van families, die reeds van vele generaties terug regenten voor *één en hetzelfde regentschap* hebben voortgebracht, uiterst zeldzaam zijn. Immers ook onder de 20 gevallen van groep a zullen er verscheidene zijn — hoeveel weet ik helaas niet —, waarin de grootvader de eerste regent uit de familie is geweest.

Van plaatselijke regentendynastiën met erfopvolging in mannelijke lijn [1]) is dus als regel geen sprake; terwijl van 30 regenten de vader regent in hetzelfde regentschap was, geldt dit maar voor 21 t.a.v. den grootvader. Veeleer is hoofdregel bij de toepassing van het erfelijkheidsbeginsel geworden, dat regentszonen in het algemeen bij vacature den voorkeur genieten, weliswaar liefst in het regentschap van hun vader, maar waar dat niet kan evengoed elders. Zondert men uit de gegeven opsomming de 7 sedert 1920 nieuwgevormde regentschappen uit (van welker regenten 4 tot

1) Zooals in art. 60 van het eerste ontwerp-regeeringsreglement was voorgesteld; zie KEUCHENIUS, I, blz. 11; en ook met de nieuwe, nu nog geldende formuleering is bedoeld; zie t.a.p., II, blz. 264 en III, blz. 663.

groep l, 2 tot groep j en 1 tot groep f behooren), dan zijn van de overige 68 regenten niet minder dan 49 zoons en 37 kleinzoons van regenten. In een overigens gering aantal gevallen schijnt de erfelijkheid van schoonvader op schoonzoon te gaan, hetgeen naar Javaansche adat mogelijk is.

Deze uitbreiding van het erfelijkheidsbeginsel buiten het voorvaderlijk regentschap is wel te verklaren, o.a. uit de omstandigheid, dat de in bijblad 8579 gestelde voorwaarden van opleiding en diensttijd de directe erfopvolging voor zoons van jeugdigen leeftijd verhinderen [1]), maar daarmde valt toch niet te verbloemen, dat de uitbreiding getuigt van een anderen grondslag dan erfopvolging voor het natuurlijk gezag over de bevolking. Niet de heerschappij van de eigen regentsfamilie, maar die van een regent van goede familie blijkt voor dat gezag voldoende. Zelfs blijkt in de werkelijkheid niet van eenig bijzonder manco aan invloed bij regenten, die op geenerlei aanzienlijke afkomst wijzen kunnen, al besturen zij niet zelden zeer moeilijke ressorten. Veeleer zou men zeggen, dat, hoewel goede familie in ruimen zin nog wordt gewaardeerd, die invloed hoe langer hoe meer recht evenredig blijkt aan de bekwaamheid en karaktervastheid van den regent, ongeacht zijn afstamming. En het moet toch ook duidelijk zijn, dat de vroegere persoonlijke relatie alleen al door den groei van het bevolkingscijfer zeer verzwakt moet zijn [2]), zich naar beneden heeft verschoven, naar wedono en assistent-wedono, die hun aanzien niet aan hun stamboom ontleenen, maar naast de omstandigheid, dat zij tot de van hoogerhand met gezag bekleede prijaji-klasse behooren, aan hun persoonlijke eigenschappen. Voor den regent is zijn verhouding tot en zijn invloed op de lagere Inlandsche bestuursambtenaren in dit opzicht belangrijker geworden, dan zijn

1) Ofschoon benoemingen tot regent op zeer jeugdigen leeftijd in den laatsten tijd, anders dan vroeger, zelden meer voorkomen, zijn zij niet geheel uitgesloten; ook een enkel kortelings benoemd regent was ternauwernood 30 jaar.

2) In RAFFLES' tijd telde naar schatting een regentschap nooit meer inwoners, dan tegenwoordig een middelmatig district (125.000); in vele gevallen niet meer, dan een zeer klein onderdistrict van thans (10.000); zie History of Java[2], II, blz. 285 vgg,; nu hebben 70 regentschappen meer dan 250.000 inwoners en daarvan 19 meer dan 500.000 (2 meer dan 1.000.000).

direct aanzien bij de bevolking. En bij die lagere bestuursambtenaren verdwijnt, door aanraking met het ontwikkelde deel van de inheemsche maatschappij, de traditioneele eerbied voor afstamming zonder meer snel, veel sneller, dan het door motieven van eigenbelang geschraagde uiterlijke betoon daarvan.

De boven aangetoonde tendens in de toepassing van het erfelijkheidsbeginsel moet dan ook in de eerste plaats verklaard worden uit den tweeden grondslag van dat beginsel, de binding van invloedrijke en hoogadelijke families aan het centraal gezag. Dit motief, dat door Java- oorlog en cultuurstelsel omstreeks 1830 zeer werd versterkt, is nog kort geleden, naar aanleiding van een geruchtmakende en in haar gevolgen weinig gelukkige benoeming, in bijblad 9765 herhaald, waar gezegd wordt: „Doch ook bij elders ontstane vacatures zal op de belangen van bedoelde afstammelingen (i.e. van oude, trouwe regentenfamilies) moeten worden gelet. Voor de vervulling van een opengevallen regentsambt, waarvoor geen zoon of nabestaande van een laatsten regent kan worden aangewezen, zal derhalve boven andere candidaten de voorkeur moeten worden geschonken aan een rechtstreekschen afstammeling uit een oud regentengeslacht als bovenbedoeld." Ziehier de directe verklaring van de grootte van groep f in het hierboven gegeven overzicht.

Er schuilen in dezen grondslag twee gedachten: een negatieve van vrees voor verstoring van een invloedrijk element in de maatschappij en een positieve van streven naar den onvoorwaardelijken steun van dat element door bijzondere belooning van zijn diensten. De vermindering van den invloed der regentengeslachten als zoodanig en de ontwikkeling van de begrippen omtrent overheidsplicht en onderdanenrecht hebben in den laatsten tijd den nadruk geheel naar de laatstgenoemde gedachte verlegd. En er schuilt, in een maatschappij, die Goddank nog niet alles in guldens waardeert, iets zeer aantrekkelijks in zulke bijzondere beloóningen, zoowel voor de betrokkenen, als voor de samenleving, die haar gevoel van billijkheid bevredigd ziet. Maar er zijn voorwaarden, die daarbij vervuld, bezwaren, die daarbij ondervangen moeten worden.

De voorwaarden zijn, dat de aanspraak op zulk een belooning het gevolg moet zijn van uitzonderlijke prestatie naar den maatstaf, die voor den tegenwoordigen tijd geldt en dat zij niet een

zoodanig karakter mag dragen, dat het algemeen belang bij het persoonlijk belang ten achter wordt gesteld. Het grootste bezwaar is, dat men zoo licht in den sleur van een verganen toestand, die strijdig is met de eischen van een nieuwen tijd, volhardt en uit vrees voor een tijdelijke ontstemming, die de opheffing van tot privilegie versteende onderscheiding met zich brengt, een sfeer van meer onbestemde, maar ook meer algemeene, langdurige, groeiende ontevredenheid in het leven roept.

De eigenschappen, die vroeger van een goed regent verlangd werden, waren vrijwel negatief: Leichengehorsam en onthouding van machtsmisbruik. De bestuurseischen werden steeds zwaarder, maar die zwaarte drukte vooral op het Europeesch en het districtsbestuur. En zelfs ten aanzien van regenten, die zich minder goed gedroegen, betoonde de regeering terwille van de familie, terwille van het „prestige" vaak vergaande lankmoedigheid. Een leeftijdsgrens bestond niet, integendeel, men zag regenten doordienen in de schemering van den ouden dag, omdat de uitverkoren zoon den minimum-leeftijd of diensttijd voor opvolging nog niet had bereikt. Een zoon, van wien geen zeer positief kwaad te zeggen viel, was op zeer jeugdigen leeftijd naar dezen maatstaf inderdaad reeds voor het ambt geschikt. Het is het beste bewijs voor de algeheele omzetting, die de oude maatstaven hebben ondergaan, dat dit beeld thans ieder onaangenaam is; dat thans de belooning van erfopvolging eigenlijk het meest adaequaat gevoeld wordt aan de prestatie van die ambtenaren, die zonder het steunsel van afstamming tot het regentsambt opklommen; dat er in later jaren vele regenten zijn geweest, die de teekenen des tijds beter verstonden, dan de regeering en tegen officieus en maatschappelijk verzet in hun zoons een veel verder gaande opleiding bezorgden, dan officieel noodig werd geacht.

In theorie is ieder er thans wel van overtuigd, dat iemand slechts een behoorlijk regent kan zijn, wanneer hij boven de middelmaat uitsteekt en dat er nog beduidend meer noodig is, om een goed, een uitstekend regent te zijn. Voorts, dat er van reëele, onvoorwaardelijke „ontvoogding" geen sprake kan zijn, zonder gelijktijdige aanvaarding van alle consequenties der verantwoordingsplicht, die het bestuursorgaan onderscheidt van de bestuursmachine. Eindelijk, dat de erfopvolging in de huidige maatschappij

tegenover de eischen van geschiktheid en bekwaamheid van steeds verminderende beteekenis wordt. Maar in de praktijk werkt het oude stelsel door en wordt in individueele gevallen telkéns weer met die eischen geschipperd en gemanoeuvreerd, tot schade voor het aanzien en den invloed van het Inlandsch bestuur als geheel; het meest, waar de opvolging van een bij uitstek verdienstelijk regent aan de orde is, onder wiens nakomelingen de uitblinker ontbreekt of niet bij het bestuur dient.

Hoe komt men hier uit, wanneer het stellen van de voorwaarde van een academische opleiding de moeilijkheden acuut maakt? Door zonder meer het vierde lid van art. 126 I.S. in te trekken? Dit zou verder dan noodig gaan. Erkend kan toch blijven, dat in de Javasche samenleving ook nu nog de groep van hoogere prijaji-families over een fonds van beschaving, traditie en aanzien beschikt, waaruit een hoeveelheid bestuurskracht en cultureel en sociaal leiderschap te putten valt, die men niet ongestraft ter zijde mag laten. Het bedenkelijke van het steeds dalend aantal zonen uit die families, dat zich voor de bestuursopleiding aanmeldt, schuilt juist in het te loor gaan voor den bestuursdienst van die groeps-eigenschappen, door vele generaties opgebouwd. Terwijl de inheemsche maatschappij, getuige vele echtverbintenissen, de waarde van moderne ontwikkeling en van goede familie gelijkelijk erkent, is het keurs van art. 126 zoo nauw geworden, dat het beide gaat buitensluiten.

Wanneer nu evenwel een niet te groot gedeelte van het Inlandsch bestuur wordt omgezet in een corps met hoogere scholing, dan lijkt een goede weg tot verbetering open te komen. Men stelle voor dat corps een candiaat-ambtenaarschap in, waarvoor de aanwijzing plaats vindt vóór het begin van de academische studie. Bij die aanwijzing genieten dan, ceteris paribus, de zonen uit de hoogere prijaji-geslachten tot een nader vast te stellen grens den voorkeur; eerst als de aanmelding uit die groep te kort schiet [1]), komen de besten uit andere standen in aanmerking. Wij zullen zien, dat

1) Dit is natuurlijk niet zoo op te vatten, dat iedere candidaat uit die groep, hoe middelmatig ook, moet worden toegelaten; van het algemeen aanbod zal voornamelijk afhangen, welke bijzondere geestelijke en moreele eischen men boven het einddiploma A.M.S. aan *alle* candidaten zal kunnen stellen.

die aanvulling hoogstens 25 per jaar zal moeten bedragen; daarvan kunnen bedoelde geslachten, neemt men de grenzen niet te nauw, een aanzienlijk percentage leveren. Bovendien kan de mogelijkheid geopend worden van toekenning van hetzelfde voorrecht door de regeering aan de nakomelingen van zeer uitstekende inheemsche landsdienaren en particulieren — al dan niet met gelijktijdige verheffing van deze laatsten in den adelstand [1]) — waardoor bedoeld voorrecht in stede van een eenvoudig standsattribuut nog meer wordt een middel tot erkenning van maatschappelijke verdienste; daarbij gesteld natuurlijk, dat deze nieuwe bestuursdienst een zoodanige aantrekkelijkheid krijgt, dat de betrokkenen die toekenning als een onderscheiding gevoelen. Of daartegenover, bij ernstige misdraging, vervallenverklaring van het voorrecht mogelijk moet zijn, valt te overwegen, al zal zulk een wreken van de zonden der vaderen velen tegen de borst stuiten.

Is men echter eenmaal aangewezen als candidaat, dan moet alle niet op persoonlijke eigenschappen berustende voorkeur zijn uitgesloten. De verdere schifting voor het regentsambt heeft dan eerst op de hoogeschool, waar een maximum-studieduur gesteld dient te worden, later in den praktischen dienst plaats. Erfopvolging wordt als factor bij benoemingen of geheel uitgesloten of beperkt tot de mogelijkheid van overplaatsing van een reeds benoemd regent naar een openkomend regentschap, waar hij van origine thuis hoort. Wel zal men, zonder al te groote starheid, het corps in drie verschillend groote groepen, naar de drie landaarden op Java en Madoera, moeten splitsen, om een goed verband tusschen bestuurden en bestuurders te bewaren; ook zal het nu en dan eenig hoofdbreken kosten, om het bijeenzetten van te nauw verwante ambtenaren in eenzelfde regentschap te voorkomen [2]).

Het moeilijkst zal wellicht zijn bij den eersten opzet nauwkeurig

---

1) Zooals thans bij benoeming van een niet-adellijk ambtenaar tot regent geschiedt.

2) Hier moge nog gewezen worden op het feit, dat tegenwoordig een regentszoon, die zijn vader opvolgt, als regel niet met diens regentschap als bestuursambtenaar bekend is, daar hij vanwege de verwantschap zijn diensttijd daarbuiten doorbracht. Bij het nieuwe stelsel zal men, evenals bij het Europeesch bestuur, ook met de plaatselijke bekendheid van de ambtenaren rekening kunnen houden.

vast te stellen, of iemand voor aanwijzing tot candidaat-ambtenaar bij voorkeur in aanmerking komt. Het is de vraag, of de registers van den burgerlijken stand op den voet van het kortelings in werking getreden staatsblad 1920 no. 751, tezamen met die, gehouden op den voet van het sinds 1907 (S. 192) niet meer werkend art. 10 der oude regentsinstructie, altijd voldoende zekerheid geven. Het best zal zijn de uitspraak terzake in handen van bijzonder daartoe opgerichte, kleine colleges te leggen, die gewestgewijs samengesteld en door den gouverneur voorgezeten kunnen worden; zij doen uiteraard alleen uitspraak over de vraag van afstamming. Om onnoodige ingewikkeldheden te voorkomen kan het hier bedoeld voorrecht voorshands worden toegekend aan allen, die in ten hoogste den derden graad, in mannelijke lijn, verwant zijn aan een regent of gewezen regent, aan een der vorstenlandsche zelfbestuurders of aan bijzonderlijk door den Gouverneur-Generaal aan te wijzen personen.

De Indische Staatsregeling zal daartoe wijziging behoeven. Hoewel het niet veel aanbeveling verdient het nieuwe stelsel weder in de wet te radiceeren, kan dat wellicht voor de betrokken regentenfamilies een zekere bevrediging geven, tegenover het verlies van een oud privilege; men kieze dan de redactie zoo, dat de uitwerking, die in het proefstadium altijd eenigermate onzeker moet zijn, aan een regeeringsverordening worde overgelaten.

En ten slotte — kan men hier spreken van een aantasting van verkregen rechten en moet die aantasting zoo maar zonder meer van overheidswege plaats hebben? Het lijkt weinig fraai het antwoord te zoeken in een ingewikkeld juridisch betoog, waarvan in zaken als deze de vooropgezette conclusie zoo licht de richting bepaalt. Het meest verheugend zou zijn, wanneer van de tegenwoordige regenten zelf, na grondige bespreking, het verzoek kwam den hier aangegeven of een dergelijken weg in te slaan; ik acht het geenszins uitgesloten, dat zij niet alleen het algemeen belang, maar ook het bijzondere van het Inlandsch bestuur collectief op zoodanige wijze kunnen zien. Niet vergeten moet worden, dat, hoe ook de beslissing uitvalle, het oude stelsel nog verscheidene jaren leven zal hebben voordat de nieuw-opgeleiden aan den regentsrang toe zijn. Het lijkt hier niet de plaats om mogelijkheden en overgangsregelen verder uit te spinnen.

III.

Er zijn immers nog belangrijke vragen genoeg, die een antwoord vereischen. In de eerste plaats: hoe zal de nieuwe organisatie van het Inlandsch bestuur behooren te zijn?

Dat Java in een toekomst, die reeds binnen het gezichtsveld valt, evenveel academisch gevormde ambtenaren zou behoeven, als er thans regenten, patihs, regentschapssecretarissen, wedeno's en assistent-wedono's zijn [1]), is natuurlijk uitgesloten. Evenzeer is echter een stelsel uitgesloten gelijk thans bestaat, waarbij in dezelfde rangen menschen dienen met een lagere, een middelbare en een hoogere opleiding; gaat dat nu nog met gelijke bezoldiging naast sterk verschil in promotiekansen, voor academisch gevormden is in het tegenwoordige schema geen bevredigende plaats, tenzij ten koste van de toch al niet overmatig bedeelde osvianen.

Bovendien is een zoodanige gelijke aanwending van geheel verschillend geschoolde krachten uitermate oneconomisch. Een hooggeschoolopleiding voert dus tot splitsing van het Inlandsch bestuur. Bezien wij dit vraagstuk eerst, zonder met overgangstoestanden rekening te houden.

Een goed uitgangspunt is daarbij de ontwikkeling van het ambt van onderdistrictshoofd. Terwijl de Indische Staatsregeling in art. 127 nog steeds de indeeling in districten facultatief stelt en van onderdistricten zwijgt, is het heele gouvernementsland op Java en Madoera thans in districten en onderdistricten opgedeeld. De geweldige bevolkingsvermeerdering is daarbij oorzaak, dat thans menig onderdistrict meer zielen telt, dan menig regentschap een eeuw of menig district een halve eeuw geleden. De daarmede gepaard gaande intensiveering van de bestuursvoering heeft daarbij geleid tot een toenemende, feitelijke decentralisatie van het ambtelijk bestuurswerk van allen dag op den assistent-wedono, die de juistheid van het inzicht van minister FRANSEN VAN de PUTTE, dat staatsblad 1874 no. 72 in het leven riep, heeft gevindiceerd. Evenals in de verhouding resident — assistent-resident (o.s.) zien wij in de verhouding wedono — assisten-wedono een evolutie optreden, waarbij de eerste, op veel lager plan natuurlijk, meer de algemeene

1) Totaal 1802.

leider, de tweede de plaatselijke uitvoerder wordt. Nog sterker wordt dit, als bij de eerste ontvoogdingen de regel gesteld wordt, dat de wedono geen eigen onderdistrict meer zal besturen, een regel, alleen door slechte financiën later niet consequent doorgevoerd. Ook in de getalsverhoudingen komt dit tot uitdrukking. Zijn er voor de reorganisatie-Mullemeister in den aanvang van deze eeuw 421 wedono's en 1032 assistentwedono's [1]), de begrooting voor 1930 voorziet er 384 en 1152. Genoemde reorganisatie zelf bracht de getallen op 314 en 963, doch rekende met het bestuur van 70 districten door patihs, een toestand die nu nog maar in één district bestaat [2]).

Het ligt voor de hand, dat deze ontwikkeling zich verder zal voltrekken en dat het hoofd van een ressort met gemiddeld niet minder dan 25 tot 30 duizend inwoners steeds meer van helper van het districtshoofd een bestuurder met een eigen plaats in de organisatie zal worden. Daartegenover heeft de regent, bij het wegtrekken van de vroegere controleurs en aspirant-controleurs (in 1901 meer dan 150), steeds meer behoefte aan een aantal goed onderlegde, jongere krachten, die naast een aantal belangrijker bestuursfunctiën vooral met het toezicht op en de leiding van de laagste bestuursvoering kunnen worden belast. Deze behoefte is niet overal even sterk, maar op het grootste deel van Java kennelijk groeiend.

Aanvaardt men deze tendens als nuttig, dan ligt de splitsing voor de hand. Het hoogere corps zal dan bestaan uit ambtenaren in eerste, praktische opleiding (deels fd. ass.-wd.), wedono's, patihs en regenten, terwijl wellicht een deel van de regentschapssecretarissen hieruit moet gerecruteerd; het lagere uit mantri's politie, assistent-wedono's en — in de uit een bestuursoogpunt eenvoudige streken — een aantal wedono's tweede klasse.

De ambtenaren van de eerste groep krijgen, na aanwijzing tot candidaat-ambtenaar, een opleiding aan de hoogeschool; hierover beneden iets meer. Na het afstudeeren volgt een periode van opleiding in de praktijk, gedeeltelijk door toevoeging aan een ouder ambtenaar, gedeeltelijk door eenigen tijd — liefst op een districts-

1) PRONK, t.a.p. blz. 13 vg.
2) PRONK, t.a.p. blz. 33 vgg., 75 vg.

hoofdplaats — dienst te doen als assistent-wedono. Na die opleidingstijd, wellicht op vijf jaar te stellen, volgt bevordering tot wedono, als hoedanig de ambtenaar belast wordt met de leiding van het bestuur in een district, dan wel in de zeer groote of moeilijke regentschappen, waarin daaraan behoefte bestaat, ter beschikking van den regent wordt gesteld voor bijzondere — bv. agrarische — werkzaamheden. De normale eindbetrekking is dan tenslotte patih, waarbij valt te overwegen, of den patih niet een eigen arbeidsveld kan worden aangewezen naast zijn functie van helper en vervanger van den regent. Uit de patihs en eventueel de wedono's worden bij keuze de regenten benoemd.

Ik moet hier even op twee bijkomende maar niet te verwaarloozen voordeelen van dit stelsel wijzen. Vooreerst zullen de aldus opgeleiden zeer zeker ook de bekwaamheid bezitten voor hoogere bureaubetrekkingen. Het zal dus mogelijk zijn uit hun midden krachten te trekken voor een aantal speciale functies en diensten, maar ook — en dat is misschien praktisch nog belangrijker — ambtenaren, die in het bijzonder voor den eigenlijken bestuursdienst minder geschikt blijken, een loopbaan vol teleurstelling zooals nu, eindigend in een ondercollecteurschap, te besparen en een bevredigende administratieve positie te verschaffen. In de tweede plaats mag worden verwacht, dat in een corps academisch gevormden, waar in ieder aankomend ambtenaar een toekomstig regent schuilen kan, de aanpassing van de hormatvormen aan het moderne leven veel ongedwongener tot stand zal komen, dan in de huidige verhoudingen mogelijk is.

Voor het lagere corps kan niet, als thans ten deele, een middelbare opleiding worden geëischt; de geldelijke consequenties zouden wellicht te zwaar blijken [1]). Bovendien zie ik ook de betrekking van assistent-wedono als een eindbetrekking, waarvoor geselecteerde ambtenaren van middelbaren leeftijd beter deugen, dan jongelieden, die pas beginnen. Het onderdistrictshoofd, dat ik ook een meer zelfstandigen naam (demang, tjamat?) zou willen toekennen, is degeen, die het meest direct en het gemoedelijkst met de desabesturen en de desamenschen in aanraking komt; een vooral praktische scholing en wat rijper leeftijd zijn daarbij van voordeel.

1) Zie echter beneden.

Daarom lijkt het gewenscht deze hoofden, als vroeger en nu nog voor een goed deel, door selectie te recruteeren uit de bestuursschrijvers, wier positie daardoor mede in aantrekkelijkheid wint. Echter zou aan het oude stelsel een aantal verbeteringen kunnen worden aangebracht. Vooreerst ware als regel te stellen, dat slechts die schrijvers voor bevordering tot assistent-wedono in aanmerking komen, die de H.I.S. hebben doorloopen of een gelijkwaardig diploma bezitten. Uit deze gegadigden worde dan jaarlijks het voor aanvulling benoodigd aantal candidaten voor die hoogere betrekking met zorg geselecteerd; wanneer die selectie geschiedt na een flink aantal jaren dienst (bv. minstens 8), dan kan de beoordeeling vrij zuiver zijn. De aldus uitgekozenen zouden dan gedurende drie jaar een geheel op de praktijk ingestelde vakschool voor politie en administratie moeten volgen, om daarna als mantri politie weer in dienst te komen. Hun normale eindbetrekking zou zijn assistent-wedono; wanneer men in een aantal eenvoudige districten een academisch geschoold wedono (nog) niet noodig acht, kan daar voor de allerbesten de betrekking van wedono 2de klasse openstaan.

De osvia (mosviba) vervalt in dit schema als opleidingsinrichting voor den bestuursdienst; de bestaande inrichtingen zouden in de bovenbedoelde vakscholen kunnen worden omgezet. Daarnaast kan dan het denkbeeld verwezenlijkt worden, dat al jaren in overweging is: een middelbare opleiding voor bureaubetrekkingen in het leven te roepen, waar o.m. de meeste a.s. regentschapssecretarissen zouden kunnen worden opgeleid. Ik ga op de toekomst van dit ambt hier niet verder in, doch wil alleen opmerken, dat voorshands — enkele zeer groote regentschappen misschien uitgezonderd — niet zoozeer behoefte lijkt te bestaan aan academisch opgeleide secretarissen, als wel aan een meer permanente bezetting van die ambten, dan door detacheering uit het bestuurscorps is te verkrijgen. Evenmin is het mogelijk thans te voorzien tot welke consequenties de onderhanden unificatie van het strafprocesrecht voor het ambt van djaksa leiden zal; ook dat punt zal voorloopig terzijde gelaten kunnen worden.

Wie meent, dat het voorgestelde t.a.v. het lagere bestuurscorps een achteruitgang in gehalte beteekent bij den tegenwoordigen toestand, moge bedenken, dat thans van de 384 wedono's er 181

een osvia-opleiding of hooger hebben gehad en van de 1152 assistent-wedono's slechts 259. Wel zal deze verhouding geleidelijk gunstiger worden (er zijn thans 430 ambtenaren b/d Inlandschen bestuursdienst, d.z. osvianen beneden den rang van ass.wed, welke rang na ongeveer 6 jaar wordt bereikt), maar een corps assistent-wedono's, dat in zijn geheel na de H.I.S. een twee tot driejarige vakstudie zal hebben gehad en bovendien geselecteerd is, maakt hiertegenover geen slecht figuur.

Ook wanneer handhaving van de tegenwoordige aanvulling met ± 90 osvianen per jaar op den duur de bezetting van het grootste deel van de plaatsen voor assistent-wedono met middelbaar opgeleide krachten mogelijk maakt en men dus in het voorgestelde systeem een positieve achteruitgang voor de naaste toekomst zou kunnen zien, dan valt nog tweeërlei te bedenken. Vooreerst is het sterk de vraag, of een quasi-wetenschappelijke scholing voor dit ambt, dat allereerst medeleven eischt met de inheemsche maatschappij in haar eenvoudige uitingen, *thans* beter is, dan selectie in de praktijk met een doelmatige aanvullende studie. De osvia-studie is ingesteld op het verkrijgen van geschikte wedono's, patihs en regenten, niet van de onderdistrictshoofden, die de bestaande maatschappij behoeft. Maar bovendien opent het aangegeven stelsel den weg, om in de lagere rangen het steeds groeiend aanbod van beter geschoolde krachten economisch te verwerken. Terwijl thans de schrijversfunctie snel in aantrekkelijkheid achteruitgaat, zal zij dan selectie uit beter gediplomeerden, zonder kostenvermeerdering, mogelijk maken. En op den duur zal het zeker niet onmogelijk blijken de eischen voor assistent-wedono op te voeren boven het hier voorgestelde peil, met behoud van de voorgestelde bezoldiging [1]); die opvoering zal dan gelijken tred houden met de stijging van behoeften eener zich ontwikkelende samenleving.

Eindelijk moge hier nog worden aangeteekend, dat het voorge-

---

1) Men behoeft hierbij niet eens aan een verre toekomst te denken. De voorgestelde bezoldiging voor assistent-wedono's is weinig lager, dan die, welke onderwijzers met een diploma van de hoogere kweekschool verkrijgen, die ook zes jaar studie na de H. I. S. achter den rug hebben. Veel hangt af van een bevredigende ontwikkeling van het ambt van onderdistrictshoofd in de aangegeven richting van meer zelfstandigheid, d.i. meer aantrekkelijkheid.

stelde schema zal moeten leiden tot een meer zelfstandige ontwikkeling van de functie van onderdistrictshoofd. Ik ga daarop hier alweder niet dieper in, maar wil slechts zeer schetsmatig wijzen op een mogelijkheid, die wellicht later meer uitgewerkt zal kunnen worden behandeld. Het is een algemeene klacht, dat de vele aan de desa — onder den mantel der autonomie — opgedrongen maatregelen van meer moderne overheidszorg (scholen, credietinstellingen, enz.) het eigenlijke desawezen meer hebben bedorven, dan verrijkt. Bovendien is dat streven gepaard gegaan met een herhaaldelijk „versterken" van die Inlandsche gemeenten door samenvoegingen, welke juist het gemeenschapswezen door hun kunstmatigheid in den wortel aantasten. Overbrenging van dergelijke onderwerpen van sociale zorg naar den regentschapsraad zonder meer haalt de materie waarschijnlijk weer te ver van het volksleven weg, waarin toch wel reeds kiemen van belangstelling daarvoor groeiende zijn. Ik vraag mij nu af, of het niet mogelijk is de taak van de desa terug te brengen tot hetgeen daar meer algemeen de belangstelling heeft — de desa te beperken tot die functies, welke haar van oudsher uit de adat toekwamen en welke de veranderingen in het Javasche gemeenschapswezen hebben overleefd; haar, wil men een korten, karakteristieken naam, te maken tot een grondschap of landbouwschap [1]) — en al dat meer moderne ter verzorging op te dragen, onder leiding van den regentschapsraad, aan een op eenvoudige wijze georganiseerde onderdistrictskoempoelan. Ook nu toch worden die zaken, voorzoover zij niet eenvoudig worden bevolen, het meest intensief besproken op de wekelijksche onderdistrictsconferentie met de dorpshoofden; aan de conferentie — nu vaak een van jabroers met hun meester — zou eenig staatsrechtelijk karakter en eenige uitbreiding met meer ontwikkelde ingezetenen kunnen worden gegeven. Als vorm ware te denken aan een door den regentschapsraad samen te stellen bestuurscommissie, die echter vooral niet bevoegd mag zijn nieuwe desalasten op te leggen, maar het laagste deel van de regentschapstaak behoort uit te voeren en voorts, waar noodig, sa-

1) Dit woord te verstaan, naar analogie van het Nederlandsche „waterschap", als een term, die binnen zekere grenzen verschillenden inhoud kan bevatten; uniformiteit is voor geheel Java en Madoera zeker uit den booze.

menwerking tusschen desa's tot stand kan brengen en leiden. Vele samenvoegingen, die nog steeds der bevolking een weerzin zijn, zouden dan ongedaan kunnen worden gemaakt en de desa zou iets onder den druk uit kunnen geraken, iets meer weerbaar worden tegen steeds dreigende overbelasting, zonder dat de deelneming van de bevolking aan de moderne bestuurszorg, waar zij dit wenscht, afgesneden wordt. Als leider van zulk een commissie ware den assistent-wedono, op bescheiden schaal, een aantrekkelijk eigen arbeidsveld verzekerd.

IV.

Enkele woorden over de nieuwe, academische opleiding. Zij behoort, wil zij aan de behoeften voldoen, ook in haar voorbereiding nergens de leerlingen buiten contact te brengen met hun eigen landgenooten. Als voorbereiding ware derhalve te eischen de opleiding H.I.S.-A.M.S. Van de A.M.S. komen de afdeelingen AI en B in aanmerking; persoonlijk zou ik, terwille van de, voor bestuursambtenaren zoo noodige „exacte" denkwijze, den voorkeur geven aan de afdeeling B, al zullen velen daar wellicht niet mede instemmen.

Bij de tegenwoordige mosviba-opleiding heeft de aanwijzing tot candidaat-ambtenaar, terwille van de internaatsopvoeding vooral, direct na de lagere school plaats. Hier is zulk een aanwijzing voorgesteld na de middelbare school, voornamelijk omdat eerst dan omtrent de moreele en intellectueele geschiktheid van de gegadigden een oordeel mogelijk is en bovendien, omdat voor de meesten — en hun ouders — een vroegere keuze van beroep moeilijk zal zijn. Dit wil niet zeggen, dat ik de voordeelen van een internaatsopvoeding gering zie; integendeel, daarnaast zou ik er op aan willen dringen haar voor alle niet bij hun ouders inwonende leerlingen van de middelbare scholen mogelijk te maken.

Het zal goed zijn voor de aanwijzing tot candidaat-ambtenaar boven het A.M.S.-diploma eenige eischen te stellen, zoowel ten aanzien van de intellectueele capaciteiten, als van karakter en lichaamsgesteldheid; men beschikt dan over voldoende gegevens, wanneer het contact tusschen leeraren en leerlingen is, zooals het behoort te zijn. Ook hier zouden internaten zeer nuttig werken.

Aan de hoogeschool zelf is de huisvesting waarschijnlijk wel goed te verzorgen. Ook daar verdienen internaten den voorkeur, maar vooral niet een apart voor deze categorie van studenten. Nog meer verwerpelijk is de wel eens ter sprake gebrachte idee van een afzonderlijke, hoogere bestuursschool op een kleinere plaats; zulk een kloosteropvolging is voor a.s. „sociale ingenieurs" wel het minst geschikt; de heer ENGELENBERG [1]) wees hier reeds op in verband met de keuze destijds tusschen Serang en Bandoeng voor een in stand te houden osvia. De kans op ongewenschte invloeden kan het groote voordeel van aanraking met de levende maatschappij onmogelijk neutraliseeren; toezicht daarop is mogelijk en bovendien neme men dat niet te tragisch — de bestuurspositie zelf brengt door haar verantwoordelijkheid spoedig tot gematigde opvattingen.

Het studieplan, dat overigens ter competentie van deskundigen staat, kan n.m.v. het best aan de gecombineerde juridische en literaire faculteiten gevonden worden [2]); de nadruk valle op kennis van en inzicht in het wezen van de samenleving. Hoewel vakstudie niet voorop moet staan, vervalle men niet in de Nederlandsche fout van te groote vrijheid van keuze, waardoor het mogelijk is, dat uitkomende bestuursambtenaren zeer noodige vakwetenschap (bv. strafrecht) te eenen male missen. Het ware te overwegen om in de hoogere jaren een aantal lessen te wijden aan vraagstukken van moderne overheidszorg en aan de praktijk van de bestuursvoering; misschien zouden ook deze sociale ingenieurs, evenals hun technische collega's — bv. na het candidaatsexamen —, een korten, praktischen werktijd bij bepaalde overheidsdiensten (niet den bestuursdienst, daarvoor komt later tijd genoeg; maar bv. op gemeentekantoren, bij de landrente of andere belastingdiensten, bij bijzondere onderzoekingen of werkzaamheden als de volkstelling, enz.) kunnen doormaken. Een studietijd van vier jaar lijkt voldoende; de bepaling, dat, wie daar zonder noodzaak langer dan vijf jaar over doet, als candidaat wordt geschrapt, zeer gewenscht.

---

1) Hand. Volksr., 1ste gew. zitt. 1926, blz. 397.

2) De aanwezigheid van docenten voor sociologie en inheemsche talen maakt ook een opleiding aan de tegenwoordige rechtshoogeschool — met het staatsrechtelijk of sociologisch-economisch doctoraal examen als eindpunt — wel bruikbaar.

V.

Zeer belangrijk is het vraagstuk van de financieele regeling en haar gevolgen. Wij naderen hier met gepaste schuchterheid onze onvolprezen B.B.L.

Het voor Indië's begrooting en voor de ontwikkeling van de inheemsche maatschappij zoo funeste stelsel, dat een inheemschen bezoldigingsvoet voor een belangrijke categorie van inheemsche landsdienaren buiten toepassing heeft verklaard, dwingt tot bezoldiging van een academisch opgeleid Inlandsch bestuurscorps, ofschoon een van de weinige, dat nog principieel enkel uit inheemschen is samengesteld, naar den maatstaf van importkrachten, naar de schaal C 20 [1]). Doet men dat niet, dan zullen zich, ook wanneer alle erfelijkheidsbezwaren zijn weggeruimd, weinigen voor een studie aanmelden, even duur en moeilijk, als die voor het Europeesch bezoldigd rechtersambt. Dit is kostbaar; doch tweeërlei verzachting valt aan te wijzen. In de eerste plaats is de bezoldiging van de regenten reeds op een aantrekkelijk peil; in de tweede plaats zullen de kosten pas over een reeks van jaren op volle hoogte komen — en intusschen kan met de B.B.L. zooveel gebeuren.

In het kort ware het volgende schema op te zetten:

Ambtenaar ter beschikking (in opleiding ongeveer 5 jaar) ..... C 20 kolom I.
Wedono (t/m ongeveer 12 à 14 jaar dienst) ..... C 20 kolom II.
Wedono (na ongeveer 12 à 14 jaar dienst, mits geschikt verklaard voor patih) ..... C 20 kolom III.
Patih (behalve enkele zeer belangrijke regentschappen) ..... C 20 kolom III.
Patih 1ste klasse (in enkele zeer belangrijke regentschappen, bv. 15) ..... C 20 kolom IV.
Regent ..... *f* 1350 p.m.

Met vrij groote zekerheid kan gezegd worden, dat, indien de voorgestelde organisatie nu ineens zou kunnen worden ingevoerd,

---

1) Voor den niet-deskundigen lezer:
Kolom I loopt van *f* 400 tot *f* 775 na 13 jaar;
Kolom II van *f* 625 na 5 tot *f* 925 na 16 jaar;
Kolom III van *f* 800 na 7 tot *f* 1100 na 19 jaar;
Kolom IV van *f* 950 na 10 tot *f* 1250 na 19 jaar.

het aantal wedono's wel vrij belangrijk zou kunnen worden ingekrompen; met zelfstandiger onderdistrictshoofden en beter opgeleïde districtshoofden zijn van de laatste minder noodig. Het is evenwel de vraag, of dat na de vrij lange periode, die de invoering zal behoeven, nog het geval zal zijn. Ongetwijfeld moet bij invoering in ieder regentschap de formatie zorgvuldig en naar vaste beginselen worden overwogen; doordat in een vorig tijdperk de bestuursmoeilijkheden steeds in de eerste plaats opgevangen werden in de formatie van het Europeesch bestuur, is de bestaande toestand min of meer chaotisch. Ter illustratie zij er op gewezen, dat het aantal wedono's en assistent-wedono's in het regentschap Serang haast tweemaal zoo groot is als in Brebes; in Lamongan grooter, dan in Kediri; in Trenggalèk grooter, dan in Banjoewangi. De noodige formaties kunnen hier derhalve slechts uiterst ruw worden geschat.

De regeling van het lagere corps moge eerst in beschouwing worden genomen; daarbij is aansluiting gezocht bij de schaal A 12 (kolom I van *f* 70 tot *f* 200 na 14 jaar; kolom II van *f* 175 na 8 tot *f* 300 na 23 jaar), die geldt voor landbouwopzichters, welke eveneens na het afloopen van de H.I.S. een driejarige vakschool bezoeken.

Na het behalen van het einddiploma H.I.S. wordt eerst gedurende 8 jaar in schrijversbetrekkingen gediend; een belangrijk deel van dien tijd bij districts- en onderdistrictshoofden. De bij keuze aangewezenen [1]) volgen dan, op het hun naar hun diensttijd (werkelijk en fictief) toekomend salaris van schrijver 1ste klasse (in het eerste jaar *f* 40, in het tweede en derde *f* 42.50 p.m.) een driejarige vakschool. Na verkrijging van het einddiploma worden zij dan benoemd tot mantri, op een bezoldiging overeenkomstig schaal A 12, kolom I, waarbij bv. 5 dienstjaren in rekening zouden kunnen worden gebracht, zoodat hun beginsalaris *f* 125 p.m. zou bedragen. Het getal van deze mantri's kan beperkt blijven tot een formatie, die noodig is, om daaruit na een drietal jaren dienst als zoodanig de assistent-wedono's te benoemen, die dan volgens schaal A 12, kolom II bezoldigd kunnen worden en met *f* 175 p.m.,

1) Dit is natuurlijk schematisch; zoo zal soms aanwijzing later van aanvankelijk gepasseerden mogelijk moeten zijn.

evenals thans, beginnen, na in de werkelijkheid den Lande 14 jaar of meer te hebben gediend, dus op ruim 30-jarigen leeftijd. Deze kolom zou hen, in hun 30ste werkelijke dienstjaar, een eindsalaris van *f* 300 doen bereiken [1]). De besten onder hen zouden dan nog promotie kunnen maken tot wedono tweede klasse, welk ambt met doorloopend *f* 100 p.m. meer ware te bezoldigen, dan dat van assistent-wedono, met verdere opklimming daarenboven tot bv. *f* 500 p.m.

Wanneer wij trachten een kostenvergelijking te maken met den tegenwoordigen toestand moeten, als gezegd, zeer globale formaties worden aangenomen. De kosten van de studeerenden aan hoogeschool en vakschool zijn buiten beschouwing gelaten. Het aantal mantri's als bovenbedoeld is aangenomen op 270, d.i. ongeveer evenveel als er thans a.I.b.'s fungeerend mantri zijn. Het getal assistent wedono's is gesteld op 1150; weliswaar zijn er bij de tegenwoordige formatie voor ongeveer 175 onderdistricten geen assistent-wedono's beschikbaar, maar in een aantal streken zijn de bestaande onderdistricten nog wel wat klein en bovendien mag erop gerekend worden dat ongeveer 50 tot 75 van de 125 ambtenaren t/b als fd. onderdistrictshoofd zullen optreden. Het aantal plaatsen van wedono 2de klasse is gesteld op 100, dat van wedono op 275 [2]), waarvan 75 bezoldigd volgens kolom III van schaal C 20. Aangenomen is, dat van de 76 patihs er 15 een salaris genieten volgens kolom IV. Met standplaats- en ambtstoelagen is geen rekening gehouden.

De kosten van het nieuwe stelsel zijn dan:

STAAT

1) Wellicht na nog drie jaar te verhoogen tot f 350, evenals thans voor een assistent-wedono 1ste klasse bereikbaar is.

2) Dit lijkt, naast 100 wedono's tweede klasse, een maximum. Misschien blijkt de behoefte, ook later, belangrijk kleiner, of gaat de ontwikkeling van dit bestuursambt ten deele in de richting van differentiatie voor bepaalde onderdeelen van de bestuurstaak. Minder wedono's beteekent altijd minder kosten.

76 regenten à *f* 16.200 p.j.	*f* 1.231.200
76 patihs; 15 à *f* 15.000; 61 à *f* 12.300 p.j.	„ 975.300
275 wedono's; 75 à *f* 11.500; 200 à *f* 8.400 p.j.	„ 2.542.500
125 ambtenaren t/b à *f* 5.500 p.j.	„ 687.500
100 wedono's 2de klasse à *f* 5.100 p.j.	„ 510.000
1150 assistent-wedono's à *f* 2.700 p.j.	„ 3.105.000
270 mantri's à *f* 1.500 p.j.	„ 405.000
Totaal	*f* 9.456.500
Daartegenover staan thans:	
76 regenten	*f* 1.243.200
76 patihs	„ 547.200
384 wedono's	„ 1.958.400
1152 assistent-wedono's	„ 3.436.200
430 a.I.b.'s à *f* 1.560 p.j.	„ 670.800
Totaal	*f* 7.855.800

Met opzet heb ik de dienstvoorwaarden volgens het nieuwe stelsel uiterst gunstig, misschien veel te gunstig genomen. De dienst moet aantrekkelijk zijn, om de besten aan te trekken. De verhouding van 90 betrekkingen in kolom IV en hooger, tegen 461 beneden die kolom, is haast zoo fraai, als de tegenwoordig wel zeer gunstige verhouding bij het Europeesch B.B. (94 tegen 433, ongerekend de à la suite gevoerden). Ik stelde de zaak zoo, omdat het resultaat, een verhooging met *f* 1.600.000 per jaar, *over vijftien tot twintig jaar te bereiken,* toch waarlijk niet schrikwekkend mag heeten, vooral wanneer men bedenkt, dat intusschen op bezoldigingsgebied van alles gebeuren kan en dat een zoo aanzienlijke verheffing van het peil der Inlandsche bestuursambtenaren vermoedelijk wel eenige vermindering van de Europeesche bestuursformatie met zich brengen zal.

VI.

Nog een moeilijk vraagstuk vereischt althans een begin van oplossing; hoe moet de overgang worden bewerkstelligd?

Men kan zich tweeërlei wijs van invoering denken: geleidelijk, stukje bij beetje over heel Java en Madoera tegelijkertijd, of tel-

kens, op iedere verdieping, voor bepaalde regentschappen in hun geheel. Het eerste systeem heeft het voordeel, dat dan het geheele gebied der gouvernementslanden langzaamaan in de resultaten van de verbeterde opleiding deelt; maar daartegenover staat, dat men dan jarenlang in ieder regentschap een rammelende organisatie behoudt, waarbij geheel verschillend opgeleide en bezoldigde ambtenaren in dezelfde functies naast elkander dienen in één verband, zonder dat het goed mogelijk is hun taak te differentieeren. Het tweede stelsel, waarbij dan tevens de bestuursindeeling en formatie in elk onder handen te nemen regentschap ineens, naar een vast plan, grondig en rationeel kan worden verbeterd, verdient m.i. aanbeveling [1]).

Met de instelling van de hoogere bestuursopleiding moet de osvia-opleiding worden stop gezet; de regeling van de positie der oud-osvianen is het moeilijkste deel van den overgang. Alleen de reeds op de middelbare vakschool toegelaten leerlingen zullen natuurlijk kunnen afstudeeren; de candidaten, die nog op de mulo zijn, waren beter niet meer tot de mosviba toe te laten. Men zal zonder dat toch reeds de belangen van naar ik meen nu ongeveer 1250 oud-osvianen beneden den rang van patih hebben te verzorgen.

Ook om die reden reeds kan, al zouden de gegadigden daarvoor nu reeds gevonden kunnen worden, de overgang tot den nieuwen toestand niet door academische opleiding in het groot sterk worden verhaast. De oud-osvianen hebben er recht op, niet in de verdrukking te geraken. Wel kan direct met de nieuwe opleiding voor mantri en assistent-wedono, binnen de grenzen van de benoodigde jaarlijksche aanvulling, een begin worden gemaakt, en kan ook — met desnoods iets hooger dan normale jaarcontingenten — de academische vorming aanvangen, zoodra de mogelijkheid op den aangegeven of een anderen bevredigenden voet geschapen is. Dat er een zeker hiaat ontstaat tusschen het staken van de aflevering van osvianen en het begin van productie der hoogeschool is, in verband met de tot 1927 plaats gevonden hebbende, tijdelijke overproductie van eerstgenoemden, waarschijnlijk geen bezwaar.

1) Men kan dan bovendien beginnen met die regentschappen, waar het loslaten van het erfelijkheidsbeginsel in zijn tegenwoordigen vorm op de minste bezwaren stuit.

Voorts zal moeten worden overwogen in hoeverre het mogelijk kan worden gemaakt, dat oud-osvianen overgaan in het nieuwe, hoogere corps. Zulk een overgang kan ook geschieden met een restrictie met opzicht tot de benoembaarheid tot regent; zij brengt dan reeds het groote voordeel van bezoldiging in de rangen van ambtenaar t/b tot en met patih op den nieuwen voet.

Te denken valt bv. aan dispensatie voor de allerbesten van den eisch van een doctoraal examen. Hoe spaarzaam men daarmede zijn moge, er zijn ongetwijfeld bestuursambtenaren, die dat ten volle verdienen. Wel zal men daartoe alleen mogen overgaan voor dezulken, die een studie aan de bestuursschool achter den rug hebben en zal van hun in rekening te brengen diensttijd een vijftal jaren, bij den overgang naar het nieuwe, hoogere corps in mindering moeten worden gebracht. Voorts zou de aanwijzing voor die aanvullende studie aan de bestuursschool, welke studie ware te verbeteren en met een examen te besluiten, voortaan moeten geschieden met de bedoeling om bij gunstig resultaat bedoelde dispensatie te verleenen. Eindelijk zou misschien, schoon de grens zeer moeilijk te trekken zal zijn en het zeer de vraag blijft, of een aan de osvia genoten vooropleiding voor verdere academische studie voldoende is, aan een aantal der jongste ambtenaren — op den voet van volledige gelijkstelling met de leden van het nieuwe, hoogere corps — de gelegenheid kunnen worden gegeven om de volledige studie voor het doctoraal examen te doorloopen.

Dit alles zal ongetwijfeld ernstige overweging kosten en een invoering met kunst en vliegwerk van het nieuwe stelsel — gelukkig — verhinderen. Maar het mag de oogen niet doen sluiten voor het feit, dat er is periculum in mora. Met het eerstnoodige: het mogelijk maken van een hoogere vorming van Inlandsche bestuursambtenaren, behoeft niet te worden gewacht tot dit alles geheel geregeld is, wanneer maar vast staat, dat met de belangen van de reeds dienende ambtenaren volledig rekening zal worden gehouden.

Tevens zal spoedig zijn te beslisssen, of de regentschapssecretarissen en de djaksa's ook voortaan uit den bestuursdienst zullen worden gerecruteerd, dan wel tot een specialen bureaudienst, c.q. dienst van het parket zullen gaan behooren. Ik nam, als logische ontwikkeling, dit laatste aan; voorloopig zullen echter zulke dien-

sten uit de gelederen van de oud-osvianen hun aanvulling, evenals thans, kunnen krijgen.

Eindelijk nog de vraag, of zich voldoende gegadigden voor de beide nieuwe corpsen zullen aanmelden. Voor het hoogere corps zijn bij de geschatte formatie een 25 candidaten per jaar noodig en kan men het, met 4 openbare (3 B, 1 AI) en twee bijzondere (B) A. M.scholen op Java, met nu wel reeds over de 150 Inlandsche leerlingen in de hoogste klasse, naar mij dunkt er op wagen; desnoods late men den eersten tijd ook abiturienten van de H.B.S. 5 toe. Wat betreft het lagere corps, dat een jaarlijksche aanvulling van 90 tot 100 man hoogstens zal behoeven, het geklaag omtrent overproductie van de H.I.S. zou geheel niets werkelijks moeten beteekenen, als de recruteering niet verzekerd blijkt.

VII.

Over den invloed, die het voorgestelde systeem bij volledige doorvoering op de taakontwikkeling van het Inlandsch bestuur en zijn verhouding tot het Europeesch bestuur hebben zal, zou een zeer breedvoerige fantasie op te zetten zijn. Ik zal mij daarvan onthouden. Het is mogelijk, dat de aanhangers van het bestuursdualisme in zijn ouden vorm, die de essentie daarvan zoeken in een individueele meerwaardigheid van ieder Europeesch bestuursambtenaar boven iederen Inlandschen collega, in een academische opleiding van het Inlandsch bestuur een bedreiging van den door hen gewenschten bestuursvorm zullen zien. Te bedenken valt echter, dat wie zulk een opleiding niet wil, definitief het vonnis uitspreekt, dat het Inlandsch bestuur in de daar rondom opkomende inheemsche maatschappij naar het tweede plan relegeert en het niet alleen de leiding van de ontwikkeling van die maatschappij geheel uit handen neemt, maar het ook als steunpilaar des gezags in klimmende mate verzwakt. Ik kan niet gelooven, dat iemand ter wille van het behoud van vergane toestanden deze gevolgen ernstig willen kan.

De bovengestelde vraag is er een, waarvan de beantwoording thans niet dringt. Er is zooveel achterstand in te halen, zooveel evenwicht te herstellen tusschen de snel groeiende taak van het Inlandsch bestuur en zijn steken gebleven voorbereiding daartoe,

dat men beter doet daaraan met volle kracht de hand te slaan en de toekomstfantasieën te bergen in de kast.

Wel ben ik overtuigd, dat de sluiers van sentiment en vooroordeel, die thans van beide zijden zoo naarstig tusschen den Europeeschen en den Inlandschen bestuursambtenaar geweven worden, wanneer beide zullen zijn menschen van gelijkwaardige, haast gelijksoortige geestelijke ontwikkeling, in wier arbeid de plichten en het vermogen om die te vervullen in harmonie zijn gebracht en geen zwakheid te verbergen valt, gemakkelijk zullen worden verscheurd en vergeten.

Het onderwijs in Britsch-Indië.

door

Dr. W. M. F. MANSVELT.

(Interim Report of the Indian Statutory Commission, review of growth of Education in British India [1])).

I. OVERZICHT.

In September j.l. bracht de Commissie-SIMON aan het Engelsche parlement een tusschentijdsch rapport uit over de toeneming en den huidigen toestand van het onderwijs in Britsch-Indië. Dit rapport dankt zijn ontstaan niet aan een vrijwillige uitbreiding van het arbeidsveld der Commissie, maar vormt een onderdeel van de opgedragen taak. Deze omvatte een onderzoek „into the „working of the system of Government, *the growth of education* „and the development of representative institutions in British India „and matters connected herewith".

De Commissie-SIMON formeerde voor het onderzoek naar den stand van het onderwijs in Britsch-Indië een afzonderlijke Commissie: „the Auxiliary Committee on the Growth of Education", onder presidium van Sir PHILIP HARTOG.

Van deze Commissie werd niet een volledig onderzoek en beschrijving van alle takken en détails van het onderwijs in Britsch-Indië verwacht, maar een beschouwing en beoordeeling van de waarde van het verstrekte onderwijs voor de politieke ontwikkeling der maatschappij in zijn verschillende geledingen.

Voorts wenschte de Regeering te weten of de volledige overdracht van het onderwijs op de provincies en locale ressorten, als gevolg van de Government of India Act 1919, al dan niet een succes is.

Bij het uitwerken van den opdracht heeft deze sub-commissie

1) Parl. Papers Cmd. 3407.

verschillende onderwerpen en kanten van het onderwijs ter zijde moeten laten. Zoo kon zij bijvoorbeeld de sociaal-economische zijde van het onderwijsvraagstuk, welke op dit oogenblik in Nederlandsch-Indië juist in het centrum van de belangstelling staat, slechts vluchtig aanroeren. Dat er in Britsch-Indië een hopelooze wanverhouding bestaat tusschen de productie van het middelbaar en hooger onderwijs eenerzijds en het aantal beschikbare posities voor hooger gevormden anderzijds, behoefde daar trouwens niet meer ontdekt en aangetoond te worden. Hoe het daarmede in Britsch-Indië gesteld is, werd reeds door de „Calcutta University Commission" uitvoerig beschreven. Sedert dien is deze uitspraak door tal van andere herhaaldelijk bevestigd, zoodat de commissie-HARTOG, als sprekende over een welbekend feit, terloops mededeelt, „that a large amount of money and time is now wasted on „the production of matriculates and graduates who are unable to „find employment". [1])

Ook vond de Commissie geen gelegenheid tot het bespreken van het vakonderwijs en in het algemeen tot een grondige behandeling van de vraag, op welke wijze men het onderwijs moet inrichten om de oeconomische ontwikkeling van het land op effectieve wijze te beïnvloeden. Voor zoover het landbouw-onderwijs aangaat, was dit vraagstuk juist behandeld in het rapport van de „Royal Commission on Agriculture in India" (1928), dat een zeer interessante bespreking gewijd heeft aan het onderwijs als hulpmiddel voor den maatschappelijken vooruitgang.

De beteekenis van het onderwijs voor de *politieke vorming*, omschrijft de Commissie-HARTOG als volgt:

Het doel van het lager onderwijs is het produceeren van:

„a popular electorate capable of exercising intelligently the „primary functions of citizenship; they should be able to „choose their representatives with knowledge and intelligence; „to understand, at any rate to a certain extent, the social „and political programmes which are placed before them by „candidates for election to legislative and local bodies and, „a subsidiary but important matter, to understand the actual „machinery of voting". [2]).

1) Interim Report, pag. 5.
2) I. R., pag. 3.

en als het doel van het verdergaand onderwijs het vormen van:

„a smaller body of persons (included in the larger) capable „of furnishing representatives on legislative and local bodies, „and officers of central and local administrations, who by „their training and character are fitted to fulfill their funct- „ions with intelligence, judgment and rectitude". 1)

Ook uit dit politiek oogpunt gezien bestond er, naar het inzien van deze Commissie, minder reden voor een uitvoerige behandeling van het middelbaar en hooger onderwijs, omdat dit, gelijk bekend, in Britsch-Indië van ouds een bijzondere belangstelling heeft gevonden en reeds in overvloedige mate politieke leiders en administratief personeel oplevert.

Waar de Commissie de lagere scholen beschouwt als een middel tot het opvoeden van de groote massa tot bewuste en tot oordeelen bevoegde staatsburgers, lag het voor de hand om, in verband met het hoofddoel van de Commissie-SIMON, de beoordeeling van de vraag of Britsch-Indië rijp is voor den status van dominion, juist de mérites van dit meer stiefmoederlijk behandelde deel van het Britsch-Indisch onderwijsstelsel nauwkeurig onder de loupe te nemen.

Voorts heeft de Commissie haar aandacht gewijd aan de opvoeding van meisjes en vrouwen. Met voorbijgang van eenige speciale vormen van onderwijs-voorziening, die een voortvloeisel zijn van de bijzondere maatschappelijke structuur daar te lande, en die voor Nederlandsch-Indië van minder belang zijn, moge hier nog melding gemaakt worden van de afzonderlijke bespreking, die de Commissie gewijd heeft aan het onderwijs voor de Britsch-Indische Indo-Europeanen, de „Anglo Indians". 2)

In verband met het feit, dat de opdracht niet alleen spreekt over een bestudeering van den groei en den huidigen omvang van het onderwijs, maar ook een oordeel vraagt over de *organisatie* heeft de Commissie het algemeen beleid der provincies en locale ressorten, alsmede de inrichting en de werkwijze van het door deze gebezigde onderwijs-apparaat bestudeerd en beschreven.

Afgescheiden van de beoordeeling der organisatie, uit een oog-

1) I. R., pag. 3.
2) Chapter XI.

punt van politiek beleid en van contrôle, heeft de Commissie het stelsel ook getoetst aan de mate van efficiency en een studie gemaakt van het rendement (uit een politiek oogpunt) in verband met de kosten. Zij zegt: „The usefulness of a system of „education must be estimated not only by its policy and aims, „but by the degree in which it accomplishes what it proposes to „do, the degree in which the money and effort expended on it yield „an adequate return". [1])

Het is merkwaardig, dat in Nederlandsch-Indië en in Britsch-Indië de gedachte van het *oeconomisch rendement* in den zin van beoordeeling van het onderwijsstelsel als productie-apparaat, gelijktijdig is opgekomen en uitgewerkt.

***

Wij zullen dit in vele opzichten belangrijke rapport eerst volgen ter wille van de strekking, die het heeft in verband met den opdracht, om vervolgens de aandacht te vragen voor eenige punten, die buiten het betoog van de Commissie-HARTOG liggen, maar die voor Nederlandsch-Indië van belang zijn.

II. DE STREKKING VAN HET RAPPORT.

Algemeen overzicht van den groei van het onderwijs. De Commissie geeft aan de hand van statistische gegevens eerst een overzicht van den groei van het onderwijs in Britsch-Indië gedurende de laatste 10 jaren. De schoolbevolking bedraagt thans in het geheel 10.529.000 leerlingen op een totaal landsbevolking van 247.000.000 zielen. [2]) Dit beteekent een percentage van 4.26%. Ter vergelijking van deze cijfers diene, dat de schoolbevolking in Nederlandsch-Indië op ultimo 1928 in totaal bedroeg 1.700.000 op een landsbevolking van 52.000.000, wat een percentage geeft van 3.22%. In Europeesche landen vindt men bij een vergelijking van de totale schoolbevolking met de totale landsbevolking percentages van 16 à 17%. Hieruit blijkt, dat zoowel Britsch-Indië als Nederlandsch-Indië nog ver verwijderd zijn van den toestand op onderwijsgebied, zooals deze aangetroffen wordt in volgroeide Europeesche landen. In die ontwikkeling is Britsch-Indië ons vooruit,

1) I. R., pag. 4.

2) Zonder de Native States; met deze inbegrepen 319.000.000.

hoewel niet in een mate als men zou verwachten in een land, waar men reeds een halve eeuw eerder begonnen is dan wij.

Vergelijkt men de uitbreiding van het onderwijs in de laatste 10 jaren, dan blijkt, dat het aantal onderwijsinstellingen in Britsch-Indië gestegen is met 36% en het aantal leerlingen met 46%. De vooruitgang heeft vooral in de laatste 5 jaren plaats gehad, nadat de non-coöperatie-beweging aan kracht verloren had. Voor Nederlandsch-Indië, waar het aantal leerlingen in de laatste 10 jaren zelfs verdubbeld is, moge deze vooruitgang, uitgedrukt in procenten, misschien niet zoo indrukwekkend zijn, in absolute cijfers beteekent de jongste groei van het onderwijs in Britsch-Indië een toeneming met niet minder dan 3.300.000 leerlingen, een aantal bijna tweemaal zoo groot als het totaal aantal leerlingen in Nederlandsch-Indië. Welk een enorme financieele krachtsinspanning hiervoor noodig is geweest, moge hieruit blijken, dat de onderwijsuitgaven van Rs 112.000.000 in 1917 gestegen zijn tot Rs. 245.000.000 in 1927, een toeneming gelijk aan *f* 120.000.000.—. Ook al houdt men rekening met de verminderde waarde van het geld [1]), dan nog blijkt, dat de kosten van het onderwijs in veel sneller tempo zijn gestegen, dan het aantal scholen en het aantal leerlingen. Volgens de Commissie is de apathie tegenover onderwijs bij de bevolking aan het verdwijnen; deze heeft zelfs plaats gemaakt voor inzicht in de waarde van het onderwijs voor de politieke en economische ontwikkeling van het land.

> „Education has come to be regarded generally as a matter „of primary national importance, an indispensable agency in „the difficult task of nation building". [2])

Dat de bevolking ook bereid is zich offers te getroosten voor dit doel valt af te leiden uit het feit, dat de uitgaven van de locale ressorten reeds Rs 36.000.000 beloopen tegenover een uitgave van het Gouvernement d.w.z. van de Provincies van Rs. 119.000.000. Ter vergelijking diene, dat in Nederlandsch-Indië Provincies, Gemeenten, Zelfbesturen en Desas te zamen slechts 6,2% bekostigen van de totale onderwijs uitgaven. [3])

1) Het algemeen indexcijfer voor Britsch-Indië, gebaseerd op 28 uitvoer en 11 invoerartikelen, bedroeg in 1917 196 en in 1927 202.

2) I. R., pag. 31.

3) Zie 3e publicatie der Hollandsch-Inlandsch Onderwijs Commissie.

De toeneming van het onderwijs heeft zich afgeteekend in bijna alle takken, gelijk moge blijken uit onderstaand staatje, dat de procentueele stijging weergeeft van 1917 tot 1927:

College	Stage	14.7 %
High	„	9.5 „
Middle	„	63.8 „
Primary	„	44.4 „
Special	„	128.0 „

Het is niet gemakkelijk, om het Britsch-Indische stelsel in al zijn geledingen te vergelijken met het Ned.-Indische onderwijssysteem. Onder „primary stage" (klassen I—V of VI) verstaat men, wat in Nederlandsch-Indië de desa- en standaardscholen zijn. Onder „middle stage" (klassen V—VIII of IX) verstaat men, wat men hier zou noemen vervolgonderwijs, gewoonlijk gepaard met het leeren van Engelsch. „Middle stage" komt ongeveer overeen met de vorm schakelschool, de hoogere klassen van de H. I. S. en de eerste klasse van de Mulo. Onder „high stage" verstaat men, naar het schijnt, onderwijs, zooals hier te lande gegeven in de hoogste klassen van de Mulo en op de A. M. S. en de H. B. S.

Wanneer men spreekt over primary-*schools* heeft men echter volstrekt niet te maken met duidelijke schooltypen. Bij de eene school bevat de primary-school slechts 3 klassen, bij de andere 4, 5 of 6, soms zelfs 8, waarbij het onderwijs zich dus uitstrekt over „middle stage" tot aan „high stage" toe. Daar tegenover staat, dat men aan „secondary schools" veelal primary-klassen verbindt. Het Britsch-Indische onderwijs-stelsel maakt op ons dan ook een ietwat chaotischen indruk, waarbij de veelheid van typen in Nederlandsch-Indië slechts kinderspel is. Een vergelijking van Britsch-Indië met Nederlandsch-Indië, voor wat betreft de verdeeling van de schoolbevolking over de verschillende takken van onderwijs, zooals in het hieronder opgestelde overzicht is geschied, beschouwe men dus wel met eenige reserve:

STAAT

Britsch-Indië			Nederlandsch-Indië	
Aantal leerlingen				
Absolute cijfers	%	%	Absolute cijfers	
College stage 83.890	0.80	0.015	259	Hooger Onderw.
High „ 236.781	2.25	0.23	3.932	M. O.
Middle „ 631.490	6.—	8.52	145.051	Mulo / W. L. O.
Primary „ 9.247.617	87.83	89.89	1.530.969	Standaardsch. / Desa „
Special „ 328.620	3.12	1.36	22.988	Vak. Ond.
10.528.398	100.—	100.—	1.703.199	

De onzekerheid geldt in het bijzonder de „middle stage", tot welke rubriek voor Nederlandsch-Indië het westersch lager onderwijs is gerekend, hoewel het stellig voor een groot gedeelte behoort tot „primary stage".

De vergelijking van de verbreiding van het hooger onderwijs in de beide landen wordt hierdoor echter niet beïnvloed en het verschil in de voorziening met volksonderwijs wordt er des te merkwaardiger door. Immers hier blijkt, dat Nederlandsch-Indië, ook zonder het westersch lager onderwijs mee te rekenen, Britsch-Indië vooruit is, wat betreft het volksonderwijs. Door bovenstaand staatje wordt dan ook duidelijk, dat de expansie op het gebied van het lager onderwijs in Britsch-Indië, het karakter draagt van het inhalen van achterstand en dat er voor de belangstelling, welke men daar te lande momenteel aan den dag legt voor het volksonderwijs, inderdaad gegronde redenen bestaan.

Het volksonderwijs (Mass education). De bevolking der lagere scholen is gestegen van 6,4 tot 9,2 millioen en de uitgaven voor „primary schools" zijn van Rs. 29.000.000 in 1917 gestegen tot een jaarlijksche uitgave van Rs. 69.000.000. [1])

De Commissie neemt aan, dat de onderwijs-behoevende jeugd (de levensjaren 6 tot 11) 14% bedraagt van het totale zielental der bevolking. Of dit percentage, gezien den leeftijds-opbouw en

1) I. R., pag. 22 en 23.

de sterftecijfers in Oostersche landen, wel juist is, kan hier in het midden blijven, daar de Commissie op de zelfde wijze de onderwijs-behoevende jeugd berekent voor de onderling vergeleken jaren 1917 en 1927. De Commissie vond, dat voor de jongens het percentage onderwijs-ontvangende kinderen gestegen is van 30.3 in 1917 tot 42.1 en voor de meisjes in die zelfde jaren van 6.7 tot 10.3. [1])

Men kan niet anders dan deze stijging, oppervlakkig beschouwd, een zeer belangrijke stap noemen op den weg naar het algemeen volksonderwijs. De commissie heeft zich echter niet tevreden gesteld met deze voor overlegging aan een volksvertegenwoordiging en in het algemeen voor „window-dressing" zeer geschikte cijfers, maar heeft zich afgevraagd: heeft het onderwijs inderdaad succes; heeft het tot gevolg, dat het aantal analphabeten geleidelijk verdwijnt en draagt het dus bij tot het politieke oogmerk, het vormen van staatsburgers met een minimum ontwikkeling?

De Commissie gaat, ter beoordeeling van deze vraag uit van de cijfers van de laatste volkstelling (1921), volgens welke het aantal alphabeten onder de mannelijke bevolking van 1892 tot 1922 slechts toegenomen is van 13.—% tot 14.4% en voor de vrouwen van 0.7% tot 2.—%. Het percentage alphabeten — mannen en vrouwen door elkaar genomen — bedroeg in 1921 niet meer dan 7.2%, een cijfer ongeveer overeenkomend met dat in Nederlandsch-Indië.

De Commissie heeft zich nu de vraag gesteld: welken invloed zal de recente onderwijs-uitbreiding hebben op den stand van het alphabetisme?

Ter berekening van den vermoedelijken invloed gaat de Commissie uit van het standpunt, dat men minstens 4 klassen van de lagere school moet doorloopen hebben om de kunst van lezen, schrijven en rekenen voor goed te verstaan, dat m.a.w. een minimum school-opleiding noodig is om te behooren tot de alphabeten. [2])

Met het oog hierop heeft de Commissie nagegaan, welk percentage van de kinderen, in de eerste klasse van een bepaald jaar na 4 en 5 jaren de 4e en 5e klasse bereiken. Zij kwam daarbij tot de ontstellende ontdekking, dat van de 100 jongens, aangetroffen

1) I. R., pag. 42.
2) I. R., pag. 45.

in de 1e klasse, in de 4e klasse niet meer dan 19 en in 5e niet meer dan 11 over waren en van de 100 meisjes zelfs niet meer dan 10 en 6. [1])

Het is wel een merkwaardig coïncidentie, dat gelijktijdig in Nederlandsch-Indië en Britsch-Indië een onderzoek ingesteld is naar het leerlingen-verloop. Wij zijn daardoor in staat over dit vraagstuk, waaromtrent de gegevens gewoonlijk zeer spaarzaam zijn, een interessante vergelijking te maken tusschen Nederlandsch-Indië en Britsch-Indië. De cijfers voor Britsch-Indië zijn, evenals die voor Nederlandsch-Indië, eenigszins benaderend, maar voor beide landen toevallig op dezelfde wijze samengesteld en dus onderling vergelijkbaar. In de hiernevengaande grafieken is een vergelijking getroffen tusschen het verloop op de desa-, standaard- en hollandsch-inlandsche scholen, zooals dat door de Hol-

VERGELIJKING VAN HET GEMIDDELDE LEERLINGEN-VERLOOP

BIJ DE MANNELIJKE LEERLINGEN

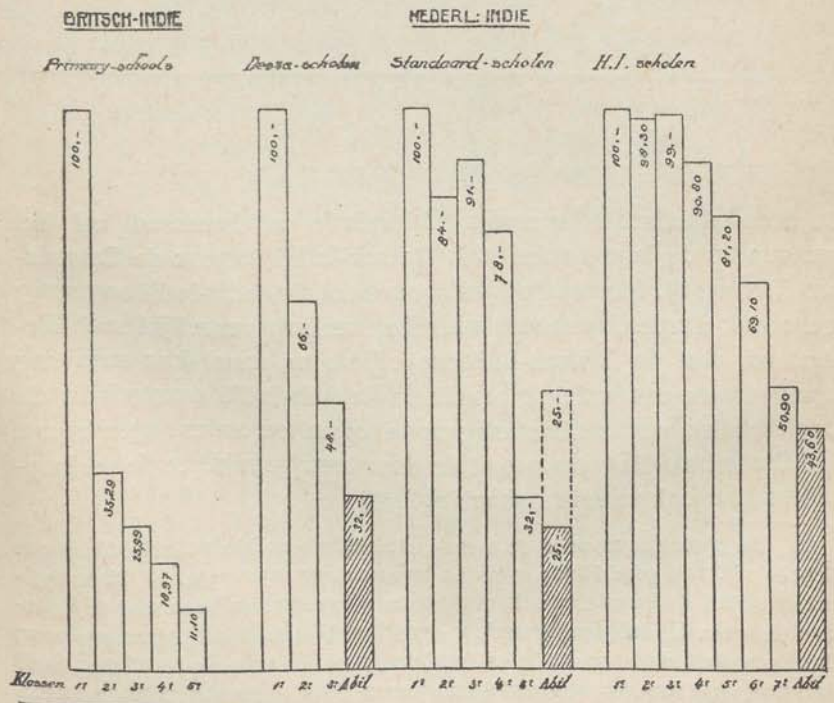

1) I. R., pag. 46/47.

VERGELIJKING VAN HET GEMIDDELDE LEERLINGEN-VERLOOP

BIJ DE VROUWELIJKE LEERLINGEN

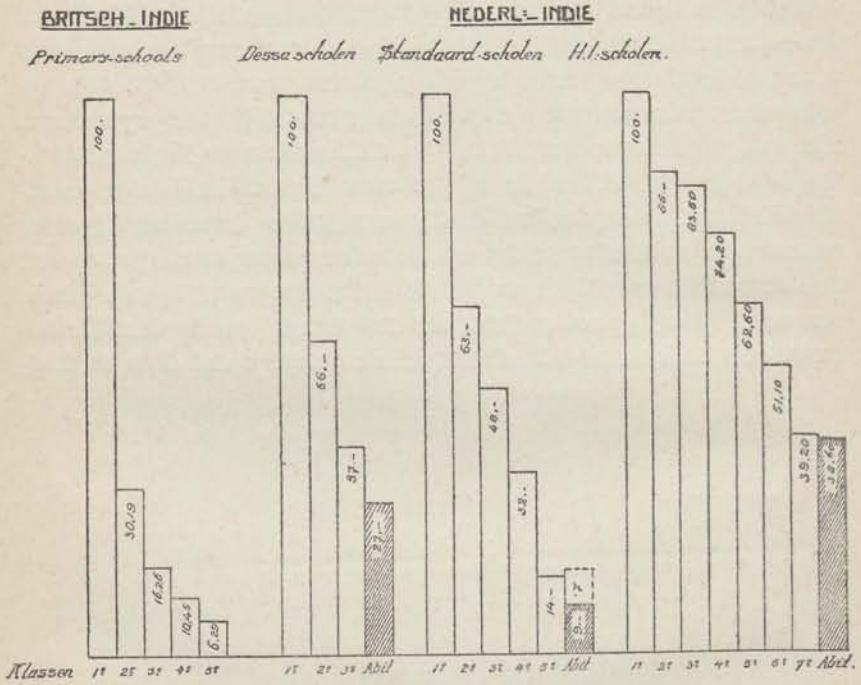

landsch-Inlandsch Onderwijs Commissie is berekend en het verloop op de lagere scholen in Britsch-Indië volgens de Commissie-HARTOG [1]). Moeten de cijfers voor Nederlandsch-Indië ongunstig genoemd worden, wanneer men het verloop vergelijkt met Nederland, met de Britsch-Indische cijfers er naast kan men nog spreken van een redelijk resultaat. Britsch-Indië overtreft in dit opzicht alles, wat ons dienaangaande tot nu toe onder oogen kwam. De Commissie-HARTOG noemt de door haar gepubliceerde verloopcijfers dan ook terecht „shocking". [2])

1) De percentages voor de Desa-, Standaard- en Hollandsch-Inlandsche School zijn het gemiddelde van een waarneming over resp. 13, 11 en 9 generaties. Bij de Standaard-school vindt men twee percentages voor de abiturienten vermeld; dat, omgeven door een stippellijn, stelt het percentage voor, dat de school reeds na de 3e of 4e klasse, voorzien van een certificaat heeft verlaten; wat vroeger veelvuldig voorkwam, doch thans niet meer geschiedt.

2) I. R., pag. 48.

Als reden van dit verloop noemt zij: „wastage", het ontijdig verlaten van de school en „stagnation", de ophooping van leerlingen in de lagere klassen ten gevolge van het zitten-blijven. Het zitten-blijven schijnt daar te lande een veel ergeren omvang te hebben dan in Nederlandsch-Indië. De Commissie noemt zelfs gevallen van kinderen, die 7 of 8 jaar in dezelfde klasse bleven. [1]) Wat echter de reden is, dat in Britsch-Indië de vermindering van de 1e tot de 2e klasse dermate is als in de grafiek duidelijk tot zijn recht komt, wordt door de commissie-HARTOG niet verklaard.

De zaak wordt echter nog bedenkelijker, wanneer men bemerkt, dat bij een vergelijking van den toestand in 1917 met die van 1927 het aantal kinderen, dat de 4e klasse bereikte niet gestegen is evenredig aan de toeneming van de totale schoolbevolking, waaruit dus volgt, dat het verloop erger geworden is en dat de boven besproken toeneming van het leerlingenaantal zich vrijwel bepaalt tot de allerlaagste klassen.

Stelt men het aantal leerlingen, dat jaarlijks de 4e klasse doorloopt naast het sterftecijfer van de manlijke alphabeten van 20 jaar en ouder, dan doet zich het zonderlinge feit voor, dat in sommige provincies het aantal alphabeten, dat er ten gevolge van de onderwijsproductie jaarlijks bijkomt, kleiner is dan het aantal alphabeten, dat volgens de sterftetafels jaarlijks afvalt.

Dit weinig opwekkend resultaat, reeds opgemerkt door de Royal Commission on Agriculture, wordt door de Commissie-HARTOG bevestigd. [2]) Zij komt dan ook tot de sombere conclusie, dat de geweldige krachtsinspanning op het gebied van het volksonderwijs de cultureele en politieke ontwikkeling van Britsch-Indië slechts op minimale wijze beïnvloedt.

En bekijkt men deze uitkomsten van de financieele zijde, dan beteekenen zij, dat 60% der jaarlijksche uitgaven voor volksonderwijs vrijwel weggegooid geld is. De Commissie becijfert, dat, welbeschouwd, in de laatste 4 jaren niet minder dan Rs. 144.000.000.— vruchteloos uitgegeven is.

Zij schrijft deze treurige resultaten toe aan de omstandigheid, dat in het algemeen meer gestreefd wordt naar uitbreiding dan naar verbetering, dus meer naar quantiteit dan naar qualiteit.

1) I. R., pag. 50.
2) I. R., pag. 51.

Tot de ongunstige factoren rekent de Commissie in de eerste plaats het feit, dat tweederde der primary-schools slechts beschikt over één leerkracht, die soms 4 of meer klassen voor zijn rekening heeft. [1])

Bovendien zijn de salarissen der volksonderwijzers in sommige gewesten buitengewoon laag. Terwijl hier te lande de desa-onderwijzers 20—25 gulden p.m. verdienen, vindt men b.v. in Madras maandgelden van Rs. 15, in Assam Rs. 14, in Bengalen zelfs Rs. 8. In Bombay daarentegen verdienen de volksonderwijzers gemiddeld Rs. 47. De Commissie houdt zich overtuigd, dat die betere betaling een van de redenen is, dat het leerlingenverloop in de provincie Bombay minder ernstig is dan elders. [2])

Ook de opleiding der volksonderwijzers laat in Britsch-Indië zeer veel te wenschen over. Van de 285.000 leerkrachten in de lagere scholen voor jongens is slechts 44% opgeleid en van deze 44% heeft slechts een klein deel een opleiding genoten, welke eenigszins gelijk gesteld kan worden met het diploma van een Nederlandsch-Indische normaalschool. [3])

De Commissie is van meening, dat de eerste stappen tot saneering van het Britsch-Indische volksonderwijs zullen moeten bestaan in een betere bezetting der scholen met leerkrachten, in verhooging der salarissen en in het stellen van hoogere eischen aan de opleiding der leerkrachten.

Behalve op genoemde punten laat het volksonderwijs ook op het gebied van organisatie en beheer heel wat te wenschen over. Tal van scholen, ook door het Gouvernement gesubsidieerde, dragen een zeer tijdelijk karakter. Zoo werden b.v. in Madras in het jaar 1926/1927 tegenover 8200 nieuw-geopende lagere scholen voor jongens niet minder dan 5400 scholen opgeheven, waarvan bijna 3000 gesubsidieerde. [4])

De geografische verspreiding der scholen is voorts zeer ongelijk. In sommige streken bestaat een zoodanige overvloed, dat de scholen elkaar onderling concurrentie aandoen; elders weer vindt men gebrek aan onderwijsgelegenheid. [5])

1) I. R., pag. 60.
2) I. R., pag. 64.
3) I. R., pag. 66.
4) I. R., pag. 62.
5) I. R., pag. 53.

Nu wordt een rationeele onderwijsvoorziening in Britsch-Indië ten zeerste belemmerd door de aanwezigheid van kasten en secten en door de strenge afzondering, waarin in sommige streken de meisjes gehouden worden. De Commissie maakt melding van een dorp in de armste provincie van India, waar men „behoefte" had aan niet minder dan 5 scholen. 1)

Het bestaan van sterk afgescheiden sociale groepen maakt de onderwijsvoorziening niet alleen moeilijk, maar ook zeer kostbaar. Wanneer amalgamatie der bestaande scholen mogelijk wàs, zou men zich alleen al in Bengalen 15000 scholen kunnen besparen.

De tekortkomingen en excessen in de organisatie van het volksonderwijs zijn echter niet alleen een gevolg van moeilijkheden en belemmeringen, die een voortvloeisel zijn van de structuur der Indische maatschappij, maar evenzeer een gevolg van groote tekortkomingen in beheer en inspectie. De overdracht van het onderwijs op lagere gemeenschappen blijkt in de meeste gewesten geen succes te zijn geweest.

De Commissie doet omstandige mededeelingen van haar bevindingen omtrent de bestuursmachine door haar aangetroffen in de verschillende provinciën en locale ressorten. Er schijnt een voortdurende wisseling plaats te hebben onder de „ministers" en „directors", wat leidt tot gemis aan grondige bestudeering, organisatie en contrôle van het onderwijs. De leiders vonden ook geen steun in goed geëquipeerde departementen. „We are of opinion", zegt de Commissie, „that the headquarters staffs are lamentably inadequate". 2)

Bij de overdracht van bevoegdheden op plaatselijke autoriteiten gold het adagium, „that except in cases of really grave mismanagement local bodies should be permitted to make mistakes and learn by them rather than to be subjected to interference either from within or from outside." 3) Men zou echter verwachten, dat de overdracht van het onderwijs gepaard was gegaan met een zorgvuldige overweging van de consequenties der zaak en dat leiding en assistentie op onbekrompen wijze zou zijn verleend aan de ten eenenmale onervaren locale ressorten bij het ten uitvoer

1) I. R., pag. 56.
2) I. R., pag. 288.
3) I. R., pag. 309.

leggen van hun nieuwe verplichtingen, maar dit is slechts zelden het geval geweest. In een der provincies, waar de overdracht op zeer korten termijn plaats had, heeft het niet alleen ontbroken aan leiding en voorlichting, maar werd aan de ambtenaren, betrokken bij het onderwijs, zelfs uitdrukkelijk ingescherpt om zich te onthouden van alle bemoeiïngen met zaken, die overgedragen waren aan de locale ressorten. [1])

De Commissie is, en waarschijnlijk niet ten onrechte, van meening, — „that the present waste of money and effort in mass „education is attributable in most provinces to the fact that no „welldefined policy for its extension has been inherited from the „old régime, or constructed under the new one." [2]) Terecht voegt zij hieraan toe, dat zonder een ernstige poging om het verloop en andere tekortkomingen door middel van een kloeke en welomlijnde onderwijs-politiek tegen te gaan, er in de toekomst weinig verbetering te verwachten is. Evenals hier, schijnt in Britsch-Indië de populaire dwaling te bestaan, dat onderwijs-politiek een aangelegenheid is, waarvoor men niets behoeft te weten; dat men volstaan kan met enthousiasme en dat uitbreiding van onderwijs dus alleen maar een kwestie is van geld. De commissie bestrijdt deze misvatting zeer terecht en betoogt, dat een onderwijs-politiek, die niet steunt op kennis van zaken, op een duidelijk plan en een consequente doorvoering daarvan, zeer weinig nut sticht en in hoofdzaak leidt tot abnormale uitgaven.

De Commissie is in beginsel voorstandster van leerplicht (compulsion), al was het alleen maar ter beteugeling van het leerlingenverloop en de daaruit voortvloeiende verspilling. Zij acht de vervulling van dit desideratum ook binnen de grenzen van het financieel mogelijke, maar zij verklaart zich tegen het aangenomen beginsel, dat de locale ressorten zonder meer vrij zijn in het al dan niet invoeren van leerplicht; dat zij hier bijvoorbeeld niet toe over kunnen gaan tengevolge van financieel onvermogen of er wèl toe overgaan ongeacht de vraag of zij technisch wel voldoende geoutilleerd zijn.

„In many places a drastic reorganisation of the elementary „system should precede any wide application of compulsion;

1) I. R., pag. 290.
2) I. R., pag. 290.

„for an impetuous and ill-considered application of the prin-
„ciple would inevitably result in much unprofitable expendi-
„ture of money and even in an accentuation of many of the
„present evils. [1])

„Compulsion should be a means of reducing and not of
„increasing waste; and waste there must be unless there is
„at hand an adequate number of efficient administrators and
„inspectors whose business it will be to review the present
„resources, to make proposals for an effective concentration
„of schools and to make plans whereby money should be eco-
„nomically spent. [2])

De Commissie is op grond van haar bevindingen van meening, dat de Regeering terug moet komen op de volledige vrijheid der locale ressorten inzake volksonderwijs.

„In our opinion, the responsibility for mass education rests
„primarily with the State; and the provision of educational
„facilities for all classes of the community and for all areas
„should not be left entirely to the mercy of local authorities,
„who may be unwilling, either for political or other reasons,
„to initiate schemes by which compulsion may be financed,
„or who, owing to the backwardness of the area or the people,
„may be unable to devise suitable measures, for compulsion
„on their own initiative. Accompanied by necessary safe-
„guards, the power to enforce compulsion should provide
„local Governments with the very necessary authority to
„supervise the expansion of mass education in the provinces
„in such a way that all areas and all classes of the community
„may benefit by the increased expenditure of public funds." [3])

Het onderwijs aan vrouwen en meisjes. Bijzondere aandacht wijdt de Commissie aan het onderwijs aan vrouwen en meisjes. Het betreft niet een origineel en nieuw gezichtspunt, maar wel een belangrijke zaak, waarvoor de aandacht gevraagd wordt.

De Royal Commission on Agriculture wees in verband met dat onderwerp reeds op de groote beteekenis van het *milieu* voor het

1) I. R., pag. 87.
2) I. R., pag. 89.
3) I. R., Abridged Report pag. 63.

behoud en de uitbreiding van het alphabetisme. [1]) Op het oogenblik schijnen namelijk vele abiturienten der volkschool — doordat zij, na het verlaten der school, terugkeeren in een milieu van bijna louter analphabeten — terug te vallen tot den staat van analphabetisme. De Commissie-HARTOG heeft geen kans gezien of geen gelegenheid gehad hieromtrent een statistisch onderzoek in te stellen, doch zij vermeldt, dat volgens de census van 1921 het aantal alphabeten in de leeftijdsgroep 10—15 slechts ongeveer de helft bedroeg van het aantal kinderen van 5—10 jaar, dat 5 jaar geleden onderwijs ontvangen had. [2])

De bestrijding van het analphabetisme langs den weg van emancipatie en ontwikkeling van de vrouw heeft in Britsch-Indië reeds de algemeene aandacht. Het Jaarboek van 1927/1928 (editie 1929) geeft een groot aantal grafieken over de ontwikkeling en den huidigen stand van het onderwijs aan meisjes en vrouwen welke, zegt het Jaarboek:

> „have been specially prepared in the hope that they will be „useful to students of Indian social problems, for in the „education of India's women will be found one the most potent „of all the forces now at work for her progress and „uplift". [3])

Ook de Commissie-HARTOG is van meening, dat men de beteekenis van het onderwijs aan meisjes niet kan overschatten:

> „It affects vitally the range and efficiency of all education. „The education of the girl is the education of the mother, and „through her of the children. The middle and high classes of „India have long suffered from the dualism of an educated „manhood and an ignorant womanhood — a dualism that „lowers the whole level of the home and domestic life and has „its reaction on personal and national character. Many of „our witnesses have emphasised the dominating influence of „the woman in the Indian household and specially in the „training of her children. „A literate woman", says one of „our witnesses, very justly, „is a far better and surer guar-

1) I. R., pag. 87.
2) I. R., pag. 49.
3) Statement, exhibiting the moral and material progress and condition of India; No. 63, pag. 363.

„antee of the education of the coming generation than a „literate man. An illiterate woman on the contrary is in her „own time very often the cause of the stagnation not only of „the generation that is slowly growing up, but of the gener- „ation which is in the prime of life as well". [1])

Op het oogenblik bedraagt het percentage vrouwen van de totale landsbevolking, dat onderwijs geniet, niet meer dan 1.46, tegen 6.91 voor mannen. De vooruitgang van dit onderwijs wordt belemmerd door vooroordeelen, conservatisme, het vasthouden aan de isoleering van vrouwen en meisjes en het vroegtijdig uithuwelijken. Volgens den census van 1921 waren van de gehuwde vrouwen niet minder dan 2.230.000 nog geen 10 jaar en 8.500.000 meisjes nog geen 15 jaar oud. [2])

Er beginnen zich onder de bevolking langzamerhand gelukkig meer moderne begrippen baan te breken. In dit opzicht heeft de Zending zeer nuttig werk verricht. [3]) Doch ook uit de boezem van de bevolking zelf is een beweging voortgekomen voor de ontwikkeling van de emancipatie van de vrouw, welke haar centrum vindt in de „All India Conferences of Women". In enkele provincies vindt men op de onderwijs-departementen reeds een „deputy directress for girls' education". [4])

De Commissie-HARTOG dringt er op aan, dat men ook elders voor dit doel vrouwelijke ambtenaren en inspectrices zal aannemen, niet alleen voor uitbreiding, maar ook voor verbetering van het onderwijs, aangezien door het vroeg van school nemen der meisjes het verloop op deze scholen nog veel erger is dan onder de jongens. (Vergelijk de beide grafieken).

De Commissie wenscht ook voor meisjes in beginsel leerplicht. Reeds in 5 provincies heeft men deze hier en daar ingevoerd. [5])

Van welk belang de Commissie-HARTOG dit onderwijs acht blijkt wel uit haar uitlating:

„We are definitely of opinion that, in the interest of the „advance of Indian education as a whole, priority should now

1) I. R., pag. 150/151
2) I. R., pag. 153.
3) I. R., pag. 182.
4) I. R., pag. 158.
5) I. R., pag. 171.

„be given to the claims of girls' education in every scheme „of expansion". [1])

Conclusies. Hoewel de Commissie gelijk hiervoor reeds medegedeeld werd, nog verschillende andere takken en vormen van onderwijs bespreekt, zoo bepalen zich haar conclusies tot samenvatting van haar oordeel over de hier besproken onderwerpen.

De commissie constateert, dat de groote toeneming van de bevolking der lagere scholen een aanwijzing is, dat de oude tijd van onverschilligheid der volksmassa voor onderwijs tot het verleden behoort. Er zijn onmiskenbare teekenen van sociaal en politiek ontwaken, ook onder de vrouwen van India.

Het heele onderwijs-stelsel, maar speciaal het lager onderwijs, laat echter, wat zijn cultureele en politieke invloed betreft veel te wenschen over: „Throughout the whole educational system there „is waste and ineffectiveness. In the primary system, which from „our point of view should be designed to produce literacy and the „capacity to exercise an intelligent vote, the waste is appalling. „So far as we can judge, the vast increase in numbers in primary „schools produces no commensurate increase in literacy, for only „a small proportion of those who are at the primary stage reach „Class IV, in which the attainment of literacy may be expected." [2])

In verband met de haar gestelde vraag, een oordeel uit te spreken ook over de organisatie van het onderwijs, zegt de Commissie:

„At almost every point that organisation needs reconsider- „ation and strengthening and the relations of the bodies „responsible for the organisation of education needs read- „justment". [3]).

De Commissie houdt de volledige overdracht van het onderwijs op de Provincies en Locale ressorten voor een misstap. Zij is van meening, dat onderwijs een nationale tak van dienst moet zijn. Het algemeen beleid in onderwijszaken moet dan ook volgens haar blijven in de handen van het centraal bestuur, dat zal moeten functioneeren als een centrale voorlichtingsdienst. [4]) De Commissie wil het geheele werk van de decentralisatie ten aanzien van het onder-

1) I. R., pag. 183.
2) I. R., pag. 345.
3) I. R., pag. 346.
4) I. R., pag. 346.

wijs niet ongedaan maken, noch aan de provinciale „ministers" hun verantwoordelijkheid ontnemen, maar zij is wel van meening, dat de betrekkingen tusschen het centrale Gouvernement tot de Provincies en van die van de Provincies tot de Locale ressorten herziening behoeven.

Voorts is zij van meening, dat de personeelsbezetting der departementen en inspecties uitgebreid en op hooger peil gebracht moet worden.

Bovenal echter acht de Commissie-HARTOG de uitbreiding en verbetering van het onderwijs aan de meisjes en vrouwen urgent:

„We are definitely of opinion that, in the interests of the „advance of Indian education as a whole, priority should now „be given to the claims of girls' education in every scheme of „expansion". [1])

III. DE BETEEKENIS VAN HET RAPPORT VOOR NEDERLANDSCH-INDIË.

De uitvoerige mededeelingen van de Commissie-HARTOG inzake de ervaring in Britsch-Indië opgedaan met de overdracht van de zorg van het onderwijs op de provincies en plaatselijke gemeenschappen, komt zeer van pas, nu de Regeering van Nederlandsch-Indië op het punt staat, het desa-onderwijs over te dragen aan het Regentschap en het standaard-onderwijs hetzij aan de Provincies, hetzij aan het Regentschap. Het zou niet kwaad zijn de bestaande plannen dienaangaande aan de hand van dit rapport nog eens nader onder de oogen te zien!

Merkwaardig is eveneens, hetgeen de Commissie betoogt aangaande de waarde van het meisjes-onderwijs in verband met den invloed van het milieu op het school-bezoek en op het behoud van de kennis, welke op school werd opgedaan.

De studie over het leerlingen-verloop op de „primary-schools" en het standpunt van de Commissie-HARTOG, dat men ten minste 4 jaar onderwijs moet hebben genoten om blijvend tot de alphabeten gerekend te willen worden, doet voor Nederlandsch-Indië de volgende vragen rijzen:

1e. of de drie-klassige desaschool wel van veel beteekenis is voor de cultureele en maatschappelijke ontwikkeling?

1) I. R., pag. 347.

Het zou zeker de moeite loonen om, wanneer de a.s. volkstelling hieromtrent geen voldoende gegevens mocht opleveren, vanwege het Departement van Onderwijs een enquête dienaangaande te houden.

2e. hoeveel alphabeten worden er, uitgaande van het criterium van de Commissie-HARTOG, en gezien het verloop op de scholen hier te lande, per jaar door het Nederlandsch-Indische onderwijs-apparaat afgeleverd? Op hoe groot moet men de jaarlijksche vermindering der alphabeten door sterfte schatten? Met hoeveel neemt het percentage alphabeten dus per saldo toe?

3e. hoe groot is hier de „waste"? d.w.z. hoeveel van het hier te lande voor onderwijs uitgegeven geld moet men als verloren beschouwen?

De beide laatste vragen zijn zeer wel te beantwoorden aan de hand van de gegevens van de Hollandsch-Inlandsch Onderwijs Commissie over het leerlingen-verloop [1]), en over den kostprijs per leerling. [2])

Behalve aangaande deze reeds aangeroerde vraagstukken, biedt het rapport ook op andere punten interessant vergelijkings-materiaal aan voor degenen, die zich verdiepen in het Nederlandsch-Indisch onderwijs-vraagstuk.

Zoo vindt men in Britsch-Indië een vrijwel volledige parallel van wat hier het Hollandsch-Inlandsch Onderwijs-vraagstuk heet. Ten aanzien van de verstrekking van het onderwijs, dat gegeven wordt op de z.g. „Middle English" of „Anglo Vernacular Middle Schools" doen zich dezelfde maatschappelijke moeilijkheden voor. Ook daar wijzen de cijfers, die de Commissie-HARTOG geeft omtrent de „bestemming" der abiturienten op een eenzijdige belangstelling voor het voortgezet algemeen vormend en naar de universiteit leidend onderwijs. [3])

Zooals hier de H. I. S.-en zich verheugen in een grooten toeloop van leerlingen, op dezelfde wijze trekt de „Anglo Vernacular School" iedereen tot zich, die dat onderwijs maar eenigszins betalen kan, en het verschijnsel, dat de H. I. O. Commissie hier

1) Publicatie No. 2 der H. I. O. C.
2) Publicatie No. 3 der H. I. O. C.
3) I. R., pag. 104 en Publicatie No. 2 der H. I. O. C. hoofdstuk 1.

opgemerkt heeft, dat de abiturienten der H. I. S.-en zooveel mogelijk een werkkring zoeken in de stad en door welke neiging dit onderwijs onbedoeld werkt als een intellectueele drainage van het platte land, speelt zich in Britsch-Indië op een zoo volkomen gelijke wijze af, dat men de beschouwingen van de H. I. O. Commissie, die van de Royal Commission on Agriculture en op haar voetspoor die van de Commissie-HARTOG met elkaar zou kunnen verwisselen. Zoo zegt de Royal Commission on Agriculture over dit verschijnsel het volgende:

„Het ligt voor de hand, dat onder een bevolking, waar „slechts één op de 6 zielen alphabeet is en waar tot voor „kort weinig meer dan het minimum van secondary education „practisch reeds de zekerheid verschafte van een betrekking „bij het Gouvernement of bij een particulier bedrijf, een knaap „van het platteland, die deze opleiding had genoten, zich in „een zeer speciale positie bevond. Zijn kornuiten beschouw- „den hem als een bezitter van een bevoegdheid, door middel „waarvan hij een betrekking van een soort, als zij niet konden „bereiken, bijna voor het oprapen had. Zeldzaamheid van een „begeerd goed verleent aan dat goed altijd een hooge, ook „al is het een fictieve, waarde. Die waarde lag tot dusverre „voor jongens van het platteland, die secondary education „hadden genoten, in den weg, die hun werd geopend om werk „in de steden te verkrijgen. Dit heeft bijgedragen tot den trek „van meer ontwikkelde knapen uit het dorp naar de stad, „welke nog steeds voortgang heeft, hoewel de omstandig- „heden, die tot dezen trek aanleiding gaven, snel aan het „veranderen zijn. Het aanbod van onderlegde personen voor „gewone routine-arbeid bij het Gouvernement of bij parti- „culiere ondernemingen overtreft thans de vraag..... Voor „zoover zij (de werkloosheid) wordt verscherpt door de trek „van beter opgeleide jongelieden naar de steden, alwaar deze „de gelederen der werkloozen versterken, kan een remedie „— naar onze meening — slechts gevonden worden in een *„verbreiding van het onderwijs over het platteland,* gepaard „gaande met een verbetering van de geriefelijkheden van het „dorpsleven..... Wanneer het percentage der alphabeten

„onder de mannen gestegen zal zijn tot 75....., dan zal — „naar wij gelooven — de thans onmiskenbaar bestaande mee- „ning, dat een behoorlijk onderlegd man niet het beste ge- „bruik van de hem geopende mogelijkheden maakt als hij „zijn land bebouwt of in het algemeen lichamelijke arbeid „verricht, grootendeels zijn verdwenen. Wij hopen, dat de „gewijzigde situatie, waarvan men wellicht nu reeds een ver- „moeden begint te krijgen, algemeen zal ingezien worden lang „voordat 75% van de mannelijke bevolking lezen en schrij- „ven verstaat: n.l. dat het aantal beschikbare schrijvers- en „klerkenbetrekkingen geheel onvoldoende is om allen op te „nemen, die het peil van een bescheiden „secondary educa- „tion" hebben bereikt. Dan zal de dag zijn gekomen, dat „de kennis van de lees- en schrijfkunst, eens nagestreefd als „een paspoort van het land naar het kantoor, de haar toeko- „mende plaats als simpele voorwaarde voor landelijk aanzien „zal innemen." 1)

De Royal Commission on Agriculture verwacht dus, dat naar mate de productie van westersch gevormden het aantal beschikbare, administratieve posities te boven gaat, er van zelf een terugstrooming zal plaats hebben naar het platteland en de abiturienten dezer scholen noodgedwongen wel een werkkring zullen moeten zoeken in eigen milieu. Zij meent ook, dat de neiging om het platteland te verlaten en naar de steden te trekken zal afnemen, naar mate het feit, dat men onderwijs genoten heeft, geen exceptioneel geval meer is.

De Commissie-HARTOG is echter van gevoelen, dat men zich tegenover dit verschijnsel niet passief gedragen moet, dat men dus niet den tijd moet afwachten, maar dat het noodzakelijk is reeds thans het karakter der „English Middle Schools", wier leerprogram geheel gebaseerd is op de stadsbehoefte, daar waar het pas geeft te wijzigen en aan te passen aan de behoefte van het milieu waaruit de leerlingen voortkomen. Daardoor zou het verstrekte onderwijs in plaats van geestelijk draineerend, bevruchtend inwerken

1) I. R., pag. 108/109.

op den maatschappelijken en economischen toestand van het platteland. [1])

Zoo wenscht zij b.v. in het leerprogram opgenomen te zien de eerste beginselen van dorpshygiëne, van coöperatie en andere practische zaken. [2])

Daarmede wil de Commissie niet zeggen, dat men aan de bevolking het Engelsch onderwijs moet onthouden; integendeel, zij wil aan den aandrang van de zijde der bevolking zooveel mogelijk tegemoet komen, maar zij wil dit doen op een rationeele wijze. De Commissie wenscht door een goede geographische verdeeling der Engelsche scholen iedereen een kans te geven om door middel van onderwijs in aanmerking te komen voor de hooger betaalde posities. Anderzijds wenscht zij door het toevoegen van vervolg- of kopklassen aan de Inlandsche scholen, aan de wensch om Engelsch te leeren, tegemoet te komen, zonder genoodzaakt te zijn daartoe een volledige „English vernacular school" in het leven te roepen. [3]) Omgezet in Nederlandsch-Indische terminologie beteekent dit laatste: het toevoegen van Nederlandsch aan de 2e kl. scholen, een denkbeeld, dat hier reeds herhaaldelijk in overweging is geweest.

Van zeer veel belang voor Nederlandsch-Indië zijn ook de gegevens, welke in het rapport voorkomen over de kosten van het onderwijs. Alvorens op dit punt nader in te gaan, zij er in het algemeen op gewezen, dat ten aanzien van de gevolgtrekkingen, die men hieruit zou willen maken en die hieronder ook gedeeltelijk gemaakt zijn, eenige reserve wel gepast is, aangezien niet nauwkeurig vermeld wordt, op welke wijze de Britsch-Indische financieele statistiek is opgebouwd.

Vergelijkt men de percentages van het landsbudget, besteed aan onderwijs-uitgaven, dan vindt men:

---

1) I. R., pag. 109.
2) I. R., pag. 108.
3) I. R., pag. 110.

BRITSCH-INDIE (1927)		NEDERL.-INDIE. Begrooting 1928.	
Madras	13.3 %	alleen de Landsuitgaven.	6.52 % [1]
Bombay	13.6 „		8.28 „ [2]
Bengal	14.– „		
United Provinces	17.2 „		
Punjab	13.9 „		
Burma	9.4 „		
Bihar & Orissa	12.5 „		
Central Provinces	14.2 „		
Assam	10.2 „		

Zou men op deze cijfers afgaande, willen besluiten, dat men zich in Britsch-Indië grootere opofferingen getroost voor het onderwijs, anders wordt het beeld, wanneer men de onderwijs-uitgaven beschouwt per hoofd van de bevolking. Men vindt dan:

BRITSCH-INDIE (1927) 1 Rp. à *f* 0.90		NEDERL.-INDIE. Begrootingscijfers 1928.	
Madras	*f* 0.96	alleen de netto Landsuitgaven	*f* 0.86
Bombay	„ 1.77		
Bengal	„ 0.76[5]		
United Provinces	„ 0.67		
Punjab	„ 1.15		
Burma	„ 1.31		
Bihar & Orissa	„ 0.47		
Central Provinces	„ 0.74		
Assam	„ 0.50		

Wanneer men bij het cijfer voor Nederlandsch-Indië nog telt de uitgaven, welke de locale ressorten, de Zelfbesturen en de desa's doen [3]), dan komt men tot het besluit, dat, op deze wijze beschouwd, de onderwijs-uitgaven in Nederlandsch-Indië en Britsch-Indië elkaar niet veel ontloopen.

Belangrijk verschil tusschen beide landen bestaat echter, wanneer men nagaat, wat men in Britsch-Indië en Nederlandsch-Indië

1) Inclusief Gouvernements-bedrijven.
2) Exclusief „ „
3) Zie 3e Publicatie H. I. O. C., tabel LIX.

met het uitgegeven geld bereikt. Stelt men naast elkaar het totaal aantal leerlingen en de totale uitgaven in de beide landen, dan vindt men:

Britsch-Indië	10.500.000 leerl.	*f* 221.360.000.—
Nederlandsch-Indië	1.700.000 „ „	52.000.000.—

Hieruit blijkt, dat terwijl de uitgaven in Britsch-Indië 4 × zoo groot zijn, men met dat geld aan zes maal zooveel leerlingen onderwijs geeft als in Nederlandsch-Indië. Hieruit volgt, dat het onderwijs in Britsch-Indië belangrijk goedkooper is dan in Nederlandsch-Indië.

Dat dit resultaat ten deele bereikt wordt door onderbetaling van de volksonderwijzers, hebben wij boven reeds gezien, doch dit is volstrekt niet de eenige oorzaak. De kosten per leerling zijn in Britsch-Indië, vooral wat de „secondary schools" betreft, veel lager dan in Nederlandsch-Indië, gelijk uit onderstaand staatje moge blijken:

STAAT

Kosten per leerling
(1927) ; (1 Rp. à *f* 0.90)

Britsch-Indië	Secondary-schools		Primary-schools	
	jongens	meisjes	jongens	meisjes
Madras	f 41.49	f 64.80	f 6.48	f 11.34
Bombay	61.83	104.13	17.28	23.40
Bengal	26.82	68.40	3.60	2.88
United Provinces	43.74	49.41	6.84	9.63
Punjab	19.08	41.04	8.01	10.71
Burma	34.74	51.75	7.02	11.16
Bihar and Orissa	27.54	49.14	5.22	6.57
Central Provinces	25.11	31.68	9.72	15.03
Assam	22.14	36.81	4.59	6.21

Nederlandsch-Indië [1]			
H.B.S. V	f 758	E.L.S.	f 162
A.M.S.	775	H.I.O.	93
Mulo	453	H.C.S.	119
W.L.O.	120	Inl. 2e kl. sch.	23
		Desasch.	(a) 5.96
			(b) 7.55 [2]

De kosten van de H. B. S., A. M. S. en M. U. L. O. in Nederlandsch-Indië bedragen per leerling het veelvoud van de kosten per leerling bij de „secondary schools". Ook de kosten van het W. L. O. in Nederlandsch-Indië zijn — ook al vergelijkt men ze niet alleen met de „primary", maar ook met de „secondary schools" — aanzienlijk hooger.

Dit verschil wordt waarschijnlijk veroorzaakt door de uitgaven

1) Bruto exploitatiekosten 1927; 3e publ. H. I. O. C. Tabel C I.
2) Volgens de rekeningen der desa-kassen Java en Madoera.
a) Landsuitgaven voor desaonderwijs
b) Totale uitgaven, inclusief die van de desa.
(zie tabel XLIII — LIII publ. No. 3 H. I. O. C.)

voor personeel, die in Britsch-Indië, waar men veelvuldig van goedkoope inheemsche leerkrachten gebruik maakt, lager zullen zijn dan in Nederlandsch-Indië, waar de bovenbouw nog geheel bezet is door de veel kostbaarder importkrachten.

Een andere oorzaak, waardoor het onderwijs in Britsch-Indië goedkooper is, is gelegen in de retributie, die in Britsch-Indië een hooger bedrag oplevert dan in Nederlandsch-Indië, n.l.

in Britsch-Indië	Rs. 52.000.000.—
in Nederlandsch-Indië	*f* 5.200.000.—

Terwijl de uitgaven in Britsch-Indië gelijk men boven ziet, viermaal zoo groot zijn, zijn de ontvangsten aan schoolgeld tienmaal zoo groot. Van de onderwijs-uitgaven worden in Britsch-Indië 21.2% gedekt door ontvangsten aan schoolgelden [1]), in Nederlandsch-Indië dekken de schoolgelden 10.8% van de onderwijsuitgaven der Ve begrootingsafdeeling en 10.25% van de totale onderwijs-uitgaven.

Vergelijkt men de retributies per schoolsoort in Nederlandsch-Indië en Britsch-Indië, dan vindt men, uitgedrukt in procenten, op de totale uitgaven het volgende beeld:

STAAT

1) I. R., pag. 23.

Britsch-Indië	Universities and colleges 1)	Secondary schools 2)	Primary schools 3)	Vocational and special institutions 4)	Gemiddeld 5)
Madras	40.02	47.96	5.05	3.57	19.59
Bombay	47.43	47.10	2.55	13.18	17.40
Bengal	45.00	60.42	35.09	20.09	40.78
United Provinces	23.86	27.11	2.72	2.97	13.76
Punjab	45.41	30.32	2.11	7.19	20.00
Burma	11.70	23.37	4.03	1.14	17.72
Bihar and Orissa	33.53	44.03	18.51	3.57	18·42
Central Provinces	22.51	25.13	3.00	1.22	10.40
Assam	23.00	34.45	0.18	3.74	16.90
Gemidd. Britsch-Indië					21.2

Nederlandsch-Indië 1927 6)	T. H. S.	8.9	H. B. S. V	29.7	E. L. S.	29.1	Techn. S.	9.5	10.86
	R. H. S.	22.1	A. M. S.	8.8	H. I. O	30.6	M. L. S.	4.2	
	G. H. S.	—	Mulo	13.7	H. C. S.	26.6	Veeartsen S.	3.4	
			W. L. O.	29.4	Inl. 2e kl. S.	18.4	Cult. S.	4.5	

1) Interim report, pag. 259.
2) „ „ , „ 260.
3) „ „ , „ 260.
4) „ „ , „ 261.
5) „ „ , „ 257.
6) 3e publ. H. I. O. C., tabel CVIII.

De opbrengst van de schoolgelden der Technische Hoogeschool, der A.M.S. en M.U.L.O. blijven belangrijk achter bij de overeenkomstige typen in Britsch-Indië. De ontvangsten van de instelling van westersch lager onderwijs komen ter nauwernood overeen met de „secondary schools", hoewel het schoolgeld op deze instellingen hooger is dan dat op de „Anglo Vernacular schools", waar men gemiddeld nog geen Rs. 2 per hoofd betaalt [1]), terwijl bij ons het minimum schoolgeld ƒ 3.— p.m. is.

Tenslotte zij nog gewezen op een zeer belangrijk verschijnsel, dat zich in Britsch-Indië reeds vrij duidelijk afteekent en dat ook ons zonder twijfel boven het hoofd hangt, n.l. de relatieve achteruitgang der retributies. Naarmate het onderwijs verder uitgebreid wordt, bereikt men steeds dieper liggende sociale lagen met tot het minimale afdalende inkomens.

In Britsch-Indië ziet men, dat het bedrag aan ontvangsten van 1917 tot 1927 met 63% gestegen is, terwijl de overheidsuitgaven toenamen met 153% [2]). De overheid moet dus m.a.w. naar mate men verder gaat steeds meer bijpassen.

Het hier gesignaleerde verschijnsel bleef bij de Commissie-HARTOG niet onopgemerkt: „Speaking generally", zegt zij, „except „in Bombay, the most notable feature is the increase of the cost „to Government and the proportionate decrease in the fee „income". [3])

In Nederlandsch-Indië zal dit verschijnsel zich in de toekomst in verhoogde mate vertoonen, omdat men zich hier — waarop boven weergegeven kostprijzen reeds wijzen — bedient van een onderwijs-apparaat, dat, wat de personeelskosten betreft, grootendeels geschoeid is op het westersch loonpeil, terwijl de retributies afhankelijk zijn van de inkomsten-opbouw van de bevolking, die voor het grootste deel bestaat uit Inlanders met gemiddelde inkomens ver beneden die der Europeanen en waarschijnlijk ook lager dan in Britsch-Indië, waar althans een niet onbelangrijk deel der inheemsche bevolking in zekere mate kapitaalkrachtig is.

---

1) I. R., pag. 103.
2) I. R., pag. 23.
3) I. R., pag. 102.

Opmerkingen en aanteekeningen over het denkbeeld van een tolunie Nederland—Ned.-Indië.

I.

De douane-technische zijde

door

A. J. SCHABEEK.

In zake het vraagstuk der tolunie of differentieele rechten tusschen Nederland en Indië valt nopens de douane-technische zijde van deze aangelegenheid het volgende op te merken.

Het denkbeeld van differentieele rechten voor Nederlandsche goederen is niet nieuw; zij bestonden tot ultimo 1873. Evenmin is nieuw het denkbeeld eener tolunie tusschen Nederland en Indië; in 1865 verwierp de Tweede Kamer, met 49 tegen 3 stemmen, het amendement van de heeren VAN DER LINDEN en VAN LIMBURG BROUWER, dat de totstandkoming van zoodanige tolunie beoogde.

Zoowel het ééne als het ándere stelsel maken het noodig maatregelen te treffen, dat de voordeelen, welke *uitsluitend* aan de Nederlandsche industrie en handel zouden worden toegedacht, niet mede worden genoten door anderen voor wie ze *niet* zijn bedoeld Die maatregelen treffen juist het verkeer van de goederen ten aanzien waarvan aanspraak wordt gemaakt op bevoorrechting. Die maatregelen compliceeren tevens den douanedienst, die met de zorg voor de goede naleving van de tariefbepalingen is belast.

Zoowél bij differentieele rechten als bij tolunie zal de douane bij den uitvoer uit Holland de in de fabrieken zorgvuldig verpakte partijen goederen geheel of gedeeltelijk op het douaneterrein moe-

ten laten ontpakken; de goederen zullen zeer nauwkeurig op de documenten moeten worden omschreven, wellicht op bijzondere wijze gewaarmerkt of verzegeld moeten worden, — dit alles om, voor zoover mogelijk, te voorkomen, dat hier te lande twijfel omtrent de herkomst der goederen zal kunnen ontstaan.

In Indië zullen niet alleen de goederen met de documenten moeten worden vergeleken, doch zullen ook die documenten zelf naar hun betrouwbaarheid moeten worden beoordeeld. De douane zal er op bedacht moeten zijn, dat mogelijk colli worden aangegeven als die waarop de documenten betrekking hebben, terwijl zulks in werkelijkheid niet het geval is. De stimulans tot vervalsching van de documenten wordt grooter: de douanepraktijk hier te lande weet dat namaak van officieele documenten, ja zelfs van verzegelingen en plombeeringen, middelen zijn, welke aangegrepen worden om te trachten de douane te misleiden. Ook andere moeilijkheden, welke met fraude in geen verband staan, kunnen zich voordoen. Het zal kunnen gebeuren, dat de documenten eerst nà de aanbrengst van de goederen hier te lande worden ontvangen of wel, dat de daarop vermelde uiterlijke kenteekenen der colli verschillen met die op de colli zelve dan wel, dat de in de documenten omschreven hoeveelheden of soorten van goederen niet kloppen met de werkelijk aangebrachte goederen. Eènzelfde document kan betrekking hebben op goederen voor verschillende havens bestemd; men kan een deel der goederen dadelijk willen in- of doorvoeren, de rest in entrepôt willen opslaan. Nederlandsche goederen kunnen oorspronkelijk voor verkoop in het buitenland bestemd zijn en, bijv. in verband met een ongunstige markt aldaar, later naar Indië worden verscheept.

De ontvangers van goederen, waarmede zich een van de genoemde kwesties voordoet, zullen uiteraard hun wettelijke aanspraken op bevoorrechting laten gelden; de douane zal positieve bewijzen vorderen alvorens de inklaring der goederen zonder betaling der rechten als voor buitenlandsche goederen verschuldigd, toe te staan, met het gevolg: belemmering van een vlotte goederenbehandeling, stagnatie aan de tolkantoren, tijd — en mogelijk geldverlies voor den Indischen handel.

Wellicht zal men in verband met de genoemde complicaties

moeten komen tot beperking van het aantal havens waar Nederlandsche producten met voorkeurrecht of vrijstelling kunnen worden ingevoerd.

Behalve deze algemeene bezwaren, welke zoowel bij invoering van differentieele rechten als bij een volledige tolunie gelden, hebben die stelsels elk voor zich bovendien nog hun eigen specifieke moeilijkheden. Deze mogen, voor elk stelsel afzonderlijk, worden gememoreerd.

Bij invoering van differentieele rechten, dus voorkeurrechten voor Nederlandsche producten, zal in de eerste plaats moeten worden vastgelegd wat onder „Nederlandsch product" mag worden verstaan. Men betreedt hier het moeilijke terrein van de nationaliteit der goederen.

Hollandsche kaas zal geen moeilijkheid opleveren, doch wanneer is een machine, wanneer zijn manufacturen nog producten van de Nederlandsche nijverheid? Wat moet den doorslag geven, de grondstof of de industrieele bewerking; moet de hoeveelheid beslissen of moet gevraagd worden wat het hoofdbestanddeel is?

Wat men ook beslisse, men zal een grens moeten stellen, een bepaald percentage moeten aannemen met den daaraan verbonden contrôle-omslag bij de Nederlandsche industrie.

Men zal moeten komen tot een systeem van certificaten van oorsprong *met alle daaraan verbonden nadeelen.*

Een volledige tolunie zal leiden tot uniformiseering van de Nederlandsche en Indische tarieven. Die geüniformiseerde tarieven zullen zich niet aanpassen aan specifiek Indische c.q. Nederlandsche belangen. Gelijke tarieven voor landen met geheel verschillend klimaat en zoo uiteenloopende behoeften. Wat hier luxe is, kan ginds tot de eerste levensbehoeften behooren; wat voor Nederland een redelijk en billijk tarief is, zal voor Indië irrationeel kunnen zijn.

Voor goederen in *beide* landen aan een *gelijk* waarderecht onderworpen, is thans niettemin een *verschillend bedrag* voor invoerrecht verschuldigd, omdat in het bedrag, waarnaar het recht wordt berekend, alle kosten zijn begrepen die de handelaar zich moet getroosten om, ter plaatse van inklaring, de beschikking over de goederen te verkrijgen, zooals zeevracht, assurantie, lossingskosten,

speciale emballage voor het zeetransport, als anderszins. Van een Duitsche machine in Nederland en Indië aan bijvoorbeeld 6% rechten onderworpen, wordt dus in Nederland *minder* invoerrecht betaald dan hier te lande.

Het verschil in waarde welke een zelfde soort goed in Nederland en in Indië vertegenwoordigt met het gevolg, *ongeacht* de *gelijkheid* der *tarieven,* verschil in bedrag der rechten, zal er toe leiden dat Nederland de inklaring van een groot deel der Europeesche, voor Indië *bestemde* goederen, tot zich trekt en mogelijk Ned.-Indië een deel der voor *Nederland* bestemde goederen van *Aziatischen-* of *Australischen* oorsprong ter inklaring verkrijgt, welke laatste belangrijk minder zullen zijn dan de in Nederland ingeklaarde voor Indië bestemde hoeveelheden.

Er zal een verschuiving in de vrijmaking der goederen ontstaan. De gevolgen dier verschuiving, in het bijzonder de bedragen die Nederland over voor Indië bestemde goederen zal innen, zullen niet zijn te schatten.

Deze verschuiving zou gedeeltelijk kunnen worden voorkomen door de instelling van afwijkende en aanvullende rechtenheffingen in Indië, eventueel ook in Nederland, in verband met het verschil in vracht en bijkomende kosten, doch zulks zou het tariefstelsel zeer ingewikkeld maken en verder voor die onderscheiding van *eenerzijds* buitenlandsche goederen ingeklaard in Nederland en vervolgens verzonden naar Indië, en *anderzijds* de oorpsronkelijke Nederlandsche goederen, ook weder certificaten van oorsprong voor de laatstbedoelde goederen, met den daaraan verbonden omslag, noodig maken.

Een volledige tolunie zou eventueel mede moeten leiden tot de heffing in Nederland van uitvoerrecht over uit Indië naar Nederland verscheepte en aan zoodanig recht onderworpen producten welke aldaar weder naar het buitenland worden uitgevoerd. Zulks zal tot velerlei complicaties voeren in verband met het volgen der goederen, en de administratie in Indië en Holland benoodigd voor de rechtenverzekering.

De opgesomde douane-technische bezwaren, *hoe groot ook,* kunnen ten koste van *tijdverlies, risico* en meer *personeel* worden overwonnen, doch zij mogen niet worden onderschat.

II.

De fiscaal-finantieele zijde

door

C. VAN DEN BUSSCHE.

De stelling kan onderschreven worden, dat de financieele gevolgen van het tot stand komen van een tolunie bij de overweging van het onderwerp op het tweede plan moet blijven. Maar juist daarom moge gewaarschuwd worden tegen de frequente vergissing, dat men meent moeilijkheden reeds te hebben opgelost door ze met goed recht als secundair aan te wijzen en — wat even erg is — ze bij voorbaat als opgelost te beschouwen.

In de eerste plaats moge er de aandacht op worden gevestigd, dat het tot stand komen eener tolunie een ernstigen terugslag moet hebben op het financieel bestel, en de financieele politiek in een richting zou drijven, die op menig punt tegenover gesteld zou zijn aan de tegenwoordige, en die derhalve — indien deze laatste de meest juiste wordt geoordeeld — bezwaarlijk de minst onjuiste zal kunnen zijn.

Het gaat daarbij om twee zaken. In de eerste plaats daarom, dat de unie dwingen zou tot het geven van een andere richting aan de belastingpolitiek, in de tweede plaats dat zij een sterke inbreuk zou maken op de mogelijkheid, hier te lande een zelfstandige financieele politiek te voeren.

De directe financieele gevolgen van de tolunie zijn door sommigen besomd op een verlies van ƒ 15 millioen invoerrechten en 1 millioen uitvoerrechten voor Indië en van ƒ 7 millioen invoerrechten voor Nederland. De vraag, aan wie deze ƒ 23 millioen schatkistverliezen ten goede zouden komen, is op zich zelf belangrijk, doch hoogstens voor een korte periode te beantwoorden, omdat het van verschillende omstandigheden zal afhangen of het schatkistverlies volledig zal doorwerken op de binnenlandsche prijsniveaux van de goederengroepen waar het om gaat. Aangenomen kan echter worden, dat een deel van het verlies van de Indische schatkist aan Nederlandsche producenten zal toevloeien. Van financieel standpunt gezien is deze overheveling uit de schatkist in particuliere zakken

— ook indien een deel aan den Indischen consument ten goede komt — net onbedenkelijk, omdat het prijsgegeven bedrag in ieder geval door andere belastingen zal moeten worden opgebracht.

Indien echter de tolunie doel treft, moet het verlies voor de schatkist grooter worden, omdat dan de Nederlandsche import en de export naar Nederland in absoluten en relatieven zin zullen toenemen en dus steeds meer goederen onbelast binnenkomen en het land uitgaan, terwijl dit verlies vergroot wordt, doordien het regelmatig accres van de tolrechten er evenzeer door wordt aangetast.

Stelt men zich de vraag, hoe een zeer belangrijk verlies aan inkomende rechten kan worden gecompenseerd, dan ligt het voor de hand, eerst naar het douanetarief zelf te zien en na te gaan of verhooging van de invoerrechten op niet-Nederlandsche goederen uitkomst kan brengen. Men komt dan echter in een vicieusen cirkel: elke rechtenverhooging doet den Nederlandschen import toenemen, het bedrag der rechten daalt en dat dwingt tot nieuwe verhooging om gelijke opbrengst te verzekeren. Daardoor heeft de unie in zich zelf de tendens, naar steeds sterker protectie te voeren.

Ziet men naar de overige belastingen, dan moet in de eerste plaats aan de accijnzen en andere verbruiksbelastingen (slachtbelastingen, zoutmonopolie) gedacht worden, omdat een teruggang van beteekenis van de invoerrechten zou voeren tot een op zichzelf niet te verdedigen ontlasting van de groote massa der bevolking. Deze groepen dragen thans ƒ 60 millioen in de middelen bij, zoodat zij bij totstandkoming van de tolunie met omstreeks 25%, spoedig meer, verhoogd zouden moeten worden. Maar is belangrijke verhooging mogelijk? De ervaringen in dit opzicht opgedaan met de accijns op gedistilleerd en lucifers maken het niet waarschijnlijk; de oppositie tegen de slachtbelastingen op tegenwoordig peil is reeds sterk, zoutprijsverhooging is om politieke redenen ook in den ernstigsten bezuinigingstijd steeds verworpen.

Ook nieuwe objecten voor verbruiksbelastingen zijn nauwelijks aan te wijzen. De tolunie zal daarom het zwaartepunt in nog sterker mate verleggen naar het gebied der directe belastingen — vennootschapsbelasting, verponding en inkomstenbelasting — en wel zeer bepaald naar de laatste.

Men kan niet zeggen, dat deze belastingen reeds haar maximale capaciteit hebben bereikt, maar wat hier nog aan mogelijkheden

tot ontwikkeling voorhanden is, zal dringend noodig zijn om de steeds toenemende kosten van de landshuishouding te kunnen bestrijden, zoodat een belangrijke opbrengstvermeerdering als compensatie voor de verliezen van het toltarief ongetwijfeld tot zwaarderen druk op de kleine en kleinste inkomens zal moeten leiden. In die richting zijn wij wellicht reeds te ver gegaan en de huidige politiek is juist, de ondergrenzen voor de directe belasting eenigszins op te trekken. Zoowel ter voorkoming van te veel administratie als van te veel ontevredenheid moet men die richting inslaan.

Het prijsgeven van uitvoerrechten bij uitvoer naar Nederland is in dit opzicht ook bedenkelijk. De Indische uitvoerrechten van bevolkingsproducten zijn een goede compensatie voor de bestaande ongelijkmatigheid in de belasting van den grond en van onvolledigen aanslag in de inkomstenbelasting. Zou het juist zijn, dit element prijs te geven?

Een tweede bezwaar is dit: men heeft geleerd, de evolutie in de koloniale politiek te zien in de mate, waarin Indië om haars zelfs wille wordt bestuurd met een zoo scherp mogelijke oriënteering op het Indische belang. Een sterke stimulans voor de verwezenlijking en een krachtige waarborg voor de handhaving van dat beginsel ligt in de scheiding van de Nederlandsche en de Indische financiën, waarbij de jaren 1864 (eerste comptabiliteitswet), 1903 (begrafenis van het batig slot), 1912 (vaststelling der rechtspersoonlijkheid) even zoovele merksteenen zijn.

Dit beginsel wordt door de tolunie doorbroken, omdat bij haar aanvaarding een op het Indische belang gerichte tariefvaststelling uitgesloten wordt, de accijnswetgeving zich aan buiten Indië gelegen belangen zal moeten aanpassen en gebondenheid op een zoo belangrijk gedeelte van het belastinggebied gebondenheid voor het geheel medebrengt. Maar waar verder de financieele politiek geenszins een zelfstandig bestaan voert naast hetgeen als algemeene politiek kan worden gezien, brengt de tolunie mede een gebondenheid van de geheele Indische politiek.

De vraag die nu opkomt, en die voorshands ontkennend is te beantwoorden, is deze: biedt een constructie als bijv. de heer SCHRIEKE in zijn boek „de Indische politiek" heeft ontwikkeld voldoende waarborgen, dat de maatregelen, waardoor menschenhand

en menschengeest invloed kunnen uitoefenen op de economische en cultureele ontwikkeling van Indië, in gelijke mate als allengs mogelijk is geworden, uit den gezichtshoek van het belang van Indië zullen worden bezien?

De adviseerende intermediaire- of unie-raad kan toch bezwaarlijk een voldoende compensatie geven voor de zwakke positie, waarin Indië verkeert, telkens wanneer hare belangen in een grooter complex moeten worden behandeld.

De verwikkeling van Nederlandsche en Indische belangen wordt grooter, wanneer getracht zou worden, het economische en financieele offer, dat de tolunie Indië moet opleggen, door dotaties uit 's Rijks schatkist of door gunstiger kostenverdeelingen voor onderwerpen van gemeenschappelijk belang (vlootuitgaven) goed te maken. Dan moet worden gevreesd, dat het duidelijk inzicht in behoeften, nooden en wenschen van den moederlandschen handel, nijverheid en scheepvaart, naast een zeer gebrekkige kennis van de Indische nooden bij velen, die ten slotte in deze zaken medebeslissen, aanleiding zal zijn, dat Indië te vaak aan het kortste einde zal trekken.

Gelooft men, onder die omstandigheden een beeld van doelstelling en resultaat van de Nederlandsche koloniale politiek te kunnen ontwerpen, dat voor de inheemsche bevolking aannemelijker is dan het beeld, dat thans op goede gronden kan worden ontwikkeld en waarin het zelfstandig, op uitsluitend Indische belangen gerichte financieel beheer een zoo sterke troef is?

III.

De handelspolitieke zijde

door

Dr. H. M. HIRSCHFELD.

Het plan van een tolunie is door mr. SCHRIEKE aangekondigd onder het ideaal van den vrijhandel. Afgezien van de inconsequentie daaraan verbonden, waarop Prof. VAN GELDEREN reeds heeft gewezen [1]), lijkt dit vrijhandelsideaal een zeer verkeerd uitgangs-

1) Zie Kol. Stud. 13e jg. blz. 436 e.v.

punt. Dit ideaal namelijk is reeds vervlogen. De praktische vrijhandelspolitiek heeft bestaan na 1860, toen te beginnen met het Cobden-verdrag tractaten op de vrijhandelspolitiek berustend aangegaan werden tusschen verschillende staten. Sedert 1875/76 is de vrijhandel in de praktische politiek meer en meer teruggedrongen. Juist landen met vrijhandel als Nederland en gedeeltelijk ook Engeland, zouden, wanneer zij er thans toe zouden moeten overgaan om hun handelspolitiek opnieuw te motiveeren, waarschijnlijk wel de bestaande tariefwetten handhaven, doch zij zouden daaraan heel andere motieven ten grondslag leggen dan vroeger het geval was.

Nederland als vrijhandelsland, d.w.z. een land met lage invoerrechten, welke in den regel alleen een fiscaal doel nastreven, en voor dezelfde artikelen, van welk land ook afkomstig, gelijk zijn, kan zijn politiek alleen baseeren op de plaats, die het op dit oogenblik op grond van zijn economische structuur inneemt in het geheel van de wereldhuishouding en Nederland zal daarom op zuiver opportunistische gronden komen tot zijne tegenwoordige handelspolitiek.

Nu mag men hieruit niet afleiden dat de beginselen die als basis van de vrijhandelstheorie dienen geen beteekenis meer hebben voor de handelspolitiek. Integendeel! Bij de moderne protectionistische opvattingen ziet men in vele opzichten een strooming, die er op gericht is de grenzen, welke aan de protectie gesteld zijn, heel scherp te omschrijven.

ALFRED WEBER bijv. erkent het belang van protectie, doch deze moet z.i. gebaseerd zijn op de algemeene tendenzen, die ten grondslag liggen aan de vestigingsplaatsen van de verschillende groot-industrieën en die in de wereldhuishouding een zekere arbeidsverdeeling, een groepsindeeling tot stand brengen, welke in vele opzichten overeenstemming vertoont met de internationale productieverdeeling waarop de oude vrijhandelstheorie is gebaseerd, doch die door protectie in een bepaalde richting geaccentueerd kan worden.

Een zelfde verschijnsel ligt ten grondslag aan de ontwikkeling van de handelspolitiek in verband met het kartel- en trust-vraagstuk. Daar wordt de al te ver doorgevoerde protectionistische handelspolitiek voor een deel overwonnen door het sluiten van internatio-

nale kartels, waarbij naar nieuwe groepeeringen in de wereldhuishouding wordt gezocht.

Op grond van deze overwegingen dient vooropgesteld te worden, dat het een fout is, gezien de economische ontwikkeling van de laatste tientallen jaren, bij de vorming van een tolunie de gedachte aan den vrijhandel op den voorgrond te stellen.

Nu de opendeur-politiek. Prof. TREUB [1]) heeft de opendeur-politiek gebezigd als een van de scherpste wapens in zijn aanval tegen de tolunie, zooals de heer SCHRIEKE die voorstelt. Daarbij is prof. TREUB niet geheel rechtvaardig geweest. Hij heeft namelijk de zaak zoo voorgesteld, alsof het buitenlandsch kapitaal hier in Nederlandsch-Indië in de eerste plaats aangetrokken zou zijn door de opendeur-politiek en dat zoodra tot invoering van differentieele rechten of van een tolunie zou worden overgegaan de buitenlandsche kapitalist het niet meer loonend zou vinden hier tot kapitaalsinvestatie over te gaan, omdat deze voor zijn goederen 12% of meer invoerrecht zou moeten betalen. Ik kan die meening niet geheel deelen, omdat het kapitaal in dit verband in de eerste plaats als beschikkingsmacht beschouwd moet worden en dus een internationaal bewegelijk medium is. Indien buitenlanders hier ondernemingen tot stand willen brengen, dan zullen zij het kapitaal van een buitenlandsche markt tot zich trekken, maar de goederen, die zij noodig hebben, om hier hun onderneming tot stand te brengen, zullen zij betrekken van de voordeeligste markt, die zij kunnen bereiken en welke dus niet behoeft samen te vallen met het land waar de kapitaalmarkt gevestigd is. Wil het buitenland hier echter industrieën stichten in tegenstelling tot landbouwondernemingen zooals thans in hoofdzaak het geval is, dan zal zich daarentegen de vraag voordoen, of het betreffende land niet alleen dan geneigd zal zijn kapitaal in N. I. te steken, wanneer in datzelfde buitenland de goederen, die voor de te stichten industrie noodig zijn, worden aangeschaft.

Ik wil derhalve aan de opendeur-politiek als economisch argument ter bestrijding van de tolunie niet dezelfde beteekenis toekennen, die prof. TREUB er aan geeft, maar acht deze in de eerste plaats van beteekenis uit een oogpunt van zuiver internationale politiek.

---

1) Politiek economisch weekblad, 1e jg. blz. 5.

Ten slotte wil ik nog enkele woorden wijden aan de tolunie zelf. Als een van de belangrijkste argumenten daarvoor is naar voren gebracht het scheppen van een grooter markt.

De Vereenigde Staten van Amerika worden als het ideale land voorgesteld, maar daarin zit een belangrijke overdrijving, aangezien het vergelijken van groote binnenlandsche markten ook een kwestie van subjectieven aard is. De V. S. hebben 120 millioen inwoners, Duitschland heeft er 65 millioen, dus beide zijn groote markten, en toch is de economische kracht der V. S. een geheel andere dan de Duitsche. Een Duitsche industrie zal in den concurrentiestrijd echter niet zwakker staan ten opzichte van Amerika juist ten gevolge van het feit, dat de V. S. tweemaal zoo groot zijn, en wel omdat bij de beoordeeling van deze vraag hier niet twee groepen van volledige industrieën tegenover elkaar mogen worden gesteld, doch de individueele industrieën en bedrijven, gegradueerd naar hun afzonderlijke efficiency. Dit probleem is duidelijk uitgewerkt in de handelspolitieke opvatting van SCHÜLLER.

Nu worden Nederland en Indië in den vorm eener tolunie als één markt voorgesteld, terwijl men in wezen heeft te maken met twee ver uiteen gelegen markten, van een totaal verschillende structuur. Dit verschil in structuur zal eerst moeten worden nagegaan en onderzocht en daarbij zal dan een passende handelspolitiek — indien er voor wijziging aanleiding mocht bestaan — geconstrueerd moeten worden. Daarna pas kan worden nagegaan, of een tolunie mogelijk is.

In dezen samenhang moge nog verwezen worden naar eenige uitlatingen van Dr. LUIGI FONTANA-RUSSO, een Italiaansch econoom, die speciale aandacht heeft gewijd aan de verhouding tusschen moederland en koloniën op handelspolitiek gebied. In zijn werk „Grundzüge der Handelspolitik" komen een paar scherp geformuleerde conclusies voor, waarvan een luidt:

> „Man sagt, dass das neue System einem verständigen politischen Kriterium folge, nämlich dem, die Bande zwischen Mutterland und Kolonien zu verstärken. Aber das politische Kriterium, das den Schwächeren ein Regime aufzwingt, für das sie gar kein Bedürfnis haben und das sie in ihren Interessen schädigt, ist von zweifelhafter Güte. Es ist nichts weiter

als eine besondere Form von Selbstsucht des Mutterlandes, die sich in einem opportunistischen Patriotismus kleidet".

En verder:

„Die Angleichung hat in den Kolonien die umgekehrte Wirkung wie der Schutzzoll in den Mutterländern. In diesen suchen die Zölle einen nahen Markt an die Stelle eines fernen, des fremdländischen Marktes zu setzen. In jenen hingegen wirken sie im entgegengesetzten Sinne; sie möchten, dass ein ferner Markt, der mutterländische, den Platz anderer fremder, wahrscheinlich aber näherer Märkte einnähme".

Deze twee belangrijke conclusies zijn gebaseerd op een beschouwing van de Engelsche en de Fransche handelspolitiek ten aanzien van de koloniën.

Ten slotte rijst nog een vraag met betrekking tot het bankwezen. Mr. SCHRIEKE schrijft op blz. 151 van zijn werk:

„Deze" — de voorsprong der Nederlandsche productie binnen de nieuwe economische eenheid — „zal het belang dier productie bij Indië tot zoo'n omvang kunnen opvoeren, dat als van zelf, met een of meer der bestaande banken als middelpunt, een Nederlandsche import- en distributie-organisatie zal kunnen ontstaan".

De algemeene ervaring is dat de banken, waar zaken te doen zijn die in het kader van hun bedrijf passen, steeds aanwezig zijn. Het is mij daarom niet duidelijk welke nieuwe taak den banken opgelegd kan worden, indien eene tolunie tusschen Nederland en Indië tot stand komt, en of die taak ruimer zou zijn dan die welke zij thans reeds vervullen.

IV.

Eenige gegevens uit vreemd koloniaal en ander overzeesch gebied en uit mandaatlanden

door

mr. F. M. BARON VAN ASBECK.

---

1. *België*. De *Congo* behoort tot het z.g. „conventioneele Congo-bekken", welks economisch regiem bepaald wordt door

internationale regelingen, aanvangende met de Congo-acte van 1885 (Ned. stbl. 1886 no. 101).

Art. 1 en 3 daarvan stellen volkomen vrijheid van handel in voor alle naties (ook de niet aan het tractaat deelnemende landen), dus vrijhandel zonder rechten + non-discriminatie.

De „verklaring" behoorende bij de Brusselsche slavernij-acte van 1890 (Ned. stbl. 1892 no. 92) opende de mogelijkheid van zuivere inkomstentarieven tot een minimum van 10 % van de waarde der goederen in de invoerhavens. Uitdrukkelijk werd de eisch van non-discriminatie gehandhaafd. Dus vrijhandel met „fiscaal" tarief + non-discriminatie.

Art. 2 van het verdrag, gesloten te St. Germain en Laye in 1919, beteekende een stap terug op het bestaande regiem door: 1o. den eisch van non-discriminatie in te perken tot de onderteekenaren van dit verdrag (t.w. de groote gealliëerden, België, Portugal, en het Duitsche Rijk — een dwangdeelneming) en eventueel toetredende leden van den Volkenbond; 2o. den eisch van vrijhandel te vervangen door complete tariefautonomie voor de in het Congo-bekken bewindvoerende mogendheden. Bij gebrek aan ratificaties is dit verdrag buiten werking gebleven, en de algemeene non-discriminatie met fiscale tarieven gehandhaafd (zie ook Zimmern, The third British Empire (1925), blz. 121).

2. *Frankrijk.* Twee houdingen, de eerste die van de economische onderwerping der koloniën, het oude Pacte Colonial (Colbert: uitsluitend Fransche producten op de koloniale markt, koloniale producten in de eerste plaats naar Frankrijk, koloniale scheepvaart uitsluitend met Fransche schepen), de andere die van de gelijkheid van Frankrijk en koloniën, de verklaring der Nationale Conventie van 5 Sept. 1793: „le commerce des colonies est un commerce entre frères, le commerce d'une partie de la nation avec une autre partie".

Beide houdingen leidden tot assimilatie, maar bij de eerste is ze middel tot exploitatie van de kolonie, de andere een verheven doel in zich zelf. (Girault, Principes de colonisation etc. [4] (1923), deel II 2, blz. 375; „La Politique coloniale de la France" (voordrachten in 1924 georganiseerd door de Société des anciens éléves et élèves

de l'école libre des sciences politiques) blz. 256; Antonelli, Manuel de législation coloniale (1925) blz. 20, 299).

De geest van het Pacte Colonial, de prohibitie van den buitenlandschen handel der koloniën („régime de l'exclusif", Antonelli blz. 19) heeft, zegt Girault II 2, blz. 374, den wetgever van 1892 beheerscht: de wet op het koloniale douaneregiem wil den Franschen handel, de Fransche industrie met behulp van de koloniën beschermen, „loi d'égoïsme métropolitain" bestempelt haar de president van de Kamer van Koophandel te Marseille in 1912 (Mérignhac, Traité de législation et d'economie coloniales (1925), blz. 782).

Systeem van 1892, zooals verder uitgewerkt tot heden: drie soorten koloniale gebieden:

1o. *Geassimileerde* koloniën d.w.z. tolunie (Indochina tot 1929, Madagascar, Réunion, Westind. koloniën, Gabon, Nw.-Caledonië). Regel: het Fransche tarief in vollen omvang op vreemde goederen, vrijdom van rechten voor die uit alle Fransch gebied, de meeste koloniale goederen vrijdom of preferentie in Frankrijk; uitzonderingen: sommige vreemde en Fransche goederen genieten in de koloniën van een lager of hooger tarief, hooger b.v. voor Fransche goederen die Frankrijk zelf onvoldoende bezit. Sommige koloniën hebben een veelvoudig Fransch tarief (b.v. Martinique dubbel). Naast het tarief contingenteering van den invoer van rhum uit de oude Fransche koloniën in W.-Indië ten einde de Fransche industrie te beschermen, doch ten detrimente van den kolonialen landbouw.

Algerije (prolongement de la métropole) is douanier geassimileerd zooals geen der Fransche koloniën.

2o. *Niet-geassimileerde koloniën,* eigen tarief zij het in Frankrijk vastgesteld (Fransch W.-Afrika behalve de Ivoorkust en Dahomey, Senegal, St. Pierre en Miquelon, koloniën in Oceanië). Goederen uit Fransch gebied betalen alleen fiscale rechten, vreemde goederen 7 à 10 % daarboven; de koloniale goederen betalen in Frankrijk volgens minimum tarief.

3o. *„Open deur"* koloniën (non-discriminatie), hetzij krachtens internationale regeling (Congo-acte voor Ivoorkust, Dahomey, Fransch Equatoriaal Afrika, zie onder België) hetzij krachtens

antonome regeling (Somaliland, Fransche nederzettingen in Voor-Indië).

Ook in het „condominium" der Nw. Hebriden (krachtens het protocol van Londen van 1914) en in het „protectoraat" Marokko (krachtens de Acte van Algeciras van 1906) geldt het open-deur-stelsel, non-discriminatie voor alle volken.

Cijfers: (geassimileerde koloniën) invoer van Indochina: (1924-7) aandeel Frankrijk 50 %, ander Fransch gebied 2 à 4 %; invoer van Nw. Caledonië (1926): aandeel Frankrijk 30 %, aandeel ander Fransch gebied 7 à 8 % (Mededeeling v/h Centr. Kantoor Statistiek).

(niet-geassimileerde koloniën)

in- en export van Fr. W. Afrika: aandeel Frankrijk 49 %.
„ „ „ „ St. Pierre : „ „ 36 %.
„ „ „ „ Oceanié : „ „ 22 %.

(open-deur gebied) in- en export Ivoorkust: aand. Frankrijk 49 %
„ „ „ Dahomey: „ „ 31 %
„ „ „ Fr. Eq. Afrika: „ „ 77 %

(Cijfers over 1921 van Cam. Guy (la Pol. Col. blz. 261).

Indochina is in 1929 overgegaan naar de niet-geass. groep.

De nadeelen nl. van het assimilatiestelsel volgens de wet van 1892 werden al ondragelijker: *Indochina* voerde van zijn totale rijstproductie slechts 9 % naar Frankrijk uit, moest voor de rest elders afzet vinden, was als Pacificland aangewezen op het verre Oosten, maar moest, gebonden immers aan het Fransche tarief, goederen uit de gewenschte afzetlanden met hoog recht belasten waardoor het ruilverkeer ernstig belemmerd; *Nw. Caledonië* kan alleen met Australië en Nw. Zeeland profijtelijk handelsbetrekkingen onderhouden, doch het geldende Fransche tarief belet het handelsverkeer met die nabij liggende landen, ten gunste van het verre Frankrijk; hetzelfde bezwaar ondervindt *Madagascar* voor zijn bevroren vleesch en huiden, zijn handel bereikt nauwelijks het dubbele van dien van het kleine Martinique. De stroeve, op moederlandsche belangen passende Fransche tarieven vormen een keurslijf voor de koloniën. De bescherming, in dit stelsel gelegen, willen invloedrijke kringen in Frankrijk niet loslaten, het voorbeeld van de rhum-contingenteering willen producenten voor andere

artikelen gevolgd zien (wijn, graan) (La Pol. Col. blz. 250; Hardy, Nos grands problèmes coloniaux (1929), blz. 186).

Girault (II 2, blz. 375) noemt de wet van 1892 een nutteloozen en gevaarlijken strijd tegen de natuurlijke handelsstroomingen en waarschuwt (blz. 376) tegen de verbittering, door zulke bescherming gewekt, gelijk vroeger door het Pacte Colonial, zoowel als tegen het oppervlakkig gebruik van totale cijfers uit de statistieken zonder te letten op invoeren uit het buitenland in de koloniën van artikelen, die het moederland niet kan voortbrengen, of op moederlandsche invoeren door buitenlandsche kanalen. Z.i. heeft slechts één moederlandsche industrie rechtstreeksch belang bij de handhaving van de assimilatie: de textielindustrie.

De beklemming van Indochina (centrum van „une métropole seconde" Oostazië en Oceanië, la Pol. Col. blz. 264) is losgemaakt in 1929: het heeft een eigen tarief gekregen, met behoud van vrijstelling van rechten voor Fransche goederen, een minimumtarief voor landen die met Frankrijk een tariefconventie hebben tot stand gebracht, een maximumtarief voor de anderen; een tusschentarief voor bepaalde goederen uit bepaalde landen (Japan).

3. *Italie:* geen assimilatie, preferentieel stelsel in de Afrikaansche koloniën, open deur in Rhodes (volgens Zimmern, The third British Empire (1925), blz. 123, vgl. Guyot, l'Italie devant le problème colonial (1927), blz. 93).

Cijfers voor het Afrikaansche gebied (naar Guyot blz. 108, 109, noot): Italië's aandeel in totalen invoer der koloniën in 1922 bedroeg 49 %, in den totalen uitvoer 37 %.

4. *Japan:* Formosa, Korea en Japansch Sakalin zijn binnen het Japansche tolgebied gebracht, Korea uitdrukkelijk als integreerend deel van het Japansche Keizerrijk (Keizerlijk rescript 1919).

5. *Ver. Staten van Amerika:* De Amerikaansche tariefwet van 1922 geldt voor Amerika en alle „possessions" behalve de uitzonderingen: de Philippijnen, Virginische eilanden (voormalige Deensche Antillen) en Guam (preferentieel stelsel), en Amerikaansch Samoa (open deur); Alaska, Hawaii, Portorico zijn dus in het tolgebied ingelijfd. De Philippijnen en Virginische eilanden staan in vrij handelsverkeer met de Ver. Staten (uitzonderingen zie be-

neden), t.a.v. den buitenlandschen handel heeft elk gebied zijn eigen wetgeving (voor de Philippijnen zie sec. 10 van de Jones-act, afgedrukt in Bijdr. T. L. en V. kunde N. I. dl. 75 (1919), blz. 461 e.v.); voor de Virginische eilanden geldt t.a.v. den buitenlandschen handel hoofdzakelijk het vroegere Deensche tarief, zie „Commerce and economic resources of our ontlying territories and possessions", (officieele) uitgave Foreign Commerce Department, Washington (1920), blz. 44.

De open-deur in Samoa, non-discriminatie, berust wat den Engelschen (en tot1919 den Duitschen) handel betreft op het Amerikaansch-Engelsch-Duitsche verdeelingsverdrag van 1899, vermeld in „Commerce and economic resources enz." blz. 51; het regiem werd in de praktijk over den geheelen buitenlandschen handel uitgebreid (Williams, Economic foreign policy of the U. S. (1929), blz. 318).

De (Panama) Kanaalzône, door Panama in 1903 aan de V. Staten afgestaan wat betreft gebruik, bezetting en contrôle van land voor bouw, exploitatie, gezondhouden en bescherming van het kanaal, blijft douanier behooren tot Panama, behoudens vrijen invoer van goederen voor kanaal-doeleinden en bestemd voor de Amerikaansche regeering, haar ambtenaren en aannemers (art. 13 verdrag V. St.-Panama, Descamps-Renault, Recueil traités XX siècle, jaar 1903 blz. 476, vgl. „Commerce and economic resources enz." blz. 53; de tusschen Panama en de V. Staten hierover in 1904 gevoerde strijd bij Williams blz. 320).

De open-deur-politiek was aanvankelijk ook voor de Philippijnen bedoeld, maakte deel uit van de instructies der Amerikaansche onderhandelaars ter vredesconferentie van Parijs in 1898 (Williams blz. 325), maar werd onder druk van Amerikaansche producenten sedert 1900 meer en meer verloochend en in 1909, toen Spanje's rechten uit het vredesverdrag waren afgeloopen, opgegeven voor het preferentieele stelsel met vrijen invoer van Amerikaansche goederen en een tarief van gemiddeld 20% ad valorem voor niet-Amerikaansche. Copra van de Philippijnen evenwel kan niet vrij in de V. Staten worden ingevoerd, noch producten met 20 % of meer vreemde grondstoffen, omgekeerd wel zulke producten uit de V. Staten in de Philippijnen. De westelijke staten oefenen telkens aandrang tot belasting van den invoer van bepaalde

Philippijnsche artikelen, andere kringen ijveren voor contingenteering van den suikerinvoer uit de Philippijnen; doch de vorige gouverneur-generaal Stimson, thans secretaris van staat, heeft zulke maatregelen gebrandmerkt als de „worst possible backward step" (M. Kalaw in Foreign affairs, April 1929 blz. 372), gelijk onlangs in een senaatscommissie de voorgestelde uitbreiding van de Amerikaansche kustvaartwetgeving op de uitoefening van de scheepvaart tusschen de V. Staten en de Philippijnen.

Bij de jongste herziening van de tariefwet is in den senaat het voorstel gedaan, goederen uit de Philippijnen voortaan met rechten te treffen, doch den vrijdom voor Amerikaansche goederen in de Philippijnen te handhaven. Men voelde dat dit het zou beteekenen meten met twee maten, verschillende leden drongen er dan ook op aan den Philippijnen als vergoeding onafhankelijkheid te verleenen: doch de desbetreffende moties zijn verworpen.

Cijfers: Amerikaansch aandeel:

	in tot. invoer Philipp.		in uitvoer
(preferentie)	1901	9 %	11 %
	1914	51 %	57 %
	1926	60 %[1])	73 %[1])

in inv. ijzer, staal		inv. katoen	
1899	8 %	1899	½ %
1925	76 %[2])	1925	52 %[2])

	in tot. invoer Portorico		in uitvoer
(tolunie)	1901	78 %	65 %
	1914	89 %	79 %
	1927	88 %[3])	92 %[3])

	in tot. invoer Amer. Samoa,		in uitvoer
(open deur)	1916	84 %	100 %
	1924	53 %	68 %
	1927	44 %[4])	100 %[4])

1) Commerce and economic resources blz. 31.
2) Williams, Economic foreign policy of the U. S. blz. 328.
3) Commerce and economic resources blz. 39.
4) „ „ „ „ „ 51.

6. *Britsche Rijk.* Dezelfde strijd over economische zelfgenoegzaamheid als in het Fransche rijk gevoerd golft sedert JOSEPH CHAMBERLAIN onophoudelijk door het Britsche.

Hij wordt voorafgegaan door de interkoloniale preferentie in de zelfregeerende koloniën (later: dominions), ingezet in de jaren 50 eerst per continent, later uitgebreid, en door preferentieele betrekkingen tusschen sommige dier koloniën met aangrenzende of naburige vreemde landen (Berriedale Keith, The sovereignty of the British dominions (1929), blz. 107, 112). De algemeene *interkoloniale* prefentie wordt ter koloniale conferentie van Ottawa (1894) aanvaard, toen de door Canada voorgestelde *imperiale* preferentie door de Rijksregeering verworpen was (Keith, Responsible government in the Dominions [1] (1912), III blz. 1181). Dit was de eerste tegenslag voor de strooming ten gunste van een Panbritsche tolunie.

De imperiale preferentie (= interkoloniale + die tusschen koloniën en moederland) wordt ingezet door Canada's aankondiging in 1897 (Victoria's diamanten jubileum), dat het Britschen goederen 25% voordeel op de invoertarieven zou verleenen, zonder wedervoordeel, als blijk van waardeering voor de diensten der Rijksorganen (Keith III blz. 1183). De inwerkingtreding van het stelsel in 1898 voerde tot een tariefoorlog met het Duitsche rijk.

De koloniale conferentie van 1902 leidde tot navolging van Canada's voorbeeld door andere zelfregeerende koloniën; een resolutie werd aangenomen, aandringend op verleening door Groot-Britannië van preferentie aan de koloniën. Dan begint CHAMBERLAIN zijn op de stichting van een federaal Rijk uitziende campagne voor het selfsupporting Empire — geen nieuwe protectie in de zelfregeerende koloniën voor industrieele doeleinden, preferentie in Groot-Britannië voor hun landbouwproducten —, zij eindigt met het tweede échec voor de Panbritsche tolunie, de algemeene verkiezing in 1906 (zie Colenbrander, Koloniale geschiedenis (1925), I blz. 252).

De liberale regeering toonde zich op de (eerste imperiale) conferentie van 1911 ijzerhard tegen imperiale preferentie; om de economische welvaart van het Rijk te bevorderen met eerbiediging van de fiscale behoeften van elk der onderdeelen, zou de regeering

zich laten voorlichten door een koninklijke commissie. In 1912 trekt die uit op plaatselijk onderzoek door het gansche rijk.

Tijdens den oorlog komt door de vrees voor een overwinningsloozen vrede, welke Duitschland niet zal vernederen, en door den invloed van de conservatieven in het coalitiekabinet de ommekeer. De roep om selfsufficiency t.a.v. voedsel en grondstoffen wordt onder den economischen en militairen oorlogsdruk al luider en het antwoord ook uit Groot-Britannië zelf duidelijk. De Parijsche geallieerden-conferentie van 1916 beraamde den economischen oorlog tegen de centralen na de toen verwachte remise in den militairen strijd: het zijn deze oorlogsresoluties die aan het begin staan en den grondslag vormen van de nieuwe campagne voor imperiale autarkie, bekroond door Lord Beaverbrook's Empire Crusade van 1929.

De imperiale conferentie van 1917 nam het volgende besluit (men lette op de verwijzing naar de belangen der geallieerden, waaruit het karakter van een oorlogsbesluit duidelijk blijkt):

„The time has arrived when all possible encouragement should be „given to the development of Imperial resources and especially to „making the Empire independent of other countries in respect of „food supplies, raw materials and essential industries. With these „objects in view the conference expresses itself in favour of the prin- „ciple that each part of the Empire, having due regard for the inte- „rest of our Allies, shall give especially favourable treatment and „facilities to the produce and manufacture of other parts." (vermeld bij Zimmern, The third British Empire, blz. 112).

Dat besluit van 1917 — voor het eerst kwamen de niet-zelfregeerende koloniën in den kring van het imperiale preferentiestelsel — werd door de Engelsche regeering dus aanvaard en in 1919 uitgewerkt in den Finance act. Voedsel en grondstoffen evenwel blijven dan nog onbelast. Eerst op de imperial economic conference in 1923 biedt de op dat tijdstip extreem conservatieve Britsche regeering zelf aan om de preferenties voor empire goederen in Groot-Britannië uit te breiden, door den tariefmuur ook op te trekken om de eerste levensbehoeften. Dit protectionistisch streven heeft geleid tot het aftreden van de conservatieve regeering aan het eind van dat jaar, en toen deze regeering eind 1924 weder optrad, heeft zij

duidelijk te kennen gegeven, dat zij dat preferentieplan moest laten rusten.

Dit is de derde nederlaag geweest voor de aanhangers der Panbritsche autarkie. De welvaart van het Britsche rijk als geheel wordt sedert vooral bevorderd door den Empire Marketing Board en door stimuleeren van intra-imperiale migratie en kapitaalverschaffing. Sedert CHAMBERLAIN Colonial Stock act van 1900 reeds kunnen Britsche overzeesche regeeringen op de Londensche geldmarkt goedkooper en gemakkelijker geld opnemen dan andere, vreemde, regeeringen. Het rapport der „Liberal industrial inquiry" van 1928 over „Britain's industrial future" ziet in zulke voorziening van de dominions door Groot-Britannië met menschen en met geld de beste en de ongevaarlijke immers dwanglooze middelen tot verhooging van de welvaart en de versterking van de eenheid des rijks (blz. 370—374). Versterking van den Britschen handel zoekt men mede in verbetering van de handelsmethoden: over de achterlijkheid daarvan deed een „committee on education for salesmanship" in een onder den titel „Defects in British Salesmanship" uitgebracht rapport, schijnt het (Times, Weekly ed. 5 Dec. 1929 blz. 661), ontstellende mededeelingen.

De dominions zelf verstoren de hoop der tol-unionisten: allen regelen hun tarieven uitsluitend naar eigen behoeften, d.w.z. houden als eerste doel voor oogen de bescherming van eigen industrie tegen concurrentie van buiten, ook van Gr.-Britannië, dan wel naar de eigen buitenlandsche handelsbelangen: Newfoundland weigert elke preferentie te verleenen aan Britsche goederen met het oog op de handelsbetrekkingen met de V. Staten (Keith, The Sovereignty enz. blz. 115); Ierland dat, ofschoon aanvankelijk Lloyd George vrijen handel tusschen Gr.-Britannië en Ierland als onontkoombare voorwaarde voor de verleening van zelfstandigheid had willen stellen, tenslotte volledige tariefautonomie verkreeg bij de scheiding, gebruikt die vrijheid, tegen de hoop en verwachting en tegen een krachtig de protectie afwijzend rapport van een Vrijstaatsche commissie in, om hooge tariefmuren ook tegen Britsche goederen op te bouwen (Keith blz. 117); de regeering van Zuid-Afrika overwoog zelfs, in 1925, om in de nieuwe tariefwet de bevoegdheid open te houden tot verleening van voorkeurrechten aan buitenlandsche goederen, welke aan Britsche onthouden zouden

kunnen worden, een voornemen dat tengevolge van de tegenkanting van SMUTS en de zijnen gewijzigd werd in het besluit dat Britsche goederen steeds automatisch de voordeelen aan buitenlandsche toegekend zullen mede-genieten (Keith blz. 116). [1])

De toestand in het geheele Britsche Rijk was eind 1925 deze dat de dominions behalve Newfoundland, de Westindische koloniën, Cyprus, Fiji en Mauritius het preferentieele, de rest der koloniën en protectoraten (w.o. dus o.m. die in Malaya, Oost- en West-Afrika, Ceylon en Malta) zoomede Indië het non-discriminatie-stelsel toepassen (opgave bij Zimmern blz. 122/3). Indië wil de hanteering van de nieuw verworven tariefautonomie niet belemmeren door ontstemming te wekken in het buitenland.

Sedert den oorlog is de imperiale preferentie ten gunste van Engeland toegenomen, tot 1925 met gemiddeld 9% ad valorem (in Australië met 8, Nieuw-Zeeland 8½, Canada 2½% dooreengenomen, zie Survey of overseas markets (Balfour-rapport), 1925, blz. 24.). Er valt een toeneming te constateeren van

---

1) Australië zet, allen Britsche protesten ten spijt, eind 1929 een nieuw tarief in werking dat, in afwijking van de aanbevelingen van een sterke uiterst deskundige staatscommissie van het gemeenebest maar ter genoegdoening aan de publieke opinie, de opwaartsche beweging van zijn voorgangers volgt (Times, Weekly ed. 12 Dec. '29 blz. 690), — for perfectly intelligible reasons tariffrevisions are almost invariably upwards, zegt het hoofdartikel —, en dat vermoedelijk, niettegenstaande de geldende voorkeurtarieven voor Britsche goederen niet verminderd worden, een slag beteekenen zal voor den Britschen uitvoer; tegelijkertijd vraagt de Australische regeering met het oog op de toenemende werkloosheid in het gemeenebest schorsing van de gesteunde emigratie uit Groot-Britannië (Times, Weekly ed. 19 Dec. '29 blz. 718). Omgekeerd treedt de Britsche regeering in een Argentijnsch voorstel tot een afspraak houdende, dat kunstzijdegoederen uit Gr.-Britannië en Nd. Ierland met 50 pct. reductie in Argentinië zullen ingevoerd worden tegen opheffing van Britsche rechten en belemmeringen (behalve die ter bescherming van de openbare gezondheid) op Argentijnsch vleesch en koren (Times, Weekly ed. 28 Nov. '29 blz. 627 en 5 Dec. '29 blz. 661). Met spanning wordt de tweede imperiale economische conferentie van dit jaar tegemoet gezien, comité's van belanghebbenden (producenten, exporteurs, importeurs, vrachtvaarders) zijn in den maak, de instelling van een oppersten economischen raad der regeering (de premier voorzitter!) onderstreept nogeens hoezeer de economische vraagstukken thans den samenhang van het Britsche Rijk beheerschen.

den Britschen export naar empiremarkten van 23.7 % van den totalen uitvoer van Gr.-Britannië in 1913 naar 26.2 na den oorlog.

Het aandeel, dat Gr.-Britannië in de handelsbeweging van het Britsche overzeesch gebied neemt, vermindert desniettemin. Hier doet zich hetzelfde verschijnsel voor als tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië. De invoer in Groot-Britannië uit de empirelanden loopt terug van 49 % van den totalen empire-uitvoer in 1895 tot 36 % in 1923. Den sterksten terugslag toonen de dominions, nl. 1895: 72 % en in 1925: 48 %. De invoer uit Groot-Britannië in de empirelanden neemt af van 52 % van den totalen empire-invoer in 1895 tot 38 % in 1923. Ook hier is de teruggang in de dominions weer het grootst, nl. van 60 % in 1895 tot 37 % in 1923, hetgeen vooral wordt toegeschreven aan de industrieele ontwikkeling van de Vereenigde Staten en hun toenemend aandeel in den handel van Canada en de Pacificlanden (vgl. Britains' industrial future (1928), blz. 369).

Dit merkwaardig rapport zegt wederom zeer duidelijk, dat de empiremarkten voor Britsche goederen zeer beperkt zijn, in de dominions tengevolge van de schaarschte der bevolking, in Indië en in Afrika vanwege de weinige koopkracht der inheemsche bevolkingen. De empirehandel van Gr.-Britannië beslaat een derde van zijn geheelen buitenlandschen handel.

In dit rapport wordt voorts geconstateerd, dat er een groot verschil bestaat tusschen voorkeurpolitiek in de dominions en in Engeland. Voor Engeland zou invoering van een aanzienlijke preferentie beteekenen het oprichten van een muur tegen 2/3 der buitenlandsche klanten. Bovendien loopt de invoer der dominions voornamelijk over voedingsmiddelen en grondstoffen, dus zou preferentie ook beteekenen verhooging van de kosten voor levensonderhoud, belasting van de breakfasttable. Ook met Indië is geen preferentie mogelijk, daar dat land, dat mits eerbiedigend Engelands verdragen of binnen-empire-arrangements, thans volle tariefautonomie geniet, niet bereid is tot concessies. Ten aanzien van de niet-zelfregeerende koloniën en de protectoraten komt in dit rapport de volgende passage voor die om haar beteekenis ook voor de betrekkingen: Nederland — Indië — buitenland woordelijk wordt overgenomen:

„It would be impossible to enforce a system of preferences

in our favour in the Crown Colonies and protectorates, seeing that our control of these vast regions is only endured by the world as a whole, because the traders of all nations are admitted to them on equal terms". (Britains' industrial future blz. 367, 374/5).

Waarmede de opstellers m.a.w. te kennen willen geven, dat Engeland daar, doch zonder uitdrukkelijke opdracht en zonder georganiseerd toezicht, een mandaat uitoefent ten bate der wereldgemeenschap.

7. *Mandaatlanden.* Het mandaatstelsel, in art. 22 van het grondverdrag van den Volkenbond (Ind. stbl. 1920 no. 554) omlijnd, is niet kant en klaar uit den hemel komen vallen, het heeft veel aan zijn voorloopers ontleend. Tot die voorloopers behooren het Congo-regiem van 1885, het stelsel der Algeciras-acte voor Marokko e.a. (zie boven); de eisch van de economische gelijkheid voor alle Volkenbondsleden in mandaatgebied is uit die vroegere tractaten overgekomen. Hij maakt deel uit van het algemeen streven van den Volkenbond tot niet-onderscheiding, het scheppen van gelijke economische kansen voor alle leden (vgl. art. 23e grondverdrag).

Art. 22 van het grondverdrag zelf stelt voor de B-mandaten (vroeger Duitsch gebied in middel-Afrika) den eisch, dat de mandaatmogendheden „assureront également aux autres menbres de la Société des conditions d'égalité pour les échanges et le commerce". Voor de A-mandaten, de vroegere Turksche gebieden, is hetzelfde beginsel neergeschreven in ieder mandaat afzonderlijk, zooals die aan Frankrijk en Engeland zijn opgedragen. Uitdrukkelijk is daar fiscale gelijkheid bedongen voor de geheele wereld, voor het niet tot den Volkenbond toegetreden Amerika inbegrepen. Voor de C-mandaten (Zuidwest-Afrika en de vroeger Duitsche Pacificoloniën) is de gelijkheid niet voorgeschreven; van die C-mandaten wordt in art. 22 gezegd „qui, par suite de la faible densité de leur population, de leur surperficie restreinte, de leur éloignement des centres de civilisation, de leur contiguité géographique au territoire du Mandataire, ne sauraient être mieux adminstrés... enz", alles omstandigheden, die voor Nederlandsch-Indië niet gelden.

De keerzijde van het stelsel, de economische gelijkheid van goe-

deren en personen uit de mandaatlanden in het gebied van de leden van den Volkenbond, is niet neergeschreven in het grondverdrag, maar ieder jaar wordt de aandrang sterker, dezen eisch in een nieuw verdrag neer te leggen. Op het oogenblik is een onderzoek gaande, in hoeverre onderdanen en goederen uit de mandaatlanden in de andere territoriën van de leden van den Volkenbond een volkome gelijke behandeling zullen kunnen vinden. [1])

De eerste economische eisch welke aan de mandaatpolitiek gesteld wordt is dus de non-discriminatie, bewindvoering naar den geest van de Engelsche common law „trust", bewind ten algemeenen bate, gelijke kansen scheppend voor alle volken der wereld.

---

1) Processen-verbaal 14e zitting mandatencommissie blz. 236, 15e zitting blz. 209; VAN REES, Les mandats internationaux II, blz. 139.

Leeningpolitiek.

Antwoord aan Prof. Mr. Dr. ANT. VAN GIJN

door

Mr. Dr. B. J. F. STEINMETZ.

Wie kaatst — ook wie kaatst over continenten en wereldzeeën — moet den bal verwachten.

Mijn artikel over de leeningpolitiek der Indische locale ressorten bevatte een directen aanval zoowel op het dusgenoemde stelsel VAN GIJN als op de leeningpolitiek der Nederlandsche gemeenten; een bestrijding van zijn denkbeelden, die, naar hij zich mag vleien, hier te lande niet zonder invloed zijn gebleven, kon de schrijver voorzien. Dat deze bestrijding is gekomen van de hand van den onbetwistbaar meest bevoegde, van hem, aan wien het stelsel VAN GIJN zijn naam ontleent, van hem ook, die de leeningpolitiek der Nederlandsche gemeenten tegen meer dan een aanval in bescherming heeft genomen, moge mijn taak van verweer niet gemakkelijk maken, doch stemt mij niettemin tot bijzondere voldoening.

Op één punt bestaat tusschen professor VAN GIJN en mij volkomen overeenstemming, omdat overigens zóóveel verschil van meening bestaat, moge ook daarvan met dankbaarheid gewag worden gemaakt. Men ontkomt niet aan een definitieve uitspraak over de al of niet toepassing van het stelsel VAN GIJN door de opmerking, dat het theoretisch onberispelijk, maar practisch niet wel doorvoerbaar is. Die vermeende practische bezwaren zouden òf met eenige moeite zijn op te lossen, òf wel, indien dit niet het geval is, juist de onhoudbaarheid der theorie aantoonen. Want welke waarde zou aan een theorie toekomen, die een zekere gedragslijn voorschrijft, welke in werkelijkheid niet kan worden doorgevoerd? Zulks een theorie zou toch, juist omdat zij die bezwaren niet voorzag of geen oplossing daarvoor aan de hand deed, uitermate gebrekkig en kortzichtig zijn en reeds daardoor zijn veroordeeld.

Daar, zooals bekend, een eenigszins vruchtbare discussie zonder een zekere basis van overeenstemming is uitgesloten, zou ik nog een tweetal stellingen willen verkondigen, waarmede professor VAN GIJN zich hoogst waarschijnlijk zal kunnen vereenigen.

De eerste sluit direct bij de zooeven uiteengezette zienswijze aan en luidt dat een goede leeningpolitiek geen opportunistisch karakter mag dragen, doch op een theoretisch juiste basis moet berusten. Dit beteekent geenszins hetzelfde als een starre leeningpolitiek, hare eventueele elasticiteit echter moet theoretisch zijn te verdedigen. Met te meer nadruk moet hierop worden gewezen, omdat in de practijk meer dan eenmaal van opportunisme wordt blijkt gegeven niet alleen, doch dit opportunisme met rede en drogreden wordt verdedigd.

Practisch kunnen het stelsel VAN GIJN en de door mij voorgestane leeningpolitiek elkander een heel eind naderen, de welsprekendheid echter, die somtijds wordt besteed om de tegenstelling in beginsel te verdoezelen, is niet zonder bedenking.

Mijn tweede stelling houdt in, dat voor gemeenschappen, wier bezit op hetzelfde peil blijft, toeneemt noch afneemt, de al of niet toepassing van het stelsel VAN GIJN in doorsnee op hetzelfde neerkomt, voor gemeenschappen daarentegen met toenemend bezit het een zeer groot verschil maakt, of duurzaamheidswerken zonder verder nadenken ten laste van den gewonen dienst worden gebracht dan wel ten laste van den buitengewonen dienst komen, omdat zoodoende althans de mogelijkheid ontstaat, dat de toeneming in bezit vergezeld gaat van een toeneming in schuld. De mogelijkheid, niet de noodzaak, immers prof. VAN GIJN heeft terecht bij verschillende gelegenheden betoogd, dat zijn stelsel als zoodanig alleen een goede registratie wil, doch ruimte laat voor elke reserveering. Echter bestaat dan nog dit verschil, dat de bezitsvermeerdering zonder aequivalente schuldvermeerdering in het eene geval wel, in het andere niet als reserveering zal worden gevoeld. Psychologisch is dit niet zonder beteekenis. De neiging tot schatvorming, in den regel reeds bij het individu niet zeer groot, is tengevolge van verschillende omstandigheden bij de Overheid meestal in nog mindere mate aanwezig. Het stelsel VAN GIJN verplicht Staat of gemeente wel niet tot het aangaan van schuld gelijkstaande met de waardevermeerdering van hun bezit, doch verklaart hen daartoe bevoegd. En de kans is

groot, dat die bevoegdheid ten volle zal worden benut. Daaruit volgt, dat vooral voor een land als Indië, evenals voor de groote Nederlandsche gemeenten, dit vraagstuk zulk een bijzondere beteekenis bezit en dat het zoo gewenscht is, om hieromtrent tot meerdere zekerheid te geraken.

Gelijk opgemerkt, meen ik mij, uitweidingen daargelaten, ten aanzien van evengenoemde drie stellingen: noodzaak van een streng theoretische discussie betreffende het z.g. stelsel VAN GIJN, noodzaak van een theoretisch juiste leeningpolitiek, beteekenis van dit stelsel vooral voor een land als Indië, met professor VAN GIJN in overeenstemming te bevinden.

Doch bij de hoffelijke begroeting onder den doctorshoed, de vriendelijke erkenning van de rechtmatigheid van het door mij uitgesproken *meo jure* blijft het helaas, voor het overige heeft Dr. VAN GIJN weinig goeds in mijn beschouwingen kunnen vinden en legt hij mij heel wat fouten in de redeneering en feitelijke vergissingen ten laste.

Ik hoop niet van zelfverheerlijking te worden beschuldigd, indien ik beweer, dat de door mij gedane poging, om de bestrijding van het stelsel VAN GIJN op theoretisch terrein over te brengen, eenigermate stoutmoedig was. Immers vrijwel alle vroegere tegenstand had de theoretische juistheid onaangetast gelaten en alleen op practische bezwaren de aandacht gevestigd. Zoo valt het wel te verklaren dat in het in het jongste nummer van „Koloniale Studien" verschenen artikel van den heer WAMSTEKER, geschreven met het jeugdig en benijdbaar vuur van den overtuigden adept, de tegenstander van het stelsel VAN GIJN, zich min of meer bejegend voelt als „het boertje van buiten", die van het renteverschijnsel maar een zeer gebrekkige notie heeft en aan de beteekenis van dit verschijnsel van de staatsfinanciën en de leeningpolitiek nog niet toe is.

Ik heb echter een medestander ontdekt, dien Mr. Dr. VAN GIJN mij zonder twijfel zal benijden. In mijn meergenoemd artikel poogde ik aan te toonen, dat de renteleer van BÖHM BAWERK in haar toepassing op de staatsfinanciën geenszins behoeft te leiden tot de daaraan door Mr. VAN GIJN verbonden conclusiën.

Welnu, ik kan hiervoor een beroep doen op niemand minder dan... BÖHM BAWERK zelf, die als Oostenrijksch minister van Financiën een leeningpolitiek heeft verdedigd lijnrecht staande tegenover die,

welke naar het oordeel van Dr. VAN GIJN uit zijn economische theorieën valt af te leiden. In een mondelinge toelichting op de begrooting voor het jaar 1901 (4de zitting van de 17de afdeeling van het huis van afgevaardigden op 12 Februari 1901) verklaarde hij:

> „Die Finanzwissenschaft könnte dazu ihren Segen geben, sie könnte es fur statthaft erklären, gröszere Investitionen auf der Basis von Kreditoperationen vorzunehmen unter einer allerdings sehr wichtigen und einscheidenden Bedingung, dasz nämlich diese Investitionen echte wahre produktive Investitionen sind, welche sich die Amortisationsraten für das zur Vornahme in Darlehensweg aufgenommene Kapital auf die Dauer gewissermaszen selbst beschaffen, so dasz die laufende Bilanz der Staatswirtschaft hierdurch eine Verschlechterung nicht erfährt."

Deze passage is, naar mij dunkt, niet voor tweeërlei uitleg vatbaar, BÖHM BAWERK verklaart zich hier overtuigd voorstander van wat men, zich plaatsende op het standpunt VAN GIJN, zou kunnen noemen een naieve leeningpolitiek: voor geen andere dan direct rendabele objecten mag worden geleend.

Verder is BÖHM BAWERK toch stellig iemand geneigd en in staat om een eenmaal begonnen gedachtengang tot het einde toe te volgen en door te denken, zoodat het wel eenigermate vreemd moet worden genoemd, dat hij*zèlf* niet heeft bedacht, welke financieele politieke conclusies aan zijn economische leerstellingen moeten worden verbonden.

De mogelijkheid bestaat natuurlijk, dat BÖHM BAWERK, kennis genomen hebbende van de beschouwingen van Mr. Dr. VAN GIJN, zich daarmede ingenomen zou hebben verklaard, temeer nu hier het brengen van uitgaven voor duurzaamheidswerken ten laste van den buitengewonen dienst slechts geoorloofd wordt verklaard onder voorwaarde, dat op het bestaande staatsbezit in voldoende mate wordt geschreven.

De kans bestaat echter ook, en gelet op evengenoemde uitspraak acht ik haar niet zoo gering, dat BÖHM BAWERK tegen VAN GIJN zou hebben uitgeroepen: non talis conclusio!

Het spreekt vanzelf, dat deze uitspraak door mij niet als argument zal worden gebezigd. Zonder haar zou mij echter de moed,

die overmoed moge lijken, hebben ontbroken tot de verklaring, dat het betoog van Dr. VAN GIJN mij niet heeft overtuigd en dat de bezwaren zoowel tegen het stelsel VAN GIJN als tegen de Nederlandsche gemeentelijke leeningpolitiek onverzwakt door mij worden gehandhaafd.

De kernpunten van het eerste gedeelte van Dr. VAN GIJN's contra betoog zie ik in de opmerking over het verschil tusschen ruil- en gebruikswaarde en die betreffende de noodzakelijkheid om met de onderschatting van de toekomst door de contribuabelen in plaats van met de onderschatting van de toekomst door den Staat of de Overheid rekening te houden.

In mijn meergenoemd artikel was uiteengezet, dat de verschillende motieven, welke leiden tot onderschatting van de toekomst, voor de Overheid niet of slechts in verzwakte mate gelden. Dr. VAN GIJN erkent dit blijkbaar tot op zekere hoogte, doch acht het irrelevant, omdat niet op de gebruikswaarde, maar op de ruilwaarde moet worden gelet.

Teneinde de beteekenis van dit verschil tusschen gebruikswaarde en ruilwaarde nader toe te lichten geeft Dr. VAN GIJN het voorbeeld van een smid, die over twee kachels met bijbehoorende schoorsteenen beschikt, doch daarnaast op een surplus van niet minder dan achtendertig kachels kan bogen. De subjectieve ruilwaarde van deze overtollige kachels is voor hem ongeveer gelijk nul, onze smid zal echter niet met deze, doch met de ruilwaarde in het verkeer rekening houden en, gesteld de kachels zijn te verkoopen voor dertig gulden per stuk, zijn voorraad op 38 maal dertig gulden taxeeren.

Verder is de geleerde schrijver terecht van meening, dat het dwaas en oneconomisch zou zijn, om voor een taxirit, die onder omstandigheden een zeer hooge gebruikswaarde van bijvoorbeeld 100 gulden kan bezitten, dit bedrag te betalen, indien de chauffeur met het algemeen geldende tarief van stel een gulden genoegen zou nemen.

Daarom behoeft men zich niet, gelijk schrijver dezes heeft gedaan, het hoofd te breken over de vraag, of de individueele rentevoet voor den Staat wellicht nul is. De Staat staat midden in het verkeer, voor hem geldt ook de rentevoet van het verkeer, bij dien rentevoet heeft hij zich, Dr. VAN GIJN wil mij, naar ik hoop, de uitdrukking vergeven, critiekloos aan te sluiten.

Dat het verschil tusschen gebruikswaarde en ruilwaarde mij reeds

bekend was, zal wel niet als ijdele grootspraak worden beschouwd, dat de beteekenis van dit verschil ten aanzien van de onderhavige quaestie door mij is miskend, moet ik Dr. VAN GIJN betwisten. De waardedeterminеerende werking van het ruilverkeer is zeker van overwegend groot belang, zij dringt overal door, zij heeft echter haar grenzen, waarmede stéeds en ook in casu rekening dient te worden gehouden.

Om bij de door Dr. VAN GIJN zelf gegeven voorbeelden te blijven: allereerst de smid met de te vele kachels. Hij heeft ze toch blijkbaar gekocht of gemaakt om te verkoopen en de gebruikswaarde blijft dus vanzelf buiten beschouwing. In ieder geval, de taxatie op den verkoopprijs geschiedt, omdat de verkoopmogelijkheid voor oogen staat.

Doch laat ik de cijfers van het voorbeeld iets varieeren. Onze smid heeft niet twee schoorsteenen en veertig kachels doch omgekeerd veertig schoorsteenen en twee kachels. De gebruikswaarde in het bedrijf van een kachel bedraagt stel 100 gulden, de aankoopsprijs 40 gulden. De smid zal niet alleen tot aanvulling van zijn defectieven kachelvoorraad overgaan, doch zal ook — ik laat regels betreffende balanswaardeering e.d. als zijnde van zuiver technischen aard vanzelf buiten beschouwing — de in zijn bezit zijnde kachels op geen lagere waarde dan 100 gulden per stuk taxeeren. Hier komt het dus toch inderdaad wèl op de gebruikswaarde, niet op de ruilwaarde aan.

Verder — wat het tweede voorbeeld betreft — zal Dr. VAN GIJN mij toegeven, dat de dwaasheid van dengene, die honderd gulden besteedt voor een autorit, indien hij met één had kunnen volstaan een waardig pendant vindt in de dwaasheid van den ander, die naar geldend tarief honderd gulden gaat vertoeren, hoewel de subjectieve waarde bij ernstige bezinning, die wel eerst post factum zal zijn gekomen, veel lager blijkt te zijn geweest. Zoowel in het eene als in het andere geval zullen de „sens abusés" van den weinig gelukkigen dilettant-econoom hem wel parten hebben gespeeld.

Maar ook hier blijkt, dat de gebruikswaarde niet den asschepoestersrol verdient, welke de heer VAN GIJN haar wenscht toe te deelen. Schijnbaar moge zij een tijdlang op den achtergrond blijven, op het daarvoor aangewezen oogenblik komt zij evenals evengenoemde sprookjesfiguur naar voren.

En het is zeer wel mogelijk, om in meer algemeenen zin te omschrijven, wanneer de gebruikswaarde wèl, wanneer zij niet buiten beschouwing blijft.

Met de ruilwaarde wordt rekening gehouden, indien dit voordeelig is, hetzij omdat bij vervreemding een winst wordt behaald grooter dan de gebruikswaarde (het voorbeeld van den smid) hetzij doordien bij aankoop enz. een offer wordt gebracht lager dan de gebruikswaarde (het voorbeeld van den taxi-rit). Levert echter omgekeerd vervreemding een voordeel op lager dan de gebruikswaarde of zou voor de aanschaffing méér dan de gebruikswaarde moeten worden betaald, dan wordt met deze waarde wèl en ter dege rekening gehouden. Haar invloed moge negatief zijn in dien zin, dat niet een aansporing volgt om te handelen, doch veeleer een waarschuwing om niet te handelen, dit maakt de beteekenis van dien invloed niet geringer, integendeel.

Aangenomen nu dat de individueele rentevoet voor den Staat ongeveer nul is, dan sluit zulks geenszins in, dat de staatsfinancier het maatschappelijk renteverschijnsel *steeds* en *onder alle omstandigheden* zou mogen verwaarloozen.

Met schrik las ik in het artikel van Dr. VAN GIJN dat mijn theorieën tot gevaarlijke consequenties leiden. Ik was mij daarvan niet bewust en eerlijk gezegd ik ben het nog niet.

Dr. VAN GIJN geeft het voorbeeld van een bouwwerk dat 30 jaar lang een dienst bewijst van 1000 gulden (arbeidsbesparing jaarlijks 1200 gulden, onderhoud 200). Voor een gewoon individu rekening houdende met een rentevoet van 4% is dit bouwwerk waard een som van 17492, voor den Staat daarentegen in het door mij verdedigde systeem een som van 30 × 1000 gulden (omdat de toekomstige guldens toch gelijk zijn aan de tegenwoordige). Ziedaar het gevaar van mijn theoriën. Zoo gevaarlijk dat zelfs het droefgeestige departement van Waterstaat in feeststemming zou geraken, indien schrijver dezes tot minister benoemd zijnde als een financieele Cagliostro guldens van de meest uiteenloopende jaren onder de leus „gouverner c'est prevoir" door elkaar zou mengen en zoodoende niet kloppende rekeningen sluitend maken.

Voor feestelijke verwachtingen bij Waterstaat bestaat voorshands geen aanleiding, hoe erg het met mijn meeningen gesteld moge zijn, zoo erg als Prof. VAN GIJN het daarmee maakt is het, geloof ik,

niet. Ik heb heel wat rentabiliteitsberekeningen onder het oog gezien, op meer dan één daarvan aanmerking gemaakt, omdat met den rentefactor niet voldoende rekening was gehouden. En zoodoende raakte ik geenszins met mijn eigen theorieën in strijd, omdat daaruit, naar opgemerkt, in het geheel niet volgt, dat de Staat met het renteverschijnsel *nooit en onder geen omstandigheden* rekening zou mogen houden.

Nu zou men kunnen opmerken, dat de Staat door soms wel, soms niet, met het renteverschijnsel rekening te houden, zich eenigermate kameleontisch gedraagt. Ongetwijfeld, maar hij gedraagt zich precies als de homo economicus, die zooals uiteengezet, soms met de gebruikswaarde, in andere gevallen met de ruilwaarde rekening houdt, naarmate van wat het voordeeligste uitkomt. En wat kan men *economisch* gezien, naar ik meen, zal toch ook Prof. VAN GIJN *niet anders* willen zien, meer van den Staat verlangen.

Moge ik nu ook mijnerzijds een voorbeeld geven. Iemands wiens individueele rentevoet om welke reden dan ook gelijk valt te stellen met nul staat voor de keuze een huis te bouwen uit contante middelen of wel hiervoor een som geld te leenen tegen een rente van stel 5%, de bouwkosten bedragen 30.000.

Betaalt hij uit contante middelen, dan wordt hij armer tot een bedrag van 30.000, leent hij de vereischte som, dan moet hij bovendien de rente betalen. Mij dunkt, gezien zijn eigenaardige hierboven aangeduide psychische gesteldheid, kan zijn keuze geen andere zijn, dan dat hij de som in ééns betaalt. omdat hij het toekomstoffer *niet* als een geringer offer beschouwende de rente, die hij in het tweede geval extra moet betalen zuiver als verlies zal beschouwen.

Nu kan daartegen weer worden opgemerkt, dat de man het bedrag van de koopsom, indien hij deze niet uit contante middelen betaalt, zou kunnen beleggen en daaruit rente trekken. Doch stel het is een moeilijke tijd: belegging in aandeelen is riskant, belegging in obligaties ook, mede, omdat gevaren bestaan voor handhaving van de goudwaarde der geldeenheid.

M.a.w. in het gegeven voorbeeld zal de verplichting tot rentebetaling alleen dàn niet als een drukkende last worden gevoeld, indien en voor zoover de beleggingsmogelijkheid voor oogen staat. Is dit niet of in slechts beperkte mate het geval, dan wordt de zaak anders.

Ik twijfel er niet aan, dat Prof. VAN GIJN dit zuiver hypothetische gegeven voorbeeld al zeer abstract en werkelijkheidsvreemd zal noemen, omdat de beleggingsmogelijkheid in den regel toch wel aanwezig is.

Doch laat ik een ander geval noemen, dat toch zeker wel aan de werkelijkheid is ontleend: het afbetalingssysteem vooral indien de termijnen, waarbinnen de totale koopsom moet zijn afbetaald, wat ruim zijn genomen.

Het is uiteraard niet mijn bedoeling om in dit artikel beteekenis voor- en nadeelen van het afbetalingsstelsel in algemeenen zin in bespreking te brengen.

Slechts op één punt zou ik de aandacht willen vestigen. Het afbetalingssysteem zal, naar het mij voorkomt, in meer dan één geval tengevolge hebben dat voor gebruiksvoorwerpen met een zekeren nuttigheidsduur niet alleen veel meer wordt betáálд — want dat spreekt vanzelf — maar in wezen ook veel meer geofferd, dan indien deze goederen contant of desnoods met afbetaling in enkele payementen zouden zijn aangekocht.

Prof. VAN GIJN zal hiertegen wellicht aanvoeren, dat door de geleidelijke betaling van de koopsom diverse spaarmogelijkheden die anders in het gedrang zouden komen, zich behoorlijk kunnen ontplooien. Bijvoorbeeld in dien zin: iemand, die een som geld beschikbaar heeft voor een piano behoeft, dank zij het afbetalingssysteem, slechts een deel van dit bedrag voor dezen aankoop te gebruiken en kan de rest beleggen.

Maar — daargelaten nog, dat zulks weinig voordeel zou opleveren omdat de afbetalende kooper in den regel heel wat meer rente zal moeten betalen, dan hij uit de belegging kan trekken — van het afbetalingssysteem wordt in den regel niet gebruik gemaakt door menschen, die geld voor een piano enz. beschikbaar hebben, doch juist door hen, die niet over de vereischte contanten beschikken. Over beleggingsmogelijkheid behoeven zij niet lang na te denken, want die bestaat voor hen niet.

En dan geldt weer hetzelfde als zooeven: degene wiens individueele rentevoet gelijk nul is of althans lager dan de rente, die door den verkooper zou worden geëischt, doet maar beter niet op afbetaling te koopen, doch het geld naar goeden ouden trant op zij te leggen, totdat een genoegzaam sommetje voor betaling in ééns is

verkregen. Ook hier blijkt dus weer, dat ingeval van gebrekkige of beperkte beleggingsmogelijkheid de individueele rentevoet wel degelijk van beteekenis is.

Doch laat ik tot den Staat terugkeeren. Een duurzaamheidswerk ter waarde van een millioen gulden wordt contant betaald of wel een leening wordt aangegaan met een looptijd van 40 jaar en een rente van 5%, in welk laatste geval in totaal 3 millioen dus drie maal zooveel op tafel wordt gelegd. Men kan naar mijne meening slechts dàn volhouden, dat het offer door deze beide bedragen voorgesteld hetzelfde is, indien *voor den Staat* de individueele rentevoet 5% bedraagt. Is de individueele rentevoet van den Staat gelijk nul, dan is niet alleen een verschil in betaalde bedragen doch ook en wel degelijk een verschil in offer aanwezig.

De vraag of men wel van een onderschatting van de toekomst door den staat mag spreken en niet veeleer het oog moet richten op de toekomst-onderschatting van de contribuabelen zal ik zoo aanstonds weder bespreken.

Vooraf nog een opmerking over de beleggingsmogelijkheden van den Staat. In mijn meergenoemd artikel had ik in navolging van Prof. VAN DER POT betoogd, dat van geld uitzetten op langen termijn voor de Overheid nu eenmaal geen sprake is. Hiertegenover maakt Dr. VAN GIJN melding van de zes honderd millioen die de Staat op langen termijn heeft uitgezet voor woningbouw en plaatsjes voor landarbeiders en de 100 millioen aan voorschotten aan vreemde naties op verre van korte termijnen.

Inderdaad, maar in mijn geheele argumentatie was stilzwijgend verondersteld, zij het dan ook met niet zooveel woorden gezegd, da de Staat het geld uitzette *bij wijze van beleggingsmaatregel*. En van belegging mag toch in het hierboven bedoelde verband alleen worden gesproken als het beleggings*doel* voorop staat.

Daarvan is m.i. in geen van de beide door Dr. VAN GIJN gegeven voorbeelden sprake. Van de voorschotten aan andere landen kende ik het bestaan, maar weet ik verder niet veel af; naar ik vermoed, zullen bij het verleenen van die voorschotten zoowel politieke overwegingen, als de bedoeling om de Nederlandsche industrie en export te steunen hebben voorgezeten.

En bij de voorschotten voor woningbouw en die ingevolge de Landarbeiderswet ontbreekt de bedoeling om te beleggen toch in

ieder geval. Het is een belegging, maar zeker geen als zoodanig gewilde belegging; het doel: bevordering van den volkswoningbouw staat voorop. Dit volgt ook daaruit, dat volgens artikel 38 tweede lid der Woningwet aan de gemeenten tot betaling van de annuiteiten bijdragen kunnen worden verzekerd uit 's Rijks kas.

Het weinig prettige van deze „belegging" kan verder blijken uit het Voorloopig Verslag en de Memorie van Antwoord betreffende het tiende hoofdstuk der staatsbegrooting voor het jaar 1928 (V. V. pag. 3 en 4, M. v. A. pag. 22 en 23) waarin een discussie wordt gevoerd nopens eventueele afschrijving van de z.g. crisiskosten.

In het Voorloopig Verslag wordt er op aangedrongen, dat de totale schuld op de woningen rustende zou worden verlaagd, welke vermindering dan voor de helft door de gemeenten, voor de andere helft door den Staat zou moeten worden gedragen. (In het V. V. staat „ten goede moeten komen" hetgeen mij een slip of the pen lijkt).

De Memorie van Antwoord wijst dit denkbeeld af, omdat de gemeenten haar eigen risico moeten dragen. Dit is inderdaad een afdoende methode om zelf schotvrij te blijven. Doch in ieder geval blijkt uit een en ander, hoe doornig het beleggingspad — gesteld daarvan mag worden gesproken, hetgeen ik betwist — van de Overheid wel is. Daarom blijf ik het door Prof. VAN BLOM gebezigde argument irrëeel achten. Met beleggingsmogelijkheid van den staat behoeft geen rekening te worden gehouden, omdat belegging met beleggingsbedoeling ontbreekt.

Eindelijk de vraag, of niet in de plaats van de toekomstonderschatting van den staat, die van de contribuabelen moet worden gesteld. Ik kom daarmede tevens tot de intramarginale en extramarginale rentetrekkers en rentevergoeders, waarover Dr. VAN GIJN zich een weinig vroolijk heeft gemaakt, hetgeen mij dadelijk noopt tot de bekentenis, dat hun creatie destijds ook mijnerzijds niet zonder „vreugde", gelijk het in de Kamerverslagen heet, gepaard is gegaan.

Deze vreugde is gedeeltelijk in verdriet veranderd omdat, naar mij uit de beschouwingen van Dr. VAN GIJN is gebleken, de door mij gevolgde terminologie tot misverstand aanleiding heeft gegeven en — laat ik dit dadelijk toevoegen — moest geven.

Het bestaan van de intermarginale rentetrekkers wordt niet door

Prof. VAN GIJN in twijfel getrokken. De extramarginale rentevergoeders en trekkers echter lijken den schrijver niet onvermakelijke fantasiën, waarvan de weerga onder menschen van vleesch en bloed niet te vinden is.

Nu moge op den voorgrond worden gesteld, dat dergelijke constructies steeds min of meer het product zijn van de fantasie en als zoodanig vaak haar vermakelijke zijde hebben, voor wie daar slechts acht op willen slaan. Men denke slechts aan den „grensjongen" die de biljart-queue krijt. Die vermakelijkheid op zichzelf zegt dus niets.

Dr. VAN GIJN echter acht — en dat is erger — mijn constructie ook gedachtelijk onjuist. Ik zou in elken intramarginalen rentetrekker tevens een extramarginalen rentevergoeder zien. Die extramarginale rentevergoeder is echter een onding, want hoe zal iemand met een individueelen rentevoet van bijvoorbeeld 2% er ooit toe komen om geld op te nemen tegen 4% m.a.w. toekomstige 104 gulden ruilen tegen tegenwoordige 100 gulden.

Inderdaad, dat zal hij niet, maar dat bedoelde ik dan ook geenszins. Juist als extra-marginale figuur immers komt hij in het geheel niet aan het bod. Ik bedoelde met extra-marginaal rentevergoeder dan ook niet iemand, die feitelijk en inderdaad een bepaalde rente vergoedt, doch had zuiver — gelijk ook wel blijkt m.i. uit het verder door mij gevoerde betoog — de potentie tot rentevergoeding op het oog, een potentie, die dan door de feitelijke constellatie van het ruilproces niet kan worden verwerkt, omdat, zooals Dr. VAN GIJN terecht opmerkt, een eventueele wil om geld op te nemen tegen een rentevergoeding lager dan de geldende rentevoet geen „meelegger" kan vinden. Ik had dus niet het woord „rentevergoeders" moeten bezigen, omdat zij inderdaad in het geheel geen geld zullen opnemen en rente vergoeden, de bedoeling echter zal nu wel duidelijk zijn en ik ben in alle bescheidenheid van meening, dat ik mij niet aan het verkondigen van dwaze en onhoudbare veronderstellingen heb schuldig gemaakt.

Verder, al blijven deze extra-marginale figuren juist, omdat zij vooralnog niet aan het bod komen, eenigermate op den achtergrond, daarom zijn zij theoretisch en zelfs practisch niet van geringer beteekenis.

Ik herinner mij een inleiding van de hand van Mr. Dr. VAN GIJN tot een werkje van den heer VAN DER DRIFT over het woning-

vraagstuk, waarin de geleerde schrijver in een geheel ander verband in navolging naar ik meen van JEAN BAPTISTE SAY, betoogde, dat bij economische quaesties niet alleen aandacht moet worden geschonken aan wat men *ziet*, doch ook aan wat men *niet ziet*.

Welnu zoo gaat het ook met de door mij besproken extra-marginale figuren, men ziet ze niet, maar daarom zijn zij wel van belang, daarom ook ben ik zoo vrij geweest aan hun bestaan te herinneren.

En het practische belang moge zoo dadelijk blijken.

Indien Dr. VAN GIJN er bezwaar tegen maakt, te spreken van de toekomstonderschatting door den staat en in de plaats daarvan die door de contribuabelen wil stellen, dan kan dadelijk worden opgemerkt, dat omtrent die waardeschatting in wezen zoo weinig is bekend. Er is een aantal individuen, bij wie die waarde-onderschatting inderdaad aanwezig is, hetgeen dan leidt tot een bepaalden rentevoet. Onder degenen, die geld ter leen verstrekken zijn er, die desnoods met een lagere rente genoegen zouden nemen, onder degenen, die geld opnemen, die desnoods meer rente hadden willen betalen.

Maar bovendien valt rekening te houden met de extra-marginale figuren: zij die geen geld ter leen verstrekken, omdat de geldende rente hun te laag, zij die geen geld opnemen omdat de geldende rente hun te hoog is.

Mijn vraag luidt nu, welken houvast biedt, gezien deze zeer gecompliceerde constellatie, die z.g. toekomstonderschatting van de contribuabelen. Ik aarzel niet om het antwoord onmiddellijk eraan toe te voegen: niet de minste.

Het spreekt vanzelf, dat een eenigszins rechtsfilosophisch getinte beschouwing over de vraag, of de staat min of meer met zijn burgers moet worden vereenzelvigd, dan wel omgekeerd elke burger als een klein stukje staat moet worden beschouwd, in dit artikel niet op zijn plaats zou zijn.

Het kan echter naar mijn meening wel geen twijfel lijden, dat het financiewezen van den modernen staat een in zichzelf gesloten karakter heeft verkregen en eenigermate is uitgegroeid boven de huishouding van den individueelen staatsburger al moet natuurlijk met de economische consequenties van de financieele gestie van den staat voor den burger rekening worden gehouden. Met het oog hierop, ver-

der omdat men, naar opgemerkt, van de toekomstonderschatting van den staatsburger niets afweet, eindelijk omdat voortdurende en systematische toepassing van het beginsel om niet voor duurzaamheidswerken te leenen op den duur leidt tot verlaging inplaats van tot verhooging van belastingdruk, acht ik het door mij ingestelde onderzoek nopens den voor den staat geldenden individueelen rentevoet in dit verband inderdaad van belang en is, naar ik meen zijn uitslag een toereikende basis voor de stelling dat, uitzonderingen daargelaten, het leenen voor duurzaamheidswerken achterwege dient te blijven.

Dr. VAN GIJN is van meening, dat beter dan door een staat ten tooneele te voeren voor wien heden en toekomst gelijkwaardig zijn, beter ook dan door mijn uitvinding van extra-marginale rentetrekkers en -gevers ik zijn stelsel grondig zou hebben kunnen afbreken door een afdoend antwoord te geven op de vraag, welke de geleerde schrijver als lid van de Staten-Generaal op 16 November 1926 aan den Minister van Binnenlandsche Zaken stelde en die ik in mijn artikel in extenso overnam zonder eenige beantwoording mijnerzijds.

Op die vraag had en heb ik inderdaad een antwoord. In mijn genoemd artikel liet ik dit achterwege omdat, naar uit het voorgaande blijkt, de vraag niet aan mij werd gesteld en omdat ik haar alleen afdrukte om het standpunt van dengene dien ik bestreed zoo duidelijk mogelijk te belichten. Nu echter Dr. VAN GIJN op een antwoord aandringt, moge dit thans volgen, of het afdoend is, mag ik uiteraard niet zelf doch moet de lezer beantwoorden.

In genoemde vraag vergeleek Dr. VAN GIJN twee gemeenten, die beide een nieuw gebouw noodig hebben, voor een nuttigen tak van dienst, die geen baten afwerpt. Als de Minister nu eischt, dat de eene gemeente die in 1929 moet bouwen of koopen de aankoopsom geheel uit gewoon betaalt, dan moet hij ook eischen, dat de andere gemeente de contante waarde van de in veertig jaren te betalen huursommen bij elkander brengt en uit het aldus gevormde kapitaaltje de huur betaalt. Of moet niet, aldus de heer VAN GIJN, veeleer de gemeente, die bouwt of koopt worden beschouwd als aan zichzelf te verhuren, zoodat leenen en het belasten van den betrokken dienst met rente en aflossing gerechtvaardigd zou zijn?

Naar mijn meening gaat Dr. VAN GIJN bij de formuleering van

de vraag en het daarop mogelijke antwoord uit van een door den schrijver blijkbaar van onbetwistbare juistheid geachte praemisse, welke naar mijn meening echter zeer aanvechtbaar is, deze namelijk dat het een goede methode kan zijn voor de Overheid, gebouwen enz. die zij noodig heeft te *huren*.

Juist omdat de staat, anders dan het individu. de gebouwen enz. die hij behoeft, in doorsnee voor langeren tijd noodig heeft, dient huren niet dan bij uitzondering voor te komen. Daarom kan de financieringsmethode, welke door huren wordt geimpliceerd niet als maatstaf gelden voor de algemeene methode door de overheid bij het stichten of aankoopen van gebouwen te volgen.

Wilde ik eenigszins ondeugend zijn, hetgeen echter niet in mijn bedoeling ligt, dan zou ik een mooi beeld ophangen van den staat die *alles* huurt, oorlogsschepen, vestingen, kantoorgebouwen, monumenten, musea, kunstschatten, enz. en de vraag stellen of zoo'n staat aan het ideaal van Dr. VAN GIJN beantwoordt.

Ik doe dit echter niet, omdat men door het teekenen van caricaturen niets bewijst.

Maar wel zou ik een opmerking willen maken, die zuiver op ervaring berust en, naar ik meen, misschien ook wel door Dr. VAN GIJN zal worden onderschreven.

Deze opmerking luidt huiselijk uitgedrukt aldus: houdt een overheidslichaam, dat gebouwen huurt voor permanente doeleinden bijzonderlijk in de gaten. Eén uit meerdere voorbeelden moge ik noemen: den bouw van het departement van Gouvernements-Bedrijven te Bandoeng welke aanvankelijk voor rekening van..... de gemeente Bandoeng geschiedde, die zelve weer als verhuurster tegenover het Gouvernement optrad. Als huursom werd, indien mijn geheugen mij niet bedriegt, betaald de rente en aflossing van door de gemeente opgenomen gelden.

Schrijver dezes herinnert zich, dat een hooggeplaatst ambtenaar van het Departement van Gouvernements Bedrijven deze geheele rechtsverhouding — nog gecompliceerd door de omstandigheid dat de gemeente eigenlijk geen eigenares was van den grond maar onwettig occupante, zoodat het gouvernement optrad als huurder van zijn eigen domeingrond — zeer eenvoudig en gewoon noemde, waaraan eenige schuchtere twijfel mijnerszijds werd geuit.

Het was werkelijk een zeer mooie situatie. De gemeente Bandoeng

was er niet in geslaagd, om voor de koopsom der gebouwen een leening aan te gaan en had promessen aan de Javasche Bank afgegeven, welke weer door het Gouvernement voor aval waren geteekend. Op een gegeven oogenblik had het land een niet onbelangrijk creditsaldo bij de Javasche Bank, maar moest toch rente van de promessen blijven betalen. Compensatie immers was uitgesloten omdat de gemeente schuldenaresse bleef en geen *rechtstreeksche* schuldverhouding tusschen het Gouvernement en de Javasche Bank was ontstaan, zoodat dus het creditsaldo niet van de promessenschuld kon worden afgetrokken.

Het is een zegen geweest, naar ik meen zoowel voor het Land als voor de gemeente Bandoeng, die zoodoende van haar groote promessenschuld werd bevrijd, dat in het jaar 1925 tot den aankoop der gebouwen is besloten, het besef, dat men de huurovereenkomst van enkele jaren geleden toch weinig verstandig of misschien te verstandig was gehandeld, is toen ook wel tot uiting gekomen.

Vergis ik mij niet — de tijd ontbreekt mij tot naslaan — dan zijn in de verslagen van de Nederlandsche Algemeene Rekenkamer van enkele jaren geleden nogal typische mededeelingen te vinden over de huur van kantoorruimte door vele crisislichamen, distributiecommissies enz. in oorlogstijd.

Toen moest natuurlijk wel gehuurd worden omdat deze organen bestemd waren om te verdwijnen, doch hetgeen toen geschiedde doet het ergste vreezen voor het geval de Overheid er eens toe zou overgaan om op groote schaal en ook voor permanente doeleinden als huurder op te treden.

Op de vraag van Dr. VAN GIJN, of van de gemeente, die huren gaat niet vorming van een reserve moet worden geëischt, zou ik dan ook staande in de schoenen van minister KAN stellig bevestigend hebben geantwoord, (aangenomen natuurlijk dat de wet mij daartoe de bevoegdheid gaf, hetgeen voor het wezen der zaak onverschillig is) en ik zou daaraan hebben toegevoegd, dat ik de reserve niet gesteld zou wenschen te zien op het bedrag, uit welks opbrengst de huursom kan worden betaald, daar de gemeente eigenlijk had moeten koopen, doch op tweemaal dit bedrag, daar de gemeente die gaat *huren* als *koopen* normaal zou zijn, blijkbaar nog andere plannen in het schild voert, zoodat een extra waarborg noodzakelijk is. Wat

Dr. VAN GIJN mij ook moge verwijten, zeker niet dat ik voor de consequenties van mijn opvattingen terugdeins.

„Aankomende" staten als Albanië e.d. mogen zich gedragen als de student, die gemeubileerde kamers betrekt, van staten met een zeker verleden mogen degelijker installatie-methoden worden geëischt.

Naar ik meen, heb ik in het voorgaande enkele van de voornaamste onderdeelen van het artikel van Dr. VAN GIJN behandeld, in mijn verdere beantwoording wil ik zeer kort zijn, niet alleen, omdat ik in het voorgaande wellicht toch reeds uitvoeriger ben geweest dan past voor een repliek, doch ook omdat het in mijn bedoeling ligt de financieel-technische zijde mijner denkbeelden elders uitvoeriger te bespreken.

Op enkele punten moge nog nader worden ingegaan, namelijk hetgeen Dr. VAN GIJN opmerkt over het karakter der staatsbedrijven en op de door hem geoefende critiek betreffende de door mij in mijn artikel gegeven algebraïsche dwarsdoorsneeformules, welke ten doel hadden het verschil in financieele consequenties tusschen het wel en niet leenen voor duurzaamheidswerken te belichten.

Wat de staatsbedrijven betreft ben ik volgens Dr. VAN GIJN vervallen in de fout en nog wel „veel begane" fout om in het begrip „staatsbedrijf" een materieel begrip te zien instede van een quaestie van vorm, waarin elke tak van dienst kan worden gegoten.

Ook hier bevind ik mij wederom. althans hoogst vermoedelijk, in het goed gezelschap van BÖHM BAWERK die met zijn *echte wahre produktive* Investitionen wel mede in het bijzonder de staatsbedrijven op het oog zal hebben gehad.

Ik erken de fout dan ook niet. Natuurlijk kan men in navolging van de gemeente Schiedam alle takken van dienst in den vorm van bedrijven hullen, dit Schiedammer product moge echter den blik niet benevelen, ook nádat men zulks heeft gedaan, blijft een belangrijk onderscheid aanwezig tusschen *echte, ware* bedrijven en diensten, die min of meer kunstmatig in den vorm van een bedrijf zijn gegoten.

Om bij de Indische Staatsfinanciën te blijven ligt toch bijvoorbeeld het kenmerkend onderscheid tusschen een kostprijsbedrijf als de militaire graslanden en een werkelijk bedrijf als de Bankatinwinning, waardoor het land effectief aan het ruilverkeer deelneemt voor

de hand. De Bankatinwinning zal men als bedrijf beschouwen ongeacht de vorm der administratie, de militaire graslanden zijn alléén een bedrijf, omdat de bedrijvenwet daarop zal worden toegepast en op die toepassing administratief is vooruitgeloopen.

Vooral als men zich voor oogen stelt, van hoe overwegend groote beteekenis de uitkomsten der landsbedrijven zijn voor het evenwicht van de Indische financiën, blijkt vanzelf hoe onwezenlijk het is het begrip staatsbedrijf als een zuivere vormquaestie te beschouwen.

Tenslotte mijn beide formules: de eene is fout en van de andere is ook niet veel goeds te zeggen.

De door Dr. VAN GIJN tegen genoemde formules aangevoerde bezwaren zijn met de meeste aandacht door mij bestudeerd, doch hebben mij niet van haar onjuistheid kunnen overtuigen. Mogelijk moet er nog wat aan worden geschaafd en gevijld, wat de hoofdzaak echter betreft, meen ik de haar door den schrijver verweten onbruikbaarheid te moeten betwisten.

Daar het mij zoo min als Dr. VAN GIJN om een woordenstrijd is te doen, moge mijnerzijds dadelijk worden erkend, dat inderdaad de begrippen „vermogen" en „bezit" eenigermate in mijn artikel waren dooreengehaald en „vermogen" was geschreven waar „bezit" was bedoeld.

De door Dr. VAN GIJN mij ten laste gelegde fout in de eerste formule kan ik echter niet erkennen. Waarom wordt in den regel op den kostprijs afgeschreven in plaats van op de restantwaarde? Omdat, zooals een eenvoudige berekening leert, indien bijvoorbeeld de geheele aankoopsprijs in tien jaar moet worden afgeschreven met een afschrijving van 10 % op de restantwaarde na tien jaar nòg een restant overblijft. Dit euvel kan echter betrekkelijk gemakkelijk worden verholpen door een kleine verhooging van het afschrijvingspercentage en een extra afschrijving aan het eind. Dit laatste, omdat zonder deze tweede kleine correctie, naar insgelijks door een eenvoudige berekening zou kunnen worden aangetoond, bij toepassing van de geometrisch-degressieve afschrijving steeds een restantwaarde zou overblijven. Overigens zijn er voor deze methode van afschrijving, naar uit E. SCHMALENBACH: Dynamische Bilanzlehre Leipzig 1925, pag. 115 e.v., moge blijken in plaats van de arthmetische afschrijving op den kostprijs, belangrijke argumen-

ten aan te voeren, welke er zeer wel toe zouden kunnen leiden om haar boven de laatstgenoemde de voorkeur te geven. M.a.w. mijn formule zou als gezegd slechts een kleine correctie behoeven welke aan haar bewijskracht niet in het geringste letsel zou toebrengen.

Daarenboven echter wil het mij voorkomen, dat deze correctie juist in het door mij aangenomen geval niet noodig zou zijn. Ik ging immers uit van de veronderstelling van een bezitscomplex dat als zoodanig bij voortduring in stand gehouden en vernieuwd en daarenboven uitgebreid zou worden. Welnu, het wil mij lijken, dat de redenen, welke ervoor pleiten, om op den kostprijs in plaats van op de restantwaarde af te schrijven, juist in dit geval niet opgaan en hier, waar de afschrijving van het vorig jaar als het ware telkens weer heeft gestrekt om het bezitscomplex op de oude waarde terug te brengen, afschrijving op deze waarde voldoende is. Inmiddels wil ik gaarne bekennen, dat ik betreffende dit punt nog niet met mijzelf tot overeenstemming ben gekomen, zoodat ik de mogelijkheid niet wil uitsluiten, dat ik hier nog bakzeil zal moeten halen. Hoe dit zij, dit doet naar ongemerkt aan de bewijskracht der formule niet af, daar zij ook na evengenoemde kleine correctie te hebben ondergaan zeer bruikbaar blijft.

Ten aanzien van de tweede formule legt Dr. VAN GIJN mij evenals destijds aan Professor VAN DER POT naar aanleiding van een door dezen hoogleeraar met dezelfde strekking opgestelde formule gemis aan werkelijkheidszin ten laste. Ook ik zou voorbijzien, dat de veronderstelling als zou de gemeente niet hebben geleend onhoudbaar is, daar het uitgesloten is, dat zij zich de benoodigde outillage zonder leenen zou hebben kunnen aanschaffen.

Ook ditmaal wil het mij lijken, dat de redeneering van Prof. VAN GIJN in een kring rondgaat. Men kent het sophisme: ik houd niet van appelen en ik ben blij dat ik er niet van houd, want als ik er van hield, dan zou ik ze eten en..... ik houd er niet van. Zoo luidt het hier: uitgaven voor duurzaamheidswerken mogen niet worden gebracht op den gewonen dienst, want als zij op den gewonen dienst komen, mag er niet voor worden geleend en..... er is al voor geleend.

Ja, maar als dit laatste zoo is, als er inderdaad voor geleend moèt worden omdat het niet anders kàn, waarom is de geheele discussie

dan noodig geweest, dan had immers reeds dadelijk met een beroep op die vermeende noodzakelijkheid kunnen worden volstaan.

Voor het overige moge ik tegen het betoog van Dr. VAN GIJN nog een drietal bezwaren van verschillenden aard ontwikkelen.

Allereerst dan moge ik opmerken, dat in theoretische beschouwing ook in economisch-theoretische beschouwing een zekere mate van abstractie niet alleen geoorloofd, maar zelfs volstrekt noodzakelijk is.

Hoe, zou ik willen vragen, is het mogelijk een zuiver beeld te verkrijgen van de tegenstelling in consequenties door het stelsel VAN GIJN en het door dezen geleerde bestreden stelsel mede gebracht, dan indien men aanneemt dat beide stelsels over een eenigszins langdurig tijdvak *integraal* zijn toegepast, waarbij dan wat laatstgenoemd stelsel betreft onder integraal is te verstaan, dat gedurende dit tijdvak behoudens uitzonderingen in den geest bijvoorbeeld als door mij aangegeven uitgaven voor duurzaamheidswerken uit gewone middelen worden bestreden.

Daarenboven echter ligt in de hypothese, dat een gemeenschap die geleidelijk toeneemt in beschaving, rijkdom, bevolking, in het algemeen — de uitzonderingen heb ik genoemd — in staat is om uitgaven, welke zijn vereischt voor de gestadige uitbreiding van de voor de Overheidstaak benoodigde outillage uit loopende middelen te dekken en hiervoor dus niet, evengenoemde uitzonderingen alweer daargelaten, te leenen, niets zonderlings, niets ook dat zich zóó kwalijk met de werkelijkheid zou verhouden.

Professor VAN GIJN zegt wel dat het onvermijdelijk is om voor installatie, outillage e.d. te leenen, doch verzuimt om deze blijkbaar als van feitelijken aard bedoelde stelling van feitelijke bewijzen te voorzien.

Terug te gaan zooals Dr. VAN GIJN doet tot het ontstaan eener gemeente acht ik wel ver gezocht. Die outillage bij het beginsel zal wel niet zoo volledig, de daartegenover staande schuld niet zoo groot zijn geweest. Een groot gemeente ontstaat toch niet in eens, zij groeit geleidelijk van klein tot groot.

Vooral in de tweede helft der negentiende, en in het begin der twintigste eeuw zijn ook de Nederlandsche gemeenten sterk in welstand en bevolkingsaantal toegenomen, haar taak heeft groote

uitbreiding ondergaan, voor deze voortdurend uitbreidende taak gericht op de behoeften eener toenemende bevolking was een staag toenemende outillage noodzakelijk.

Naar mijn meening nu heeft het weinig nut zich te verdiepen over de vraag wat de gemeenten bij haar geboorte, die in den regel eeuwen en eeuwen terug ligt, hebben medegekregen, doch wel wat zij hebben gedaan, om aan deze gestadige uitbreiding harer taak en de daaraan voortvloeiende financieele consequenties het hoofd te bieden.

Nu moet men bij de beoordeeling van de leeningspolitiek der Nederlandsche gemeenten mede in aanmerking nemen, dat deze sinds de afschaffing der gemeentelijke accijnzen eigenlijk steeds in den knoei hebben gezeten en dat reeds hieruit kan worden verklaard een zekere voorkeur om uitgaven voor duurzaamheidswerken uit leeningsopbrengsten te bestrijden. Weliswaar is dit op den duur onvoordeeliger, maar tijdelijk kan een zekere verlichting van druk worden gevoeld. Aan den anderen kant, is men eenmaal een tijdlang met dit stelsel voortgegaan, dan wordt het, naar ik in mijn meergenoemd artikel heb aangetoond, moeilijk hoewel geenszins onmogelijk, om te veranderen, in ieder geval echter zal een verandering slechts langs geleidelijken weg tot stand kunnen komen.

Dat overigens de pay-as-you-go politiek in de praktijk zeer wel kan worden doorgevoerd, bewijst het trouwens enkele bladzijden te voren door Dr. VAN GIJN zelf reeds genoemde voorbeeld van Indië, dat tot het jaar 1915 geen schuld van beteekenis bezat en niet alleen de uitbreiding van zijn normale bestuurs-outillage doch ook die zijner bedrijven uit gewone middelen heeft kunnen bestrijden. Van 1915 tot en met het jaar 1924 is van de bevoegdheid om te leenen een zeer levendig gebruik gemaakt met het verblijdend gevolg dat thans aflossing en rente van de in dat tijdvak aangegane leeningen ongeveer even veel bedragen als jaarlijks in totaal voor duurzaamheidswerken, zoowel voor de landsbedrijven als voor het resteerend deel der landsadministratie wordt uitgegeven. Ondanks dien zwaren rentedruk zijn in de jaren 1922 — 1928 groote overschotten op den gewonen dienst gekweekt, waardoor het mogelijk was, het in vroeger jaren ontstane tekort geheel weg te werken. Gelijk bekend heeft het binnenkomen van achterstallige belastingopbrengsten uit vroeger jaren daarbij ruimschoots bijgedragen,

doch als men dezen factor tesamen met evengenoemden rentedruk elimineert, en in mijn redeneering màg men dit doen, dan zou het toch ook gedurende dat tijdvak mogelijk zijn geweest om zoowel de uitbreiding van het bestuurs- en verder administratief apparaat als zelfs ook van de landsbedrijven uit gewoon te dekken. Where is a will there is a way!

En wat de staat kan, kunnen ook de gemeenten. Er kunnen zich verschillen in de uitvoering voordoen, waarop ik in navolging van Mr. TREUB in mijn artikel heb gewezen, het zal vaker geschieden dat uitgaven voor duurzaamheidswerken over een kort aantal jaren moeten worden verdeeld, een verschil in opzet en beginsel daarentegen is m.i. niet te rechtvaardigen.

Daarom moet het zoo zeer worden toegejuicht dat anders dan in Nederland de gemeenten hier te lande ook metterdaad worden opgevoed tot een leeningpolitiek, die met die welke door het Land zelf wordt gevolgd in beginsel overeenkomt. De mededeeling van Ir. J. G. RÜCKERT (in het voorlaatste nummer van „Koloniale Studiën") dat de Indische regeering haar leeningscirculaire van het jaar 1928 practisch geheel heeft herroepen bewijst niet dat inderdaad van inzicht en gedragslijn is veranderd, doch alléén dat ook onvriendelijkheden door Volksraadleden aan de Regeering kunnen worden gericht, zònder dat het zelfs noodig wordt geacht om de vindplaats voor de beschuldiging — want het is een beschuldiging, dat de Regeering circulaires voor de vaak verspreidt — te vermelden.

Tenslotte en dit is mijn derde bezwaar tegen de redeneering van Professor VAN GIJN, láát een oogenblik aangenomen worden, dat men inderdaad vroeger niet anders kòn handelen, is dit dan een reden om in een stelsel, dat innerlijk ondeugdelijk is, te berusten?

En innerlijk ondeugdelijk is het indien men tenslotte voor het leenen in het heden geen andere afdoende verklaring kan vinden dan dat..... in het verleden ook geleend is [1]). Want dan blijkt wel

---

1) Verg. ook Praeadvies Mr. SLINGENBERG voor het Congres der Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten 1929. Gemeentebestuur jg. 1929, pg. 321, die een Engelsch schrijver, Dr. GIBBON, citeert: omdat het tegenwoordige geslacht zwaar is belast met rente en aflossing van vroeger aangegane leeningen is het onmogelijk om buitengewone uitgaven uit belastingen op te brengen.

afdoende, hoe noodzakelijk het is een toekomst voor te bereiden, welke niet leeft onder den druk van een dergelijk verleden.

Op welke wijze dit mogelijk is, stipte ik in mijn meergenoemd artikel reeds aan, doch kan en moet in deze repliek verder buiten beschouwing blijven, ook hierop hoop ik elders uitvoeriger in tegaan.

Aan het slot van zijn artikel legt Dr. VAN GIJN nog eens den nadruk op de noodzaak van reserveering hetgeen in den gedachtengang van den geleerden schrijver beteekent, dat de afschrijvingen of aflossingen hooger worden genomen dan met de nuttigheidsduur overeenkomt. Te dien aanzien zou ik tweeërlei willen opmerken.

Allereerst dat de schrijver hiermede de gebrekkige bewijskracht van het in het voorgaande besproken huurvoorbeeld zelf aantoont. Want bij huren alleen is het vormen van een reserve uitgesloten. Ook Dr. VAN GIJN als Minister van Binnenlandsche Zaken zou dus van hurende gemeenten een reserve moeten eischen zij het minder groot en zou dus op de destijds door hem als Kamerlid gestelde vraag bevestigend hebben moeten antwoorden.

Mijn tweede opmerking beoogt om het principieele verschil tusschen het stelsel VAN GIJN en mijn opvattingen nog eens duidelijk in het licht te stellen.

Men denke zich in een gemeente met een bepaald administratief apparaat in het jaar 1900 en dezelfde gemeente met een veel grooter apparaat in het jaar 1930. Is die gemeente nu inderdaad rijker geworden? Naar mijn meening niet, haar inwoners zijn in aantal, welvaart en behoeften gestegen, de opvattingen omtrent aard en omvang der gemeentelijk taak zijn veranderd, het is niet meer dan normaal, dat zij een bepaald apparaat bezittende in het jaar 1900 een zooveel grooter apparaat heeft in het jaar 1930. Tegenover het grooter bezit staat een grooter aanspraak, het een heft het ander op.

Alleen voor de bedrijven waardoor aan het ruilverkeer wordt deelgenomen en waarmee een zekere opbrengst verkregen moet een uitzondering worden gemaakt.

M.a.w. hetgeen Dr. VAN GIJN reserves noemt beschouw ik niet als reserves. De juiste waardeering is op één gulden. Zeker, bij liquidatie zouden zij geld opbrengen, doch voorloopig mogen staat

en gemeente nog wel als „going concerns" worden aangemerkt, waarvoor geen liquidatie-balans doch een geheel ander soort balans — dynamische balans zooals het in de Duitsche literatuur wel heet — moet worden opgesteld.

Elders hoop ik nog aan te toonen, dat in het stelsel-VAN GIJN zelfs van verschuiving van lasten naar de toekomst geen sprake is, omdat de continuiteit van het Overheidslichaam in aanmerking genomen niet alleen moet worden gelet op het gedeeltelijk verschuiven van een uitgave naar de toekomst, doch ook op het feit, dat vroeger op gelijke wijze is gehandeld. Ook hier blijkt de beteekenis van „wat men ziet en wat men niet ziet. Men ziet de verlichting van financieelen druk, welke van leenen het gevolg is, men ziet voorbij, dat deze verlichting van druk van minder beteekenis is dan de lasten, welke uit de eenmaal tot stelsel gemaakte leeningpolitiek resulteeren.

Dr. VAN GIJN zal mij misschien weer gemis aan samenhang verwijten, ik voor mij acht het een zeer gelukkig samentreffen, dat zoodoende tweëerlei geheel verschillende gedachtengang voert tot éénzelfde resultaat. Dit namelijk, dat voor de normale uitbreiding van het administratief apparaat slechts bij hooge uitzondering mag worden geleend, omdat zoodoende zonder noodzaak op het Overheidslichaam een steeds groeiende rentedruk wordt gelegd en omdat verder om nog eens en thans voor het laatst met BÖHM BAWERK te spreken; „die laufende Bilanz der Staatswirtschaft eine Verschlechterung hierdurch erfährt".

Een en ander over „Dualistische Economie" [1])

door

Ir. E. P. Wellenstein.

De vraag of er met reden van een tropisch-koloniale staathuishoudkunde kan worden gesproken, is gedurende de laatste jaren van verschillende zijden in beschouwing genomen en in de belangwekkende rede, waarmede Boeke het hoogleeraarsambt aan de Leidsche universiteit heeft aanvaard, is ook door hem aan deze vraag aandacht geschonken. Hij komt tot de conclusie, dat voor bepaalde economische verschijnselen als die hier te lande, nòch het element tropisch, nòch het element koloniaal, dan wel de vereeniging van beide, begrenzend zijn. Deze stelling wordt aan de hand van verschillende voorbeelden nader ontwikkeld en tegenover het verwerpen van de niet bruikbaar geachte omschrijving — waarmede ambtelijk de hem toegewezen leerstof is omgrensd — komt Boeke tot het aanvaarden van een begrip, „dualistische economie", als omschrijving van die leerstof.

Wij hebben de vraag of van een aparte tropisch-koloniale staathuishoudkunde kan worden gesproken steeds meer of minder van ondergeschikte beteekenis geacht, al is het niet tegen te spreken, dat door juiste indeeling van wetenschappelijke stof, dikwerf noodelooze arbeid kan worden gespaard. Verder heeft deze vraag somwijlen onverdiend krenkende uitspraken betreffende een tegenover Westersche techniek tot minderwaardigheid veroordeeld Oosten tot gevolg gehad; ook wel het brengen van economische uitbuitingsverschijnselen in de koloniaal-staatkundige sfeer, waarin zij niet te huis hooren. Op die wijze hebben beschouwingen ter zake dikwerf

1) *Dualistische Economie.* Rede gehouden bij de aanvaarding van het ambt van gewoon hoogleeraar in de tropisch-koloniale staathuishoudkunde aan de rijks-universiteit te Leiden door Dr. J. H. Boeke op den 15den anJuari 1930.

meer gevoerd tot het scheppen en onderstrepen van steriele tegenstellingen dan tot een ontwikkelende begripsverruiming. Daarbij deed en doet zich dan nog dikwerf de omstandigheid voor, dat de woordenkeus in de betreffende debatten niet altijd zoodanig scherp werd gehouden, dat begripsverwarringen te vermijden waren.

Er moet bij de vraag of werkelijk van een tropisch-koloniale staathuishoudkunde kan worden gesproken, uiteraard in de eerste plaats vast staan, wat daarbij onder „staathuishoudkunde" is te verstaan. Nu onderscheiden Duitsche schrijvers „Volkswirtschaftslehre" tegenover „Volkswirtschaftspolitik"; de Franschen kennen de „économie pure" tegenover de „économie politique"; bij Engelschen en Amerikanen staat „economic science" tegenover „political economy". Bij Nederlandsche schrijvers vindt men deze beide wetenschappen — weliswaar in voortdurende wisselwerking en somwijlen elkander overdekkend, doch doorgaans uiteenloopend — over het algemeen onder een en dezelfde verzamelnaam gebracht. Wel heeft TREUB in zijn intreerede aan de Amsterdamsche universiteit *), waaraan hij den titel gaf van „De ontwikkeling der staathuishoudkunde tot sociale economie" het verschil tusschen beide wetenschappen — zoo men wil: onderdeelen van één wetenschap — scherp belicht, toch vindt men met deze zóó wenschelijke, somwijlen onmisbare, onderscheiding in de Nederlandsche economische literatuur steeds minder rekening gehouden, hetgeen o.i. te betreuren valt. Ware toch in de afgeloopen jaren beter met de door TREUB aangegeven en zeer bruikbare onderscheiding de noodige rekening gehouden, zoodat het verzamelwoord „Staathuishoudkunde" minder verwarrend had kunnen werken, waarschijnlijk zou reeds eerder voor de oudere Nederlandsche universiteiten het groote gebrek aan kennis van de sociaal-economische verhoudingen binnen Nederlandsch-Indië zijn gevoeld en daarin op afdoende wijze zijn voorzien. Eerder zou waarschijnlijk in breedere lagen het denkbeeld hebben postgevat, dat de verbetering van die sociaal-economische verhoudingen in menig opzicht meer een vraagstuk is van staatkunde en van practische sociologie dan een zuiver economisch vraagstuk. Eerder zou erkend zijn, dat van de gebreken der economische structuur tegenover de ontwikkelingsmogelijkheden der inheemschen reeds zooveel bekend is, dat voor verbetering vatbaar

*) 23 November 1896.

is, dat daarbij het economisch aspect in menig opzicht meer op den achtergrond kan blijven en waar het op den voorgrond komt, meer een normatief karakter heeft te dragen.

De uit- en opbouw van de inheemsche wereld had meer en beter kunnen zijn gediend.

Houdt men nu vast aan de onderscheiding tusschen staathuishoudkunde en sociale economie, zooals zij door TREUB is gegeven, dan zou in de eerste plaats de vraag te stellen en te beantwoorden zijn of in die terminologie van een tropisch-koloniale staathuishoudkunde kan worden gesproken.

Nopens deze vraag stelt BOEKE het navolgende op den voorgrond:

> „Voor zoover westersche theoretische economen over de
> „begrenzing van de geldigheid hunner leeringen een oordeel
> „hebben uitgesproken, hebben zij die begrenzing in tweeërlei
> „richting gesteld: een historische en een territoriale". (blz. 6).

Hierbij moeten echter ook die economen in beschouwing worden genomen, die van geen begrenzing van hun leerstellingen willen weten, waarvan door BOEKE op C. A. VERRIJN STUART en GUSTAV CASSEL wordt gewezen en waartoe, reeds door den opzet van haar leerstellingen, in menig opzicht de mathematische, goeddeels ook de psychologische scholen gerekend moeten worden.

Een vaste uitspraak lijkt in deze hoogst bezwaarlijk. In de onderwerpelijke rede wordt ten slotte de stelling verkondigd, dat de bouwsteenen van de westersche theoretische economie bruikbaar mogen zijn, het daaruit opgetrokken gebouw echter voor de oostersche economie onbewoonbaar is (blz. 15).

Wij zouden de algeheele bruikbaarheid van die Westersche bouwsteenen niet gaarne zonder meer onderschrijven. Het is toch voor geen tegenspraak vatbaar, dat historische, inductieve, ook de statistische methode onmisbaar zijn geweest en nog steeds zijn om de resultaten van het deductieve onderzoek tot haar juiste proportiën terug te brengen en de aandacht te vestigen op de *onbewust gebleven* praemissen, waarvan bij het deductieve onderzoek was uitgegaan en waardoor ten slotte de resultaten van dat onderzoek als slechts van beperkte strekking kunnen aanvaard worden.

Van conclusiën, welke de klassieke school als algemeen en onom-

stootelijk aannam, is eerst in een veel later tijdperk aangetoond, dat deze slechts beteekenis hebben voor langere tijdsverloopen, doch ook voor kortere perioden als juist erkend, tot averechtsche gevolgtrekkingen moeten voeren. Het is een van de verdiensten van BOEKE, dat hij destijds in zijn proefschrift sterk de nadruk heeft gelegd op de omstandigheid, dat bij beschouwing van het economisch gebeuren, naast het economische motief ook het sociale motief van overwegende beteekenis kan zijn, daarmede met het aangeven van een verschijnsel paralel loopende aan verjongde en nieuwere stroomingen op economisch gebied, die met organische en ethische beschouwingswijzen allen vooruitgang verwachten van dit sociale motief en zoodoende de economische wetenschap brengen op haar grensgebied met de sociologie.

Het pachtverschijnsel, door RICARDO voor den grond als zeldzaamheidsverschijnsel ontwikkeld, wordt eerst veel later als een meer algemeen verschijnsel onderkend, dat allerminst aan den grond alleen immanent is, een onderkenning, welke wederom voert tot het begrip der „quasi-rent" van MARSHALL, der „rente d'habileté" van Fransche economen, een begrip, dat van overwegenden invloed wordt voor de onderkenning van ontwikkelingsmogelijkheden en overmacht van bestaande groot-bedrijven en de dikwerf zeer relatieve beteekenis der vrije concurrentie, het universeel geneesmiddel der Nederlandsche oud-liberale economie.

Dat GOSSEN's wet van afnemende bevrediging in werkelijkheid kan voeren tot behoeftencurven van den meest uiteenloopenden vorm, welke bijv. bij de alcoholbevrediging van den drankzuchtige een geheel ander beeld vertoonen dan bij stilling van een normalen honger en weer andere bij een hang naar overtolligheden, is een waarheid, welke eerst sinds korten tijd de noodige — ook overdreven — aandacht krijgt en wederom geleerd heeft iets bijzonders te zien in wat lange tijden als algemeen werd aanvaard.

Uit deze enkele voorbeelden is ongetwijfeld de conclusie te trekken, dat ook de bestudeering van koloniale, zoowel als van tropische verhoudingen, de uitbreiding daardoor van inductieve e.a. methoden zeer zeker bevruchtend op de staathuishoudkunde, ook in de meest zuivere beteekenis van „économie pure", zal moeten werken. BOEKE zelf geeft daarvan in zijn rede reeds dadelijk een aardige illustratie met zijn uitspraak:

„dat de hooge rentevoet, die in de inheemsche maatschappij
„valt te constateeren, eerder aan de met de hier genoemde
„tegenstelling *) verband houdende geldschaarschte en aan de
„reeds genoemde onbewegelijkheid van de productiefactoren,
„dus ook aan de macht van de traditie moet worden toege-
„schreven, in het algemeen dus aan sociale oorzaken, dan aan
„den individueelen grond, door BÖHM BAWERK aangegeven van
„de perspectievische verkleining".

VON BÖHM's agiotheorie krijgt hier door BOEKE een waardevolle belichting, ten deele geldigheidsbeperking, te danken aan BOEKE's kennis van bepaalde Javaansche verhoudingen.

Al erkent men echter ten volle de invloeden, welke de kennis van tropische en van koloniale verschijnselen op „economic science" moet uitoefenen, de onderlinge verbinding van beide begrippen èn met de staathuishoudkunde tot een afzonderlijke wetenschap heeft weinig anderen zin dan van een in vaagheid, minder juiste omschrijving.

Het koloniale karakter van economisch gebeuren vindt geen omgrenzing door de tropen, het tropische niet door koloniale invloeden. Vertoont toch Nederlandsch-Indië in zijn economische structuur in menig opzicht nog een koloniaal karakter, voor Britsch-Indië vervaagt dit karakter door de auto-activiteit van bovendrijvende inheemsche groepen meer en meer. Voor deelen van West-Europa aanvaardt het economische leven onder het mom van zelfbeschikking in menig opzicht een getemperden kolonialen geest door het overheerschen van Amerikaansche invloeden. En binnen de tropen zelf, ook binnen een zelfde tropische kolonie, is een zoodanige verscheidenheid van economische vraagstukken te onderkennen, hier sterk afwijkend van Westersche verhoudingen, daar daarmede groote overeenstemming toonend, dat o.i. de stelling van BOEKE is te onderschrijven, dat van een tropisch-koloniale staathuishoudkunde — staatshuishoudkunde hier in de beteekenis als door TREUB daaraan gegeven — beter niet gesproken wordt. Mogelijke verwarring, ook in arbeidsdoelstelling, wordt zoodoende ontgaan.

De uitspraak, dat een gedegen kennis van de sociaal-economi-

*) De bedoelde tegenstelling is die tusschen productenhuishouding en geldhuishouding.

sche verhoudingen binnen Nederlandsch-Indië in hooge mate gewenscht is, zal wel door niemand betwist worden; evenmin, dat het aangewezen is aan de Nederlandsche universiteiten hieraan de noodige aandacht te schenken, vooral aan die universiteiten, waar in de opleiding voor een dienstuitoefening hier te lande is voorzien. BOEKE stelt hiervoor nu de wenschelijkheid van de studie van wat hij genoemd heeft „dualistische economie". De vraag moge in beschouwing worden genomen òf, en zoo ja in hoe ver deze benaming juist kan worden geacht.

Op den voorgrond wordt gesteld, dat alle economen (sociaaleconomen) in hun beschouwingen stilzwijgend uitgaan van één algemeene praemisse, n.l.:

> *„die van eenheid der maatschappij, waarin zich de econo-*
> *„mische verschijnselen afspelen.*
> „Die eenheid vertoont zich dan in den *samenhang* van de „niveaux van welstand en ontwikkeling van de maatschappij-„leden en in het — trots verstoringen en sprongen — organisch, „evolutionnair karakter van de economie dier maatschappij, „in den *samenhang* ook van de individueele welvaartsbegrip-„pen. Practisch beteekent deze samenhang geen gelijkheid in „economische ontwikkeling, maar een verschil, dat dermate „gradueel is, dat het theoretisch mag worden verwaarloosd".

Hiertegenover is te wijzen op maatschappijen, waar de economische samenhang zoodanig verbroken is, dat het economisch gebeuren een tweeslachtig karakter gaat dragen.

De kracht nu, welke deze dualistische toestanden heeft geschapen, zou het kapitalisme wezen, hetwelk in Westersche landen samensmeltend heeft gewerkt, in Oostersche landen daarentegen een geheel andere uitwerking heeft gehad. De ontwikkeling onder het kapitalisme bracht toch in die Westersche landen een welvaartsoverschot, dat wederom remmingen in actie bracht, welke den bevolkingsaanwas deden vertragen. In het Oosten zou daarentegen MALTHUS' wet ongebreideld zijn blijven werken. Dit Oosten toch ging mank aan onvoldoende ontwikkeling van techniek en economische organisatie.

Deze onderscheiding tusschen Oost en West laat BOEKE later echter wederom vallen met een verwijzing naar Japan, om daarvoor een economisch criterium in de plaats te stellen, en wel:

„dat de dualistische economie die gebieden betreft, waar het „kapitalisme niet als scheppende kracht heeft gewerkt, de „technische ontwikkeling de groote massa niet versterkend en „verheffend heeft beroerd, waar dientengevolge de economi- „sche toestand van een overwegend agrarische bevolking „stagneert en de wet van MALTHUS onverzwakt werkt".

Wij vermogen de tegenstelling, zooals zij hier is gegeven niet zonder meer als voldoende juist te aanvaarden en waar het systematiseeren van een ziekteverschijnsel dikwerf van grooten invloed kan zijn op de genezing, moge nopens de aangegeven onderscheiding het volgende worden opgemerkt.

De kapitalistische productiewijze vertoonde en vertoont in haar ontwikkelingsgang, ook in Europa, in menig opzicht een tijdelijke of meer permanente overheersching van bepaalde landen of volksklassen. Het Engeland van de eerste helft der vorige eeuw had b.v. een grooten voorsprong op andere deelen van Europa, welke voorsprong die deelen — na haar gerealiseerd te hebben — eerst langzamerhand te niet hebben kunnen doen. De eerste Nederlandsche spoorwegen behoefden de medewerking van Engelsche ingenieurs om tot stand te kunnen worden gebracht; bij den bouw van Fransche lijnen werd dikwerf zelfs van Engelsche arbeiders gebruik gemaakt. Jaren lang bestond op machinaal gebied een schatplichtigheid aan het Vereenigd Koninkrijk. De textiel industrie is in Nederland met regeeringssteun tegen de Engelsche mededinging van huisnijverheid tot kapitalistisch bedrijf uitgebouwd. Op de ontwikkelingsmogelijkheden van scheepvaart en scheepsbouwnijverheid waren en zijn de vervoerscontracten op kosten van de koloniën van overwegenden invloed.

Ook op andere wijzen vertoont het (kapitalistische) productieproces groote schokken. Het is de onvermijdelijke keerzijde van den arbeid van de ondernemers in de beteekenis door SCHUMPETER daaraan gegeven.

In de tegenwoordige tijden treden andere moeilijkheden op den voorgrond en ondervinden aanmerkelijke deelen van het bedrijfsleven de bezwaren van een instelling op grootere concentratie, evenwijdig loopende aan overvloed van sommige productiemiddelen, gebrek aan andere, bezwaren, welke indien daarin niet door werkloosheidsverzekering en andere maatregelen werd voorzien, in

sommige gevallen een catastrophaal karakter zouden aannemen. Elke wijziging van het productieproces, hetzij als technisch of ander ontwikkelingsverschijnsel, hetzij als gevolg van staatkundig ingrijpen, brengt nu eenmaal moeilijkheden en wrijving; het doet bestaande waarden te niet gaan, totdat de maatschappij zich wederom op de best mogelijke wijze aan de nieuwe productieverhoudingen heeft aangepast.

Is het noodig of gewenscht hiervoor een speciale „dualistische economie" te onderscheiden?

Waar toch dit wijzigingsproces, somwijlen als een vooruitgang, somwijlen als een terugvallen te beschouwen, sterke tegenstellingen ten gevolge heeft, daar zijn daarvoor *scherp onderscheiden* oorzaken aan te wijzen, welke te zoeken zijn òf in de economische onderdrukking van het eene volk door het andere, dan wel een bepaalde volksklasse door andere, welke economische onderdrukking wederom kan wortelen òf in zuiver economische òf in staatkundige oorzaken.

Voorbeelden van zuiver economische onderdrukking ziet men wel het sterkst in de vorige eeuw, goeddeels ook als gevolg van de meest gangbare economische leerstellingen van die dagen. Eerst later zou onderkend worden, dat het *laisser-faire, laisser-aller* niet veel meer inhield dan een ongebreidelde machtsuitoefening van den sterke, dien met die leerstelling een uitbuitingsrecht werd toegekend, waarvan veelal een dankbaar gebruik is gemaakt. Lange jaren heeft het moeten duren, voordat aan de leeringen, vervat in bijv. *List's:* Das *nationale* System der politischen Okonomie, de aandacht werd geschonken, welke zij verdienen. En onder den invloed van de Manchester school zag men onder andere, wat BOEKE zoo treffend aldus heeft uitgedrukt:

> „Men kan haar aanduiden als de keerzijde van de wester-
> „sche unificatie. Het massaproduct van de nieuwe westersche
> „nijverheid stortte zich op de oostersche markt en vaagde hier
> „de inheemsche volksnijverheid, den inheemschen handel en het
> „inheemsche verkeerswezen weg. Het kapitalisme bood hier
> „enkel nieuwe producten, maar gaf allerminst nieuwen arbeid.
> „Het werkte hier in sociaal opzicht meer destructief dan con-
> „structief. Het maakte vormen van maatschappelijke werkzaam-
> „heid overbodig inplaats van de samengesteldheid dier ooster-

„sche samenlevingen te verrijken, het brak daarmee allerlei
„plaatselijke sociale steunselen weg, maar opende niet de mo-
„gelijkheid dat er nieuwe voor in de plaats kwamen, het wierp
„een van nature snel groeiende bevolking op den kleinland-
„bouw terug, kweekte door rust en orde haar vermeerdering
„maar knotte haar differentieering."

Maar op één voornaam punt — doorslaggevend voor de onderwerpelijke beschouwingen — kan het vorenstaande niet worden onderschreven. Het verschijnsel Westen—Oosten als het hier is gegeven, is slechts het onderdeel van een meer algemeen vraagstuk. De verhouding van het industrieel overmachtige Engeland tegenover het vroegere Ierland wijst zulks overtuigend uit. Zou men ook in die verhouding van een dualistische economie willen spreken?

Geeft men zich nu rekenschap van de staatkundige oorzaken, die verhoudingen kunnen brengen, welke BOEKE tot zijn dualisme hebben gevoerd, dan kunnen daarbij de meest uiteenloopende redenen worden genoemd.

Men ziet èn in de Vereenigde Staten van Amerika en in vele deelen van Europa de belangen van den landbouw achtergesteld bij die van de industrie; de belangen van de landarbeiders in menig opzicht, zoo niet geheel opgeofferd aan die van de door hunne organisaties overmachtige industrieele arbeiders.

Men kende in vroegere jaren in Britsch-Indië de economische knechting door een vrijhandelspolitiek, door het moederland opgedrongen en in haar belang gehandhaafd. De tegenstellingen van die dagen waren zuiver een uiting van koloniaal beheer, dat eerst in de tweede plaats aan de belangen van de kolonie aandacht schonk. Toen nu ruim een tiental jaren geleden de *Montagu-Chelmsford* hervormingen aan Britsch-Indië op menig gebied autonomie brachten kwam de reactie en waar eenigszins mogelijk wordt steun aan jonge industrieën, een politiek algemeen aanvaard wachtwoord, hetwelk weliswaar een krachtige uitwerking heeft, zonder dat daarmede echter binnen kort tijdsverloop de begrijpelijke achterstand tegenover andere landen kon worden ingehaald en waarbij alle fouten aan een heftige reactie eigen, nawijsbaar zijn. De economische ontwikkeling daar te lande vertoont daardoor, ten deele als gevolg van bevolkingsaanwas, niet minder echter als een resultaat van groot grondbezit, het beeld van een verarmde en verarmende

landbouwbevolking eenerzijds, anderzijds een onderbetaalde industrie. Het verbeteringsvraagstuk is daar te lande aanbeland in de economische en sociologische sfeer.

Voor Nederlandsch-Indië is het onderwerpelijke vraagstuk nog geheel in de koloniale sfeer en zal door de overmatige aandacht, welke veelal geschonken wordt aan staatkundige en staatsrechtelijke vraagstukken, daarin voorshands nog wel blijven. Uiterst typeerend in deze is wel, dat waar Britsch-Indische staatslieden — vooral de z.g. nationalistisch getinten — van den aanvang af de onmisbaarheid van economische vrijheid voor staatkundige onwikkeling hebben doorzien [1]), de commissie voor het herziening der Staatsinrichting in Nederlandsch-Indië, in haar in 1920 verschenen rapport, de beslissing over tariefvraagstukken als een „imperiaal" vraagstuk aan het moederland toewijst. De staatkundige opbouw wordt daarmede gesteld op een economischen ondergrond — zooals het in den Bijbel heet — *niet van rots, doch van leem.*

Met het vorenstaande zou wellicht kunnen worden volstaan, ter adstructie van de uitspraak, dat het verzamelwoord „dualistische economie" bij de ontleding van het economische gebeuren dikwerf tot verwarring en op zijpaden moet voeren en vooral gevaarlijk kan worden, wanneer die studie niet gericht is op verklaring alleen, doch tevens verbetering van bestaande verhoudingen beoogt. Door Boeke zijn echter ter verklaring en ter verdediging van zijn standpunt verschillende denkbeelden en verhoudingen naar voren gebracht van zoodanige beteekenis, dat het zeker de moeite loont ook daaraan aandacht te schenken.

Door hem worden o.m. een zestal tegenstellingen, welke wijzen in de richting van een dualistische economie, nader aangegeven en kortelijk belicht, en wel de navolgende:

1°. Gedeeltelijke onbewegelijkheid der productiefactoren;
2°. Sterk uitgesproken scheiding tusschen de stad en het platte land;
3°. Tegenstelling tusschen producten en geldhuishouding;

---

1) Het *Report of the Indian Fiscal Commission 1921/22* is zoodoende ge(ver)worden tot een felle aanklacht tegen de in voorafgaande jaren door het moederland opgedrongen tariefpolitiek.

4°. Centralisatie van gezag en overheerschende productiefactoren tegenover localisatie van belangen;
5°. De tegenstelling tusschen de organische en het mechanische in de maatschappij;
6°. Het naast elkaar bestaan van een producenten- en een consumenten huishouding.

Nopens deze verschillende tegenstellingen merkt BOEKE het navolgende op.

1°. De weinige bewegelijkheid van de productiefactoren wordt toegeschreven aan de onbewegelijkheid van de onderste laag, „de agrarische massa van de inheemsche bevolking", zoowel naar den tijd als naar de plaats. Daarbij wordt gewezen op de arbeidsverdeeling naar de geslachten, op het Britsch-Indische kastenstelsel, en het overheerschen in menig opzicht van de belooning in natura.

> „Bij vergelijking naar de plaats kenmerkt de onwegelijkheid „van de onderste laag zich in de marktversnippering, in de „gebrekkige nivelleering van prijzen en loonen op gelijk tijd„stip, in de interestverschillen tusschen stad en land, feiten, die „ernstig afbreuk doen aan de waarde van statistische gemiddel„den."

Ook in deze kan de gemaakte onderscheiding — vooral voor Nederlandsch-Indië — tot gevaarlijke gevolgtrekkingen leiden, door het in sommige opzichten eenigszins gewrongene van de tegenstelling.

Waar toch van de agrarische massa van de inheemsche bevolking gesproken wordt, daar moet het dikwerf tot misverstand voeren indien daarvan als van een *onderste* laag gesproken wordt. Heele streken, niet alleen op de Buitengewesten, ook op Java zijn aan te wijzen, waar deze „onderste laag" een aanmerkelijk graad van welstand heeft bereikt en handhaaft, zulks niettegenstaande hetgeen van overheidswege voor welvaartsbevordering en een passend onderwijs is verricht, over het algemeen een zeer sober karakter draagt. En in die agrarische massa is, wat haar bestaansmogelijkheden ook wat haar beweeglijkheid betreft, op de meest uiteenloopende verhoudingen te wijzen. Het verschijnsel van weinige bewegelijkheid der productiemiddelen kan bijv. volkomen onderschreven worden voor die streken, waar een communaal bezit, met een sterk beklemd karakter, overheerscht. Streken, waar het *jasan* bezit

overheerschend is, naderen in deze heel sterk tot andere — ook Westersche — landen met domineerend klein grondbezit. Voor sommige streken is de gelegenheid tot ander werk dan bij den inheemschen landbouw betrekkelijk uitgebreid en heeft zich ook in de inheemsche samenleving reeds een differentiatie voltrokken, welke met die in meer industrieele landen groote overeenstemming vertoont.

Dat in die ontwikkelingsgang nog op een gebrekkige nivelleering van loonen en prijzen is te wijzen, moet volledig als waarheid worden erkend. Heeft dit verschijnsel echter een bijzonder karakter? Von Wieser bijv. wijst er op, dat in het Europa van de negentiende eeuw de prijsvorming van het geld geheel onder den invloed heeft gestaan van een geleidelijke nivelleering van de prijzen op het platte land ten opzichte van de steden, ten deele een gevolg van de omstandigheid, dat de kleine boer, goeddeels nog levende in een producten huishouding, eerst langzamerhand zich rekenschap is gaan geven van zijn ware kostprijzen. Ook thans nog ziet men in Europa van verschillende zijden — niet het minst door den fiscus — op het bezwaar gewezen, dat de landbouw zoo weinig inzicht toont in zijn werkelijke financieele resultaten, kosten van eigen levensonderhoud met bedrijfsuitgaven vereenzelvigt. Verder draagt de meer gemoedelijke medearbeid in den inheemschen landbouw, dikwerf nog door sociale overleveringen beheerscht, een geheel ander karakter dan dat, hetwelk grootlandbouw- en andere industrieën vereischen, zoodat waar in deze op verschillend loonpeil wordt gewezen, de verschillen dikwerf meer te zoeken zijn in het geheel verschillend karakter van de verrichte diensten. Nu is verder deze onderlinge onafhankelijkheid van loonen en financieele resultaten ook voor Europa een typeerend verschijnsel, bijv. reeds als uitvloeisel van meerdere en mindere organisatiën van werknemers. Wat in deze de Nederlandsche statistieken leeren nopens de ingrijpende verschillen tusschen het gefavoriseerde overheidspersoneel en dat van industrieën, welke een strijd om het bestaan hebben te voeren en welke hun *„Bestehensberechtigung"* hebben te bewijzen om in stand te kunnen blijven, doet als verschijnsel voor de verschillen in de inheemsche wereld waarschijnlijk weinig onder.

Heeft men daar te lande echter ooit de behoefte gevoeld dit vraagstuk van machtsuitoefening te beschouwen als een van „dualistische economie"?

2°. Ook in de tweede tegenstelling, (nl. de tegenstelling tusschen de stad en het platte land) welke door BOEKE op den voorgrond is gesteld, vermogen wij niet anders te zien dan een algemeen verschijnsel, dat in sommige landen meer, in andere landen minder sterk op den voorgrond treedt. Nu is het wel typeerend, dat voor zoover berichtgeving ten dienste staat, die tegenstelling voor het oogenblik het sterkst spreekt in Rusland, dus daar, waar het kapitalistische regiem heet afgeschaft te zijn voor een hoogere maatschappelijke orde. Onder die afschaffing schijnen — behalve dan de meer of minder permanente voedselnooden — zoodanige verhoudingen te zijn ontstaan, dat zich op menige plaats een toestand van openlijken krijg tusschen de steden en het platte land heeft ontwikkeld, waarbij het platte land door vernietiging van wegen en bruggen alle verband met de stad verbreekt. De Vereenigde Staten van Amerika maken op het oogenblik een landbouw crisis door als gevolg van de omstandigheid, dat jaren en jaren lang in de tariefpolitiek van die Vereenigde Staten de belangen van de agrarische bevolking aan die van de industrie zijn opgeofferd. Een zelfde verschijnsel vertoont de Duitsche Republiek, waarin de *Ost-Elbier* niet meer denzelfden invloed kunnen uitoefenen als destijds in het meer feodaal getinte Keizerrijk. De Engelsche landbouw, welke eerst door de belastingwetten van LLOYD GEORGE, later door de oorlogs- en na-oorlogsfinanciering haar traditioneelen ondergrond goeddeels heeft verloren, vertoont een achteruitgang, waartegen men vergeefs middelen zoekt tot herstel. Men lette verder op den achterlijken toestand, waarin zich in Westersche landen de sociale wetgeving voor landarbeid bevindt. Deze voorbeelden zijn voor vermenigvuldiging vatbaar. Zij wijzen alle in één en dezelfde richting en wel, dat men hier met een algemeen — in menig opzicht angstwekkend verschijnsel — te doen heeft. Een homogene samenleving tusschen stad en platte land bestaat tegenwoordig niet of nagenoeg niet en het parasiteeren van de stad op het platte land, door GANDHI voor Britsch-Indië zoo sterk op den voorgrond gesteld, waarop ook door BOEKE nog eens de nadruk wordt gelegd, is nagenoeg in alle landen te onderkennen en wordt in verschillende landen reeds als een vraagstuk van den eersten rang erkend.

Ook in de hier gegeven tegenstelling vermogen wij derhalve geen bestaansgrond te zien voor een „dualistische economie".

3°. Een derde tegenstelling, welke aan het economisch aspect een zeer bijzonder karakter zou geven, wordt gezien in de omstandigheid, dat in het bestaan van geldhuishouding tegenover productenhuishouding. Ook deze tegenstelling is overal te vinden, zij het ook in sterk verzwakten toestand en erkend moet worden, dat zij in Nederlandsch-Indië nog buitengewoon sterk spreekt, al is die tegenstelling hier te lande in uitgestrekte landstreken niet scherper dan in groote deelen van Europa omstreeks de helft der vorige eeuw. De self-sufficiency van den Nederlandsch-Indischen *tani* in een vorige ontwikkelingsperiode, gepaard gaande aan den ontwikkelingsgang van het belastingstelsel met cultuur-stelsel en heerendiensten, zijn in hoofdzaak de factoren geweest, waardoor de behoefte aan een geldhuishouding zich veel minder sterk en later heeft doen gevoelen dan in andere landen en waardoor de overgang van de een op den ander met zooveel meer wrijving gepaard gaat, wijl het zich moet voltrekken in een ruilverkeer op een hooger en meer gecompliceerd plan. Het is echter een tegenstelling, waaraan bezwaarlijk een blijvend karakter kan worden toegekend. Waar een gemeenschap is opgenomen in het wereldverkeer, de gedwongen of vrijwillige self-sufficiency is geëindigd, daar maakt de productenhuishouding meer en meer voor geldhuishouding plaats en leert de bevolking zich ook aan die geldhuishouding aanpassen. Uit die aanpassing in haar eerste stadia zich doorgaans in het afboeken van geleverde exportproducten tegen gekochte importgoederen in de aanteekeningen van den waronghouder, langzaam maar zeker neemt het gebruik toe van het geld, dat in den ruil de grootere vrijheid brengt. Op dit gebied heeft de ontwikkelingsgang van Indië — het werd reeds aangeduid — groote schokken vertoond en zijn die ook voor komende jaren nog te verwachten; geheele streken zijn echter reeds aan te wijzen, waar de geldhuishouding zoodanig overheerscht, dat van wrijving in deze nauwelijks meer kan worden gesproken, behoudens die als gevolg van een overgeërfde zorgeloosheid tegenover de toekomst, welke nog steeds medebrengt, dat doeltreffender in producten en vaste goederen dan in geld of geldaanwijzingen wordt gespaard.

4°. Als vierde tegenstelling wordt door BOEKE gewezen op wat hij noemt: centralisatie tegenover localisatie. Ook hier zou het „kapitalistische dualisme" een vernietigenden invloed hebben uit-

geoefend. Overheerschte toch in vroegere tijden het dorp en bepaalde dit zelf in hoe ver het wenschte bij te dragen aan de kosten, welke een hooger gezag te harer behoeve had verricht, door het kapitalisme zou zulks anders worden.

Ook de in deze gegeven tegenstelling vermogen wij niet als voldoende juist te aanvaarden.

Onwederspreekbaar is de uitspraak, dat de dorpshuishouding wordt leeggezogen, in dien zin, dat haar zelfbeschikkingsrecht steeds meer aan banden is en wordt gelegd. Onjuist lijkt echter de conclusie, dat hiervoor in hoofdzaak economische motieven zijn aan te wijzen; ook in deze ziet men een parallel met andere landen. De ontwikkeling van Nederland heeft geleerd, dat de steden eerst, de provinciën later steeds meer van hun onafhankelijkheid hebben moeten prijs geven om tot een rijkseenheid te geraken, welke staatkundig en economisch levensvatbaar kon zijn en blijven. Voor zoover die onafhankelijkheid bleef bestaan kon zij echter krachtig tot ontwikkeling bijdragen. Op Java is voor dit laatste de gang van zaken geheel anders; daar zien wij echter niet economische machten de dorpshuishouding leegzuigen, doch wel het staatkundig bestel, dat steeds meer de beteekenis van het dorp onderschat en — spel van verkeerd begrepen democratie — z.g. representatieve regeeringsorganen in het leven roept, welke van de massa van de bevolking te ver verwijderd staan om als *representatie* werkelijk geheel au sérieux te kunnen worden genomen. Steeds meer wordt het dorp in zelfbeschikkingsrecht onder voogdij gesteld van hoogere organen, waardoor — rekening houdende met de inheemsche mentaliteit- autonomie en zelfbestuur van het dorp steeds meer tot schijnvertooningen moeten worden. In theorie zal aan deze onderschikking van het dorp een einde worden gemaakt; de vraag is echter of in de practijk het kunstmatige voor de inheemsche maatschappij van de tegenwoordige staatsinrichting binnen bekwaam tijdsverloop voldoende erkenning zal vinden; of aan de opvoedende kracht van de dorpsautonomie de plaats zal worden ingeruimd, welke haar toekomt.

Optimisme op dit gebied is helaas weinig gerechtvaardigd.

Het vraagstuk, waar men in deze tegenover staat, draagt daarom geheel een staatkundig — door den invloed door inheemschen uit te oefenen — nauwelijks meer een koloniaal karakter. Het dankt

zijn ontstaan in hoofdzaak aan de omstandigheid, dat centrale organen in menig opzicht hun verband met de werkelijkheid hebben verloren en de aansluiting met de inheemsche wereld slechts zoeken in haar hoogere uitingen, die wederom steeds meer vervreemden van de massa. Een economisch motief lijkt in deze bezwaarlijk nawijsbaar.

Nu heeft BOEKE in dit verband tevens de aandacht gevestigd op de omstandigheid, dat in de dualistische maatschappij de drang tot verbetering van economische verhoudingen dikwerf uitgaat van de overheid alleen, waardoor in menig geval het te bereiken effect vragelijk zal worden. Aldus drukt hij zich ter zake uit:

„Men ziet over het hoofd welk een onderscheid het moet
„maken of behoefte en sociale maatregelen tot bevrediging
„daarvan zich in voortdurende wisselwerking ontwikkelen, dan
„wel of die sociale maatregelen eenzijdige scheppingen van
„een veel verder gevorderd stadium van ontwikkeling zijn. Om
„bij de belangrijkste economische maatregelen te blijven: in
„een homogene maatschappij zal de ontwikkeling van trans-
„portwezen, crediet, marktwezen, irrigatie in voortdurend ver-
„band en in wisselwerking staan met de ontwikkeling van land-
„bouw, nijverheid en ruilverkeer, in de dualistische maatschap-
„pij daarentegen zijn het overheidsmaatregelen, die dienen om
„een gewenschte ontwikkeling in het leven te roepen. Nu is
„het mogelijk, dat het gewenschte effect bereikt wordt de er-
„varing echter leert, dat het ook kan uitblijven en de uitwerking
„juist tegengesteld is: dat verbetering van transport niet enkel
„achteruigang van plaatselijke bedrijven brengt, zonder com-
„pensatie, maar ook overmatigen verkoop van locaal benoo-
„digde voedingsmiddelen en verwordingen van nuttige ge-
„woonten van beleidvolle voedselreserveering; dat de plotse-
„linge welvaart tengevolge van irrigatie leidt tot demoralisatie
„en schuldophooping; dat een aangewaaide verruiming van
„afzetgebied de plaatselijke verhoudingen ontwricht zonder
„aan de producenten blijvend voordeel te brengen."

Ook de omgrenzende waarde van deze tegenstelling ontgaat ons in menig opzicht. In sommige gevallen heeft inderdaad het uitvoeren van groote werken gevoerd tot minder gunstige resultaten, tijdelijke overvloed bracht verschijnselen van het *over de geheele wereld*

bekende O. W. karakter. In andere gevallen bleek echter het nut blijvend. Dat die groote werken hier te lande goeddeels door de Overheid — feitelijk staande buiten het inheemsche leven — moesten worden geëntameerd is begrijpelijk.

Die overheid nam daarmede een taak op zich, welke bijv. op het gebied van irrigatie door de autochthone bevolking in menig opzicht reeds tot een zeer hoogen ontwikkelingstrap was gebracht. Dat deze bevolking daarbij zelf geen gebruik kon maken van de hulpmiddelen eener geperfectionneerde techniek is alweer niet anders dan een quaestie van onderwijs, waarvan zij tot voor kort verstoken bleef en wij zouden hier de vraag willen stellen of tusschen de boeren, die voorbestemd zijn om in de Wieringermeer-polder aardappelen en andere nuttige voortbrengselen te telen en de leiding der Zuiderzee werken werkelijk een inniger band bestaat dan tusschen den Javaanschen tani en de irrigatie afdeeling, aan welke hij meerdere zekerheid of grooteren omvang van zijn oogsten heeft te danken?

5°. Een vijfde tegenstelling wordt gezien tusschen het mechanische van de Westersche maatschappij tegenover het organische in het Oosten. Wordt in het Westen het leven beheerscht door de machine, in de Oostersche wereld heeft men zich te richten naar den loop der hemellichamen. Deze tegenstelling bestaat, niet echter als een verschil tusschen Oost en West, doch wel als een verschil tusschen industrieën, welke aan geen perioden zijn gebonden eenerzijds, anderszijds de landbouw en die industrieën, welke zich met de verwerking van landbouwproducten bezig houden. De hier te lande op Westerschen leest geschoeide suikerindustrie draagt dus een organisch, automobiel fabricage en reparatie een mechanisch karakter. Deze scheidingslijn loopt dus ook in het Oosten door het economische leven heen en het is slechts afhankelijk van de ontwikkeling der industrialisatie of het mechanische meer of minder sterk zal spreken. Nu is het wel een zeer typeerend verschijnsel, dat landen, waar tot voor kort het organische, agrarische, karakter van het economische leven overheerschte, steeds meer en steeds sterker ook het maatschappelijk inkomen, dat de mechanische arbeid brengt voor zich zelf opeischen. Britsch-Indië en Japan zijn daarvan sterk sprekende voorbeelden en waar, als hier te lande, een zoodanig streven geheel of nagenoeg geheel ontbreekt, daar kan daarin be-

zwaarlijk iets anders worden gezien dan een uitvloeisel van koloniaal beheer, dat nog steeds — wellicht onbewust — georiënteerd is op koloniën als economische uitbuitingsobjecten. Zulks neemt niet weg, dat hier te lande het economische leven nog overheerschend een agrarisch karakter draagt, waarbij de arbeidsgelegenheid goeddeels afhangt van het moessonverloop, de inkomsten zeer ongeregeld binnenkomen, tijden van voorspoed en gebrek elkander jaarlijks — in gunstig gelegen en beter geirrigeerde streken halfjaarlijks — afwisselen. Het is daarom van BOEKE zeer goed gezien om er nogmaals sterk het licht op te laten vallen, dat het zoeken van bijverdiensten voor de landbouwende bevolking een vraagstuk is van den eersten rang, niet alleen door de inkomsten, welke die arbeid brengt, ook door den invloed welke het hebben moet op een mentaliteit, welke tegenwoordig nog slechts is ingesteld op e inspanning gedurende kortere perioden.

En in verband hiermede verdient de navolgende uitspraak zeer bijzondere aandacht:

„De overbevolking is — ik wees daarop reeds in het begin „van mijn rede — een oostersch vraagstuk bij uitnemendheid „en industrialisatie is de westersche oplossing voor dit „vraagstuk aanbevolen. Het is een stedelijke en mechanische „oplossing, die, voorzoover zij dan al een oplossing is, in „hoofdzaak dienen moet ten behoeve van hen, die blijvend of „tijdelijk geheel van het landelijk bedrijf kunnen worden los„gemaakt. Voor de periodieke, organische werkloosheid van „de landelijke en landbouwende bevolking opent zij geen uit„weg van ook maar eenigermate voldoende capaciteit. Toch is „deze werkloosheid van veel grooter beteekenis door haar om„vang, haar invloed op het moreel der landbouwers, haar ver„spreiding en haar onafwendbaarheid. Zij heeft behoefte aan „periodieke, gelocaliseerde, algemeene, kapitaalvrije, niet te „veel bekwaamheid en inspanning eischende arbeidsgelegen„heid, aan een vorm van eenvoudige, in algemeene, promaire „behoeften voorziende huisnijverheid."

6°. Een zesde tegenstelling ziet BOEKE in de tegenstelling tusschen producenten en consumenten huishouding. Ook deze scheidingslijn vermogen wij niet als zoodanig te aanvaarden en kunnen daarin niet veel meer zien dan een verschijnsel, dat zich nog overal

ter wereld voordoet, niet alleen slechts beteekenis heeft als een ontwikkelingsstadium, doch steeds zal blijven bestaan. Het is — naar wij meenen — SISMONDI geweest, die het eerst ontwikkeld heeft hoe in een producenten huishouding de arbeid zich richt naar het product, in een consumenten huishouding naar de winst. Maar deze scheidingslijn is te onderkennen niet alleen bij producenten tegenover consumenten huishouding, hetzelfde verschijnsel hangt samen met gebrek of overvloed van productiefactoren tegenover beschikbare arbeidskracht. Ook de boer met het kleine stuk land en het groote gezin richt zijn streven op een maximaal product, zonder op het afnemende rendement van den arbeid acht te slaan.

In het vorenstaande hebben wij uitvoerig gemotiveerd, dat en waarom naar onze meening bij een beschouwing van het sociaal-economische leven hier te lande beter niet van een „dualistische economie" wordt gesproken. Houdt men bij de omgrenzing van de nieuwe leerstof, waarvan het doceeren aan de Leidsche universiteit steeds meer onmisbaar is geworden, vast aan het begrip *Sociale economie van Nederlandsch-Indië*, dan is het te bestrijken veld van wetenschap naar onze meening het vruchtbaarst gedefinieerd.

Aan het einde van deze beschouwingen gekomen stellen wij er prijs op uiteen te zetten, waarom wij aan deze aangelegenheid bijzondere aandacht meenen te moeten wijden.

Wij stellen daarbij op den voorgrond, dat de onderscheiding — zooals zij door BOEKE is gegeven — in zijn handen wel nimmer tot een gevaarlijk wapen zal worden en dat het voor hem wel weinig er toe doet welke omschrijving of omgrenzing hij aan de sociaal-economische verschijnselen hier te lande wenscht te geven. Maar het mes, dat in de hand van den bekwamen chirurg gezondheid brengt, is in de hand van onbevoegden hoogst gevaarlijk.

Wij zouden in analogie hiermede willen wijzen op de misvatting van VAN VOLLENHOVEN's onmisbare en bevruchtende leeringen over het adatrecht, die in den arbeid van sommige van zijn would be epigonen, die niet voldoende van die leeringen waren doordrongen, verstarrend heeft gewerkt en werkt. Treft in de geschriften van VAN VOLLENHOVEN zelf, hoe in diens denkwijze het adatrecht bij voortduring spreekt als een levend recht, groeiende met haar rechtsge-

bied en de daar overheerschende economische en verdere verhoudingen, ook hoe ter dege wordt onderscheiden, of het als een geusurpeerde macht dan wel als een recht is te onderkennen, bij de volgelingen merkt men herhaaldelijk, dat zij de momentopname van het bestaande adatrecht of een daaruit voortvloeiende machtsusurpatie als ten eeuwigen dage geldend zouden willen zien aangemerkt. Het gevaar is niet denkbeeldig, dat BOEKE's leeringen tot gelijksoortige misvatting misschien aanleiding zouden kunnen geven. Zulks zou — vooral in de tegenwoordige tijden — in hooge mate te betreuren zijn.

Het koloniale beheer van vroegere jaren heeft tegenstellingen geschapen, het heeft verhoudingen gebracht, welke voor den tijd, waaruit zij stammen, begrijpelijk zijn, daarom voor het heden niet minder afkeurenswaardig lijken. De ontwikkeling, welke de koloniale ethiek gedurende de laatste tientallen jaren over de geheele wereld heeft vertoond, blijft echter niet anders dan een schrale troost voor hen, die de achteruitstelling van vorige perioden als een nog te verwerken erfdeel mede kregen. Het sterk uitgesproken streven in de meer beschaafde deelen van de Europeesche samenleving om het koloniaal beheer te doen beantwoorden aan de eischen van rechtvaardigheid, welke in deze kunnen worden gesteld, ondervindt reeds de moeilijkheden van onvermijdelijke reactiën, welke aan elken ontwikkelingsgang eigen zijn. Het moet nog meer bemoeilijkt worden, indien de aandacht wordt gevestigd op tegenstellingen, welke de facto niet bestaan dan wel de ondergrond van werkelijke tegenstellingen niet zuiver wordt onderkend. Het sterk op den voorgrond brengen van die tegenstellingen moet prikkelend en ontmoedigend werken op de inheemschen, wier autoactiviteit in laatste instantie toch den vooruitgang zal moeten brengen.

Weltevreden, Februari 1930.

Iets over de Internationale Arbeidsconferentie [1])

door

Mr. J. J. Schrieke.

Het woord Genève wekt zeer verschillende indrukken bij ons op. Het is in de eerste plaats dat aardige provinciestadje met zijn min of meer puriteinsche bevolking, die ietwat afwijzend staat tegenover de internationale instituten, die zich daar gevestigd hebben en in hun gevolgen veel hebben meegebracht, dat de Geneefsche bevolking niet geheel naar den zin is.

Daar is verder het Genève van de toeristen, dat zich op zoo schitterende wijze uitstrekt aan beide kanten van het meer, de voorpoort van een van de mooiste stukjes natuur van Europa. En tenslotte is er het internationale Genève, de Volkenbondszetel en de zetel van de Internationale Arbeidsorganisatie.

Deze twee instituten mag ik eigenlijk niet zoo naast elkaar stellen, want de Internationale Arbeidsorganisatie is eigenlijk een onderdeel van de geheele Volkenbondsorganisatie en berust op hetzelfde verdrag, nl. het Vredesverdrag van Versailles. Maar in de praktijk is er toch wel een tegenstelling. De Volkenbond huist in Genève in een eigen gebouw; in een mooi park met prachtig uitzicht op het meer wordt een nieuw paleis voor den Volkenbond gebouwd; de Internationale Arbeidsorganisatie heeft haar permanent Bureau in Genève, het internationaal „Bureau du Travail" en is gevestigd in een apart gebouw, dat, althans uiterlijk niet op den naam van paleis aanspraak mag maken, een gebouw, dat geheel afzonderlijk ligt van het paleis van den Volkenbond. Ik geloof, dat daar ook een eenigszins andere geest heerscht. Het paleis van den Volkenbond en de bijeenkomsten van den Volkenbond ken ik niet

1) Voordracht gehouden in de op 9 Januari 1930 te Weltevreden belegde openbare vergadering van het Comité voor Volkenbond en Vrede, stenografisch verslag van den heer C. de Smalen.

uit eigen aanschouwing, maar wat men daarover hoort in de kringen der Internationale Arbeidsorganisatie is eerlijk gezegd niet altijd even vleiend. In de kringen van de Internationale Arbeidsorganisatie kan men over de bijeenkomsten van den Volkenbond hooren smalen als bijeenkomsten van „diplomaten".

De Internationale Arbeidsconferentie daarentegen, het hoogste lichaam der Arbeidsorganisatie, wordt bezocht door mannen uit de sfeer van den arbeid en daarmede is nu niet gezegd, dat de diplomaten niet zouden arbeiden, maar in ieder geval gebeurt dat op gansch andere wijze dan zij doen, die zich vereenigen tot de Internationale Arbeidsconferentie.

Er is ook nog wel een ander verschil tusschen deze twee. Zij, die zich opmaken ter Volkenbondsvergadering, hoe breed van blik en geest zij ook mogen zijn, komen daar als vertegenwoordigers van een bepaald land en kunnen niet nalaten als zoodanig min of meer nationaal georiënteerd te zijn en in de kringen van de Volkenbondsvergadering is daartegen weinig tegenwicht. Maar de Internationale Arbeidsconferentie wordt op gansch andere wijze samengesteld. Een vierde deel daarvan bestaat uit werknemers, afkomstig uit verschillende landen, een ander kwart is samengesteld uit werkgevers, ook afkomstig uit verschillende landen, terwijl de andere helft, men zou moeten zeggen de middengroep, bestaat uit de Regeeringsvertegenwoordigers van de verschillende landen.

Nu is het een feit, dat in de kringen van de werkgevers en in de kringen van de werknemers een zeer sterke mate van solidariteit heerscht, dat men daar bijna den nationalen tegenstellingen ontgroeid is, maar zich voelt aan den eenen kant werknemer zonder meer en aan den anderen kant werkgever zonder meer. Bij deze groepen zijn de nationale verschillen tot een minimum teruggebracht.

Dat is niet het geval bij de middengroep, bestaande uit gedelegeerden van de regeeringen der verschillende landen. Maar onder invloed van de beide polen, links de arbeid en rechts het kapitaal, als ik deze uitdrukkingen op deze wijze gebruiken mag, ondergaat de nationale oriënteering van de regeeringsgedelegeerden een zekere afslijping. De vraagstukken, die er aan de orde komen, betreffen alle de verhouding tusschen kapitaal en arbeid en daarbij kunnen de nationale tegenstellingen zich niet zoo sterk doen gevoelen. En

wanneer er al personen mochten zijn, die in die richting zouden willen werken, dan is toch de geheele geest van de conferentie doortrokken van een zoo sterk internationalisme, dat de nationale invloeden daardoor, ik zal niet zeggen verdwijnen, maar toch veel minder sterk dan elders het hoofd durven opsteken.

Ik heb reeds gezegd, dat de werkgevers en werknemers solidair zijn, zij stemmen in den regel en bloc en houden voor-vergaderingen, waarin zij de houding van hun groep vaststellen. En ter verdediging van de belangen van hun groep en het voordragen van hun zienswijze wijzen zij de meest geschikte personen aan, vrijwel ongeacht de nationaliteit, waartoe deze behooren.

In de nationaal georiënteerde middengroep van regeeringsgedelegeerden heerscht daardoor bijna steeds een zekere weifelende stemming; het hangt voor een groot gedeelte niet zoozeer van de nationaliteit als wel van de persoonlijke geaardheid en het persoonlijk inzicht af, of men zich naar rechts of naar links oriënteert.

Zoo moet men het verklaren dat sommige regeeringsgedelegeerden een groot persoonlijk gezag kunnen verwerven. Er wordt minder op gelet, of de spreker is een man van Frankrijk, van Engeland of van Nederland, veel meer geeft het persoonlijk gezag den doorslag, dat de regeeringsgedelegeerde in de internationale arbeidskringen heeft. En nu ik dit punt aanroer kan ik niet nalaten hier even melding te maken van den naam van een Nederlandsch staatsman, die in de arbeidskringen van Genève een buitengewone reputatie heeft, dien van Mgr. NOLENS. Ik zeg in het geheel niet, dat in Genève geen buitenlandsche persoonlijkheden van die structuur zijn, het zou van een zeer sterke nationale oriënteering getuigen, wanneer ik dat wilde staande houden, maar sprekend voor een Nederlandsch gehoor, mag ik mij beperken tot het noemen van dezen naam alleen. Wanneer in de vergadering een zekere aarzeling is, wanneer men staat voor tegenstellingen tusschen rechts en links, dan is in zeer vele gevallen zijn woord voldoende om ook de middengroep tot een zekere oriënteering te brengen en hare leden te bewegen, hun stem in een bepaalde richting, door Monseigneur NOLENS aangewezen, af te geven.

Wanneer men in de kringen van deze conferentie het oor te luisteren legt, dan pas beseft men den geweldigen invloed, die deze conferentie voor Europa heeft. Voor dit internationale lichaam

aanwezig was, was de strijd van de werknemers om te geraken tot betere toestanden vrijwel beperkt binnen nationale kringen, en wanneer men daar vastgeloopen was, waren er eigenlijk maar twee uitwegen: de eene weg was berusten in den toestand, zooals hij was, en de andere was geweld. Een andere keuze was er niet. Doch nu er een Internationale Arbeidsorganisatie is, zijn de nationale groepen in staat gesteld haar problemen en klachten te brengen voor een internationaal forum, dat wel is waar geen directe macht heeft om de toestanden in de verschillende landen in een andere richting te dwingen, maar dat toch een zeer groot gezag heeft, een zóó groot gezag, dat het invloed uitoefent op de toestanden in die verschillende landen. In ieder geval is daardoor de gelegenheid geopend, om te komen tot nader overleg, tot nadere bespreking, en daarmede is de mogelijkheid geschapen om de partijen over en weer tot inzicht in elkaars argumenten te brengen, de partijen te dringen op den weg der redelijkheid; dat is m.a.w. zuiver democratische ontwikkeling, en niet hare tegenpool: de dictatuur van het proletariaat.

Als ik deze twee begrippen zoo tegenover elkaar stel, zal men voelen, dat Genève, dat voortbouwt aan de democratische ontwikkeling, de antipode is van Rusland, en als zoodanig wordt het in arbeiderskringen ook gevoeld. Degenen, die eigenlijk ontevreden zijn met den tragen gang van de democratische ontwikkeling en die eigenlijk wel in hun hart min of meer geneigd zijn, naar Russisch voorbeeld te gaan werken, dat zijn de groote critici op het werk van de Arbeidsorganisatie en op de prospecten, die de Internationale Arbeidsorganisatie op den duur voor de arbeidersbeweging in Europa biedt. Als zoodanig is het niet te veel gezegd, dat deze organisatie één der grootste waarborgen is voor een vreedzame ontwikkeling van Europa.

En nu kom ik aan het laatste punt, dat ik nog even onder de oogen wil zien, nl. de bemoeienis van de Internationale Arbeidsconferentie met buiten-Europeesche aangelegenheden.

Zooals bekend, is op de in Mei j.l. gehouden conferentie een Indisch, of, liever, een buiten-Europeesch onderwerp aan de orde geweest, de z.g. gedwongen arbeid, hier in Indië beter bekend onder den naam heerendiensten. Van verschillende zijden is nog al critiek geoefend op het feit, dat de Internationale Arbeidsorganisatie zich ging bezig houden met onderwerpen, waar-

van zij eigenlijk geen verstand had. Men moet echter de poging om de werkzaamheden van de conferentie tot buiten Europa uit te strekken zien in het licht van het nastreven van den wereldvrede. De Internationale Arbeidsorganisatie voelt in zich haar taak in die richting en onder haar leden zijn er — en dat zijn niet de minste —, die een ontwikkelingsgang voor zich zien, welke de Internationale Arbeidsconferentie brengt, uiteraard na vele jaren, in de positie van een wereldparlement of een onderdeel daarvan. En daarin moeten tenslotte alle volken vertegenwoordigd zijn. Maar wanneer men dit ideaal ooit bereiken wil, is het noodig, dat de organisatie haar werkzaamheden ook geleidelijk uitstrekt tot alle volken en er naar streeft aan alle volken een deel van het heil te brengen, dat men van de toekomst verwacht.

Intusschen moet men niet denken, dat men in Genève de problemen zoo maar zonder meer ter hand neemt; er wordt ernstig en vlijtig gestudeerd, en voor het onderwerp „de gedwongen arbeid" in Mei j.l. aan de orde werd gesteld, was een van de beste krachten van het bureau, de helaas te vroeg overleden Prof. GRIMSHAW, jaren aan het werk geweest om zich op de hoogte te stellen van de toestanden op het gebied van den travail forcé over de geheele wereld. Dat werk van jaren is gecomprimeerd in het rapport, dat aan de Internationale Arbeidsconferentie is voorgelegd en dat inderdaad een allesomvattend aperçu gaf van de wetgeving op dit gebied in de verschillende staten en kolonies, waar de travail forcé of gedwongen arbeid nog bestaat. Naar aanleiding van de besprekingen in Mei is een vragenlijst opgesteld, welke daarna aan de verschillende regeeringen is toegezonden. Zij moeten daarop antwoorden en haar antwoord aan het Internationaal Arbeidsbureau inzenden. Het verwerken van deze antwoorden zou weder een studie op zich zelf geweest zijn, waarvoor Prof. GRIMSHAW zich reeds met groot enthousiasme prepareerde, maar hij heeft dit werk niet kunnen voltooien, daar hij kort na de conferentie overleden is. Thans zal zijn af te wachten, hoe het verloop verder zal zijn. In ieder geval blijkt uit den gang van zaken duidelijk de ernst, waarmede te Genève gewerkt wordt. Men heeft begrepen, dat men voorloopig niet iemand had, die Prof. GRIMSHAW kan vervangen. En daarom heeft men de behandeling van verdere niet-Europeesche onderwerpen voorloopig uitgesteld. Was men te Genève ten aanzien van dergelijke onder-

werpen inderdaad zoo lichtzinnig als van verschillende zijden wel eens wordt gezegd en zooals door verschillende critici ook wel geschreven wordt, dan zou men er niet voor teruggeschrokken zijn het werk door mindere krachten te doen voortzetten, en dan zou de critiek gerechtvaardigd zijn. Nu is ook op dit gebied optimisme gerechtvaardigd.

Men behoeft zich over het algemeen niet ongerust te maken, dat er in Genève naast veel enthousiasme, dat men jeugdig enthousiasme zou kunnen noemen, ook niet een ernstig streven is om achter de feiten te komen en niet lichtzinnig in te grijpen in toestanden, die men nog niet goed doorziet. Zoo zal de houding van de niet-Europeesche landen tegenover Genève er een kunnen zijn van vertrouwen, maar een vertrouwen, dat niet in den weg behoeft te staan aan zelfrespect en vrijmoedigheid om tegenover Genève en te Genève de specifieke niet-Europeesche factoren te belichten, die in vele gevallen in Genève voorloopig nog niet voldoende kunnen worden gepeild.

Indrukken van de 10e Volkenbondsvergadering [1]).

door

R. A. A. A. Djajadiningrat.

In mijn betrekkelijk kort verblijf in Europa heb ik zooveel indrukken opgedaan, dat het mij onmogelijk is die indrukken in vrij korten tijd te verwerken. Die indrukken zijn ook niet van één soort, al ligt dit ook aan mij, want aanvankelijk werd ik naar Europa gezonden om de Internationale Arbeidsconferentie bij te wonen en verder om het middenstandsvraagstuk te bestudeeren. Ik liet echter niet na ook andere vraagstukken op velerlei gebied te bezien en in studie te nemen, zoodra de gelegenheid zich daartoe voordeed. Daardoor draaien de opgedane indrukken voor mijn oogen als in een kaleidoscoop, zoodat ik wel eenigen tijd noodig zal hebben om ze behoorlijk te kunnen verwerken. In dit verband zal ik heden avond wel niet anders dan eenige grepen kunnen doen uit hetgeen ik in Genève heb bijgewoond.

Het was geen geringe bundel die mij bij mijn benoeming tot plv. gedelegeerde van Nederland naar de 10e Volkenbondsvergadering werd toegezonden, maar toen ik de stukken naging vond ik daarin slechts één, dat betrekking had op Indië en wel een stuk van den Directeur van Justitie, dat, naar ik meen, berustte op een courantenbericht over een uitlating van een lid der vrouwenhandel-commissie uit den Volkenbond, nl. dat Nederlandsch-Indië een markt voor vrouwen was. Eenig mandaat van de Indische Regeering of het Departement van Koloniën was onder de stukken niet te vinden. Ik ging daarop de agenda van de aanstaande Volkenbondsvergadering na die niet gering bleek te zijn. Er stonden in het geheel 22 punten op, waaronder punten, die ik tevoren nooit had bestudeerd.

1) Voordracht, gehouden in de op 9 Januari 1930 te Weltevreden belegde openbare vergadering van het Comité voor Volkenbond en Vrede. Stenografisch verslag van den heer C. de Smalen.

Over enkele onderwerpen, zooals bijv. het opiumvraagstuk, kon ik mij, althans voor zoover het Indië betrof, wel een oordeel vormen, maar andere, zooals bijv. de ontwapening en de intellectueele samenwerking, waren onderwerpen, die mij geheel vreemd waren. Bij navraag bleek mij echter dat mijn taak voornamelijk zou zijn het verschaffen van inlichtingen over Indische toestanden aan onze delegatie, zoodat diepgaande kennis mijnerzijds omtrent die verschillende onderwerpen niet direct noodzakelijk was.

De heer SCHRIEKE heeft te voren [1]) de verschillen tusschen de Arbeidsconferentie en de Volkenbondsvergadering geschetst. Inderdaad is tusschen deze beide instituten een groot verschil, vooral wat de personen betreft, die daar bijeenkomen.

Bij de Arbeidsconferentie heeft men scherpe tegenstelling tusschen de arbeidersgroep en de werkgeversgroep en dit brengt voor de groep vertegenwoordigers van Gouvernementen dikwijls een niet zeer aangename taak mede, omdat die steeds op een wip staan, nu eens helt men in die groep naar den kant van de arbeiders, dan weer naar den kant van de werkgevers over.

Anders is het met de Assemblée. Daar heeft men inderdaad alleen regeeringsgevolmachtigden, onder wie wellicht de beste diplomaten van Europa. Althans kwamen de meest beroemde diplomaten van Europa bijeen op de 10e zitting van de vergadering van den Volkenbond.

Den 2en September werd de eerste bijeenkomst van die zitting geopend, ik had toen nog geen kennis gemaakt met de verschillende délégués, behalve met enkele, die ik ook reeds bij de Arbeidsconferentie had ontmoet. Verscheiden beroemde persoonlijkheden, BRIAND, MAC DONALD, STRESEMANN en anderen heb ik toen voor het eerst gezien, d.w.z. officieel, want in Den Haag had ik hen wel eens in een auto zien zitten.

Wat mij in de Vergadering tegenviel was de vergaderzaal. De vergaderzaal van de Internationale Arbeidsconferentie is ruimer en beter ingericht dan die van de Volkenbondsvergadering. Zoo heeft men in de Internationale Arbeidsconferentie eenige telefoons voor zich. Wordt er nu bijv. Fransch gesproken, dan kan men door de

---

1) Zie het voorafgaande artikel.

eene telefoon een tolk hooren, die het gesprokene in het Engelsch vertaalt, door de andere hoort men den Duitschen tolk, enz. Dergelijke telefoons heeft men in de vergaderzaal van de Assemblée niet. De belangstelling van het publiek voor de Volkenbondsvergadering is daarentegen grooter dan voor de Arbeidsconferentie. Uit alle deelen van de wereld was men gekomen om de Volkenbondsassemblée bij te wonen en de daar aanwezige beroemde personen te zien. Zoo heeft men mij verteld, dat er ruim 360 Amerikanen in Genève waren alleen om de Volkenbondsvergadering bij te wonen. Op die Amerikaansche belangstelling wijs ik speciaal omdat Amerika nog niet tot den Volkenbond is toegetreden. Toch was de belangstelling van de zijde van het Amerikaansche volk het grootst.

Op den eersten vergaderdag werd natuurlijk in de eerste plaats de openingsrede gehouden door den toenmaligen voorzitter van den Raad, een Pers, den heer MOHAMMAD ALI KHAN FOROUGHI. In voortreffelijk Fransch gaf hij eerst een overzicht over de werkzaamheden, die in het afgeloopen jaar door den Volkenbond waren verricht. Daarna ging men over tot de benoeming van de commissie voor het onderzoek van de volmachten.

Alvorens verder te gaan, wil ik mededeelen, omdat dit wellicht interessant is, hoe de Nederlandsche delegatie was samengesteld. In de delegatie zaten personen, die, op mijzelf na, doorkneed waren in Volkenbondszaken, want velen hadden reeds 10 jaar deel uitgemaakt van de delegatie naar de Assemblée. De Nederlandsche delegatie bestond dan uit: Jhr. Mr. F. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Minister van Buitenlandsche Zaken, die tevens de leider van de delegatie was; Jhr. Dr. J. LOUDON, Buitengewoon Gezant en Gevolmachtigd Minister van H. M. de Koningin te Parijs, oud-Minister van Buitenlandsche Zaken; de heer H. COLIJN, Minister van Staat, oud-Minister van Financiën en lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal; Prof. Jhr. Mr. W. J. M. VAN EYSINGA, Hoogleeraar te Leiden. Voorts telde de Nederlandsche delegatie de volgende plaatsvervangende vertegenwoordigers: Mr. J. LIMBURG, lid van den Raad van State; E. HELDRING, Voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam; Prof. Mr. J. P. A. FRANÇOIS, Administrateur, Chef van de afdeeling Volkenbondszaken van het Departement van Buitenlandsche Zaken,

Buitengewoon Hoogleeraar aan de Handelsschool te Rotterdam; en ondergeteekende.

Verder was er een technische deskundige nl. de heer W. G. VAN WETTUM, Regeeringsadviseur in internationale opiumzaken, oudchef van den Dienst der Opiumregie in Ned.-Indië, Nederlandsch lid van de Opiumcommissie van den Volkenbond.

Dan waren er nog twee secretarissen nl. Mevr. C. A. KLUYVER, hoofdcommies van Buitenlandsche Zaken en Mr. W. F. L. GRAAF VAN BIJLANDT, gezantschapssecretaris.

Lieten wij nu ook eens de andere délégués uit verschillende oorden der wereld de revue passeeren, dan zouden wij zien dat ook daar de beste personen gevonden worden. Ik heb zoo straks reeds namen genoemd als BRIAND, STRESEMANN, RAMSAY MAC DONALD, HIJMANS e.a.

Ook de vertegenwoordigers uit Oostersche landen waren geroutineerde politici. Ik noem slechts den naam van ADATCI, die reeds verschillende internationale bijeenkomsten heeft bijgewoond en voorts Prins VARNVAIDYA uit Siam, die ook de Internationale Arbeidsconferentie heeft medegemaakt, voorts iemand als den Britsch-Indischen gedelegeerde, Sir MUHAMMAD HABIDULLAH; dezen verschillenden gedelegeerden waren adviseurs toegevoegd, die ook zeer deskundig op hun gebied waren.

Nadat de voorzitter van de Vergadering een overzicht had gegeven van het werk van den Volkenbond in het afgeloopen jaar, zette men zich dus aan het onderzoek der volmachten. Op denzelfden dag was dit nog afgedaan en vervolgens ging men over tot de verkiezing van een voorzitter van de Assemblée. Blijkbaar is het min of meer gebruikelijk, dat men in dit geval volgens de ancienniteit werkt; één van de oudsten, de heer GUERRERO, vertegenwoordiger van Salvador, een zeer beminnelijk man, die ook deel heeft uitgemaakt van een Commissie van Juristen voor algemeene codificatie van het volkenrecht, werd tot voorzitter gekozen. Gelijk gezegd, hadden verschillende landen Ministers afgevaardigd.

Op den eersten dag, den openingsdag, werden ook reeds algemeene beschouwingen gehouden door de leiders van de delegaties. Zoo kwam aan het woord de heer BRIAND. Het was geweldig! Nog nooit van mijn leven had ik zulk een redenaar gehoord. Hij was alles in mijn oogen: redenaar, kunstenaar en misschien ook wel

tooneelspeler. Ik heb tegen dengene, die naast mij zat, gezegd: „alleen om den heer BRIAND te hooren zou ik al een reis van Indië naar Genève willen maken". Wanneer ik zijn rede voorlas, zou men mij misschien niet gelooven, want geheel nieuwe denkbeelden werden daarbij niet ontwikkeld. Ook van de zijde van het publiek was de belangstelling zeer groot; de zaal was dan ook stamp en stamp vol, geen plaatsje was meer open, alles, tot aan den nok was bezet.

Aanvankelijk dacht men, dat de 10e Vergadering van den Volkenbond zeer onbelangrijk zou zijn; maar reeds op den eersten dag bemerkte men, dat er een groote animo bestond en dat schreef men in de eerste plaats toe aan de goede resultaten van de Haagsche Conferentie. Hierover waren de meeste staatslieden blijkbaar zeer voldaan, want bij de algemeene beschouwingen, die op den eersten dag geleverd werden, haalden verschillende sprekers die resultaten voortdurend aan.

Verder heeft de heer BRIAND — om bij hem te blijven — gepleit voor de totstandbrenging van de Vereenigde Staten van Europa. Hij wilde voorloopig den band nog niet zoo sterk maken als dien, welke tusschen de Vereenigde Staten van Amerika bestaat, maar wenschte de Europeesche staten vooral op economisch gebied aaneengesloten te zien. Natuurlijk liet hij ook niet na over de ontwapening te spreken, trouwens ieder spreker heeft, althans bij de algemeene beschouwingen, dit onderwerp aangeroerd; het merkwaardige was echter, dat ieder zei: „wij willen direct ons leger en onze vloot verminderen, maar begint gij dan eerst".

Ook de heer STRESEMANN kwam aan het woord. Hij zag er toen reeds slecht en bleek uit en zijn rede, hoewel in werkelijkheid wellicht schooner dan die van den heer BRIAND, sloeg niet zoo in. In de eerste plaats had hij een minder goede stem dan de heer BRIAND, wat hoog en tartend, en verder schijnt het Duitsch zich niet zoo goed voor een mooie redevoering te leenen als het Fransch. Ook hij heeft ongeveer hetzelfde gezegd, heeft de resultaten der Haagsche Conferentie aangehaald en sprak verder over de Vereenigde Staten van Europa, voorloopig op economisch gebied.

Verder kwam een nieuwe figuur — tenminste de laatste jaren was hij er niet — en wel de Minister-President van Engeland, de Heer RAMSAY MAC DONALD, die ook een groot redenaarstalent

heeft. Hij spreekt gewoon Londensch Engelsch, dat voor ons vreemdelingen, voor mij althans, misschien beter te verstaan is dan het geleerde Cambridge-Engelsch, dat men te Genève ook vaak te hooren krijgt. De Heer MAC DONALD behandelde verschillende zaken, die niet direct met den Volkenbond in verband staan en heeft eigenlijk zijn buitenlandsche regeerprogramma daar ontvouwd en verder slechts één punt nogal uitvoerig besproken, nl. zijn standpunt tegenover Egypte. Hij zei, — natuurlijk zeer diplomatisch —, dat men Egypte voortaan zou behandelen naar den geest van den Volkenbond, maar meer ook niet.

Tenslotte heeft hij ook gesproken over Palestina, naar aanleiding van de gebeurtenissen, die daar pas hadden plaats gehad. Ook daaromtrent zei hij eigenlijk niet veel, alleen dat de zaak door Engeland nader zou worden onderzocht. Deze verklaring van MAC DONALD heeft vele menschen dan ook teleurgesteld.

Om op de kwestie van Palestina even terug te komen: tijdens mijn verblijf in Europa heb ik ook een andere internationale bijeenkomst bijgewoond dan die te Genève en wel een congres van de Liga te Frankfort a/Main, waar ik een zeer interessant debat heb gehoord tusschen een Arabier en een Jood. De Arabier begon het woord te voeren, en verklaarde dat het toch zoo onbillijk was, dat de Joden in Palestina bevoorrecht werden. Dat zij bij ons komen, zoo zeide hij, daartegen hebben wij absoluut geen bezwaar, maar zij moeten dezelfde rechten en plichten hebben als wij Arabieren.

Daarna kwam de Jood aan het woord. Deze zeide ongeveer: „Gij spraakt zoo even over kapitalisme, dat wij daardoor naar binnen zijn geleid, maar dan kunnen wij van onzen kant zeggen: het imperialisme heeft ons eigenlijk indertijd uit het land verdreven en dan vinden wij het toch in ieder geval billijk, dat het kapitalisme ons in het land terugbrengt".

Het was een zeer interessant debat. De Arabier was afkomstig uit Syrië en sprak uitstekend Fransch en de Israëliet kwam uit Palestina. Ik had toen niet gedacht, dat zoo spoedig daarna de gebeurtenissen, waarop ik zooeven doelde, zouden plaats hebben.

Zooals ik reeds zeide, maakte de verklaring van MAC DONALD een teleurstellenden indruk; in de 6e commissie is daarover door de verschillende gedelegeerden nog eens zeer breedvoerig gesproken.

Ik kom thans weer tot het punt, waar ik gebleven was in mijn

mededeelingen omtrent de samenstelling van de Volkenbondsvergadering. In het geheel zijn er 54 staten bij den Volkenbond aangesloten en het merkwaardige was, dat — ik heb bij mijn verblijf in Europa overal geluk gehad — ook in dit opzicht het geluk mij gunstig was. Terwijl er gewoonlijk 5 à 7 leden ontbraken, waren dit jaar alle leden op één na vertegenwoordigd. Zuid-Amerikaansche staten, die nooit vertegenwoordigd waren geweest, waren dat nu wel, alleen Argentinië ontbrak.

Thans wil ik iets mededeelen over de werkwijze van de Nederlandsche delegatie. Hoe het bij de andere delegaties geschiedde, is mij natuurlijk niet bekend. Het was zwaar werken bij de Volkenbondsvergadering, veel zwaarder dan bij de Internationale Arbeidsconferentie. Tijdens de Internationale Arbeidsconferentie hadden wij nog wel eens gelegenheid om naar Chamonix of elders te gaan. Ook hadden wij toen wel eens een vrijen middag, wat niet te verwonderen valt, daar wij met ons drieën slechts één onderwerp te behandelen hadden, den travail forcé. Bij de Volkenbondsdelegatie was dat anders. Die delegatie is niet sterk, want na eenige dagen moesten twee leden ervan terug naar Holland, een moest beëedigd worden als lid van de Tweede Kamer en de ander moest zijn rectoraat overdragen. Hun afwezigheid heeft niet lang geduurd, maar ook al was de delegatie voltallig, dan nog was het werk heel zwaar.

De werkwijze was als volgt. Iederen morgen kwamen de gedelegeerden om half negen bijeen om allerlei zaken te bespreken. Wanneer er bijv. den vorigen dag een der gedelegeerden de vergadering van een bepaalde commissie had bijgewoond, moest hij van de verhandelingen in die commissie verslag uitbrengen. Ook werden er opdrachten aan de gedelegeerden gegeven om bijv. naar aanleiding van de een of andere opmerking in een commissie iets naar voren te brengen. Half negen 's morgens is in Europa en vooral in Genève vroeg, ik zal aanstonds zeggen, waarom het vooral voor ons vroeg was. Om half tien moesten wij ons reeds naar de vergaderzaal begeven, de vergaderingen duurden gewoonlijk tot half één, één uur, dan hadden wij slechts tot half drie vrij om te lunchen en na half drie kwamen wij dan weder bijeen om gewoonlijk tot ongeveer zeven uur 's avonds door te vergaderen. Om zeven uur haastten wij ons naar ons hotel om onzen rok aan te trekken, want dan moesten wij een bal of een diner bijwonen, dat ge-

woonlijk tot ongeveer één uur 's nachts duurde. Den volgenden morgen om half negen moesten wij dan weder bij den voorzitter wezen. Bovendien was het werk op zich zelf ook zeer inspannend, omdat men niet steeds in dezelfde commissie werd ingedeeld, den eenen dag zat ik bijv. in de tweede, den volgenden dag in de zesde en den daarop volgenden dag weder in een andere commissie.

De taakverdeeling der verschillende commissies, door de vergadering zelf geregeld, was als volgt:

1e commissie: vragen van juridischen en constitutioneelen aard;
2e commissie: technische organisaties;
3e commissie: vermindering van bewapening;
4e commissie: financiën;
5e commissie: maatschappelijke en algemeene vraagstukken;
6e commissie: politieke vraagstukken.

Het spreekt vanzelf, dat iedere commissie niet slechts één vraagstuk te behandelen had. Zoo vallen er verschillende onder den term „vragen van juridischen en constitutioneelen aard". Op de agenda voor de eerste commissie lees ik bijv.: „Codification progressive du droit international", „Proposition du Gouvernement de la Finlande tendant à conférer à la Cour permanente de Justice internationale la qualité d'une instance de revision par rapport aux tribunaux arbitraux institués par les divers Etats"; „Questions de la revision du Statut de la Cour permanente de Justice internationale: Rapport préparé par le Conseil en vertu de la résolution de l'Assemblée du 20 Septembre 1928"; „Question de l'adhésion des Etats-Unis d'Amérique au Protocole de signature du Statut de la Cour permanente de Justice internationale: Rapport et projet de protocole préparé par le Comité de juristes chargé de l'étude du Statut de la Cour permanente de Justice internationale".

Zooals onder de vragen van juridischen en constitutioneelen aard verschillende onderwerpen ressorteerden, bestond het onderwerp „vermindering van bewapening" ook uit drie gedeelten, evenals de „maatschappelijke en algemeene vraagstukken". Het spreekt vanzelf, dat op die wijze het werk voor de gedelegeerden zeer vermoeiend is, vooral omdat, ook al is bijv. een gedelegeerde een specialiteit voor een bepaald onderwerp, hij toch vaak op een andere plaats moet invallen. Zoo moet bijv. de jongste gedelegeerde altijd invallen, ook al is hij niet volstrekt op de hoogte van het onderwerp, dat

op dien dag in de commissie behandeld wordt. Het moeilijke is, dat men de verslagen eerst in de ochtenduren ontvangt en voordat dit gebeurt, moet men reeds een uitvoerig rapport bij den Minister uitbrengen. Zoo was de werkwijze der Nederlandsche delegatie en ik geloof dat bij de andere delegaties in het algemeen dezelfde werkwijze werd gevolgd.

Wat zijn nu de voornaamste punten, die een Internationaal karakter hebben welke daar behandeld werden en ten slotte groote gevolgen zouden kunnen hebben? Er waren er verschillende en wel van politieken, economischen en van maatschappelijken aard. In de eerste plaats noem ik dan de kwestie van overeenstemming brengen tusschen het KELLOGG-verdrag en het Volkenbondsverdrag, nl. hoe dit laatste mede de afzwering van den nationalen oorlog te doen uitspreken. Deze kwestie is heel uitvoerig besproken. Voorts heeft de Chineesche delegatie zeer uitvoerig gesproken over artikel 19 van het Volkenbondsverdrag [1]). Deze bepaling zal misschien later gunstige gevolgen hebben voor den goeden gang van zaken in den Volkenbond, voor de erkenning langs vreedzamen weg van nieuwe belangen, van een nieuwen toestand.

Maar op de 10e Volkenbondsvergadering is men nog niet tot een besluit gekomen. Ten aanzien van beide kwesties zijn voorloopige resoluties natuurlijk wel vastgesteld, maar het eindoordeel erover is aangehouden tot de volgende Assemblée, daar zal men de zaken dus verder behandelen.

Overigens heeft men zeer interessante beschouwingen geleverd. Ik heb niet alle vergaderingen van iedere commissie bijgewoond, zoodat ik slechts een greep kan doen. Zoo heb ik in de 6e commissie bijv. zeer belangwekkende besprekingen gehoord ten aanzien van Palestina. Het opmerkelijke is, dat men bij dergelijke kwesties het nationalisme nog niet geheel kan loslaten en nog te vaak voor eigen parochie preekt. Zoo stond een Abessiniër op en zeide: wij zijn vertegenwoordigers van den eenigen Christenstaat in Afrika en daarom verzoeken wij Engeland vooral de Christenen te be-

---

1) Dit artikel luidt: „De Vergadering kan van tijd tot tijd de Leden „van den Bond uitnoodigen, over te gaan tot een nieuw onderzoek van „onuitvoerbaar geworden verdragen, welker handhaving den wereldvrede „in gevaar kunnen brengen." (Stbl. 1920 no. 554).

schermen. Dat heeft niets met de Palestijnsche kwestie te maken, maar de Christenen van Palestina moesten volgens Abessinië het eerst beschermd worden. Kort daarop stond echter een Pers op en zeide: Wij zijn de vertegenwoordigers van den eenigen Mohammedaanschen staat hier en daarom wil ik verklaren, dat wij heel veel sympathie hebben voor de Arabieren, omdat dezen Mohammedanen zijn. Weer even later kwam de vertegenwoordiger van Polen aan het woord en zeide: in ons land wonen zooveel Israëlieten, laat Engeland in de eerste plaats de Joden beschermen. De vertegenwoordigster van Engeland — het was een dame — stond kalm op en zeide: „Aan Uw wenschen zal worden voldaan".

En toch zijn de Volkenbondsvergaderingen voor ons, laat ik zeggen: Indonesiërs, leerzaam. Daar leeren wij inderdaad de toestanden in de verschillende deelen van de wereld kennen, daar tracht men alle scherpe tegenstellingen weg te werken, daar hoort men allerlei klachten. Men zegt wel eens, dat de Volksraad een klachtenbureau is, maar ook de Volkenbond kan dat wel zijn. Toen bijv. over de intellectueele samenwerking gesproken werd, deelde een Hongaarsch vertegenwoordiger mede: wij hebben in het Hongaarsch heel veel boeken laten drukken over landbouw en veeteelt en die hebben wij naar Praag, Tsjecho-Slowakije, gezonden, maar de boeken zijn daar in beslag genomen. Dat vond deze Hongaar niet juist en geen intellectueele samenwerking, want, zeide hij, wij kunnen toch wel kennis van landbouw en veeteelt verspreiden wanneer wij op dat gebied boven Tsjecho-Slowakije staan en dan kunnen wij dat toch in onze eigen taal doen en de boeken over dit onderwerp in Tsjecho-Slowakije verspreiden? Als hij niet verder was gegaan had hij ongetwijfeld van andere vertegenwoordigers steun gekregen, maar hij ging verder en schold de regeering van Tsjecho-Slowakije uit voor menschen, die de andere volken op politiek gebied trachten te onderdrukken, enz., zoodat tenslotte de voorzitter zeide: Wat U nu doet is geen intellectueele samenwerking, blijft U bij Uw eerste betoog, dat het de bedoeling van Hongarije is kennis van landbouw en veeteelt te verspreiden en gaat U niet verder.

Tenslotte heeft de gedelegeerde van Hongarije geen gelijk gekregen, vooral ook omdat de gedelegeerde van Tsjecho-Slowakije opmerkte, dat er toch wel enkele politieke tendenzen liggen in het

voornemen om het Hongaarsch niet alleen te houden binnen het gebied van Hongarije, maar ook over deelen van andere landen te verspreiden.

Een ander onderwerp, dat ik in dit verband wil noemen, is de kwestie van den handel in vrouwen en kinderen. Daarover werden allerlei verhalen door de gedelegeerden van verschillende landen van Europa gedaan, welke voor ons inderdaad zeer leerzaam waren, omdat wij daaruit konden leeren, wat men in dit opzicht wel en niet moet doen. Wat Indië betreft, heeft men hierover dikwijls verkeerde voorstellingen. Ik heb al gezegd, dat er door een commissielid was opgemerkt, dat Ned.-Indië een markt voor vrouwen zou zijn en juist naar aanleiding van den brief van den Directeur van Justitie, waarnaar ik in het begin mijner rede verwezen heb, achtte ik mij verplicht hierover eens een enkel woord te zeggen. Tot mijn leedwezen had ik mijn allures uit den Volksraad nog niet afgeleerd, toen ik over die kwestie daar het woord voerde. Ik was hier altijd gewend geweest iets min of meer langs een omweg te zeggen. Zulks noemt men hier de Javaansche beleefdheid. Ik heb dit altijd gedaan met de bedoeling geen aanstoot te geven of iemand te grieven. Ik heb te Genève opgemerkt, dat wij in de couranten hadden gelezen, dat dit en dat was gezegd, en dat ik hoopte, dat zulks niet in de officieële stukken zou voorkomen. Er werd geapplaudisseerd en ik had het dus blijkbaar goed gezegd, maar nauwelijks was ik de vergaderzaal uit, of een paar persmenschen kwamen naar mij toe en vroegen: „Mijnheer DJAJADININGRAT, U wilt toch niet zeggen, dat wij leugenaars zijn?" Ik zeide, dat ik mij daarvan heelemaal niet bewust was en daarop antwoordden zij: „Ja, maar U zeide, dat U aannam, dat het niet in de officieele stukken zou staan". Ik heb hun toen medegedeeld, dat ik zulks gezegd had om niet rechtstreeks te behoeven op te merken, dat ik geloofde, dat hetgeen er gezegd was, inderdaad *niet* waar was.

Het aardige van het werk bij den Volkenbond was bijv. dat na afloop der vergadering de persoon, die de opmerking, waarop ik zoo juist doelde, gemaakt had, naar mij toe kwam en tegen mij zei: wij zullen vanmiddag eens samen lunchen! Juist bij zulke gelegenheden kan men over allerlei zaken bijzonderheden hooren, want men wordt dan een beetje intiem, verbloemt de toestanden van het eigen land niet en zoo kan men van anderen veel leeren. Ik

wil er dus op wijzen, dat het interessante werk in Genève niet alleen *in* de vergaderzaal ligt, maar ook daar*buiten*, op diners, bals, en vooral bij de intieme lunches, waar men met twee of drie personen te zamen aanwezig is. Buiten de vergaderzaal kan men dus heel veel leeren, ook ernstige zaken worden dikwijls juist buiten de vergaderzaal behandeld, dat vernamen wij in de bijeenkomsten van onze delegatie.

Ik zou natuurlijk nog vele staaltjes kunnen vertellen van het werk in Genève, maar ik zou als slot van mijn betoog dit willen zeggen. Voor ik de opdracht kreeg, mij naar Genève te begeven om de Internationale Arbeidsconferentie als koloniale deskundige bij te wonen, had ik nimmer eenige aandacht aan den Volkenbond geschonken. Ik stond eenigszins sceptisch tegenover den Volkenbond. Misschien zijn wij hier te veel vervuld van de binnenlandsche zaken, zal ik maar zeggen, van het nationalisme. Maar toen ik de opdracht kreeg, die ik direct aangreep, al was het alleen maar om een reis naar Europa te kunnen maken, begaf ik mij naar de bibliotheek van den Volksraad en daar vond ik twee rakken vol stukken over den Volkenbond. Hier in Indië is de belangstelling voor den Volkenbond nog slechts heel gering. Ten onrechte, want wanneer ik de omgeving naga niet slechts van de Internationale Arbeidsorganisatie, maar vooral die van den Volkenbond, dan geloof ik, dat in Genève een nieuwe maatschappij bezig is zich te vormen, een maatschappij, die een geheel ander karakter draagt dan de ons tot nu toe vertrouwde maatschappij, een wereldmaatschappij zou ik willen zeggen. Het is merkwaardig, hoe de menschen elkaar daar leeren kennen, zooals ik zooeven zeide. Het is merkwaardig, hoe men bij het voorbrengen van eigen zaken, bij het bepleiten van eigen belangen, ook de zaken en belangen van anderen hoort en daardoor tracht de eigen belangen in verband te brengen met die van anderen.

De Volkenbond heeft op sommige terreinen veel, op andere ongetwijfeld tot nu toe nog slechts weinig bereikt; er is daarover geklaagd. Er zijn, geloof ik, onder auspiciën van den Volkenbond tot nu toe 45 regelingen tot stand gebracht, maar daarvan is nog niet de helft tot uitvoering gekomen. Een Italiaansche gedelegeerde merkte echter op, dat wanneer inderdaad hierover een grief bestaat, het toch de taak van iederen gedelegeerde is, om de regeering van

zijn land aan te sporen, die regelingen zoo spoedig mogelijk in werking te brengen.

Wij zijn hier min of meer van andere landen verwijderd en merken zoo dagelijks eigenlijk niets van onze buren. Doch wanneer men in Europa is, is dat anders. Stapt men in Genève in een auto, dan is men na een paar minuten gereden te hebben in Frankrijk en kan daar dan weer andere toestanden zien. Men moet echter wel bedenken, dat Indië niet meer geïsoleerd is en sinds lang in het wereldverkeer en de wereldbelangen is betrokken. Zoo bijv. in de vraagstukken der hygiëne in verband ook met het hygiënisch bureau in Singapore. Daarbij is Ned. Indië zeer nauw betrokken. Voorts wijs ik op de intellectueele samenwerking en den handel in vrouwen en kinderen.

Ik wil in dit verband nog een voorbeeld geven en wijs dan op de kwestie der bevordering van de suikerindustrie in Europa. Deze zaak werd te Genève behandeld, terwijl buiten de vergaderzaal was gezegd, dat de suikerproductie in andere deelen der wereld, of liever buiten Europa, zoodanig verminderd moest worden, dat de landen buiten Europa alleen een tekort der productie in Europa zouden aanvullen. Dit was een onderwerp, dat voor ons van groot belang was, en het is gelukkig onzen gedelegeerde gelukt, voldoenden invloed uit te oefenen om dit voorstel niet te laten doorgaan. Hij zeide toen terecht, dat men eens wat meer economisch moest denken en stelde de vraag, waar men de suiker het gemakkelijkst kon krijgen en wat het gevolg zou zijn van vermindering der suikerproductie in de deelen der wereld buiten Europa. Men zou deze kwesties nog nader in beschouwing nemen, doch zij werd als gevolg van die opmerkingen in ieder geval ditmaal niet verder ter sprake gebracht. Onze gedelegeerde had er nl. op gewezen, dat zulk een restrictie niet in het voordeel der wereld zou zijn en men toch meer internationaal dan nationaal moet denken. Door dat internationale denken worden onze nationale belangen dus volstrekt niet verwaarloosd, integendeel zij worden daardoor vanzelf verdedigd en behartigd.

Indien men verder wil nagaan, welke zaken reeds te Genève behandeld zijn, welke zoo nauw betrekking hebben op Ned.-Indië, wil ik wijzen op het hoofdstuk over „Ned.-Indië en de Volkenbond" in de laatste „Mededeelingen der Regeering over enkele onderwerpen

van algemeen belang" dat een uitvoerig résumé daarvan heeft gegeven. Het aantal van die zaken is werkelijk niet gering. Nu Ned.-Indië in het wereldverkeer opgenomen is, is het noodig, dat wij onze aandacht ook gaan richten op de andere deelen der wereld, bij welke onze belangen zeer nauw betrokken zijn.

Dames en heeren. Ik wil eindigen met deze opwekking: stelt belang in deze zaken die onze zaken ook zijn; leest de duidelijke jaarverslagen van den Minister van Buitenlandsche Zaken aan de Staten-Generaal over den Volkenbond, als U tijd heeft; leest de Handelingen van den Volkenbond zelf! Zij zijn in verschillende bibliotheken te verkrijgen en nu ik U iets verteld heb over BRIAND en over wijlen STRESEMANN, zult U dat alles nog veel interessanter vinden, wanneer U hun redevoeringen in extenso leest. Zelfs mijn redevoering zult U dan misschien wel interessant vinden?!

Hoe het Institute of Pacific Relations den vrede bevordert [1])

door

Mr. L. Einthoven.

Het Institute of Pacific Relations heeft in October—November 1929 zijn derde twee-jaarlijksche conferentie gehouden ditmaal in Japan.

Men zal zich wellicht afvragen wat dit Instituut te maken heeft met Volkenbond en vrede. Met den Volkenbond heeft het inderdaad slechts zijdelings iets uit te staan; met den vrede houdt dit lichaam daarentegen nauw verband. Alle drie de organisaties: Volkenbond, Internationale Arbeidsorganisatie en Institute of Pacific Relations hebben nl. hun ontstaan te danken aan de vrees voor oorlog en den wil om den vrede te bewaren.

Om dit duidelijk te maken zal ik terug moeten gaan tot de tijden, die op den wereldoorlog volgden.

Amerika had tijdens den oorlog zijn industrie geweldig uitgebreid, Europa's koopkracht daarentegen was tot een minimum gedaald; de Amerikanen richtten dientengevolge de oogen naar de Chineesche markt, die op buitengewoon voortvarende wijze bewerkt werd. Daarbij stuitten zij op Japan, dat eveneens zijn productie zeer had opgeschroefd en China beschouwde als zijn natuurlijk afzetgebied. De strijd werd eerst voornamelijk gestreden door de fabrikanten en de leveranciers, eerst later werd de politiek erin gemengd.

Deze twist liep zoo hoog, dat ernstig voor een conflict werd gevreesd, maar gelukkig heeft de Washingtonsche conferentie van 1921 uitkomst gebracht. Japan heeft daar op vele punten zijn

1) Voordracht gehouden in de op 9 Januari 1930 te Weltevreden belegde openbare vergadering van het Comité voor Volkenbond en Vrede, stenografisch verslag van den heer C. de Smalen.

wenschen bevredigd gezien, Amerika beloofde bewesten de Hawaii-eilanden geen vlootbases aan te leggen, waardoor Japan op militair gebied in het Westelijk gedeelte van den Pacific alleenheerscher werd.

Helaas heeft Amerika in 1924 een maatregel genomen, die de rustige atmosfeer weder geheel in beroering bracht en algemeen als een buitengewoon ontactische en politiek gevaarlijke daad wordt beschouwd, nl. het scheppen van een immigratieverbod in Amerika voor alle gekleurde rassen, met uitzondering natuurlijk van het Afrikaansche ras, dat reeds in zoo grooten getale in Amerika aanwezig was. De Immigration-law schreef voor, dat ieder jaar van elk „wit" land slechts een bepaald aantal burgers in Amerika mochten komen. Voor de „gekleurde" rassen, bijv. de Japanners en de Chineezen, werd de deur geheel gesloten. Dat heeft in Japan buitengewoon veel kwaad bloed gezet. De strijd over de Chineesche markt werd tenslotte tusschen de politici en de vooraanstaande financiers gevoerd, maar de Immigration-law was een slag, toegebracht aan het geheele Japansche volk en dus veel gevaarlijker.

Ik zeide reeds, dat de Immigration-law een ontactvolle daad van Amerika was, want bijv. Australië heeft practisch ook een immigratieverbod voor gekleurden, alleen heeft men het daar handiger gedaan. Daar vindt men nergens in de wet eenig immigratieverbod en toch zal geen gekleurde er binnen komen om zich er blijvend te vestigen. Men neemt iederen immigrant nl. een examen af, waarbij hij aan zekere intellectueele eischen moet voldoen. Dat examen is op zichzelf zoo zwaar niet, doch alleen is het moeilijke, dat de keuze van de taal, waarin het examen zal worden afgenomen, bij de examinatoren berust. Zoo heeft men eens, naar men beweert uit angst, dat een zekere persoon in Australië zou binnenkomen, het examen afgenomen in klassiek Grieksch hetgeen den candidaat te machtig bleek.

Doch om nu terug te keeren tot de zeer gespannen verhouding tusschen Amerika en Japan in 1924. Eenige vooruitziende lieden in Honoloeloe begrepen, dat het zoo niet langer ging. Zij begrepen ook, dat in geval van een oorlog de Hawaii-eilanden wel eens leelijk in den knel konden komen, maar vooral zagen zij in, dat dit rassenconflict kon worden vermeden, indien aan beide zijden een beter begrip kon bestaan van de wederwijdsche moeilijkheden. Deze

Amerikanen op Honoloeloe leefden rustig en vreedzaam te midden van een wonderlijk mengelmoes van rassen. Behalve de oorspronkelijke Hawaiians en hun gemengde afstammelingen treft men er Amerikanen, Europeanen, Japanners, Chineezen, Filippino's, Koreanen in grooten getale aan. Er was geen sprake van conflicten, omdat men zoo dicht bij elkaar leefde, dat er inderdaad gelegenheid was om studie te maken van de merkwaardigheden van de verschillende rassen en volken met wie men op dat kleine eiland tezamen was. Zoodoende konden moeilijkheden gemakkelijk worden voorkomen en eventueel worden opgelost. De Amerikanen, die ik zooeven noemde, hebben den stoot gegeven tot de oprichting van het Institute of Pacific Relations.

Laat ik nu vermelden de geloofsbelijdenis, zooals ik haar maar noemen zal, van het Institute of Pacific Relations. Deze luidt:

„Het Institute of Pacific Relations is een internationaal en interraciaal lichaam samengesteld uit groepen van personen, behoorende tot de volken, die vitale belangen hebben in het Pacific-bekken.

Het is een organisatie van volken, niet van Gouvernementen, zoodat men geheel los is van diplomatieke en andere officieele inzichten en verhoudingen. Het Institute is gebaseerd op samenwerking op den voet van volkomen gelijkheid en gelijkwaardigheid van rechten van al zijn leden; het staat niet onder den invloed van bepaalde personen, groepen of belangen.

Het is geen Westersch lichaam ter bestudeering van het Oosten, doch het houdt zich bezig met de relaties tusschen Oost en West.

Het tracht de wederzijdsche verhoudingen te verbeteren, teneinde te komen tot wederkeerige achting en begrip van elkaars moeilijkheden, waardoor bestaande wrijving zou kunnen worden opgeheven en misverstanden in de toekomst wellicht voorkomen kunnen worden."

Dit doel tracht men te bereiken door grondige studies te maken van de verschillende problemen en door vooraanstaande menschen uit de verschillende landen op conferenties bij elkaar te brengen, ten einde hen in de gelegenheid te stellen zich in elkaars gedachtengang in te leven.

In landen, die vitale belangen hebben in den Pacific, hebben zich

nationale groepen gevormd. De presidenten van deze nationale groepen vormen den Pacific Council, dus het bestuur van het Institute. Elke nationale groep heeft bovendien een kleinen studiekern met een eigen voorzitter; deze voorzitters vormen tezamen de International Research Committee, die evenals de Pacific Council voor en tijdens de conferentie bijeen komt. Het permanente secretariaat is in Honoloeloe gevestigd.

Het Institute hield zijn eerste bijeenkomst in Honoloeloe in 1925, de tweede eveneens in Honoloeloe in 1927, terwijl ik het voorrecht had de derde conferentie, die in 1929 in Kyoto gehouden werd, bij te wonen. Er waren daar op 28 October 210 deelnemers tezamen, afkomstig uit de landen om den Pacific. Allereerst waren er Amerikanen en wel in grooten getale, voorts deelnemers uit Canada, Hawaii, Japan, Korea, China, de Filippijnen, Australië, Nieuw-Zeeland en Engeland. Dit laatste land is wel is waar niet aan den Pacific gelegen, maar heeft er toch zeer groote belangen. De delegaties waren buitengewoan heterogeen van samenstelling, daarnaar wordt overigens ook zooveel mogelijk gestreefd. Men tracht nl. te verkrijgen een soort van dwarsdoorsnede van de publieke opinie van elk land. Men trof onder die delegaties dan ook aan bankiers, fabrikanten, politici, professoren, zendelingen, journalisten, economen, onderwijsspecialiteiten, kortom alle lagen, waaruit de maatschappij is samengesteld, waren daar vertegenwoordigd.

Maar al deze menschen kwamen er als individu en niet als afgevaardigde van een bepaalde vereeniging of een bepaalde groep. Men kwam er slechts als Amerikaan, als Japanner, enz. en vertegenwoordigde alleen het sociaal of intellectueel milieu, waaruit men afkomstig was.

De deelnemers aan het congres behoorden tot de zeer invloedrijke kringen van hun land en dat was noodzakelijk, omdat de werkwijze heel anders is dan bijv. te Genève. Men neemt geen moties of resoluties aan en vanzelfsprekend worden er ook geen conventies gemaakt, omdat men daartoe de bevoegdheid mist; men tracht alleen formules te vinden, waarover men tot overeenstemming komen kan. En dan gaat men naar het eigen land terug en tracht daar die formules ingang te doen vinden in zijn kring, de politici bij hun regeeringen, de professoren bij hun studenten, terwijl de

journalisten door middel van de pers het groote publiek bereiken.

In Kyoto kwamen dus de vooraanstaanden bij elkaar. De president bijv. was een zeer bekend financier uit New-York, die op den openingsdag een speech hield in het Amerikaansch, doch vervolgens overging in vloeiend Japansch. Hij was pas als president opgetreden, omdat zijn voorganger niet aanwezig kon zijn, daar hij benoemd was tot Minister van Binnenlandsche Zaken in Washington. De president van de Japansche groep, Dr. NITOBE, is twee maal op Java geweest om er een grondige studie te maken van de suikerindustrie, die hij op Formosa met zeer veel succes heeft geïntroduceerd. Ook Dr. NITOBE was eerst kort als voorzitter opgetreden, aangezien zijn voorganger benoemd was tot Minister van Financiën in Tokio. De Engelsche groep werd aangevoerd door Lord Hailsham, Lord Chancellor in het vorige Engelsche kabinet, maar in dezelfde Britsche groep zat naast dezen conservatieven jurist de zoon van den huidigen Engelschen Premier, MAC DONALD. Zoon MAC DONALD is eveneens voor de Labour Partij lid van het Lagerhuis en het spreekt van zelf, dat de leidende Minister-President in het Britsche wereldrijk thans door zijn zoon nog wel op andere wijze zal worden voorgelicht dan door zijn diplomatieke ambtenaren. Het trof dus wel zeer gelukkig, dat ook dit jongmensch in Kyoto aanwezig was. Zoo zou ik nog meer namen kunnen noemen om een indruk te geven van het groote gewicht, dat men in het buitenland aan de conferenties van het Instituut hecht.

De congressisten waren ditmaal verdeeld over twee hotels. Men zal wellicht vragen, wat doet dit ertoe, maar ik wijs erop, omdat het een zekere scheiding te weeg bracht. De gewoonte is namelijk, dat de congressisten worden ondergebracht, zooals de beide vorige keeren in Honoloeloe geschied is, in een „college". Daar leefden dus van den morgen tot den avond een paar honderd congressisten onder hetzelfde dak, sliepen in dezelfde dormitory, aten gezamenlijk, enz. Hierdoor ontstond een prettige ongedwongen verhouding; in Kyoto moest na afloop van de vergaderingen ieder naar zijn eigen hotel, maar desniettemin werden er zeer nauwe relaties en vriendschapsbanden aangeknoopt.

De werkwijze van het congres is ook geheel anders dan die te Genève. Men komt iederen ochtend bijeen in z.g. round table

conferences. Men zou in een groote vergadering geen rustig debat kunnen voeren: daarom splitst men zich in 4—6 round tables, die alle hetzelfde onderwerp behandelen; men heeft dus niet, zooals op andere vergaderingen, verschillende secties die ieder hun eigen onderwerp hebben, maar alleen een onderverdeeling van de geheele conferentie in kleine groepen. Doordat op de conferentie geen persvertegenwoordigers als zoodanig aanwezig waren, was de toon in de round tables buitengewoon vertrouwelijk. Herhaaldelijk luchtte men zijn hart in groote verontwaardiging over vermeend onrecht, doch alles ging in vrede en vriendschap. Men had geen successen tegenover de buitenwereld noodig, want door de gedwongen afwezigheid van de pers, drong niets naar buiten door. Het ging dus om de zaken en niet om den indruk, die een speech eventueel op het groote publiek zou maken. Deze „round tables" duurden van negen uur tot half een. In de middaguren kwam men in kleine clubjes bijeen om het onderwerp van den morgen nader uit te werken, te trachten elkaar zooveel mogelijk te benaderen en eventueel een formule te vinden, die beide partijen zou kunnen bevredigen. Vele gebruikten den middag om met nieuw gemaakte vrienden rond te zwerven in en om Kyoto. Ik ben er zeker van, dat dergelijke vertrouwelijke gesprekken leerzamer waren dan menige officieele bijeenkomst, waarin een ieder zich uitslooft om de zaken zoo mooi mogelijk voor te stellen.

Gedurende de avonden werden er openbare vergaderingen gehouden, waar een onderwerp door verschillende deskundige sprekers werd ingeleid, waarna debat volgde.

Waar het Institute was opgericht om punten van wrijving gezamenlijk onder de oogen te zien, spreekt het welhaast vanzelf, dat men de meest netelige Pacific-kwesties en problemen uit het verre Oosten op het conferentieprogramma had geplaatst, in de eerste plaats de kwestie van voedsel en bevolking in verband met de emigratie, dan de buitenlandsche concessies in China, de Chineesche kwesties, die op dat moment zeer brandend waren, de extraterritorialiteit, een kwestie die de Amerikanen gemakshalve „extrality" noemden, verder het zeer penibele punt van den Zuid-Manchurijschen spoorweg, waarover tusschen de Japanners en Chineezen heftige debatten plaats hadden, die zeer verhelderend werkten. Al deze kwesties hebben zooveel tijd in beslag genomen, dat onderwerpen

van meer economischen aard tijdelijk van het programma zijn afgevoerd moeten worden. Er stond nl. ook nog op dat programma de de industrialisatie van het Oosten en den invloed daarvan op de verschillende volken, de handelsverbindingen tusschen de Pacificlanden onderling, enz. Vermoedelijk zullen deze onderwerpen op de volgende conferentie in 1931 besproken worden. Deze bijeenkomst zal op een nader aan te wijzen plaats in China worden gehouden.

De conferentie ging uiteen, naar haar bedoeling, zonder eenige resolutie of motie te hebben aangenomen. En toch was de invloed van de besprekingen reeds tijdens de conferentie merkbaar in de kentering van de publieke opinie in Japan ten aanzien van Zuid-Manchurije. Vooraanstaande Chineesche politici en professoren hadden op de conferentie in Kyoto invloedrijke Japanners aangetroffen, die eerlijk streefden naar een oplossing van de hangende kwesties, de pers liet een heel ander geluid hooren dan voorheen, dank zij enkelen journalisten, leden van de Japansche groep, en bij het uiteengaan van de conferentie zag het probleem van de Japansche invloedssfeer langs den Zuid-Manchurijschen spoorweg er hoopvoller uit dan ooit te voren. Men zal zeggen: Zuid-Manchurije? wij hebben van eenige moeilijkheden daarginds nooit gehoord. Inderdaad die zaken dringen nauwelijks tot hier door, maar in de streek, waarover ik het nu heb, zijn deze onderwerpen van buitengewoon groot belang, men is er geheel van vervuld.

Er wordt op het oogenblik in de Ver. Staten o.a. dank zij den invloed van de opeenvolgende conferenties van het Institute of Pacific Relations een groote propaganda gemaakt voor wijziging van de hatelijke immigratiebepalingen van 1924. De Amerikanen, die naar de conferentie komen, zien daar voor het eerst van hun leven ontwikkelde Chineezen en Japanners. „Japanner" en „Chinees" was voor den normalen Amerikaan synoniem met „goedkoopen koelie"; maar op de conferentie zag men, dat er onder de Japanners en Chineezen menschen zijn, die op minstens eenzelfde — en veelal zelfs op een hooger — intellectueel en wetenschappelijk niveau staan als de normale Amerikaan. Daarvan had men nooit gedroomd. Op deze wijze gaat van de conferentie een groote opvoedende kracht uit.

Onwillekeurig maak ik een vergelijking tusschen de drie instituten, die ik van zoo nabij heb kunnen volgen; de beide organisaties te Genève, Institute of Pacific Relations.

De Volkenbond is helaas tot nu toe niet een bond van volken, maar een bond van Gouvernementen. Men zal wellicht zeggen, dat die Gouvernementen in Genève toch de volken vertegenwoordigen, het geheele volk van ieder land kan toch niet naar Genève gaan; maar dan zou ik er op willen wijzen, dat het Engelsche volk van twee jaar geleden dan toch heel anders in Genève sprak dan het Engelsche volk van nu, dank zij de regeeringswisseling, die in dit land sedert heeft plaats gehad. Dat is wat ik bedoel met een bond van Gouvernementen. De leden der delegaties worden door de Regeeringen benoemd en spreken namens de regeeringen.

In de Arbeidsconferentie vindt men nog andere elementen. Daar heeft men wel een kern van regeeringsgedelegeerden, maar daarnaast staan de vertegenwoordigers van belangengroepen: van werkgevers en werknemers. Weliswaar worden ook de vertegenwoordigers dezer belangengroepen door de regeeringen benoemd, maar dit geschiedt slechts, ik zou haast zeggen, pro forma, daar de werkgevers- en arbeidersorganisaties practisch aan de regeeringen dicteeren wie zij in de delegatie benoemd wenschen te zien. Het verdrag van Versailles schrijft nu eenmaal voor, dat de regeeringen binnen zekere grenzen gebonden zijn aan de voordracht van de meest representatieve organisaties van werkgevers en werknemers.

Toch moet men niet denken, dat de afgevaardigden van de arbeiders en die der werkgevers vrij zijn, omdat zij geen regeering vertegenwoordigen. Zij vertegenwoordigen bepaalde belangen en zijn vaak door hun organisaties nog meer gebonden dan de regeeringsvertegenwoordigers. In Genève is een ieder de spreektrompet hetzij van zijn regeering, hetzij van zijn organisatie.

In stede van in de allereerste plaats te spreken voor het gehoor dat men vòòr zich heeft, praat men helaas vaak over de hoofden van het auditorium heen voor de kiezers en voor de krant in het eigen land.

Hiervan nu was in Kyoto geen sprake, tengevolge van de afwezigheid van de pers.

Men moet echter thans niet denken, dat ik de conferenties te Genève zou willen schoeien op den leest van Kyoto, dat is onmo-

gelijk. Ook moet men uit het voorgaande niet concludeeren, dat de beide instituten in Genève nu maar zouden moeten verdwijnen, omdat Kyoto veel beter zou zijn. Wat Genève kan, kan Kyoto niet, maar, zou ik eraan willen toevoegen: wat het Institute of Pac. Rel. doet, doet Genève helaas niet of te weinig. Het Instituut prepareert nl. de menschen voor het werk van Genève. Want wat baat het, wanneer wij in Genève conventies maken als de geesten van menschen niet gereed en bereid zijn om die conventies toe te passen? Wat baat, zou ik willen vragen, al het hersenwerk als de harten niet meedoen? En aan het laatste ontbreekt helaas nog zeer veel!

Boekbespreking.

Prof. Mr. J. A. EIGEMAN.
Indië en de Ministerraad.

In deze brochure worden de gedachten, ontvouwd in des schrijvers „Indië en het Koninkrijk", en door mij besproken in dit tijdschrift (Februari 1929, blz. 143-149), nader ontwikkeld en o.a. tegen mijne bedenkingen in verdediging genomen. Ik acht het daarom betamelijk, te verantwoorden, of ik mijn critiek door Mr. EIGEMAN's tegenbetoog acht aangetast. Dit is het geval niet, maar scherper nog, dan in de eerste brochure, komt uit, dat wij te zeer gescheiden zijn in denken en methode, om van debat vrucht te kunnen verwachten.

Zie ik goed, dan is de kern van Mr. EIGEMAN's betoog als volgt weer te geven.

Het vraagstuk der meerdere zelfstandigheid van Indië, Suriname en Curaçao moet worden losgemaakt uit de gedachtensfeer, die haar enkel ziet als tegenpool van verminderende Nederlandsche zeggenschap. Men moet haar leeren beschouwen als toekenning van een ruimer plaats binnen het onverbroken te houden geheel. Dit geheel, het koninkrijk der Nederlanden, in onderscheiding van het deel Nederland, behoeft dan afzonderlijke bewerktuiging. Aan geen ander orgaan dan den Nederlandschen ministerraad kan men de functie van algemeene regeering van het koninkrijk attribueeren. Deze is daartoe geschikt, mits bij doeltreffende organisatie, welke te zoeken is in de instelling van den minister-president, wiens gezag, als exponent van de collectieve ministerieele verantwoordelijkheid, zeggenschap en verantwoordelijkheid der individueele ministers overheerscht. Van deze organisatie mag men verwachten een krachtiger samenhang van het geheel, waar tegenwoordig èn eenheid èn samenwerking èn de verantwoordelijke regeerder vaak zoek blijken (Curaçao, 8 Juni 1929). Men mag al verder,

van de tastbare belichaming van een over alle deelen gelijkelijk wakend geheel, verwachten zedelijk gezag, verwervend het vertrouwen der in Indië ontwaakte nationale gevoelens. Dit vertrouwen is noodig voor den opbouw van de nieuwe orde van zaken, waarvan overigens niemand nog de preciese trekken kan zien.

Tegen een dergelijk betoog, deze constructie, deze verwachtingen mogen bij mij bedenkingen bestaan, het is mij volkomen verstaanbaar.

Maar nu vermengt Mr. EIGEMAN dezen gedachtengang onscheidbaar met een anderen, die er naar mijn gevoelen onvereenigbaar mede is, er die met quasi-logischen dwang zijne scheuren aaneenwelt. Deze gedachtengang is de volgende.

De grondwet van 1922 (art. 1) heeft de koloniën van object van beheer gemaakt tot deel van het heerschende subject. Dáárom en daardoor alleen zijn de Indische zaken van karakter veranderd en wederom tengevolge daarvan zal de organisatie van het verwijde koninkrijk der Nederlanden ingrijpende verandering behooren te ondergaan.

„Omnium consensu staat nu wel het feit vast, dat artikel 1 der grondwet de bedoeling heeft Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao te maken tot deelen van die heerschende rechtsgemeenschap (blz. 18: „deelen..... van het heerschende subject"), welke wij den Nederlandschen staat, het koninkrijk der Nederlanden noemen" (blz. 17). „De belangen toch van Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao als deelen des Rijks zijn geen belangen van een kolonie of een bezitting, maar zij zijn grondwettelijk geworden tot belangen van het Koninkrijk der Nederlanden. En de onderwerpen, rakend dit overzeesch beleid, vinden in verband hiermede hun natuurlijke behandeling niet meer bij en door het departement van koloniën..... (zij zijn) als zoodanig ter competentie gekomen van het eenige college, dat ten deze bevoegd is en verantwoordelijk kan zijn, nl. den ministerraad. En daarom is de beteekenis van dien ministerraad als zelfstandig en verantwoordelijk staatscollege zeer aanzienlijk toegenomen, in overeenstemming waarmee zijn staatsrechtelijke positie gewijzigd moet worden" (blz. 25).

Deze redeneering eischt voor zich op logischen kleur. Zij bevat de dwingende consequenties van de erkenning, dat Indië van object is

geworden deel van een subject. Betoogt men, gelijk ik deed (t.a.p. blz. 146), dat reeds lang vóór 1922 menige „Indische" zaak de uitsluitende politieke competentie van den minister van koloniën te buiten ging, zonder dat dit noopte tot hervorming der rijksregeering — men heet verstrikt in den uiterlijken schijn, dat „Indië..... Indië (is), of men het nu beziet in 1925 dan wel in 1854 en vroeger" (blz. 55). Zou ik, om het dwingend verband in twijfel te trekken tusschen 1922 en bemoeienis van den ministerraad met Indische zaken, willen vragen of de affaire-Curaçao in 1854 een ander aspect zou hebben gehad dan nu; willen herinneren aan het feit, dat drie malen een Nederlandsch ministerie uiteenging op een vraag van Indisch beleid (1861, 1861, 1866) [1]) — mij zou ongetwijfeld hetzelfde worden tegengevoerd. Hetzelfde beteekent niet meer hetzelfde; tevoren moge de ministerraad over Indisch beleid beslist hebben om redenen van buitenlandsche staatkunde, om redenen van Nederland's financiën of wat ook, nooit kan het zijn om deze reden, dat Indië deel was van het subject koninkrijk der Nederlanden. Van object werd Indië tot deel van het subject, waarvoor het tevoren slechts object was; doordring U van de diepe beteekenis van dit mysterieus proces en al de rest is slechts logische consequentie. En vooral, besef dat de grondwet en geen dan de grondwet op 29 December 1922 dezen ommekeer heeft gewrocht.

Wel behoort nog veel anders te worden, niet het minst omdat zelfs de makers van de nieuwe grondwet eigen prestatie niet doorgronden (blz. 5/6), maar het wezen der dingen *is* reeds anders en vandaar dat de schrijver telkens spreekt in den voltooiden vorm (de beteekenis van den ministerraad *is* zeer aanzienlijk toegenomen (blz. 25); de zelfstandigheid en de verantwoordelijkheid van den minister van koloniën *zijn* principieel verminderd (blz. 48); de Gouverneur-Generaal *is* onder den minister van koloniën uitgeholpen (blz. 49), zonder dat dit, naar zijn besef, in botsing komt met de erkenning, dat nauwelijks iemand het rechte inzicht in de eischen van het nieuwe staatsbestel vertoont en dat men, zelfs al ware zulks het geval, nog slechts aan het begin staat eener niet te preciseeren ontwikkeling (blz. 7/8, 62).

---

1) Van Welderen Rengers, Schets eener parlementaire geschiedenis van Nederland, I, 225, 235, 299.

Wil men nog een scherp staaltje van deze logica, men leze op blz. 13 en 20 het betoog, dat de Gouverneur-Generaal als bestuurder van een deel des *Rijks*, als representant van het geheel dus, niet ondergeschikt *kan* zijn aan den minister van koloniën die slechts de chef is van een deel administratie, van een orgaan waardoor dit geheel optreedt. Ik laat nog daar of de situatie wel een bijzonder gave toepassing is van de simpele stelling, dat „het geheel niet onderworpen kan zijn aan een deel" (blz. 20), maar wijs erop hoe de irrealiteit wordt tot sophisme, als men leest (blz. 20) dat „het Rijk in Azië" onmogelijk „ondergeschikt (kan) zijn aan een regeeringsinstituut (het ministerie van koloniën), dat dit overzeesche gebied mede in het leven heeft helpen roepen." Dus: sinds Indië mede-belichaamd is in het subject koninkrijk, *is* Indië medeschepper van de organen van het koninkrijk, zonder dat één korrel zeggenschap met Indische organen of burgers behoeft te worden gedeeld.

Mij scheen dit alles de vorige maal slechte dogmatiek. Misverstand! Het verwijt van gemis aan historisch besef wordt teruggekaatst (blz. 54); identificatie van wetsletter en werkelijkheid is juist mijne fout (gelijk die van den auteur van een dik boek over adatrecht; Indië en het koninkrijk blz. 71/72) (blz. 54). De schrijver blijkt wel degelijk te hechten aan „de ontwikkeling der maatschappelijke verhoudingen" (blz. 55); in de Inleiding wordt zijn onderwerp als een vraagstuk van staatsrechtelijke reorganisatie, op den grondslag van veranderende verhoudingen en opvattingen, gesteld (blz. 9).

Ik meende, dat ik vraagstukken van rechtsvorming nooit in een ander licht zag. Doch ik meende daarom ook, dat het motiveerend verband tusschen maatschappelijke verhoudingen (of liever: hunne beoordeeling, waardeering) en nieuw te stellen recht, niet verbroken mocht worden door het tusschenschuiven van abstracties, uit welke dan het resultaat verder logisch valt af te leiden. Mr. EIGEMAN vangt het geheel der motieven, die de hervorming van ons staatsrecht moeten bepalen, op in de formule dat Indië van object tot integreerend deel van het heerschende subject is geworden; in die ééne formule heeft hij „den geest des tijds" begrepen en hij maakt van haar zijn uitgangspunt voor de staatsrechtelijke constructie (blz. 26). Mij zegt die formule sociologisch niets en juridisch niets

(van rechtspersoonlijkheid is hier geen sprake) en ethisch iets vaags. Mij is zij eene, overigens dus onverstaanbare, dogmatiseering van de primaire gegevens en ik kan niet inzien, hetzij dat deze methode wetenschappelijk verantwoord is, hetzij wat er aan inzicht mee valt te winnen.

De poging, om de oplossing van een netelig probleem van staatsvorming te zoeken in één enkele principieele gedachte, wier consequenties men dan slechts heeft te volgen — die poging is hachelijk, maar op zichzelf niet onverstaanbaar.

Dat die gedachte vorm krijgt in een naar juridische dogmatiek riekende raadselformule is meer dan hachelijk — het beteekent irrealiteit.

De behoefte, om èn de formule èn de met hare behandeling verkregen resultaten in de positieve wet af te lezen is eene „folie législative", die aan de nazonen eener „periode van volstrekte wetsvergoding" niet zou misstaan, maar die verbaast in een auteur die van zulk „ongeestelijk" bedrijf niet wil weten (vergelijk blz. 54/55).

En toch, naast de wonderen van artikel 1 der grondwet (Koloniale Studiën 1929, I, 144/145) krijgt men thans de blijde verrassing van artikel 60 lid 2. „Waar men de schriftelijke en mondelinge gedachtenwisseling ook raadpleegt en welke interpretatie men ook construeert — het is overal verwarring, onduidelijkheid, onzekerheid" (blz. 26). Maar de speciale god voor kinderen en nog enkele minder respectabele categorieën waakt ook over grondwetgevers. Onbegrepen en onbedoeld schreef men het drukinkten fundament voor den richtigen opbouw van het nieuwe Koninkrijk. „..... Door een nieuw, ruimer staatsrechtelijk element in de gedachtenwisseling te brengen, is het alsof alle duisterheden verlicht en alle onontwarbare knoopen vanzelf losgewikkeld worden" (blz. 36). „In plaats van zinledig en ondoorgrondelijk, zijn deze woorden nu volmaakt duidelijk..." (blz. 37). Dit is inderdaad geen „dor formalisme" (blz. 54), het is zin-verbeeldende wetsinterpretatie — inlegkunde.

Bij zulk een methode past mijn denken niet. Maar zijn resultaten kan ik keuren met den eigen maatstaf van Mr. EIGEMAN [1]). Want

1) Men zoek dus in het volgende *in geen enkel opzicht* aanduiding van mijn eigen opinie over de constructie van het koninkrijk en de verhouding Nederland — Indië.

vóór hij den weg inslaat, waarop ik hem niet vermag te volgen, stelt hij op ook voor mij verstaatbare wijze én zijn probleem én de algemeene richting zijner oplossing. „Hoe kan, in het belang van Nederland en Indië beide, met handhaving van het algemeene staatsverband, een nieuwe, op ruimer grondslagen opgetrokken rijkseenheid geconstrueerd worden, waarin aan de historie recht wordt gedaan, en tevens rekening gehouden wordt met de ontwaakte nationale gevoelens der tropische volken?" En de richting der oplossing: „meerdere zelfstandigheid aan de overzeesche gebieden bij ruimer en doelmatiger organisatie van het geheel" (blz. 11).

De ruimer en doelmatiger organisatie van het geheel wordt, naar bekend is, gevonden in een preciseering van de taak van den ministerraad. Preciseering, geen nieuwvorming naar ik boven aanwees. Alleen treedt in deze nieuwe brochure veel meer op den voorgrond de minister-president (blz. 26, 27, 44, 45, 47, 50, 62, 65, 74/75). Niet de Nederlandsche ministerraad, maar het Engelsche cabinet staat den schrijver voor den geest (blz. 24). Ik vraag: zoo men den premier en het kabinet in Engelschen stijl al scheppen wilde, waar is bij ons de stof? Onze coalitie-regeeringen verdragen de straffe leiding niet, die Mr. EIGEMAN voor zijn constructie juist behoefte; niet den prime-minister „rechtstreekschen bemiddelaar tusschen koning en andere ministers" (blz. 42).

Wat wint bij deze organisatie de zelfstandigheid der overzeesche gebieden? De winst moet daarin steken, dat voortaan de Gouverneur-Generaal voor belangrijke zaken niet zal staan onder den minister van koloniën, maar onder den ministerraad (minister-president). Of dit waarlijk zou beteekenen meerdere zelfstandigheid van den landvoogd, staat te bezien [1]). Dan nog, zal déze meerdere zelfstandigheid, althans positieverheffing, het middel zijn om rekening te houden met „de ontwaakte nationale gevoelens der tropische volken"? De schrijver gelooft het oprecht. „Men voelt zich in Indië deel van het koninkrijk en als zoodanig, volkomen terecht, aan de oude departementsverhouding ontgroeid" (blz. 61).

---

1) Op blz. 37 krijgt men den indruk, als zouden aanwijzingen voortaan alleen uitgaan van den minister-president. Dan hadde de G.-G. aan zelfstandigheid practisch gewonnen. Echter spreekt Indië in het koninkrijk, blz. 50, duidelijk anders. Zie ook Indië en de Ministerraad, blz. 30 en 65.

Wie zal hier te lande niet glimlachen over de „bevredigingswaarde" der oplossing?

Mr. EIGEMAN zal wijzen op het Engelsche voorbeeld. Niemand minder dan SIDNEY LOW zegt immers van de dominions: they view with jalousy any control of the Empire machinery by a ministry dependent upon a party majority in the English legislature. They will yield its direction to the Prime Minister, but only in his capacity of chief adviser of the Imperial Crown". Deze evidence weegt zwaar, maar zij berust voornamelijk op de leidende functie, die de premier vervult in de Imperial Conference en het Committee of Imperial Defence, waarin overigens vertegenwoordigers der dominions zelf zitting hebben, en die de Colonial Secretary niet doeltreffend *kan* vervullen, *omdat* hij in den Prime Minister een politieken chef heeft, die zijn positie maakt van den tweeden rang. Het overwicht van den premier was er vóór zijn imperiale functie; deze laatste spruit daaruit voort en niet uit een mystiek verband met het Imperium, dat zijn collega's zouden missen.

De „ruimere organisatie van het geheel" blijft bij Mr. EIGEMAN een zuiver Nederlandsche regeering, zoo merkte ik in 1929 reeds op. De geachte schrijver weerlegt met de logica van zijne formule. „De beteekenis van Indië als deel van het koninkrijk komt tot uiting doordat Indië zelf het bewind mee helpt voeren; aan dat bewind zelf een werkzaam aandeel neemt, zoodat men niet meer mag spreken van een zuiver Nederlandsche regeering, gesteld min of meer boven dan wel tegenover een Indische regeering. Een Nederlandsche regeering gaat nu gelijkelijk zoowel over moederlandsche als over Oost- en West-Indische aangelegenheden. En van deze nieuwe mentaliteit heeft de ministerraad te getuigen....." (blz. 26/27).

Men begrijpt, de „ontwaakte nationale gevoelens der tropische volken" kunnen tevreden zijn. Want het ministerie van uit de Nederlandsche politiek voortgekomen, uitsluitend Nederlandsche staatslieden, dependent upon a majority in the Dutch legislature, beheert niet meer het Indische object als onderdeel van moederlandsche zaken — het regeert „gelijkelijk" over de verschillende deelen van het koninkrijk, als orgaan van het subject, aan welks ziel Indië sinds 29 December 1922 des middags om twaalf ure deel heeft. Valt den ministerraad zijn „nieuwe mentaliteit" nog wat

onwennig, zij zal niet ontbreken in den „in de praktijk van ons publiekrecht te introduceeren" minister-president, „in wien de eenheid van het vernieuwde koninkrijk der Nederlanden zich manifesteert" (blz. 47; vergelijk blz. 7, 65 e.a.). Helaas mist onze minister-president voor deze functie in het stelsel-EIGEMAN den steun én de pressie van de leiders van parlementaire dominionregeeringen, in Imperial Conference vereenigd. Wellicht behoort dit tot de grootsche mogelijkheden van artikel 1 der grondwet, maar welke vorm ook groeien moge, het wézen der zaak is er reeds en de passende mentaliteit verkrijgen vooralsnog zuiver Nederlandsche ministers, door zich te doordringen van de EIGEMANSCHE formule.

Ontwaakte nationale gevoelens van tropische volken kunnen tevreden zijn, want Indisch bewind in Indië is sinds 29 December 1922 niet meer medebeheer aan een object, maar werkzaam aandeel aan de regeering van het koninkrijk, waarin Indië weliswaar slechts „op voet van gelijksoortigheid" (blz. 12), niet van gelijkheid belichaamd is. Tot zulke sophismen leiden de logische consequenties van de formule, want meen vooral niet, dat Mr. EIGEMAN zich het „werkzaam aandeel" aan het bewind van het koninkrijk denkt (laat het zijn: vooralsnog denkt) in eenigen vorm waarin niet-Nederlanders deel hebben aan de centrale regeering. „De geheel gewijzigde positie van den minister van koloniën in den ministerraad, zooals ik mij dat college voorstel, moet juist voorkomen (dat Indië onderworpen blijft aan uitsluitend Nederlandsche leiding). Indische belangen en Indische invloeden doen zich nu zelfstandig in dat hoogere staatscollege gelden en zij bepalen mede rechtstreeks de richting van het politieke beleid van het koninkrijk in zijn geheel (blz. 7). Indische nationalisten zullen zich slechts hebben te verheffen tot het begrip, dat hetzelfde niet meer hetzelfde is, om zich thuis te gevoelen in dit verruimde staatsbestel.

Ten slotte, men miste in „Indië en het Koninkrijk" eene uiteenzetting of de meerdere zelfstandigheid der deelen tot de zoogezegde verheffing van de positie van den Gouverneur-Generaal beperkt bleef; zoo neen, welke perspectieven zich hier openen en wat het verband zou blijken met hun bestaansvoorwaarde „ruimer en doelmatiger organisatie van het geheel". Het antwoord schijnt te zijn, dat de meerdere zelfstandigheid reeds gegeven is, en dat men zich haas-

ten moet de organisatie van het geheel alsnog te versterken. „In het Oosten blijkt de toekenning van meerdere zelfstandigheid aan de overzeesche gebieden bij gebreke aan een krachtige en doelmatige organisatie van het geheel voor uitgebreide kringen van inheemschen mede aanleiding te zijn om op een verbreken van het algemeen staatsverband aan te sturen" (blz. 76; vergelijk blz. 61).

De vruchten van Mr. EIGEMAN's staatsmansarbeid (vergelijk blz. 40) zijn hiermede uitgestald. Zij overtreffen mijne verwachtingen van den boom niet.

De vragen nopens wenschelijkheid van en den vorm te geven aan meerdere eenheid in het Nederlandsch regeerbeleid; nopens de verslapping der ministeriëele verantwoordelijkheid; nopens wenschelijkheid van en den vorm te geven aan meerdere zelfstandigheid van den Gouverneur-Generaal; nopens nieuwe vormen van overleg tusschen Nederlandsche en Indische regeeringen — al die vragen zijn eene behandeling stellig waard. Mits die behandeling worde bevrijd van alle valsche dogmatiek en mits men beseffe, dat die vragen, voor zoover Indië betreffend, niet zijn los te maken van het stadium dat Indië's inwendige organisatie heeft bereikt. Bij Mr. EIGEMAN mist men beide.

Weltevreden, 2 Februari 1930.

LOGEMANN.

SIR BASIL BLACKETT. *The economics of Indian unrest.*
(Foreign Affairs van October 1929).

In het October nummer van het Amerikaansche tijdschrift Foreign Affairs behandelt Sir BASIL BLACKETT, de bekende Engelsche financier, die gedurende een vijftal jaren de leiding heeft gehad van de Britsch-Indische financiën en er zooveel toe heeft bijgedragen deze na den wereldoorlog en niettegenstaande het verwarrende spel der bestuurshervormingen wederom op een gezonde basis te stellen, het vraagstuk in hoever economische motieven er het hunne

toe bijgedragen hebben de onrustverschijnselen in dat land te versterken.

BLACKETT neemt daarbij een afwijzende houding aan tegenover hen, die trachten alle zulke onrustverschijnselen, culmineerende in opstanden en oorlogen, uit een economischen ondergrond te verklaren; wel geeft hij toe, dat in menig geval het staatshuishoudkundig motief van groote beteekenis is, doch in de meeste gevallen zou dit z.i. gevoegelijk buiten beschouwing kunnen worden gelaten. De overeenkomst, welke de verschijnselen in Britsch-Indië in sommige opzichten met die hier te lande vertoonen, maakt het gewenscht zijn beschouwingen in dit tijdschrift kortelijk weder te geven.

De schrijver stelt op den voorgrond, dat er gedurende de laatste jaren verschillende ingrijpende wijzigingen in de algemeene verhoudingen zijn aan te wijzen, welke tot onrust zouden kunnen voeren. Hij wijst in deze op den invloed van automobielen, welke ook de meest afgelegen dorpen uit hun isolement halen, op den invloed van het onderwijs, dat in menig opzicht voert tot meerdere rekenschap van en daardoor ook van critiek op overheerschende verhoudingen. Ten slotte moeten de terugkeerende troepen worden genoemd, die gezien en ondervonden hebben, dat ook voor de massa in andere landen een materieel leven op een aanmerkelijk hooger peil dan in Britsch-Indië bereikbaar is. Toch hebben volgens hem deze oorzaken slechts weinig nawerking gehad.

Hij onderscheidt nu de onrust, welke zich gedurende het laatste decennium meer of minder krachtig heeft geuit, in een drietal stroomingen.

Tot de eerste strooming rekent hij de „non-coöperation movement", samengaande met de Khilafatist- en Alkali-Sikh-bewegingen.

Voor zoover deze strooming samenhing met de Khilafatist-beweging droeg zij een zuiver religieus karakter hierdoor, dat de houding, door Groot-Britannië na den wereldoorlog tegen Turkije aangenomen, als vijandig tegen den Islam werd uitgelegd en in sterke mate een tijdelijk samengaan van Mohamedanen en Hindoes tegen het Engelsche gezag in de hand werkte.

De Alkali-Sikh-beweging droeg oorspronkelijk een zuiver godsdienstig en intern karakter; zij werd in latere jaren uitgebuit om anti-Engelsche gevoelens te kweeken en te versterken.

De non-coöperatie-leer, zooals die door GANDHI oorspron-

kelijk is verkondigd, had zeer zeker een sterk uitgesproken economisch karakter. De armoede der bevolking en hetgeen daarmede samenhangt, wijt deze volksleider toch voor een groot deel aan de industrialisatie van het Westen en haar invloed op het Oosten: het dooden van de voor den Indischen landbouwer zoo wenschelijke huisnijverheid en de daardoor een steeds verder om zich heen grijpende verarming. GANDHI predikt dan ook den terugkeer tot het spinnewiel en om dit mogelijk te maken den boycot van fabriekmatig bereide stoffen. Het economische deel van zijn leerstellingen heeft echter naar verhouding weinig navolging gevonden en het zijn voornamelijk zijn staatkundige leeringen, welke de meeste bewondering vinden.

Als tweede strooming wijst BLACKETT op de revolutionnaire bewegingen in Bengalen, welke bijzondere wetgevende bepalingen noodig hebben gemaakt. In deze beweging ziet de schrijver een sterk uitgesproken economisch conflict, in zoo ver dat een onderwijssysteem, dat niet in de behoeften des lands wortelt, een uitgebreid wetenschappelijk proletariaat op een arbeidsmarkt werpt, waar het geen passend emplooi kan vinden. (Tout comme chez nous, doch op grootere en meer ingrijpende schaal.)

„It is" — aldus de beschouwing — „the propertyless unemployed Bengali youth, who makes the Bengal revolutionnary movement possible". De hoop is hier, dat een eigen nationale regeering onder haar steunpilaren een uitdeeling van vette baantjes zal houden en deze tevens in de gelegenheid zal stellen het noodige te doen voor magen en vrienden.

In de communistische beweging ziet BLACKETT weer een sterk uitgesproken economisch karakter, in zoo ver, dat zij haar meeste aanhangers heeft gevonden onder de industrieele werklieden in de steden, die inderdaad onder weinig bemoedigende verhoudingen leven en van wie begrijpelijk is, dat zij in elke verandering, welke hun wordt voorgespiegeld, niet anders dan een verbetering vermogen te zien en daarom een gewillig oor leenden en leenen aan de communistische propaganda, waarvan het wezen hun echter te eenen male ontgaat.

Uit vorenstaande wedergave moge blijken, dat al moge de schrijver beginnen met de beteekenis van economische invloeden te kleineeren en te ontkennen, door hem zelf menig steentje wordt

aangedragen om de waarde en nawerking van de staatshuishoudkundige verhoudingen te doen spreken.

Hij wijst er verder op, dat de Britsch-Indische bestuurshervorming althans deze goede uitwerking heeft gehad, dat de beroepspolitici aan verbetering van de economische verhoudingen groote aandacht schenken, zulks niet alleen als onderwerp van critiek op het vigeerende regeeringsbeleid, doch tevens in opbouwenden zin. Het bezwaar, betoogt hij, is daarbij echter, dat zij in menig opzicht veel minder op de hoogte zijn dan het Inlandsch en Europeesch bestuur en dat deze bestuurderen — evenals tegenwoordig hier te lande — niettegenstaande het vele goede, dat zij in de afgeloopen jaren hebben tot stand gebracht, bij voortduring blootstaan aan de schadelijke werking van zelfbestuur en representatieve lichamen, die van een bevolking van 318 millioen zielen slechts rekening houden met de belangen van een 18 millioen. Deze overblijvende 300 millioen staan tegenover het politieke gebeuren geheel vreemd en zijn slechts beangst voor het heengaan van het Europeesche gezag, waaraan volgens hen gepaard zal moeten gaan een terugkeer van wanorde en onzekerheid „which the age-old philosophy of the Indian masses regard as normal".

Blackett eindigt zijn beschouwingen met een herhaalde ontkenning van economische oorzaken voor de overheerschende onrust der laatste jaren. Hij acht het integendeel in hooge mate te betreuren, dat de doorsnee Britsch-Indiër zijn idealen op materieel gebied zoo laag stelt en zou het beschouwen als een werkelijk teeken van vooruitgang, „if and when it can truly be said that economic dis-„content has begun to make a serious contribution to the factors „creating unrest in India."

W.

Uit de Tijdschriften.

(Verkorte inhoud van enkele belangrijke artikelen).

La main-d'oeuvre des grands travaux à Madagascar.
Bulletin de l'Agence générale des Colonies. Sept. 1929.

Bij decreet van 3 Juni 1926 werd aan Madagascar machtiging verleend om voor de uitvoering van publieke werken voor algemeen nut gebruik te maken van een gedeelte van de opgeroepenen voor den militairen dienst.

Hoe deze nieuwe maatregelen werkt en welke resultaten men er mee behaald heeft, is ook voor andere landen van groot belang.

Vroeger werden die werken uitgevoerd óf door heerendienstplichtigen, óf door belastingschuldigen, die tegen betaling 30 dagen moesten werken, óf door vrije arbeiders, die zich voor één jaar verbonden. Deze verschillende systemen gaven veel moeilijkheden en de gedwongen arbeid was zeer onpopulair.

De Gouverneur-Generaal heeft in 1927 voor de Finantieele Delegatie, een exposé gegeven van deze wijze van benutting van de arbeidskracht der militairen. De G. G. meent dat het tewerk stellen van deze menschen aan „werken des vredes" een grooten invloed zal hebben op de ontwikkeling van de Koloniën. Zoowel het materieel als het moreel effect van dezen maatregel zal schitterend zijn. Zij maakt het mogelijk om in de landen met jonge cultuur den achterstand in uitrusting (vergeleken bij de oude cultuurlanden) zoo vlug mogelijk in te halen.

Hopelijk zal ook deze leerschool op de bevolking een goede uitwerking hebben. Zij zal worden opgevoed tot een hoogeren staat van ontwikkeling door den georganiseerden en beter geoutilleerden arbeid.

Vestigt men enkel het oog op de goede uitvoering der werken, dan is het gebruik van deze arbeidskrachten ook een groot voordeel. Zij toch worden goed gevoed en verzorgd en wel door een specialen dienst, zoodat de Dienst der Publieke Werken zich kan concentreeren op het technische en organisatorische gedeelte van het werk alleen, en zich niet meer behoeft te bemoeien met loonen, zieken, klachten, vervanging, enz.

De eerste maanden van 1927 werden gebruikt voor alle voorbereidende maatregelen. Op den 1en Aug. 1928 waren 7151 recruten bij de publieke werken ingedeeld; zij zijn over verschillende werken verdeeld, een reserve is steeds aanwezig om afwezigen te vervangen.

De indeeling van het kader wordt vermeld.

De toestand van de arbeiders is uitstekend; voor ontspanning wordt gezorgd en zelfs de verstaf-wonenden krijgen op hun tijd „verlof" hetgeen zeer gewaardeerd wordt.

Op verschillende plaatsen zijn hospitalen opgericht; ieder kamp heeft zijn zieken-verzorger.

Het is uiterst moeilijk het gemiddeld rendement van dezen arbeid te bepalen, zoowel door het verschil in arbeidsprestatie van de rassen onderling, als door het verschil in de te bewerken terreinen; zeker is, dat gemiddeld meer dan anderhalf maal zooveel werk geleverd wordt, dan door den gewonen handwerkman, zoodat deze maatregelen ten opzichte van den te verrichten arbeid een groot succes is.

G. Findlay Shirras.
Gold and British Capital in India.
Economic Journal. Dec. 1929.

Enkele feiten in Br.-Indië, die in verband staan met den handelsbalans en den import van edele metalen, zijn van belang voor de geheele wereld.

De invoer van goud was in 1924-25 meer dan 2/3 van de geheele wereldproductie, en het gemiddelde van 10 jaren (1919-1929) meer dan 1/5 van de gemiddelde wereldproductie gedurende dien tijd.

De groote invoeren van goud en zilver in 1922/23, 1923/24 en 1924/35 waren een gevolg van op elkaar volgende goede oogsten, hooge prijzen van gebruiksartikelen waarvoor anders meestal het gespaarde geld werd gebruikt en de lage goudprijs.

De Controller of Currency (Mr. H. DENNING) geeft in het rapport van 1922/23, behalve deze redenen, nog de volgende: De non-coöperatie beweging riep een gevoel van onveiligheid in het leven, waardoor de bevolking, nog meer dan anders, haar toevlucht nam tot het beleggen van haar spaargelden in ongemunt goud of zilver. Vermoedelijk werkte ook mee de gedachte, dat er winst te behalen was door lateren verkoop van het goud, nu goedkoop ingekocht, bij stijging der goudprijs.

In Br.-Indië wordt veel edel metaal gebruikt voor het aanmaken van sieraden, die op ruime schaal ten geschenke worden gegeven bij huwelijken.

Een merkwaardig resultaat van de belangrijke goudinvoeren was de terugkeer in circulatie van een groote hoeveelheid opgespaarde roepies. In de jaren 1924/1929 kwamen er niet minder dan Rs 31 crores (1 crore = 10 millioen roepies) vrij, die door de spaarders vervangen waren door goud. Dit was een tegenvaller voor de Gouvernements financiën, daar de uitgifte van gemunt geld daardoor vertraagd werd.

Hoewel in de laatste jaren groote kapitaalsuitgaven zijn gedaan, speciaal voor het aanleggen van spoorwegen, is van 1923-1928 de nationale schuld slechts vermeerderd met Rs 12 crores en £ 13 millioen; de dekking van de overige kapitaalsuitgaven geschiedde uit gewone inkomsten, uit diverse fondsen en nog beschikbare liquide middelen.

„Dit resultaat" zei SIR GEORGE SCHUSTER, „is een buitengewoon succes en beteekent een krachtige finantieele positie van het land en de zekerheid, die het kan geven bij eventueele leeningen".

Doch het zal misschien niet altijd mogelijk zijn op deze Rijksinkomsten te rekenen. De liquide fondsen van den Staat zijn reeds tot het laagste niveau gedaald, de verkoopen van „cash certificates" daalden, en op budget-overschotten zal in het vervolg niet in dezelfde mate gerekend mogen worden. De uitgaven van het Gouvernement moeten dus streng gecontroleerd worden, het aangaan van leeningen eischt groote voorzichtigheid, terwijl er mede rekening gehouden dient te worden, dat het opnemingsvermogen voor Indische leeningen op de buitenlandsche kapitaalmarkten en wel in het bijzonder van de gefavoriseerde Londensche markt niet onbegrensd is.

De geheele rente-dragende schuld van Br.-Indië bedraagt (31 Mrt. 1929) Rs. 1074 crores, waarvan Rs. 604 crores in Indië zelf en Rs. 470 crores in Engeland geplaatst zijn; de hiertegenover staande productieve activa en kasgelden vertegenwoordigen een waarde van Rs. 904 crores, zoodat Rs. 170 crores onproductieve schuld vertegenwoordigen.

Deze stand van zaken is in contrast met andere landen, bv. Duitschland, dat voor een groot deel van vreemd kapitaal afhankelijk is.

Een commissie benoemd tot onderzoek van de kwestie van toevloeiïng van vreemd kapitaal, verklaarde, dat die toevloeiïng in zich zelf niet verwerpelijk is, integendeel bevorderlijk voor welvaart en arbeid. Doch de Gouvernementsleeningen moeten zooveel mogelijk geplaatst worden in het land zelf.

Hiervoor is echter gewenscht, dat het onproductieve opgespaarde goud en zilver weer in omloop kome, waardoor meerdere gelegenheid openkomt tot geldbelegging in papieren. Om dit te bereiken zijn vier dingen noodig:

1e. Ontwikkeling van het volk; vooral lager onderwijs moet meer algemeen verspreid en meer bereikbaar zijn.

2e. Wijziging van het bankwezen.

3e. In alle steden en dorpen zal propaganda moeten worden gemaakt ten gunste eener „All-India investment movement".

4e. Alles moet in het werk gesteld worden om communale en rassen-antipathieën tegen te gaan en onrust van iederen aard te vermijden.

Er is in dit alles veel werk voor de Regeering; zij moet het initiatief nemen; de particulier kan helpen. Alles gaat vlug in Br.-Indië in dezen tijd. Als een verbod van kinderhuwelijken ondanks verzet, al wettelijk vastgelegd kan worden, dan is er geen enkele reden waarom nog langer toegestaan moet worden, dat zooveel goud en zilver onvruchtbaar opgeborgen wordt.

Charlotte Leubuscher. Neuere Tendenzen in der britischen Imperial- und Kolonialpolitik.
Weltwirtschaftliches Archiv. Oct. 1929.

Indien men onder imperialisme verstaat het streven van de grootmachten om hun machts- en heerschers-sfeer buiten de eigen grenzen uit te breiden over economisch en politiek-strategisch belangrijke gebieden, dan ziet men den Wereld-oorlog als de voorshands laatste schakel in de ketting van oorlogen, die ontstaan zijn door imperialistische bedoelingen. Ook het einde van den wereldoorlog ziet men dan als een geweldige triomf van het imperialisme der Verbondene Staten over de middel-groote-machten.

Speciaal het Engelsche imperialisme heeft haar doel verwezenlijkt gezien, daar het door de nederlaag van Duitschland en Turkije, zijn invloedsfeer in Afrika, in Voor-Azië en in de Zuid-Zee heeft kunnen uitbreiden. Een versterking van de imperialistische gedachte is ook de ervaring in den oorlog opgedaan, n.l. dat het rijk zich als eenheid geopenbaard heeft, daar de zelfstandige overzeesche gebiedsdeelen het Moederland geholpen hebben met troepen, kapitaal en materiaal, en het geheele gebied zich als een bijna onvernietigbaar reservoir van ruwe stoffen en voedingsmiddelen heeft doen kennen.

In de jaren na den oorlog is gebleken, dat het *imperialisme* met andere moeilijkheden te kampen heeft gekregen dan voor den oorlog, n.l. den wensch der verschillende landen naar meer zelfstandigheid.

Het Engelsch imperialisme, als het meest invloedrijke, heeft den zwaarsten strijd te strijden, maar het heeft alweer getoond, dat zijn politiek zich steeds weet aan te passen aan nieuwe omstandigheden. Niet meer is zijn politiek er op gericht vermeerdering van gebied te verkrijgen, doch vóór alles heeft het zich als opgave gesteld: bevordering der economische ontwikkeling, het te nutte maken van de hulpbronnen, en den opbouw van de staatsrechterlijke structuur in de verschillende gebiedsdeelen.

De inwendige ontwikkeling van het Britsche wereldrijk heeft zich na den oorlog federalistisch georiënteerd, vooral ten opzichte van zelfregeerende gebieden. LORD BALFOUR heeft in een Commitee over interimperiale zaken, waarvan hij Voorzitter was, dit aldus geformuleerd: „They (Groot-Brittannië en de Dominions) are autonomous communistics within the British empire, equal in status, in no way subordinate one to another in any aspect of their domestic or external affairs, though united by a common allegiance to the Crown, and freely associated as members of the British Commonwealth of Nations". Men noemt de Dominions ook niet meer „de kinderen overzee", zooals CHAMBERLAIN deed, maar in officieele en niet-officieele stukken heeten zij „de zusternatien". Het laat zich wel aanzien, dat men ook voor Britsch-Indië dezen weg zal inslaan.

In de overige gebiedsdeelen wordt een andere zijde van het federalisme verwezenlijkt, n.l. het samenvoegen van tot nu gescheiden deelen tot een economisch en administratief geheel.

Deze maatregelen, waarvoor men de uitdrukking „Rationalisatie van het Koloniale Rijk" bezigt, beoogen voornamelijk de meest practische ontwikkeling en het doelmatigst gebruik van de hulpbronnen dier gebieden.

Van groot belang is de samenvoeging der deelen in Centraal- en Oost-Afrika; volgens den Minister van Koloniën, Amery, gaat het hier om „a single compact territory extending from Rhodesia to the borders of the Sudan and from the Great Lakes to the Indian Ocean, a territory with characteristics all its own".

Om de samenvoeging van de Mandaatlanden in dit gebied met de aangrenzende bezittingen voor te bereiden, zijn in den tijd van 4 jaar twee parlementaire commissies benoemd, die verhoudingen en toestanden ter plaatse hebben bestudeerd. De eerste „the East-Africa Commission" ontraadde een federatieve samenvoeging der gebieden, hoofdzakelijk om den tegenstand, die dit plan zou ondervinden, zoowel van de zijde der inboorlingen als van die der Kolonisten, en adviseerde regelmatige conferenties tusschen de Gouverneurs en de Afdeelingshoofden. Blijkbaar is deze conclusie dier Commissie de aanleiding geweest tot het benoemen van een tweede commissie, (de Hilton-Young commissie) in 1927, die een scherpomlijnde opdracht kreeg. De opdracht hield in:

1. „To make recommendations as to whether, either by federation or some other form of closer union, more effective co-operation between the different Governments in Central and Eastern Africa may be secured, more particularly in regard to the development of transport and communications, customs tariffs and customs administration, scientific research and defence.

2. To consider which territories could either now or at some future time be brought within any such closer union, and, in particular, how best to give effect to Article 10 of the Mandate for Tanganyika Territory, which provides that the mandatory may constitute the Territory into a customs, fiscal and administration union or federation with the adjacent territories under its own sovereignty or control, provided always that the measures adopted to that end do not infringe the provisions of the Mandate."

Punt 3 heeft betrekking op de vertegenwoordigende lichamen der drie gebieden, terwijl punt 4 het hoofdprobleem van de geheele Afrikaansche koloniaal-politiek behelst:

„To suggest how the Dual Policy recommended by the Conference of East African Governors (i.e., the complementary development of native and non-native communities) can be best progressively applied in the political as well as the economic sphere".

Punt 5 en 6 raken de politieke samenvoeging:

„5. To make recommendations as to what improvements may be required in internal communications between the various territories so as to facilitate the working of federation or closer union.

6. To report more particularly on the financial aspects of any proposals which they make under any of the above headings."

Voor dien was reeds een begin gemaakt met eenheid te brengen in tolarieven en volledige vrijhandel tusschen de gebieden Tanganyika (Mandaatland), Uganda (Protectoraat) en Kenya (Kolonie) vast te stellen en door het toestaan van een leening met staatsgarantie (in 1926) van 10 Mill. £ voor de 5 landen te zamen.

Na dit voorspel en met de genoemde opdracht was het wel te verwachten, dat de Hilton-Young Commissie zich zou uitspreken voor een samenvoeging der gebieden, ten minste voor die van Tanganyika, Uganda en Kenya.

Het rapport van deze Commissie is een van de belangrijkste koloniaalpolitieke documenten van den laatsten tijd.

Ter voorbereiding van de administratieve en politieke eenheid zal voor de drie gebieden eerst een High Commissioner aangesteld worden, die later zal worden vervangen door één Gouverneur-Generaal met zeer uitgebreide bevoegdheden ten opzichte van de Regeeringen der afzonderlijke gebiedsdeelen. De Commissie spreekt als haar verwachting uit, dat op deze wijze een gevoel van saamhoorigheid zal worden ontwikkeld en dat het ambt van Gouverneur-Generaal zich zal ontwikkelen tot „een sterke, centrale Regeering in een vereenigden Staat"; men stuurt aan op een hechten Bondsstaat.

Om de beteekenis van het Hilton-Young rapport van wereldpolitisch en wereldeconomisch gezichtspunt juist te schatten, moet men zich rekenschap geven van de motieven voor het samenvoegen der drie of der vijf Oost-Afrikaansche gebieden tot één economisch en politiek geheel.

Van Duitsch standpunt uit gezien, kan het hoofdmotief niet anders zijn, dan de mandaatlanden zóó samen te koppelen aan de eigen gebieden, dat een revisie van de mandaten ten gunste van Duitschland groote moeilijkheden zal opleveren en zelfs op tegenstand van de bevolking zal stuiten.

Andere motieven zijn: het zoo spoedig mogelijk openleggen en benutten der koloniale gebieden in het belang van het Emperium, speciaal het Moederland, en verder de gelijkvormige behandeling van het inboorlingenvraagstuk.

De samenvoeging van deze landen is een belangrijk, misschien het belangrijkste deel van het program der Engelsche koloniale politiek.

In 1927 stelde men een speciale Koloniale conferentie in, in tegenstelling met de Rijks-conferentie, waarop de zelfregeerende Staten en Br.-Indië vertegenwoordigd zijn.

Voor de ontwikkeling der tropische en sub-tropische gebieden heeft men een omvangrijk program vastgesteld. Zij bevat plannen voor snelle en systematische uitbreiding van goede verkeersmiddelen, (spoorlijnen, wegen, havenaanleg, luchtverkeer), de ontwikkeling van den tropischen land- en boschbouw volgens wetenschappelijke methoden; bevordering der gezondheidstoestand (beperking van tropenziekten en zuigelingensterfte) en de ontwikkeling van den inboorling, voornamelijk op economisch gebied. Ook

de „rationalisatie van het gebied" behoort tot dit nieuwe koloniale plan.

De motieven voor de grootere koloniaal-politieke activiteit moeten gezocht worden in de moeilijke tijden voor de export-industrieën en de overvleugeling door Amerika op de geldmarkt. In den rijkdom aan ruwe stoffen in haar koloniaal gebied heeft Engeland een tegenwicht voor de economische macht van de Vereenigde Staten, en kan voor sommige artikelen de Ver. Staten als leverancier uitschakelen.

Doch ook als afnemer van de Britsche Industrie-producten zijn de koloniën van buitengewoon belang; waar de Europeesche toltarieven de invoer van Engelsche fabrikaten bemoeilijken, en de Dominions hun eigen weg gaan en duidelijk toonen, dat ze vrij willen zijn in het bepalen van eigen handels- en immigratiepolitiek, is het natuurlijk dat nieuwe markten gezocht worden in de uitgestrekte koloniale landen met hun meer dan 50 millioen inwoners. De ijver waarmee men deze gebieden openlegt, houdt ook ten zeerste verband met deze omstandigheid. Zoo verklaarde de Oost-Afrika-Commissie, dat de wegenaanleg tweevoudig voordeel oplevert; zij bevordert den aanplant van marktproducten en den aankoop van Engelsche voertuigen door de inboorlingen. Het laatste verslag van de Colonial Office wijst dan ook op een stijgenden invoer van automobielen in West-Afrika waarbij de Engelsche firma MORRIS verre den voorrang heeft boven FORD.

Daar in West-Afrika het klimaat niet gunstig is voor Europeesche nederzettingen is daar de koloniale politiek uitsluitend gericht op de ontwikkeling van den landbouw der inboorlingen.

In Oost-Afrika evenwel heeft men in de hooger gelegen streken van Kenya, Uganda en Tanganyika nederzettingen van Engelsche kolonisten — sinds 1902 zeer aangemoedigd door de Engelsche Regeering — en uit dit feit volgt het moeilijkste economische probleem voor de koloniale politiek, n.l. gebrek aan inheemsche arbeidskrachten op de Europeesche landbouwondernemingen.

Tegenover elkaar staan: de Europeesche landbouw en de uit te voeren openbare werken met hun behoefte aan werkvolk en de zelfstandige landbouwbedrijven der inheemschen. De beide commissies hebben niet verheeld, dat deze tegenstelling uitermate verscherpt wordt, als de inboorlingen door intensiveering van hun landbouw en door verbouwing van marktartikelen in staat zijn zich de gelden te verschaffen benoodigd voor belasting-betaling op een andere wijze dan door loonarbeid.

De Engelsche koloniale politiek ziet zich hier dus voor de vraag gesteld of zij het zwaartepunt van de ontwikkeling van Oost-Afrika zal zoeken in de ontwikkeling van den landbouw der Inheemschen, of in de bevordering der Europeesche cultuur. In het laatste geval zal door directen of indirecten dwang (belasting-vermeerdering) een toenemend aantal inboorlingen loonarbeiders moeten worden, los van hun land en hun stam, waaruit de moeilijke problemen voortkomen, zooals die nu in de Zuid-Afrikaansche Unie bestaan.

Dat de verbouwing door inboorlingen van producten voor de wereld-

markt ook goede resultaten kan opleveren, bewijzen de cacao-cultuur aan de Goudkust, de katoenaanplant in Uganda en de koffie- en sisalcultuur in Kenya en Tanganyika.

De Engelsche regeering heeft in haar Memorandum „Indians in Kenya" uitdrukkelijk verklaard, dat Kenya, zoowel als de overige Oost-Afrikaansche gebieden, allereerst een Afrikaansch land is, waar de belangen van de inboorlingen in de eerste plaats komen. Doch tegelijkertijd wordt gewezen op de verplichting geen maatregelen te treffen, die het bestaan van de kolonisten in gevaar zouden kunnen brengen. Dit is de beroemde „dual policy". De Hilton-Young commissie heeft, evenals de Oost-Afrika-commissie, dit voor de eenig mogelijke politiek verklaard.

Zij stuit op sterke tegenkanting van de kolonisten, die van de regeering verlangen, dat zij druk zal uitoefenen op de inboorlingen om hen tot loonarbeid te dwingen; sommige gouverneurs hebben, in de eerste jaren na den oorlog, hieraan gevolg gegeven, doch van hoogerhand is bevolen, alleen door „raadgeving en aanmoediging" de inboorlingen tot loonarbeid over te halen.

Daar de toestanden in de onderscheiden gebieden niet gelijk zijn zou dit kunnen leiden tot verschillende politiekvoering, hetgeen, in verband met het meerder contact dat tusschen de gebieden bestaat, dank zij de ontwikkeling der verkeersmiddelen, tot groote moeilijkheden aanleiding zou kunnen geven.

De Hilton-Young commissie baseert hierop dan ook het voorstel tot het brengen van deze gebieden onder één hoofd.

Het groote belang van dit rapport ligt hierin, dat het uitdrukkelijk vooropstelt de noodzakelijkheid de landbouw der inboorlingen te ontwikkelen en hun eigendomsrecht te geven op hun grond.

De commissie heeft dan ook het verzoek van de Kenya-kolonisten om zelfregeering afgewezen, met de verklaring dat dit zou uitloopen op een uitlevering van 2½ millioen inboorlingen aan een kleine Europeesche minderheid bestaande uit werkgevers.

De plaats, die men den Gouverneur-Generaal geeft, bewijst dat de instructies ten opzichte van de te voeren politiek geheel van Londen uit moeten gaan.

Bij de beschouwing van de huidige politiek van Engeland moet men in het oog houden, dat, hoewel motieven van cultureelen en van humanitairen aard aanwezig zijn, de achtergrond van dit alles toch is: de ontwikkeling van de koopkracht der inheemsche bevolking van Afrika, waardoor dit deel van het rijk kan uitgroeien tot afzetgebied voor de Engelsche exportindustrieën.

Kikabhai Premchand. M. L. A.
The economic position in India.
The asiatic Review. October 1929.

(Lezing v. d. Heer Pr. voor de East India Association te London).

De betrekking tusschen de Britsche eilanden en Indië was in vroeger tijden er een van verkeer en handel. Na woelige tijden kreeg Engeland de opperheerschappij over Indië en de regeering toen ingesteld is van onberekenbare waarde voor het land geweest, daar zij vrede en welvaart, en de groote zegen van godsdienstvrijheid bracht.

Het zou echter fout zijn om het voordeel alleen aan één kant te rekenen. De belangen der beide landen zijn zóó nauw saamverbonden in den loop der tijden, dat het niet enkel moeilijk, maar zelfs voor beide partijen hoogstnadeelig zou zijn, den band te verbreken. Zij zijn als twee boomen, die in elkaar gegroeid zijn en die niet gescheiden kunnen worden, zonder groot letsel voor beide, als zij er al niet geheel door vernietigd zouden worden. Ieder welgeaard Indiër erkent dat als het Moederland afgescheiden zou worden van het Rijk, het zou vervallen tot een chaos, misschien even erg als die nu in Rusland en China heerscht. Maar het is ook zeker, dat Engeland zonder Indië een groot deel van haar macht, glorie en welvaart zou verliezen.

Voor alles is *kennis* en *waardeering* van elkaar noodig en het is jammer, dat men in het algemeen in Engeland zoo weinig van Br.-Indië weet. Indië behoeft niet als leuze te dienen bij politieke verkiezingen, maar zij profiteert het meest van een gezonde en een, haar sympathieke, staatkunde, gebaseerd op kennis van het land en gericht op haar gestadige ontwikkeling.

Het is daarom zeer gewenscht, dat bij Indische kwesties meer aandacht geschonken wordt aan het gematigd en ernstig oordeel van Indiërs dan tot nu toe.

Het is genoeg bekend, dat na de groote opleving in den na-oorlog-tijd, er een tijd van groote inzinking is gekomen in het bedrijfsleven. Indië heeft er zeker niet het minst onder geleden. De stijging der prijzen van de invoerartikelen overtrof verreweg die van de uitvoerartikelen en de onzekere toestand veroorzaakte onrust in den arbeid, waardoor de industrieën veel te lijden hadden.

De katoenindustrie in Bombay heeft veel geleden door werkstakingen; één in 1928, die een stilstand gedurende 6 maanden in de industrie veroorzaakte. Communistische actie dient hiervoor verantwoordelijk gesteld.

Hopelijk zal de „Royal Commission" onder leiding van den heer WHITLEY, uitgezonden in het najaar, hieraan een eind weten te maken. Zij heeft tot opdracht een onderzoek in te stellen nàar en een rapport uit te brengen òver de arbeidstoestanden in industrieele- en landbouwondernemingen, in verband met gezondheid, efficiency, levensstandaard, en de verhouding tusschen werkgevers en werknemers. Een goede regeling van deze verhou-

dingen doet het beste hopen voor toekomstige welvaart en vooruitgang.

De arbeidsmoeilijkheden zijn niet de eenige factoren, die den stand van zaken bij de katoenspinnerijen in Bombay ongunstig beïnvloeden gedurende de laatste zes of zeven jaar. Japan is een groote concurrent, speciaal in de ruwere katoensoorten; andere arbeidstoestanden daar te lande maken dat mogelijk. Ongetwijfeld heeft Indië, zoolang haar industrieel leven nog niet volkomen ontwikkeld is, protectie tegen vreemde concurrentie noodig; onder „vreemd" te verstaan de landen buiten het Britsche Rijk.

Onder de politieke rechten, die Br.-Indië na den oorlog heeft gekregen, behoort ook de overeenkomst, dat in fiscale regelingen de „Secretary of State" niet zou ingrijpen. Hiervan is gebruik gemaakt om een politiek van beschermende rechten te gaan voeren; een Tariff Board, waarheen het Gouvernement de verzoeken van industrieën om bescherming verwijst, is ingesteld. Bij het aangaan van handelsverdragen is het noodzakelijk het oordeel van de Br.-Indische zakenmenschen te vragen.

Dat een welvarend Indië een groot voordeel is voor Engeland heeft Mr. SNOWDEN krachtig naar voren gebracht in het Lager Huis, waar hij op 9 Juli verklaarde, dat de verdubbeling van de koopkracht van de Br.-Indische bevolking den exporthandel van Engeland zou kunnen verhoogen met £ 87.000.000.

Doch om te maken, dat dit voordeel niet aan het buitenland ten deel valt, moeten de Br.-Indische industrieën beschermd worden en Engeland preferentiëele rechten verkrijgen voor die artikelen, die het land niet zelf voortbrengt.

LORD MELCHETT schreef in de Sunday Express van 14 Juli: „What is vital and what all men and women who are for the Empire, and who think of the future, must join in and concentrate upon, is the fundamental conception of our Empire as an economic unit, bound together firmly and securely for all time".

Ook de landbouw moet geholpen worden; veel succes wordt verwacht van het werk van de Royal Commission on Agriculture onder leiding van LORD LINLITHGOW en van de Council of Agricultural Research.

Het Bankwezen eischt herziening; men hoopt op gunstige resultaten van het werk op dit gebied door the Banking Inquiry Committee met SIR GEORGE SCHUSTER als voorzitter. Meer en meer moet het land in de eigen leeningen kunnen voorzien en deel nemen aan buitenlandsche leeningen. Een goede vooruitgang is al, dat men bezig is de buitenlandsche schulden over te nemen.

Enkele voorstellen tot het maken van wettelijke onderscheiding tusschen Br.-Indische ondernemingen en die, welke geheel of gedeeltelijk gebaseerd zijn op Britsch kapitaal zijn niet gelukkig te noemen, doch met klem moet opgekomen worden tegen de gedachte dat in geheel Britsch-Indië de scheiding van het Moederland en het Britsche Rijk gewenscht wordt.

Het overgroote deel van het volk en speciaal de zakenmenschen hebben niet het minste verlangen daarnaar. Wat zij werkelijk wenschen is de

economische vooruitgang te bevorderen met alle wettelijke middelen en zij dringen er daarom op aan, dat zij hun eigen fiscale aangelegenheden mogen leiden.

Het rassen-vooroordeel, dat reeds zooveel nadeel berokkend heeft en de bron is en is geweest van politieke moeilijkheden behoort ook te verdwijnen.

Al degenen, die deel uitmaken van de Staatscommissie, hebben slechts één doel: aan te sturen op een politiek, die, voldoende aan den billijken wensch van het Br.-Indische volk zijn eigen inwendige aangelegenheden te mogen behartigen, zal handhaven het machtige werk van wet en orde, vrede en veiligheid, onontbeerlijk voor de nationale welvaart.

Discussies.

Aan de discussies namen deel:

Earl Peel, Lord Melchett, Sir Stanley Reed, Sir Ness Wadia, Professor Rushbrook Williams, Yusuf Ali, Sir Alfred Chatterton, die allen hun sympathie betuigden met het gesproken woord.

Prof. Rushbrook Williams wees er nog op, dat de rijkdommen (speciaal mijnbouwproducten) van de Indian States van een bijna niet te overschatten belang zijn voor de economische ontwikkeling van Britsch-Indië.

Yusuf Ali voerde aan, dat de idee van „Imperial Preference" reeds drie keer aan de orde is geweest, maar steeds was teruggewezen, als zijnde geen practische politiek voor Indië. De „Imperial Preference" heeft verschillende kanten en de bescherming van het belang van de groote massa (de verbruikers, maar tegelijkertijd de producenten van de landbouwvoortbrengselen) is voor het Gouvernement van primair belang.

Sir Alfred Chatterton, pas terug van een reis naar Indië, was eenigszins pessimistisch gestemd. Een van de grootste moeilijkheden in dezen tijd is het gebrek aan werk voor het steeds groeiend aantal personen, die onderwijs genoten hebben. De industrie, hoewel in den laatsten tijd enorm ontwikkeld, kan onmogelijk al deze krachten allemaal gebruiken.

Het is niet moeilijk een lijst op te maken van industrieën, waarvan de oprichting zeer gewenscht is, maar die niet tot stand kunnen komen dan door hulp, zoo niet initiatief, van het Gouvernement.

(Samengesteld bij het Bureau voor Economische en Sociale Documentatie).

Prof. Dr. J. H. Boeke.

Prof. Dr. J. H. Boeke.

Wat later dan zij gaarne hadden gewild, zijn het Bestuur der Vereeniging voor Studie van Koloniaal Maatschappelijke Vraagstukken en de Redactie van het Tijdschrift Koloniale Studiën in de gelegenheid, aan leden en lezers een beeltenis aan te bieden van Professor J. H. Boeke, de man die jaren lang in de leiding van vereeniging en tijdschrift een vooraanstaande plaats heeft ingenomen en die — meer dan wie ook — invloed heeft uitgeoefend op de vorming en de bestendiging van het karakter, dat ons tijdschrift draagt.

Reeds spoedig nadat het eerste nummer van het tijdschrift onder de redactie van Mr. A. B. Cohen Stuart, Dr. P. J. S. Cramer, D. M. G. Koch en S. Koperberg was verschenen, werd Boeke in de redactie opgenomen en sedert den tweeden jaargang ziet men, met een korte onderbreking in 1922, Boeke's naam bij de redactie vermeld.

Doorloopend heeft Boeke de verplichtingen, die het lidmaatschap der redactie oplegt, gevoeld en met de meeste nauwgezetheid nagekomen en in welhaast elken jaargang komen origineele artikelen van zijn hand voor, welke zich allereerst bewogen op het terrein zijner ambtelijke werkzaamheid, het volkscredietwezen en de coöperatie, doch voor een gedeelte ook het ruimer gebied der koloniale staathuishoudkunde betraden.

In herinnering moge worden gebracht, dat het openingsartikel van de allereerste aflevering der Koloniale Studiën door Boeke onder den titel: de Inlandsche coöperatie en haar wettelijke regeling (1916) werd geschreven. De statige rij boekdeelen, welke ons tijdschrift allengs gaat vormen, doorbladerend vindt men dan op het meest eigen terrein van Boeke artikelen over de Indische woekerwet (1916), Pandcrediet als klein crediet (1918), de Coöperatiebeweging in Britsch-Indië (1923) en anderen. Van zijn studie op koloniaal economisch terrein getuigde vooral een bijdrage over

de begrippen dualisme, unificatie en associatie in de koloniale politiek (1923); terwijl wel bijzondere vermelding verdient de sociologisch georienteerde studie over Indische budgetten (1928).

Kon BOEKE in deze origineele bijdragen van een bijzondere kennis van koloniaal economische vraagstukken en van eigen inzicht op dit terrein doen blijken, zijne beteekenis voor ons tijdschrift ligt in nog hoogere mate in zijne verzorging van en medewerking aan de zgn. vaste rubrieken: de economische en financieele kronieken en de boekbesprekingen.

De kritische beschouwingen en besprekingen, die BOEKE met bewonderenswaardige regelmaat voor deze rubrieken afstond, waren steeds van een opmerkelijke volledigheid en voldragenheid en duidelijk ingegeven door het verlangen, opbouwende critiek te leveren; terwijl BOEKE bij de keuze van medewerkers voor deze rubrieken en door overleg met zijn mederedacteuren steeds streefde, in deze rubrieken uitsluitend waardevol materiaal te geven en elke overbodige productie van letters uit te bannen.

In de vergaderingen van Bestuur en Redactie werd gaarne naar de rustige stem van BOEKE geluisterd, omdat steeds bij hem voorzat, het principieel karakter van het tijdschrift: een op hoog wetenschappelijk peil staande vrije tribune, te handhaven en omdat hij het verstond datgene, wat noodig was, in goede harmonie met hen, die daardoor tot samenwerking moesten worden gebracht, te bereiken.

Wanneer dan voor dit alles op deze plaats BOEKE hulde en dank wordt gebracht, moge daaraan de wensch worden verbonden, dat ook van uit de Leidsche studeerkamer, waar het BOEKE gegeven zal zijn, de lijn door te trekken, die zoo duidelijk uit zijn leven en werken in Nederlandsch-Indië sprak, nog menige bijdrage zich naar ons tijdschrift zal richten.

V. D. BUSSCHE.

The American Presidential Office, its political value.

by

A. VANDENBOSCH
(University of Kentucky, U.S.A.)

Address delivered at the invitation of the Faculty of Law, Batavia, Java, on March 27th, 1930.

Constitutions, like men, are the children of their age. About the thought patterns and political theories of the latter half of the 18th century and its influence on the American constitution volumes have been written and I shall not attempt to review them here. I shall pass over the tremendous influence of Montesquieu and his theory of the separation of powers, of the example of the British government, which was then in the early stages of the development of the parliamentary system, and of the historical importance of our own colonial precedents. But there are two influences I would like briefly to touch upon, because they are mentioned much less frequently than the others. There was first of all the desire to elevate the office of the presidency above localities, states, sections, parties, and the masses. The constitution was formed in the back wash of the democratic tide of revolutionary days. It was a time of sober second thought. The president was to be chosen, not directly by the masses, nor by the House of Representatives, but by an independent electoral college, or as you call it here by a system of *getrapt kiesrecht.* — The system was furthermore devised so as to give some certainty that the choice would fall upon a national figure who would have the confidence of all sections and classes. Each member of the electoral college had two votes, one of which he might cast for a favorite son of his own state, and a second which must be cast for some person outside of his state. It was hoped that the second votes would concentrate upon the outstanding national figure of the day, such as George Washington was at the time.

The second influence to which I wish briefly to call your attention is the general thought pattern of the day, which was dominated by the ideas suggested by the Newtonian laws of gravity. We all know how the thought of the last seventy years has been saturated with the ideas of organic evolution. In its origin a biological conception, it has found its way into all spheres and situations, often where it has very little application. Just so the thought of the latter half of the 18th century was saturated with the Newtonian principles. The American constitution clearly reveals that thought pattern. Instead of thinking of the state and government in terms of an organism, as we are now so prone to do, the Constitutional Fathers thought of it in terms of a mechanism, a machine. And just as the solar bodies are kept in their places by physical mechanical laws, so the different parts of the government were to be kept in their places by a system of checks and balances. Instead of organic union there was to be mechanical separation.

The main outlines of the position of the presidency are known to you, and in some respects are not unlike that of your Governor General. The president is not chosen by Congress nor is he responsible to it. The heads of departments are appointed by him, subject to the confirmation of the Senate, and are responsible to him alone. The president has the power of veto, and for a bill to become a law over his veto a two-thirds vote of both houses is required. The president negotiates treaties, but must have the consent of the Senate by a two-thirds vote for ratification. Neither the president nor the heads of departments appear in Congress either for the introduction of measures, debate or interpellation. The president is commander in chief of the Army and Navy. Compared to your government in India the separation between the legislature and the executive is much more complete in the United States than it is here, where the heads of departments appear in the Volksraad. Moreover, there is no provision in the American system as there is in yours for the breaking of serious deadlocks between the executive and legislative departments.

It is one thing to draw up a constitution; it is another thing to predict how it will operate in practice. Government is a living thing, and no living thing can ever be impounded within the walls

of a hard and fast system. So the written constitution of the Fathers is one thing; the living constitution under which the American people are governed is quite another. Of the many differences between the written and the living constitution this is not the place to speak; an Englishman has written a whole volume on these differences. But the difference between these two constitutions should never be lost sight of if one is to understand the actual American constitutional system. And it may be mentioned in passing that the American constitution was devised for the prevention rather than the accomplishment of acts, whereas the rapid tempo of modern life requires the doing even more than the prevention of acts.

Practice had to develop agencies for cooperation between the president, the Senate and the House. Some uniting force had to be found, and oddly enough, it was found in just that institution which the Fathers least of all desired and most wished to be rid of, namely, the political party. The Constitutional Fathers did not want parties, but they had drafted a constitution which made parties highly necessary for its operation. The political party came in to form some sort of a union between the departments. It united what the constitution would keep apart. Parties were brought in to overcome the checks and separation of powers.

How do the parties perform this coordinating function? By placing candidates in the field, all holding the same principles and pledged to the same program, for the House, the Senate and the presidency. The party winning a majority of the seats in the House, the Senate and electing the president can, by rigid party discipline, carry out a declared policy. Members of Congress and the president are generally willing to accept party discipline, for reelection more frequently depends upon the popularity of the party than upon personal popularity. The means party leaders have of keeping their representatives in Congress disciplined are numerous, and a discussion of them would carry me too far afield. Suffice it to say that they exist and that too much independence upon the part of the individual members of Congress is suicidal.

Now one thing is peculiar about this party control. Whereas in the parliamentary system the party also performs a similar function of coordinating the legislative and executive departments,

the party is taken into the government structure, and exercises its control from within. Under the American system the parties perform this control from the outside. This has a serious consequence. Party leaders under the parliamentary system are also the responsible leaders in the government. In the American system the real party leaders, the men who control and bring about cooperation between the executive and legislature do not always occupy responsible positions in the government. This is more true of the state and local governments than of the national government where this outside control has been given the name "invisible government".

This brings us to the question of leadership. Where must leadership come under this system? From the president, from the Senate or from the House? And if leadership is to come from the last two, from what person or group of persons? The Fathers apparently gave little thought to this question; they probably expected the three departments would be in practice, as well as in theory, coordinate and coequal.

In the first forty years of our national history leadership rested with the House, and in particular with the speaker of the House. The most powerful figures were then found in the House. No less a person than Henry Clay, the great compromiser, left the Senate to enter the House, and it was there as speaker that he played a dominant role in American politics. Later, when the center of influence and power had shifted to the Senate, Clay shifted with it, and again entered the Senate. It was popularly thought that since all revenue bills must originate in the House it had the so called power over the purse, in the train of which must follow every other power. But this great power shortly became illusory, for the Senate has the unlimited power of amending revenue as well as all other bills. Thus it sometimes happens that the Senate changes every clause in a revenue bill except the "be it enacted" clause.

Since about 1830 the struggle for leadership has been between the president and the Senate, with now one in the ascendancy and then the other. Why the Senate should win leadership from the House is not so difficult to explain, for the House rapidly increased in size while the size of the Senate grew more slowly, and is still

a small body, thus giving each member greater influence. In the power of confirmation of appointments and the power of ratification of treaties the Senate has two powers, not shared by the House, which became increasingly important and gave it a constantly growing prestige.

Let us turn to the more interesting and more important struggle for leadership between the president and the Senate. The views of the early presidents, with the possible exception of Jefferson, were decidedly not those of leadership. Their attitudes with respect to leadership can be seen from their views on the veto. The presidents before Jackson never used the veto, nor thought they had the right to use the veto, on measures they considered unwise, but only to check measures that they regarded as unconstitutional. This change in the conception of the extent of the veto enormously extended the power and leadership of the presidency. From the days of Jackson until Wilson the presidency has, with alternate swings of the pendulum, enjoyed a tremendous growth in power and prestige. Certain it is that had Washington been able to see the office under Wilson he would not have recognized it as the same he once filled.

The presidency is as big as the man who fills it; its power and importance expands and contracts with the personality of the man who fills it. Under the powerful personalities of Jackson, Lincoln, Cleveland, Roosevelt, and Wilson, the power of the office expanded enormously, and under the lesser personalities who filled the office between these men the role and power of the office again contracted, but it never shrank to quite its previous dimensions. The power of the office is best described as an ascending spiral, reaching its greatest height under Wilson.

Opposing views as to the powers of the office are interestingly illustrated by the ideas of Taft and Roosevelt. Taft, the constitutional lawyer believed, and as president shaped his conduct of the office in accordance with the belief, that the president has only such powers as the constitution has specifically delegated to him; while Roosevelt, the great popular political leader, expressed the conviction, and conducted himself accordingly, that the president may do anything not prohibited to him by the constitution. Legally, from the point of view of the written constitution, Taft was

right; actually, and from the point of view of the living constitution Roosevelt was right. The people demand leadership in their government, and they now look to the president to give it. A president is largely judged a success or a failure on the basis of whether or not he has furnished that national leadership.

Now what are the tools at hand for the exercise of presidential leadership? Since the constitution did not give the president the direct means of leadership he must resort to indirect means, means outside of the constitution, or means found in the constitution but never intended for such use. First of all, in the dispensing of patronage the president has a tool of great utility. A congressman willingly following his leadership is rewarded with an abundance of good positions for distribution among his followers; a congressman opposing his leadership is punished by being deprived of all patronage. And of course, a congressman with positions with which to reward the faithful has many supporters; a congressman unable to distribute such gifts will find few ardent supporters for reelection. A few rebellious senators, of the president's own party, have been completely stripped off all patronage; in fact, the president gave the patronage in their states to the opponents of the rebellious senators. Few congressmen are able to hold their own in such warfare. Lest I leave a wrong impression I hasten to add that we have made considerable headway against the spoils system. However, of the 600,000 positions under the federal government, the president still has about 10,000 at his disposal for patronage.

In the veto power the presidents have developed a powerful instrument of control over legislation. It is used not merely as a negative power, but as a positive one as well. Neither the president nor department heads appear in Congress, and thus can not introduce legislation. But even before a bill comes before the House, while it is still in the committee stage, the president can invite the congressional leaders to the White House for breakfast, and there solemnly inform them that the bill does not meet his approval, and that unless such and such modifications are made he will veto it when it comes to him for signature. Now when one remembers that a bill can be passed over the president's veto only by a two-thirds vote, a vote only rarely achieved, one can under-

stand the power of the president's suggestion. Though the constitution never intended it, the able president has by indirect means become our chief legislator as well as our chief executive.

Whoever may have been the leader of the party previous to his election, the president becomes the leader of his party. In case of weak personalities there may be some doubt, sometimes considerable doubt, as to where the leadership of the party resides, but in the case of a strong personality there can be no doubt whatever. The prestige and power of the office if skillfully used is irresistible. Few can stand up against it. A powerful president can generally break all opposition against himself in his own party. He can withhold patronage from rebels; he can send out word that they be given positions only on the non-important congressional committees, that their bills be smothered in committee, that no party funds be spent to aid in their campaign, and the president may even throw his support in the nominating campaign to the opponents of the disloyal congressman. In his bitter fight on Senator Reed Wilson purposely sent a letter to a friend in Missouri to be used against the Senator in his campaign for reelection, in which Reed was branded by the President as "incapable of sustained loyalty to any cause or any person". Reed is one of the few men who successfully ran up against the presidential buzzsaw during the Wilson regime. However in Reed Wilson encountered a personality more colorful and little less striking and powerful than his own.

The president has the advantage over all other competitors for leadership in the continuous and torrential publicity that now flows from his office. His every move is broadcast; he has but to whisper today and tomorrow it is screamed from a thousand newspapers. He can get before the public just about what he wants. The president can always put his case before the people; his opponents can do so only with great difficulty. And for the most part the press is favorable to the president. It is almost regarded unpatriotic for a Washington correspondent to be anything but generous. Indeed so far has this gone in recent years that the real stature of the president is often concealed from the people by a favorable press.

It was Jackson who first democratized the presidency. As part

of his campaign of winning leadership from Congress he laid great stress on the presidency as peculiarly the people's organ. He emphasized the fact that the president alone represented all the people and he stormed against the senatorial oligarchy. From that day until this all the skillful presidents have utilized this idea and, in their contests with Congress, have not infrequently appealed to the people for support against that body. Roosevelt and Wilson developed the technique of appealing to the people to a very high degree. Wilson during the first six years of his office used this devise of leadership with singular success. He hopefully resorted to it again in 1919 in his contest with the Senate over the League of Nations. He set out on a speaking tour of the country, "a swing around the circuit". But this time he did not receive the overwhelming response he had expected. The terrible realization of this fact was greater than his weary mind and tired body could bear, causing the sudden physical collapse which put a dramatic end to his speaking itinerary.

This power of the president of appealing to the people for support of his program has been enormously extended by the invention of the radio. He can make a direct appeal to the 120 million American people without even leaving Washington. That this will greatly strengthen the power of the presidency no observing student of American politics can doubt.

I have already said that the living constitution is no static thing. What then are the recent tendencies with respect to the presidential office? Is the presidency moving in the direction of an elected dictatorship; or are there signs, feeble though they be, of a tendency toward parliamentary government? The pendulum of American politics swings from the side of strong presidential leadership to senatorial control. The American people sense the need of presidential leadership and yet fear a dictatorship. Thus after a period of strong executive leadership the people again turn to congressional chaos, for that is what really results when the president surrenders control to Congress, for no person or group in Congress is in a position to give the leadership required to make our system function effectively. Since Wilson we have been in a period of congressional chaos, but in course of time we may expect the usual reaction. People will then again demand a presi-

dential candidate with outstanding ability for political leadership.

During the Harding and Coolidge administrations some incidents occurred, which had they developed might have led to some form of congressional responsibility. You may have heard something of the oil and other scandals of the Harding administration. There was no doubt of the president's innocence, but several department heads were regarded either as unfaithful or incompetent for high office. The heads of the departments are removable only by the president, but when the president failed to take action, Congress literally bombarded the White House until it had obtained the removal or resignation of two department heads. In the end the president had to yield to Congress, and it is interesting to note that the resolution passed by Congress demanding the dismissal of the secretaries read almost identically like that of the lack of confidence resolutions of British parliamentary practice. This single incident does not, of course, establish congressional control over department heads but it is a precedent in that direction.

To understand the next incident — the Coolidge-Warren incident — it is necessary to keep in mind the distinction between the written constitution and the constitution of usage. According to the written constitution department heads receive their office upon nomination of the president and the confirmation of the Senate. But the custom had become firmly established of senatorial approval of whomever the president named. It was felt that since these officials were responsible to the president alone he ought to have an absolutely free hand in the choice of his cabinet members. For sixty years the senatorial vote on the appointment of department heads had been a dead formality. But shortly after Congress had succeeded in forcing the removal of two department heads as just related, it failed to approve President Coolidge's appointment of Charles B. Warren as Attorney-General, thus breaking a precedent of over sixty years, and one which was thought to have become firmly established.

These two incidents, following hard upon each other, indicate a vigorous attempt on the part of Congress to take leadership out of the president's hands not only, but even to set up a sort of cabinet responsibility to Congress rather than to the president.

The effort failed, as it would seem every such effort must fail, because the power and prestige of the presidency is too great. Under weak presidents Congress may go far, but the moment it has to deal with a strong president its previous gains are quickly swept away.

I wish to draw your attention for a moment to still another significant incident of a few years ago. We have in the United States the two parties system, but occasionally in periods of great discontent, a third party develops strength and sometimes as in 1912 and 1924 it even threatens to sweep away one of the old parties. Now the constitution provides that in case no presidential candidate receives a majority in the electoral college, the lower house of Congress shall choose the president. Senator La Follette, the third party candidate in 1924, had no hope of winning a majorlty of the electoral votes, and that was probably not his purpose. But he probably did hope to throw the election into Congress. In that case he would hold the balance of power and could throw the election to the one of the two major candidates most strongly inclined toward his own policies, and probably wring additional concessions from him. Coolidge did receive a majority of the electoral college, so the scheme failed. Sad to say, there is a serious obstacle to the development of this scheme of bridging the gap, shall we say chasm, which divides the presidency and Congress, and that is that when the House chooses the president upon the failure of the electoral college to do so, it votes by state units and not as individual members. This is a fatal weakness of the scheme.

There have been periods during which there has been considerable dissatisfaction with the wide separation between the president and Congress, and proposals have been made by allowing the department heads to sit in Congress, though without the right to vote. But the American people, though eager innovators in most every other field, are extremely conservative in government and politics. Everytime anything like this is suggested there is a hue and a cry against removing the landmarks of the Fathers. Many fear, while others hope, that if the proposal were put into practice it would mean the gradual development of a parliamentary system. But the whole matter may be dismissed because there is no likelihood of its being put into practice.

The disadvantages of the American system have been often pointed out, no less at home than abroad. The numerous and long continued deadlocks between the president and Congress are often stressed in the indictment drawn up against the American system. Now I have not been uncritical of the system myself but I do think that many of its defects are not inherent, but are due to certain peculiarities which might easily be changed without doing injury to the main structure of the system itself. Such features as the bicameral legislature, the overlapping terms of the Senators, the fact that the terms of office of the representatives, senators, and the president do not coincide, the equality of states in representation in the Senate, the twothirds vote for the ratification of treaties: these all are features calculated to further deadlocks. In fact they are such as to make smooth operation of the constitutional system a miracle. But I have a feeling that we will not always continue these defects, but that some day we shall take the work in hand of ironing out some of these points of friction.

From what I have said you will undoubtedly bring a second indictment against the system and that is that it encourages the retention of the spoils system. Here, too, I think we must be careful of ascribing to the system something that may be largely incidental. The spoils system can in large part be explained by our pioneer democracy, and as the conditions which created the spoils system are disappearing, the institution is itself disappearing, too. Public opinion will not indefinitely condone the practice of distributing offices for political purposes and already great limitations have been placed upon it.

But there are two charges against the system which are more serious. The first is that the voters are uncertain as to what qualities are required for the presidential office. Some contend that he must be an outstanding executive, a business executive even; while others insist that he must be an outstanding political leader. From students of government and politics it seems to me there can come only one answer, and that is that he be an outstanding political leader. The executives ought to come from the permanent, career men in the departments, and may be even brought in from the outside for certain departments, but the president must be a person who is schooled in the art of formulating policy and per-

suading Congress and the people to accept it. He must have a large understanding of human nature and great qualities of leadership, for as Al Smith put it, "It is one thing to draw up an excellent measure in an office, it is another thing to get the people to accept it". Or as the ancient Greek jurist said to the gathered assembly of the city-state for which he had drafted a constitution, "This is not the best I could draft, but it is the best I can get you to accept". And that under the American system means more even than it means elsewhere.

This popular confusion as to the qualities needed for the presidental office was one of the chief characteristics of the last campaign. Al Smith, who fought his way from one elective office to another until he was four times governor of New York, is one of the greatest political leaders America has ever produced. As a popular leader and popular political educator he is without a peer. With a Republican majority against him in the state-legislature, obstructing his every move, he was still able by means of his powerful leadership to achieve a most remarkable array of important legislation and governmental reforms. Under such a personality the American system is seen at its best and operates very effectively. Opposed to Mr. Smith was Herbert Hoover, a famous mining engineer, relief administrator and efficient Secretary of Commerce. But Mr. Hoover had never held an elective office and had had no experience as a political leader. The American people had to choose between an extraordinary political leader and an unusually able executive. Its decision is a matter of history; how well the efficient secretary will be able to manipulate Congress and lead the people is a matter which is now in the course of settlement. The problem remains but I think we may look with some confidence to experience and political education of the people for improvement in this matter.

A serious defect of the system is that it does not tend to produce the leadership so necessary for its smooth operation. The way to the prime ministership, at least in Britain, is through long years of parliamentary training in party leadership. Not all of our presidents have had that training, and largely for the reason that that is normally not the way to the presidency. Long years of national political leadership, congressional leadership, is certain to make

one unavailable as candidate for the highest office in the land. Many of our greatest national leaders, such as Clay, Webster, Calhoun and Bryan were passed by and lesser lights selected. Most of our greatest presidents, such as Lincoln, Cleveland, Roosevelt and Wilson, did not have behind them years of successful congressional leadership. Humanly speaking, they were accidents; they were not the normal fruits of the system. However, I wish to warn against stressing this point too much; for I think it will be conceded that not all prime ministers have been supremely great men either!

I am somewhat of the opinion that a great improvement would be made in our constitutional system if we should give Congress power to elect the president. It might raise the quality of our presidents,elevate the prestige of Congress which like parliamentary bodies everywhere has in recent years suffered a sad depression, and it would give us a happy escape from the silly and decadent nominating conventions. But I can not guarantee that all these improvements would result, and I am quite certain that the people will not be quickly induced to give up the election of the president by their own suffrage.

Having said so much in a critical vein of the American constitutional system, I may be pardoned for saying a few words in its praise. The stability, continuity, and independence of the president's office are worthy of serious consideration when contrasted with the post-war experience of certain European countries with their ever-tottering ministries. The reaction against the parliamentary system is quite general throughout the world. In times of strain and stress the advantages of the presidential system are not lightly to be ignored. Under a great political leader the system works very well. The explanation of the popularity of the presidential office with the American people lies in the fact that they regard the president as the representative of all the people, and not the representative of sections or classes. The president has the good will and support of the people to elevate himself to great national leadership. Presidents are deeply conscious of this great confidence and this consciousness never fails to elevate the incumbent of the office. This consciousness has even lifted a few incumbents of rather small stature to unexpected heights of conduct and

performance. The office has never been soiled; some presidents have been mistaken in their views and rash in their acts, a few have been duped, but none has ever been guilty of dishonoring the office. In spite of all cricisms, under this system a struggling nation of 3,000,000 seaboard farmers has developed into a world power of 120,000,000 people. Surely such a system may lay some claim to political prudence and sagacity.

De Depressie in de Transportbedrijven.

door

Ir. W. C. D. Haarman.

In het Decembernummer van dit tijdschrift (No. 6 13e Jaarg.) komt onder bovenstaanden titel, waaraan echter een vraagteeken werd toegevoegd, een beschouwing voor van de hand van Prof. Ir. P. N. Max, die zoo niet het doel heeft de zienswijzen in mijn — als lichtvaardig gekwalificeerd — artikel te weerleggen, dan toch zeker beoogt den door mijn betoog gemaakten indruk geheel of althans zooveel mogelijk weg te nemen. Bij nauwkeurige lezing blijkt namelijk, dat het door Prof. Max beweerde voor het grootste gedeelte geheel langs het betoog heen gaat en voor zoover het technische deel betreft, een aantal terechtwijzigingen bevat met het doel mijn wijze van bestudeering van de spoorweg-technische literatuur — als niet behoorlijk gekwalificeerd —, in het licht te stellen, zonder dat deze kwalificatie op zich zelf ook maar op eenigszins behoorlijke wijze door argumenten anders dan gemeenplaatsen wordt gestaafd, en zonder dat wederom het principe wordt aangetast.

Er zou voor mij dan ook in het geheel geen reden zijn op deze kwestie terug te komen, ware het niet, dat de indruk, die achterblijft, een verder vooroordeel tegen beschikbaarstelling der benzinebelasting c.a. voor aanleg en onderhoud van rijwegen zou versterken en de aanleg van spoorwegen — ik denk hierbij o.m. aan de pionierlijnen — à priori als economisch juist zou worden beschouwd. Daar het principe in dit opzicht door mij van zeer groot belang geacht wordt, zal het, naar aanleiding van de opmerkingen van Prof. Max, nogmaals aan een beschouwing worden onderworpen.

Prof. Max komt na opsomming van de exploitatie-uitkomsten van de acht voornaamste spoor- en tramwegmaatschappijen — in den vervolge te begrijpen onder den naam spoor- of tramwegmijen —

tot de conclusie, „dat er van de door Ir. HAARMAN gesignaleerde depressie niets te bespeuren valt".

Een depressie ontwikkelt zich langzaam, een crisis snel. De ontwikkeling van de depressie bij de spoorwegen begint met het personenvervoer en strekt zich daarna uit over het goederenvervoer; deze situatie doet zich in de zelfde volgorde voor over nagenoeg de geheele wereld. Dit is de korte inhoud van pg. 375 2e alinea e.v. Een paar blz. verder schreef ik, n.l. op blz. 391, dat de depressie haar hoogtepunt nog niet heeft bereikt en ik poogde met een enkel cijfervoorbeeld, om de gedachten te bepalen, aan te toonen, dat de positie van het goederenvervoer der Indische sporen n.m.m. niet onaangetast zou blijven. Er kan nl. een aanval verwacht worden, wanneer met grooter laadvermogen en met Dieselmotoren (goedkoopere brandstof) zal worden gereden, in welk geval alleen het massa- en ver-transport den sporen zal blijven. Het is echter n.m.m. de vraag, of het massatransport en het ver-transport in dit eilandenrijk in zoodanige grootte aanwezig zullen blijken te zijn, dat een spoorweg, op de tegenwoordige wijze geëxploiteerd, van het hem in de toekomst overblijvende vervoer tegen de dan geldende met het autotransport concurreerende tarieven, zal kunnen rendeeren. *)

De conclusie van Prof. MAX, dat de depressie zich nu nog niet in de totaal-uitkomsten der spoorwegen afteekent, is dus geenszins in tegenspraak met de strekking van mijn betoog, doch daarmede geheel in overeenstemming. Wanneer echter de conclusie, die uit deze cijfers getrokken wordt, luidt, dat er van een depressie geen sprake is, derhalve ook niet in het personenvervoer, dan is het dus aan mij om aan te toonen, dat de sporen in Ned.-Indië de eene verder en de andere minder ver in de depressie zijn geraakt, wat betreft het passagiersvervoer en dat de invloed op het goederenvervoer door enkele reeds gesignaleerd is.

Tegen de verwachting van Prof. MAX in is dit heel gemakkelijk aan te toonen, *zelfs* uit de jaarverslagen van de acht voornaamste Mijen, die bij hem als bewijs van het tegendeel moesten dienen.

De reeksen van jaarverslagen van alle acht genoemde Mijen ademen precies den zelfden geest; het zijn alle miniatuur variaties

*) Op blz. 407 14e r.v.o. staat: „maar uiteraard zal niet alle transport per *spoor* worden verricht"; dit moet zijn *auto*.

op het zelfde thema: Mindere opbrengst van personenvervoer ondanks de verlaagde tarieven en de verbeterde exploitatie en vermeerderde inkomsten van het goederenvervoer ontstaan uit grootere oogsten (vooral van suiker) en meerdere opbrengst van de bevolkingscultures. Omdat deze toestand door mij algemeen als bekend werd verondersteld had ik allerminst verwacht dit nog met bewijzen te moeten staven; daar ik nu echter geen grond kan laten aan de veronderstelling, dat één der acht Mijen aan het begin der depressie ontkomen is, zullen de meest typeerende zinsneden en cijfers ter zake uit de jaarverslagen naar voren worden gebracht.

Het Jaarverslag van de N. I. S. vermeldt: „In het tweede halfjaar „van 1924 neemt de mededinging van de auto's plotseling sterk toe", men schatte „plotseling" naar waarde, en verder blz. 9: „*Verlaging van het tarief tot ongeveer één cent per reizigerskilometer brengt wel is waar de reiskosten meer in overeenstemming met de draagkracht van den inlander, doch laat in verband met de sterk gestegen exploitatiekosten bijna geen winst voor den vervoerder over*". Het resultaat van de verlaging kon eerst in '26 worden beoordeeld. In '26 gaf het „zoowel voor aantal als voor opbrengst een *daling* te zien". „Zoo had de tariefsverlaging tot één cent per reizigerkm. op de baanvakken Djocja — Tempel en Babat — Soemari een belangrijke toename van het aantal reizigers ten gevolge, doordat de nieuwe vrachtprijs beter onder hun bereik viel. Op eerstgenoemde baanvak was die toename hoewel belangrijk niet voldoende om de tariefsverlaging financieel te dekken". In 1927 wordt geconstateerd, dat een aandeel van het personenvervoer kon worden behouden, zij het ten koste van hoogere exploitatie-uitgaven en in 1928 heet het: „De opbrengst van het vervoer is *onrustbarend gedaald*. Door belangrijke tariefsverlaging en *verbetering in de reisgelegenheid* is getracht het vervoer te doen toenemen. Deze maatregelen zijn wel is waar niet zonder gevolg gebleven, maar toch was de opbrengst zeer ongunstig vergeleken met voorafgaande jaren" n.l. 9,1% *meer vervoer* en *f* 553.511 *minder opbrengst;* de grootere totaal-opbrengst is toe te schrijven aan het grootere goederenvervoer voornamelijk benzine 122.000 ton tegen 39.000 ton in '26, residu 135.000 t. tegen 30.000 t., petroleum 112.000 t. tegen 45.000 t., cassave 176.000 t. tegen 34.300 t. en suiker 522.400 t. tegen 413.000 t. in '26.

De *Semarang-Cheribon St. Mij.*, wier personenvervoer sedert 1921 afnam, kreeg een kleine opleving sinds het inleggen van sneltreinen, echter deze, „noch de invoering van het 1½ ct. Km. tarief hebben „bij deze klasse de uitwerking gehad, die daarvan gehoopt werd". Men zag eene vermeerdering van het aantal treinkilometers met 9% en van het aantal reizigers met 1,8%, terwijl de opbrengst met 11,2% verminderde. Daar redelijkerwijze verondersteld mag worden, dat bedoelde maatregelen niet waren genomen uit filantropische overwegingen jegens de reizigers, maar noodzakelijk waren uit een oogpunt van winstgevende exploitatie — al staat het er niet zoo duidelijk als in het verslag van de N. I. S. — kan worden aangenomen, dat ook deze Mij niet aan de depressie ontkomen is, daar tegenover ƒ 2,7 millioen reizigersopbrengst in 1921 een bedrag staat van ƒ 1,7 millioen in 1928. De opbrengst per treinkm. van ƒ 1,095 in 1926 liep terug tot ƒ 0,975 in 1928. Het goederenvervoer steeg van ƒ 3,8 millioen in '23 tot ƒ 4,6 millioen in 1928. De stijgende dividenden moeten, behalve aan het vermeerderde goederenvervoer, worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat de exploitatiekosten constant bleven en derhalve het quotient exploitatiekosten: bruto-ontvangsten kon worden teruggebracht van 58,5% in '22 tot 46,4% in '28. Dat de S. C. op haar hoede is voor de vracht-auto's leert de zinsnede: „Hoewel de concurrentie, die het goederenvervoer door de vrachtauto's wordt aangedaan nog gering is, zoo valt op te merken, dat zij veld wint".

De *Semarang-Joana St. Mij.* heeft eveneens tegen een hevige autobus-concurrentie te kampen. Zij exploiteert de stadslijn te Semarang en de z.g. buitenlijnen tusschen Semarang, Rembang en Tjepoe. De ontvangsten uit reizigersvervoer groot ƒ 1,7 millioen in '23 liepen tot ƒ 1,5 millioen terug in '28; die uit goederenvervoer stegen van ƒ 2,2 tot ƒ 2,9 millioen en de exploitatiekosten konden in hetzelfde tijdvak worden teruggebracht van ƒ 2,6 tot ƒ 2,5 millioen; de netto opbrengst vermeerderde derhalve van ƒ 1,5 tot ƒ 1,9 millioen. Behalve aan de versobering is deze vermeerdering toe te schrijven aan de grootere oogsten i.c. de suiker, die 25% grooter was dan in 1927. Verder zegt het verslag: „Als afweermiddel tegen de autobusconcurrentie, waarvoor deze tariefsverlaging eigenlijk bedoeld was, heeft zij geen succes gehad". In de inlandersklasse moet de toename „behalve aan den gunstigen econo-

mischen toestand der bevolking, worden toegeschreven aan den terugkeer tot het vóóroorlogstarief van 1 ct. per km....." „De opbrengst nam intusschen niet in de zelfde mate toe; deze vermeerderde slechts met ƒ 13.139 (1,3%)". Of de meerdere exploitatiekosten daarmee werden goedgemaakt vermeldt het verslag niet en mag m.i. worden betwijfeld. Het autobuspark wordt belangrijk uitgebreid, om althans een deel der passagiers voor de Mij te behouden.

De *Serajoedal St. Mij.* is er evenmin in geslaagd het verloren gebied te herwinnen door terugkeer tot het één-centstarief. Weliswaar nam het aantal dank zij de tariefsverlaging toe (verslag '28), maar „de toeneming van het aantal reizigers was intusschen niet groot genoeg om ook vermeerdering van opbrengst te geven, deze *verminderde* integendeel van rond ƒ 41.000 in '27 tot rond ƒ 37.200". De toeneming van den totalen opbrengst is afkomstig van het goederenvervoer. Besloten werd zelf een busdienst tusschen Poerwokerto en Wonosobo te exploiteeren.

De *Malang St. Mij.* meent, dat het één-centstarief nog loonend is, maar dat „een autobusexploitatie met zoodanig tarief op den duur niet zal uitkomen" en „daarom staat o.i. vast, dat wij ook in de toekomst op een belangrijk reizigersvervoer in de derde klasse zullen kunnen blijven rekenen". Deze verwachting zal m.i. beschaamd worden, daar ze op de verkeerde veronderstelling berust, dat het bustarief niet hooger mag zijn, dan dat van de tram, terwijl voorts de exploitatiekosten van een autobus meer zullen meevallen dan de Mij. blijkbaar rekent. De opbrengst is echter van ƒ 264.565 op ƒ 217.872 terug geloopen, met welk verlies men zich zal „dienen te troosten om grooter nadeel te voorkomen". Het verlies werd niet gecompenseerd door grooter goederenvervoer, wel werd de exploitatiecoëfficient belangrijk gedrukt.

Het heeft mij eenigszins verbaasd, dat de *Kediri St. Mij.* eveneens is opgenomen onder de maatschappijen, die niets van de depressie zouden hebben bemerkt, en wel in het bijzonder in verband met de uitlatingen in het jaarverslag '27, betrekking hebbende op de besprekingen, die de Directeur H. F. VAN STIPRIAAN LUISCIUS (Oud Hisp. S. S.) mocht hebben met den Resident over de autobus-verordening en de motiveering van haar afkondiging, n.l. omdat de auto's tot „zulke lage vrachtprijzen exploiteeren, *dat*

daartegen door onze tramtarieven niet te strijden viel." Het argument van het niet-afschrijven op de auto's is niet steekhoudend, omdat dit buiten de bemoeienis van de overheid valt en het een concurrent niets aangaat hoe een andere zaak financieel geleid wordt. „Is de Gewestelijke verordening eenmaal van kracht, dan zullen alleen de goed onderhouden bussen kunnen blijven rijden, hetgeen slechts kan geschieden tegen zoodanige vrachtprijzen, dat onze tarieven met vrucht daartegen kunnen concurreeren". In verband met de instelling van de Provincies Oost-Java en Midden-Java moest de verordening worden gedeponeerd en de inkomsten uit reizigersverkeer liepen terug van ƒ 292.864 in 1923 tot ƒ 185.202 in 1928. De opbrengst van het goederenvervoer steeg van ƒ 536.670 in 1923 tot ƒ 599.540 in 1927 en bedroeg in 1928 slechts ƒ 568.961 ten gevolge van het niet geheel afvoeren van de suikeroogst.

Vooral ten aanzien van deze Maatschappij heerscht derhalve eenig verschil van meening tusschen de spoorwegautoriteiten-zelf over het aanwezig zijn van eene depressie en het zou in het belang van den indruk naar buiten gewenscht zijn, dat beide specialiteiten het in dezen wat meer eens werden. De Directie van de Kediri St. Mij. kan niet strijden tegen de lage autobustarieven, maar verwacht (het staat er met een openhartigheid, die te prijzen valt) met vrucht te kunnen concurreeren, als de verordening van kracht is, die door goed onderhoud de passagiers en door groote afschrijving de busexploitanten beschermt. Charité bien ordonné etc. Lijnrecht in tegenspraak met deze meening staat die van Prof. MAX, die de cijfers dezer Mij. gebruikt om aan te toonen, dat er geen vuiltje aan de lucht is. Wanneer inderdaad bij een Mij., die zoowel passagiers als goederen vervoert, eerst van een depressie zou mogen worden gesproken, als deze uit de totaal cijfers blijkt — al leert de geschiedenis, dat een depressie zich via het personenvervoer ontwikkelt — dan zou uiteraard het afkondigen van een verordening, die concurrentie belet dan wel bemoeielijkt, in hooge mate onbillijk zijn en in strijd met het openbaar belang, daar vooral de groote factor, het niet-rendeeren van het kapitaal der tram, wier bestaan geen oogenblik werd bedreigd, niet kan worden aangevoerd en derhalve het handhaven der oude tarieven slechts dient voor uitkeeren van meerder dividend aan aandeelhouders. Zoolang de partijen niet ten volle tot overeenstemming zijn gekomen ligt het

m.i. niet op den weg der overheid door verordeningen de busconcurrentie in dergelijke gevallen te beletten of te bemoeielijken. De Kediri- en de Malang-tram rijden nog niet met autobussen.

De *Modjokerto St. Mij.* ging reeds in 1923 tot tariefsverlaging over. „De gedeeltelijke wijzigingen in ons tarief, welke ten doel hadden door vermindering van vrachtprijs meer opbrengst door meer reizigers te krijgen, hadden niet het effect, dat ervan verwacht werd. Verdere pogingen om in die richting verbetering te zoeken meenden wij danook voorloopig achterwege te moeten laten". „Het reizigersvervoer ging in opbrengst 14% achteruit". In 1926 deed „een en ander ons personentarief weer dalen". „De ingevoerde tariefsverlagingen..... hebben tot nog toe geen succes gehad. Zij hebben mogelijk verdere daling voorkomen en hebben de autobussen tot tarieven gedwongen, die geen loonende exploitatie toelaten (?), doch tot vermeerdering van opbrengst hebben zij niet geleid". De autobussen hadden ook ditmaal een taaier leven, dan de spoor dacht, want, „bedroegen in 1924 de opbrengsten van het reizigersvervoer nog 28% van der totaal inkomsten, in het verslag (bedoeld over 1928) is deze verhouding tot beneden de 16% gedaald en wel als gevolg van de sedert '24 steeds toegenomen concurrentie der autobussen. *Dat dit geringe aandeel in de totaal opbrengst niet voldoende is om de kosten voor het reizigersvervoer goed te maken, behoeven wij niet nader aan te toonen*". De Mij. exploiteert nu zelf bussen, waarvan de exploitatie (blijkbaar tot verwondering) meevalt.

De *Deli Spoorweg Mij.* maakt in verslag 1923 reeds melding van autobus mededinging. „De meeste zorg baart de ongebreidelde (!) concurrentie der autobussen. Dit verschijnsel doet zich zoo algemeen voor over de geheele wereld, dat het een vraagstuk van eerste importantie is geworden in alle landen, waar spoor- en tramwegen in haar bestaan worden bedreigd, de openbare wegen worden vernield en de gevaren voor het publiek meer en meer aan het licht treden (Charité etc.) zoodat met grond mag worden verwacht, dat van overheidswege maatregelen zullen worden getroffen om het gebruik van dit nieuwe (!) vervoermiddel althans eenigermate aan banden te leggen". Sinds 1927 heeft de D. S. M. ook autobussen; voor deze geldt b.s. blijkbaar niet.

De inkomsten uit reizigersvervoer zijn in 1924 gedaald, daarna

gestegen tot ƒ 2,6 millioen in 1926 om daarna langzamerhand te dalen tot ƒ 2,5 millioen in 1928. „Als voornaamste oorzaak van den achteruitgang moet wederom de concurrentie worden genoemd, die wij van het autoverkeer ondervinden". „Wij verwachten ook voor het jaar 1929 geen verbetering, maar *zullen trachten door te nemen maatregelen, het bereikte opbrengstcijfer te handhaven, waarbij ook de exploitatiekosten in het oog zullen zijn te houden*".

De verslagen van de *Pasoeroean St. Mij.* en van de *Probolinggo St. Mij.* ademen geen anderen geest, evenmin die van den dienst der S. S. en Tr. Of het echter juist is bij de Staatsspoor in zijn tegenwoordige gedaante van een depressie te spreken moet m.i. worden betwijfeld, daar het bedrijf niet werd opgezet met het geprononceerde doel winst te behalen, het heeft zelfs in sommige van zijn lijnen een vooropgesteld staatkundig (militair) dan wel politiek-economisch doel (pionierlijnen). Mocht het eens zoover komen, dat de door Ir. STAARGAARD gewenschte bedrijfsvorm tot stand komt en mocht het lossere verband met den Staat het dan mogelijk maken een bedrijfspolitiek te voeren, waarbij het zwaartepunt meer gelegd wordt naar het technisch-economische, dan zal het voor die latere bedrijfspolitiek van het hoogste belang zijn het begin-kapitaal zoodanig te schatten, dat de mogelijkheid van een behoorlijke rentabiliteit in uitzicht gesteld wordt, terwijl tevens door schepping van reservefondsen als anderszins reeds van den aanvang af een toestand ware te formeeren, waardoor de directe vergelijking met de particuliere sporen zonder al te groote onnauwkeurigheid mogelijk zal worden. De meerdere aan den bouw der sporen bestede kapitalen zouden dan afgeboekt dienen te worden op rekening van het beoogde staatkundig of volkshuishoudelijke doel, ten behoeve waarvan diensten reeds zijn of nog worden gepresteerd. Dit zal dan een volledig inzicht kunnen geven in de financieele mogelijkheden. Het is heelemaal niet onwaarschijnlijk, dat wanneer na tijd en wijle deze bedrijfsvorm zal zijn tot stand gekomen, het automobilisme zich reeds zoover heeft uitgebreid, dat Indië — vooral Java — ook niet ontkomt aan dit deel der wereldspoorweg-evolutie en het verminderen van het aantal maatschappijen een noodzakelijkheid wordt om de sporen in de gegeven omstandigheden zoo economisch mogelijk te beheeren of deze zoo noodig uit Staat- en volkshuishoudkundig opzicht in stand te

houden. Of de tendenz zich zóóver ontwikkelen zal, is nu nog niet te zeggen; de mogelijkheid bestaat echter.

Voor de S. S. lijkt mij derhalve het woord depressie in zijn economische beteekenis voorloopig minder op zijn plaats. Wanneer men echter de verslagen van dezen Dienst vergelijkt met die van de particuliere spoorwegen dan is het verschil niet bijster groot en krijgt men ook geheel en al den indruk, dat de grootere exploitatie-overschotten alleen te danken zijn aan het vermeerderde vervoer ten gevolge van de grootere oogsten van de laatste jaren.

Onder de overige maatschappijen, die haar positie konden handhaven, begrijpt Prof. MAX er eenige, die door een verordening worden beschermd, zooals b.v. de stadstram der O. J. S. te Soerabaja en de stadstram te Semarang van de S. J. S. en derhalve buiten het kader van het betoog vallen, terwijl de positie van de N. I. T. M., de B. E. T. en lijn Makassar-Talakar hem onbekend moet zijn, tenzij Prof. MAX onder het handhaven van haar positie iets anders verstaat dan ik. Bij deze lijnen kan m.i. ten rechte gesproken worden van een crisis.

Wanneer Prof. MAX zich tot doel had gesteld om met de cijfers van het goederenvervoer en met die van den totaal-opbrengst aan te toonen, dat het personenvervoer voor de Indische sporen geen levensbehoefte gebleken zou zijn in tegenstelling met wat men vroeger had verondersteld en dat deze dank zij een conservatief beheer en een intensieve bewerking van de „goederenmarkt" n.z.m. de toekomst met vertrouwen konden tegemoet zien, dan zou dit als een min of meer optimistische verwachting moeten zijn gekenmerkt zelfs voor de acht voornaamste sporen, maar wanneer mijn geachte debater uit de eindresultaten echter de conclusie trekt, dat er van de door mij gesignaleerde depressie niets te bespeuren valt, dan kan ik daar slechts tegenoverstellen, dat ik na een behoorlijke bestudeering van de spoorweg-economische literatuur niet tot een andere opinie kon komen, dan die uitgedrukt in mijn artikel, nl. dat wat betreft het passagiersvervoer de depressie zich in bijna vollen omvang heeft laten voelen, dat een begin van de autoconcurrentie op het vrachtgoederengebied reeds merkbaar is en dat in de toekomst ook door de Indische sporen een zware concurrentiestrijd tegen de vrachtauto zal moeten worden gevoerd, al zijn deze sporen aan den eersten aanslag ontkomen dank zij een

goed beheer en de omstandigheid, dat het massa-goederenvervoer — tengevolge van de veel grootere oogsten —sneller toenam, dan het aantal vrachtauto's.

De door Prof. MAX gesignaleerde onjuistheden betreffende het verkeer op de rijwegen hebben niet zoo'n invloed op de tendenz van het artikel, als het op het eerste gezicht lijkt. Zelfs wanneer Prof. MAX zijn correcties betrekking hebbende op bepaalde gevallen invoert en den invloed daarvan op het eindcijfer nagaat, dan heeft dit tot gevolg, dat een „luxe" Ford met kapitalistische neigingen betreffende de rentabiliteit van zijn bedrijf in stede van het door mij genoemde bedrag van *f* 3660 een bedrag van rond *f* 3000 per jaar aan deze belastingen offert. Daar ik veronderstel, dat de buitenstaander allicht geneigd is om aan te nemen, dat de waarheid in het midden ligt, heb ik redenen om met het resultaat tevreden te zijn.

De beschouwingen betreffende het verkeer over de rijwegen en de financiering van de aan de wegen te besteden kosten zijn afwijkend van die, welke ik heb aangetroffen en zij zijn in strijd met de technisch-economische basis, waarop het vraagstuk is gesteld. Een en ander treft mij te meer, daar ik verwachtte, dat Prof. MAX bekend zou zijn met het door mij ingenomen standpunt in de verkeerseconomie, dat ik in den *„Ingenieur"* No. 50 1928 en No. 15 1929 in verband met de bestrijding van de wenschelijkheid van pionier-spoorwegaanleg op Midden-Sumatra uitvoerig heb uiteen gezet.

Allereerst zij opgemerkt, dat bij deze vraagstukken de politieke en de technische economie door hun samenhang en onderling verband niet gescheiden te behandelen zijn en de kwestie uit een algemeen volkshuishoudkundig standpunt moet worden bekeken, waarbij de oorzaken van het verschil in inzicht in den loop der tijden zorgvuldig zijn te onderzoeken. De rijweg heeft door alle tijden heen niet alleen een volkshuishoudkundige functie vervuld, maar ook een algemeen staatkundige, zoodat reeds á priori is in te zien, dat een gedeelte der kosten altijd ten laste zal moeten blijven van de algemeene staatsuitgaven. Derhalve is een theoretisch juiste oplossing van de financieele kwestie niet te bereiken en blijft slechts over aan de verschillende factoren de waarde toe te meten, die noodig zal zijn om tot een redelijk compromis te komen. Merk-

waardig is, dat de tolheffing op de wegen eerst in de middeleeuwen is ingevoerd. De Romeinen kenden dit recht niet, hetgeen moet worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat de functie hunner wegen een absoluut militaire was en het onderhoud in heerendienst werd uitgevoerd door de aanwonenden; het nut als handelsweg viel tegenover het militaire in het niet. Met den macht der ridders veranderde het inzicht in het kostenprincipe van den wegenbouw en kwam, behalve een groot aantal in onze oogen onbillijke feodale rechten, het recht van tolheffing om in de kosten van het onderhoud te voorzien. Naarmate de macht der edelen toenam werd echter het onderhoud der wegen bijzaak en werden de inkomsten uit tollen en andere rechten (Grundruhr) hoofdzaak. Wanneer Prof. MAX echter zoover gaat, dat hij twijfelt aan de verplichting van den Staat, om de inkomsten van de belasting, opgebracht door de gebruikers van een openbaar gebruiksgoed, aan dit verbruiksgoed ten goede te doen komen, dan plaatst hij zich hierdoor op het zelfde standpunt als de edelen vd. en staat daarin voorzoover mij bekend sinds deze heerschappij alleen.

Dat voor het gebruik der wegen betaald moet worden zal niemand in twijfel trekken. De eerste economen, w.o. ADAM SMITH (1776), waren geheel overtuigd van het recht van tolheffing naar het gewicht als bijdrage voor het onderhoud en de waardevermindering der wegen en bruggen. SMITH verdedigt dit standpunt door aan te voeren, dat door goed onderhoud der wegen de vrachten belangrijk lager worden en zoodoende het eindresultaat gunstig is voor den consument, op wie ten slotte toch alle kosten worden afgewenteld. Naar het zich laat aanzien is er volgens Smith nauwelijks een doelmatiger wijze van heffing te bedenken.

De Fransche revolutie had ook haar invloed op de verkeerseconomie door het opheffen der weg-tollen. In 1866 schrijft PFEIFFER: „Wir glauben mit Sicherheit voraus sagen zu dürfen, dasz die letzte Stunde für diese Einnahmequelle geschlagen hat und dasz in kurzer Zeit nirgends mehr diese lästige und gemeinschädliche Gebühr wird erhoben werden". Zijn argument is, dat alle goederen goedkooper worden en dat derhalve de geheele gemeenschap van de prijsvermindering van goed

onderhoud profiteert. Hij kwalificeert de wegen derhalve als instellingen van algemeen nut, daarbij blijkbaar van de veronderstelling uitgaande, dat het voordeel dat elk individu trekt uit een goed wegennet uit volkshuishoudkundig oogpunt practisch gelijkgesteld kan worden aan of evenredig met de door hem betaalde belastingen, terwijl SMITH de kosten verdeelt min of meer evenredig met de consumptie.

Tusschen deze twee uiterste meeningen is in den loop der tijden een groot aantal overgangen ontstaan, terwijl met de opkomst van de sporen naast het staatkundige en het volkshuishoudkundige doel zich de factor der rentabiliteit of de technische economie begint af te teekenen. LORENZ v. STEIN zegt b.v. dat de wegenbelasting niet te verdedigen is, omdat wat betreft de „gewone" wegen de kosten op het individu verhaald niet evenredig zijn aan het belang, dat de gemeenschap er van heeft. Waar echter kostbare werken als berg- en moeraswegen, of bruggen, noodig zijn om de transportkosten te verlagen daar zijn weg- en bruggelden volgens v. STEIN gerechtvaardigd. De spoorwegen brachten de technische mogelijkheid met zich mede, om vroeger onoverkomelijke natuurmoeilijkheden te overwinnen en hadden zoodoende een grooten invloed op het totstandkomen van de moeielijk aan te leggen en derhalve zeer kostbare bergwegen met tunnels en groote bruggen; de intensiteit van het verkeer over de rijwegen nam in deze periode echter belangrijk af en daarmee ook de economische beteekenis. SAX vindt de afwenteling op den consument bij het wegvallen van weggelden te lastig en te langzaam en voor den kooper het nut te onzeker en te ongelijkmatig. „Mit der algemeinen gleichmäszigen Ausdehnung des Wegenetzes der Kunststraszen... wird es zich rechtfertigen lassen den öffentlichen Beitrag „aus algemeinen Mitteln" immer mehr zu vergröszern, absolut und relativ gegenüber der Gegenleistung von Spezialinteressenten..... Aber auch denn gestattet und verlangt oft selbst der Grundsatz von Leistung und Gegenleistung noch seine Anwendung um die Wegebaulast möglichst gerecht und ökonomisch zweckmäszig zu verteilen und dadurch auch die Ausdehnung und Verbesserung des Wegenetzes zu erleichtern".

SAX beschouwt de automobiel nog als „Luxusverkehr..... der schon in vielen Gegenden den verlassenen Straszenzügen selbst

entlang der Eisenbahn einen neuen Fernverkehr zuführt"..... derhalve als compagnon der spoorwegen en niet als de concurrent, die zij geworden is. Het door SAX hier naar voren gebrachte standpunt wordt tegenwoordig door zeer velen gedeeld, en geeft dus drie belanghebbenden in de kostenverdeeling van de wegenbouw n.l. de staat, de gemeenschap en de direct-belanghebbenden voor wie de weg een openbaar gebruiksgoed is en die daar meer dan normaal van profiteeren. Daar de automobiel geen luxe meer is, maar een gewoon verkeersmiddel is het begrip van „Leistung und Wiederleistung" n.m.m. wel op de benzinebelasting en de wegonderhoudskosten van toepassing. Zonder dieper op deze kwestie in te gaan zal duidelijk zijn, dat, hoewel dus een absoluut juiste verdeeling van de kosten niet is te bereiken, de *aanlegkosten* van rijwegen (niet speciaal autowegen) *nimmer geheel ten laste van de benzinebelasting* (en nog wel van één jaar) mogen worden gebracht, en zeker niet in het bijzondere geval van pionierwegen en militaire wegen, waarbij het volkshuishoudkundig en het staatsbelang domineerend zijn en dit heel duidelijk aan het licht treedt. Dat de Staat dit standpunt zal gaan innemen wordt door alle voorstanders van de begrootingspolitiek-VAN GIJN tegemoet gezien.

Geheel of zoo goed als geheel ten laste van de autorijders zullen allereerst onderhoud en verbetering der doorgaande wegen zijn te brengen, en daarna andere wegen met druk autoverkeer. Indien er na aftrek van deze kosten nog geld overschiet is het van geen bijzonder economisch of staatkundig belang, of het restant wordt gebruikt voor aanleg of onderhoud van wegen van mindere beteekenis (karrewegen, militaire of pionierwegen), echter nimmer zal men dezen gang van zaken mogen omdraaien.

De omstandigheid, dat de splitsing niet ver genoeg doorgevoerd is, is oorzaak van de eenigszins verrassende uitkomst van Prof. MAX. De beteekenis van de diverse soorten van rijwegen is ook ten opzichte van de spoorwegen geheel verschillend. Men denke zich den niet te verwerpen toestand, dat de spoorwegen en de hoofdverkeerswegen langs hetzelfde tracé zijn aangelegd en dat zich bij elke secundaire weg een station bevindt. Uit principieel staatkundig en politiek-economisch oogpunt kan dan òf de rijweg òf de spoorweg worden gemist, daar de mogelijkheid van de verbinding bestaat, echter nimmer het net van secun-

daire wegen, dat dient om de goederen naar den hoofdrijweg of naar den spoorweg te vervoeren. Zou men de secundaire wegen door de autorijders willen laten bekostigen, voor het geval, dat de hoofdverkeersweg een rijweg is, dan is het logisch, dat het onderhoud van de secundaire wegen gedeeltelijk ten laste van de spoorwegen zou moeten komen, indien de hoofdverkeersweg een spoorweg is. Deze verdeeling werd nog nimmer toegepast en ik geloof niet dat de sporen in die gebieden, waar nog geen rijwegen min of meer parallel met de sporen loopen, erg veel voor het principe van van „Leistung und Wiederleistung" zullen voelen.

Verkeerstellingen worden in Indië nog niet gehouden in den omvang, die gewenscht is voor het trekken van omlijnde conclusies op dit terrein. Teneinde echter een toelichting te kunnen geven, wat de verhouding van het belang van de diverse met den wegenaanleg beoogde doeleinden kan zijn, geef ik de uitkomst van een Amerikaansche becijfering, waarvan de resultaten in andere gevallen niet veel afwijken. Ook voor Indië zullen deze cijfers in hun strekking zijn te aanvaarden. De conclusies, die uit de verkeerstellingen waren te trekken, luiden, dat voor buitenwegen slechts 5% der totaal weglengte ± 40% van het verkeer draagt, de volgende 5% draagt ± 20% van het verkeer, derhalve draagt 10% der wegen reeds ± 60% van het verkeer. De volgende 5% weglengte draagt ± 15% verkeer, zoodat 15% der weglengte 75% draagt. De daarop volgende 5% wordt over 10% der weglengte vervoerd, waardoor 25% van de weglengte 80% van het verkeer te verwerken krijgen en er voor de overschietende 75% weglengte niet meer overschiet dan 20% van het verkeer of $^1/_{30}$ van het maximum. Uit deze cijfers zal duidelijk zijn, dat bij den aanleg dezer wegen het staatkundig of volkshuishoudkundig belang voorzat en ook dat de fondsen voor onderhoud aan de algemeene inkomsten zijn te ontleenen, maar nimmer geheel aan de autobelastingen. Zou men echter in den eersten tijd de baten der belastingen willen verdeelen evenredig met de verkeersdichtheid, dan zou men zeer waarschijnlijk tot de ontdekking komen, dat de toegestane fondsen voor de hoofdverkeerswegen meer dan toereikend zouden zijn, maar daarentegen tekorten zouden vertoonen voor de laatste 75% der wegen.

Het technisch-economisch beginsel kan derhalve slechts op de

hoofdverkeerswegen worden toegepast, dus in eerste instantie alleen op die wegen, die min of meer parallel loopen met de spoorwegen.

Een bijdrage uit een Wegenfonds voor het onderhoud der wegen van lageren rang rekening houdend met het verkeer is alleszins billijk. De vraag of dit Wegenfonds alleen ten laste van de banden- en benzinegebruikers zal komen, of dat de spoorwegen eveneens daarin moeten storten valt buiten het kader van dit betoog.

De onderhoudskosten van *auto*wegen van het Java-type zijn beslist niet hooger, dan door mij opgegeven. Daar voor de breedte van de Porrongweg 7½ à 9 M. wordt aangehaald heeft Prof. MAX blijkbaar de karrenweg — die door mij uitdrukkelijk werd uitgeschakeld en buitengewoon duur in onderhoud is — mede in de berekening getrokken. Overigens is zelfs dàn nog de vergelijking buitengewoon gunstig n.l. *f* 3200 p. km. onderhoud en *f* 10 à *f* 15000 belastingopbrengst, zoodat aan de tendenz geen andere richting wordt gegeven.

Eveneens heeft de uitlating, dat de Preanger hoofdwegen *f* 1000 en meer per km. per jaar aan onderhoud kosten, mij in dit verband eenigszins verwonderd. Voor kort was een dergelijk bedrag alleen noodig voor den weg Bandoeng — Tjimahi en de zeer groote onderhoudskosten van dezen weg zijn zoo goed als geheel en al toe te schrijven aan de vernieling, die de grobaks aanrichten aan de niet tegen ijzeren banden bestand zijnde oppervlakte asphalteering, hetgeen zeer duidelijk door den gebruiker is te onderkennen. Vermindering of vermeerdering van automobielverkeer binnen zeer ruime grenzen zou op deze onderhoudskosten van geringen invloed zijn. De aanval treft derhalve geen doel, daar hier geen sprake is van slijtage door auto's. De technisch-economische reden, waarom deze weg die hooge onderhoudskosten vergt, was een van de redenen, die mij er toe bracht het bestreden artikel te publiceeren n.l. de omstandigheid, dat den wegonderhouder geen fondsen ter beschikking worden gesteld, waardoor hij in staat is, afdoende maatregelen te nemen; zij het door wegverbreeding, zij het door aanbrengen van een eerste klasse verharding die sterk genoeg is. Het hiermee gemoeide bedrag, waardoor men gedurende tientallen van jaren geholpen is, bedraagt eenige tientallen duizenden guldens.

per km. en staat derhalve in geen verhouding tot de opbrengst der autobelastingen. Dat geen weg bestand zou zijn tegen het nog altijd betrekkelijk geringe verkeer over de Indische wegen is een fabel. Hoe zou het er dan voor de Europeesche steden uitzien om te zwijgen van New York enz., maar wel wordt de fabel treurige waarheid als de baten voor andere doeleinden worden aangewend en de lasten door de sporen (zie aldaar) breed worden uitgemeten als argument tegen (oneerlijke) autoconcurrentie.

Over de technische opmerkingen wil ik in dit niet-technische tijdschrift kort zijn. De boutade over de spoorwegen betreft de ondervindingen, die elk opdoet, wanneer hij met de sporen reist en is als zoodanig neergeschreven. Overigens kon gevoeglijk worden verwacht, dat de opmerking van het voorbijgaan der vooruitgang van de techniek minder samenhangt met de behoorlijke bestudeering van de spoorwegtechnische literatuur door ondergekende, dan met de uitspraak, die hij steeds van spoorwegtechnische zijde heeft mogen vernemen, wanneer het onderwerp door hem op het tapijt werd gebracht. Het zelfde argument, dat nu als activiteitsbewijs voor de spoorwegen wordt aangehaald, diende echter toen, in verband met een mislukking, als argument, om er de onmogelijkheid van aan te toonen. Dat de proeven in Europa nu „met belangstelling worden gevolgd" moet dus inderdaad al als een vooruitgang worden beschouwd.

„Dien aangaande kan worden opgemerkt, dat de Dieselmotor reeds in 1913 in Zwitserland en Duitschland voor spoorwegtractie werd beproefd. De Wereldoorlog bracht hierin stagnatie in de ontwikkeling; deze zet zich thans voort." Ten einde de juistheid van mijn bewering omtrent een te geringe daadwerkelijke belangstelling van de sporen ook in Europa voor Dieseltractie aan te toonen moge ik de volgende bronnen aanhalen.

De onder *„Triebwagen"* [1]) voorkomende mededeeling in de uit tien dikke deelen bestaande Encyklopädie des Eisenbahnwesens, die Prof. MAX wel bekend zal zijn (Band 9, 1921), bevat zoo goed als geen verder nieuws van constructie of exploitatie van de onder

[1]) Triebwagen of Oeltriebwagen zijn door verbrandingsmotoren aangedreven personen- of goederenwagens, die dus vrij veel hebben van electrische tramwagens zonder beugel. Het aantal bij de Deutsche Reichsbahn in gebruik bedroeg dato 30 Juni 1929 257 stuks tegenover 848 electrische motorwagens.

„*Electrische Eisenbahnen*" in 1913 beschreven wagen, dan dat de ontwikkeling door de oorlog was tegengehouden. Uit eenige details blijkt, dat het benzol (of benzine) wagens betreft, die in Duitschland, blijkbaar ter onderscheiding van de electrische motorwagens met toegevoerde stroom, onder de „Oeltriebwagen" worden gerekend. De exploitatie van beide soorten is nagenoeg hetzelfde, zoodat dit een detail van ondergeschikte beteekenis is.

Onder „*Electrische Eisenbahnen*" (2e Aufl. 1913 Bnd. 4 afdeeling VII *Automobile Triebwagen* onderafdeeling b) wordt het volgende vermeld: „Die Ausrüsting... der sog. Benzin-, Benzol- oder Gasolinelectrischen Triebwagen ist von der vorher beschriebenen Bauart (nl. accuwagens) wesentlich verschieden. Die bedeutenden Verbesserungen der Explosions (bzw. Verbrennungs-) motoren für Benzin, Benzol, Gasolin, Rohöl, u.s.w. wie sie mit dem *Aufschwunge des Automobilismus* Hand in Hand gingen, lieszen derartige Motoren als genügend betriebsicher erscheinen um Eisenbahnfahrzeuge damit zu betreiben". De beschreven wagen is zooals boven opgemerkt een Benzol-electrische wagen, derhalve geen Diesel.

Volgens Electrische Kraftbetrieb und Bahnen (4 Mei 1913) zouden er einde 1913 tien stuks Benzol-electrische Triebwagen in bedrijf zijn, terwijl op dat laatste tijdstip de Dieselelectrische Triebwagen nog in aanbouw zouden zijn.

„Der erste in Deutschland gebaute Triebwagen mit Dieselmaschinen und electrische Uebertragung" (Zeitschrift Verein Deutscher Ing. 1914 blz. 981) bestemd voor de Saksische Staatsspoor deed zijn proefrit 20-24 April 1914.

Hoe de sporen tegenover Dieseltractie stonden leert de mededeeling in het Z. V. D. Eisenbahnverwaltungen van 18 Maart 1914 betreffende een proefrit (lees reclamerit) van een Zweedsche Dieseltriebwagen vervaardigd door de A. B. Dieselmotorer Stockholm over de banen van een zeer groot aantal Duitsche Spoorweg Mijen, met het doel „die Verwendbarkeit des Fahrzeuges zu beweisen". De veronderstelling komt op, dat de proeven van deze wagen, die moeielijk ergens anders over kon rijden, dan over de rails van de spoorwegen, met belangstelling werden gevolgd, maar de verontschuldiging, die de Encyklopädie des Eisenbahnwesens in 1921 meent te moeten aanvoeren voor het geringe gebruik n.l.

„es lag kein Bedürfnis vor" geeft eenige aanwijzing betreffende de reden van de activiteit op dit gebied.

Het gebruik van Benzinemotoren voor spoorweg-tractie is echter veel ouder dan de Encykl. d. Eisenbahwesens aangeeft. De Daimler Motoren Gesellschaft heeft in haar eersten tijd gehoopt afzetgebied te vinden bij het railverkeer en zij bouwde in 1895 een benzinewagen, die ten slotte aan de Wurtembergsche spoorwegen is verkocht. De resultaten waren niet onbevredigend, maar er werd er geen nabesteld. Evenzoo ging het met een wagen, die in 1902 werd gebouwd en door de Zwitsersche Bondspoorwegen werd overgenomen; ofschoon deze wagen een levensduur bereikte van 90.000 K.M. volgde geen nabestelling.

Wat betreft de locomotieven met verbrandingsmotoren worde opgemerkt, dat deze ouder zijn dan de Triebwagen. De eerste werd geleverd door DAIMLER aan de aannemersfirma HYNECKEN in 1891 voor het trekken van kipkarren; sedert 1894 zijn meerdere van dergelijke locomotieven afgeleverd.

De Dieselmotor werd in 1897 door DIESEL op de markt gebracht en in 1903 voor het eerst in een schip geplaatst. Het gebruik als scheepsmotor maakte echter eerst groote vorderingen toen omstreeks 1908 de omkeerbare Diesel werd uitgevonden.

De allereerste Diesellocomotief werd door DIESEL, KLOSE en SULZER gebouwd en deze is inderdaad in 1913 in Zwitserland en Duitschland beproefd n.l. op 31 Maart van Winterthur naar Grunewald, waar zij 4 April aankwam. Bij de derde proefrit brak de krukas. Na de herstelling werden op 14 Febr. 1914 de proeven voortgezet en reeds bij de volgende rit scheurde een van de cylinders. Deze locomotief heeft echter zijn ontwikkeling geenszins voortgezet; deze werd afgebroken zonder dat de oorlog er iets mede had uit te staan. Zooals zal blijken had men er na deze eene proefneming reeds genoeg van. In de door mij aangehaalde lezing van Dr. BROWN wordt deze locomotief even genoemd en wordt een bijzondere lof toegezwaaid aan het driemanschap. Van steun van de sporen heb ik echter nergens iets aangetroffen.

In de Encyklopädie des Eisenbahnwesens zal men tevergeefs naar eenige bijzonderheid over deze of andere Diesellocomotieven zoeken, hetgeen misschien wel redenen zal hebben, maar in elk geval niet van een bijzondere belangstelling getuigt.

Hoe men in Duitschland tegenover de Groszdiesellokomotieve stond leert de aanmaak van de twee Russische locomotieven. Bij bestelling van de 2000 stuks stoomlocomotieven in Duitschland in 1920 werd door LOMONOSSOFF gepoogd tien stuks hiervan als Diesellocomotief te doen uitvoeren. Het idee vond echter geen steun bij het Verkeerscommissariaat (d.w.z. de spoorwegen). Eerst in 1921 werd door LENIN-zelf, waarschijnlijk op aandringen van Prof. LOMONOSSOFF, opdracht gegeven tot het maken van twee stuks Diesellocomotieven, een Dieselelectrische No. 001 bij Hohenzollern en een Schelestlocomotief bij Armstrong; deze laatste werd gecanceld. Ongeveer te gelijker tijd is in Duitschland besteld de No. 005 met een versnellingsbak en electromagnetische koppeling. De motoren dezer locomotieven zijn M. A. N. U.-bootsmotoren met 450 omw. 1 min. en gewicht van 23 kg./pk. derhalve geen speciale locomotief-Diesels. De No. 001 is na een korte beproeving in Duitschland naar Rusland vertrokken, omdat men er daar dringende behoefte aan had, de No. 005 is in Duitschland vrij uitvoerig op de proefstand en op de sporen der Deutsche Reichsbahn beproefd en eerst toen deze proeven zeer gunstig verloopen waren heeft de D. R. een locomotief in opdracht gegeven aan Esslingen in samenwerking met MAN.

De motoren der Russische locomotieven zijn zooals gezegd duikboot motoren en waren door hun zwaarte, voortkomende uit gering toerental, voor spoorwegtractie niet ideaal. Als lichte snellooper werden toen reeds de eerste toepassingen bekend van de vliegtuigmotoren, waarbij het gelukt was, zij het met opoffering van den levensduur, het gewicht tot 5 kg./pk. terug te brengen. Nadat op de Eisenbahn Technische Tagung des Vereins Deutscher Ingenieure 28 Jan. '25 na een uitvoerige gedachtenwisseling door LOMONOSSOFF de eischen van een Dieselmotor voor spoorwegtractie waren geformuleerd — o.m. gewicht van ongeveer 12 kg./pk. en 14-20 omw./sec. — begon MAN onmiddellijk met het ontwerp en kwam reeds in '26 voor den dag met de eerste loc-Diesel die 100 P.K. per cylinder gaf bij een toerental van 12 per sec., dat tot 17 kon worden opgevoerd. Tegelijkertijd n.l. midden '25 kwam BEARDMORE met zijn 12″ × 12″ motor van 2000 pk., bij een toerental van 12,5 dat later kon worden opgevoerd tot 15.

Het doet aan de strekking van het betoog weinig of niets af of

de eerste Diesel-tractie op de spoorwegen in 1913 of in 1914 werd beproefd, of dat door een behoorlijke studie mogelijk nog een ouder exemplaar kan worden opgespoord, al zou het uit technisch-historisch oogpunt ongetwijfeld van belang zijn, te weten welke spoorwegen in stilte aan de ontwikkeling ervan hebben gewerkt en met welk materieel, maar wanneer in 1921 de Encyklopädie des Eisenbahnwesens als reden voor de geringe belangstelling aangeeft „Indessen liegt auf deutschen Bahnen kein Bedürfnis vor" en het aantal stoomlocomotieven in dien tijd in Duitschland de 20.000 bereikte, dan laat ik het gaarne aan het oordeel van anderen over, zoowel van den treinpassagier, als van hem, die er een behoorlijke bestudeering der technische spoorwegliteratuur voor over heeft, om te constateeren hoe groot de invloed van de spoorwegen op de Diesel is geweest vóór den tijd, dat de concurrent op den weg zich in volle sterkte had laten kijken. Maar de zaak waar het om gaat is, dat de spoorwegen de ontwikkeling met veel of weinig belangstelling hebben gadegeslagen, zelfs hun sporen ter beschikking hebben gesteld voor de proefnemingen, maar eerst in den allerlaatsten tijd — die bewuste tijd van de autoconcurrentie — zijn overgegaan tot het geven van enkele bestellingen, waardoor den constructeur de gelegenheid geven werd een type te doen ontstaan, dat voor spoorwegtractie geschikt was. Er is geen enkele reden om er aan te twijfelen, dat wanneer de sporen hun belangstelling in de motortractie bij de opkomst van het automobilisme in bestellingen hadden doen blijken er minstens even spoedig betrouwbare Triebwagen als betrouwbare automobielen waren geweest, zoodat de passagiers der sporen en vooral der Indische sporen zich niet sedert tien of mogelijk twintig jaren zouden hebben behoeven te onderwerpen aan een soort transport, waartoe zij door het monopolie *) genoodzaakt werden.

's Gravenhage, Febr. 1930.

---

*) Niemand minder dan Ir. W. F. STAARGAARD gebruikt de uitdrukking „..... en met het geleidelijk verliezen van haar monopolistisch karakter" in „Een zelfstandig Staatsspoorbedrijf" blz. 8; zie ook b.v. SAX deel III *Konzequenzen des Monopols.*

De Desapolitie in het Regentschap Sragen (Soerakarta),

DOOR

D. H. MEIJER [1]).

I. De gevaren waartegen het dorp zich beschermt.

De gevaren, welke de rust in het dorp bedreigen, kan men indeelen naar den aard van de maatregelen door de dorpsgemeenschap getroffen, in: gevaren, welke van buiten af komen en gevaren, welke ook binnen de grenzen van het dorp zelf bestaan.

Tot de eerste categorie behooren: veediefstal, diefstal door twee of meer vereenigde personen, voorafgegaan door, vergezeld of gevolgd van geweld of bedreiging met geweld.

Tot beide categoriën behoort de veel voorkomende vorm van diefstal bij nacht door middel van ondergraving of braak, benevens de brandstichting.

De verzamelnaam voor zware beroepsmisdadigers is *doerdjana* of *loen*. De misdadigers, die zich slechts aan lichte misdrijven schuldig maakten, heeten *weri*. De nachtelijke roovers, die geweld plegen, worden onderverdeeld in:

a. *kètjoe* = een rooversbende van 6 tot 30 lieden;
b. *kojok* = een rooversbende van 4 of 5 lieden;
c. *tjoeleng* = een troep 3 man.

De hoofdman van een bende wordt *bènggol* genoemd.

De lieden, die hun handwerk maken van diefstal bij nacht door middel van ondergraving van den huiswand, rekent men tot de groep *maling*.

Het karakter van de twee soorten van misdrijven is geheel ver-

1) Van de Heeren R. M. T. SOEMONAGORO, Regent van Sragen en Ng. ATMOPRANOTO, Assistent-wedana van Sambiredjo, ontving ik inlichtingen en hulp, waardoor ik in staat was dit onderwerp te bestudeeren.

schillend. De ketjoe's komen openlijk op hun doel af en trachten door geweld te oefenen het gestelde doel te bereiken. De aard van deze roofpartij maakt het beslist noodzakelijk, dat men een terrein van actie kiest, alwaar de bewoners de gezichten van de roovers niet kennen.

Hetzelfde verschijnsel, dat zich af en toe in Europa voordoet, kan men bij de ketjoe's waarnemen: zij hoeden zich angstvallig voor vergrijp tegen de wet in hun eigen woonplaats, omdat daarmede de continuiteit van het bedrijf op het spel zou staan. Zelfs indien de plaatselijke politieambtenaar weet, wat voor vleesch hij in den kuip heeft, laat hij deze misdadigers met rust, zoolang hij geen overlast van hen heeft. Wellicht mogen zij als „verklikker" optreden.

Mogen de ketjoe's op het moment, dat de eigenlijke actie begint, gerucht maken, voor den inbreker is het van het grootste belang, dat zijn operaties geruischloos worden ondernomen. Zoodra de omgeving gewekt wordt door eenig geluid, veroorzaakt door zijn bewegingen, is zijn onderneming al mislukt. Een goede afloop van zijn onderneming is afhankelijk van de behendigheid, waarmede hij is toegerust.

Wij zullen thans nagaan, hoe de zware misdadiger zich op zijn werk voorbereidt, daarna zullen wij aandacht schenken aan den inbreker en den gelegenheidsmisdadiger.

Wanneer een Javaan, ongeacht het feit of hij goede of slechte bedoelingen heeft, iets belangrijks wil gaan ondernemen, komen de animistische overblijfselen van vrees voor het onbekende hem plagen. Hij tracht zich daartegen te wapenen door middel van eene samengestelde methode van onderzoek, met behulp waarvan hij verschillende belangrijke vraagpunten tracht te beantwoorden.

Het gunstigste tijdstip om te handelen, de beste plaats van actie, de richting, waarin hij deze plaats moet naderen en verlaten, al deze dubieuze punten moeten tot een bepaalden graad van zekerheid opgehelderd worden alvorens iets ondernomen wordt.

Men zou kunnen zeggen, dat de persoon die iets wil beginnen, zich eerst de noodzakelijke dosis zelfbewustheid moet vergaren, door langs mystieken weg zich den gunstigen afloop van de onderneming te suggereeren.

De driestheid, waarmede de roovers vaak optreden, is dan ook

niet in de eerste plaats een kwestie van persoonlijken moed, doch is rechtevenredig met de graad van zekerheid omtrent den afloop, dien men tengevolge van het gecompliceerde onderzoek meent te hebben. Het onderwerp van dievenbijgeloof is door Raden PRAWOTO behandeld [1]), zoodat wij slechts enkele voor een goed begrip van zaken noodwendige onderdeelen zullen releveeren.

De misdadigers worden geholpen door de booze geesten *(kala)*, doch ondanks deze bondgenooten kunnen zij de beschermgeesten *(danjang)* van het dorp niet zonder overleg verschalken. Gelukkig voor de dieven, zijn deze danjangs behept met menschelijke zwakheden. De geest verlaat het dorp wel eens *(tinggal danjang)*, of houdt zich bezig met minnekoozen *(danjang penganten)*.

Het is nu de kunst om de tijdstippen van mindere waakzaamheid van den danjang te berekenen, zoodat men de tegenpartij in eene zwakke positie aantreft.

Men bereikt dit door middel van tellingen, waarvan wij de drie soorten zullen noemen. De telling, gebruikt om te onderzoeken welke dorpen door hunne beschermgeesten op een bepaalden datum zijn verlaten, heet *pedanjangan*. De techniek van deze telling berust op het toekennen van cijferwaarden aan de dagen van de vijfdaagsche (pasarweek) en van de zevendaagsche week.

De dorpsbevolking gebruikt eene combinatie van deze twee weken, welke combinatie zich om de 35 dagen herhaalt. De waarden van de bij elkaar behoorende dagen worden bij elkaar opgeteld, waarna deze som in verband wordt gebracht met het Javaansche alphabet. Op deze wijze bepaalt men de beginletters der dorpen, waar men op bepaalde dagen geluk zal hebben.

De tweede soort van telling richt zich op het verkrijgen van de wetenschap in welke richting men bij ontdekking moet vluchten en heet *kalamoeding* (kala = booze geest; moeding = wetenschap). Bij deze telling gebruikt men een windroos. In het middelpunt van de roos en op de vier hoofdwindrichtingen worden steentjes of pitjes gelegd tot een totaal, dat overeenkomt met de cijferwaarde van den tevoren bepaalden gecombineerden dag.

Volgens vastgestelde regelen worden deze steentjes verlegd,

1) Tijdschrift van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, deel LVIII, afl. 3.

waarna men tenslotte de windrichting vindt, welke gunstig is voor de vlucht.

De derde soort telling dient om te onderzoeken, of men, ingeval van verzet, met succes kan doortasten en de politie kan verslaan. Figuur 1 stelt zulk een *Radjamoeka* genaamde telling voor.

De teekening bestaat uit twee concentrische regelmatige achthoeken, welke door diagonalen verdeeld zijn in 8 gelijkbeenige driehoeken. De groote driehoeken zijn van 1 tot 8 genummerd, terwijl door middel van onderverdeeling van de diagonalen de dagen van de maand binnen de buitenste deelen van deze driehoeken (trapezia) geschreven zijn.

Verder ziet men in iederen grooten driehoek twee menschelijke figuurtjes, t.w. 1 in den kleinen driehoek en 1 in het trapezium. Deze menschenfiguurtjes zijn niet alle intact.

In de *buitenste* rij zijn het slechts die in de driehoeken Nos. 1, 2, 5, 6, en 7; in de *binnenste rij* de figuurtjes in de driehoeken Nos. 3, 4, 6, 8.

De geschonden figuurtjes van de buitenste rij zijn die in driehoeken Nos. :

3. : de beide armen ontbreken;
4. : de linker arm ontbreekt;
8. : de beide armen ontbreken.

De geschonden figuurtjes van de binnenste rij zijn die in de driehoeken Nos. :

1. : het hoofd ontbreekt;
2. : de beide armen ontbreken;
5. : het onderlijf en de beenen ontbreken;
7. : idem

Merkwaardig is, dat van de menschenfiguurtjes der buitenste rij geen vitale lichaamsdeelen ontbreken, van de binnenste rij wel; voorts telt de buitenste rij 5 ongeschonden figuurtjes, de binnenste slechts 4. De binnenste rij is dus zwaarder geschonden dan de buitenste.

Deze rijen menschenfiguurtjes hebben eene beteekenis: de buitenste rij stelt de partij van den onderzoeker voor, de binnenste die van zijn tegenpartij. Voor het geval de onderzoeker een politieambtenaar is, stelt de binnenste rij de misdadigers voor; in het omgekeerde geval, de politie en het slachtoffer.

7
23
15
7
8
16
24
8
6
30
22
14
6
1
25
17
9
1
5
5
13
21
29
5
2
10
18
26
2
4
12
20
28
4
3
11
19
27
3

Figuur 1.

Op de data, vermeld in de vakken waarin geschonden figuurtjes geteekend zijn, zullen de partijen kwetsbaar zijn in de ontbrekende lichaamsdeelen. De onderzoeker kiest derhalve data uit welke correspondeeren met ongeschonden figuurtjes in de buitenste rij en geschonden figuurtjes in de binnenste rij. Men noemt deze gunstige positie: *„roesak djero"*, d.i. binnen vernield. Voorbeelden van deze positie zijn de driehoeken 1, 2, 5 en 7. De data vermeld in deze driehoeken zijn gunstig voor den aanvaller.

Zijn de buitenste figuren geschonden, doch de binnenste niet, dan wordt de aanvaller gewond. Deze zal derhalve de data, vermeld in de driehoeken 3, 4, en 8, niet kiezen. Deze voor den aanvaller ongunstige positie noemt men *„roesak djawi"*, d.i. buiten vernield.

Op de data, vermeld in driehoek 6, zullen beide partijen ongedeerd uit den strijd komen, omdat beide figuurtjes ongeschonden zijn. Deze positie noemt men *„Sri"*, d.i. geluk.

Uit het bovenstaande mag men concludeeren, dat de positie van den onderzoeker van den aanvang af gunstiger is dan die van zijn tegenpartij; hetgeen hierom zoo eigenaardig is, omdat beide partijen tegelijkertijd onderzoeker zijn kunnen.

Zijn de tellingen bijzonder gunstig verloopen, dan kan de misdadiger bijzonder vermetel optreden; is dit onderzoek daarentegen twijfelachtig uitgevallen, dan zal hij bij het minste verzet op de vlucht slaan.

De besproken Radjamoeka verkreeg ik in Sragen en was oorspronkelijk afkomstig van een *goeroe* (leermeester) uit Bojolali.

De inbreker gebruikt, behalve deze tellingen, nog een methode om de bewoners van het huis, dat door hem als gunstig is gekozen, in diepen slaap te brengen. Wij doelen hier niet op het reëele middel van een slaapdrank, doch op de methode van aarde, afkomstig van een kerkhof, op het dak te werpen onder het prevelen van formules *(doa)*. Deze methode heet *„sirep"*.

De meest voorkomende methoden van inbraak zijn:

a. de *gangsiran* (gangsir = aardkrekel) genoemde korte ondergraving van den huiswand:

b. de *glatikkan* genoemde doorsnijding van den *gedèk*wand.

De andere methoden van inbraak komen hier zelden of niet voor; zij heeten:

c. de *landakan*, inbraak door middel van eene lange ondergraving;

d. *dlika*, d.i. eene lange ondergraving tot onder de *balé balé* (rustplaats), gecombineerd met eene doorsnijding van de bamboezen vloer.

Voor gangsiran gebruikt men in Sragen een kleine koevoet, voorzien van een aalvormige punt en een handvat, *djoegil* genaamd. Het primitieve metselwerk kan met dit instrument doorboord worden.

Voor glatikkan en ook voor het open wrikken van deuren, gebruikt men een scherpen spatelvormigen beitel, genaamd *pangot larwalang* (Fig. 2).

Als dievenlantaarn gebruikt men een houten doosje met draaibaar deksel, dat gedeeltelijk gevuld is met bijenwas (ook bij het batikken gebruikt). In deze was steekt men 5 tot 20 vuurvliegjes *(konang konang)* nl. met den kop naar beneden en de buikzijde naar boven. Het geelgekleurde uiteinde van den romp van dit vuurvliegje geeft bij korte tusschenpoozen licht, zoodat het geopende doosje een zwak schijnsel afgeeft, met behulp waarvan de inbreker kan zien, wat hij doet. Deze dievenlantaarn heet: *tjlekeman konang* (Fig. 3).

De wapens, waarvan de misdadigers zich bedienen, zijn slag-, steek- of schietwapens. Slagwapens zijn *golok* (een breed kapmes) en *pedang* (een zwaard). De steekwapens zijn dezelfde, welke wij hierna zullen beschrijven.

Een vernuftig instrument om brand te stichten is een pijl en boog, waarvan de pijl voorzien is van een brander. Men maakt van een tiental lucifers een bundeltje, dat men achter de pijlpunt aan den pijl bevestigt. Een lont van klappervezel wordt nog aangebracht en hieromheen wikkelt men een lapje gedrenkt in brandbare olie of benzine.

Er wordt voor zorg gedragen, dat de luciferskoppen droog blijven. De lont wordt aangestoken en de pijl op het doel, het gemakkelijk ontvlambare dak van plantaardig materiaal, afgeschoten. Op eenigen afstand kan men nog zijn doelwit raken, zoodat men ongezien kan brandstichten. Met loodsbranden (tabaksloodsen) is het voorgekomen, dat men de loodsen onder zware bewaking

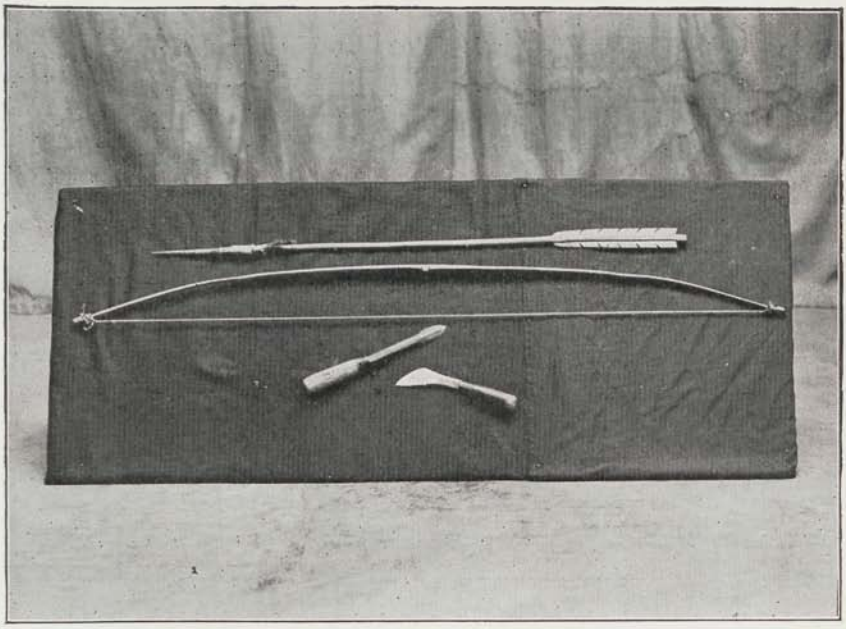

Figuur 2.

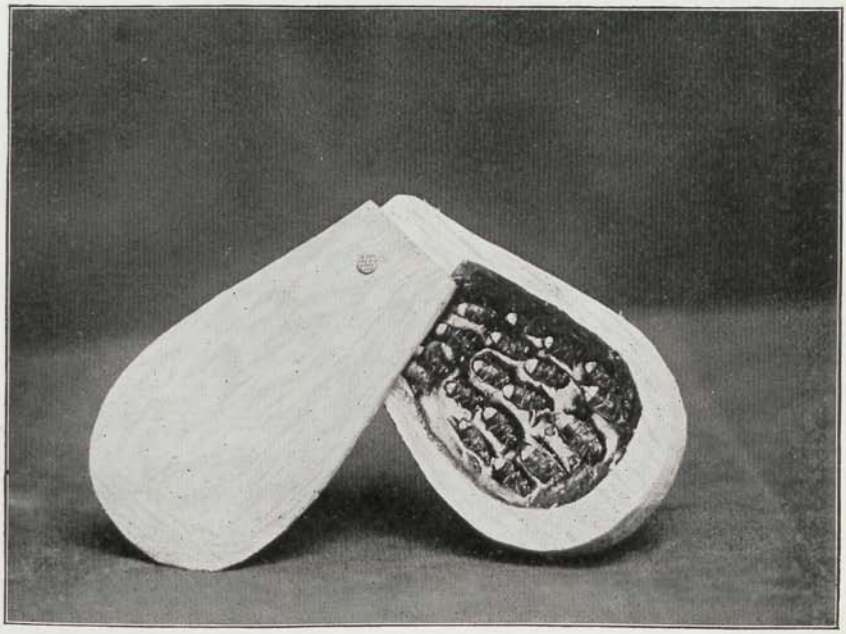

Figuur 3.

stelde, doch dat desondanks de brand uitbrak tengevolge van het gebruik van dezen brandenden pijl (Klaten).

Brandstichting is echter geen bezigheid van een beroepsmisdadiger. Wanneer de Javaan ergens niet tevreden over is, b.v. omdat hij meent belachelijk gemaakt te zijn in het oog van zijn mededorpelingen, als hij zich onrechtvaardig bejegend gevoelt, dan gaat hij zich wreken op dengene die hem krenkte en wel langs indirecten weg. Wat de lagere bevolking in Nederland doet, schelden of vechten op straat, is hem een te openlijke methode van oplossing van geschillen. Zijn methode kan men vergelijken met die van de bovenbuurvrouw, die opzettelijk om de benedenburen te plagen, de afvoergoot van het spoelwater laat verstoppen, waardoor de benedenburen overlast van het verontreinigde water krijgen.

De Javaan verkiest aanvankelijk den indirecten weg. Dingen, waaraan de krenkende partij gehecht is, of welke hij moet bewaken, worden gestolen of verbrand. Het komt voor, dat de gestolen goederen weggeworpen worden op het erf van den bezitter of op den weg daar dichtbij.

De rietbranden vinden voornamelijk hun oorzaak in kleine geschillen omtrent het afgeleverde werk en den prijs daarvan, tusschen het *mandoer*personeel en de bevolking. In de hoop, dat de *mandoer* wel ontslagen zal worden, steekt men de tuinen in brand. Ik heb het medegemaakt, dat mandoers, die van hun tuinopzichter last hadden, de voor de tuinen bestemde mest in de afvoergoten lieten werpen, in de hoop, dat de employé, bij slecht product van zijn tuin, ontslagen zou worden.

Een volkomen gemotiveerd eervol ontslag aan een rubrieksschrijver veroorzaakte het ontstaan van het *„sakit ati"* verschijnsel (grief, ergernis), hetgeen hij uitte door enkele middagen tusschen 2 en 4 uur, wanneer de tuinen vrijwel verlaten zijn, per fiets door de tuinen te rijden en op verschillende ver van elkaar afgelegen plaatsen brand te stichten.

Naar gelang de krenking ernstiger is gevoeld, is de reactie heviger. Men onderscheidt enkele graden:

a. anonieme klacht; *b.* diefstal; *c.* brandstichting en tenslotte *d.* moord.

Zoowel tegen de beroepsmisdadigers, dien het om materieel gewin te doen is, als tegen de gelegenheidsmisdadigers, die alleen

hunne gevoelens van wraak willen koelen, moet de dorpsgemeenschap zich trachten te beschermen.

Op welke wijze heeft de dorpsgemeenschap dit vraagstuk beantwoord? Wij willen trachten deze vraag te beantwoorden.

II. De wijze van bescherming.

a. De bouworde van het dorp.

De plattelandsbevolking geeft van oudsher de voorkeur aan eene samenwoning in gehuchten en wel o.a. om redenen van veiligheid. Eene alleenstaande woning zou te gemakkelijk door het nachtelijk gespuis overvallen kunnen worden. Nergens in dit regentschap hebben wij dan ook alleenstaande Javaansche dorpswoningen waargenomen.

Men krijgt den indruk, dat de zeer bijgeloovige boerenbevolking zich aangenamer gevoelt, naarmate er meer volwassen mannelijke personen in de buurt wonen. Wellicht is dit angstgevoel een van de redenen, van het handhaven van het systeem van samenwonen op een erf: *magersari, mondok*. Immers sedert de agrarische reoganisatie (1924/'25) kunnen volwassen werkbare mannen gratis een woonerf verkrijgen; een groot aantal van deze erven zijn nog ongebruikt *(pomahan sampiran)*.

De dorpsgemeenschap is opgebouwd op dit krachtig instinct tot gezamenlijk wonen. Hierdoor ontstaan gezamenlijke belangen, welke door de dorpsorganisatie moeten worden behartigd.

De Inlandsche Gemeente *(keloerahan)* bestaat uit 4 tot 10 gehuchten *(padoekoehan)*, welke onderling meestal door voetpaden zijn verbonden. Het gehucht wordt tegen de buitenwereld beschermd door eene omheining *(pager)*. De, uit een oogpunt van beveiliging, doeltreffendste afsluiting, is een pager van eene gedoornde bamboesoort: *pring ori*, van welke soort zoowel de stoelen als de stengels zeer stevig zijn.

Tusschen de bamboestoelen bestaan ruimten, welke opgevuld worden met gekapte gedoornde toppen van dezelfde bamboesoort, terwijl men langs de buitenzijde nog eene lichte omheining van licht struikgewas of van gespleten bamboe maakt.

Deze afsluiting zou werkelijk zeer doelmatig zijn, indien de geheele buitenste grens van het gehucht op deze wijze was afgesloten.

Hiermede stelt men echter vaak een te groote eisch aan den landbouwer. Immers de door het hoog opgroeiende bamboegewas op het erf geworpen schaduw, laat volgens den *tani* slechts den teelt van enkele gewassen toe, waartoe dan niet de cassave *(ketéla pohoeng)*, in dit regentschap een geliefd erfgewas, zou behooren. De buitenste erfbezitters zouden derhalve eenige schade lijden tengevolge van de levende omheining.

Indien een rivierbed, of eene irrigatieleiding in de buurt stroomt, wordt deze bij voorkeur als natuurlijke hindernis gebruikt. De rolsteenen worden dan ook wel tot een muurtje opgestapeld, achter welk muurtje men cactussoorten plant.

Van een gehucht tracht de Javaansche plattelandsbevolking dus eene vesting te maken. Daar de bevolking echter vreedzaam van aard is, zijn deze vestingen zeer primitief. Eene bevolking van oorlogzuchtig karakter zou ongetwijfeld meer aandacht besteden aan de vervolmaking van de nederzetting.

b. De bewaking der wegen.

Heeft men voor eene niet gemakkelijk doordringbare afsluiting gezorgd tusschen bouwgronden en gehucht, dan is het vraagstuk van de beveiliging tegen de buitenwereld gereduceerd tot eene bewaking van de toegangswegen.

De gehuchten, welke het gemakkelijkste te bewaken zijn, zijn die welke slechts twee loodrecht op elkaar staande hoofdwegen hebben. Het gehucht heeft dan slechts 4 in- en uitgangen, welke bewaakt dienen te worden, terwijl bovendien ook het kruispunt zou kunnen worden bewaakt. Behalve deze dorpswegen zouden er dan echter geen andere toegangen mogen gemaakt worden. Enkele op deze wijze gebouwde gehuchten komen hier voor. Binnen de omheining heeft men nog toegangswegen voor de erven gemaakt, welke echter de grens niet overschrijden.

De ingangen van het dorp bewaakt men door middel van een wachthuisje, *gardoe, gerdoe* ook wel *kori toetoepan doesoen* geheeten. Zeer doelmatig is een wachthuisje, dat tevens als dorpspoortje dienst doet; immers daarmede kan men den weg afsluiten. Op figuren 4 en 5 ziet men zulk een desapoortje, geopend en gesloten. Het geraamte is van hout; de omwanding van gevlochten bamboe (gedek) of planken, met pannen gedekt. Aan weerszijden van den doorgang is een afdakje *(èmpèr)* gemaakt, waaronder

een rustbank *(balé-balé)* voor de bezetting van het wachthuisje is aangebracht.

Het driehoekig gevormde dak heet *toetoep kéjong* (slakkenhuis).

In het wachthuisje is een houten seinblok *tongtong* of *kentongan* opgehangen.

De bezetting van het wachthuisje wordt gevormd door de erfbezitters. Vrouwelijke erfbezitters stellen een plaatsvervanger *(wakil)*. Deze heerendienstplichtigen (het Soenanaat kent deze verplichte diensten nog) komen volgens het Rijksblad van Soerakarta van 1917 No. 39 artikel 4, per jaar maximaal 12 malen voor de wachtdiensten uit. In de desaregelingen van Sragen *(Toto tjoro désa)* zijn deze gemeentediensten ten behoeve van het algemeen belang, nader omschreven. [1])

Artikel 1 letter hå lid 1 van de Toto tjoro luidt als volgt: „Alle „mannelijke erfbezitters zijn gehouden de nachtelijke rondedien„sten en wachtdiensten in hun gehucht beurtelings te verrichten; „iedere man komt maximaal eens in de 14 dagen uit; de verdee„ling van de rondediensten wordt ingeschreven in een door den „desaschrijver bij te houden register".

Artikel 1 letter nå, schrijft voor, dat alle personen, die de toerbeurt van het waken hebben, zich om 6 uur n.m. bij het huis van het dorpshoofd *(loerah)* verzamelen. Nadat de desaschrijver *(tjarik)* aan de hand van het register heeft nagegaan of alle mannen zijn opgekomen, verdeelt de nachtwacht zich over de wachthuisjes, terwijl een patrouille van 3 of 4 man achterblijft op het erf van het dorpshoofd, teneinde dit hoofd of zijn dorpsbeambten te volgen op een contrôlepatrouillegang.

Drie malen gedurende den nacht doen 2 man van de bezetting van het wachthuisje, totaal minstens drie man sterk, een rondgang door het aan hunne bewaking toevertrouwde deel van het gehucht. Dit deel bestaat uit het complex erven, waarvan de bezitters moeten uitkomen voor het speciale wachthuisje. Al loopende wordt door de twee mannen op een kleine kentongan geslagen, waarbij echter niet de alarmsignalen mogen worden nagebootst. De bevolking heeft dan ook haar voor dit doel geëigende wijsjes *(gen-*

1) Als bijlage I opgenomen met Latijnsche karakters.

Figuur 4.

Figuur 5.

ding). De muziekonderzoekers J. S. en A. BRANDTS BUYS maakten aanteekeningen van enkele dier wijsjes.

De wachthuispatrouille *(ronda)* doet op haar weg alle woningen aan, gelegen binnen de bewakingssfeer van het wachthuisje en roept den naam af van den bewoner. Deze geeft als teeken, dat hij tehuis is, antwoord. Het doel van dezen maatregel is om de desalieden waakzaam te doen blijven tegen inbraak.

Tegenover de als beroepsmisdadigers gesignaleerde personen *(doerdjana, loen, weri)* zit tevens de bedoeling voor, om te constateeren of zij hun huizen verlaten hebben. In dat geval toch wordt den volgenden morgen onderzocht, waarheen zij zich begeven hebben, teneinde op die wijze een eventueel begaan misdrijf op te sporen. Of het door Mr. W. BOEKHOUDT in zijn rapport van 1906 — 1909 becritiseerde *girig*stelsel hier ook wordt toegepast, hebben wij niet kunnen constateeren. Een girig is een stuk bamboe of papier, dat door de gesignaleerde persoon telkenmale aan de ronda ter waarmerking wordt afgegeven.

De contrôlepatrouille *(ronda laragan)*, achtergebleven op het erf van het dorpshoofd, moet eveneens drie malen 's nachts uittrekken en wel naar die plaatsen waar contrôle noodig wordt geacht. Om 6 uur v.m., in de practijk is dit weleens een uurtje vroeger!, rukt de nachtwacht in.

c. Woningbouw.

Een Javaansche dorpswoning is in Europeesche oogen zoo lek als een mandje. Het huis is van houten stijlen gemaakt, waarop het geraamte van het dak rust. De wanden zijn van gevlochten bamboe; de dakbedekking van plantaardig materiaal (lang gras of droge suikerrietbladeren), dan wel van pannen. De deur is van hout en wordt vaak met een hangslot van buiten afgesloten. Deze fout wordt door een inbreker benut om door de krammen bevestigd in de deur en de deurpost een touw of lap te steken, om te beletten, dat de bewoner naar buiten komt. Wij hebben een geval meegemaakt, dat een inbreker een stuk van zijn *sarong* afkomstig uit Pekalongan daartoe gebruikte. Omdat hij echter de eenige dorpeling was, die een doek droeg van dat dessin, werd hij den volgenden morgen met een bezoek vereerd en paste het dorpshoofd het lapje bij zijn kleedingstuk. Het gat werd daarmede precies gevuld, zoodat hij wel moest bekennen.

De Javaansche boerenwoning levert geen ernstige belemmering op voor een boosdoener. In een oogenblik kan men de wand doorgesneden hebben. Tegen misdadigers die geweld gebruiken en gerucht maken niet schuwen, houdt de deur ook geen stand.

Tegen deze rooversbenden is de organisatie van de dorpsbevolking niet bestand. Noch de desapolitie met het haar ten dienste staande alarmsysteem, noch de woningbouw leverden voldoende beveiliging op tegen de driest optredende en vaak met revolvers bewapende kètjoe's.

In 1920 tot 1922 is gebleken, dat de dorpspolitie en de Inlandsche ambtenaren geterroriseerd konden worden door een rooversbende genaamd: *Singo barang,* welke bende haar leden verbond door een eed van geheimhouding op straffe des doods. Het patrouilleeren van militairen, gevolgd door de oprichting van een detachement Veldpolitie hebben definitief een einde aan het lucratieve rooversbedrijf gemaakt.

Waren vroeger de alarmsignalen niet van de lucht, sedert 1927 hebben wij slechts bandjiralarm vernomen.

De doelstelling door den dorpeling in acht genomen bij den woningbouw is dan ook niet beveiliging tegen de roovers, doch slechts tegen den inbreker, die geruischloos en alleen het huis tracht binnen te dringen.

Rondom het huis plant men wel bamboestoelen, waarvan de uitloopers vlak bij den grond worden afgekapt. Het wortelstelsel woekert dan welig, zoodat de inbraak door middel van ondergraving ernstig wordt bemoeilijkt. Ook maakt men wel een fundament van rol- of baksteenen van een halven meter diepte. De specie welke men voor het metselen gebruikt is vaak voor een te groot deel met zand gemengd, zoodat dit fundament niet bestand is tegen een metalen instrument.

De beveiligingsmaatregel van een bamboevloer in het huis, welke Raden PRAWOTO beschrijft, hebben wij in Sragen niet aangetroffen.

Artikel 6 lettters hå van de Toto tjoro schrijft voor, dat de erfbezitters rondom het erf eene omheining moeten maken. Men kiest daarvoor of eene levende pager, welke niet te hoog opschiet (erfbeplanting!), of eene omheining van gevlochten bamboe. Vaak steekt men nog gedoornde bamboestengels in deze afsluiting.

De ingang van het erf moet ook afgesloten zijn. Eenigszins gegoede lieden maken een poortje, dat gelijkt op het dorpswachthuisje; arme lieden maken een eenvoudig deurtje van gevlochten bamboe.

De z.g. *kantjing maling* (geheime sluiting) en draden waaraan ledige flesschen of stukken blik bevestigd zijn, gespannen over het erf, hebben wij niet waargenomen.

d. Samenstelling, bevoegdheden, wapens en instrumenten van de dorpspolitie.

Sedert de invoering van de agrarische reorganisatie van de Vorstenlanden, voor het regentschap Sragen districtsgewijs ingevoerd gedurende de jaren 1924 en 1925, welke reorganisatie terecht als een vreedzaam verloopen revolutie gequalificeerd kan worden, beschikt men over dorpsbesturen volgens het model van de Gouvernementslanden.

De *oeloe oeloe* (dorpsirrigatiebeambte) buiten beschouwing gelaten, omdat zijn taak eene administratief-politioneele taak is, nl.: het toezicht houden op de waterverdeeling en het onderhoud der desaleidingen, bestaat de dorpspolitie uit:

a. de *loerah,* het dorpshoofd;

b. de *kamitoewa,* plaatsvervangend dorpshoofd, tevens hoofd van een gehucht;

c. de *kebajan,* hoofd van een gehucht.

Krachtens het Inlandsch Reglement artikel 1 sub 1 (Staatsblad 1926 No. 559.), zijn deze dorpspolitiebeambten erkend als opsporingsbeambten, staande onder de bevelen van de Inlandsche Bestuursambtenaren. Bij ontdekking op heeterdaad van een misdrijf of een overtreding, zijn zij tot aanhouding van verdachte verplicht, alsmede tot de onmiddellijke aanwending van alles wat dienstig kan zijn om het feit tot klaarheid te brengen (art. 2 sub 2 I. R.). De tweede titel van het I. R. omschrijft de bevoegdheden en verplichtingen van de dorpspolitie nader.

De dorpshoofden zijn, onder het toezicht en de bevelen der districtshoofden, belast met de zorg voor de openbare rust en veiligheid en de handhaving van de goede orde in hunne dorpen (art. 7 I. R.). Eenmaal per week brengen zij rapport uit aan het districtshoofd van het voorgevallene in de afgeloopen week (art. 8 sub 1 I. R.). In de practijk komen de dorpshoofden eenmaal per maand

naar de districtswoning *koempoelan district)* en een of tweemaal per maand naar de onderdistrictswoning *(koempoelan onderdistrict).*

De dorpshoofden zullen zooveel mogelijk beletten, dat van andere, of meer dan gewone wapenen voorziene personen, inzonderheid des nachts, zonder een blijkbaar geoorloofd doel vereenigd rondgaan en ieder voorkomend geval van dien aard aan het districtshoofd moeten rapporteeren, (art. 10 I. R.).

Voor zooverre het door het Hoofd der Afdeeling noodzakelijk wordt geacht, zullen de dorpshoofden een nachtwacht oprichten in hunne dorpen, waartoe zij alle ingezetenen, tot waarneming van dien dienst geschikt bij beurten oproepen. (art. 11 lid 1 I. R.).

Deze nachtwachten zullen alle lieden, die door het dragen of vervoeren van verdachte goederen, het drijven van buffels of ander vee, waarvan zij het bezit niet kunnen rechtvaardigen of om eenige andere reden grond geven tot het vermoeden, dat zij een strafbaar feit hebben gepleegd of voornemens zijn te plegen, moeten aanhouden en onverwijld voor het dorpshoofd brengen. (art. 12 I. R.).

Het recht van opbrengen en voorloopige aanhouding, is door ons reeds elders behandeld [1]), zoodat wij op dat onderwerp thans niet verder ingaan.

De dorpshoofden moeten aangiften en klachten omtrent begane misdrijven en overtredingen in ontvangst nemen, terwijl zij ijverig onderzoek zullen doen naar de gepleegde strafbare feiten, waarbij de dorpshoofden elkaar wederzijdsche hulp verleenen. (art. 14 I. R.).

De wapenen, werktuigen of andere voorwerpen, welke tot het plegen van eenig misdrijf hebben gediend en de gestolen goederen, worden door hem in beslag genomen en aan het districtshoofd overhandigd. (art. 15 I. R.). Speciale voorschriften bij het vinden van een lijk of een waterlijk geven de artikelen 17, 18, 19 en 20 I. R.

In geval van moord, doodslag, zware verwonding, brandstichting, roof, diefstal met braak en alle andere misdrijven welke zichtbare sporen nalaten, begeeft het dorpshoofd zich dadelijk

1) „Voorloopige aanhouding en preventieve hechtenis", Koloniale Studiën jg. 1928 No. 6 blz. 352—366.

naar de plaats des misdrijfs teneinde een voorloopig onderzoek in te stellen, in afwachting van de komst van het districtshoofd, dat dadelijk door hem is gewaarschuwd. (art. 21 j° 18 I. R.).

Ook in geval van brand, niet aan kwaadwilligheid toe te schrijven, wordt het districtshoofd gewaarschuwd, terwijl dadelijk alle maatregelen worden getroffen om den brand meester te worden. (art. 22 I. R.).

Heeft de dorpsgemeenschap tegen de van buiten komende gevaren getracht zich te beschermen, door afsluiting van het gehucht, bewaking der wegen, tegen de gevaren welke van binnen uit dreigen, nl. van de zijde van dorpsgenooten, beveiligt het dorp zich, behalve door middel van den preventief bedoelden maatregel van drie malen 'snachts de verdachte personen wekken, ook nog op andere wijze.

Het Inlandsch Reglement geeft nog voorschriften van *administratief-politioneel* karakter, welke duidelijk als preventie bedoeld zijn.

De bewoners van de dorpen mogen geene personen, niet tot hunne dorpen behoorende, des nachts herbergen zonder voorkennis en toestemming van het dorpshoofd. (art. 23 I. R.).

Teneinde te kunnen nagaan, wie tot de dorpsbewoners behooren, wordt in een of meer daartoe bestemde registers nauwkeurig aanteekening gehouden van de namen, het beroep en, voor zoover mogelijk, van den ouderdom van alle dorpsbewoners. Is het dorpshoofd daartoe niet in staat, dan wordt het register bijgehouden door den dorpsschrijver of den in het I. R. als dorpspriester genoemden dorpsgodsdienstbeambte (art. 27 I. R.).

De dorpshoofden mogen aan niemand toestaan zich zonder verlof van het districtshoofd in het dorp te vestigen, dan wanneer twee der meest gegoede ingezetenen van het dorp verklaren, die nieuwkomers te kennen voor onschadelijke personen van goed gedrag (art. 29 I. R.).

Het verspreid wonen der dorpelingen wordt belemmerd door artikel 30 I. R.; zonder toestemming van het districsthoofd — het dorpshoofd gehoord — is vestiging buiten den omtrek der gehuchten niet toegelaten. Het ontstaan van nieuwe gehuchten wordt mogelijk gemaakt door artikel 30 lid 2 I. R. Indien de plaatselijke omstandigheden naleving van de artikelen 29 en 30 onmogelijk ma-

ken, zal het Hoofd der Afdeeling de meest gepaste maatregelen nemen ter voorkoming van de nadeelen, welke voor het richtige beheer der politie uit het verspreid wonen der ingezetenen zouden kunnen ontstaan (art. 31 I. R.).

De agrarische reorganisatie hield o.m. in eene indeeling in: *sawah, tegal* en *pomahan* (rijstvelden, droge gronden, erven). De woonerven werden gehuchtsgewijs in kaart gebracht. Wijziging in den agrarischen toestand der gronden kan slechts plaats hebben met toestemming van den Regent en den Assistent-Resident, zoodat deze ambtenaren het dus in hun macht hebben om het verspreide wonen onmogelijk te maken. Er valt evenwel niet de minste lust bij de bevolking te constateeren, om buiten de gehuchten te gaan wonen. Integendeel, men woont liefst dicht opeen.

De dorpshoofden zijn in het algemeen verantwoordelijk voor de nadeelige gevolgen der feiten, welke zij ambtshalve hadden behooren te voorkomen of tegen te gaan; voor zooverre zij daartoe bij machte zouden zijn geweest.

Deze serie van administratieve voorschriften, heeft duidelijk ten doel, te voorkomen, dat zich verdachte personen binnen de dorpen vestigen. Wanneer men deze bepalingen leest, zou men veronderstellen, dat de verdachte lieden ook werkelijk buiten de dorpen gehouden kunnen worden. De practijk wijst echter uit, dat al deze voorschriften niet goed worden opgevolgd of gecontroleerd.

De Inlandsche Bestuursambtenaar, die in het holst van den nacht gewaarschuwd, dadelijk te paard stijgt om zich naar de plaats van het onheil te begeven, is — voorzooverre wij zulks hebben kunnen waarnemen — een zeldzame vogel. Men wacht het rapport van het dorpshoofd af, dat den volgenden morgen wordt uitgebracht. Ook zijn de meeste ambtenaren niet gewend aan het uitoefenen van eene doelmatige, systematische contrôle op de dorpsadministratie. Zij hebben daarvan zelfs doorgaans een afkeer, omdat contrôle algemeen als een bewijs van wantrouwen, ja, als een middel om iemand te laten vallen, wordt beschouwd. Als zoodanig wordt contrôle dan ook wel eens gebruikt, doch dit is naar ons oordeel niet de juiste opvatting.

Vooral de dorpsbesturen hebben doelmatige contrôle broodnoodig. Tal van dorpsbesturen worden, bij behoorlijke contrôle, van verkeerde dingen weerhouden. Wanneer men tegenover hen het

devies: „leave them alone", zou gaan volgen, zal men in korten tijd overstroomd worden met anonieme klachten. Bovendien kan men alleen door contrôle uit te oefenen de goede krachten leeren kennen en waardeeren.

Al produceert de wetgever van jaar tot jaar meer verordeningen, deze arbeid blijft grootendeels vruchteloos, wanneer op de juiste uitvoering daarvan niet behoorlijk wordt toegezien.

Zoo mogen wij derhalve betwijfelen of de registers van den „Burgerlijken Stand"van de dorpshoofden werkelijk nauwkeurig zijn bijgehouden. De gegoede dorpsbewoners, op wier aanbeveling nieuwkomers worden aangenomen, blijken in de practijk weleens lieden te zijn, die dansmeiden *(tandak)* exploiteeren gestolen goederen opkoopen, dorpssmeden, die van gestolen metaal, landbouw- en kapwerktuigen maken, waronghouders, die gelegenheid tot dobbelen geven en op crediet consumptie geven, doch gaarne hun geld met rente terugzien.

Deze gegoede lieden, die veelal invloed kunnen uitoefenen op het dorpsbestuur, kunnen volgens de letter van het I. R. ongunstige individuen binnen de dorpsgemeenschap brengen.

Ook de maatregel tegen het overnachten van bezoekers van buiten het dorp, welke naar Europeesche opvattingen te ver ingrijpt in de rechten van den mensch en in Europa alleen in bijzondere omstandigheden wordt toegepast, heeft in de practijk weinig te beteekenen. Beperkt het Europeesche toezicht zich tot de gasten van hotels en logementen, die hunne namen in het hotelregister schrijven, men behoeft zich geen illusie te maken, dat de dorpeling het voorschrift van het I. R. kent, of dat het dorpshoofd daaraan streng de hand zal houden. Herbergt een dorpeling een verdachte persoon van buiten, dan heeft hij daarmede het gevaar binnen de „vesting" gehaald, tegen welk gevaar zich de dorpsgemeenschap met persoonlijke diensten, dat zijn opofferingen, tracht te keeren. Het schijnt derhalve rechtvaardig tegenover de dorpsgemeenschap om de administratieve voorschriften behoorlijk leven te schenken.

Het register van ingezetenen heet *„register djiwa"*; het wordt door den dorpsschrijver bijgehouden.

De *wapens* en *instrumenten* van de dorpspolitie zijn meerendeels primitief, doch geven blijk van eene handige toepassing van na-

tuurvoortbrengselen. Op afbeelding 6 zijn deze wapens waar te nemen. Van links naar rechts ziet men:

a. een knots voorzien van een touw *(gembel, tali dadoeng);*
b. een lans met metalen punt *(toembak);*
c. twee primitieve lansen vervaardigd van hout van den arènpalm *(granggang);*
d. een houten vork voorzien van bamboedoornen *(tjanggah);*
e. hetzelfde wapen in moderne, metalen uitvoering;
f. een lans voorzien van een haak *(toembak tjèngkrèng).*

Tenslotte ziet men nog een hand- en een voetboei met ketting.

Het heet, dat een wond veroorzaakt door de granggang, overgaat in ontsteking, tengevolge van de vezelachtige samenstelling van het arèn-hout.

De houten vork, voorzien van bamboedoornen, is een ouderwetsch wapen en wordt gebruikt om een aanvaller tegen te houden, op den grond of tegen een pager te drukken, zoodat hij niet meer kan wegloopen. De moderne metalen uitvoering is bovendien nog weleens voorzien van draaibare verlengstukken, welke eveneens getand zijn en welke dicht getrokken kunnen worden, zoodat het lichaam van den aanvaller geheel omsloten is door haken.

De metalen instrumenten kwamen echter alle eerst later in gebruik.

Wanneer men dit primitieve arsenaal beschouwt, wordt het duidelijk, dat daarvan niet voldoende afschrikwekkende werking op de roovers uitging.

Primitief, doch vernuftig zijn de *brandweerinstrumenten.* (Fig. 7). Van links naar rechts ziet men:

a. een klap, gemaakt van een bamboesteel met een rond of vierkant rotan- of bamboevlechtwerk aan het einde om vlammen te dooven *(tepak);*
b. een lap bevestigd aan een bamboesteel en gedrenkt in water om vlammen te dooven *(kopoh);*
c. een drie tot vier geledingen lange, wijde bamboekoker, welke behalve voor het tappen van palmwijn, ook gebruikt wordt om water aan te dragen *(loḍong);*
d. een haak om de brandende deelen uiteen te trekken *(gantol).*

De uiteengetrokken brandende deelen worden met zand of aarde

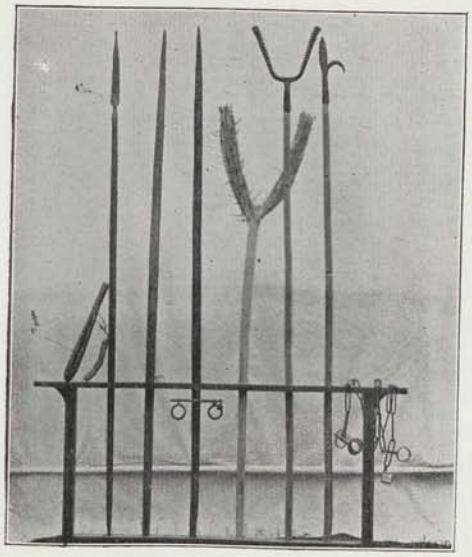

Figuur 6.

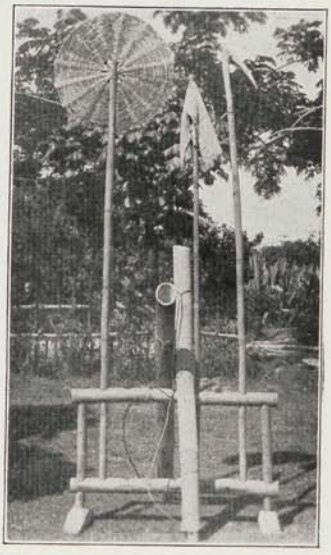

Figuur 7.

Figuur 8.

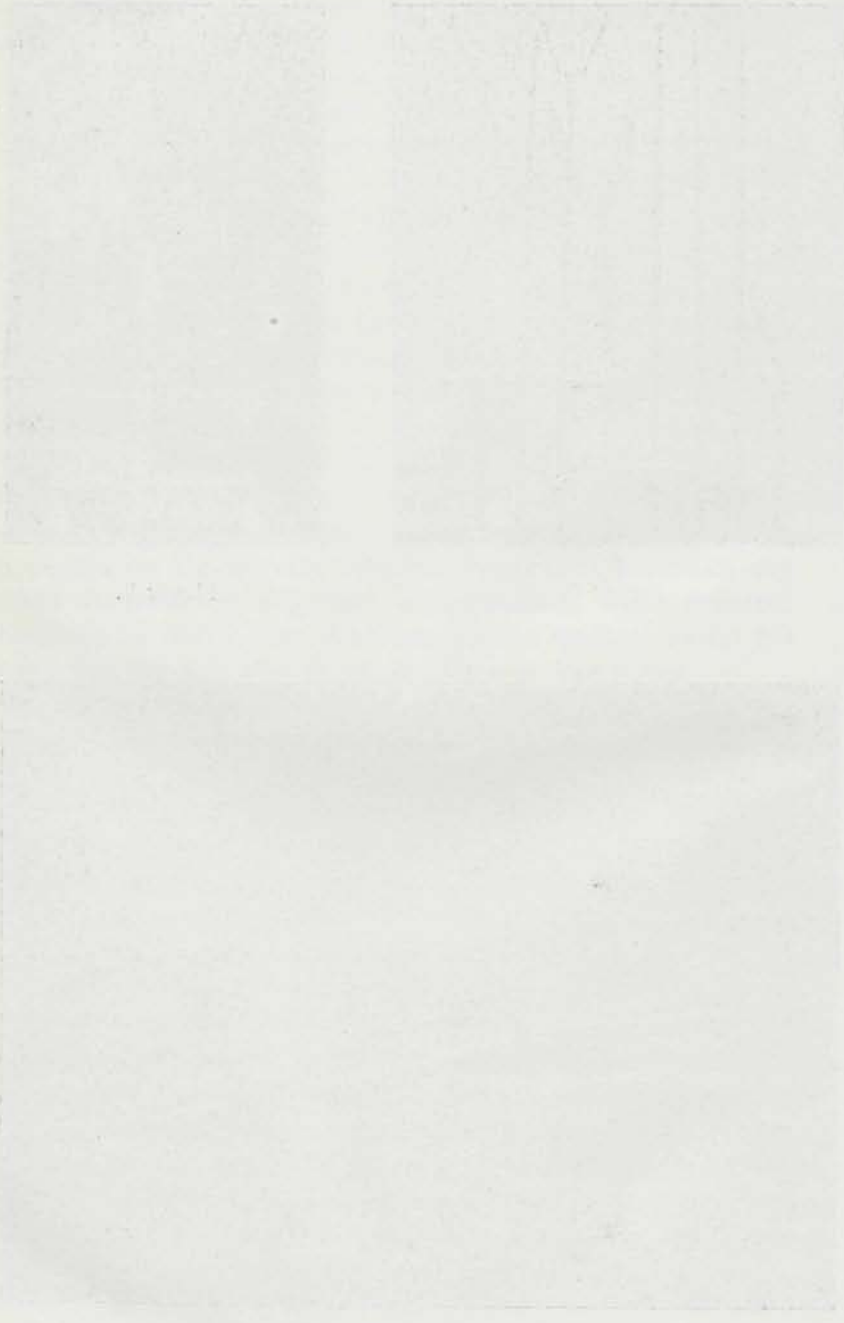

bedekt, opdat de vonken niet door den wind op de belendende huizen zullen vallen.

III. Het Alarmsysteem.

Voor degenen, die het aanzwellende geluid van honderden seinblokken tegelijk geslagen, hebben kunnen hooren, is het duidelijk, dat er een sterk vreesaanjagend karakter verbonden is aan het gebruik van het alarmsysteem.

Het behoeft dan ook geen verwondering te wekken, dat door de Javaansche bevolking, bij door haar als bovennatuurlijk beschouwde gebeurtenissen, op de seinblokken geslagen wordt, teneinde veronderstelde gevaren te doen wijken. Zoo is het gebruik dat bij zons- of maansverduistering *(grahana)* op de seinblokken wordt geslagen, opdat geen ziekten hen zullen teisteren. Wanneer *Njai Loro Kidoel* (de godin der Zuidzee) naar den berg Merapi reist, wordt ook op de seinblokken geslagen, omdat men iedereen, maar vooral de kinderen, wakker wil houden. Immers, deze godin heeft volgelingen, die er pleizier in scheppen vooral slapende kinderen mede te nemen.

Wanneer de twee groote steenen *(séla gatik)*, gelegen in de keloerahan Gawok (halte N. I. S.), elkaar naderen (de eene is vrouwelijk, de andere mannelijk!) worden eveneens alarmsignalen gegeven.

Alle alarmsignalen zouden oudtijds op de rijstblokken *(lesoeng)* gegeven zijn. Men noemt dit gezamenlijk alarm slaan: *béndrong*. Gezamenlijk muziek maken op de rijstblokken heet: *kotèkkan*. De ṭong-ṭong of kentongan genoemde seinblokken zouden aanvankelijk slechts gebezigd zijn om beambten op te roepen.

Het rijstblok is een ruw uitgeholde stam van djatihout, waarin de Javaansche vrouwen door middel van stampers, gemaakt van zwaar hout *(walikoekoen, kemlandingan* of *trenggoeloen)*, geheeten *aloe*, de padi ontbolsteren. De onderdeelen van het rijstblok ziet men op Fig. 8. Het blok wordt als een menschelijke figuur gedacht en wel vrouwelijk. Het komt bij de dorpsinstrumenten meer voor, dat men onderscheid maakt tusschen het vrouwelijk en het mannelijk deel van het instrument. Zoo b.v. bij de pottenbakkers de draaischijf. De schijf met de metalen spil is het mannelijk, die met het gat, het vrouwelijk onderdeel.

De onderdeelen van het rijstblok heeten als volgt (van rechts naar links):

a. het hoofd *(irah-irahan)*, een houten handvat;
b. een rond gat *(loempang)*, dat dienst doet om de gedeeltelijk ontbolsterde padi eene nabewerking te geven;
c. de zijden naast het groote stampgat (lambé = lippen);
d. het stamgat *(tjlawah)*;
e. het dikke uiteinde van het blok, gebruikt als gong bij het gezamenlijk muziek maken *(boentar)*;
f. het geheele lichaam heet: *awak-awakan*.

De afmetingen van het afgebeelde rijstblok zijn: lengte 2.62 M. (lichaam); lengte irah-irahan 0.20 M. Onder het, op zijde gekantelde blok, liggen de stampers, welke een handvat in het midden hebben en welke aan beide einden gebruikt worden.

Bij alarm slaat men tegen de beide lippen van het blok. Voordat officiëel verschil werd gemaakt tusschen de signalen, sloeg de bevolking bij ieder zwaar misdrijf of onheil, de z.g. eenslag: *kitir*.

De *kentongan* of *tong tong* kan men onderscheiden in drie soorten:

a. de groote kentongan, liefst gemaakt van een uitgeholde *nangka*-stam (geslacht der broodvruchten);
b. de kentongan, gemaakt van een bamboestengel, van 1 tot 3 geledingen (rosan) lang;
c. de kentongan, gemaakt van een wortelstok dezelfde bamboesoort *(ori)*.

Op Fig. 9 zijn deze kentongans afgebeeld. Geheel links is een kleikentongan een geleding lang, in gebruik bij de *ronda tèktèk* (dorpsnachtwacht). Deze soort wordt ook aan het dak van de huizen opgehangen, teneinde bij onraad dadelijk alarm te kunnen slaan.

Daarop volgt een groote kentongan, die gebruikt wordt in de huizen van de onderdistrictshoofden, loerah's en in de wachthuisjes. Een kentongan vervaardigd van een bamboewortelstok ziet men in het midden, in de gedaante van een vogel. Het moet een wilde eend voorstellen, welke zeer schrikachtig is *(mliwis)*. Hierbij zit wellicht de wensch voor, dat de kentongan zoo waakzaam moge zijn als een mliwis. In ons bezit is zulk een kentongan met een menschenhoofd, volgens den maker een Chineesche vrouw

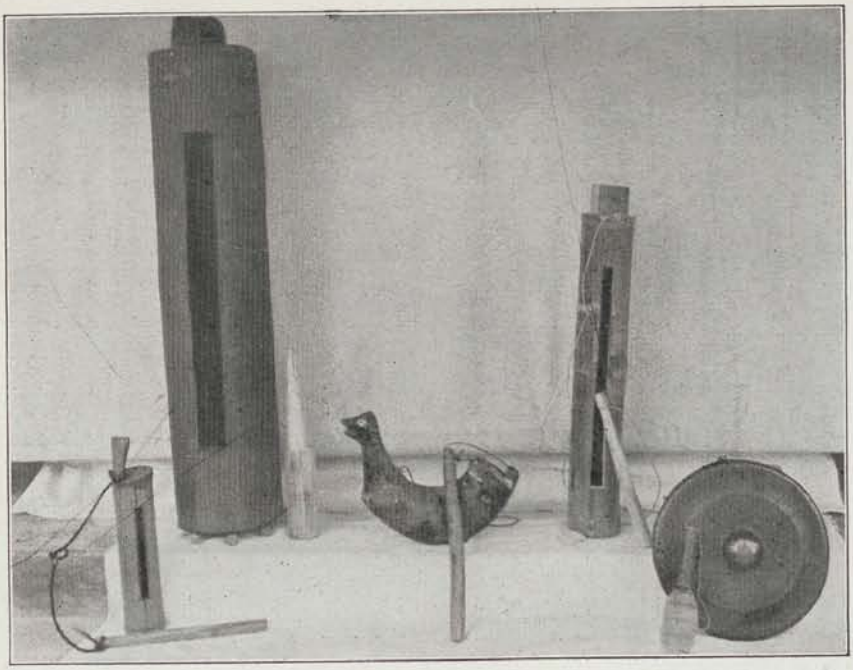

Figuur 9.

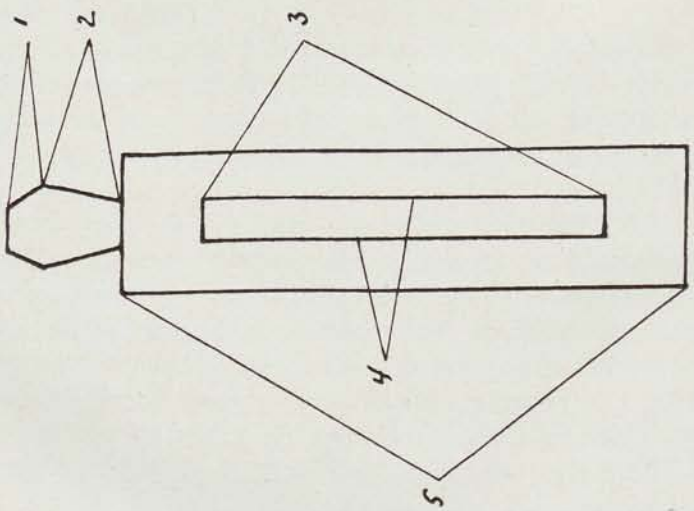

Figuur 10.

voorstellende. Op de vraag, of een Chineesche vrouw dan als schrikachtig bekend staat, kwam als antwoord: „Dimanggakaken 'ndara", [1]) zoodat wij daarmede niet veel verder kwamen.

Ook de kentongan zou beschouwd worden van menschelijk karakter te zijn. De onderdeelen er van hebben namen welke ook aan lichaamsdeelen worden gegeven. Op Fig. 10 hebben wij deze onderdeelen genummerd.

Onderdeel 1 het *sirah* = hoofd;
„ 2 „ *goeloe* of *djangga* = hals;
„ 3 „ *tjlèwèhan* of *tjangkem* = gleuf, in de beteekenis van mond;
„ 4 „ *lambé* = lip;
„ 5 „ *lamboeng* = zijden van het lichaam, flanken.

Op Fig. 9 ziet men geheel rechts nog een koperen gong, genaamd *bendé*, welke door de Inlandsche ambtenaren of de rijkere loerah's bij hun legerstede wordt opgehangen, teneinde dadelijk alarm te kunnen slaan.

De groote kentongan op de afbeelding is lang: 1.04 M; heeft een omtrek van 0.78 M.; een gleuf lang 0.69 M. en breed 0.07 M. (3 cM. is de juiste breedte van een goede kentongan). De uitholling maakt men met een gebogen beitel *(tatah)*. De lengte van de gleuf en de omtrek van het lichaam moeten volgens de regelen der kunst gelijk zijn.

De kentongans kunnen alle verschillend geluid geven, zoodat geoefende ooren kunnen waarnemen, welke kentongan het eerst geslagen is. De kleine kentongan met de vogelkop heeft de gleuf aan de buikzijde *(weteng)*. De omtrek van het lichaam is 0.39 M.; de lengte en breedte van de gleuf respectievelijk 0.29 M., 0.03 M.; de diepte ervan is 0.11 M.

Wij hebben reeds medegedeeld, dat bij onbegrepen natuurverschijnselen op de seinblokken geslagen wordt, zoodat de veronderstelling voor de hand ligt, dat deze blokken *magische* krachten zouden bezitten, sterk genoeg om het gevaar te doen wijken.

Op deze bestaande dorpsgebruiken heeft men in Soerakarta het alarmsysteem opgebouwd. De thans geldende *Pranatan*, afgekondigd in het Rijksblad van Soerakarta van 1918 No. 36 en als bij-

1) „Het wordt aan Uw oordeel overgelaten, Heer."

lage II achter dit opstel opgenomen, geeft gedetailleerde voorschriften omtrent het slaan van alarm.

Deze „kentonganverordening" maakt onderscheid tusschen 5 soorten alarmsignalen (vgl. art. 2) t.w.:

1. in geval van diefstal bij nacht of bij ontvluchting van gevangenen, telkens twee slagen;
2. bij brand telkens drie slagen;
3. bij watersnood (dreigende bandjir) telkens vier slagen;
4. bij veediefstal telkens vijf slagen;
5. bij doodslag, *amok, bégal* of *kétjoezaak*, kort op elkaar volgende slagen zonder ophouden. Dit laatste signaal heet: *tengara titir* (eenslag).

Om te laten uitkomen in welk dorp het onheil of het misdrijf heeft plaats gehad, moet alleen daar het bepaalde signaal ook op de rijstblokken geslagen worden, zoodat de klank van de rijstblokken verraadt, waar de ambtenaren heen moeten gaan.

De tijdsduur der signalen is voorgeschreven bij artikel 3:

a. een *kwartier* in het betrokken dorp en de vier of vijf omliggende dorpen *montjopat, montjolimo),* ingeval van diefstal bij nacht, brand of watersnood;

b. een *half uur* ingeval van veediefstal, doodslag, amok, bégal of kétjoezaak:

1ste in de desa waar het feit gepleegd is, totdat het betrokken districts- of onderdistrictshoofd ter plaatse is aangekomen;

2de in de desa's van het betrokken district en der aangrenzende onderdistricten.

Deze bepaling gaf echter aanleiding tot verwarring, zoodanig, dat alarmsignalen gegeven in Klaten, doorgegeven werden tot in Sragen.

De ontdekker van het feit moet dadelijk het voorgeschreven signaal geven, dat onmiddellijk overgenomen wordt door alle bewoners en de nachtwacht (art. 4).

De mannelijke dorpsgenooten zijn verplicht tot hulpbetoon (art. 5), terwijl bepaalde, door het onderdistrictshoofd tevoren aangeduide plaatsen direct bezet moeten worden gedurende een vastgestelden tijd (art. 6).

De daarop volgende artikelen handelen omtrent uitzonderings-

voorschriften voor de hoofdplaats Soerakarta, belooningen, strafbepalingen, instructie voor de bestuurs- en politieambtenaren en beambten.

Bij stipte naleving van deze voorschriften zou het voor de misdadigers buitengewoon moeilijk zijn aan de greep van de dorps- en bestuurspolitie te ontkomen, zoodat daarvan ongetwijfeld eene krachtige preventieve werking zou kunnen uitgaan.

Indien men de dorpspolitie zou ontheffen van de opsporingstaak (repressieve politie), doch uitsluitend zou belasten met rapporteeren en het treffen van die maatregelen, welke niet achterwege kunnen blijven: arrestatie van den op heeterdaad betrapten misdadiger, hulpverleening aan het nog levende slachtoffer, bewaking van de plaats des misdrijfs en afzetting van de wegen en belangrijke strategische punten, dan zou men de politieambtenaren noodzaken zich dadelijk naar de plaats des misdrijfs te begeven.

Wij verwachten, dat daarmede de arbeidsverdeeling tusschen districts- en onderdistrictsbestuur eenerzijds en dorpspolitie anderzijds zuiverder zou zijn afgebakend dan thans, zoodat de vraag omtrent de verantwoordelijkheid gemakkelijker zou zijn te beantwoorden.

Aangezien door de geldende bepalingen de dorpspolitie opsporingsbevoegdheid heeft, kan de Inlandsche Bestuursambtenaar van oordeel zijn, dat hij het nachtelijke werk kan overlaten aan het dorpshoofd, omdat zijn aanwezigheid niet dringend noodig is. Dit voorbeeld wordt gevolgd door het dorpshoofd, die het voldoende kan achten als zijn ondergeschikten optreden. Wij maakten een dorpshoofd mede, die juist op een huwelijksfeest was en die het niet noodig oordeelde om naar de plaats des misdrijfs te gaan.

Het wil ons toeschijnen zeer goed mogelijk te zijn, om met behoud van de beschermingsmaatregelen door de dorpsgemeenschap getroffen, eene betere verdeeling van bevoegdheden tusschen Inlandsch Bestuur en Dorpspolitie tot stand te brengen.

Of daarmede de weinig aangename en o.i. volkomen nuttelooze methode van telkenmale op conferenties aan ambtenaren in wier ressort weinig zaken tot klaarheid worden gebracht, berispingen te geven, tot het verleden zou gaan behooren, zou geheel afhangen van de wijze waarop de Inlandsche ambtenaren het nemen en ver-

volmaken van de beschermingsmaatregelen van het dorp bevorderen.

Voor eene doelmatige repressie zou het aanbevelenswaardig zijn een commissie in te stellen, zooals men die b.v. in Duitschland kent in de „Mordkommission". Het districts- of onderdistrictshoofd tezamen met den detachementscommandant van de Veldpolitie, eventueel een rechercheambtenaar, voorgelicht en bijgestaan door het dorpshoofd, zouden o.i. in zulk eene commissie vereenigd kunnen worden.

Tengevolge hiervan zou wellicht de rivaliteit tusschen de verschillende corpsen tot normale proporties kunnen worden teruggedrongen. Thans geeft deze naijver weleens aanleiding tot hoogst onaangename situaties, welke den naam van de Politie geen goed kunnen doen en welke tevens remmend op den gang van zaken werken.

Afschrift. Bijlage I.

Ngèstokaken soeraosipoen bab kaping 12, pranatan nagari katitimangsan kaping 2 Juli 1916 Ongko 345, serat kabar nagari tahoen 1917 Ongko 33, sadèrèngipoen wonten pranatan ingkang habsah, sapoeniko dipoen wonteni tatanan toto-tjoro kaseboet ing ngandap poeniko.

Bab 1.

PANDJAGINIPOEN KATENTREMAN.

Hâ. Sadojo tijang djaler ingkang bakoe grijo, wadjib toemindak padamelan roendo sarto djagi gerdoe wantji daloe ing doesoenipoen, lampah giliran, satoenggalipoen tijang kerep-kerepipoen namoeng saben 14 dinten sapisan, pambagènipoen padamelan roendo poeniko kawrat register, ingkang njepeng tjarik doesoen.

Inkang boten katindakaken padamelan roendo poeniko:

1. poenggowo nagari ingkang njepeng pikoekoeh saking Kangdjeng Toean Resident, saking Papatih Dalem, saking Kangdjeng Toean Assistent Resident, saking ingkang Boepati.
2. Sadojo pensioenan ingkang njepeng pikoekoeh saking Kangdjeng Toean Resident, saking Papatih Dalem.

Kadjawi ingkang kaseboet adeg-adeg 1—2 waoe loerah doesoen sapoenggawanipoen, 3 tijang djempo ingkang sampoen boten koewawi njamboet damel, 4 rondo boten gadah batih ingkang kénging kawakilaken, sami boten katindakaken padamelan roendo.

Nâ. Djam 6 sonten, ingkang gadah wadjib roendo sampoeno nglempak wonten kaloerahan, hambekto dadamel sagadahipoen, manawi sampoen katjotjogaken pétangipoen déning tjarik, ladjeng kabagé manggèn gerdoe ingkang katamtokaken, gerdoe satoenggal kadjagi sakedikipoen tijang 3.

Saben daloe ingkang katindaken roendo katirahono tijang 3—4 kantoen wonten kaloerahan, badé toemoet roendo loerah oetawi poenggawanipoen.

Tjâ. Hoebenging paroendanipoen katamtokaken sadaloe rambah kaping tigo, naboeh kentongan sasenengipoen ingkang boten tjawoeh kalijan tengoro kentong ingkang sampoen kaseboet pranatan nagari, hanggoegaho dateng tijang ingkang grijanipoen kalangkoengan, ingkang satoenggal kedah kantoen melèk wonten padjagènipoen.

Râ. Roendo kaloerahan hoegi kedah moebeng kaping tigo, dateng panggènan ingkang kamanah perloe dipoen roendani.

Tijang ingkang djagi gerdoe sarto ingkang roendo waoe djam 6 héndjing saweg kénging mantoek.

Kâ. Tijang ingkang toemindak roendo, manawi noedjoe kapambeng per-

loe kénging makilaken dateng tijang ingkang sampoen hakil-balèk, nanging manawi wonten sababipoen, dados tatanggelanipoen ingkang makilaken.

Dâ. Ingkang kirang netepi wadjibipoen poenopo déné moho nglirwakaken wadjib, ladjeng kasereg ing pangadilan mitoeroet bab 4 serat kabar nagari tahoen 1919 Ongko 5, déné toemrap loerah sapoenggawanipoen, patrapanipoen kaherès ing Kaboepatèn, manawi rambah-rambah badé ladjeng dipoen kèndeli saking padamelanipoen.

Bab 2.

PRANATANIPOEN PADAMELAN DOESOEN.

Hâ. Damel, ngoepokoro margi teroesan doesoen, nanemi, ngoepokoro toeroesing margi salebet sadjawining doessoen, damel, handandosi wangan, bendoengan, kreteg, hipeng, damel, handandosi gerdoe, ngresiki, mageri pakoeboeran doesoen, ingkang nenggani padamelan waoe loerah sahandahanipoen lampah giliran.

Nâ. Ingkang kénging padamelan doesoen poeiko tijang ingkang bakoe pémahan (sanès pangindoeng), ing dalem sawoelan kénging padamelan kaping kalih, salampahan dangoenipoen 5 djam, inggih poeniko wiwit djam 7 doemoegi djam 12, hoetawi wiwit djam 1 doemoegi djam 6 sonten, kahétang malampah dalah mantoekipoen.

Tjâ. Manawi kepambeng perloe, kénging makilaken dateng tijang ingkang sampoen hakil-balèk, nanging manawi wonten sababipoen dados tatanggelanipoen ingkang makilaken.

Râ. Poenggawa nagari ingkang kaseboet bab 1, haksoro Hâ Ongko 1—2 boten kénging padamelan doesoen.

Kâ. Sinten ingkang kirang netepi wadjibipoen, poenopo déné moho nglirwakaken wadjib, ladjeng kasereg ing pangadilan mitoeroet bab kaping 4 serat kabar nagari tahoen 1919 Ongko 5.

Bab 3.

Doesoen katamtokaken hangwonteni: deling, kadjeng, pakoe, sapanoenggilanipoen ingkang kamanah perloe kanggé pirantos nindakaken padamelan ingkang kaseboet bab 2, haksoro Hâ, sarono saking piroekoenipoen sadojo tijang koewat, hanggènipoen hangwontenaken pirantos waoe kedah sarono katapsir roemijin waragad pinten, dipoen moefakati dening Penèwoe Mantri district sarto dipoen gezien ingkang Boepati, ladjeng kabagé waradin, wondéné manawi sampoen wonten kas doesoen, kabajar saking kas doesoen mitoeroet pranatanipoen.

Bab 4.

KOENINGAN SITI LOENGGOEHIPOEN POENGGOWO DOESOEN SARTO SANGGÈNIPOEN KOELI.

Hâ. Manawi wonten poenggowo doesoen tilar doenjo, hoetawi kèndel saking padamelanipoen, mongko loenggoehipoen sabin saweg mongso hangga-

rap sampoen njebar widji, sabin waoe kedah kaladjengaken dipoen garap déning ingkang kèndel hoetawi warisipoen, nanging kedah masrahaken protiganing pamedal dateng ingkang madjibi ènggal, manawi widjinipoen sampoen katanemaken, sadojo dados milikipoen poengawa lami oetawi warisipoen, ingkang hanggentosi énggal kedah tampi hirengan, toemrap loenggoeh ingkang kataneman polowidjo, pepétanganipoen inggih kados taneman pantoen kaseboet ing nginggil.

Nâ. Manawi koeli ingkang gadah sanggèn tilar doenjo, hoetawi kadèdèl sanggènipoen, bab garapan siti, pambajaripoen padjeg sarto pamedalipoen koeli ingkang anggentosi, badé katetepaken déning golonging pamanggihipoen prapat doesoen ingkang kapilih hanggentosi koeli, kedah milih tjalon koeli ingkang sampoen dangoe pamanggènipoen wonten doesoen ngrikoe. Manawi dangoenipoen tjalon koeli waoe wonten ingkang sami langkoeng saking tijang satoenggal pamilihipoen kedah sarono kalotré.

Bab 5.

TOTO-TJORO DOESOEN.

Hâ. Harto pitrah dados milikipoen modin doesoen, katahing pitrah hamoeng sarilanipoen ingkang pitrah pijambak-pijambak.

Nâ. Manawi wonten tijang pedjah, modin wadjib ngoepokoro majitipoen, ngantos pangoeboeripoen pisan, angsal salawat salimrahipoen doesoen.

Tjâ. Manawi wonten tijang negor karang-kitri, kedah ladjeng hanglintoni nanem karang-kitri malih sapinten pétangipoen ingkang kategor.

Râ. Zie kotjo 8.

Kâ. Manawi wonten tijang koeli anggènipoen anggarap sabin kètèr sanget, damel oetawi andandosi grijo, kénging njambat dateng kantjanipoen koeli, ngingoni salimrahipoen.

Dâ. Manawi wonten tijang kasoesahan grijanipoen kobong, sanaliko sadojo tijang koewat kedah tandang, ladjeng mitoeloengi andamelaken pondokan, kénging ngoeroeni deling, alang-alang, sapanoenggilanipoen.

Tâ. Manawi wonten tijang kasripahan, kantjanipoen koeli djaler èstri kedah sami nglajat, ngroekti majitipoen ngantos doemoegi kakoeboer.

Sâ. Manawi wonten tijang kesangsaran oetawi ketjilakan, ingkang kedah kabekto dateng grijo sakit oetawi Onderan, titijang koeli wadjib ngrembat, padamelan poeniko kaserepaken roekoen doesoen.

Wâ. Manawi wonten tijang pedjah tanpo waris, titijang sadoesoen wadjib ngoepokoro ngantos doemoegi koeboer.

Bab 6.

PAPATJAK.

Hâ. Manawi wonten tijang kesèd, kirang saé panggaraping pémahanipoen, kadosto: boten kapageran temoe-gelang, boten mawi konten toetoepan, boten nanemi karang-kitri polowidjo, tijang waoe ladjeng dipoen srengeni déning loerah, dipoen wangeni sapantesipoen, manawi boten ngèstokaken,

ladjeng kaladosaken dateng kadistrictan oetawi dateng kaonderan, ladjeng dipoen wangeni malih sapantesipoen, manawi mekso boten ngèstokaken, tetélo saking pantjèn kesèd sanget, ladjeng kalapoeraken dateng ingkang Boepati, manawi noedjoe pakempalan wonten district, tijang waoe ladjeng kadèdèl sanggènipoen sawatawis mongso oetawi salaminipoen, mitoeroet poetoesaning pakempalan wonten district waoe.

Nâ. Manawi wonten tijang kètèr panggaraping siti sanggènipoen, tetélo awit saking kesèdipoen, ladjeng katindakaken kados ingkang kaseboet ing haksoro Hâ.

Tjâ. Manawi ingkang nglirwakaken ingkang kaseboet ing haksoro Hâ, Nâ waoe loerah oetawi andahanipoen, kapisan kalijan kaping kalihipoen sami kapatrapan rès wonten Kaboepatèn, manawi ngantos rambah kaping tigo, ladjeng kapotjot saking padamelanipoen.

Râ. Manawi loerah sahandahanipoen, toewin titijang koeli, nebasaken, anggadèkaken lempoenging sabin loenggoeh sanggènipoen langkoeng saking satahoen, boten angsal idining Parèntah, toemrap loerah sahandahanipoen ladjeng kapotjot, toemrap koeli badé kadèdèl sanggènipoen sawatawis mongso oetawi salaminipoen.

Kâ. Manawi wonten koeli katrap pahoekoeman, sabab anglampahi kadoerdjanan, ladjeng karembag ing parepatan kadistrictan, kedah kadèdèl sanggènipoen poenopo boten, manawi kedah kadèdèl, amoeng sawatawis mongso poenopo salaminipoen, ladjeng katetepaken saking karampoenganipoen ingkang Boepati, nanging pandèdèlipoen boten sabab anggènipoen katrap pahoekoeman, hamoeng sabab hanggènipoen boten gadah wakil nindakaken padamelan doesoen.

Bab 7.

PAMITAN SARTO LIBOERAN.

Hâ. Manawi noedjoe dinten ageng, kadosto: tanggal kaping 8, woelan Soero, tanggal kaping 12 woelan Moeloed, tanggal kaping 10 woelan Besar, sadranan tanggal kaping 15 woelan Roewah, padoesan tanggal kaping 29 Roewah, megengan tanggal kaping 30 woelan Sijam, Bakdo Sijam tanggal 1 Sawal, Bakdo Sawal tanggal kaping 7, noedjoe bersih doesoen bibar panèn, tanggal 21 Redjeb, tingalan Dalem wijosan Sampéjan Dalem Ingkang Sinoehoen Kangdjeng Soesoehoenan, tanggal kaping 12 woelan Sijam, tingalan Dalem djoemenengan Sampéjan Dalem Ingkang Sinoehoen Kangdjeng Soesoehoenan, sadojo tijang kaliboeraken boten medal padamelan roekoen doesoen, hamoeng padamelan roendo daloe taksih lestantoen toemindak.

Nâ. Poenggowo doesoen satitijangipoen sadojo, manawi gadah damel mantoe, tetakan, soenatan, tingkeban, gadah anak, sami angsal liboeran 3 dinten; kasripahan, damel oetawi andandosi grijo angsal liboeran 2 dinten.

Bab 8.

Tjâ. Manawi perloe toto-tjoro poeniko kénging dipoen éwahi, nanging

kedah saking panjoewoenipoen kalih protiganing tijang koewat sakaloerahan, sarono pakempalan kados ingkang sampoen kalampahan poeniko.

Râ. Manawi loerah sahandahanipoen anggarap siti loenggoehipoen, wenang mendet koedoeran dateng koeli ingkang gadah sanggèn sabin, toemrap loerah ing dalem samongso kaping tigang rambahan, kamisepoeh kalijan tjarik doesoen, kaping kalih rambahan, kabajan, modin toewin oeloe-oeloe amoeng sarambahan, nanging kedah njoekani harto minongko lintoening tedo, manawi koedoeran tijang kémawon, tijang satoenggal dipoen soekani harto f 0,12^{5} (kalih welas satengah sèn), wanawi koedoeran ambekto garoe oetawi waloekoe sakéwanipoen, dipoen soekani harto f 0,20 (kalih doso sèn) padamelanipoen namoeng satengah dinten (salimrahipoen tijang njamboet damel sabin).

Bijlage II.

Afschrift
Rijksblad Soerakarta 1918.

No. 36. POLITIE. Verordening op het geven van alarmsignalen bij misdrijven, brand of watersnood, genoemd „Kentongan Verordening".

Pranatan van den Rijksbestuurder van Soerakarta dd. 23 December 1918 No. 391.

De Rijksbestuurder van Soerakarta, daartoe gemachtigd door Zijne Hoogheid den Soesoehoenan van Soerakarta, handelende in overleg met den Resident van Soerakata.

Overwegende, dat de praktijk de wenschelijkheid heeft aangetoond, de bestaande verordeningen op het geven van signalen te herzien en aan te vullen.

Stelt de volgende verordening vast met intrekking van de pranatans van 21 December 1909 No. 251 en 25 October 1911 No. 272.

„Verordening op het geven van kentongan-, bendé-, lesoengsignalen bij „misdrijven, brand of watersnood."

Artikel 1.

Van de verplichting tot het houden van kentongans.

In de desa's behooren aanwezig te zijn:

in elk wachthuis minstens één houten kentongan of bendé en in elke woning minstens 4 bamboezen kentongans, waarvan één in het woonhuis; één in het bijgebouw (gandok), één buiten het woonhuis en één op het erf, hetzij aan een boom dan wel bij de pagger waar een opening is of gemakkelijk gemaakt kan worden, waardoor men eventueel zal kunnen vluchten.

De kentongans in huis worden met rotantouw aan de stijlen bevestigd op zoodanige hoogte, dat de kinderen daarmede niet kunnen spelen, terwijl de daarbij behoorende stokken op stevige wijze aan de kentongans verbonden dienen te blijven.

Artikel 2.

Van de verschillende signalen.

Onmiddellijk na constateering van de na te noemen feiten, zullen de volgende alarmsignalen op de kentongans en bendé's geslagen worden:

1e. bij diefstal bij nacht en bij ontvluchting van gevangenen bij nacht telkens 2 slagen;

2e. bij brand telkens 3 slagen;

3e. bij watersnood (dreigende bandjir) telkens 4 slagen;

4e. bij veediefstal, telkens 5 slagen;

5e. bij doodslag, amok, begal of ketjoezaak kort op elkaar volgende slagen, zonder ophouden, welk signaal wordt aangeduid met het woord „eenslag".

Bovendien zullen in de desa, waar het feit geconstateerd is diezelfde signalen geslagen worden op de rijstblokken.

Artikel 3.

Van den duur der signalen.

Die signalen zullen zonder ophouden geslagen worden:

a. ingeval van diefstal bij nacht, ontvluchting van gevangenen bij nacht, brand of watersnood gedurende een kwartier in de betrokken desa en de omliggende desa's (montjopat en montjolimo), tenzij de dieven of ontvluchte gevangenen eerder opgevat mochten zijn, of de brand eerder gebluscht mocht zijn;

b. ingeval van veediefstal, doodslag amok, begal- of ketjoezaak.

1e. in de desa, waar het feit gepleegd is, zoolang, totdat de betrokken penewoe dan wel mantri onderdistrict ter plaatse aangekomen is.

2e. in de omliggende desa's van het betrokken district en in die der aangrenzende onderdistricten gedurende een half uur of korter, indien in de desa, waar het feit gepleegd is, het signaleeren eerder gestaakt wordt.

Artikel 4.

Van de verplichting tot het slaan der signalen.

De ontdekker van het feit is verplicht onverwijld het voorgeschreven alarmsignaal met kracht te slaan op de naastbijzijnde kentongan, bendé of lesoeng in huis of buitenshuis.

Dat signaal zal onmiddellijk moeten worden overgenomen door alle bewoners der betrokken desa en door de wakers in de omliggende desa's (montjopat, montjolimo).

Het eenslagsignaal zal tevens moeten worden overgenomen door de wakers in de desa's van het betrokken onderdistrict en van de aangrenzende onderdistricten.

Artikel 5.

Van de verplichting der desagenooten tot hulpbetoon.

De mannelijke desagenooten zijn verplicht bij het hooren van een alarmsignaal zich naar de plaats des onheils of des misdrijfs — in het laatste geval zoo mogelijk gewapend — te begeven om hulp te verleenen en ingeval van misdrijf, de bedrijvers te vervolgen en zoo mogelijk te vatten of onschadelijk te maken.

Artikel 6.

Van de verplichting tot bewaking, van bepaalde plaatsen.

Bij het hooren van den eenslag of den vijfslag, begeven de daartoe vooraf aangewezen mannen, wier namen in de desaregisters zijn vermeld, zich onverwijld naar de vooraf door de mantri's onderdistrict bepaalde plaatsen.

Zij bewaken die ingeval van ketjoepartij gedurende 2 en ingeval van veediefstal gedurende 1 uur, houden verdachte personen aan en leveren die aan de politie over.

De niet met de bewaking van bedoelde plaatsen belaste mannen zetten

het signaal voort, bezetten de wachthuizen en voeren de maatregelen uit, die de aldaar aanwezige hoogste politie-autoriteit noodig acht.

Artikel 7.

Van de uitzonderingsbepalingen t.a. van de hoofdplaats Soerakarta.

Het bepaalde bij artikel 4 alinea 2 en bij artikel 6 alinea 3 is niet van toepassing voor de hoofdplaats Soerakarta.

De alarmsignalen worden uitsluitend overgebracht door het dienstdoende personeel der stadspolitie, in de betrokken sectie, en het is een ieder met uitzondering van de buren, verboden zich naar de plaats des misdrijfs te begeven.

Artikel 8.

Van de belooningen.

Aan hen, die het alarmsignaal hebben geslagen, voordat de ketjoe's de woning waren binnengedrongen, dan wel op het oogenblik dat de ketjoe's het huis binnendrongen, zal eene belooning van f 50.— en aan hen die onmiddellijk nadat de ketjoe's de woning verlieten, het alarmsignaal sloegen, eene belooning van f 15.— uitgekeerd worden.

Die belooningen worden in het openbaar op de onderdistrictskoempoelans op demonstratieve wijze uitbetaald opdat zij indruk maken op de bevolking.

Artikel 9.

Van de strafbepalingen.

Met geldboete van ten hoogste f 10.— dan wel hechtenis van ten hoogste 6 dagen wordt gestraft overtreding van een der artikelen 1, 4, 5 en 6.

Artikel 10.

Instructie voor de bestuurs- en politieambtenaren en beambten.

A. De regenten zullen geregeld b.v. eens in de 3 maanden door commissies van 2 of 3 personen doen nagaan of het bepaalde bij artikel 1 wordt nageleefd.

Deze commissie's bestaande uit Rijks- en Gouvernements mantri's politie en het aan hen ondergeschikt personeel, bezoeken in elk onderdistrict een aantal willekeurig uitgekozen desa's, huis voor huis, en leggen hunne bevindingen neer in een (liefst gedrukte of gehectografeerde) staat, waarvan het Hoofd is voorzien van het formulier van een proces verbaal en die verder inhoudt:

1e. den naam van de desa;

2e. den naam van den bewoner;

3e. aantal aanwezige kentongans en aantal ontbrekende kentongans;

4e. of de stok (pemoekoel) bij alle kentongans aanwezig was, zoo neen, waar die ontbrak.

De staten worden door den Regent behoorlijk geverifieerd, de betrokken districts- en onderdistrictshoofden die ten deze nalatig blijken berispt of gestraft en de schuldige desabewoners voor den rechter gebracht.

De penewoe's district en mantri's onderdistrict zullen van tijd tot tijd

op de maandelijksche onderdistricts koempoelan, waarvan behalve de desahoofden, ook de bekels kedjawen, de bekels kaboedidajan, de ronggo's en demangs deelnemen, de verschillende alarmsignalen demonstreeren en onderzoeken of de aanwezigen de signalen uit het hoofd kennen.

De desahoofden en bekels zullen alle in hun ressort wonende mannen, vrouwen en kinderen die signalen trachten in te prenten.

B. Ter verzekering van eene goede regeling en uitvoering van de bij artikel 5 bedoelde verplichting dienen in, door den mantri onderdistrict op te maken desastaten te worden vastgelegd:

1e. welke punten, kruiswegen, wegen, wangans enz. buiten de desa bewaakt moeten worden;

2e. de namen der lieden, die met de bezetting dier plaatsen belast zijn.

Bij elke gelegenheid moet dien lieden hun wachtplaats worden ingeprent door hun bekel of desahoofd, terwijl het goed uitkomen op de aangewezen plaatsen bij elke ketjoezaak of veediefstal door het beschikbare personeel, zoowel Rijks- als Gouvernements politieambtenaren en hun ondergeschikten, zoo ook door de Ronggo's der ondernemingen moet worden gecontroleerd.

De Regent regelt de wijze waarop die contrôle zal geschieden en stelt gedrukte processen verbaal ter beschikking van de met die contrôle belaste ambtenaren.

C. Bij het hooren van het alarmsignaal van een plaats gehad hebbende ketjoezaak zullen de betrokken mantri onderdistrict en de penewoe vergezeld van hunne kadjinemans zich onmiddellijk begeven naar de bekende of vermoedelijke plaats des misdrijfs.

Hunne schrijvers zullen daarvan telefonisch kennis geven aan:

1e. de penewoe's en mantri's van de omliggende districten opdat zij de noodige bevelen kunnen geven tot voortzetting van het signaal en opsporing der daders.

2e. den Regent die onverwijld den Assistent-Resident en in de afdeeling Soerakarta, ook den Commissaris van politie, waarschuwt en zich daarna onmiddellijk naar de plaats des misdrijfs begeeft.

Zoo spoedig mogelijk zal de Assistent-Resident ter plaatse een onderzoek instellen.

Nadat de zaak plaatselijk onderzocht is, wordt een plan voor het onderzoek opgemaakt, waarbij iedere zaak wordt vastgesteld en dadelijk tot de uitvoering daarvan overgegaan. Absolute samenwerking tusschen Rijks- en Gouvernements politie moet daarbij worden geëischt en verzekerd.

De Regent voorziet bij elke ketjoezaak de politie van voldoende fondsen op de plaats zelf, opdat deze in het belang van het opsporingswerk de noodige vrijheid van beweging en tijd en de noodige zelfstandigheid verkrijge.

Bepaalde personen worden aangewezen om dadelijk te onderzoeken of, en zoo ja, in welke richting en door welke desa's het signaal niet is overgenomen en voortgezet.

Zoo spoedig mogelijk rapporteert de Regent aan den Rijksbestuurder, zoo kort mogelijk:

1e. waar, wat en wanneer geketjoed is dus: naam van de desa, naam van den beroofde, uur van den nacht, waarde van het beroofde, en de voornaamste andere bijzonderheden (alles zoo beknopt mogelijk);

2e. a. hoe laat het onderdistrictshoofd op de plaats van het misdrijf was;
b. hoe laat het districtshoofd op de plaats van het misdrijf was;
c. idem, idem de Regent;

3e. indien het eerste onderzoek al dadelijk iets aan het licht bracht, wat dat is;

4e. of de kentongan geslagen is en zoo ja wanneer zij geslagen is (voor of nadat de ketjoe's het huis verlaten hadden);

5e. of de buren dadelijk het signaal overnemen en dadelijk te hulpgeschoten zijn;

6e. of de omliggende desa's het signaal doorgegeven hebben, zoo niet, wat daarvan de reden was.

D. Bij het hooren van het alarmsignaal van een plaats gehad hebbende veediefstal worden dezelfde maatregelen genomen als voor ketjoezaken met dien verstande, dat het onderzoek van deze zaken aan de districts- en onderdistrictshoofden kan worden overgelaten, tenzij dat euvel zoo'n omvang heeft aangenomen, dat persoonlijke bemoeienis van den Regent noodig is.

E. Na afloop van elk kwartaal, worden door de Regenten aan den Rijksbestuurder afzonderlijke registers van plaats gehad hebbende veediefstallen en ketjoezaken ingediend.

F. Bekels en desahoofden, die zich bij veediefstallen en ketjoezaken aan verregaand plichtsverzuim schuldig gemaakt hebben, worden door den betrokken penewoe district of mantri onderdistrict voor ontslag voorgedragen.

G. Ambtenaren en beambten die hun plicht mochten verzaken worden gestreng onderhouden zoo noodig met degradatie of ontslag gestraft.

H. Zij, die zich bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt, worden op bijzondere wijze beloond, desnoods voor buitengewone bevordering voorgedragen.

Artikel 11.

Deze verordening kan worden aangehaald onder den naam van „Kentongan Verordening".

Gedaan den 23 December 1918.
In overeenstemming met mij:
Resident van Soerakarta,
HARLOFF.

Ter afkondiging:
De Rijksbestuurder van Soerakarta,
DJOJONAGORO.

Voor eensluidend afschrift,
De Klerk.

Tien jaren Volkenbondsarbeid [1])

door

A. PELT.

I.

Toen mij gevraagd werd, hier ter stede een lezing te houden over den Volkenbond heb ik zonder er eigenlijk diep bij na te denken, het lag zoo voor de hand, als onderwerp opgegeven: „Tien jaren Volkenbondsarbeid." Maar later, toen ik hierover eens rustig nadacht, bleek mij, dat in dien titel een gevaar voor misverstand schuilt. Immers, wat bestaat 10 jaren? Dat is het Volkenbondsverdrag van 10 Januari 1920.

Het 10-jarig bestaan van het Volkenbondsverdrag is aldus in Januari j.l. op bescheiden wijze gevierd, maar over dit bondsverdrag wil ik niet spreken, al weet ik, dat het een zeer belangwekkend document is. Onze vroegere Minister van Buitenlandsche Zaken, de heer VAN KARNEBEEK, heeft het zelfs eens genoemd: „een van de meest bewonderenswaardige stukken van staatsmanskunst."

Wat mij echter nog belangwekkender lijkt is de practijk der internationale samenwerking, die men sinds 10 jaren „Volkenbond" noemt, samenwerking, die veel langer bestaat en waarvan men werkelijk met den dichter kan zeggen: „In 't verleden ligt het heden; in het nu wat worden zal", want de Volkenbond van thans heeft een verleden. Het valt niet binnen het bestek van mijn lezing van hedenavond dat verleden hier uitvoerig op te halen, ik zou alleen willen wijzen op de ontwikkeling, die plaats heeft gehad in de 19e eeuw, toen drie factoren hebben samengewerkt om eigenlijk

1) Lezing op 7 Maart 1930 te Weltevreden voor de Vereeniging voor Volkenbond en Vrede gehouden, stenografisch verslag van den heer C. DE SMALEN.

voor de eerste maal in de internationale samenleving wat bewuste organisatie te brengen. De eerste van die factoren was de toenemende industrialisatie van het economisch leven, waardoor de banden tusschen de volken in een zeer snel tempo steeds inniger werden. De tweede factor was de zich baan brekende democratie, regeeringsvorm waardoor het diplomatiek verkeer niet, zooals voor dien tijd, alleen in handen van de topklasse van de volken bleef, maar sterk beïnvloed werd door de lagere standen, allereerst door den middenstand, die politiek en economisch bij het internationaal verkeer een rechtstreeksch belang begon te krijgen. De derde factor was het steeds beter wordende volksonderwijs waardoor voortdurend breedere lagen der bevolking belangstelling begonnen te krijgen voor en kennis van hetgeen buiten hun grenzen geschiedt.

Als wij nu nagaan hoe omstreeks de laatste eeuwswisseling de internationale gemeenschap was georganiseerd, dan zij het mij vergund U — natuurlijk zeer in het algemeen — in de eerste plaats te wijzen op de overeenkomsten tot regeling van zekere technische vraagstukken. Daarbij is het opmerkelijk, dat in de eerste plaats verkeersaangelegenheden zich tot een dergelijke regeling hebben geleend, m.a.w. die vormen van het economisch leven, die het eerst en het duidelijkst zichtbaar over de grens kwamen. Zoo zijn ontstaan internationale organisaties met permanente bureaux voor de regeling van het post-, spoorweg-, telegraaf- en telefoonverkeer (tusschen 1865 en 1890) en andere dergelijke aangelegenheden. Ook was op grond van grondbeginselen, vastgelegd op het congres van Weenen (1815) een zekere mate van organisatie ingetreden inzake het internationaal verkeer op enkele groote rivieren. Tevens was er echter door het steeds inniger wordende internationale verkeer ook gelegenheid geschapen tot meer conflicten dan vroeger het geval was en parallel aan voornoemde ontwikkeling was dus de neiging opgekomen aan dat gevaar het hoofd te bieden. Vandaar de arbitragebeweging, die zich in den loop van de 19e eeuw zoo sterk heeft ontwikkeld en ten slotte mede aanleiding heeft gegeven tot de beide Haagsche Vredesconferenties van 1899 en 1907. Ik laat nu terzijde de internationale verdragen, die van staat tot staat zijn gesloten. Deze verdragen zijn op zichzelf zeer belangrijk voor de vorming van het volkenrecht maar als poging tot organisatie der internationale gemeenschap mogen zij hier terzijde worden gelaten.

Door den wereldoorlog heeft de ontwikkeling der internationale gemeenschap een sterken stoot gekregen. De oorlog met al zijn ellende heeft ten minste dit goede gehad, dat hij duidelijk heeft voelbaar gemaakt hoe zeer de belangen van de verschillende volkeren tot één geheel zijn saamgeweven. Het is dus geen wonder, dat aan het einde van den oorlog, die een nachtmerrie voor de geheele wereld was geweest, een spontane neiging zich voordeed om, wat reeds vóór den oorlog embryonaal bestond op het gebied der georganiseerde internationale samenwerking, in meer concreten vorm om te zetten. WILSON is de man geweest, die als formulator aan dat idee uiting heeft gegeven en dat wel op een wijze, die van hem heeft gemaakt een groot geestelijk en politiek leider niet alleen van zijn volk maar van de geheele menschheid. Zooals bekend stuitte hij daarbij op grooten tegenstand van de zijde van sommige Europeesche staatslieden, die ten slotte echter toegaven, o.a. op grond van de overweging, dat de toepassing van zekere onderdeelen der vredesverdragen vergemakkelijkt zou kunnen worden door het bestaan van een duurzaam internationaal organisme.

Intusschen hadden voorgenoemde omstandigheden tot gevolg, dat de Volkenbond aan de vredesverdragen werd vastgekoppeld. Dat heeft zijn voor- en nadeelen gehad. Het grootste nadeel was wel, dat onmiddellijk na zijn ontstaan de Volkenbond te boek stond bij vele menschen — in de eerste plaats natuurlijk bij menschen in de overwonnen landen maar zelfs ook bij velen in landen, die tijdens den oorlog neutraal waren gebleven — als een werktuig in de handen der overwinnaars, bestemd om de vredesverdragen dwingend op te leggen aan de overwonnenen.

Echter stonden tegenover dit nadeel, dat eenige jaren lang zeer sterk gevoeld werd, maar waarover nu vrijwel niet meer gesproken wordt, ook voordeelen. Een van de eerste voordeelen is wel het feit, dat de toepassing van de vredesverdragen voor een gedeelte althans in handen van den Volkenbond werd gelegd. Die toepassing was daardoor niet meer een zuivere overwinnaarsaangelegenheid, maar werd een internationale zaak.

Dit was dan ook de eerste gelegenheid, waarbij in den Volkenbond de z.g. neutrale staten, zooals ons land, Zwitserland en de Scandinavische rijken, een nuttige rol hebben gespeeld, want door hun aanwezigheid alleen reeds hebben zij bij belangrijke aan-

gelegenheden, zooals de regeling van het bestuur over het Saargebied en de stad Danzig, het beschermen van nationale minderheden, het uitoefenen van contrôle op het bewind over de mandaatgebieden e.d. een sterk verzachtenden invloed uitgeoefend.

Dit voordeel is in nog sterkere mate tot uiting gekomen in 1926 toen Duitschland, na zijn toetreding tot den Volkenbond, aandeel kon nemen in deze contrôlewerkzaamheden en bestuursfuncties.

Zoo kunnen wij zeggen, dat de Volkenbond, allerminst „geboren in zonnegloren", maar wel „uit een zucht van de ziedende zee" reeds aanstonds in het midden van de realiteit der internationale politiek stond, omdat hij van den aanvang af een reëele taak had.

II.

Hoe heeft de Volkenbond zich nu in den loop der volgende tien jaren ontwikkeld? Om een goed overzicht daarvan te krijgen, kunnen wij niet beter doen dan de volgende methode toepassen: eerst zullen wij het feitenmateriaal, zij het dan ook in groote trekken, moeten onderzoeken. De voornaamste feiten zullen wij daarbij trachten te zien in onderling verband om voorts na te gaan, of wij in hun onderlinge aaneenschakeling eenige richtlijnen kunnen ontdekken.

Om het feitenmateriaal te overzien, geloof ik, dat het bovendien aanbeveling verdient, ook nog onderscheid te maken tusschen den opbouw van de Volkenbondsorganen en hetgeen zij hebben tot stand gebracht.

In den laten herfst van het jaar 1920 lijkt de toestand te Genève wel niet precies op dien welke wordt geschilderd in het eerste vers van het boek Genesis; er was wel iets, maar toch niets anders dan een gedachte, waaraan uiting gegeven was in een verdrag. Dat verdrag moest in toepassing worden gebracht.

Enkele maanden later waren de Volkenbondsvergadering, de Raad, het Secretariaat — en twee jaar later bovendien het Internationaal Gerechtshof — levende, behoorlijk functioneerende organen, terwijl het ingevolge een ander gedeelte van het vredesverdrag ingestelde Internationale Arbeidsbureau eveneens in werking was getreden. Tezamen vormden deze organen, zij het dan ook in embryonairen vorm, een grondslag, waarop het gebouw der

internationale gemeenschap langzamerhand opgetrokken kon worden.

Het is de moeite waard in het kort na te gaan, hoe de verschillende organen, althans de voornaamste, zich hebben ontwikkeld.

Die ontwikkeling is hoogst ongelijk geweest. Er was een samenstel van organen, geheel gereed voor het gebruik, maar het bleef de vraag, of de staten, de regeeringen, bereid waren zich, meer dan strikt noodig was uit hoofde der vredesverdragen, te bedienen van dit nieuwe instrument.

De wensch om zich er van te bedienen was bij lange na niet bij allen gelijk. Er mag zelfs misschien gezegd worden, dat sommige regeeringen na de vredesconferentie — en vooral nadat de Vereenigde Staten van Amerika zich hadden teruggetrokken — spijt begonnen te krijgen over hun medewerking aan de oprichting van den Volkenbond.

Een lichaam als de Bond toch streed met al hun tradities van diplomatiek verkeer. Zij zagen er een zeker gevaar in, maar konden er niet meer van af, omdat de Volkenbond was vastgekoppeld aan de vredesverdragen. Zoo zijn deze verdragen in zekeren zin de gangmaker geweest van den Volkenbond. De staten begonnen bovendien al spoedig te ontdekken, dat het wel eens voordeelig kon zijn zich van het Volkenbondsmechanisme te bedienen. Sommige, die een regeering hadden, welke in staat was internationaal te denken en te voelen, hebben zich zeer bewust van den Volkenbond bediend met het doel opbouwend werk te doen. Dat waren er echter maar weinige, andere zagen er van zuiver nationaal standpunt een politiek voordeel in om zich voor sommige zaken van den Volkenbond te bedienen en nog andere begonnen te begrijpen, dat bepaalde aangelegenheden zich te veel hadden geïnternationaliseerd om nog langer op zuiver nationalen grondslag te kunnen worden geregeld.

Om een karakteristiek voorbeeld te geven van de ongelijke wijze, waarop de staten zich van den Volkenbond hebben bediend, zij het mij vergund op de bescherming van nationale en godsdienstige minderheden te wijzen. Duitschland heeft altijd — en om begrijpelijke redenenen! — er op aangedrongen, dat de bescherming van die minderheden zoo effectief mogelijk zou zijn. Anderen, bijv. Frankrijk, hebben om even begrijpelijke redenen een meer gere-

serveerde houding tegenover dit vraagstuk aangenomen. Maar hetzelfde Frankrijk heeft een sterk stimuleerenden invloed uitgeoefend toen het ging om de economische samenwerking, waartegenover de Duitschers weer zeer voorzichtig stonden. Er ontstond dus een toestand van over en weer geven en nemen, die echter op den duur tot consolidatie moest leiden. Deze is vermoedelijk echter ook uit het feit te verklaren, dat de staten begonnen te wennen aan het bestaan van den Volkenbond, die weinig rechtstreeksch gevaar voor hun bewegingsvrijheid bleek in te houden, aangezien zij zelf de macht in handen hadden; immers geen besluit kon worden genomen dan met algemeene stemmen. Dat van de Volkenbondsprocedure en van de zich langzamerhand vormende statencollectiviteit toch een zekere dwingende kracht kon uitgaan ten opzichte van individueele staten, werd pas later begrepen.

De Assemblée, de Volkenbondsvergadering, die één keer per jaar, voortaan op den 10en September bijeenkomt, vraagt nu het eerst de aandacht. Ik herinner mij nog levendig, de eerste bijeenkomst in November-December 1920. Van de 45 leden, die de Bond toen telde, waren er 42 opgekomen, die, in alfabetische orde gerangschikt, in het openbaar moesten vergaderen. Een zeer ongewoon diplomatiek schouwspel. Een reglement, een interne organisatie, alles moest van den grond af worden opgebouwd.

Dat is dan ook volledig gebeurd tijdens de eerste Assemblée, die ongeveer vijf weken heeft geduurd, van half November tot half December 1920. De procedure en de interne organisatie, die toen zijn vastgesteld, heeft men in groote lijnen kunnen handhaven. Het is gebleken, dat de toen opgestelde regelingen voldoende soepel waren om zich geleidelijk aan te passen aan de practische ervaring, die gedurende de volgende 10 jaren zou worden opgedaan.

Inderdaad zou de Volkenbondsvergadering al vrij spoedig een eigen karakter aannemen. Zij heeft zich ontwikkeld tot een lichaam, dat door zijn omvang zich niet kan inlaten met détails en dat er zich dan ook toe heeft bepaald om de groote lijnen van de Volkenbondspolitiek aan te geven en tevens contrôle uit te oefenen op de algemeene organisatie en met name op de administratieve organen. Ook is zij geworden tot tribune waar de groote algemeene belangen van de internationale gemeenschap ampel

kunnen besproken worden. Vooral in dit laatste opzicht heeft zij bewezen een zeer nuttig orgaan te zijn aangezien zij gelegenheid biedt om op goed georganiseerde basis en op overzichtelijke wijze uiting te geven aan een internationaal collectief bewustzijn.

De Assemblée heeft zich op één gebied bovendien een eigen functie geschapen, die nader de aandacht verdient, nl. doordat zij de contrôle op de Bondsfinanciën geheel aan zich heeft getrokken. Daarover moet men niet gering denken. Stelt U zich voor een vereeniging van staten, die nimmer gewend zijn geweest op deze wijze met elkaar samen te werken en zeer zeker niet om met elkaar een eigen orgaan financieel te onderhouden. De verplichting om dit nieuwe mechanisme te onderhouden had men vrijwillig aangegaan, maar hoe de contributieregeling georganiseerd moest worden, daarvan gaf eigenlijk niemand zich helder rekenschap. Op het oogenblik is deze op tamelijk bevredigende wijze geregeld, maar uit den aard der zaak heeft men de eerste jaren groote moeilijkheden moeten overwinnen, wat vooral wel hieruit blijkt, dat men al heel spoedig genoodzaakt was een commissie voor achterstallige contributies in te stellen. Deze commissie, die met gesloten deuren vergaderde, bracht echter in het publiek rapport uit aan de volle vergadering en de ervaring heeft bewezen, dat van dit rapport een voldoende invloed uitging om de staten langzamerhand op te voeden tot geregelde betaling. Zelfs is men er in geslaagd achterstallige contributie, waarop men eigenlijk niet meer gerekend had, te innen, met het gevolg, dat eenige jaren later de Volkenbond over een vrij aanzienlijk overschot beschikte.

Zooals gezegd, er hebben zich wel eens eigenaardige moeilijkheden voorgedaan. Het is bijv. gebeurd, dat een landbouwstaat, die niet in geld kon betalen en toch aan zijn verplichtingen wilde voldoen, aanbood zijn contributie in graan te betalen. Aangezien men in Genève begreep, dat dergelijke aangelegenheden niet formalistisch konden worden opgelost, heeft men dit aanbod gaarne aangenomen.

Van een anderen staat wordt verteld, dat hij niet zoo willig was zijn achterstallige contributie te storten. Toevalligerwijs had de betrokken staat een leening noodig. Hij wendde zich daartoe in Londen tot een bankiersgroep en deze begon al heel spoedig de gebruikelijke vragen te stellen, naar credietwaardigheid, enz.

Een van de vragen was, hoe het stond met de betaling van de Volkenbondscontributie, aangezien dit een aanwijzing was voor de bereidwilligheid van dien staat om bestaande financieele verplichtingen na te komen. De regeering begreep dan ook zeer spoedig de draagkracht van die vraag en zorgde, dat binnen korten tijd haar achterstallige contributie was aangezuiverd.

Ik heb over dit budgetrecht even uitgeweid, omdat men gedurende de eerste vijf of zes jaren van het bestaan van den Volkenbond terecht van meening was, dat een goed geregeld budgetrecht een toetssteen was voor zijn practische bestaansmogelijkheid. Dat de contributiebetaling op het oogenblik een aangelegenheid is geworden, waarover men niet meer spreekt, is wel een van de beste bewijzen, dat de Volkenbond zich heeft geconsolideerd.

De Raad, een kleiner lichaam, dat op het oogenblik uit 14 leden bestaat — waarin 5 groote mogendheden een zoogenaamden permanenten zetel bekleeden, terwijl de andere volgens een bepaald rooster gekozen worden door de Vergadering — heeft zich eveneens ontwikkeld tot een lichaam met een zeer eigen karakter. Deze Raad komt drie of vier maal per jaar bijeen en is door zijn kleineren omvang het besturend orgaan geworden, dat tijd en gelegenheid heeft zich met de détails te bemoeien en dus verschillende kwesties behandelen kan, waarvoor de vergadering minder geschikt is.

Vooral de Raad heeft in de eerste jaren ondervonden, dat de samenkoppeling van de vredesverdragen en het Volkenbondsverdrag niet zonder nut was. Inderdaad hebben de vredesverdragen een stimuleerenden invloed uitgeoefend op zijn werk. Veel organisatorische arbeid vloeide onmiddellijk voort uit deze verdragen bijv. de organisatie van het mandatenstelsel, van de bescherming van nationale minderheden, van het bestuur in de vrije stad Danzig en in het Saargebied, afgezien nog natuurlijk van de organisatie van den Volkenbond zelf.

Gedurende de eerste jaren beperkten de mogendheden zich er toe om tweede-rangsfiguren naar de Raadszittingen af te vaardigen, maar in 1925 kwam hierin verandering, doordat de Engelsche regeering toenmaals voor den eersten keer haar Minister van Buitenlandsche Zaken, den heer AUSTEN CHAMBERLAIN, afvaardigde. Weldra werd dit voorbeeld door de andere staten gevolgd en

dat heeft zeker bijgedragen tot het feit, dat herhaalde malen de Raad vrij belangrijke nationale conflicten kreeg te behandelen.

Terloops zij er op gewezen, dat deze vermeerdering van prestige is samengevallen met de bekende Locarnoverdragen, die in den politieken toestand van Europa een zekere pacificatie hebben gebracht en daardoor de internationale samenwerking vergemakkelijkt.

Toen bovendien in 1926 Duitschland toetrad was daarmede het pleit beslecht en vanaf dat oogenblik kan men zeggen, dat de Raad is geworden een gezaghebbend, besturend en coördineerend lichaam in de internationale gemeenschap waar verantwoordelijke staatslieden op geregelde tijden bijeenkomen om zaken te doen, zoowel ter behandeling van de punten, voorkomende op de officieele agenda als ter bespreking van aangelegenheden, die buiten deze agenda omgaan. Van beide lichamen, zoowel van de Vergadering als van den Raad, mag trouwens gezegd worden, dat zij niet alleen van nut zijn om de concrete zaken, die zij behandelen, maar ook door de gelegenheid, die zij aan de staatslieden van de geheele wereld bieden om elkaar geregeld te zien en te leeren kennen, een element, dat in het internationale leven van voor den oorlog een veel minder belangrijke rol speelde.

Het Secretariaat van den Volkenbond is een eerste poging om te komen tot een internationale administratie, een zeer zeker niet gemakkelijk te verwezenlijken gedachte aangezien men in een lichaam als het Secretariaat heeft te doen met menschen van een groot aantal verschillende nationaliteiten, verschillen van opvoeding, van aanleg en van kijk op de te behandelen vraagstukken. De ervaring heeft echter geleerd, dat juist de dagelijksche samenwerking de scherpe kanten van die nationale eigenaardigheden heeft afgeslepen zonder dat men zeggen kan, dat de ambtenaren van het Secretariaat het zoo noodzakelijk contact hebben verloren met de opvattingen in hun respectieve landen. Het ideaal van een Volkenbondsambtenaar is dan ook, dat hij tegelijkertijd heeft een objectieven kijk op internationale aangelegenheden zonder daarbij uit het oog te verliezen wat van zijn meer specifiek nationaal standpunt de belangen van zijn volk zijn. Tusschen deze twee gezichtspunten een harmonisch verband te leggen is het eigenlijke van zijn taak. In dien geest heeft het Secretariaat den arbeid der verschil-

lende Volkenbondsorganen voor te bereiden en genomen besluiten uit te voeren.

Het Internationaal Gerechtshof, te 's-Gravenhage gevestigd, bestaat sedert 1922. De organisatie van dit Hof is op zichzelf al een succes voor den Volkenbond. Een eerste poging in deze richting was gewaagd op de Tweede Haagsche Vredesconferentie, maar zij was toen afgestuit op de moeilijkheden, die aan de verkiezing van de rechters verbonden waren, moeilijkheden, die vooral voortvloeiden uit de ongelijkheid tusschen groote en kleine mogendheden. De oplossing hiervan in den Volkenbond zelf, nl. de erkenning van het principe der rechtsgelijkheid in de Assemblée, terwijl in de samenstelling van den Raad rekening werd gehouden met de politieke ongelijkheid tusschen groote en kleine mogendheden, heeft het mogelijk gemaakt een Internationaal Gerechtshof op te richten. De rechters van dit Hof worden immers gekozen door de beide genoemde Volkenbondsorganen in samenwerking; gekozen worden verklaard die candidaten, welke in elk der beide lichamen een volstrekte meerderheid hebben verkregen.

Het Hof heeft in alle opzichten aan de verwachtingen voldaan. Terwijl men gerekend had op één zitting per jaar, is het noodig gebleken in de acht jaren van het bestaan 17 zittingen te houden, aangezien de verschillende regeeringen en de Volkenbondsraad bereid bleken veel meer geschillen en vraagpunten aan het Hof voor te leggen dan men had durven en kunnen voorzien. Dit wijst er op, dat het Hof vertrouwen geniet. Het bezit dan ook een zekere reputatie in de wereld als rechtsvormend orgaan.

Het toenemend vertrouwen van de staten in het Internationaal Gerechtshof blijkt ook uit het stijgend aantal onderteekeningen van de zg. facultatieve clausule, waarbij de staten zich onderling verplichtten hun juridische geschillen voor het Hof te brengen zonder dat het noodig is daartoe een speciaal compromis te sluiten. Zelfs hebben zich het afgeloopen jaar — wat een zeer verblijdend teeken is — 4 groote mogendheden aangemeld om de clausule te onderteekenen.

Zoo heeft men dus in de jaren 1920—'22 een Volkenbondsmechanisme zien ontstaan, samengesteld uit 4 organen, die noodig zijn in elke politieke samenleving: een lichaam, dat de algemeene leiding geeft en contrôle oefent op de financiën, een besturend en

uitvoerend college, een juridisch orgaan tot beslechting van juridische geschillen en een administratie.

III.

Wanneer wij in vogelvlucht nagaan, welke arbeid in de afgeloopen tien jaren door de Volkenbondsorganen verricht is, valt onze aandacht in de eerste plaats op de politieke geschillen, die met name de Raad tot oplossing heeft gebracht. Alles tezamen zijn er 18 van die geschillen op min of meer bevredigende wijze beslecht. Natuurlijk is het uitgesloten al die gevallen uitvoerig te behandelen en daarom wil ik mij er toe bepalen om eenige van de meest typeerende in korte trekken in herinnering te roepen.

Ik denk dan in de eerste plaats aan het Zweedsch-Finsche geschil, dat zich in 1920—'21 voordeed ten opzichte van de Alandseilanden. Deze eilanden waren in hoofdzaak bevolkt door menschen van Zweedsche taal en zeden, maar aan den anderen kant kon Finland onmiskenbare juridische rechten doen gelden.

Een ernstig conflict scheen voor de deur te staan —, toen de Engelsche regeering gebruik maakte van het recht, haar gegeven door het Volkenbondsverdrag, en de aandacht van den Raad op het bestaan van dit voor den vrede gevaarlijke geschil vestigde. De Raad werd bijeen geroepen en binnen betrekkelijk korten tijd was hij er in geslaagd, na de zaak zoowel politiek als juridisch te hebben doen bestudeeren, een regeling tot stand te brengen, die in vele opzichten voldoening heeft gegeven, zoodat de verhouding tusschen Zweden en Finland sinds dien veel beter is geworden.

Een veel moeilijker op te lossen geschil was dat betreffende de stad Wilna, gelegen in het Poolsch-Litausche grensgebied. Ook hier dreigde een ernstig conflict aangezien Polen aanspraak maakte op deze in vele opzichten Poolsche stad, terwijl Litauen meende historische rechten te mogen doen gelden. Een oogenblik is er aan gedacht den vrede in dit gebied te handhaven door een internationale politiemacht, maar aangezien dit op verschillende bezwaren stuitte heeft men volstaan met het zenden van een internationale commissie, die op het terrein een demarcatielijn heeft getrokken, welke gedurende de daarop gevolgde onderhandelingen door beide partijen is gerespecteerd. Na zeer langdurige besprekingen is ten

slotte een oplossing gevonden, die Litauen nooit geheel voldoening heeft gegeven en waarbij het zich dan ook nooit volkomen heeft neergelegd, maar de facto zijn de betrekkingen tusschen de beide staten langzamerhand beter geworden en het gevaar voor een gewapend conflict is in ieder geval verdwenen.

In 1924 lieten de verhoudingen tusschen Yoegoslavië en Albanië veel te wenschen over, zoo zeer zelfs, dat op een zeker oogenblik Yoegoslavische troepen Albaansch gebied binnenvielen. De Engelsche regeering heeft toen voorgesteld art. 16 van het Volkenbondsverdrag toe te passen, dat het mogelijk maakt tegen een aanvallenden staat economische sancties te nemen. Gelukkig is het zoover niet gekomen. De Yoegoslavische regeering begreep te ver te zijn gegaan en nadat de zaak door den Raad was behandeld, is er een regeling tot stand gebracht, die aan beide landen bevrediging kon geven.

Een zeer gevaarlijke crisis is ook die geweest, welke ontstond naar aanleiding van het Corfoeconflict (1923). U herinnert zich misschien, dat in Noord-Griekenland eenige bij de demarcatie van de Albaansche grens werkzame Italiaansche officieren zijn vermoord, waarop de Italiaansche vloot Corfoe bombardeerde. De Grieksche regeering deed daarop een beroep op den Volkenbondsraad en voor de eerste maal had dit lichaam een conflict te behandelen waarin een der overwinnaars uit den wereldoorlog partij was. Er heerschte een zekere gespannen stemming toen de eerste zitting over dit conflict zou aanvangen. Deze spanning vond zeer zeker niet in de laatste plaats haar oorsprong in het feit, dat de debatten in het publiek zouden plaats hebben. De ervaring heeft echter bewezen, dat deze openbaarheid tevens ontspanning zou brengen: immers beide partijen waren in de gelegenheid haar standpunt ten aanhoore van vrijwel de geheele wereldpers te doen kennen en de publieke opinie harerzijds was in staat een zekeren moreelen druk uit te oefenen op de belanghebbende staten. Het is dan ook mogelijk gebleken een oplossing te vinden, die voldoening heeft gegeven. Daarbij deed zich wel is waar een competentiekwestie voor aangezien de Italiaansche regeering van meening was, dat niet de Volkenbondsraad maar de Conférence des Ambassadeurs, een van de uitvoerende organen der vredesconferentie, deze zaak had behooren te behandelen.

Ook hier heeft de Volkenbond zich weinig formalistisch getoond door er in toe te stemmen, dat de gevonden oplossing door de „Conférence des Ambassadeurs" zou worden gehomologeerd. Men was van oordeel, dat het hier niet zoo zeer op den vorm als wel op het eindresultaat, namelijk het vermijden van een gewapend conflict aankwam.

Het zg. Mosoelgeval, een geschil tusschen Engeland en Turkije, waarbij de eerste mogendheid optrad als mandataris voor Iraq was belangrijk als precedent, aangezien men hier voor de eerste maal te doen had met een conflict tusschen een groote mogendheid, lid van den Volkenbond, en een mogendheid, die niet lid was. Desniettemin heeft Turkije zich toen vrijwillig geschikt naar de Volkenbondsprocedure. Een moeilijke en zeer delicate behandeling van het geschil heeft voor den Raad plaats gevonden en nadat de zaak van alle kanten, zoowel politiek als juridisch ook plaatselijk was bestudeerd, is men er ook hier in geslaagd een oplossing te vinden, die geleid heeft tot een bevredigende verhouding niet alleen in het Mosoelgebied zelf, maar ook tusschen de betrokken staten.

In October 1925 ontstond een conflict tusschen Griekenland en Bulgarije, dat zich dadelijk ernstig liet aanzien, aangezien Grieksche soldaten een schermutseling hadden gehad met Bulgaarsche grenswachters, waarbij eenige dooden en gewonden waren gevallen. Dit geschil heeft geleerd, hoe belangrijk het voor den Volkenbond is om over snelle communicatiemiddelen te beschikken. Nadat de Bulgaarsche regeering een beroep had gedaan op den Volkenbondsraad, gelukte het den voorzitter, den Franschen Minister van Buitenlandsche Zaken, binnen eenige dagen den Raad in spoedzitting bijeen te krijgen, nadat hij reeds telegrafisch de beide partijen had herinnerd aan hun verplichting de vijandelijkheden niet te openen en het geschil te onderwerpen aan een behandeling langs vreedzamen weg. Dit is dan ook gebeurd en het is mogelijk gebleken de beide staten tot elkaar te brengen. Daarbij was het noodzakelijk een enquêtecommissie te zenden naar het gebied, waar de schermutselingen hadden plaats gehad en in het rapport van die commissie bleek later, dat wanneer de telegrammen van den Raadsvoorzitter eenige uren later in de beide hoofdsteden waren aangekomen, het geschil een veel grooter om-

vang zou hebben aangenomen, met al de bloedige gevolgen van dien.

Men heeft dan ook uit deze ervaring de conclusie getrokken, dat de Volkenbond dient te beschikken over een eigen radiostation en binnenkort zal met den bouw van dit station een aanvang worden gemaakt.

Tenslotte wil ik nog wijzen op een conflict, dat in 1928 is uitgebroken tusschen Bolivië en Paraguay en dat vooral belangwekkend is om het feit, dat de Volkenbond hier voor de eerste maal te doen had met een geschil tusschen twee Amerikaansche mogendheden.

Ik behoef niet te wijzen op het delicate karakter van dit geschil, wanneer ik U slechts in herinnering breng, dat ingevolge de zg. Monroedoctrine de Vereenigde Staten van Amerika steeds huiverig zijn, wanneer Europeesche staten zich mengen in aangelegenheden van het Amerikaansche continent. Echter bleek bij deze gelegenheid, dat de twee staten alleen tegenover den Volkenbond de verplichting hadden aangegaan eventueele geschillen te onderwerpen aan een vreedzame beslechtingsmethode en zoo moest de Volkenbondsraad, die op dat oogenblik toevallig in Lugano bijeen was, zich wel met het geschil bemoeien.

De Raad is er toen in geslaagd, na een zeer snelle wisseling van telegrammen, de beide partijen er van te overtuigen, dat een vreedzame behandeling de voorkeur verdiende boven grensgevechten, die reeds een vrij belangrijken omvang hadden aangenomen en toen deze erkenning was verkregen, heeft de Raad de eigenlijke oplossing overgedaan aan de Amerikaansche regeering, die aldus het terrein vond voorbereid voor een bemiddeling tusschen de twee partijen.

IV.

Afgezien van de beslechting van politieke geschillen heeft de Volkenbond nog op ander politiek gebied zijn eerste sporen verdiend. Ik bedoel het complex van vraagstukken, dat de Franschen hebben genoemd „l'organisation de la Paix" en dat men met een al te voorbarigen term ook wel eens betitelt als „het ontwapeningsvraagstuk". In werkelijkheid zou men beter doen met te spreken over „pogingen tot beperking van bewapening."

Toen de Volkenbondsorganen, ingevolge een artikel in de vredesverdragen en in het Volkenbondsverdrag zelf, deze aangelegenheid in studie namen, bleek al spoedig, dat men zich eigenlijk niet helder rekenschap gaf waarom het ging. Er deden zich met name twee stroomingen voor; de een stelde zich op het standpunt, dat het voldoende was om een overeenkomst te sluiten, waarbij uitsluitend geregeld werd hoe de ontwapening tot stand kon worden gebracht. Daartegenover was er een andere strooming, die, zich rekenschap gevende van den eigenlijken bestaansreden van legers en vloten, het standpunt verdedigde, dat voor alles aan de behoefte aan veiligheid, die door de meeste volken zoo sterk wordt gevoeld, zou moeten worden voldaan. In den loop der onderhandelingen zijn beide stroomingen tot elkaar gekomen in de erkenning, dat het veiligheidsgevoel eenerzijds en de technische ontwapeningsmethode anderzijds, in harmonisch verband, tot elkaar moesten worden gebracht.

Het scheppen van een gevoel van veiligheid in de internationale betrekkingen blijkt op zichzelf nog weer aanleiding te geven tot verschil van inzicht. Sommigen probeerden de oplossing te vinden in internationale steunregelingen, waarbij staten elkaar militaire en maritieme hulp beloofden ingeval van een aanval; andere staten verkozen hun aandacht te concentreeren op den juridischen opbouw van de internationale gemeenschap, waarbij zij uitgingen van het standpunt, dat langzamerhand rechtsmiddelen de plaats moeten innemen van machtsmiddelen bij het oplossen van internationale geschillen.

In het bekende Protocol van 1924 is voor de eerste maal gepoogd deze synthese van opvattingen te gieten in den vorm van een internationaal verdrag. Tot veler teleurstelling is dit protocol nooit in werking getreden, achteraf bekeken omdat het te veel wilde en te veel omvattend was; maar toch heeft de bovengenoemde grondgedachte, in dit staatsstuk neergelegd, groote practische waarde gehad aangezien het aanleiding heeft gegeven tot toepassing op beperkte schaal in de Locarnoverdragen van 1925, die op hun beurt weer hebben mogelijk gemaakt de toetreding van Duitschland tot den Volkenbond in 1926. Uit den aard der zaak is deze laatste toetreding van groot belang geweest voor de ontwikkeling van den Volkenbond, aangezien hiermede de grootste overwonnen

mogendheid op voet van gelijkheid toetrad tot de internationale gemeenschap. Vanaf dat oogenblik is dan ook de voorbereiding eener ontwapeningsconferentie in een actief stadium getreden, waaraan Nederland een belangrijk aandeel heeft gehad, met name in 1927, door voor te stellen de grondgedachte van het Protocol van 1924 weer in studie te nemen en wel in het bijzonder het juridisch aspect van dit Protocol. Gemakkelijk is het onze delegatie niet gevallen om dit voorstel te doen aannemen, dat door de groote mogendheden met tegenzin werd ontvangen. Onze Minister van Buitenlandsche Zaken, de heer BEELAERTS VAN BLOKLAND, heeft echter voet bij stuk gehouden en met den steun van vele andere delegaties heeft hij zijn denkbeelden kunnen doorzetten.

Het Nederlandsche initiatief van 1927 heeft geleid tot de zg. Algemeene Acte van Arbitrage en Conciliatie van 1928, waarvan de Tweede Kamer eenigen tijd geleden de voornaamste hoofdstukken heeft aangenomen. De voorbereiding van dit staatstuk heeft zijdelings invloed gehad op het bekende Kelloggpact.

Misschien is het te sterk uitgedrukt om te spreken van rivaliteit tusschen Genève en Washington inzake den opbouw van de internationale gemeenschap, maar zeer zeker mag worden gezegd, dat de Amerikaansche publieke opinie niet ten volle bevredigd is door de politiek van afzijdigheid, die Amerika sedert 1920 toepast ten opzichte van dit vraagstuk. Zoo kan het gebeuren, dat in Amerika af en toe stemmen opgaan om het Volkenbondswerk direct of indirect te steunen, echter zonder dat daarmede Amerika zich bereid verklaart verplichtingen op zich te nemen.

Een uiting van deze geestesgesteldheid is het Kelloggpact geweest, dat voorstelde den oorlog door een plechtige verklaring uit te bannen. Het is te danken aan den heer BRIAND, dat dit voorstel is omgewerkt tot een internationaal verdrag, waarvan het minst, dat men er van kan zeggen is, dat het een zeer te apprecieeren moreelen invloed heeft gehad op de ontwikkeling der internationale betrekkingen. Bovendien heeft het mogelijk gemaakt de bijeenkomst van de Maritieme Conferentie, die op het oogenblik te Londen wordt gehouden. Of deze conferentie tot een practisch resultaat zal komen, is op het oogenblik moeilijk te zeggen, maar het is opmerkelijk om waar te nemen, hoe op het oogenblik — althans volgens de berichten in de dagbladen — ook te Londen

weder de samenkoppeling tusschen het veiligheidsvraagstuk en de ontwapening een rol van den eersten rang speelt.

V.

Ook op verschillend ander gebied heeft de Volkenbond practisch werk tot stand gebracht.

In dit verband denk ik in de eerste plaats aan het z.g. financiëele reconstructiewerk, waarvan het zwaartepunt valt in de periode 1920—'28. De financieele ontwrichting, waaraan verschillende staten van Europa kort na den oorlog ten offer waren gevallen, had noodig gemaakt in 1920 te Brussel een financieele conferentie bijeen te roepen met het doel eenige leidende principes van financieel beleid vast te stellen. Echter was het ook noodig om zekere staten daadwerkelijk te helpen. Dit is het eerst gebeurd in 1922 ten opzichte van Oostenrijk en wel met betrekkelijk eenvoudige middelen. Men ging hierbij uit van het standpunt, dat eenerzijds de betrokken staat waarborgen moest geven bereid te zijn zijn administratie en financiën weder op een ordelijken grondslag te stellen, terwijl men anderzijds dien staat financieel had te helpen zoolang het budget nog tekorten vertoonde. Van die grondgedachte uitgaande bracht de betrokken staat onder auspiciën van den Volkenbond een leening op de markt, waarvan de opbrengst in handen werd gesteld van den Volkenbondscommissaris, die eenerzijds tot taak had den voortgang der bezuinigingsmaatregelen te controleeren en anderzijds de nog tijdelijk voorkomende tekorten te dekken. U zult zich nog herinneren, dat in Oostenrijk die moeilijke taak vervuld is door den heer A. R. ZIMMERMAN, oud-burgemeester van Rotterdam.

Het in Oostenrijk behaalde succes vond spoedig navolging in Hongarije, Griekenland en Burgarije en eenige andere landen. Met elkaar zijn onder Volkenbondsauspiciën 9 leeningen met een doel als boven omschreven aan de financieele markt gebracht met een totaal bedrag van 1 miljard gulden.

Afgezien van de concrete voordeelen, welke deze Volkenbondsactiviteit heeft opgeleverd voor de stabilisatie van den na-oorlogschen toestand in Europa, moet er ook nog op worden gewezen, dat zij in vele opzichten ten voorbeeld heeft gediend voor de op-

lossing van het vraagstuk der herstelschulden. Inderdaad vindt men, met name in het Dawesplan verschillende elementen overgenomen uit de Volkenbondsreconstructieverdragen door den Volkenbond aangegaan met bovengenoemde staten.

Op economisch terrein is de ontwikkeling heel anders geweest. In de eerste jaren heeft de Volkenbond dit vraagstuk, dat in de laatste jaren zoo sterk een internationaal aspect heeft aangenomen, vrijwel niet aangeroerd.

Alleen is er in 1923 een conferentie gehouden ter vereenvoudiging van douaneformaliteiten, waarbij de regeeringen speciale voorzorgsmaatregelen hadden genomen om te voorkomen, dat over de hoogte der tarieven zou worden gesproken, aangezien zij hun douanetarieven op dat oogenblik nog beschouwden als behoorende uitsluitend tot het domein van den souvereinen staat. Vier jaar later kon de Volkenbond een economische Wereldconferentie bij elkaar roepen, waarvan een der belangrijkste resultaten is geweest een resolutie waarin de wenschelijkheid werd uitgesproken van lagere en meer stabiele tarieven. Deze conferentie heeft niet het onmiddellijke gunstige resultaat gehad, dat sommige staatslieden zich hiervan hadden voorgesteld. De ervaring heeft bewezen, dat zelfs in landen waar de regeeringen wel bereid waren de resoluties der conferentie in praktijk te brengen de publieke opinie nog te veel geleid werd door overwegingen van nationaal eigenbelang, in den engsten zin van het woord. Toch werken de gedachten op deze economische conferentie geformuleerd, langzamerhand door en de verwachting mag worden uitgesproken, dat de volkeren gaandeweg zich gaan wennen aan de gedachte, dat zij ook hun economische belangen op den duur moeten zien in internationaal verband.

Gebrek aan tijd gebiedt mij niet verder uit te weiden over het werk door den Volkenbond op dit gebied tot stand gebracht. Evenmin kan ik uitvoerig spreken over hetgeen op sociaal, cultureel en humanitair gebied is gedaan. Slechts zij het mij vergund nog enkele punten aan te roeren omdat zij een typeerend voorbeeld opleveren voor hetgeen de Volkenbond door zijn organisatie vermag.

In dit verband denk ik in de eerste plaats aan de zitting, die de commissie van toezicht op het Volkenbondsbureau voor epidemiologische voorlichting in Februari jl. te Bandoeng heeft gehouden. Dit bureau is een voorbeeld van eenvoudige, maar nuttige

internationale samenwerking. Reeds voor den oorlog werd in het Oosten gevoeld hoe gevaarlijk het was indien de verschillende gezondheidsdiensten in de landen, gelegen in en aan den Stillen Oceaan en aan den Aziatischen oever van den Indischen Oceaan elkaar niet onderling op de hoogte hielden van den sanitairen toestand in hun respectieve havens. De moeilijkheid was echter zonder behoorlijke internationale samenwerking aan de wenschelijkheid een practischen vorm te geven. Na oprichting van den Volkenbond was de toestand echter anders en Japan, gesteund door de Ned. Indische regeering, heeft hiervan dan ook gebruik gemaakt om voor te stellen in het Oosten een Bondsbureau op te richten, dat zou kunnen dienen als centrum voor den gewenschten inlichtingendienst. Dit bureau is in 1925 tot stand gebracht en staat onder toezicht van een commissie, waarin de gezondheidsdiensten van de verschillende belanghebbende staten zijn vertegenwoordigd. Het is deze commissie, welke, op uitnoodiging van de Ned. Indische regeering, in Februari jl. te Bandoeng heeft vergaderd.

De arbeidsmethode van het bureau is zeer efficient. Op vaste tijden ontvangt het van alle aangesloten administraties telegrafisch opgaven van den sanitairen toestand in ongeveer 140 havens der aangesloten landen. Deze gegevens worden door het bureau verwerkt tot een gezamenlijk telegram, dat op vaste dagen op een vaste golflengte wordt uitgezonden door de groote radiostations van Saigon en Malabar. Door deze betrekkelijk eenvoudige organisatie worden nu sedert eenige jaren tot bevrediging van alle belanghebbenden, zoowel de gezondheidsdiensten als de schepen op zee en de reederijen op de hoogte gehouden van den gezondheidstoestand in dit groote gebied, wat een aanzienlijke vereenvoudiging van quarantainemaatregelen met zich heeft medegebracht en eveneens veel tijd- en geldverlies heeft voorkomen.

VI.

Over al deze vormen van internationale samenwerking zou ik nog lang kunnen uitweiden, maar de tijd ontbreekt mij en het oogenblik lijkt mij dus gekomen om in het kort samen te vatten, wat ik hedenavond gelegenheid heb gehad uiteen te zetten.

De afgeloopen tien jaren Volkenbondspractijk hebben, dunkt mij, het volgende geleerd:

In de eerste plaats heeft de Volkenbond opgebouwd een mechanisme en een procedure, waardoor een zekere rationeele organisatie is gebracht in het leven van de internationale gemeenschap.

In de tweede plaats is Genève geworden tot een zetel, waar de publieke opinie van de wereld zich kan concentreeren en uiten ten opzichte van de groote belangen, die de staten, of althans belangrijke groepen van staten, met elkaar gemeen hebben.

En in de derde plaats wil ik nog even wijzen op het concrete werk, dat tot stand is gebracht en waarvan ik U het een en ander heb medegedeeld; werk, dat waarde heeft uit zich zelf, maar dat vooral waarde heeft als teeken van consolidatie en als precedent. Met het verrichten van dezen arbeid heeft de Volkenbond inderdaad bewezen in een behoefte te voorzien. Menigeen, ook menig staatsman, heeft door dezen arbeid mogelijkheden leeren zien, waaraan hij vroeger niet geloofd zou hebben.

Voorts heeft de Volkenbond twee belangrijke problemen van internationale samenwerking rijp gemaakt voor behandeling. Ik bedoel de economische vraagstukken en dat van de beperking der bewapening. Op zich zelf is dit geen belangrijk resultaat, maar de ervaring heeft geleerd, dat dit rijpmaken voor bespreking een onvermijdelijke faze is om te komen tot een meer concrete behandeling.

Mag men na deze tien jaren ervaring reeds verwachtingen formuleeren voor de toekomst van den Volkenbond? Mijns inziens moet men daarmede nog zeer voorzichtig zijn, want tien jaar is een zeer korte periode in den opbouw van de internationale gemeenschap. Alles, wat men kan zeggen, is, dat het mechanisme bestaat en bewezen heeft „efficient" te zijn. Het hangt nu maar van de regeeringen — en dus in vele gevallen van de publieke opinie der volkeren — af, of dit mechanisme zal worden gebruikt en al naar de behoefte zich voordoet zal worden uitgebouwd en vervolmaakt. Uit den aard der zaak zal men zich deze ontwikkeling moeten denken niet in jaren, maar minstens in tientallen van jaren.

Natuurlijk kan een dergelijke opbouw niet alleen zuiver materieele vormen aannemen, ook geestelijk moeten de volken zich rijp

maken voor internationale samenwerking. Hiermede is niet bedoeld een vaag internationalisme, integendeel, een daadwerkelijke internationale samenwerking laat zich alleen denken, wanneer de staten welbewust bereid zijn hun nationale belangen in internationaal verband te zien en te behandelen.

De Nederlandsche regeering en het Nederlandsche volk hebben in de afgeloopen tien jaren bewezen de noodzakelijkheid van dezen materieelen en geestelijken opbouw van de internationale samenleving ten volle te begrijpen.

Ik zou dan ook willen eindigen met den wensch uit te spreken, dat het Koninkrijk der Nederlanden, zoowel het Moederland als de Rijksdeelen over zee, op den ingeslagen weg voort moge gaan, en aan den grooten arbeid, die nog te Genève te verrichten valt, een actief aandeel moge blijven nemen.

Kroniek.

Het Herstel van den Gouden Standaard in Japan.

Met ingang van 11 Januari 1930 werd in Japan de gouden standaard hersteld. Deze maatregel mag als van groote beteekenis geacht worden voor het vestigen van meer normale economische verhoudingen in Japan, zoodat het alleszins gerechtvaardigd is in een beknopt bestek hier een overzicht te geven van de pogingen, die in de laatste jaren in Japan gedaan werden om te komen tot eene opheffing van het goudembargo, van de omstandigheden waaronder dit doel bereikt werd en aan welke maatregelen het succes te danken is.

De gouden standaard werd in Japan in 1897 ingevoerd. [1]) De standaard-munten zijn goudstukken van 20, 10 en 5 Yen. Het muntstuk van 10 Yen weegt $8^1/_3$ gram en heeft een gehalte van 900/1000. Op grond hiervan kan de muntpariteit met Engeland berekend worden op 2sh. 0,582 d., met de Vereenigde Staten op $ 0,4984 en met Nederland op ƒ 1.24007.

Naast de gouden munt kent Japan zilveren pasmunt in coupures van 50 en 20 sen van het gehalte 720/1000. Sinds 29 October 1917 werden door de Regeering muntbiljetten in coupures van 50, 20 en 10 sen uitgegeven. In Februari 1922 bedroeg de omloop daarvan 218 millioen Yen; in Juni 1926 was de omloop reeds beneden 17 millioen Yen gedaald.

De Bank of Japan brengt bankbiljetten in coupures van 1, 5,

[1]) Voor het munt- en circulatiebankwezen in Japan moge verwezen worden naar: „Legislation on Gold" 1929, eene Volkenbondspublicatie; PARKER WILLIS, „Foreign Banking Systems", 1929, pag. 816. e.v.; KISH & Elkin, „Central Banks" en naar SPALDINGS „Dictionary of the World's Currencies and Foreign Exchanges".

10, 20, 50, 100 en 200 Yen in circulatie. Haar octrooi schrijft inwisseling van het bankpapier voor. De „Convertible Bank-Note Regulation", laatstelijk gewijzigd bij de wet van Maart 1899, zegt in Art. 1:

„The convertible bank-notes shall be issued by the Bank of Ja-„pan under Art. 14 of the Bank of Japan Regulation and shall be „convertible in gold coin".

Art. 7 luidt:

„The Bank of Japan shall take gold coin on demand in exchange „for bank-notes free of charges, at its head office and branches".

Er zijn geen wettelijke bepalingen omtrent den verkoop van goudbaren. Evenmin werd door de Bank of Japan een vasten verkoopprijs voor goudbaren vastgesteld. De Bank of Japan publiceerde evenmin een inkoopprijs voor goudbaren, terwijl de wet niet voorschrijft, dat zij baren moet koopen. Onder deze omstandigheden is het niet mogelijk nauwkeurige goud in- en uitvoerpunten voor Japan te berekenen. Bij het exportpunt zal rekening gehouden moeten worden met het feit, dat de Bank of Japan munten zal afgeven, waarvan de eventueele slijtage niet bekend is.

Wat de *dekkingsregeling* betreft mag de Bank of Japan 120 millioen Yen aan bankpapier uitgeven tegen Staatsleeningen, schatkistpapier en handelswissels. Met toestemming van den Minister van Financiën mag deze fiduciaire emissie overschreden worden, doch de surplus-fiduciaire emissie is aan een belasting onderworpen, welke minstens 5% bedraagt en die door den Minister van Financiën wordt vastgesteld. Japan volgt dus het oude Rijksbank-systeem.

De bankbiljetten, welke boven de toegestane fiduciaire emissie worden uitgegeven, moeten ten volle door gouden en zilveren munten of bullion gedekt zijn, waarbij zilveren munt en baren niet meer dan 25% der dekking mogen uitmaken. Sinds 1905 werd zilver echter niet als dekking gebezigd.

Voor andere obligo's dan de bankbiljettencirculatie bestaan geen dekkingsvoorschriften.

Het octrooi van de Bank of Japan opent de gelegenheid tot het doen van zaken in buitenlandsche wissels. Op dit gebied is zooals bekend ook aan de semi-officieele Yokohama Speciebank een belangrijke taak toebedeeld.

Het Goudembargo bestaat in Japan sinds 12 September 1917 [1]). In 1923 werden de eerste pogingen in het werk gesteld het verbod van den goudexport op te heffen. De aardbeving van dat jaar maakte echter aan de plannen voorloopig een einde. Sinds het einde van 1925 werden door het Ministerie van Financiën wederom pogingen gedaan om den Yen-koers te steunen. Deze steun vond o.a. plaats in den vorm van goudexport voor rekening der Regeering.

De toenmalige Minister van Financiën achtte echter den tijd voor de opheffing van het uitvoerverbod van goud nog niet gekomen; de Japansche financieele wereld was nog niet krachtig genoeg om de eventueele nadeelige gevolgen, die in de eerste instantie kunnen optreden, te doorstaan. Hij betoogde de noodzakelijkheid allereerst maatregelen te beramen, teneinde de financieele positie van een aantal banken en andere groote lichamen te saneeren. Een van die maatregelen betrof de voorziening in de moeilijkheden ontstaan door de zoogenaamde „earthquake bills". In het tweede halfjaar van 1927 verwachtte de Regeering den gouden standaard te kunnen herstellen. Voordat deze termijn echter bereikt was, brak in Maart 1927 eene ernstige financieele crisis uit, waardoor het herstel van den gouden standaard wederom uitgesteld moest worden en de in vele opzichten belangrijk verbeterde stand van de wisselkoersen wederom werd te niet gedaan. De goudexport werd sinds de crisis van 1927 gestaakt.

In Mei 1928 deelde de Minister van Financiën mede, dat de toestand voor het herstel van den gouden standaard nog niet rijp was. De zeer belangrijke crisiscredieten, die door de Bank of Japan verleend waren, maakten het haar nog onmogelijk effectieve contrôle op de geldmarkt uit te oefenen. Japan bleef sindsdien gelukkig voor verdere ernstige schokken bespaard en er kan zelfs wel eenige vooruitgang bespeurd worden, al blijft het nog de vraag, of de verschillende reorganisaties, die na de crisis plaats vonden, wel met voldoende doortastendheid zijn doorgevoerd. De positie van de Staatsfinanciën werd echter door de herhaalde moeilijkheden in Japan niet beter.

Begin September 1929 deed de Minister van Financiën, INOUYE,

[1]) Voor de Geld- en Bankpolitiek in de oorlogs- en na-oorlogsjaren moge verwezen worden naar: „The recent Currency and Exchange Policy of Japan" in de „Economic Journal" van Maart 1925.

lid van het kabinet Hamaguchi, eenige mededeelingen over de opheffing van het goudembargo, welke mededeelingen aanvankelijk nog niet krachtig klonken:

„The Government is in a position to lift the ban any time, but „much depends on how well prepared the people are. We are of „the opinion that as yet the country is not quite ready for it.

„I do not think that any financial wizard can predict that date. „It is too bad that some of the stocks are fluctuating because of „rumours that the ban might be lifted by the year-end or by early „January".

De Regeering is gereed om het embargo op te heffen, doch alles hangt er van af of het volk voldoende voorbereid is!

Het is begrijpelijk, dat de commentaren deze verklaring interpreteerden als eene afwijzing door de Regeering van de verantwoordelijkheid voor het risico, dat aan eene opheffing van het embargo verbonden is, welke verantwoordelijkheid met bereidwilligheid aan het publiek werd toegeschoven. Omtrent de economische mogelijkheid van het herstel van den gouden standaard werd niets medegedeeld.

Bij besluit van 21 November 1929 werd aangekondigd, dat het goudembargo met ingang van 11 Januari 1930 zou worden opgeheven. Tegelijk met de publicatie van dit besluit werd door het Ministerie van Financiën een overzicht gepubliceerd van de visie, die dit Departement op den stand van zaken heeft en van de maatregelen welke genomen waren. Deze officieele toelichting, aangevuld door verdere mededeelingen in het Parlement kan, voorzien van eenige nadere toelichtingen uit het verslag van de Bank of Japan over 1929 en naar aanleiding van commentaren in de Engelsche Pers, welke in Japan verschijnt, als volgt worden samengevat.

Staatsfinanciën:

De begrooting voor het fiscale jaar 1929/30 werd aan eene herziening onderworpen, die belangrijke bezuinigingen beoogde. Deze bezuinigingen omvatten echter vrijwel uitsluitend het schrappen van buitengewone uitgaven, welke ontlasting van het budget vermoedelijk voor een belangrijk deel alleen uitstel beteekent. Dit blijkt duidelijk uit eene vergelijking van de oorspronkelijke cijfers met de herziene begrooting:

	Budget 1929/30.	Herziene cijfers
	in millioenen Yen.	
Ontvangsten:		
Gewone	1.507	1.505
Buitengewone	267	178
Uitgaven:		
Gewone	1.232	1.224
Buitengewone	541	459

De begrooting voor het fiscale jaar 1930/31 werd zoodanig opgesteld, dat in bedoeld jaar geen leeningen gesloten behoeven te worden.

Eene vergelijking van de cijfers met de herziene begrooting voor 1929/30 levert het volgende beeld op.

	1930/31	1929/30
	in millioenen Yen.	
Ontvangsten:		
Gewone	1.525	1.505
Buitengewone	77	178
waarvan:		
Algemeene	45	70
Surplus vorige jaren	32	57
Op te nemen leeningen...	—	52
Totaal	1.603	1.682
Uitgaven:		
Gewone	1.227	1.224
Buitengewone	375	459
Totaal	1.603	1.682

Dit resultaat kon bereikt worden door het uitstellen van buitengewone uitgaven, die niet urgent zijn en door het toepassen eener algemeene bezuiniging. De spoorwegvrachten voor noodzakelijke levensbehoeften en grondstoffen werden verlaagd, zoodat uit dien hoofde 6 millioen Yen minder ontvangen zal worden. Voor onderwijsdoeleinden werd door het Gouvernement 10 millioen Yen meer

uitgetrokken, ten einde de locale ressorten tot belastingverlaging in staat stellen. Het betreft hier dus een verschuiving van de lasten.

Er werden maatregelen genomen om een „Sinking Fund" in te stellen, zoowel voor de amortisatie der leeningen opgenomen ter dekking van de tekorten der algemeene begrooting, als voor de leeningen welke ten behoeve der speciale begrootingen werden opgenomen. In dit fonds zal tevens gestort worden het aandeel van Japan in de Duitsche Reparatiebetalingen. Zooals reeds werd opgemerkt, werd besloten om geen nieuwe staatsleeningen meer uit te geven. Dit besluit heeft echter alleen betrekking op de leeningen voortvloeiende uit tekorten op het algemeene budget, de leeningen uit hoofde van buitengewone uitgaven ten laste der speciale begrootingen zouden op de helft teruggebracht worden. De speciale begrootingen omvatten o.a. de Staatsspoorwegen, de Monopolies, Koloniën, Bedrijven, enz. [1])

De „Non-borrowing-policy" werd zelfs voor een tijdvak van tien jaren aanbevolen. In hoeverre zulks bij de in Japan heerschende verhoudingen mogelijk zal zijn, kan hier buiten beschouwing gelaten worden.

Ten slotte zou ook bij de Locale Ressorten door de Regeering op de grootst mogelijke zuinigheid worden aangedrongen.

Indexcijfers.

Het verloop van de indexcijfers en van de wisselkoersen was gedurende de tweede helft van 1929 als volgt:

	Groothandelsprijzen			Wisselkoersen
	Algemeen	Binnenl. artikelen	Internationale artikelen	Muntpariteit = 100
1929				
Juni	167	222	152	88
Juli	165	219	151	91
Aug.	165	217	151	93
Sept.	164	216	150	94
Oct.	162	213	149	96
Nov.	158	210	144	97
Dec.	—	—	—	98

[1]) Zie hierover nader: Saburo Shiomi in het Handbuch der Finanzwissenschaft deel III. pag. 494 e.v. en Memorandum on Public Finance 1926—1928, League of Nations, pag. 166 e.v.

Uit deze cijfers blijkt eene daling der indexcijfers bij stijgende wisselkoersen. De cijfers illustreeren echter duidelijk, dat het algemeen indexcijfer in Japan uit zeer heterogene bestanddeelen bestaat, verband houdende met de economische structuur van Japan, die eene internationale vergelijking der indexcijfers zeer bemoeilijken.

De positie van den buitenlandschen handel van Japan verbeterde in 1929 niet onbelangrijk. De totale export, inclusief die van Korea en van Formosa, bedroeg in 1929 2217 millioen Yen en de import bedroeg 2388 millioen Yen. Het passief-saldo der handelsbalans bedroeg dus 170 millioen Yen, of 163 millioen Yen minder dan in 1928. Hiertegenover kan gesteld worden, naar de voorzitter van de „Kobe and Osaka Foreign Chamber of Commerce" op de jaarvergadering op 6 Februari 1930 mededeelde, een bedrag van ± 200 millioen Yen aan onzichtbare exporten.

Maatregelen ter voorbereiding van het herstel van den gouden standaard:

Het totaal der speciereserve van Gouvernement en Bank of Japan bedroeg eind Juni 1929 1170 millioen Yen, waarvan 83 millioen Yen in het buitenland gedeponeerd was. Voorts kocht het Gouvernement in samenwerking met de Bank of Japan en de Yokohama Speciebank buitenlandsche valuta tot een bedrag van 232 millioen Yen op 21 November 1929, terwijl zij tot 31 December nog over 71 millioen Yen de beschikking zou krijgen.

Sinds de crisis van 1927 bestond in Japan eene groote geldruimte. Op grond der speciale wetten had de Bank of Japan groote credieten aan noodlijdende banken gegeven, welke besteed werden om opgevraagde deposito's uit te betalen. De gelden, waarover het publiek op die wijze wederom de beschikking kreeg, vloeiden o.a. af naar de solide banken, die bij gemis aan goede objecten niet onmiddellijk tot nieuwe credietgeving konden overgaan en zoodoende de nieuwe ontvangen gelden wederom als renteloos creditsaldo bij de circulatiebank deponeerden. Onder deze omstandigheden is het gevaar niet denkbeeldig, dat deze banken bij opheffing van het goudembargo hun overtollige gelden rentegevend zouden willen maken. Waar het hier om meer dan honderd millioen Yen gaat, heeft de Regeering gemeend ook op dit punt maatregelen te moeten nemen. De leidende banken in Japan hebben zich tegen-

over de Regeering en de circulatiebank verplicht bij het herstel van den gouden standaard deze overtollige middelen niet naar het buitenland over te brengen.

Voorts heeft Japan zich nog credieten in het buitenland verzekerd. De Yokohama Speciebank heeft in New York een crediet van $ 25.000.000.— verkregen, welk crediet door een syndicaat onder leiding van J. P. Morgan & Co. verstrekt werd. Eene Londenschen groep onder leiding van de Westminster Bank Ltd. verstrekte een crediet van £ 5.000.000.-/-. De Bank of Engeland en de Federal Reserve Bank te New York hebben zich beperkt tot het toezeggen van hun moreelen steun bij het herstel van den gouden standaard in Japan.

Alle deze maatregelen hadden ten gevolge, dat de Bank of Japan c.q. de Japansche Regering de opheffing van het goudembargo op 11 Januari 1930 met een gevoel van zekerheid kon tegemoetzien. Voordat genoemde datum aanbrak bevonden de wisselkoersen zich reeds binnen de vermoedelijke goudpunten.

Volgens de mededeelingen, welke in het Japansche Parlement gedaan werden, zou de Japansche Regeering vanaf den datum van herstel van den gouden standaard niet meer rechtstreeks op de buitenlandsche wisselmarkt optreden. De Bank of Japan zou dan uitsluitend belast worden met de werkzaamheden en maatregelen noodig voor het handhaven der goudpariteit. Het Gouvernement zou zijne buitenlandsche saldi en specievoorraden overdragen aan de Bank of Japan.

De voorwaarden waaronder de Bank of Japan goud afgeeft zijn voor zoover bekend niet gewijzigd, zoodat de bestaande, doch tijdelijk buiten werking gestelde octrooisbepalingen, sinds 11 Januari wederom onveranderd van kracht zijn.

Volgens berichten uit de Engelsche pers werd van 11 Januari tot 17 Februari 1930 voor Y. 92.720.000.— aan goud aan de Bank of Japan onttrokken en naar het buitenland uitgevoerd. Deze exporten kunnen als volgt over de banken verdeeld worden:

Japansche Banken	Y.	25.000.000.—
Buitenlandsche Banken	„	67.720.000.—
	Y.	92.720.000.—

De export van de buitenlandsche banken is grootendeels voor rekening van de National City Bank of New York, die voor 56 millioen Yen aan de Bank of Japan onttrok.

De voornaamste cijfers betreffende de positie van de Bank of Japan, ontleend aan het verslag over 1929, mogen hieronder volgen:

	31 Dec. 1928	31 Dec. 1929
	in 1.000 Yen.	
Bankbiljetten-circulatie	1.739.096	1.641.852
Gouddekking	1.061.637	1.072.273
Surplus-emissie boven Yen. 120.000.000.—	557.459	449.579
Rekening-Courant-Saldi		
Gouvernement	391.553	392.095
Particulieren	78.779	140.560
Disconto's	111.578	51.574
Disconto's, re: crisis 1927	649.495	598.180
Buitenlandsche Saldi	85.644	240.973

Alhoewel deze cijfers op eene belangrijke verbetering van de positie der Bank of Japan wijzen, in het bijzonder wat de saldi in het buitenland betreft, zoo blijkt het overgroote deel der disconto's nog steeds uit de noodcredieten uit het crisisjaar 1927 te bestaan, eene situatie die de bewegingsvrijheid van de Japansche circulatiebank ernstig belemmert.

Het herstel van den gouden standaard in Japan kan als een krachtproef beschouwd worden, waarbij prestige-overwegingen eene groote rol gespeeld hebben. Hieraan zal het ook toe te schrijven zijn, dat men er van af gezien heeft de stabilisatie van de Yen en het herstel van den gouden standaard op een lager niveau te laten plaats vinden. De binnenlandsche moeilijkheden, die kunnen voortspruiten uit de revalorisatie van de Yen, zijn moeilijk te overzien, er behoeft echter niet aan getwijfeld te worden, dat langs den weg van staatsingrijpen getracht zal worden den eventueelen terugslag zooveel mogelijk te elimineeren.

H.

Leeningpolitiek.

In het October nummer van 1928 zijn door Mr. B. J. F. STEINMETZ beschouwingen gewijd aan de leeningpolitiek der Indische gemeenten. Hierop volgde het artikel „Leeningpolitiek" van Prof. Mr. Dr. ANT. VAN GIJN in het October nummer van 1929, in het December nummer van dat jaar gevolgd door de verhandeling „Begrootingsinrichting" van de hand van den Heer A. J. WAMSTEKER en een wederwoord van STEINMETZ aan VAN GIJN in het nummer van Januari jl. Welke conclusiën men nu ook uit deze verschillende verhandelingen zou willen trekken, zeker is dat eenheid van gevoelens allerminst overheerscht, zoodat een korte beschouwing ter zake wellicht nog beteekenis kan hebben, te meer daar in komende tijden de overheidsfinanciën waarschijnlijk een weinig bemoedigend beeld zullen gaan vertoonen en het meer dan ooit beteekenis heeft eens precies te weten, waar men op dit gebied werkelijk aan toe is, of men in deze al dan niet een zekere capaciteit achter de hand heeft.

Zooals bekend mag worden verondersteld berust het zoogenaamde stelsel VAN GIJN in hoofdzaak op de grondgedachte, dat elk jaar de lasten draagt van de gedurende dat jaar genoten lusten. In dat systeem wordt daartoe aan elke uitgaaf voor een object, dat bestemd is om over een langer tijdsverloop *directe* diensten te bewijzen een buitengewoon karakter toegemeten. In verband met dat buitengewone karakter mag dan voor de bestrijding van die uitgaven worden geleend, welke leening is terug te betalen gedurende de periode, dat het object werkelijk diensten verricht.

Deze leeningpolitiek is door vele Nederlandsche gemeenten met milde hand toegepast; het streven is onmiskenbaar om de toepassing ook voor Indische gemeenten ingang te doen vinden. Voor de rijksfinanciën in Nederland is het stelsel door VAN GIJN in een wetsontwerp belichaamd, dat echter geen meerderheid heeft kunnen vinden. Door Minister DE GEER zijn bij de laatste herziening van het Nederladsche begrootingsrecht de denkbeelden ter zake als minder juist verworpen. Wel verklaarde deze staatsman zich—in een debat ter zake—voornemens de Nederlandsche Bedrijvenwet—een navolging van de Indische—op ruime schaal toe te passen. Verder wordt in Nederland door den nood gedwongen, het streven

steeds sterker om de gemeenten eenigermate in haar leeningpolitiek te beknotten. Veel succes hebben de denkbeelden van VAN GIJN dus niet gehad, al verdienen zij in menig opzicht beter, ware het alleen wijl slechts in dat stelsel een behoorlijk overzicht van den financieëlen stand van zaken wordt verkregen.

Door VAN GIJN is zijn stelsel van begrootingsrichting en daaraan gepaard, van leeningpolitiek steeds verdedigd met verwijzing naar VON BÖHM-BAWERKS rente theorie. Noodig lijkt zulks niet. Ook voor economen, die òf de agio theorie verwerpen, dan wel daaraan voor de verklaring van het rente probleem slechts een ondergeschikte beteekenis toekennen — in de tegenwoordige tijden dus de overgroote meerderheid — houdt het stelsel VAN GIJN zijn waarde. In de accountancy worden dezelfde beginselen dikwerf verdedigd bij de leer der afschrijvingen, ook zonder dat daaraan economische beschouwingen worden vastgeknoopt. Noodig zijn deze beschouwingen dan ook allerminst en wie van den boven aangegeven pennestrijd kennis heeft genomen stelt zich onwillekeurig de vraag of zij niet eerder vertroebelend dan verhelderend werken. Het stelsel VAN GIJN beteekent in werkelijkheid toch niet meer dan inkoop op afbetaling, waarbij de kooper zelf optreedt als de bank, die koop en afbetaling financiert. Verdediging van het stelsel zou zich dus kunnen bepalen tot een beschouwing van dit koopsysteem, dat — met de noodige voorzichtigheid, met het noodige psychologisch inzicht toegepast — gedurende de laatste jaren in verschilend opzicht een lovenswaardig evenwicht tusschen consumptie en productie heeft gebracht. Hoe dit echter ook zij, waar die theoretische beschouwingen in de debatten over de onderwerpelijke angelegenheid zulk een ruime plaats heben weten te verwerven, daar moge eenigermate bij die beschouwingen aansluiting worden gezocht.

Nu is door velen tegenover het stelsel deze uitspraak gesteld: „In theorie juist, maar in de practijk onjuist". Wij zijn geneigd aan een andere uitspraak de voorkeur te geven en wel deze: „In theorie onvolledig en daardoor in de practijk hoogst gevaarlijk, indien zonder correctiën toegepast".

De theorie berust toch op de perspectivische verkorting van toekomstige behoeften. Aanvaardt men dit als juist, dan staat echter tegenover de perspectivische verkorting van behoeften ook

een verkorting van lasten en men kan het stelsel — d.w.z. het afbetalingssysteem—eerst dan als ongevaarlijk aanmerken, wanneer mag worden aangenomen, dat beide verkleiningen naar ratio gelijk zijn. Mag nu dit laatste werkelijk op goede gronden worden verwacht?

Is deze vraag te beantwoorden voor een enkel individu, dan zal men het antwoord laten afhangen van den persoonlijken aanleg; van het overheerschen bij dat individu van pessimisme, dan wel van optimisme; van zijn voorzichtigheid tegenover de steeds onzekere toekomst. Bij een beschouwing van de overheidsfinanciën moet men uit den aard der zaken helaas rekening houden met een sterk uitgesproken optimisme, d.w.z. het onderschatten van toekomstige lasten, evenwijdig loopende aan het overschatten van toekomstige diensten. Dit verschijnsel is in sommig opzicht weinig anders dan een gevolg van een „Tatendrang" zonder eigen financieële verantwoordelijkheid, waarbij bovendien slechts uiterst zelden werkelijk tot oordeelen bevoegden, een overheerschenden invloed kunnen uitoefenen op de te nemen beslissingen. Daarbij komt dan nog de algemeen menschelijke eigenschap om aan het eens bereikte peil een langdurige beteekenis toe te kennen, vooruitgang van techniek en wijzigingen van behoeften te onderschatten. In dit verband denke men slechts aan de appreciatie in vroegere jaren van den tramweg, welke appreciatie voor dien tijd alleszins begrijpelijk, het heden voor allerlei financieële misrekeningen heeft gesteld

Wenscht men dan ook het stelsel VAN GIJN in de practijk toe te passen — en als verheldering van het financieële inzicht verdient zulks alle aanbeveling—dan zal niet alleen aandacht zijn te schenken op de perspectivische verkleining, zooals die in het renteverschijnsel tot uiting komt, doch tevens zal rekening zijn te houden met den verderen psychologischen grondslag, dat die perspectivische verkleining naar verschillende richtingen zeer verschillend werkt, en het stelsel slechts dan ongevaarlijk is, wanneer tegenover dien grondslag afdoende correctiën worden gesteld. Ook VAN GIJN geeft in werkelijkheid zoodanige correctie aan, door er op te wijzen, dat waar in de toekomst van een misrekening blijkt, het te veel aan uitstaande schuld onmiddellijk moet worden afgelost. Nu zijn echter de contribuabelen in vele gevallen, zooal niet aan de grens, dan toch dicht bij de grens van hun draagkracht. Plotseling noodig blijkende schuldaflossing is daarom noodzakelijkerwijs over een reeks van

jaren te verdeelen, gedurende welke jaren op de bewegingsvrijheid in zake den buitengewonen dienst aanmerkelijk wordt ingeboet. De door hem aangegeven correctie zal daarom in de practijk niet anders beteekenen dan een gemis aan bewegingsvrijheid voor de toekomst, als gevolg van een schadelijke bewegingsvrijheid gedurende een korte spanne tijds.

Onder die omstandigheden lijkt een systeem te verkiezen, waarbij doelbewust rekening wordt gehouden met welhaast onvermijdelijke fouten door van voren af aan steeds slechts een gedeelte van den buitengewonen dienst volgens het stelsel VAN GIJN uit leeningen te bestrijden, dan wel alle uitgaven, welke niet strikt noodig zijn te achten, dus ook die voor sommige objecten met langeren levensduur, ten laste van den gewonen dienst te nemen. Welk systeem de voorkeur verdient is een vraag van practische toepassing.

Tegenover het systeem VAN GIJN, als basis voor leeningpolitiek is o.m. door den oud-minister KAN de wenschelijkheid gesteld van het stelsel, dat de leeningpolitiek van de Rijksfinanciën in Nederland heet te beheerschen, d.i., dat alléén die uitgaven uit den kapitaalsdienst mogen worden bestreden, die dadelijk vloeiende inkomsten medebrengen, ten minste gelijk aan de rente der aan te gane schuld.

Voorop moet worden gesteld, dat deze omschrijving van uit een politiek oogpunt bezien reeds daarom groote appreciatie verdient, wijl zij zich bij uitstek leent voor lange debatten. Welke is toch in deze de beteekenis aan het woord „dadelijk" te hechten? Welke eisch is verder te stellen aan het vloeien der inkomsten? Moeten deze rechtstreeks staan tegenover het werk, dat die inkomsten brengt of kan er mede volstaan worden indien zij slechts zijdelings daarmede verband houden? Talloos zijn de vragen, welke in dit verband kunnen worden gesteld. Zijn bij spoorwegaanleg tegenover de kosten slechts te stellen de inkomsten door den spoorweg zelf gebeurd of mogen ook in rekening worden gebracht de verdere inkomsten voor den staat, welke uit de verkeersvermeerdering te verwachten zijn. Mag voor een irrigatie-werk worden geleend, wijl daarvan een verhooging van de landrente mag worden verwacht? En mag dan niet worden geleend voor de kosten van landbouwvoorlichting welke op den duur een even groote vermeerdering van landrente inkomsten zou kunnen geven? Hoe dit

echter ook zij, welk antwoord men op de bovengestelde vragen zou willen geven, zeker is, dat ook een enghartig antwoord een land, nog minder een gemeente, steeds behoedt voor financieële misère. Immers in deze staan niet tegenover elkander uitgaven en inkomsten, doch een *raming* van uitgaven tegenover een *raming* van inkomsten. De eerste — ook al heeft zij betrekking op een kort tijdsverloop — is reeds op zijn best onzeker; men denke in dit verband slechts aan de Zuiderzee. Het verloop der toekomstige inkomsten is nog onzekerder. Deze onzekerheid speelt niet alleen bij de overheidswerkzaamheden een groote rol; evenzeer bij particuliere ondernemingen, zooals de voortdurende en tallooze faillissementen, accoorden en reconstructiën uitwijzen.

Het systeem, zooals Minister KAN dit heeft verdedigd geeft dus allerminst de zekerheid, welke er steeds van wordt verwacht; evenmin moet het systeem VAN GIJN steeds verkeerd werken, ook al is in dat laatste systeem een grooter element van misrekening aanwezig, doordat het ruimer tegenover leeningsmogelijkheden staat.

VAN GIJN zelf komt tot verdediging van zijn systeem gaarne voor den dag met het voorbeeld van een gebouw „noodig" voor de uitoefening van een of anderen gemeentedienst. Daarbij wordt over het hoofd gezien, dat het begrip „noodig" uitermate rekbaar is. Veronderstellen wij het bestaan van een gemeente, waar een speciale belastingdienst in het leven wordt geroepen, ook voor die heffingen, waarbij even goed, zoo niet beter, met opcenten op de Landsbelastingen zou kunnen worden volstaan, waar dus de gemeentelijke belastingdienst schadelijk is door overbodigheid, vexatoir voor de contribuabelen, van wie voor het voorbestaan van dien dienst noodeloos offers in geld, tijd en moeite worden gevraagd. Zoodanige dienst moet ook nog gehuisvest worden en in het systeem VAN GIJN mag voor zoodanige huisvesting worden geleend. Het financieringssysteem werkt hier zoodanige geldverspilling in de hand. Nu is het echter evenzeer waar, dat zoodanige gemeente, waar men zoo weinig verantwoordelijkheidsgevoel toont voor de gelden van belastingbetalers, waar men gaarne in het overbodige vervalt, allerminst voor onaangename financieële gevolgen behoed is door vast te houden aan den eisch rechtstreeksche productiviteit. Aan dien eisch zal in de begrootingen wel worden voldaan, maar op den duur zal er wel heel weinig van terecht komen. Dit systeem

geeft in zijn toepassing tegenover een mentaliteit als voren aangegeven evenmin den waarborg, welke men zou willen wenschen.

Men zou in algemeenen zin kunnen concludeeren, dat een deskundig gemeentebeheer vrijelijk losgelaten kan worden met het systeem VAN GIJN, maar dat de meeste gemeenten zelfs met het systeem KAN nog wel in moeilijkheden zullen komen, dan wel haar werkzaamheden op ongewenschte wijze zullen moeten beperken.

De waarborgen, welke men in deze wenscht zijn slechts te verkrijgen door een voortdurende en deskundige toetsing van het financieële beleid aan de ontwikkeling en draagkracht van de gemeente. Op welke wijze die toetsing het best te verkrijgen is, ligt buiten het bestek van deze aanteekeningen.

April 1930.

W.

Tariefstilstand-conferentie, Volkenbondsconferentie ter voorbereiding van een gezamenlijke economische actie.

Van 17 Februari tot 24 Maart vergaderde te Genève de Tariefstilstand-conferentie. De Volkenbondsvergadering van 1929 had den wensch geuit, dat een conferentie zou bijeenkomen tot het sluiten van een verdrag, waarbij de Staten zich zouden verbinden gedurende een termijn van twee of drie jaar hun tarieven niet te verhoogen. Gedurende dit bestand zouden pogingen in het werk worden gesteld om te geraken tot tariefsverlaging en tot andere middelen ter bevordering van de economische organisatie. Nog voor de conferentie bijeenkwam, werd haar naam veranderd in Volkenbondsconferentie ter voorbereiding van een gezamenlijke economische actie, waardoor dus het uiteindelijk doel naar voren gebracht werd en aan de staten werd overgelaten, of zij ter bevordering hiervan een tariefbestandverdrag wilden sluiten dan wel aan een andere procedure de voorkeur zouden geven. Door de Volkenbonds Assemblée was aan het Economisch Volkenbonds Comité opgedragen een ontwerp-tariefstilstandsverdrag op te stellen, dat tot basis der besprekingen ter conferentie zou dienen.

Met bekwamen spoed heeft genoemd Comité zich van deze op-

dracht gekweten en een uit 22 artikelen bestaand ontwerp werd nog in November 1929 aan de Staten toegezonden.

Volgens dit ontwerp, dat later ter conferentie is losgelaten, verplichten de Staten zich o.a. voor den duur van het bestand geen hoogere beschermende rechten te heffen, geen andere belemmeringen aan den handel in den weg te leggen en de conventie-Colijn over afschaffing van in- en uitvoeringverboden na te leven; in geval van een ernstige crisis mogen de tarieven tijdelijk verhoogd worden, bovendien zal aan bepaalde Staten worden toegegestaan bepaalde goederen van de werking van het bestand uit te sluiten; de fiscale rechten, die niet onder de conventie zullen vallen, zullen nader gedefinieerd worden; verschillen over uitlegging of toepassing der conventie zullen door een speciaal technisch Volkenbondsorgaan, internationale rechtspraak, of door arbitrage beslecht worden; ten slotte verklaren de Staten te zullen deelnemen aan verdere onderhandelingen ter bevordering van de economische betrekkingen.

Met dit ontwerp voor zich begon de conferentie op 17 Februari haar arbeid. Bij de algemeene beschouwingen bleek al spoedig dat een resultaat niet gemakkelijk verkregen zou worden. Zoo verklaarde Italië, dat het den tijd nog niet rijp achtte voor een zoo vèr strekkende maatregel, maar dat eerst kleintechnisch voorbereidingswerk verricht moest worden. Op aansporing van Colijn besloot de conferentie toch op de basis van het ontwerp voort te werken. Frankrijk was het evenwel, dat de hoop op een tractaat in den geest van het ontwerp voor goed verijdelde door te verklaren, dat het hiertoe niet zou kunnen toetreden wegens de terugslag die de financiëele crisis van October in de Vereenigde Staten op het economisch leven van Frankrijk gehad had. Het was wel een speling van het lot, dat juist Serruys, die mede het ontwerpverdrag had opgesteld, geroepen werd hieraan den genadestoot toe te brengen. Zonder Italië had men misschien nog op dezelfde basis kunnen voortgaan, maar zonder Frankrijk was dit niet meer mogelijk.

Ook ditmaal was het weer grootendeels dank zij de volharding van Colijn, dat de conferentie niet uiteenging, maar naar een nieuwe basis zocht. Men kwam nu op het denkbeeld de bestaande handelsverdragen, die dikwijls op korten termijn opzegbaar zijn, met

een jaar te verlengen, terwijl de landen, die zooals Denemarken, Engeland, Nederland, Noorwegen, en Portugal, slechts weinige of in het geheel geen tarieven in hun verdragen geconsolideerd hebben, zich zouden verplichten hun beschermende rechten niet te verhoogen. Op dezen grondslag voortbouwend kwam de conferentie tot een resultaat, dat op vele punten het vroegere ontwerpverdrag benadert.

Aangezien aan de landen met geconsolideerde tarieven de mogelijkheid gelaten werd, met inachtneming van zekere, later te bespreken, voorschriften hun tarieven te verhoogen, welke bevoegdheid niet aan de andere categorie van landen werd toegestaan, kwamen deze, waaronder dus ook Nederland, in een ongunstige positie. Het was daarom verklaarbaar, dat zij slechts tot onderteekening van het nieuwe verdrag bereid zouden zijn, indien hun de mogelijkheid van een latere algemeene tariefsverlaging in uitzicht werd gesteld.

Dit was de tweede taak waaraan de conferentie zich zette. Zij koos daartoe den vorm van een door de gedelegeerden van België en Nederland ontworpen Protocol, waarbij de Staten zich verplichten aan nadere onderhandelingen deel te nemen ten einde een nauwere economische samenwerking tusschen de mogendheden te bewerkstelligen. Als eerste punt waarover onderhandeld zal worden, wordt genoemd de verlaging der tarieven. Van Italiaansche zijde werd nog getracht dit punt uit het protocol te lichten, dit land zwichtte echter voor den aandrang van Engeland en Nederland, die dan zeker niet meer geneigd zouden zijn het tractaat nopens de verlenging der verdragen te teekenen.

Zoo eindigde de conferentie haar werkzaamheden met als resultaat een verdrag tot verlenging der handelstractaten en een protocol inhoudende een program waarover tijdens deze rustperiode nader onderhandeld zal moeten worden.

Wat behelzen deze beide stukken?

Grondslag van het verdrag is de verplichting om de bestaande handelstractaten met een jaar te verlengen. De mogelijkheid van stilzwijgende verlenging is opengelaten.

Het verdrag maakt een onderscheid tusschen de landen wier tarieven wel in verdragen geconsolideerd zijn en de landen wier tarieven dit niet zijn.

De landen van de eerste groep mogen in principe hun tarieven niet verhoogen, noch nieuwe rechten heffen. Mochten zij zich hiertoe evenwel toch genoodzaakt zien en daardoor de belangen van een anderen staat ernstig schaden, dan mogen zij slechts tot verhooging overgaan na de andere staten ermede in kennis gesteld te hebben en met inachtneming van een wachttijd van 20 dagen. De andere staten kunnen dan het verzoek doen om te onderhandelen over de mogelijkheid van herstel van het door de tariefsverhooging verstoord economisch evenwicht. Hebben deze onderhandelingen binnen een termijn van twee maanden niet tot een bevredigende oplossing geleid, dan heeft de benadeelde partij het recht het verdrag op te zeggen, hetzij ten opzichte van den staat, die tot tariefsverhooging overging alleen, hetzij ten opzichte van alle staten. Men had van dit voorschrift van een wachttijd en nadere onderhandelingen eerst nog bepaalde goederen willen uitzonderen. De door de partijen ingediende verlanglijsten van uitzonderingen waren echter zoo groot, dat het heele verdrag zijn beteekenis dreigde te verliezen. Men maakte toen algemeene exceptie in dezen zin, dat indien een bestaande wet of dringende omstandigheden een wachttijd en onderhandelingen onmogelijk maken, de verplichting daartoe vervalt, behoudens het recht van den benadeelden staat om het verdrag op te zeggen en aldus zijn bewegingsvrijheid te hernemen.

Wat betreft de tweede groep, de mogendheden met niet geconsolideerde tariefposten, deze mogen hun beschermende rechten in geen geval verhoogen, of nieuwe rechten heffen. Zij mogen zelfs niet hun fiscale rechten wijzigen of nieuwe vestigen, indien daardoor een anderen staat benadeeld wordt. Doen zij dit toch, dan heeft de benadeelde partij ook hier het recht het verdrag op te zeggen.

Algemeen geldt weer het voorschrift om, zoolang het verdrag-Colijn over de opheffing der in- en uitvoerverboden niet in werking getreden is, geen nieuwe in- en uitvoerverboden uit te vaardigen.

In November van dit jaar zal opnieuw een conferentie bijeenkomen, die het tijdstip waarop het verdrag in werking zal treden, zal vaststellen. Tot dien tijd verplichten de staten zich, zich naar den geest van het verdrag te gedragen.

Het Protocol in zake de nadere onderhandelingen bevat, zooals

reeds gezegd, als eerste punt: pogingen om te geraken tot tariefsverlaging. Daartoe zullen den staten vragenlijsten worden toegezonden betreffende de moeilijkheden die zij bij hun uitvoer ondervinden. De antwoorden zullen worden gecoördineerd en zoo zal men zich een inzicht kunnen vormen over de kwesties, drie rijp zijn voor een collectief verdrag. Verdere punten van het program zijn o.a. vereenvoudiging der douaneformaliteiten, eenvormige douanenomenclatuur, vermijding van dubbele belasting, internationaal vreemdelingenregiem, alles punten, waarmee de Volkenbond zich reeds bemoeit.

Is er reden zich over het door de conferentie bereikte resultaat te verheugen? Men is weliswaar minder ver gegaan dan in het ontwerpverdrag voor een tariefbestand: het nieuwe verdrag geldt voorloopig slechts voor een jaar, voor de beslechting van de uit de conventie voortvloeiende geschillen is geen onpartijdige instantie aangewezen. Bovendien zijn de fiscale rechten onder de werkingssfeer van het tractaat gebracht en men mag hierin wellicht de reden zien waarom Mr. TRIP bij de onderteekening van het verdrag de Nederlandsche koloniën van de werking ervan uitsloot.

Men moet echter niet uit het oog verliezen, dat de staten overgevoelig zijn voor alles wat betreft hun tarieven-autonomie. Iedere stap is er één en aangezien de deur voor verdere onderhandelingen niet alleen is opengesteld, maar zelfs — en hierin schuilt eigenlijk hèt groote belang der conferentie — de verplichting is opgelegd aan die onderhandelingen deel te nemen, mag de toekomst met vertrouwen worden tegemoet gezien. Reeds de Internationale Economische Conferentie van 1927 heeft op de voor de economische organisatie en de economische vrede belemmerend werkende douanetarieven gewezen. Het werd tijd, dat de landen zich daadwerkelijk aan de oplossing van deze kwestie zetten.

Tot slot nog één opmerking. Het verdrag en het protocol, die ter conferentie door onderscheidenlijk elf en vijftien Staten werden onderteekend, verbinden slechts Europeesche mogendheden. In haar slot-acte erkende de conferentie evenwel het belang voor de Europeesche staathuishoudkunde om met de overzeesche staten samen te werken. Zoo beveelt zij tevens een objectieve studie aan

van de middelen om te geraken tot een nauwe samenwerking tusschen Europa en de niet-Europeesche mogendheden.

E. O. VAN BOETZELAER.

Rechtstreeksche beperking der productie van opium en andere verdoovende middelen.

Op 24 September 1929 werd eenstemmig door de Xde Volkenbondsvergadering een belangrijke resolutie aangenomen, waarbij

1o het beginsel der rechtstreeksche beperking van de productie van opium en andere verdoovende middelen werd aanvaard, en

2o de Raadgevende Opiumcommissie van den Volkenbond werd uitgenoodigd plannen ter bereiking van deze beperking op te stellen, waarbij de Commissie rekening zou moeten houden met de hoeveelheden die de wereld voor geneeskundige en wetenschappelijke doeleinden noodig heeft.

Deze resolutie beteekent een omwenteling in de internationale opiumpolitiek. Reeds lang werken de staten samen om het misbruik van verdoovende middelen tegen te gaan; in 1912 en 1925 werden internationale conferenties gehouden, waar tractaten ter bestrijding van het kwaad gesloten werden. Als uiteindelijk doel stelde men zich daarin wel de beperking der productie voor oogen, maar men wilde deze langs indirecten weg bereiken: in- en uitvoer-certificatenstelsel; regeeringscontrôle op vervaardiging, invoer, verkoop, distributie en uitvoer; indiening van een raming van de hoeveelheid verdoovende middelen, die iedere staat door invoer wenschte te verkrijgen; instelling van een permanent centraal comité van toezicht.

Steeds meer kwam men echter tot de overtuiging dat men door tegengaan van den sluikhandel in verdoovende middelen het kwaad niet den kop in zou drukken, maar dat men het in zijn wortel, en wel door onmiddellijke beperking der productie, moest aantasten. Was nog op de Opiumconferentie van 1925 de rechtstreeksche beperkingsmethode verworpen, in 1929 had de evolutie zich vol-

trokken en werd zij, zooals reeds gezegd, eenstemming aanvaard.

Op 20 Januari kwam dit jaar de Raadgevende Opiumcommissie bijeen te Genève en in drie en een halve week tijds heeft zij een plan tot productiebeperking opgesteld. Dit plan, dat ten aanzien van sommige punten slechts suggesties bevat en dat nog door den Volkenbondsraad moet worden besproken, is te beschouwen als een geraamte, dat door een later te houden Conferentie kan worden benut voor de opstelling van een verdrag.

Het behandelt achtereenvolgens: de vaststelling van de wereldproductie, de verdeeling van de wereldproductie over de produceerende landen en de contrôle op de verdeeling.

I. De vaststelling van de wereldproductie.

Elk land zal jaarlijks een raming moeten indienen van de hoeveelheid verdoovende middelen welke het voor het volgend jaar ten behoeve van medisch en wetenschappelijk gebruik noodig heeft. Dient een land geen raming in, dan zal deze vastgesteld worden door een bij het verdrag in te stellen Centraal orgaan. Het zal niet geoorloofd zijn in den loop van het jaar meer in te voeren, dan de geraamde hoeveelheid. Blijkt deze laatste evenwel niet voldoende, dan kan een nieuwe raming ingediend worden, onder vermelding van de redenen, die de verhooging noodzakelijk maken. De raming zal de werkelijke behoefte zoo dicht mogelijk moeten benaderen, is er speling gelaten, dan moet dit vermeld worden; het maken van reserves is veroorloofd. Het in te stellen centraal orgaan zal nimmer de ramingen mogen wijzigen, wel nadere toelichting verzoeken aan den staat wiens raming bovenmatig lijkt.

II. De verdeeling van de productie.

Hierover zullen de regeeringen, van de produceerende staten of onder nadere goedkeuring der regeeringen, de fabrikanten zelf, zich moeten verstaan. Basis voor de verdeeling zal zijn de thans door elk land voor medische en wetenschappelijke doeleinden voortgebrachte hoeveelheid. De productie voor ongeoorloofde doeleinden zal zooveel mogelijk buiten beschouwing worden gelaten. In principe mag elk land de hoeveelheid produceeren die het zelf behoeft, de voor uitvoer bestemde productie zal echter nooit het daarvoor toegewezen quantum mogen overtreffen. Wil

een land, dat nog niet zelf produceerde, zich zelf bedienen, dan mag dit, de uitvoerende landen zullen dit land dan als klant moeten afschrijven; wil dit land echter eveneens tot uitvoer overgaan, dan zal een nieuw verdeelingsaccoord getroffen moeten worden.

III. Contrôle.

Voorop staat, dat ieder land vrij is in de keuze van zijn leverancier. Zou door deze vrijheid bij een fabrikant meer worden besteld dan hij mag produceeren, dan zal hij zich het meerdere door bemiddeling van minder beklante collega's moeten verschaffen. Verder zal er een centraal bureau opgericht worden dat de door de verschillende landen bestelde hoeveelheden zal opteekenen en nagaan of elk land binnen zijn opgegeven raming blijft. Voordat een bestelling uitgevoerd mag worden moet dan ook eerst aan het centraal bureau gevraagd worden of door die bestelling de raming niet overschreden wordt.

Het door de Raadgevende Opiumcommissie opgestelde plan verdient zeker ieders aandacht en ook hier te lande zal de verdere bespreking en uitwerking ervan zeker met belangstelling gevolgd worden.

E. O. VAN BOETZELAER.

De politieke toestand in Engelsch-Indië.

Het merkwaardig bezonnen vooruitstrevende tijdschrift „The Round Table" bevat in zijn jongste Maartnummer een mooi overzicht over den politieken toestand der laatste jaren in Engelsch-Indië, blijkbaar in Indië zelf aan den vooravond van GANDHI'S ultimatum in Januari geschreven.

De schrijver werpt eerst een blik terug over de ontwikkeling der dingen in dat werelddeel sedert de instelling van de SIMON-commissie, analyseert daarna de houding in de verschillende partijen tegenover de regeeringsverklaring van 31 October '29, en geeft ten slotte een beschouwing over de jaarlijksche politieke week, de week voor nieuwjaar, en haar nageschiedenis. Het artikel wordt

hier weergegeven omdat het voor het begrip van de gebeurtenissen van 1930 belangrijke gegevens bevat.

I. *Terugblik.* Eind 1927 schenen de politieke omstandigheden in Engelsch-Indië gunstig om het door de staatsregeling van 1919 bevolen onderzoek naar de werking van de hervormingen te doen houden. Immers toen hadden de centrale en provinciale wetgevende lichamen gezegevierd over alle aanslagen op hun werking, door leden van het All India National Congress ondernomen: 1920 — 1923 boycott, 1923 — 1926 obstructie van binnen. Meer en meer hadden de omstandigheden Congress-leden der raden gedwongen zich te gedragen als een gewone oppositie-partij. Het eerst en misschien het duidelijkst bleek deze houding, toen Motilal NIHROE, een der Congress-leiders, in September '25 den „nationalen eisch" aan de regeering stelde, inhoudende het verzoek om een „ronde tafel conferentie" van gevolmachtigde vertegenwoordigers van Indië en van de Britsche regeering om een regeling van den Dominion-status voor Indië te ontwerpen. Toen in den loop van 1927 uit de houding der oppositie bleek, dat non-coöperatie dood was, en een algemeen verlangen naar vervroeging van het constitutie-onderzoek zich openbaarde, ging de regeering te Londen in overeenstemming met die te Dilhi tot de instelling van de commissie over.

Er was nog een omstandigheid, die de regeeringen tot dit besluit bracht: een verflauwing van de Hindoe-Moslimsche tegenstelling, het voornaamste element in den strijd der gemeenschappen in Indië. Sedert eind 1922 waren Hindoe-Moslim-relletjes dagelijksche voorvallen geworden, zoozeer dat in Augs. 1927 de onderkoning in de Indische centrale „Legislature", erop wijzende, dat in de laatstverloopen 18 maanden ± 300 menschen gedood en 10 maal zooveel gewond waren in godsdiensttwisten, zijn diepe bezorgdheid moest uitspreken over deze voor Indië's toekomst zoo rampzalige ontwikkeling. Wonderlijk, met een paar weken na de vermaning hielden de botsingen bijna geheel op.

De Commissie kwam, maar werd, zooals men zich herinnert, om haar uitsluitend Britsche samenstelling geboycott. Sir John SIMON wist door een royale houding de oppositie te verdeelen: in een Central Indian Committee en in acht provinciale comité's (één provinciale raad weigerde) vereenigden zich een aantal leidende

persoonlijkheden om de commissie bij te staan; alleen de georganiseerde Hindoe-partijen bleven grootendeels afzijdig. De boycotters gingen evenwel tevens in op een uitnoodiging van den Minister voor Indië om in een regeling neer te leggen de grootst gemeene staatkundige inzichten van alle groepen van Hindoes en Mohammedanen en de overige minderheden. Een „All Parties Conference" — waarin echter de Europeanen, de Zuidindische Non-Brahmanen en de meerderheid der Moslims ontbraken — spande zich een jaar lang in om een ontwerp-constitutie gereed te krijgen, zonder echter tot overeenstemming te geraken in zulke fundamenteele vraagstukken als het kiesrecht van en de zetelverdeeling voor de minderheden.

Een der gevolgen van het rapport, gewoonlijk genoemd naar NIHROE den oudere (openbaar Augustus 1928) was dan ook de verscherping van de tegenstellingen, bijeendrijven van de Moslimsche groepen, verwijdering van de Sikhs; ook binnen de gelederen der Hindoes leidde het tot oneenigheid: tegen vader NIHROE verhief zich de zoon en SRINIVASA IYENGAR, bijgestaan door leiders van jeugdvereenigingen, studenten en uiterste nationalisten. Deze tegenstelling sloeg over in vijandschap, zoodat, ondanks GANDHI'S verzoeningspogingen, eind 1929 een splitsing in de Congrespartij aanstaande scheen. De roep om onmiddellijke onafhankelijkheid verschrikte de gematigden in het Congress en met hen de Liberalen.

Aan de overzijde werd de verdere jeugdorganisatie met kracht voortgezet, een ernstige bedreiging, zegt de schrijver, voor Indië's verdere staatkundige ontwikkeling, omdat de ervaring heeft geleerd dat de leiders zulke op rechtstreeksche politieke actie gerichte jeugdvereenigingen ten slotte niet meer in de hand houden, en beteugeling door de overheid tot nieuwe agitatie leidt.

Een verder gevolg van het NIHROE-rapport bestond in de herleving en verscherping van den strijd tusschen Hindoes en minderheden over de fundamenteele vraagstukken welke NIHROE'S conferentie had moeten laten liggen: a) of de verschillende gemeenschappen zullen kiezen in gemeenschappelijke kiezerscorpsen (met vaste zetelverdeeling), of in gescheiden corpsen, b) of de provincies van Indië zoo zullen worden afgepaald, dat een bepaalde gemeenschap

in bepaalde provincies de overhand zal hebben, c) of in de ambtenarij eveneens een zeker percentage der plaatsen voorbehouden zal worden aan bepaalde minderheden. Deze en nog andere vraagstukken oefenden een diepe werking uit in de minderheidsgroepen, i.h.b. de Moslims en de Sikhs.

Zoo gaf Indië tegen het eind van 1929 het volgende beeld te zien: boycott van het staatkundige hervormingswerk door groote groepen Hindoes, ongerustheid in de minderheden, een gespannen uitzien van het „beste deel van Indië's publieke opinie", zegt de schrijver, naar een uitspraak der regeering, een publieke opinie identiek voor Europeanen en bezonnen, van verantwoordelijkheid bewuste Indiërs. Tot die uitspraak kwam de onderkoning daags na zijn terugkeer uit Engeland van een verlof, besteed om contact op te nemen met het nieuwe kabinet.

II. *De Indische partijen en Lord* IRWIN'S *uitspraak (31 October 1929).*

Het politieke leven is, zegt schrijver, in de provinciale wetgevende lichamen levendiger en wezenlijker dan in de centrale organen, een gevolg z.i. van het dyarchische stelsel in de provincies dat wezenlijke verantwoordelijkheid den Indiërs oplegde voor het overgelaten deel van het bewind. De partijgroepeering in de provinciale raden volgt echter die van de centrale Assembly, waar de volgende scheidingslijnen loopen.

Uiterst links staat de Congress-partij, overwegend Hindoesch, in sommige provincies zwak, in Pandjaab vrijwel niet bestaand. De centrum-groep der Hindoes volgt daarop, onder verschillende namen, maar voornamelijk vertegenwoordigend de groote Hindoe-associatie van heel Indië, de Hindoe-Mahasabha. In de meeste provincies volgt dan de Mohammedaansche groep, meerendeels gematigd, en ten slotte de regeeringsambtenaren en de benoemde leden, de Liberalen. In Zuid-Indië verdient vermelding de machtige „Justice" partij der niet-Brahmanen.

In de Congress-partij liep eind 1929 nog een scheidingslijn tusschen de volgelingen van GANDHI, die de wetgevende raden boycotten, en de obstructionisten die heil zagen in verlamming van de raden van binnen uit. De voornaamste leiders der Congress-partij zijn GANDHI, NIHROE vader en zoon, IYENGAR in Madras, SEN GUPTA

en CHANDRA BOSE in Bengalen. Tot de publicatie van het NIHROE-rapport behoorden ook de uiterst linkschen van het Kalifaatscomité onder de gebroeders ALI tot het Congress, doch het rapport drong hen tot afscheiding. In Noord-Indië, vooral in Pandjaab en Ver. Prov. laat de Hindoe-Mahasabha zich gelden, als tegenwicht tegen de Moslim-concentratie aldaar. In vorige verkiezingen kwam die groep niet krachtig georganiseerd in het veld; mocht dit anders worden, dan verwacht schrijver dat vooral in N.-Indië de andere leden der Congress-partij zullen overgaan uit ongenoegen over de extremistische politiek der jeugdorganisaties.

De Liberalen kunnen al evenmin bogen op behoorlijke organisatie, een gevolg, zegt schrijver, van het feit, dat de knappe menschen, waardoor deze groep zich onderscheidt, te zwaar met eigen werk beladen zijn. Persoonlijk hebben de liberale leiders groot gezag en invloed, maar zij missen een leger achter zich.

De Mohammedanen, tot eind 1927 meerendeels vereenigd in de All India Moslim League, vielen toen in twee groepen uiteen. Het NIHROE-rapport dreef hen weer naar elkaar toe (All Moslim Parties Conference onder AGA KHAN in 1929) maar een vaste organisatie is nog niet hersteld.

De Justice Party heeft zich te Dilhi nog niet laten gelden. Zij belichaamt een streven om kaste-voorrechten der Brahmanen te betoomen, is sterk en goed georganiseerd in Zuid-Indië.

LORD IRWIN'S verklaring, waarvan de duidelijke uitspraak over het einddoel der Britsche politiek in Indië, nl. de zelfstandigheid van het land als Dominion en de uitnoodiging aan alle politieke en maatschappelijke groepen en aan de Indische vorsten tot gemeenschappelijk overleg de hoofdzaken zijn, ging verder dan men algemeen verwachtte: tegen de achterdocht, geboren uit wilde geruchten, dat Groot-Britannië MONTAGU'S verklaring van 1917 eigenlijk wilde verdoezelen en uit de eenzijdig Britsche samenstelling der SIMON-commissie, wierp de onderkoning een sterken dam op.

Binnen een paar uur na de verklaring hadden twee belangrijke politieke bijeenkomsten plaats te Bombay en te Dilhi, waar vrijwel alle inheemsche politieke partijen vertegenwoordigd waren. Te Bombay werd de verklaring zoo goed als eenstemmig begroet met

waardeering, doch te Dilhi, waar de extremisten sterker waren, kostte het een dag overleg om hetzelfde resultaat te bereiken; de Mahasabha-leiders en de Liberalen behielden de overhand en gingen niet verder dan hun tegenstanders te vergunnen hun actueele politieke eischen wel mede te vermelden in het gemeenschappelijk manifest, maar in den vorm van aanbevelingen slechts aan den onderkoning.

De toestand in Indië bleef desniettemin labiel, de stemming prikkelbaar. Toen kwam het debat in het Engelsche parlement. De Britsche regeering had duidelijk te maken eenerzijds dat de verklaring van den onderkoning niet maar een vocale opvoering was, gelijk tegenstanders — tot schade voor het vertrouwen in Indië — wilden doen gelooven, anderzijds dat zij de aanbevelingen van het Dilhi-manifest niet aanvaardde; maar alles kwam aan op den geest en den toon waarin de dingen zouden gezegd worden. De tact en de oprechtheid van den Minister voor Indië, in het lagerhuisdebat getoond, hadden ten gevolge, dat een daarna gehouden tweede conferentie der onderteekenaren van het Dilhi-manifest dit manifest in stand hield, een bewijs dat zij in de bedoelingen van parlement en regeering vertrouwen stelden.

Zoo vond dus, besluit schr., LORD IRWIN steun bij Mahasabha, ongeveer de geheele Moslimgemeenschap, Liberalen en Justice-party, ja ook bij de Europeanen wier pers eenstemmig zijn uitspraak toejuichte om haar staatsmanswijsheid, zelfs die bladen welke een andere ontwikkelingslijn de beste oordeelden.

Het India-Congress bleek verdeeld: vermoedelijk de grootste helft, meent schr. verlangde deel te nemen aan de voorgestelde conferentie, ook GANDHI en de oude NIHROE; maar de linksche extremisten bemoeilijkten hun positie. Dezen verlangden onmiddellijke complete onafhankelijkheid, desnoods met geweld (IYENGAR, CHANDRA BOSE, de jeugdbeweging): gaf GANDHI toe aan het stellen van den onafhankelijkheidseisch, dan zou hij de gematigden zien wegloopen, verklaarde hij zich voor de conferentie dan mocht hij afval der extremisten verwachten. In dezen tweestrijd kwam hij op den jaarlijkschen politieken wapenschouw eind December 1929 te Lahore.

III. *De politieke week en daarna.* De Moslims hielden ditmaal

geen bijeenkomst, wel Congress en de Liberalen. De Congress-conferentiegangers verwachtten, dat de besprekingen van GANDHI en NIHROE en andere groepleiders met den onderkoning op 23 December zouden leiden tot aanvaardig van de voorgenomen round table conference, zij het wellicht onder scherper herhaling van Congress-zijde van de „aanbevelingen" uit het Dilhi-manifest. Groot was ieders verbazing, toen bleek, dat de Congress-leiders een dier aanbevelingen als pertinenten eisch hadden gesteld, nl., dat aan de „ronde tafel" rechtstreeks en uitsluitend zou worden behandeld een ontwerp-constitutie tot onmiddellijke inwerkingstelling van den Dominion-status. De extremisten toonden zich in hun verbazing voldaan, de meerderheid der leiders, zelfs in de Congress-partij, zegt schr., waren geschokt althans verbijsterd. De tegenstand tegen GANDHI en NIHROE groeide.

Een week lang duurde de ernstige strijd te Lahore. De meer gematigde Congress-leden en de Mahasabha-aanhangers in het Congress boden hardnekkigen weerstand tegen GANDHI, die opkwam voor een onafhankelijkheidsresolutie, voor verwerping van de ronde-tafel-besprekingen, voor aanprijzing van boycott der wetgevende raden. De extremisten daartegenover, onder leiding van IYENGAR en BOSE, eischten niet alleen de onafhankelijkheidsverklaring maar ook praktische stappen tot instelling van een eigen nationale regeering en tot burgerlijke ongehoorzaamheid; zelfs verzette men zich tegen een afkeuring van den aanslag op den onderkoning.

GANDHI behaalde ten slotte op alle punten de overwinning; de aanslag werd afgekeurd, maar de onafhankelijkheid geëischt, de round table teruggewezen, de raden-boycott aangeprezen, zij het in verzwakten tekst.

De vraag, of men zou overgaan tot burgerlijke ongehoorzaamheid en weigering van belastingbetaling, werd ter beslissing gelaten aan GANDHI.

Onmiddellijk kondigden de uiterst linksche leiders IYENGAR en CHANDRA BOSE de vorming van een nieuwe partij aan, grootendeels samengesteld uit de jongeren. De gematigde Congress-groep echter kon evenmin met GANDHI en de twee NIHROE'S medegaan, een

opschuiving naar gematigde partijen schijnt te bespeuren. De order tot raden-boycott werd zwak uitgevoerd.

De houding van GANDHI komt velen Engelschen raadselachtig voor, zegt schr. Hij zelf heeft in de N. York World van 9 Januari j.l. een verklaring gegeven, hierop neerkomend: in 1928 eischten de leiders verleening van Dominion-status vóór eind 1929, de onderkoninklijke verklaring moest dus, wilde zij bevrediging schenken, beteekenen dat aan de ronde tafel de onmiddellijke verleening zelve van dien status geen vraag meer zou zijn, alleen over de inwerkingstelling beraadslaagd zou worden; werd die beteekenis ontkend dan bleef geen andere weg over dan de afscheiding, waartoe Dominion-status vrijheid geeft. Schrijver zoekt de motiveering van GANDHI'S optreden tegenover LORD IRWIN hierin, dat hij boven alles de Congress-eenheid op de basis van „non violence" hoopte te kunnen handhaven. Doch de ontwikkeling der gebeurtenissen schijnt hem daarin te leur te stellen.

De liberale partij-bijeenkomst te Madras eveneens in de laatste week van 1929 aanvaardde de Verklaring en de Conferentie en besloot tot weloverwogen propaganda tegen de Congress-politiek. Ter conferentie te Londen zullen de liberale vertegenwoordigers het standpunt innemen, dat de tijd voor volledigen Dominion-status rijp is, dus niet langer eenigerlei dyarchie, zelfs niet in de centraal-Indische sfeer waar zij nu nog geheel ontbreekt. Maar boycott en non-coöperatie komen op hun program niet voor.

De uitspraak van den onderkoning, zoo besluit schr. zijn helder artikel, heeft de atmosfeer opgeklaard. Het denkbeeld eener conferentie wint z.i. aan aanhang, GANDHI en de twee NIHROE'S staan naar rechts en naar links, maar meest naar rechts geïsoleerd.

Schr. voorziet zware dagen, want de te Lahore opgewekte hartstochten zullen moeilijk te bedaren zijn; maar de politiek van minister WEDGWOOD BENN en LORD IRWIN zal z.i. het pleit, dank zij den steun van de meerderheid der Indische politieke leiders, winnen.

v. A.

De conventie op den gedwongen arbeid.

Tijdens het afdrukken van dit nummer kwam h.t.l. het eindrapport van het Internationaal Arbeidsbureau aan nopens de regeling

bij verdrag van den gedwongen arbeid. De tijd ontbreekt om het rapport uitvoerig weer te geven, alleen de hoofdzaken kunnen worden aangestipt. Men kan het vergelijken met een memorie van antwoord uit de binnenlandsche parlementaire behandeling die de schriftelijke gedachtenwisseling afsluit, antwoord op het afdeelingsverslag bestaande uit de inlichtingen der staten-leden der Arbeidsorganisatie op de vragenlijst, door de conferentie van 1929 opgesteld. Den 10en Juni a.s. vangt de mondelinge eindbehandeling ter 14e conferentie aan.

Het rapport bevat een inleiding van het Arbeidsbureau, dan de antwoorden der regeeringen in extenso op de vragenlijst, vervolgens een critische samenvatting van die antwoorden, ten slotte de conclusies van het Bureau en den ontwerptekst van een verdrag en van twee „aanbevelingen" (d.z. verdragen in zwakken vorm die in de nationale wetgeving der staten-leden zooveel mogelijk moeten worden uitgewerkt).

In de inleiding wordt de geschiedenis nog eens kort saamgevat. Het Arbeidsbureau nam de materie ter hand n.a.v. de ervaringen der mandatencommissie, waarbij het Bureau een vertegenwoordiger had, en werd aangemoedigd door een resolutie van de 7e volkenbondsassemblée (1926) bij de vaststelling van het slavernijverdrag (Ind. Stbl. 1928 no. 108). De commissie van experts voor den kolonialen arbeid antwoordde op de vraag, welke problemen van kolonialen arbeid het eerst geschikt waren voor internationaal onderzoek en het meest urgent om oplossing vragen: de gedwongen arbeid, en de arbeid onder langdurig contract met of zonder poenale sanctie De hoofdzaak, waar het bij de onderhavige conventie op aankomt, bestaat in het uitwerken en preciseeren van de beginselen, die sedert de werking van den Volkenbond ten aanzien van den gedwongen arbeid zijn opgesteld, en het verwerkelijken van die beginselen in een juridischen tekst.

Tot 15 Februari jl., den sluitdatum van het rapport, hadden 8 koloniale mogendheden + Eng.-Indië, en 14 andere landen (w.o. ook Duitschland) geantwoord op de vragenlijst van 1929, voorts hebben 4 staten-leden medegedeeld zich van antwoord te onthouden op grond van hun gebrek aan kennis van en ervaring

met het vraagstuk waarom het gaat. Een aanvullingsrapport zal eventueel achterna komende antwoorden bewerken.

Slechts één staat, Portugal, verwerpt het aangaan van een verdrag, op twee gronden: de slavernijconventie van 1926 acht de regeering te Lissabon voldoende, verdere detailregeling beschouwt zij als in strijd met de waardigheid en de souvereiniteit van den staat; dit argument komt in wezen neer op een ontkenning van de internationale gemeenschap en van het onloochenbare feit, dat het koloniale vraagstuk niet langer er een is in de zuiver nationale sfeer, maar een wereldaspect heeft gekregen, er een is welks hanteering de nationale waardigheid mede bepaalt.

België bepleit het aangaan van een conventie tusschen de koloniale mogendheden alleen, Zwitserland stelt de vraag (zonder partij te kiezen): universeele conventie of niet? Het Bureau beveelt op verschillende gronden een universeele conventie aan; het krachtigste en beste argument schijnt wel de verwijzing naar het karakter van de Arbeidsorganisatie en de draagwijdte van haar constitutie, deel XIII vredesverdrag van Versailles (Ind. Stbl. 1920 no. 554), waar de verbetering van arbeidstoestanden door de leden als plicht is aanvaard niet alleen voor zichzelf en op hun eigen gebied, maar in de internationale orde en als leden eener universeele organisatie.

Thans de voornaamste bepalingen van de ontwerp-conventie. De tekst, althans dit is de aanvankelijke indruk, heeft sterken invloed ondergaan van de Britsche en Nederlandsche antwoorden.

Artikel 1 lid 1 stelt het beginsel van afschaffing van allen gedwongen arbeid, onder welken vorm ook, zoowel de civiele conscriptie voor groote werken dus als onze heerendiensten. Lid 2 laat gedurende een overgangstijd (zonder bepaalde grens), bij uitzondering en alléén voor openbare doeleinden, gedwongen arbeid bestaan, doch alleen in de omstandigheden en onder de waarborgen verderop in de conventie aangegeven.

De definitie van gedwongen arbeid in art. 2 is duidelijk, zij omvat de heerendiensten. Art. 3 bepaalt, wie de in deze conventie met betrekking tot den gedwongen arbeid competente autoriteiten zijn: nu eens de moederlandsche regeering, dan weer het hoogste gezag in het betrokken gebied; de onderscheiding blijkt verderop van belang wanneer het gaat om zwaren gedwongen arbeid.

Aan de werking van de conventie onttrekt art. 4 gedwongen arbeid in geval van oorlogen, onlusten, rampen, epidemieën. En ook de kleine dorpsdiensten, voor zoover die in de volksinzettingen geworteld zijn en in het rechtstreeksch belang der dorpsgemeenschap worden opgelegd. Dit laatste is een groote concessie, gevaarlijk bovendien omdat de grens tusschen kleine en groote dorpsdiensten en tusschen deze laatste en de civiele conscriptie in de praktijk niet scherp is.

Artikelen 5 — 7 verbieden gedwongen arbeid voor particulieren, in verschillende vormen bekend. De rechtstreeksche gedwongen arbeid moet in 3 jaar afgeschaft zijn. Deze bepaling zou de Indische regeering in haar terugkoop van particuliere landerijen voor een onverwezenlijkbare taak stellen. Elders in het rapport blijkt, dat het Arbeidsbureau onze eigenaardige moeilijkheden ten volle begrijpt: het beveelt daar aan om zoo noodig voor Java een uitzondering te clausuleeren.

Het is merkwaardig, dat wel toelaatbaar verklaard wordt gedwongen arbeid voor aannemers van publieke werken, wanneer de overheid toezicht houdt en mits de bepalingen der conventie als van toepassing erkend worden. Dit is een groote concessie, die de deur voor misbruik open schijnt te laten.

Art. 8 houdt de hoofdendiensten voorloopig in stand doch bepaalt dat deze zoo mogelijk beperkt moeten worden en afkoopbaar gesteld, en dienstbaar gemaakt aan het openbaar belang.

Art. 10 laat delegatie van bevoegdheid van de „competente" op „subalterne" autoriteiten toe, doch alleen voor diensten die niet tot overnachten van de arbeiders buiten hun woonplaats dwingen.

Art. 11 onderstreept de subsidiaire rol van gedwongen na vrijen arbeid, stelt voorts eischen omtrent het rechtstreeksche nut van den arbeid voor de betrokken gemeenschap, omtrent de onverwijlde noodzakelijkheid van den opgelegden arbeid, en de bescherming van de betroffen gemeenschap tegen overmatige onttrekking der werkbare mannen.

Art. 12 handhaaft de fiscale diensten, onze heerendiensten, stelt in hoofdzaak dezelfde eischen als art. 11 en bovendien dien van niet-overnachten van de dienstplichtigen buiten hun woonplaats.

Art. 13 bepaalt den dienstplichtigen leeftijd op ten minste 18

jaar, en stelt voorts — doch niet voor de fiscale diensten — eischen van keuring, van eerbied voor den familieband, van vrijstelling van schoolpersoneel.

Art. 14 en 15 regelen den arbeidsduur, normaal 8 uur per dag, 48 per week (behalve voor draagdiensten), 60 dagen per jaar (reisdagen inbegrepen). Een uitzonderlijk maximum wordt aangegeven voor belangrijke werken op grooten afstand der woonplaatsen, doch de autorisatie wordt dan gebracht bij de moederlandsche autoriteiten.

Art. 16 is voor N. I. zeer belangrijk: terwijl in 1929 de erkenning van het bijzonder karakter der heerendiensten niet vermocht te leiden tot opheffing van den eisch van betaling voor die belasting-in-arbeid, worden nu in de ontw.-conventie de fiscale diensten, de heerendiensten, gesteld buiten den eisch van betaling. Voor de betaling van de andere diensten, de civiele conscriptie, stelt het artikel strenge eischen om misbruiken ten nadeele der bevolking te voorkomen.

De geldende of toekomstige sociale wetgeving verklaart art. 17 op de gedwongen arbeiders van toepassing, en in elk geval wil het regels voor een ongevallen-uitkeering en een kostwinner-vergoeding bepaald zien. Dit artikel geldt ook voor de heerendiensten.

Overbrenging van de arbeiders mag alleen bij hooge uitzondering plaats vinden naar voor hen, wat klimaat of voeding betreft, vreemde streken (art. 18) en dan onder allerlei voorwaarden van geneeskundige verzorging, acclimatatie, zorg voor achtergebleven families, e.d. (art. 18 — 19). Art. 20 regelt de draagdiensten.

Een belangrijk artikel is het volgende over gedwongen cultures. Deze worden alleen toegelaten ter voorkoming van hongersnood, nimmer voor verbouw van voor export bestemde gewassen; en bij uitzondering (onder strenge voorwaarden) voor landbouwvoorlichting. Een groote concessie.

Art. 22 verbiedt gedwongen arbeid als collectieve straf voor een gemeenschap, art. 23 gedwongen arbeid in mijnen.

Art. 24 legt den leden den plicht op in hun jaarrapporten over deze conventie (art. 408 vredesverdrag) bepaalde onderdeelen uitvoerig te behandelen: doeleinden waarvoor gedwongen arbeid is opgelegd, ziekte- en sterftecijfers, werkuren, loonstandaard. Art.

25 schrijft den leden voor een bepaalde procedure voor indiening en behandeling van klachten van gedwongen arbeiders vast te stellen.

Wat de territoriale werkingssfeer der conventie betreft, het bekende art. 421 van Versailles dreigt de werking van zulk een uitsluitend koloniale conventie te verlammen, doordat het, zooals bekend, den staten-leden met niet-zelfregeerende koloniën vrijheid laat een conventie niet, of slechts ten deele of met wijzigingen in dat overzeesch gebied toe te passen. Op instigatie van Groot-Britannië (en onder invloed, schijnt het van het Nederlandsche antwoord) is deze ongelukkige toestand in de ontw. conventie vermeden, doordat deze aan de staten-leden hun vrijheid van beslissing laat doch te gebruiken uitsluitend bij de ratificatie en als integreerend onderdeel daarvan, terwijl de eenmaal opgegeven uitzonderingen en afwijkingen een maximum beteekenen, dat bij latere beslissingen alleen maar kan worden ingekrompen.

Het valt niet te ontkennen, dat de ontwerp-conventie tegemoet komt aan tal van vroeger vernomen bezwaren, nopens te gedetailleerde, te generale regeling, nopens ingevaarbrenging van de openlegging van nieuwe gebieden. In deze opzichten heeft het Arbeidsbureau een loopende en vaak gaarne verbreide faam gelogenstraft, als zoude het op een ver af liggend doel willen afhollen. Dat daarmede tevens de bestrijding van misbruiken en misstanden in de conventie verzwakt is, valt evenmin te ontkennen. Al moge men in sommige opzichten wellicht de concessies aan de civiele conscriptie betreuren, het schijnt toch wenschelijker dat een begin van regeling bereikt worde, vooral om het daarmede verbonden georganiseerde toezicht der jaarlijksche arbeidsconferenties en der openbare meening zooals die zich daar uit.

Op een behoorlijke regeling van dat toezicht zal voor de praktische waarde der conventie alles aankomen.

v. A.

Boekbespreking

H. Th. Hirsch. De inlandsche landbouwproductie in verband met het welvaartsprobleem.
(Proefschrift van de Wageningsche Landbouwhoogeschool).

Bij zijn beschouwingen over „welvaart" onderscheidt de schrijver als uitersten nooddruft en overdaad. Tusschen dit begin- en eindpunt onderkent hij dan de phasen van armoede, van absoluut en relatief welvaartstekort en van welvaart. Het absolute tekort zou nu optreden, indien gebrek zou bestaan aan de absolute behoeften, noodig voor een bestaanden levensstandaard. Het relatieve welvaartstekort zou daarentegen meer van psychologische factoren afhankelijk zijn en o.m. samenhangen met een stijging der behoeften.

Lettende op het sterk uitgesproken menschelijke streven naar bevrediging van steeds stijgende en nimmer absoluut bevredigde behoeften, moet in de terminologie van den schrijver de welvaartsphase nimmer worden bereikt. Zulks komt overeen met den grondslag van de meest economische leerstellingen, welke vast houden aan nimmer bevredigde behoeften, aan een voortdurend tekort, waarin alle economisch streven zou wortelen en ook wortelen moet om bestaanbaar te zijn. Zulks toont echter tevens, dat over de welvaartsbegrippen, zooals zij in deze zijn ontwikkeld nog wel wat op te merken valt.

Terecht is bijv. het eind van de phaze „absoluut welvaartstekort" aangegeven door een vast-buiten de welvaartsidee-staand begrip, i.c. het instandhouden van een bestaanden levensstandaard. Evenzeer hadden dan echter ook de phazen „armoede" en „welvaart" door buiten de welvaartsidee staande begrippen moeten zijn vastgelegd om niet in zinledigheden te vervallen. Het welvaartsbegrip is in deze wel wat erg simplicistisch in beschouwing genomen, zooals wel het meest overtuigend blijkt uit de overgelegde literatuurlijst, waarin noode schrijvers worden gemist als

PIGOU e.a., die aan het welvaartsbegrip op zich zelf bijzondere aandacht hebben geschonken.

Het denkbeeld om eerst dan van een absoluut welvaartstekort te spreken als aan de „absolute behoeften, noodig voor een bestaanden levensstandaard" niet meer kan worden voldaan, vereenvoudigt wel in hooge mate elke overheidstaak. Minder aangenaam wordt zoodanige opvatting voor de inwoners van een land als Java, waar in sommige streken de bestaande levensstandaard wordt gekarakteriseerd, door tijden, zooal niet van voedselnood, dan toch door ondervoeding.

Toch weet de schrijver van zijn welvaartsomschrijvingen nog een juist gebruik te maken en wel door deze te houden binnen de relatieve sfeer. Hij concludeert dan in hoofdzaak, dat tegenover een sterk toegenomen geestelijke ontwikkeling, de economische opbloei geen gelijken tred heeft kunnen houden.

Deze uitspraak zal wel door niemand worden betwist, ook al is het noodige cijfermateriaal om haar te adstrueeren nimmer te leveren, ware het alleen omdat de uitwerking van onbevredigde behoeften onmeetbaar is. En het zijn vooral de laatste jaren, welke in de toekomst waarschijnlijk zullen blijken doorslaggevend te zijn geweest. De ongeloofelijke uitbreiding van het automobiel verkeer heeft thans de meeste desa's op Java uit haar isolement opgeheven; het bereikte in jaren, waarvoor vóórdien tientallen van jaren noodig waren. Het leerde zien en vergelijken; het deed denkbeelden over een absoluut en relatief welvaartstekort in de meest ruime kringen doordringen.

Nu wordt door den schrijver tegenover dit verschijnsel in hoofdzaak slechts de inheemsche landbouw in beschouwing genomen en nagegaan wordt op welke wijzen deze aan bevolkingsaanwas en behoeftenvermeerdering zou kunnen tegemoetkomen.

Van irrigatie wordt niet veel verwacht; komt de helft der in studie zijnde projecten tot uitvoering, dan zou dit nog slechts een verbetering van den productietoestand beteekenen voor ca. 5 % der bevolkingsgronden, waarbij dan nog te vreezen is, dat wortelrot en muizenplagen er door in de hand zullen worden gewerkt.

Deze beschouwingen zijn wel erg somber. Het is toch bezwaarlijk tegen te spreken, dat het irrigatie vraagstuk in menig opzicht

nog slechts een deel van de aandacht krijgt, welke het verdient. Niet alleen met groote werken, zooals tot nu toe in hoofdzaak zijn geëntameerd, ook met kleine verbeteringen van bestaande werken — waarvoor technische hulp van hoogere orde echter onmisbaar is — zullen nog over groote uitgestrektheden zeer aanmerkelijke verbeteringen kunnen worden gebracht. Ook krijgt eerst gedurende den laatsten tijd het vraagstuk van Oostmoessonbevloeiïngen, waarmede het nuttig gebruik van den grond kan worden verdubbeld, bijzondere aandacht. In deze kunnen de te bouwen wadoek in het *Pemali* gebied, het tweede stuwmeer op de *Moeria* niet voldoende worden geprezen, indien in die richting slechts met kracht en voortvarendheid wordt verder gegaan.

Nu worden door den schrijver voor verhooging van het welvaartspeil verder nog aangegeven: verbetering van de productiemethode, zoomede wijziging van den bestaanden productievorm, door voortgezette omzetting van voedsellandbouw in handelslandbouw.

Hetgeen nopens de verbetering van de productiemethode wordt opgemerkt, verdient hier geen bijzondere vermelding, zijnde niet meer dan een korte wedergave van hetgeen door den landbouwvoorlichtingsdienst is en wordt gedaan. Van de omzetting van voedsellandbouw in handelslandbouw heet het, dat dit slechts zeer geleidelijk zal mogen geschieden. Eerst moet door intensiveering van den huidigen productievorm de economische weerbaarheid van de Inlandsche huishouding worden geschraagd. De productieverhooging moet echter tot einddoel hebben het produceeren voor de wereldmarkt, daar Java door klimatologische factoren aangewezen is om verscheidene goederen te produceeren onder betere verhoudingen dan elders daarvoor worden gevonden."

De oplossing van een uiterst gecompliceerd vraagstuk wordt hier wel zeer eenvoudig aangediend.

„Eerst moet door intensiveering" enz.. Wat voor intensiveering? Kapitaalsintensiveering; waar moet het noodige kapitaal vandaan komen? Arbeidsintensiveering; is die nog rendabel?

Het „wat" wordt hier al zeer onvoldoende aangegeven; het „hoe" blijft geheel buiten beschouwing, behoudens de opsomming van de relatief weinige, na lange jaren van arbeid, verkregen verbeteringen. Is verder van die intensiveering werkelijk zooveel meer

te verwachten dan een voldoen aan de eerste eischen, welke de bevolkingsaanwas in komende jaren zal stellen?

Zijn de hier weergegeven desiderata meer dan gemeenplaatsen en als zoodanig minder geschikt in een werk, dat wordt aangekondigd op wetenschappelijken grondslag te staan?

En de overgang naar handelsgewassen?

Dat Java door klimatologische factoren een bijzonderen voorsprong zou hebben is meer verkondigd. Niet minder sterk is het betoog van anderen (bijv. HELFFERICH), dat Java haar voorsprong op agrarisch gebied grootendeels dankt aan de bijzondere arbeidsverhoudingen, berustend op een uitgesproken welvaartstekort voor de werknemers, dat in meer sociaal voelende kringen als een absoluut tekort wordt erkend.

Overigens is het niet alleen de vraag of Java op dit gebied een voorsprong heeft, welke al dan niet voorbestemd is om te verdwijnen, doch tevens tegen welke voorwaarden, onder welke belasting, het buitenland de Java-producten wil opnemen. En op dit punt is de toekomst eerder somber dan licht getint.

Het welvaartsvraagstuk hier te lande is helaas niet zoo doodeenvoudig als het door den schrijver is behandeld. Daartegenover alleen de landbouw in beschouwing te nemen, miskent dit vraagstuk geheel en al. Weinig bemoedigend is het daarom te moeten merken hoe weinig serieus dit vraagstuk somwijlen aan Nederlandsche Hoogescholen wordt beschouwd.

Den jongen doctor treffe daarvoor geen blaam.

W.

Weltevreden, Februari 1930.

M. L. Darling. De „cattedre ambulanti" van Italië en de „training" van den boer.

In de nummers van 1 Februari en 16 Maart jl. van het weekblad „de Indische Cultures" is een vertaling opgenomen van bovengenoemd artikel, welke ook voor de lezers van Koloniale Studiën van belang lijkt, ware het alleen wijl het geschreven is door iemand, die zich door zijn arbeid in den Punjab een buitengewone appreciatie heeft weten te verwerven.

Deze „cattedre ambulanti" gaan uit van het denkbeeld, dat waar een verbetering van agrarische verhoudingen van eminent belang is en het dikwerf hoogst bezwaarlijk, zoo niet onmogelijk is den boer naar de school te krijgen, de school bij den boer moet worden gebracht. De opzet droeg oorspronkelijk een geheel particulier karakter; eerst in latere jaren zijn van Regeeringswege subsidiën verleend. Kregen daardoor de „leerstoelen" — de kernpunten van het systeem — eenerzijds meer ontplooiïngsmogelijkheden, door grootere financieele kracht, anderzijds zijn er teekenen, die er op wijzen, dat de regeeringsinmenging een bureaucratische verstarring dreigt te brengen, welke verstarring bij een arbeid, als aan de leerstoelen toegedacht, vóór alles dient vermeden te worden.

De functie nu van de leerstoelen bestaat in het aanmoedigen van beter boeren. Het demonstratie veld wordt daartoe het meest eenvoudige en ook het meest effectieve middel geacht. In 1926/27 bedroeg over geheel Italië het aantal van deze demonstratievelden 8998. Verder worden samenkomsten met boeren belegd ten einde locale vraagstukken te bespreken en om uitwegen te zoeken voor de moeilijkheden, welke zich voordoen. Ook worden de boeren aangemoedigd bij de leerstoelen om raad te komen voor de bijzondere moeilijkheden, welke zij persoonlijk ondervinden, waarvoor ter beschikking van de leiders automobielen zijn gesteld om elk bijzonder geval persoonlijk te kunnen opnemen.

De opleiding is verder een der voornaamste onderdeelen van de taak der leerstoelen; daartoe worden cursussen gegeven; kortere aan de boeren zelf, langere aan de boerenzoons. De onderwijzers reizen rond en doorgaans is de arbeid zoodanig verdeeld, dat in elk dorp om de drie jaar een cursus gegeven wordt. Elke cursus bestaat dan uit een 12 tal lezingen met een tijdsduur van 30 à 35 minuten elk, waarbij vastgehouden wordt aan het systeem om in één cursus niet meer dan één onderwerp te behandelen, ten einde aan het begrip der toehoorders geen te zware eischen te stellen. Ook wordt veelvuldig gebruik gemaakt van projectielantaarn en bioscoop, terwijl zorgvuldig rekening wordt gehouden met de omstandigheid, dat de boer over het algemeen slechts over een zeer beperkt vocabulair beschikt en de te bezigen taal zich dus aan hem heeft aan te passen. De meest intelligente toehoorders worden in de gelegenheid gesteld een excursie door het district mede te

maken, terwijl prijzen worden beschikbaar gesteld om zoodoende ook op andere wijze de toewijding te prikkelen.

De opvoeding van de boerenzoons berust op een ervaring, welke een agrarische commissie, die in de jaren 1917/21 werkzaam is geweest ook op dit punt heeft opgedaan. Van den beginne af aan hebben daarbij twee systemen tegenover elkander gestaan. Eerstens dat, waarbij het landbouwonderwijs niet anders zou wezen dan een vervolg van het elementair onderwijs en ook door den gewonen volksschool-onderwijzer zou worden gegeven. Het tweede systeem sluit eveneens aan op het elementair onderwijs, doch gaat uit van de gedachte, dat voor dit vervolgonderwijs een speciale staf van leerkrachten niet kan worden ontbeerd. Algemeen wordt thans aangenomen, dat slechts van de laatste methode goede resultaten te verwachten zijn, een meening welke overeenstemt met hetgeen in Frankrijk ter zake is opgemerkt. Er is toch blijkbaar een bijzondere vorm van onderwijs noodig om niet in den leerling den boerenaanleg te dooden. Er worden daarom bijzondere leergangen gegeven; elke leergang wordt dan bezocht door niet meer dan 20 jongens en bestaat uit een 80 tal cursussen. Zeer typeerend is hetgeen een Italiaansch landbouw-econoom ter zake schreef:

„De ziel van het systeem zijn niet de kosten, doch het is „de onderwijzer. De doorsnee-schoolmeester is niet geschikt „voor het doel, want zelfs indien hij voldoende technische „kennis bezit, ontbreekt hem in de meeste gevallen de werke„lijke ambitie. In zijn handen wordt het onderwijs onvermij„delijk verwrongen tot algemeen- en abstractheden... en kan „het zelfs eindigen den spotlust op te wekken van leerlingen, „die leven onder practische boeren."

Na deze korte wedergave van het Italiaansche systeem, dat in sommige streken zeer bevredigende resultaten schijnt af te werpen, treedt DARLING in vergelijking met andere landen waarvan de vergelijking met den Punjab uiteraard de belangrijkste is.

Hij hecht daarbij groote beteekenis aan een tweetal scholen, waar voor het landbouwonderwijs een speciale staf wordt opgeleid. De atmosfeer wordt in die scholen geheel landelijk gehouden en de aanstaande leerkrachten worden tevens in sociale richting opgeleid door de aandacht te constateeren op gemeenschappelijken arbeid.

„Men hoopt dat wanneer deze mannen zullen uitzwermen „naar de dorpen zij een nieuwen geest zullen brengen op de „dorpsschool, den geest elkaar liever te helpen dan geldelijk „voordeel te behalen, het land en de handenarbeid te verkie- „zen boven papier en pen, tevreden te zijn met het leven op „het land en niet te verlangen naar dat in de stad. Indien „zij slagen zal de school het middelpunt worden van het „dorpsleven, in plaats zooals thans een bedreiging er van en „zal van alle vraagstukken het moeilijkste zijn opgelost."

Hiernaast hecht DARLING behalve aan de demonstratie velden, bijzondere beteekenis aan proefboerderijen, welke volledig het vraagstuk van land- en tuinbouw en veeteelt beslaan, want — en de conclusie geldt wellicht ook voor grootere uitgestrektheden op Java — zonder vruchtenteelt, markttuinbouw en veefokkerij, zal de kleine grondbezitter niet in staat wezen zijn levenspeil blijven op te voeren.

Ten slotte wordt de plaatselijke organisatie warm verdedigd.

„Een goede leerstoel zal de kleur aannemen van zijn om- „geving en zich warm maken voor de vraagstukken harer om- „streken. Aldus vormt hij een nuttig tegenwicht zoowel tegen „ambtenarij van den extpert als tegen te ver doorgevoerde „centralisatie van den staat en daar hij onafgebroken in in- „nige aanraking staat met den boer, zal hij waar maken — „hetgeen sommigen gemakkelijk vergeten — dat het land er „is voor den boer en niet de boer voor het land." W.

Sir Basil Blackett. L'Europe et l'Empire Britannique en tant qu'Unités économiques mondiales. (Bulletin periodique No. 74 van de Société Belge d'Etudes et d'Expansion).

Een der belangrijkste vraagstukken, welke in verband met de vorming van toluniën gedurende den laatsten tijd onder de oogen wordt gezien, is wel de vraag of het voor het Vereenigde Koninkrijk aangewezen is zich op een vereenigd Europa te orienteeren, dan wel om aansluiting te zoeken bij de overzeesche dominions en koloniën. Deze vraag wordt door den bovengenoemden Britschen en

Britsch-Indischen econoom beantwoord in de richting van een nauw aaneen gesloten Britsch imperium, een beantwoording, welke daarom bijzondere aandacht verdient, wijl juist van Engelsch-economische zijde de beantwoording meestal in andere richting is gezocht.

De aaneensluiting van de verschillende landen van Europa, behoudens Rusland, is voor BLACKETT slechts een quaestie van tijd; de tegenwerking van de Vereenigde Staten van Amerika, die door zoodanige aaneensluiting allerminst gediend zouden wezen, zal op den duur wel overwonnen worden. De schrijver wijst in dit verband op den snellen voortgang der denkbeelden. Hoe RATHENAU destijds — nauwelijks tien jaren geleden — als een onvruchtbaar idealist werd gebrandmerkt, toen hij dit denkbeeld propageerde, terwijl thans het in niemand minder dan BRIAND een sterk voorstander heeft gevonden. Het samengaan van Frankrijk en Duitschland zal dan van het op te trekken gebouw een der hoeksteenen moeten geven.

Inderdaad schijnt de hier getrokken conclusie moeilijk te weerspreken. Het productie apparaat in Europa draagt meer dan waar ter wereld ook, het karakter van irrationeele scheidingen door tol barrières, welke bij de tegenwoordige verhoudingen geen stand meer kunnen houden. Het sterkst spreekt dit wellicht bij de vroegere Oostenrijksch-Hongaarsche monarchie, welke uiteengevallen is in deelen, waarvan het samengaan in vroegere jaren onmogelijk als machtsquaestie alleen kan worden verklaard en goeddeels ook berustte op economische verhoudingen. Begint het samengaan van Duitschland en Frankrijk eenmaal vasteren vorm aan te nemen, dan zullen andere landen willens of gedwongen volgen om niet in nog ongunstiger verhoudingen te komen, dan waarin hun handel in menig opzicht thans reeds is gedrukt.

De aaneensluiting van het Vereenigde Koninkrijk aan dit Pan-Europa acht BLACKETT nu daarom niet gewenscht, wijl het voor beide partijen slechts ongewenschte resultaten kan geven, zulks met het oog op de overdreven industrieele capaciteit eenerzijds en anderzijds het gebrek aan voedingsmiddelen en aan grondstoffen, van het Koninkrijk. Daarvoor ligt daarom de oplossing in een nauwe aaneensluiting met de dominions, enz. Wat daarvoor van noode is, is echter niet gemakkelijk:

„L'Empire doit résoudre des problèmes de race, de couleur,
„de confession, qui rendent absolument nécessaire l'adoption
„d'un idéal embrassant le monde entier."

Is het Britsche imperium echter eenmaal op deze wijze georganiseerd, dan zal het op de meest bevredigende wijze met het Pan-Europa samenwerken.

De schrijver gaat in deze dus waarschijnlijk uit van de mogelijkheid, dat de dominions en koloniën haar industrieele ontwikkeling, warvoor zij zich gedurende de laatste jaren over het algemeen zeer zware offers hebben getroost zullen willen stop zetten om het industrieele overwicht van het moederland te blijven handhaven; ook dat verschillende dominions haar ideaal van „White mens Countries" zullen willen prijsgeven. In deze conclusiën ligt naar het voorkomt het zwakke punt van het betoog en de onoverkomelijke moeilijkheid van een aaneensluiting, welke wellicht op politieke grondslagen, bezwaarlijk echter economisch gefundeerd is te verdedigen.

W.

Uit de Tijdschriften

(Verkorte inhoud van enkele belangrijke artikelen)

MAX OUTREY. (Directeur honoraire au Ministère, Secrétaire général du Conseil Supérieur des Colonies).

Les Travaux du Conseil Supérieur des Colonies. (Session 1927-1928).

La Revue du Pacifique, 15 Aug. 1929.

De werkzaamheden van den Raad waren verdeeld over 5 secties:

Sectie *A*: Landbouw, boschbouw en veeteelt,

„ *B*: Handel, industrie, in- en uitvoerrechten, handelsovereenkomsten,

„ *C*: Publieke werken, verkeer, koopvaardij en visscherij,

„ *D*: Mijnproducten (waaronder steenkolen, petroleum enz.) en beweegkracht,

„ *E*: Tourisme: jacht; koloniale propaganda; onderwijs en schoone kunsten,

waarbij het terrein der werkzaamheden niet te streng afgeperkt was. Verder was bepaald, dat de bewindsmannen en de presidenten der kamers van koophandel van de koloniën, indien ze in Frankrijk waren, zitting zouden nemen in den Raad.

Aan het eind der zitting werd de wensch uitgesproken, dat als surrogaat voor tarwemeel zoowel rijstmeel als roggemeel zou gebruikt mogen worden, daar het eerste door de koloniën kan worden geleverd en rogge niet voldoende in Frankrijk zelf verbouwd wordt en dus uit het buitenland moet worden aangevoerd.

De volgende kwesties werden ter behandeling gegeven.

Het arbeidsprobleem in de Koloniën.

Maatregelen te beramen om den export van de koloniale producten naar het buitenland onder Fransche vlag te doen geschieden.

De ontwikkeling van den landbouw.

Het aangeven der richtlijnen voor een koloniaal programma, dat zoowel rekening houdt met de nationale economie, als met de koloniale productie.

Sectie A. Had tot studie-onderwerp de ontwikkeling van de landbouwtechniek met het oog op het opvoeren van de productie.

Daar de verschillende koloniën geen uniformiteit toelaten, werd de wensch uitgesproken, dat de Minister van Koloniën speciale fondsen zou aanvragen bij het Parlement om een centrale organisatie in het leven te roepen, speciaal belast met de contrôle op de ontwikkeling van den landbouw in de onderscheidene gebiedsdeelen.

Verder werden bepaalde personen aangewezen voor het bestudeeren van de volgende producten: katoen, rubber, rijst, hout, oliegevende gewassen, koffie, cacao, grondstof voor papier, suiker.

Sectie B. Behandelde de economische ontwikkeling in verband met den export van de koloniale producten en de behoefte daaraan van Frankrijk zelf.

Den heer ARTAUD werd verzocht een rapport op te maken over de beide volgende kwesties:

Welke ruwe stoffen heeft de Fransche industrie noodig en welke kunnen de koloniën leveren? Hoe groot zijn de benoodigde hoeveelheden?

De ruwe stoffen werden onder de volgende groepen gerangschikt:
Oliën en vetten. (Rapport van den Hr. DE ROUX).
Grondstoffen voor de textiel-industrie.
Hout- en boschproducten.
Granen en andere voedingsstoffen.
Rubber.
Visscherijproducten.

Van de eerste produceeren de koloniën 750.000 ton met een waarde van 2 milliard francs, waarvan Frankrijk voor 1 milliard aankoopt, terwijl het voor 3 milliard verbruikt. De vermeerdering van productie van arachides van 200.000 à 500.000 ton tot 1.000.000 ton schijnt mogelijk (Oost-Afrika). Ontbolstering ter plaatse is wenschelijk om hooge transportkosten te vermijden.

De oliepalm-cultuur kan ongelimiteerd uitgebreid worden, Fransch-Afrika voert 50.000 ton olie en 100.000 ton pitten uit, waarvan Frankrijk maar 1/5 afneemt.

Het gebruik van de handpers wordt aanbevolen; de, op deze wijze verkregen, olie is eetbaar.

De klapperaanplant moet ook uitgebreid worden, daar het gebruik van copra zeer groot is en blijven zal.

Van de 1.000.000 ton wereldproductie leveren de Fransche koloniën maar 30 à 40.000 ton.

In Oost-Afrika is nog aan te sturen op uitbreiding van het gebruik van de boterboomvrucht; 200.000 ton worden door de bevolking benut; 100.000 ton gaan verloren.

Ten opzichte van de grondstoffen voor de textiel-industrie was men het er over eens, dat al het mogelijke gedaan moest worden, om de productie op te voeren, daar tot nu toe de koloniën maar een zeer klein deel van de benoodigde stoffen konden leveren. In dit verband besprak men de kwestie der bescherming en hoewel men duidelijk inzag, dat alles moet vermeden worden om de prijs te verhoogen, oordeelde men dat een kleine aanmoediging door protectie wel noodig was en hetgeen men voor katoen deed, ook voor de schapenfokkerij gedaan moest worden.

Voor hennep, sisal en rameh gaf het rapport van den heer VAQUIN al goede inlichtingen; de industrie gaat zich meer en meer interesseeren voor deze producten.

De overige producten zouden later besproken worden, als de rapporten daarover ingediend waren.

Sectie C. Deze heeft zich bezig gehouden met de bestudeering der middelen om den export naar het buitenland onder Fransche vlag te doen geschieden en om de zee- en rivierproducten van de koloniën meer in het Moederland te doen gebruiken.

De besprekingen baseerden zich op het rapport van den heer BRETON.

Hier werd gewezen op het voorbeeld van Holland, dat zelf maar 15% van den export uit haar Koloniën ontvangt (waarvan nog een deel weer uitgevoerd wordt), en 80% van den heelen export vervoert naar de verschillende markten.

Om het gewenschte doel te bereiken moeten de reeders meerdere faciliteiten toestaan t/o van het optievervoer en de doorvoer-connossementen, terwijl uitbreiding der lijnen en een betere propaganda in de koloniën noodzakelijk zijn.

Wat de 2e vraag betreft, kwam men na bestudeering van het rapport van den Heer GRUVEL tot het volgende voorstel aan den minister:

De bewoners der koloniën te onderrichten in meerder gebruik en het conserveeren van visch; alsmede het aanwenden van den vischafval.

Het verbruik van visch te bevorderen bij de arbeiders op de ondernemingen.

In iedere kolonie of groep van koloniën een specialist aan te stellen, die wetenschappelijk en technisch deze kwesties bestudeert; hiervoor de noodige gelden op de locale begrootingen uit te trekken.

Sectie E. Een nieuw rapport van den Heer RONDET SAINT vestigde weer de aandacht op het tourisme; de sectie constateerde dat in het algemeen het groote nut van het tourisme uit een economisch oogpunt wordt onderschat.

Zij twijfelde er niet aan of door een goede propaganda zou een deel van de Amerikaansche touristen langs Indochina geleid kunnen worden. Het voorbeeld van het succes van den heer DAL PIAZ in Noord-Afrika is overtuigend.

Dat men op het ministerie van koloniën zoo slecht georiënteerd is op ieder gebied wat de koloniën betreft, werkt ontmoedigend op hen, die die landen willen bezoeken. Noodzakelijk is dat een inlichtingsbureau wordt ingesteld; ook moet men er op aandringen, dat de groote touristenbureaux deze streken doen bezoeken door hun inspecteurs om er de situatie te bestudeeren.

Er is al wel iets gedaan in Indochina op het gebied van spoorwegen, automobiel-verkeer en hotelwezen; het resultaat is, dat het aantal bezoekers b.v. van Angkor van 500 tot 2000 is aangegroeid. Ook in enkele deelen van Afrika is al vooruitgang te bespeuren, en de onderhandelingen van uit

Madagascar met het touristenbureau Whitcomb heeft er toe geleid, dat de Laconia met Amerikaansche touristen ook een haven van dat eiland heeft aangedaan.

Ongetwijfeld zal een effectieve propaganda de beste resultaten opleveren.

De speciale Commissie, die ingesteld was ter bestudeering van het arbeidsvraagstuk, behandelde het rapport van den Heer DUVIVIER DE STREEL. Daarna werden 3 leden benoemd (bovengen. lid, WEBER en BERNARD), die een samenvatting zouden geven van het besprokene, dat dan in de vorm van voorstel aan den Minister zou worden aangeboden.

In het kort bevatte het voorstel het volgende:

Gedwongen arbeid moet worden afgeschaft.

Bij rampen mogen arbeiders opgeroepen worden, en zeer uitzonderlijk bij het uitvoeren van publieke werken voor algemeen belang, doch onder alle mogelijke waarborgen van bescherming en voldoende betaling.

Het hoofd van de Kolonie moet hiervan den Minister kennis geven.

De betrekkelijke administratie behoort aan de Inheemschen de idee bij te brengen, dat arbeid noodzakelijk is, als middel om tot meer welstand te geraken.

In alle deelen den arbeid wettelijk te regelen; de locale overheid moet het arbeidscontract vaststellen, waarmee beide partijen gediend zijn. De arbeider moet verzekerd zijn van goede voeding, huisvesting, geneeskundige behandeling, rusttijden, ontspanning, vast loon; de werkgever moet een waarborg hebben tegen desertie, verlies van betaalde voorschotten, ongehoorzaamheid en luiheid.

Voor het samenstellen van een dergelijk contract moet het advies van belanghebbenden worden ingewonnen.

De overheid heeft het recht om zich met het werven van arbeiders voor privé ondernemingen te bemoeien, niet alleen door contrôle, maar ook door regelen en helpen, waardoor het mogelijk is overbevolking tegen te gaan en daaruit voortkomende hongersnooden te bestrijden.

Verspilling van arbeid dient vermeden te worden en *die* ondernemingen moeten allereerst geholpen worden, waar de mechanische uitrusting het best voorzien is. Het is noodig, dat de overheid in deze het voorbeeld geeft.

De kindersterfte moet bestreden worden en het technisch en vak-onderwijs moet worden uitgebreid.

De Raad voor de Wetgeving had, in verband met de binnengekomen antwoorden van de Gouverneurs der koloniën nogmaals ter bestudeering de kwestie van den halfbloed, geboren buiten de wet; verder de houdbaarheid in den tegenwoordigen tijd van de arbeiders-ongevallen-wet van 1898 in Indochina; de wettelijke regeling van den arbeid.

Sinds de laatste zitting was een besluit uitgevaardigd, waarbij aan den halfbloed, geboren buiten de wet uit ouders, waarvan één van Fransche origine, het Fransch burgerschap werd gegeven.

De opinies van de Gouverneurs hierover liepen zeer uiteen. In Fr. Guyana en Oceanië was het aantal zóó klein, dat geen wet noodig was, in sommige

deelen van Afrika was de kwestie al geregeld. Madagascar was er tegen, de Gouverneur van Oost-Afrika had een ander ontwerp.

Daar niet voor alle deelen dezelfde regeling kon gelden, besloot de Raad een ontwerp samen te stellen, volgens de gegevens van den Gouverneur van Oost-Afrika, en dit te doen dienen als basis bij eventueele wetgeving in een bepaald gebied.

De voorwaarde gesteld voor het verkrijgen van het Fransche burgerschap is een zekere graad van ontwikkeling.

Den heer MERLIN werd verzocht een rapport uit te brengen over de arbeiders-ongevallen-wet in Indochina.

Nog een nieuw ontwerp was in studie genomen, n.l. de rechtspositie van een nieuwe categorie burgers, n.l. „les indigènes d'élite"; zij zijn in een gunstiger positie dan de inheemschen, zonder nog Fransch burger te zijn, en is bedoeld als onderscheiding aan de besten onder de inheemschen. In de onderscheidene koloniën hebben zij verschillende rechten. De titel is erfelijk in den eersten graad, indien er geen termen zijn (slecht gedrag, gevangenschap enz.) waardoor het recht op den titel vervalt.

Het werk van „le conseil supérieur des colonies", haar rapporten en adviezen zijn van groot nut voor het Departement van Koloniën in zijn taak om de bevolking van de uitgestrekte overzeesche gebieden te ontwikkelen en een menschwaardiger bestaan te verschaffen.

L. ARCHIMBAUD. L'évolution de la réglementation du travail indigène dans les colonies françaises.

La Revue du Pacific 15 Mei 1929.

Door de hulp, die de koloniën tijdens den oorlog, aan Frankrijk en Engeland, hebben betoond, is de belangstelling in deze bezittingen gewekt. Niet alleen de politici, maar ook de zakenmenschen hebben hun blikken er heen gewend en kapitaal is toegevloeid om deze groote uitgestrektheden te ontginnen. Maar nu treedt het groote vraagstuk van „de werkkracht" aan het licht.

Het tropische klimaat maakt, dat de Europeaan alleen als leider kan optreden; voor den handenarbeid is men aangewezen op de inheemsche bevolking, die, uit dien hoofde, dus al recht heeft op een goede behandeling.

Goede levens- en arbeidsvoorwaarden moeten het geregeld werken op de Europeesche ondernemingen aantrekkelijk maken voor deze menschen, gewend aan vrijheid en zorgeloosheid. Dit is eigenlijk vanzelf sprekend en men zou meenen, dat een reglementeering van dien arbeid niet noodig was, maar de handenarbeid is voor de ontwikkeling der koloniën van zoo'n groot belang, dat het noodzakelijk is algemeene regels vast te stellen voor het gebruik en de recruteering er van.

Vroeger had men hier en daar wettelijke bepalingen, maar deze voldeden niet meer, toen een begin werd gemaakt met de intensieve ontwikkeling van de koloniën.

De volgende decreeten regelden voor de verschillende landen de arbeidsvoorwaarden voor de inheemsche bevolking:

24 Februari 1920 — voor Fransch-Oceanië.

4 Mei 1922 — voor Fransch-Equatoriaal-Afrika.

22 September 1925 — voor Madagascar en Onderhoorigheden.

22 October 1925 — voor Fransch-West-Afrika.

Voor Indochina heeft de Gouv. Gen. VARENNE in Juli 1927 een Algemeene Arbeidsinspectie ingesteld, wier werkzaamheden geregeld zijn bij een serie besluiten van October 1927, geldend voor de geheele kolonie, gevolgd door besluiten voor de speciale deelen van het Rijk.

Voor al die landen, met hun verschillend klimaat, andere bevolking, andere zeden en gewoonten, kan men geen gelijkluidende wetten gebruiken; toch vertoonen zij in de groote lijnen een zekere gelijkheid, dezelfde algemeene principes en deze zijn voor het grootste deel in 1924 samengevat in twee speciale instructies van het Departement van Koloniën.

Al deze wettelijke bepalingen hebben tot doel de bescherming van den inheemschen werknemer en erkennen slechts een contract dat vrijwillig en met algeheele bekendheid met de voorwaarden wordt aangegaan.

De duur van een contract moet gestipuleerd zijn; deze is hoogstens 2 jaar voor Madagascar en Afrika, 3 jaar voor Indochina en 5 jaar voor Caledonië, Nieuwe Hebriden en Fransch-Oceanië.

In Madagascar kan loon alleen of loon + voedsel worden gegeven, in de andere landen is in het contract opgenomen dat en hoeveel voedsel moet worden verstrekt — hetgeen varieert tusschen volledige voeding in West-Afrika tot eenvoudig 700 Gr. rijst in Indochina.

De voedselverstrekking is een vraagstuk van groot belang; de inheemsche bevolking is meestal ondervoed, heeft weinig weerstand, het is noodzakelijk hun regelmatig en overvloedig voedsel te geven, om goede werkkrachten aan hen te hebben.

Ook voorschriften voor de hygiëne, de huisvesting, verschaffing van zuiver drink- en badwater, medische verzorging zijn gegeven. Indochina heeft speciale regelingen voor de bestrijding van moeraskoortsen en beenwonden, waarvan de nakoming streng gecontroleerd wordt.

Vrouwen- en kinderarbeid is ook geregeld; nachtwerk verboden; bij verlof wegens zwangerschap moet het loon doorgaan.

In West-Afrika heeft het heele gezin recht op voedsel. In Indochina wordt voor kinderen, wier ouders ziek zijn, gezorgd. De wet van 25 October 1927 geeft de overheid het recht om op ondernemingen met meer dan 50 arbeidsters, te eischen, dat een kindertehuis wordt opgericht, waar de kinderen eten krijgen. Op plantages, in de Nieuwe Hebriden, waar Annamieten werken, zijn op verzoek van de Regeering van Indochina ook zulke kinderhuizen opgericht met als gevolg groote daling in het kindersterftecijfer.

Het sparen, weinig voorkomend bij de Inheemsche bevolking, is eveneens geregeld. Voor Equat.-Afrika bestaat de gelegenheid voor den arbeider de helft van zijn salaris te doen opsparen en beheeren (besluit van 11 Februari 1923). Voor Indochina is verplichtend gesteld, dat 5% van het loon van de contractarbeiders met eenzelfde bedrag, gestort door den werkgever, op een zegelboekje gespaard moet worden. In de Koloniën in de Pacific heeft men ook het sparen ingevoerd voor de Annamieten.

Voor de contrôle op het nakomen van al deze voorschriften is in Afrika nog geen afzonderlijk personeel aangesteld; de verschillende bestaande administraties zijn er mee belast.

Het besluit van 25 October 1927 heeft in Indochina de arbeidsinspectie geregeld. Voor ieder van de 5 deelen is een Inspecteur van arbeid aangesteld die adviseur is en samen met den gezondheidsdienst de contrôle uitoefent. Een Inspecteur Generaal is de adviseur van de Regeering.

Verder zijn er nog twee belangrijke instellingen in enkele deelen van Afrika: het Arbeidsbureau en de Raad voor Arbitrage.

Het decreet van 22 September 1925 heeft in Madagascar de Arbeidsbureaux in het leven geroepen; één centraal bureau en gewestelijke bureaux voor zoover noodig.

Bij besluit van 25 Maart 1926 worden deze gewestelijke instituten ook voor West-Afrika ingesteld.

Zij hebben tot doel werkgever en werknemer tot elkaar te brengen, vraag en aanbod te centraliseeren en propaganda te maken voor den arbeid op ondernemingen en in fabrieken.

In Equat. Afrika en in Indochina heeft men deze bureaux nog niet.

De Raden voor Arbitrage zijn in geheel Fransch-Afrika en op Madagascar. Zij behandelen de geschillen tusschen werkgevers en werknemers.

Het besluit van 22 September 1925 art. 85. (Madagascar) geeft dezen raden het recht om in geval van contractbreuk van de zijde van den arbeider gevangenisstraf van 1 tot 15 dagen en een boete van één tot 15 francs op te leggen of een van deze beide straffen.

In Indochina worden deze geschillen door den gewonen rechter behandeld, doch men is bezig hierin verandering te brengen, zoodat een vluggere behandeling mogelijk is.

Al deze regelingen, die telkens aangevuld worden, zullen, wanneer zij conscientieus worden toegepast, een snelle verbetering brengen in de arbeidstoestanden in de overzeesche bezittingen.

Doch vóór alles is daarvoor noodig, dat de werkgevers, als meest belanghebbenden, gaarne de medewerking van de arbeidsinspectie accepteeren en er ten volle van overtuigd zijn, dat iedere verbetering in het lot der arbeiders er toe medewerkt om hun ondernemingen te doen slagen.

Captain M. D. KENNEDY.
Industrial revolution in Japan.
Fortnightly Review November 1929.

Vóór den wereldoorlog was Japan in hoofdzaak een landbouw-land. Wel waren er al bloeiende industrieën, maar het overgroote deel van de bevolking leefde van den landbouw.

Sinds 1914 is dat geheel veranderd.

Japan is arm aan grondstoffen; met uit het buitenland aangevoerde ijzererts en steenkolen vervaardigt het zelf ijzer en staal; binnen weinige jaren zal het in staat zijn in eigen behoefte te voorzien, om daarna als concurrent van de andere producenten op de wereldmarkt te verschijnen.

De katoenindustrie heeft zich al zoo ontwikkeld dat ze een groot gevaar voor Lancashire is; ook de wol-, meel- en olie-industrie heeft zich enorm uitgebreid, niet tegenstaande ook de grondstoffen hiervoor uit het buitenland moeten worden betrokken. Vóór den oorlog bestond de import in hoofdzaak uit gefabriceerde goederen, terwijl nu het meest ruwe stoffen worden ingevoerd.

Ondanks de slechte na-oorlogsjaren, de aardbeving van 1923, de finantieële paniek van 1927 en de herhaalde Chineesche boycot, is de vooruitgang in de industrieën na den oorlog enorm.

De zijde-industrie de eenige belangrijke, die haar ruwe stoffen uit het land zelf krijgt, voert voor Y 900.000.000 uit of ± 450% van de waarde in 1914; het aantal arbeiders in de zijde-weverijen is 6 × dat van 1914.

De import van ruwe katoen was 6.246.000 piculs in 1914 en 9.667.000 in 1928.

De volgende invoer-cijfers geven nog een beeld van de vooruitgang van andere industrieën:

	Eenheid	1914	1919	1928
Ruwe wol	1.000 lbs	12.635	51.376	115.697
Wollen kleeren	1.000 lbs	8.196	4.319	1.715
Tarwe	1.000 piculs	1.962	4.298	10.957
IJzer-erts	1.000 tons	2.98	621	1.616

Dat zooveel meer ruwe wol en zooveel minder wollen kleeren worden ingevoerd, wijst ook op de groote vooruitgang in de industrie.

Hoewel meer voedingsstoffen worden ingevoerd, en Japan tot een zekere hoogte meer afhankelijk is van het buitenland wat betreft de voedselvoorziening, heeft de grootere tarwe-invoer daar niet veel mee te maken, want deze wordt grootendeels tot meel verwerkt en weer uitgevoerd. Na den oorlog is Japan hiermee begonnen; in 1927 werd voor Y 14.270.000 uitgevoerd, een jaar later voor Y 24.718.000.

Sinds 1914 wordt 3½ × zooveel ruwijzer gemaakt en bijna 6 × zooveel staal.

Japan heeft wel steenkolen, maar van slechte kwaliteit. Vóór den oorlog was er voldoende petroleum, maar nu moeten groote hoeveelheden aangevoerd worden. Uitgezonderd de benoodigde hoeveelheden voor gebruik en

reserve voor de Marine, werd in 1926 190.000.000. gallons, in 1928 400.000.000 gallons ingevoerd.

De electrische licht- en krachtinstallaties gebruiken petroleum inplaats van steenkolen; de waterkrachtwerken nemen in aantal toe, waartoe bodemgesteldheid en regenval zeer meewerken.

In 1914 was de electrische kracht 716.000 Kilowats, in 1919 1.133.000 en 1928 3.900.000; het aandeel van de waterkracht is hierin 62.7%, 70.6% en 75%; het kapitaal in deze industrie belegd steeg van 1914 tot 1928 van Y 460.355.000 tot Y 3.000.000.000.

Een groote vlucht heeft ook de chemische industrie genomen. Kunstmeststoffabrieken zijn opgericht in Japan en in Korea.

Deze snelle uitbreiding van de industrie vindt haar reflex in de ontwikkeling van den buitenlandschen handel, die, rekening gehouden met de lagere waarde van de Yen, sinds 1914 verdubbeld is, evenals de binnenlandsche handel.

Voor al deze uitbreiding was noodig dat een groot deel der bevolking overging van den landbouw tot industrie en handel, van het land naar de steden.

Materiëel is dit een vooruitgang, maar de met de industrie samengaande onrust door stakingen, klasse-gevoelens, werkloosheid hebben het sociale aanzicht wel zeer veranderd; goede staatsmanschap is noodig om de binnenlandsche aangelegenheden in goede banen te leiden. Voor de buitenlandsche politiek is dit ook zeer gewenscht, daar Japan aan den eenen kant de ruwe grondstoffen van het buitenland noodig heeft, en aan den anderen kant de afzetgebieden voor hare fabrikaten niet kan missen. Daardoor is het niet te verwonderen, dat Japan in de laatste jaren een ijverig apostel voor den vrede is geweest.

Onder de factoren, die het voor Japan onmogelijk maken weer tot den landbouwenden staat terug te keeren, zijn de voornaamste:

1. De productie-capaciteit, die men bereik heeft, kan niet verminderd worden, zonder een enormen economischen terugslag.
2. De oorlog heeft geleerd, dat het onverstandig is afhankelijk te zijn van andere landen.
3. Industrialisatie is de eenige mogelijkheid om het moeilijke vraagstuk van de overbevolking op te lossen, nu blijkt dat immigranten uit Japan zeer onwelkom zijn in de meeste andere landen.
4. Het onvermogen van de fabrieksarbeiders, eenmaal aan het stadsleven gewend, om zich weer aan het landleven aan te passen.

Vooral de overbevolking is een moeilijk probleem.

Van 1873 tot 1925 is de bevolking aangegroeid van 33.301.000 tot 59.737.000, terwijl die aanwas nu ongeveer 1.000.000 per jaar is.

Wel is Japan's grondgebied in dien tijd uitgebreid, maar deze landen met haar eigen goedkoope werkkrachten, boden geen werkgelegenheid voor de Japanners.

Als immigrant is de Japanner niet gewild; in Canada, Amerika en Australië is hij een bedreiging van den hoogen loon- en levensstandaard, in de Aziatische landen daarentegen kan hij niet concurreeren met de aldaar goedkoopere arbeidskrachten.

In 1880 waren in heel Japan 200 fabrieken met 1500 arbeiders; in 1921 49.380 fabrieken met 1.700.000 arbeiders, waarvan meer dan de helft vrouwen en kinderen — 50% van de bevolking beoefent nog den landbouw, maar meer en meer trekt zij naar de steden, aangetrokken door hooger loon en betere levensvoorwaarden.

(Samengesteld bij het Bureau voor Economische en Sociale Documentatie).

VEREENIGING VOOR STUDIE VAN KOLONIAAL-MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN

UIT DE STATUTEN:

Artikel 1. De Vereeniging voor Studie van Koloniaal-Maatschappelijke Vraagstukken stelt zich ten doel de bevordering van kennis van en inzicht omtrent maatschappelijke vraagstukken, in het bijzonder die betreffende Nederlandsch-Indië.

Artikel 2. Zij tracht dit doel te bereiken:

a. door het bevorderen of doen instellen van wetenschappelijke onderzoekingen op maatschappelijk gebied;

b. door het uitgeven van geschriften;

c. door alle verdere daarvoor in aanmerking komende wettige middelen.

UIT HET HUISHOUDELIJK REGLEMENT:

Artikel 2. De leden betalen een bijdrage van *f* 1.— per maand. Zij ontvangen de periodieke uitgaven der Vereeniging kosteloos en andere door de Vereeniging uitgegeven geschriften, hetzij kosteloos, hetzij tegen verminderden prijs.

Artikel 5. De bijdrage van begunstigers bedraagt ten minste *f* 3.— per maand.

Zij ontvangen de publicaties der Vereeniging op gelijken voet als de leden.

Door of namens hen kan in de algemeene vergaderingen een adviseerende stem worden uitgebracht.

Het bestuur der Vereeniging is samengesteld als volgt:

J. W. MEIJER RANNEFT, Voorzitter.
Ir. E. P. WELLENSTEIN, Secretaris.
C. VAN DEN BUSSCHE, Penningmeester.

Dr. J. H. BOEKE,
R. A. A. ACHMAD DJAJADININGRAT,
Mr. A. B. COHEN STUART,
Mr. Dr. H. WESTRA,
J. J. G. E. RÜCKERT,
Ir. W. COOL,
} Leden.

BIJDRAGEN, BERICHTEN OMTRENT TOE- EN UITTREDING, ABONNEMENTEN, ADRES-VERANDERINGEN, ADVERTENTIES E. D. M., VERZOEKEN OM TOEZENDING VAN LOSSE NUMMERS EN GELDZENDINGEN TE RICHTEN AAN DEN ADMINISTRATEUR DER VEREENIGING, DEN HEER R. C. D'ABLAING VAN GIESSENBURG, NOORDWIJK 35, WELTEVREDEN.

Malaise ter Oostkust van Sumatra

door

J. DE WAARD.

I

Bijna nauwkeurig vier jaar, van midden 1924 tot midden 1929 heeft de Oostkust van Sumatra een tijdvak van zeer grooten economischen voorspoed doorgemaakt. De gevolgen der diepe depressie waarin het Gewest van einde 1920 tot 1924 verkeerde, zijn in deze periode geheel overwonnen. Enorme nieuwe beleggingen hebben plaats gehad, invoeren en uitvoeren zijn met sprongen omhoog gegaan, de bevolking is sterk gestegen, eene nieuwe belangrijke bevolkingscultuur, die van rubber, is plotseling ontstaan. Onderstaand staatje geeft betreffende deze jaren eenige sprekende cijfers.

Jaar	Totaal der beleggingen (× f 1000)	Aantal contractanten	Invoer n/h buitenland (× f 1000)	Uitvoer u/h buitenland (× f 1000)	Hiervan bevolkingsuitvoeren (× f 1000)	Bevolking (vermoedelijk) (× f 1000)
1923	410.870	173.901	58.347	189.626	12.755	1.000
1924	425.636	175.481	62.566	217.446	18.792	1.050
1925	435.266	196.669	77.257	316 248	39.486	1.100
1926	476.690	222.589	90 387	277.453	27.947	1.180
1927	511.735	238.970	107.710	298.442	34.041	1.228
1928	568.635	247.769	114.389	236.103	33.356	1.260
1929	602.249	266.234	124.159	231.516	34.815	1.300

Einde 1913 beliepen de beleggingen in het Cultuurgebied ongeveer 207 millioen gulden, zoodat in de tienjarige periode 1913 — 1923 bijna niet meer belegd is dan in het kortere tijdvak na 1923. De beleggingen in de vezel-cultuur, zonder twijfel zeer belangrijk, zijn in deze cijfers niet begrepen.

Thans is, voor den oppervlakkigen waarnemer zeer plotseling, een algeheele ommekeer ingetreden. Het Gewest bevindt zich zeer duidelijk in een toestand van malaise die, wat uiterlijke

verschijnselen betreft, vergelijkbaar is met die der sombere jaren 1921 — 1924. Ook thans zijn de productenprijzen zóó laag, dat bijna geen winstmarge meer aanwezig is en in vele gevallen met verlies wordt gewerkt. Ook thans is speciaal de rubber-situatie zoo, dat velen geen licht meer zien. Plannen om tot beperking der productie te komen zijn weder aan de orde van den dag en gedeeltelijk reeds in uitvoering. De tabaksoogst van 1929 is tengevolge eener abnormale droogte grootendeels mislukt en die van 1930 biedt weinig beter vooruitzichten. De meerderheid van het kapitaal van zes honderd millioen, belegd in de onderneming die men het Gewest Oostkust van Sumatra heeft genoemd, is met één slag onrendabel geworden. Eenige kleine cultuurmaatschappijen hebben reeds het hoofd in den schoot gelegd. De Deli Spoorweg Maatschappij vervoerde in de eerste drie maanden van 1930 118.000 reizigers minder dan in hetzelfde tijdvak van 1929. Maar vooral ongunstig is de toestand in den importhandel, waar het thans faillissementen en accoorden regent; men vreest hier trouwens nog slechts aan het begin te staan.

Gaan wij onder deze omstandigheden eene inzinking tegemoet, inderdaad vergelijkbaar met die van 1921 — 1924? Het is over deze vraag, dat wij in dit opstel iets willen zeggen. Maar vóórdat wij hier toe overgaan, zullen wij eerst trachten te onderzoeken of het conjunctuurverloop in het belangrijkste onzer Buitengewesten aan vaste wetten is gebonden.

II.

Men weet dat de economie van de Oostkust van Sumatra zeer eenvoudig en overzichtelijk is. In een bijna leeg land hebben zich sinds zestig jaren, maar sinds twintig jaren in sterk stijgende mate, groote Europeesche landbouwbedrijven gevestigd, werkende met van elders gekomen kapitalen en van elders aangevoerde arbeiders. De geheele productie, door deze kapitalen verkregen, wordt geëxporteerd en zelfs de verhandeling geschiedt bijna uitsluitend in Europa of Amerika. Een eigen Inheemsche economie is feitelijk pas in de laatste jaren aan het opkomen, maar ook deze werkt voor den export en heeft zelfs hetzelfde hoofdproduct. Invoerhandel, scheepvaart, verkeer, dit alles hangt af

van de Europeesche landbouwbedrijven, geheel of bijna geheel. Door het ontbreken eener oorspronkelijke bevolking van eenige beteekenis is de Westersche openlegging van het gebied consequent doorgevoerd kunnen worden. Men moet denken aan een laboratoriumproef, waarbij alle storende elementen vooraf zijn uitgeschakeld. Onder zulke omstandigheden zijn de economische veschijnselen helder en overzichtelijk; de tendenties werken consequent door.

De economische toestand van het Gewest wordt nu zoo goed als uitsluitend bepaald door één enkele factor: de prijzen der exportproducten. De wisseling dezer prijzen bepaalt de cyclus der conjunctuur.

Aldus zet een hoog-conjunctuur steeds in met eene stijging der productenprijzen, waarop natuurlijk onmiddellijk de uitvoerwaarde van het Gewest reageert. De invoeren blijven voorloopig nog laag; de zelf-exporteerende bevolking ziet haar koopkracht verhoogd en begint meer te importeeren. Uitbreidingen der cultures worden overwogen, maar nog niet uitgevoerd. Zoo stijgt de invoer voorloopig nog niet sterk, want in den importhandel werkt de vorige malaise-periode nog na en men durft nog niet tot groote bestellingen over te gaan. Het resultaat is dus *dat het saldo der Gewestelijke handelsbalans plotseling scherp stijgt.*

In de tweede periode der hoog-conjunctuur handhaven de productenprijzen en uitvoeren zich op een hoog peil. Maar thans gaat ook de invoer sterk stijgen. De grootere koopkracht der zelf-produceerende bevolking uit zich in stijgende consumptieve invoeren. Nieuwe kapitaalsbeleggingen hebben plaats, koelies worden in grooten getale aangevoerd; ook hierdoor stijgen de consumptieve invoeren. Voorts veroorzaken de nieuwe beleggingen, iets later echter meestal, groote invoeren van productieve goederen. Het resultaat is dat de totaal-invoer snel omhoog gaat; *het saldo der Geweselijke handelsbalans daalt weder.*

Omgekeerd begint eene inzettende malaise met eene daling der productenprijzen en der uitvoerwaarde. Het eerst reageeren hierop de consumptieve invoeren, maar alleen voorzoover zij veroorzaakt worden door de zelfproduceerende bevolking. Want de cultuuruitbreidingen en de koelie-aanvoeren gaan voorloopig nog door

en ook de importen van goederen. Aldus blijven de invoeren nog stijgen, *maar het saldo der handelsbalans* daalt verder. Dit verschijnsel, begeleid door een stagneeren der consumptieve invoeren en eene zekere daling dezer invoeren *per hoofd,* is typeerend voor de eerste periode der malaise.

In de tweede periode der malaise echter blijven de uitvoeren laag, maar gaan ook de invoeren sterk dalen. De lagere koopkracht der vrije bevolking werkt nu volledig door; de cultuuruitbreidingen worden gestaakt, waardoor de koelie-bevolking niet meer stijgt; het in de eerste periode nog aanwezige element tot stijging der consumptieve invoeren valt daarmede weg. Sterk dalen ook de productieve invoeren, vooreerst door het staken der uitbreidingen maar vervolgens ook door bezuiniging op den kostprijs der producten. Maatregelen tot beperking der productie worden overwogen. Kleinere ondernemingen worden opgekocht of verdwijnen. In den importhandel neemt het aantal faillissement sterk toe.

Deze periode kenmerkt zich door eene nieuwe stijging van het saldo der handelsbalans.

Wordt de toestand zoo ernstig, dat de loonen moeten worden verlaagd en koelies worden teruggezonden dan breekt een derde malaise-periode aan. Dit heeft inderdaad plaats gehad in 1921 — 1923 toen de koeliebevolking met 70.000 man (30% van het totaal) achteruit liep. Dan moeten de consumptieve invoeren tot een zeer laag peil dalen; er is een noodtoestand ingetreden; de economische fundamenten van het Gewest zijn aangetast.

Het conjunctuur-schema van het Gewest ziet er dus zeer eenvoudig uit; men kan het illustreeren door het volgende overzicht.

Jaar	Uitvoer (bedragen × f 1.000)	Invoer (bedragen × f 1.000)	Saldo handelsbalans	Toelichting
1919	190.149	75.463	114.686	Laatste deel der (oorlog.) hoog-conjunctuur.
1920	221.975	115.304	106.671	
1921	140.640	89.510	51.130	Malaise eerste periode.
1922	127.932	61.445	66.487	Malaise tweede en derde periode.
1923	189.626	58.347	131.279	
1924	217.446	62.566	154.880	Eerste teekenen hoogconjunctuur.
1925	316.248	77.257	238.991	Hoogconjunctuur eerste periode
1926	277.453	90.387	187.066	Hoog-conjunctuur tweede periode.
1927	299.671	107.710	191.961	
1928	236.103	114.389	121.714	Malaise eerste periode.
1929	231.516	124.159	107.357	

Men ziet dat het schema werkt in de richting van zeer scherpe toppen en dalen in de saldi der handelsbalans. De toppen liggen bij het begin der hoogconjunctuur, de dalen bij het begin der malaise. De stijgende beweging strekt zich uit over de tweede malaise- en eerste hoogconjunctuur periode, de dalende over de eerste malaise en tweede hoogconjunctuur periode.

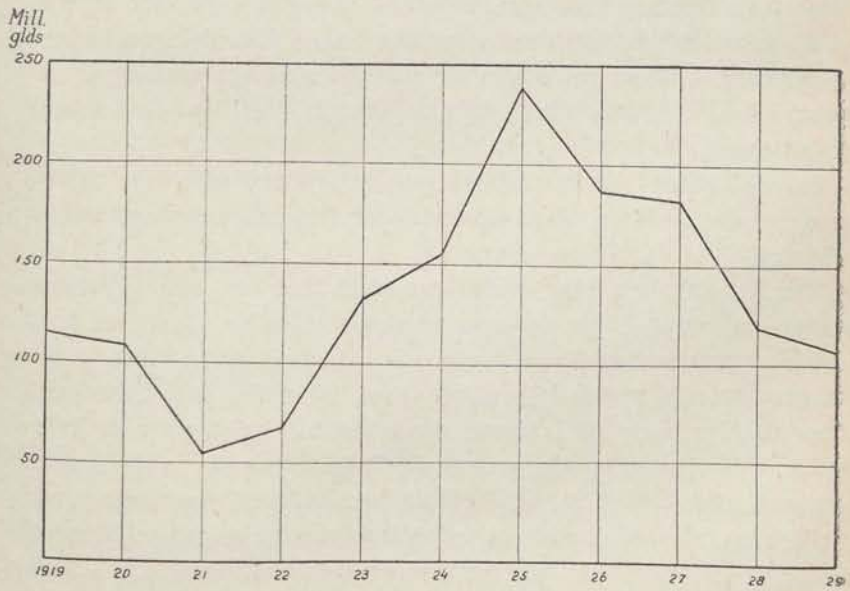

In het begin van 1930 staan wij tevens aan het begin der tweede malaise periode. De typische verschijnselen der eerste periode: de daling van het handelsbalans-saldo en de stagnatie der consumptieve invoeren (daling van dit invoercijfer per hoofd) zijn in 1928 en 1929 opgetreden. De verschijnselen der tweede periode zullen thans volgen.

III.

Dit is een schema van inderdaad schoonen eenvoud, maar het zou onjuist zijn niet te vermelden, dat er in werkelijkheid eenige compliceerende factoren zijn.

In de eerste plaats moet men in het oog houden, dat tengevolge van de toenemende productiviteit der cultuurbedrijven de exporthoeveelheid voortdurend stijgt. Eene tendentie in deze richting werkt regelmatig, ongeacht conjunctuur-invloeden, door.

In de tweede plaats dient niet vergeten te worden, dat het Gewest belangrijke petroleum-exporten heeft, die wisselen zonder duidelijk verband met de conjunctuur. Tot en met 1928 bewogen zij zich in dalende richtingen; in 1929 stegen zij zeer sterk.

In de derde plaats zijn de groote landbouw-producenten ter Sumatra's Oostkust zoo sterk en goed georganiseerd, dat sommigen hunner ook in tijden van depressie hunne uitbreidingen kunnen doorzetten. Ook in de donkerste jaren der vorige malaise is dit geschied. De vezel-cultuur bijvoorbeeld is juist in die periode opgekomen.

In de vierde plaats hebben wij te rekenen met eene zekere temperende werking der tabakscultuur op alle conjunctuur-invloeden.

De Deli-tabak is een kwaliteitsproduct met een zeer beperkten oogst en staat bijna in eene monopolie-positie, daar het voor dekblad praktisch niet vervangbaar is. De prijs ervan wordt dientengevolge niet zooals bij rubber, thee, palmolie, enz. beheerscht door de algemeene conjunctuur, maar hoofdzakelijk door de kwaliteit, die weer van de weergesteldheid afhangt. Is deze goed geweest, dan brengt het Deli-dekblad het volgende jaar ook goede prijzen op, al is de economische toestand minder gunstig. Dit geval heeft zich voorgedaan in de periode 1922-1924, toen de Deli-tabak

uitstekende middenprijzen behaalde, namelijk van resp. *f* 2,24, *f* 2,51 en *f* 2,72 per pond. Dit heeft natuurlijk een hulpmiddel gevormd om de malaise het hoofd te bieden. Maar zooals wij boven gezien hebben laat dit middel ons thans — toevalligerwijze en tijdelijk — in den steek.

Men ziet hieruit tevens hoe sterk de economische positie van het Gewest veranderd is sinds de komst der nieuwere cultures. Vóór laat ons zeggen 1914, toen er alleen met tabak als exportproduct te rekenen viel, had het Gewest weinig last van conjunctuurs-invloeden. Groote economische schokken waren zeldzaam. Sindsdien is de economische positie van Sumatra's Oostkust sterk uitgebouwd, maar ook veel labieler geworden. Prijsvormingen, plaats vindende op duizenden mijlen van het productie-gebied, bepalen sinds de komst der overjarige cultures in stijgende mate de levensomstandigheden der duizenden blanke en honderdduizenden bruine werkers in Deli. De crisis van 1921 was hiervan het eerste groote voorbeeld.

IV.

Wij zullen ons thans zoo nauwkeurig mogelijk rekenschap geven van de gevolgen der nieuw ingetreden malaise voor het Gewest en van de vraag in hoeverre deze anders zullen zijn dan in 1921. Wij brengen dan eerst in herinnering, dat de welvaartsbronnen van het Gewest zijn: 1. de export der tabakscultuur, 2. de export der overjarige cultures. 3. de export der vrij-produceerende bevolking. 4. de export der petroleum-industrie. In cijfers uitgedrukt beliepen deze welvaartsbronnen in 1929:

1.	export tabakscultuur	67.6	millioen.
2.	export overjarige cultures	105.1	„
3.	export vrij-produceerende bevolking.	34.8	„
4.	export petroleum-industrie	24	„
	Totaal	231.5	millioen.

Deze vier factoren bepalen het geheele economisch leven van het Gewest, maar doen dit op verschillende wijzen. De Europeesche cultures brengen niet het bruto-provenu der uitvoeren in het

Gewest in circulatie, maar het totaal der kostprijzen, vermeerderd met een deel der door het personeel verdiende tantièmes. Daarnaast kunnen zij echter door nieuwe beleggingen nog verdere, groote bedragen in omloop brengen. Zoowel de totale kostprijzen als het bedrag der nieuwe beleggingen bestaan voor een groot deel uit loonen en salarissen. De kapitaalsbeleggingen (vezel uitgezonderd) moeten ongeveer beloopen hebben:

1924	*f*	14.765.000
1925	„	9.631.000
1926	„	41.424.000
1927	„	35.045.000
1928	„	56.900.000
1929	„	33.614.000 (1)

Uit het werk van Dr. T. Volker „Van Oerbosch tot Cultuurgebied" blijkt dat de groote cultures in het jaar 1926/1927 in het Gewest deden circuleeren:

Soort der bedragen	*Tabakscultuur*	*Overjarige cultures*
	(Bedragen × *f* 1.000)	
Loonen	24.118	33.609
Geneeskundige hulp, hospitaalkosten, toeslag op rijst	2.444	4.393
Vrije woning en niet verhaalde belasting	1.600	niet vermeld
Pensioenen	462	„ „
Hacil tanah enz.	519	1.561
Leveringen	6.248	1.611
Europeesche salarissen	4.750	7.900
Totaal	40.141	49.074

1) Deze bedragen zijn verkregen door de aanplanten der verschillende cultures jaar voor jaar met een vast bedrag te vermenigvuldigen. Het systeem heeft gebreken maar is vermoedelijk toch het best mogelijke. Exact zijn de cijfers intusschen niet. De kapitaalsbeleggingen worden onmiddellijk ten volle ten laste van het jaar gebracht, waarin de aanplant wordt uitgebreid terwijl in werkelijkheid deze bedragen over eene periode van eenige jaren verspreid worden.

Hierbij komen dan nog de productieve invoeren die in 1927 ƒ 30.564.000 beliepen, zoodat in totaal door cultures ongeveer ƒ 119.780.000 per jaar in circulatie wordt gebracht. Dit bedrag bevat zoowel de factor exploitatie als de factor uitbreiding. Van de 120 millioen gulden komt ongeveer 50 millioen voor rekening der tabakscultuur en ongeveer 70 millioen voor rekening der overjarige cultures. De tabak is dus voor de economie van het Gewest van veel meer belang dan men, afgaande op de lage cijfers van productie en areaal zou vermoeden. Dit komt door het groot aantal arbeiders, dat in de tabakscultuur werkt (ongeveer 90.000 waartegenover in de rubber-cultuur in 1927 ongeveer 80.000 man en in 1929 ongeveer 90.000 man werkten). Ook is het gemiddelde loon in de tabak hooger dan in de overjarige cultuur-bedrijven.

Van den invoer der productieve goederen ad 30,5 millioen komt ongeveer 21,5 millioen op rekening van vaste kapitaalgoederen bestemd voor aanleg en uitbreiding (hierbij zijn ook gerekend invoeren die slechts indirect met de cultures in verband staan als bruggen, spoorwegmaterieel, enz.). Een zeker percentage van de loonen en salarissen door de overjarige cultures betaald, behoort ook onder uitbreiding geboekt te worden. De kosten der tabakscultuur bereffen uitsluitend exploitatie daar deze cultuur zich niet uitbreidt. Van het totaal bedrag van 120 millioen komt vermoedelijk ongeveer 25 millioen op rekening van nieuwe belegging, 95 millioen op rekening van exploitatie. Ruim 70 millioen of 58% van het totaal bestaat uit loonen en salarissen.

Deze zeventig millioen worden echter volstrekt niet geheel in invoeren omgezet. In een vorig artikel in dit tijdschrift [1]) hebben wij aangetoond, dat de consumptieve invoeren per hoofd der bevolking, rijst uitgezonderd, in 1925 en 1926 zeer hoog waren. Sindsdien hebben wij deze cijfers ook voor 1927 en 1928 berekend met het volgende resultaat:

---

1) Een en ander over de in- en uitvoercijfers van Sumatra's Oostkust, Koloniale Studiën october 1928.

Jaar	*Consumptieve invoeren* (× *f* 1000)	*Bevolking* (× 1000)	*Consumptieve invoer per* hoofd.
1924	44.768	1.060	*f* 42,23
1925	53.549	1.100	„ 46,86
1926	61.798	1.183	„ 52,24
1927	76.147	1.228	„ 62,82
1928	76.000	1.250	„ 60,70 (1)

In genoemd artikel hebben wij tevens aannemelijk trachten te maken, dat de contract-koelie met zijn betrekkelijk laag loon toch dit gemiddelde zeker haalt en er vermoedelijk boven uit komt. Sindsdien konden wij kennis nemen van een onderzoek der Permanente Arbeids Commissie te Medan naar de budget-verdeeling van een op minimum-loon (*f* 0,42) werkende koelie. Daarbij bleek, dat deze van zijn loon *f* 50,50 per jaar aan importgoederen besteedt, een cijfer dat zich op fraaie wijze dekt met die welke hierboven zijn medegedeeld. Nu is het werkelijke gemiddelde loon aanmerkelijk hooger dan *f* 0,42, vermoedelijk ongeveer *f* 0,57. Dit surplus zal voor een zeer groot deel import-artikelen worden omgezet. Hieruit blijkt dat de consumptieve invoeren per cultuur-arbeiders en per jaar op belangrijk hooger dan *f* 50,—, vermoedelijk op *f* 60,— à *f* 65,— moeten worden gesteld.

Met deze cijfers voor ons kunnen wij berekenen wat ten behoeve der cultures en de er in werkende arbeiders per jaar wordt geimporteerd. Men vindt dan het volgende:

Omschrijving	*Jaar 1922* (malaise)	*Jaar 1927* (hoog-conjunctuur)
	(Bedragen × *f* 1000)	
Rijst-invoeren (240 K.G. per hoofd)	5.700	9.000
Andere consumptieve invoeren (*f* 60,— en *f* 65,— per hoofd)	12.000	18.000
Consumptieve invoeren Europeeschen staf	4.500	6.000
Productieve invoeren	12.500	30.564
Totaal	34.700	63.564

1) Voorloopige raming. De nauwkeurige cijfers kunnen pas worden berekend als deel IV der handelsstatistiek van 1928 is verschenen.

Daar de totale invoeren van Sumatra's Oostkust in 1912 69 millioen en in 1927 123 millioen beliepen (importen van Java inbegrepen) beduidt dit *dat de volle helft van den invoer van het Gewest rechtstreek uit de cultures stamt.* In 1928 en 1929 liepen deze bedragen nog verder op en bereikten in laatstgenoemd jaar vermoedelijk 70 millioen, wederom de helft van den totalen invoer. Eene stijging dus met 36 millioen of meer dan 100% in zes jaar.

Maar deze enorme vooruitgang is bijna uitsluitend verkregen door de groote *uitbreiding* der cultures sinds 1922, i.c. door de stijging der productieve invoeren en door de voouitgang van het *aantal* koelies. Dit aantal (contractanten alleen) steeg van 179.812 in 1922 tot 266.234 in 1929, dus met 48%. Het totaal beplante oppervlak steeg van 221.639 H.A. in 1922 tot 354.715 H.A. in 1929, dus met 60%. De productieve invoeren liepen op van ongeveer 14 millioen in 1922 tot vermoedelijk ongeveer 35 millioen in 1929.

Inderdaad ligt het voor de hand dat de invoeren *per arbeider* slechts zeer weinig met de conjunctuur wisselen; zij hangen uitsluitend af van de betaalde loonen, niet van de opbrengst der producten. Of de rubber *f* 5,— per K.g. opbrengt als in 1925 of *f* 0,75 als thans maakt voor de exploitatie-invoeren der cultures bijna geen verschil. De uitbreidingsinvoeren daarentegen kunnen bij slechte prijzen tot bijna nihil terugloopen.

Aldus komen wij tot de belangrijke stelling dat de cultures op den import eene *temperende werking ten opzichte der conjunctuur uitoefenen.* De exploitatie-invoeren der cultures vormen een economische basis, die ook in tijden van slechte conjunctuur vrijwel onverminderd blijft bestaan, daarentegen bij gunstige conjunctuur ook niet veel grooter wordt. De schommelingen worden beheerscht door het tempo der uitbreidingen; deze doen de consumptieve invoeren stijgen door de uitbreiding van het aantal koelies en de productieve invoeren door grootere behoefte.

Deze stelling is aan twee restricties onderhevig. In de eerste plaats worden de consumptieve importen van den Europeeschen staf voor een groot deel gefinancierd uit tantièmes, afhankelijk van de winst en niet uit salarissen. Deze groep importen (niet zeer groot op zich zelf echter) reageert zeer sterk op de conjunctuur.

In de tweede plaats — en dit is veel belangrijker — geldt de betrekkelijke ongevoeligheid voor de conjunctuur slechts tot een zeker breekpunt bereikt is. Houden de slechte prijzen zoo lang aan dat koelies zouden moeten worden teruggezonden, dan dalen de consumptieve invoeren zeer sterk. De gevolgen zijn dan verschrikkelijk, want het economisch fundament van het Gewest zelve wordt dan aangetast. Dit geval heeft zich in de noodjaren 1921 — 1923 voorgedaan, de zoogenaamde derde malaise-periode. Wij leefden toenmaals feitelijk in een periode van afbraak.

Zoo bergt de economische toestand van Sumatra's Oostkust in tijden van malaise tegelijkertijd elementen van rust en van groot gevaar in zich. Zoo lang de malaise echter binnen zekere grenzen blijft, gaat van de cultures echter eene groote conserveerende werking uit. Deze wordt naar wij zagen versterkt door de bijzondere eigenschappen der tabaks cultuur.

V.

De beteekenis der bevolkingsexporten van het Gewest wordt gemeenlijk onderschat. In het begin van dit opstel werd reeds medegedeeld dat zij sinds 1923 met 22 millioen gestegen zijn [1]) en thans ongeveer 34 millioen beloopen. Nu bestaat tusschen de export der cultures en die der bevolking een groot en principieel verschil. Uit beiden spruiten inkomens en invoeren voort; maar bij de cultures worden deze bepaald door de kostprijzen en bij de bevolking door het volle bruto-provenu. Temperende werkingen zijn bij de bevolkingseconomie van het Gewest niet aanwezig. Bij gunstige prijzen ontstaan hier sterk stijgende, bij slechte prijzen sterk dalende invoeren.

Sinds 1922 is de totale invoer van het Gewest gestegen van ongeveer 69 tot ongeveer 144 millioen dus met ± 75 millioen. De cultures leverden hiervan naar wij zagen 36 millioen direct. Hierbij komt nog een onbekend bedrag dat zij indirect leverden. De bevolkingsinvoeren namen toe met ongeveer 25 millioen. Hieruit blijkt dat verreweg het grootste deel dezer stijging van 25 millioen in invoeren moet zijn omgezet, hetgeen ook geheel logisch lijkt.

1) Echter zijn de uitvoeren van Bengkalis pas in 1927/1928 in de statistiek opgenomen. In werkelijkheid is het verschil dus kleiner.

Nu echter de prijzen der bevolkingsproducten ook zeer slecht zijn, moet wel eene daling der invoeren optreden, bijna gelijk aan de daling van het bruto provenu vermoedelijk. Wij zagen hierboven reeds dat in 1928 de consumptieve invoeren per hoofd daalden van *f* 62.82 tot ongever *f* 60.—. Dit is zonder twijfel veroorzaakt door een zich manifesteerende geringere koopkracht der vrije bevolking. Tot nog toe is deze werking echter binnen enge grenzen beperkt gebleven. Want het is opmerkelijk dat in de laatste jaren de quantiteiten der uitgevoerde bevolkingsproducten belangrijk gestegen zijn. Behalve het hout van Bengkalis en de visch van Bagan Si Api Api zijn de voornaamste bevolkingsproducten van het Gewest rubber, copra en pinangnoten. De uitvoeren daarvan beliepen:

Product	1925	1926	1927	1928	1929
Bevolkingsrubber.	16.648 ton	13.428 ton	16.656 ton	19.414 ton	21.585 ton
Copra	11.920 „	11.370 „	11.859 „	14.226 „	16.100 „
Pinangnoten.....	4.737 „	5.532 „	4.151 „	7.548 „	9.057 „

De rubber- en copra-prijzen zijn sinds 1925 sterk gedaald maar de exporten zijn belangrijk gestegen. Ook allerlei kleinere bevolkingsproducten zijn belangrijker geworden. Wij hebben hier blijkbaar te doen met een verzet der bevolking tegen de gevolgen der prijsdaling, hetgeen wijst op een verhoogd economisch besef en aanvaarding van Westersche denkbeelden en methoden. Wij moeten hier echter aan toevoegen dat in de eerste maanden van 1930 de rubber- en copra-exporten aanmerkelijk zijn gedaald.

VI.

Wij kunnen thans tot onze conclusie komen. Zoolang de productenprijzen, speciaal de rubberprijs, laag blijven, is eene daling der uit de cultures stammende invoeren te voorzien, speciaal wat vaste kapitaalsgoederen en artikelen voor de Europeesche bevolking betreft (men denke hier vooral aan artikelen van een min of meer luxe-karakter, als auto's, alcoholica, enz.). Neemt de econo-

mische toestand geen catastrophale vormen aan dan blijven de uit de cultures stammende consumptieve importen, — dat zijn dus vooral de meer ruwe artikelen, noodzakelijk voor levensonderhoud — vrijwel onaangetast. De consumptieve invoeren, stammende uit den uitvoer der vrije bevolking, gaan eene aanzienlijke vermindering tegemoet, die ongeveer even hoog zal zijn als de daling van het bruto provenu van den uitvoer. Van de productieve invoeren kan eene sterke daling van het gedeelte ervan, dat voor uitbreiding bestemd is, verwacht worden; het deel ervan bestemd voor exploitatie (meststoffen, insecticiden, chemicaliën, enz. enz.) zal zich veel beter handhaven.

De sleutel der situatie ligt dus bij den duur van het tijdvak van slechte prijzen. Men kan op dit punt moeilijk buitengewoon optimistisch zijn. De waarheid is dat wat rubber betreft, sinds tien jaar het aanbod de vraag overtreft, ondanks de enorme stijging der consumptie. Alleen de bekende restrictie-maatregelen hebben hierin tijdelijk verandering gebracht. Wij vreezen, dat er een geruimen tijd zal moeten verstrijken alvorens het evenwicht weder bereikt is. Men moet daarbij bedenken, dat de restictie aanleiding heeft gegeven tot eene groote uitbreiding van het Europeesche areaal (sinds 1924 bedroeg deze uitbreiding ongeveer 150.000 H. A. voor geheel Ned.-Indië), wat in de eerstvolgende jaren in de productie tot uitdrukking zal komen, en tot eene groote uitbreiding van het Inheemsche areaal, wat onmiddellijk tot uitdrukking zal komen als de prijs eenigszins stijgt.

Hiertegenover moet echter met nadruk worden gesteld, dat de economische toestand van het Gewest thans veel sterker is dan in 1921. Eene betere risico-verdeeling der cultures is tot stand gekomen (hoewel nog lang niet in voldoende mate), de bevolking is sterk gestegen, de cultures zijn geheel gereorganiseerd, het grootbedrijf is nog meer overheerschend geworden. De economie der vrije bevolking is voorts veel belangrijker geworden. Onder deze omstandigheden kunnen wij voorloopig nog niet voor eene zeer ernstige ontwikkeling der crisis vreezen. Veel van het sinds 1921 gewonnene zal gewonnen blijven. Maar dit neemt niet weg dat de toestand somberder wordt, naarmate de afbraakprijzen van rubber zich langer bestendigen.

Rest ons nog de vraag te beantwoorden, waarom de uiterlijke verschijnselen der malaise niettegenstaande dit alles zoo ernstig zijn.

In het bovenstaande is uiteengezet, dat de consumptieve invoeren per hoofd in het Gewest gestegen zijn van ongeveer *f* 42.— in 1924 tot ongeveer *f* 62.— in 1928, eene stijging dus van ongeveer *f* 20.— per hoofd of 50%. Wij weten dat deze consumptieve invoeren zoo hoog zijn als ongeveer nergens anders in Ned.-Indië. Wij weten ook dat nagenoeg de eenige reëelen factor voor deze stijging wordt gevormd door de vergrooting van de exporten der vrije bevolking, die sinds 1924 met ongeveer 16 millioen gestegen zijn of met ongeveer *f* 13.— per hoofd der geheele Gewestelijke bevolking. Hieruit blijkt, dat in de stijging der totale consumptieve invoeren per hoofd een onreëel element moet schuilen. Vroeger wezen wij reeds op de geweldige drang tot consumptie die in het Gewest bestaat waardoor de verteringen worden opgedreven tot en over den rand van het inkomen. Iedere waarnemer kan constateeren dat deze psychische factor inderdaad in het Gewest bestaat en natuurlijk het sterkst werkt in tijden van gunstige conjunctuur. Gesteund door een geweldig opgevoerd kredietstelsel stijgen dan de aankoopen en invoeren tot boven het peil der reëele mogelijkheden. Aan den anderen kant zijn dan ook, zoodra de conjunctuur keert, betrekkelijk lichte schokken in staat om het geheele labiele kredietgebouw te doen wankelen en het onreële doel der invoeren te doen verdwijnen. Deze situatie verklaart voor een goed deel de thans zoo overtalrijke deconfitures in den importhandel.

Medan, 5 Mei 1930.

Het stelsel van neutraliteit onder Volkenbondsverdrag en Kellogg Pact, [1])

door

A. VANDENBOSCH (Kentucky University).

I.

Het stelsel van neutraliteit, dat is van onthouding en partijloosheid van een groep van staten tegenover andere, in een oorlog betrokken staten, werd gedurende den wereldoorlog het onderwerp van strenge kritiek en diepgaand onderzoek. Maar gelijk er zulke idealistische critici waren, die het stelsel aanvielen als lafhartig en elke natie onwaardig, zoo ontbraken ook de anderen niet, die er zich op beroemden realisten te zijn. Zij verdedigden neutraliteit als de hoogste uitdrukking van een verstandige politiek, den staatsman waardig. Het schijnt niet misplaatst in het kort de hoofdargumenten te onderzoeken, die gewoonlijk naar voren worden geschoven vóór neutraliteit en om te pogen hun waarde in de bestaande wereldorde te bepalen.

In de eerste plaats wordt betoogd, dat het oude systeem van onzijdigheid de verdienste heeft oorlogen beperkt te houden tot een klein terrein en tot eenige oorspronkelijke gedingvoerenden. Dit argument is waarschijnlijk het meest gebruikte in de Vereenigde Staten, ondanks het feit, dat de Amerikaansche geschiedenis de zwakheid er van duidelijk aantoont. Wanneer er één volk in een positie was om in hooghartige onverschilligheid te leven tegenover de oorlogen, die Europa periodiek verscheurden, dan was het wel het Amerikaansche volk, eenige duizenden mijlen van het toenmalige centrum van het wereldtooneel verwijderd. En toch, hoe waren de feiten? Er is niet één enkele eerste-rangs Europeesche wor-

1) Vertaling en bewerking (op analytisch verslag van den heer C. DE SMALEN) van een lezing, op 10 April 1930 te Weltevreden voor de Ver. voor Volkenbond en Vrede gehouden.

steling geweest, waarin de Amerikanen niet, hetzij vroeger of later, betrokken zijn geraakt. Amerikaansche soldaten hebben zoowel in Europa als in Amerika gevochten in de oorlogen van Lodewijk XIV. De Amerikaansche tegenhanger van den 7-jarigen oorlog in Europa, ginds bekend als de "French and Indian War", gaf den Amerikaanschen soldaten de gelegenheid de scholing te ontvangen, die hen tot zulke krachtige tegenstanders maakte in den Onafhankelijkheidsoorlog met Engeland. De Napoleontische oorlogen veroorzaakten het jonge Amerikaansche volk een overlast zonder einde. Eerst waren de Vereenigde Staten in de jaren 1797 tot 1799 in een oorlog met Frankrijk gewikkeld, een feitelijken zoo al niet formeelen oorlog, en later, van 1812 tot 1815, bevonden zij zich in oorlog met Engeland. In den grooten wereldoorlog bemerkten de Vereenigde Staten ten slotte, dat hun "splendid isolation" niet bestand was tegen de krachten, die hen tot deelneming aan den krijg dwongen. Gelijk in de Napoleontische oorlogen bemerkten zij, dat elke poging van de groote zeevarende naties om het met neutraliteit te wagen juist eindigen moet met het wagen van den oorlog.

Het denkbeeld, dat onder het oude stelsel van neutraliteit oorlogen gelocaliseerd kunnen worden, verliest uit het oog de fundamenteele feiten van het leven van onzen tijd. In het verleden was er een nauw verband tusschen de politieke en de economische eenheden in de wereld; heden ten dage is er zeer weinig van over. De staatkundige hoofdstad van Canada is Ottawa maar zijn financieele hoofdstad is New-York. De staatkundige hoofdstad van Yoego-Slavië is Belgrado, zijn financieele hoofdstad echter is Parijs. De Donauvallei is een aaneengeschakelde economische eenheid, maar niettemin is zij verdeeld over verschillende politieke eenheden. Detroit is de wereldhoofdstad van de automobielindustrie, Chicago van geconserveerd vleesch, Amsterdam van diamanten en Bandoeng van kinine.

De meest in het oog loopende eigenaardigheid van moderne economische grenslijnen is, dat zij niet bestaan. De wereld is economisch geworden tot één enkele eenheid, en aangezien economische en maatschappelijke feiten de steenen zijn, waaruit het politieke leven wordt opgebouwd, wordt het noodig om door de politieke mythen heen te dringen tot de economische werkelijkheid,

die daaraan ten grondslag ligt. Deze dieper liggende economische werkelijkheden maken het oude stelsel van neutraliteit beuzelachtig en vernietigen eens en voor goed zijn aanspraken op localiseering van oorlogen. De moderne oorlogvoering zal in haar maalstroom elke natie meesleuren, welker economische levensbelangen worden geraakt, hetgeen in werkelijkheid beteekent, dat de omtrek van een oorlog onontkoombaar, automatisch, nu hier, dan daar zich uitzet tot hij bijna de geheele wereld in zijn greep heeft gekregen.

Laten wij nu onze aandacht een oogenblik verder bepalen bij de Vereenigde Staten met hun "splendid isolation" ten einde onze stelling duidelijker te maken.

Zooals reeds is aangeduid, werden de Vereenigde Staten betrokken in de eenige twee algemeene, Europeesche oorlogen, die gevoerd zijn gedurende het Amerikaansch nationaal bestaan. De Amerikaansche economische belangen overzee beteekenden in 1812 niets in vergelijking met wat zij in 1917 waren en thans zijn ze weer oneindig veel grooter dan in 1917, het jaar waarin Amerika aan den wereldoorlog deelnam. De feiten zijn deze, dat in 1914 de Vereenigde Staten waren een schuldenaarsnatie, bij de buitenwereld voor ongeveer 10 milliard dollars in de schuld staande; heden ten dage zijn zij een schuldeischersnatie met meer dan 15 milliard dollars belegd en geleend in het buitenland. De Amerikaansche beleggingen en leeningen in het na-oorlogsche Duitschland alleen hebben een verbijsterend totaal bedrag bereikt. Indien de Vereenigde Staten niet afzijdig konden blijven in den wereldoorlog in 1917, zoo zouden zij deze houding van afzijdigheid in onzen tijd nog onmogelijker bevinden. Tegenover deze harde feiten beteekent al het spreken over "splendid isolation" ijdel gepraat, en wat voor de Vereenigde Staten geldt, is in meerdere of in mindere mate ook juist voor alle andere landen der wereld.

Een tweede argument, dat zeer dikwijls naar voren wordt geschoven voor het oude stelsel van neutraliteit is, dat bepaalde staten geen belang hebben bij den uitslag van den strijd, hetzij in materieel of in moreel opzicht. Hierboven is al genoeg gezegd over de economische éénwording van de wereld om de valschheid van het oordeel te bewijzen, dat er vele staten zouden kunnen zijn zonder materieel belang bij den uitslag van een krijg. Onderdanen van een zg. onzijdigen staat hebben beleggingen in het gebied van de oorlog-

voerende landen en hebben enorme leeningen gegeven aan de oorlogvoerende regeeringen, welke bedragen in geval van een nederlaag wellicht nimmer zullen kunnen worden teruggekregen. Maar erger nog is in dit opzicht, dat de ruïneuze nederlaag van een van de partijen en de algemeene uitputting van beide oorlogvoerenden na een langen oorlog rechtstreeksche, ernstige economische gevolgen *kùnnen* hebben voor sommige van de neutralen en zijdelings ernstige economische gevolgen *moèten* hebben voor de geheele wereld. Nederlands doorvoerhandel leed groote verliezen door de verlamming van het Duitsche industrieele achterland en werd bijna tot nul gebracht door de bezetting van de Ruhr door Frankrijk. Elke natie in de wereld heeft verliezen te boeken door de economische decimatie van de voormalige centrale mogendheden. Het is nu bijna 12 jaar geleden, dat de wapenstilstand werd geteekend en op dit oogenblik is nog de geheele wereld lijdend aan de kwade economische gevolgen van den oorlog.

Professor VAN VOLLENHOVEN heeft aan de studie van internationaal recht en betrekkingen een grooten dienst bewezen door duidelijk te maken, hoe het internationaal recht door VATTEL in een ongezonde richting werd afgebogen. De anarchistische opvattingen van souvereiniteit en neutraliteit van de laatste twee eeuwen hadden met het systeem van HUGO DE GROOT niets te maken, want de „Vader van het internationaal recht" bouwde zijn systeem vierkant op de basis van de wereldgemeenschap. Juist gelijk de individueele mensch niet onverschillig kan staan tegenover onrecht in zijn staat, zoo kan een staat niet onverschillig staan tegenover internationaal onrecht in de wereld. Dat wij als menschen onverschillig zouden moeten blijven staan tegenover den triomf van onrecht over recht, van kwaad over goed, hetzij nationaal, hetzij internationaal, is de volledige ontkenning van een ethische orde in de wereld. In waarheid kon in het verleden dikwijls worden beweerd, dat het onmogelijk was de onschuldige van de schuldige natie te onderscheiden; maar bij de juridische éénwording van de wereld, bij de ontwikkeling van de procedure voor de beslechting van internationale geschillen, verliest deze tegenwerping alle kracht. Het is ondenkbaar, dat wanneer een aanvallende staat, als zoodanig voor ieder zichtbaar, staat voor de bank der internationale gerechtigheid, de leden van de familie der naties er dan onverschillig onder zullen

kunnen blijven, of die staat in zijn kwade voornemen zal worden tegengehouden of niet.

De weerzin tegen het opgeven van het oude systeem van onzijdigheid komt voor een groot deel ook voort — derde argument — uit de kans op verliezen, welke geleden kunnen worden bij elke afwijking van de partijloosheid en bij deelneming in de toepassing van sancties. Hierover moeten drie dingen worden gezegd. In de eerste plaats: de handhaving van neutraliteit onder de moderne omstandigheden brengt geen geringe vermeerdering van uitgaven met zich mee gelijk Nederland heeft ondervonden in den wereldoorlog. In de tweede plaats: de zijdelingsche verliezen zijn groot geweest, en men mag zeker verwachten, dat zij in toekomstige oorlogen nog grooter zullen zijn, want de ontwikkeling der dingen wijst in de richting van onbeperkte uitbreiding van de rechten der oorlogvoerenden, van verhoudingsgewijze beperking van de rechten der neutralen en van een voortdurend zwaarder worden van de verplichtingen der neutralen. In de derde plaats: het opgeven van het oude stelsel van onzijdigheid gebeurt niet met het doel het toevlucht nemen tot geweld in de internationale betrekkingen uit te breiden of te vergemakkelijken, maar integendeel om de mogelijkheid en waarschijnlijkheid daarvan zoo ver mogelijk terug te dringen. "An ounce of prevention is worth a pound of cure"! Voorkoming van oorlog is beter dan neutraliteitshandhaving en is zeker oneindig veel beter dan ten slotte toch in een oorlog te worden gehaald. De Vereenigde Staten hadden misschien in 1914 oorlog kunnen voorkomen, in 1917 was het hun onmogelijk er buiten te blijven.

Wanneer wij het probleem van alle bijkomstigheden ontdoen, is het niet te boud vast te stellen, dat neutraliteit practisch onmogelijk is geworden, zoowel moreel als economisch als psychologisch. Te beweren dat de Vereenigde Staten als staat neutraal waren gedurende den wereldoorlog, terwijl hun onderdanen de geallieerde regeeringen van voedsel en munitie voorzagen en Amerikaansche jongemannen in grooten getale dienst namen in de geallieerde legers, beteekent een juridische fictie handhaven en een onwezenlijke onderscheiding opstellen tusschen den staat en zijn nationalen, een onderscheiding, die belachelijk zou zijn, wanneer zij niet zoo ernstig was. Om deze fictie te handhaven werd in

Nederland de Nederlandsche Overzee Trust (N. O. T.) opgericht, een keizerrijk in den staat, een economische staat binnen de politieke grenzen. Tot zulke absurditeiten leidt neutraliteit in de moderne wereld.

Van een psychologisch standpunt is onzijdigheid al even absurd. President WILSON vroeg in 1914 aan zijn volk om zoowel in denken als in handelen neutraal te zijn. Dit was een verzoek, de opvolging waarvan tallooze Amerikanen ondoenlijk hebben bevonden. Velen voelden, dat neutraliteit met betrekking tot zulke daden als de verwoesting van België en de uithongering van Duitsche vrouwen en kinderen beteekende de loochening van hun moreelen aard. De wereld wordt één, zoowel moreel als psychologisch en economisch.

Ten slotte moet men in gedachten houden, dat elk internationaal stelsel, dat de oude stelling der neutraliteit behoudt, neerkomt op een wereldorde, gericht op oorlog en niet op vrede. Neutraliteit behoort bij oorlog. Oorlog kan niet uitgebannen worden zonder gelijktijdige uitdrijving van de neutraliteit.

Wanneer het bewijs geslaagd is, dat oorlog in onzen tijd niet langer kan worden gelocaliseerd en de conclusie wordt aanvaard, dat nog zulk een algemeene oorlog als de laatste zou beteekenen de vernietiging van onze beschaving, wordt het onmogelijk de slotsom te ontgaan, dat de organiseering van de wereld voor den vrede voor ons een zaak is van leven of dood. En het volk, dat zich durft te stellen tegen het werk van de organiseering van de wereld voor den vrede neemt een ontzettende verantwoordelijkheid op zich.

II.

In welken omvang zijn oorlogen nu onrechtvaardig en is daarmede dus het stelsel van neutraliteit onhoudbaar geworden? Het recht van oorlog kan worden beperkt, zoowel wat betreft de doeleinden waarvoor, als de gevallen, waarin een staat tot eigenrichting mag overgaan.

Volgens het Grondverdrag van den Volkenbond verliezen de leden het recht tot oorlog over te gaan voor zekere doeleinden, bijv. voor het verwerven van grondgebied, en in de tweede plaats mogen zij niet tot oorlog overgaan dan nadat de gehééle rechts-

gang, welke het bondsverdrag voorziet, ten einde toe is afgeloopen. Die procedure sluit in rechterlijk vonnis of uitspraak van scheidsrechters, dan wel verzoening door den Volkenbondsraad, en bovendien daarna het verloopen van een zekeren tijd voordat oorlogshandelingen mogen gepleegd worden. In het kort kunnen wij zeggen, dat de Volkenbond het recht van oorlog nog erkent in drie gevallen:

ten eerste: tegen een staat, die zich niet gedraagt naar een beslissing van de organen der wereldgemeenschap in een geschil, maar alleen nadat drie maanden zijn verloopen sedert de beslissing;

ten tweede: tegen een staat, partij bij een geschil, indien de Volkenbondsraad er niet in slaagt een eenstemming rapport op te stellen, maar ook dan alleen drie maanden nadat het rapport is openbaar gemaakt;

ten derde: indien de Raad tot de slotsom komt, dat een geschil loopt over belangen, welke aan zuiver nationale behartiging zijn overgelaten.

Bovendien mag men niet vergeten, dat de leden van den Bond de verplichting op zich nemen de territoriale onschendbaarheid en de bestaande politieke onafhankelijkheid van de medeleden niet alleen te eerbiedigen maar ook te beschermen tegen alle inbreuk van buiten, en voorts om maatregelen van economischen en financieelen aard te nemen, en zelfs als het spant van militair karakter, tegen staten, die het bondsverdrag schenden.

Het recht om tot oorlog over te gaan is wederom naar doeleinden en naar procedure beperkt door het Vier-Mogendheden-verdrag van de Washington Conferentie van 1921/22. Dit Four Power Pact is zeer belangrijk, omdat een van de onderteekenaren, de Vereenigde Staten, geen lid is van den Volkenbond. De partijen bij dat verdrag, Groot-Britannië, Frankrijk, Japan en de Vereenigde Staten, kwamen met elkaar overeen elkaars rechten met betrekking tot hun eilandengebied in den Stillen Oceaan te eerbiedigen. Bij daarop volgende diplomatieke nota's is die waarborg uitgebreid tot het eilandengebied van de Nederlanden en Portugal in dat zelfde werelddeel. Ten gevolge van de enorme uitgestrektheid van gebied, bij dit Pact betrokken, beteekent het een vèr reikende beperking van het materieel recht van oorlog. Maar meer nog dan dit: ook een beperking van het formeele recht is aangebracht. Het verdrag

bepaalt, dat indien tusschen eenigerlei der Hooge Verdragsluitende Partijen zich een geschil zou ontwikkelen, voortkomende uit eenigerlei Pacificvraagstuk en hun rechten rakende, welk geschil niet tot ieders genoegen is beslecht met de diplomatieke middelen en hetwelk de vreedzame nu gelukkig tusschen hen bestaande betrekkingen zou kunnen schaden, zij de overige Hooge Contracteerende Partijen zullen uitnoodigen tot een gemeenschappelijke conferentie aan welke het geheele onderwerp voor overweging en regeling zal toegewezen worden. Dezelfde bepaling geldt ingeval agressief optreden door eenigerlei andere mogendheid dreigt.

Dit alles beteekent, samengevat, dat het recht om tot oorlog over te gaan voor gebiedsuitbreiding in den Stillen Oceaan grootelijks is beperkt en dat dat recht voor beslechting van geschillen in het gebied van den Stillen Oceaan alleen is toegestaan nadat een zekere vreedzame procedure heeft plaats gevonden.

Het Locarno Pact beteekent nog een andere vèr reikende beperking van het recht van oorlog, en tevens een uitbreiding van de bondsverplichting om sancties op te leggen. Duitschland en België, en Duitschland en Frankrijk aanvaarden bij dat verdrag als permanent en onschendbaar de tegenwoordige grenslijn tusschen hen, en komen verder overeen alle geschillen, die tusschen hen mochten rijzen, door vreedzame middelen te beslechten. Groot-Britannië en Italië treden op als garanten van deze verdragen. Gelijkerwijs zijn Duitschland en Polen en Duitschland en Tsjecho-Slovakije overeengekomen alle geschillen, die tusschen hen mochten rijzen, uitsluitend met vreedzame middelen te beslechten en over deze verdragen staat Frankrijk als garant.

Laten wij nu ten slotte nog onze aandacht wijden aan een onderzoek van het Kellogg Pact, welks waarde ongetwijfeld door sommigen overdreven, maar even zeker door anderen onderschat wordt. Wij hebben gezien, dat het Verdrag van den Volkenbond oorlogen nog in drie gevallen toelaat. Onder de werking van het Kellogg Pact is oorlog zelfs in deze drie gevallen niet langer geoorloofd, want de onderteekenaren van het Pact veroordeelen zonder restrictie het toevlucht nemen tot oorlog voor de beslechting van internationale geschillen, en zweren in hun onderlinge betrekkingen den oorlog af als een instrument van nationale politiek. Zoo is met één slag het geheele systeem van den „privaten" of „nationalen

oorlog", den eigenrichtingsoorlog, onrechtmatig verklaard en in beginsel uit de wereldorde uitgerukt. Leger en vloot kunnen zonder verdragsbreuk niet langer worden gebruikt als instrumenten der nationale diplomatie. Bedreiging met geweld, met het doel nationale oogmerken te dienen, is onwettig verklaard. De militairisten en de vredesvoorstanders hebben psychologisch en juridisch hun plaatsen gewisseld. De eerstgenoemde groep is het slecht vergaan, want haar werkzaamheden zijn nu beperkt door plechtige internationale verplichtingen, en de laatstgenoemde groep staat het nu vrij — wat vroeger in vele landen niet mocht — haar meening onbeperkt te zeggen, want zij tracht die zelfde plechtige internationale verplichtingen in eere te houden. Wie zou durven ontkennen, dat dit roemrijke winst is in het belang van den wereldvrede?

Niet alleen verklaart het Kellogg Pact nationale of private oorlogen onrechtmatig, maar ook bindt het in art. 2 de onderteekenaren om de beslechting of oplossing van alle geschillen of conflicten, van welken aard of van welken oorsprong zij ook mogen zijn, uitsluitend door vreedzame middelen te zoeken. Het is volkomen waar, dat dit artikel niet den plicht zelf tot beslechting oplegt. Een geschil mag blijven hangen en de stemming bederven. Het artikel verbiedt slechts beslechting van geschillen door eenig ander dan vreedzame middelen. Het zou veel sterker zijn geweest, indien met zooveel woorden was voorgeschreven beslechting van geschillen na verloop van zekeren tijd, maar op den langen duur komt het op hetzelfde neer want geschillen kunnen niet eeuwig voortduren, zij moeten beslecht worden; en indien zij niet kunnen worden beslecht door oorlog moeten zij worden beslecht door vreedzame middelen. Dat artikel 2 bevat eveneens een definitie van een staat-aanvaller namelijk deze: de staat, die een oplossing van een geschil nastreeft door andere dan vreedzame middelen onthult zich automatisch als den aanvaller.

De vraag zal natuurlijk worden gesteld: hoe staat het met neutraliteit en strafmaatregelen onder de werking van het Kellogg Pact? Er bestaat geen positieve rechtsverplichting onder het verdrag om strafmaatregelen te nemen tegen een verdragsschender en evenmin is er een machinerie gereed gemaakt voor het bepalen van den aanvaller, noch voor een conferentie om te bespreken, welke ge-

dragslijn zal worden gevolgd ingeval de verplichtingen van het verdrag worden verbroken. Voor velen beteekent dit alles een onherstelbare zwakheid van het Pact. Men moet zich echter wel herinneren, dat bijna alle onderteekenaren van het Pact ook leden van den Volkenbond zijn en dat men daarom mag zeggen, dat de bondsmachinerie achter het Kellogg Pact staat. De meeste schendingen van het Kellogg Pact zullen ook schendingen van het bondsverdrag zijn, zoodat de zwakte, waarover men zich beklaagt, in wezen niet zoo ernstig is als het lijkt bij eerste kennismaking. En bovendien hebben Vergadering en Raad van den Volkenbond besloten het bondsverdrag te herzien om het met de nieuwe orde in overeenstemming te brengen, het te doen aansluiten bij het Kellogg Pact. Een commissie, voor de bestudeering van dat vraagstuk ingesteld, de zg. Scialoja-commissie, is reeds bijeen geweest en heeft haar werk afgemaakt. Haar aanbevelingen om het bondsverdrag te herzien, zoodat alle private of nationale oorlogen daarin zullen verboden zijn, zullen aan de a.s. Vergadering van den Volkenbond worden voorgelegd; en wanneer zij in eindvorm mochten worden aangenomen, zal het Volkenbondsverdrag alle deuren tot oorlog sluiten, die vroeger nog werden opengelaten, en zal men het Kellogg Pact hebben gebracht in de omlijsting van den Volkenbond. Het Kellogg Verdrag wordt dan versterkt en aangevuld door de geheele machinerie van den Volkenbond, strafmaatregelen inbegrepen. Wanneer het Kellogg Pact niet anders tot stand brengt dan dit, mogen zijn resultaten reeds groot worden genoemd.

III.

Laten wij nu terugkeeren tot het hoofdonderwerp van onze besprekingen, het stelsel van neutraliteit bezien onder het licht van dit Kellogg Pact. Een oppervlakkig oordeel is het, zich van de geheele zaak af te maken door vast te stellen, dat aangezien het Pact geen sancties kent het ons oude stelsel van neutraliteit overeind houdt. Inderdaad, niets is verder van de waarheid af. Dikwijls schiet men te kort om te onderscheiden tusschen de verplichting neutraal te blijven en de verplichting strafmaatregelen op te leggen. De *plicht* van neutraliteit bestaat alleen bij de zg. private oorlogen, de nationale, de eigenrichtingsoorlogen. Men kan niet langer in redelijkheid volhouden, dat die plicht ook nog bestaat

in politie-oorlogen of verdedigingsoorlogen. Verdedigingsoorlogen zijn nog onder het Kellogg Verdrag toegelaten, maar een verdedigingsoorlog wordt automatisch een politieoorlog, d.w.z. een oorlog, ondernomen ter nationale verdediging staat dadelijk gelijk met een oorlog ondernomen ter verdediging van het bestaan van de wereldgemeenschap. En het is toch wel zeker, dat geen lid dier gemeenschap verplicht geacht kan worden afzijdig te staan in de worsteling van gemeenschapsgenooten om de wereldgemeenschap in stand te houden. Die leden der gemeenschap, die niet helpen bij de instandhouding, helpen wezenlijk mede tot haar vernietiging.

Maar neemt nu werkelijk het Kellogg Pact dit standpunt in: geen *plicht* tot neutraliteit? Naar mijn inzicht doet het dat zeker, en het gaat zelfs verder: het scheurt het recht op neutraliteit uiteen. Art. 1 van het Pact houdt in, dat de Hooge Verdragsluitende Partijen plechtig verklaren in naam van haar wederzijdsche volken, dat zij toevluchtnemen tot oorlog voor de oplossing van internationale geschillen veroordeelen. Is het nu mogelijk, zoo vraag ik, een daad te veroordeelen en toch onzijdig, of partijloos te blijven in een worsteling tusschen een staat, die zulk een daad pleegt en een anderen staat, die zich daartegen tracht te verdedigen? Tusschen een verstoorder en een handhaver van de openbare orde? Dit is practisch uitgesloten. Maar halsstarrig stelt men de vraag: welke houding moèten de onderteekenaren van het Pact aannemen? Voor een antwoord op deze vraag moet men terug naar de beweegreden van het Verdrag. Laat ik dadelijk zeggen, dat natuurlijk alleen de bepalingen in het lichaam van het Verdrag zelf bindende kracht hebben, maar men moet zich ook goed voor oogen stellen, dat men in de beweegreden moet zoeken naar meer licht inzake de bedoelingen van de onderteekenaren. En nu zegt een der bepalingen in de beweegreden, dat elke onderteekenaar, die voortaan zal trachten zijn nationale belangen te bevorderen door toevlucht te nemen tot oorlog, van de door het verdrag verschafte voordeelen behoort te worden beroofd. Welnu, de voordeelen van het verdrag zijn: de belofte van elken staat aan alle anderen en van allen onder elkaar, nooit tot oorlog over te gaan tegen eenigerlei staat, die zijn internationale geschillen op vreedzame wijze tracht op te lossen. Van het oogenblik af, dat een staat over-

gaat tot geweld als een instrument van nationale politiek, mògen de andere staten niet alleen, maar behooren zij den schender te berooven van dit voordeel, of met andere woorden: behooren zij strafmaatregelen op den schender toe te passen. Dus niet alleen verdwijnt de plicht, maar ook zelfs het recht om neutraal te blijven voor hen, die de gedachte, welke het Kellogg Pact wil verwezenlijkt zien, ten einde toe doordenken, voor hen die de handhaving van gerechtigheid en orde stellen boven alle andere, ook eigen belangen.

Wie zegt strafmaatregelen, zegt ontwapening. Wij moeten nu nog onderzoeken, welken invloed de afzwering van den nationalen, den eigenrichtingsoorlog heeft op de verdere instandhouding, de grondslagen, de doeleinden van nationale weermachten.

IV.

De ontwapening heeft teleurstellend weinig voortgang gehad sedert den oorlog. De reden daarvan is, dat ontwapening wacht op bevestiging van veiligheid, veiligheid wacht op de zekerheid van strafmaatregelen, en de zekerheid van strafmaatregelen in laatste instantie wacht op de Vereenigde Staten.

De leden van den Volkenbond, in het bijzonder zulke als Engeland, waarvan men terecht mag verwachten, dat zij den zwaarsten last zullen dragen bij het toepassen van sancties, voelen weerzin, verplichtingen op zich te nemen, die hen in conflict kunnen brengen met de Vereenigde Staten. Zonder de medewerking van de Vereenigde Staten moeten noodzakelijkerwijs economische en financieele boycots — strafmaatregelen — tegen den aanvaller hun doel missen, en zelfs zou een blokkade ter zee ondoenlijk blijken. Dit probleem heeft de Engelsch-Amerikaansche betrekkingen sedert den oorlog verstoord en is het groote struikelblok geweest op den weg van ontwapening ter zee. Zoolang de Vereenigde Staten buiten den Volkenbond blijven, voelt Engeland zich verplicht een groote vloot te handhaven, niet alleen voor zijn eigen bescherming maar ook met het oog op eventueele oplegging van een Volkenbondsblokkade. En evenzeer, althans tot voor kort, voelden de Vereenigde Staten behoefte aan een groote vloot, ten einde eerbied af te dwingen voor hun oude neutrale rechten, zelfs in het geval van een Volkenbonds-, een gemeenschapsblokkade.

De ernst van dezen toestand wordt diep gevoeld door vele Amerikanen en heeft hen geleid tot een diepgaand onderzoek van de houding der Vereenigde Staten tegenover de wereldorganisatie voor de handhaving van den vrede. Ontdaan van alle bijkomstigheden komt niet-deelneming aan economische boycotmaatregelen van den Bond en het staan op de oude rechten van neutralen tegenover een Bondsblokkade neer op het verschaffen van hulp aan een aanvaller of een buiten de wet gestelden staat. Het is niet noodig te zeggen, dat de mogelijkheid van deze situatie voor denkende en internationaal georiënteerde Amerikanen weinig aanlokkelijk is. Dit probleem heeft een deel der Amerikaansche openbare meening voortdurend sinds 1919 bezig gehouden en verschillende resoluties zijn aan het Congres voorgelegd, ten doel hebbende deze moeilijkheden op te lossen. Van die resoluties moeten hier de twee Porter-resoluties, de twee Burton-resoluties en de Capper-resolutie worden genoemd. Doordat de Vereenigde Staten geen lid zijn van den Volkenbond, ontmoetten deze resoluties bijzondere moeilijkheden. Bv. de eerste Burton-resolutie (dateerend van vóór het Kellogg Pact) voorzag een embargo op munitie-uitvoer van de Vereenigde Staten naar een aanvaller in een internationaal conflict; maar aangezien op dat oogenblik de Vereenigde Staten geen verdragen hadden met andere staten, waaruit zij het recht op partij kiezen in een oorlog tusschen twee anderen konden putten, zou de aanneming van deze resolutie een schending van de neutraliteit beteekenen, waarvoor de Vereenigde Staten aansprakelijk zouden kunnen worden gesteld. Deze resolutie bracht nog andere moeilijkheden mee. Indien de Vereenigde Staten een Volkenbondsbeslissing aanvaardden, inhoudende welke mogendheid de aanvaller was, dan zouden zij een bondsbeslissing helpen handhaven zonder lid van den Bond te zijn. Dan zou het veel beter zijn lid van den Bond te worden en rechtstreeks deel te nemen in de aangelegenheden en beslissingen van den Bond. Maar anderzijds, gesteld, dat de Vereenigde Staten een bondsbeslissing ter bepaling van den aanvaller niet volgden, dan zouden zij in conflict komen met de bondsleden en de kracht van de strafmaatregelen van den Bond vernietigen.

Om aan deze moeilijkheden tegemoet te komen trok Burton zijn resolutie in en stelde er een andere voor in de plaats, die

alleen bepaalde, dat in geval van oorlog de Vereenigde Staten een embargo zouden plaatsen op allen munitie-uitvoer, bestemd voor welke ook der partijen in het conflict. Deze tweede Burton-resolutie rekende af met het eerste, hierboven weergegeven bezwaar, maar slaagde er niet in het tweede te overwinnen en schiet geheel te kort in de verwezenlijking van de fundamenteele bedoeling van hulp te bieden bij de handhaving van de internationale orde; want hulponthouding aan beide partijen in den oorlog kan beteekenen zijdelings materieele hulp bieden aan den aanvaller. Men kan deze bewering illustreeren met gebeurtenissen in den wereldoorlog. Laten wij voor onze redeneering eens aannemen, dat de Centrale Mogendheden de aanvallers waren; dan zou een Amerikaansch embargo op oorlogsbenoodigdheden naar beide belligerenten zeer waarschijnlijk hebben beteekend: overwinning voor Duitschland en zijn bondgenooten. Duitschland immers zou door een geallieerde blokkade toch verhinderd zijn geworden munitie van Amerika te krijgen, hoe dan ook. Daarom zou een embargo op munitie naar beide belligerenten zijdelings een groote hulp voor Duitschland hebben beteekend en rechtstreeks een groot nadeel voor de geallieerden.

Een belangwekkende oplossing van de moeilijkheid der blokkade ter zee werd aan de hand gedaan door den Amerikaanschen Council of Foreign Relations. Deze stelde voor de oude moeilijkheid der neutrale rechten in den zeeoorlog door wederzijdsche concessies weg te werken. In het geval van een politieoorlog, dat is een oorlog waarin de Britsche vloot gebruikt zou worden om kracht bij te zetten aan een bondsbeslissing tegen een aanvaller, zouden de Vereenigde Staten hun neutrale rechten opgeven en geen bescherming verleenen aan hun onderdanen, die toch trachten zouden handel te drijven met den aanvaller. Echter in geval van een privaten, nationalen oorlog, zou Engeland de rechten van aanhouding, onderzoek en blokkade ter zee opgeven. Deze oplossing, meende men, zou een ernstige oorzaak van wrijving tusschen de twee landen uit de wereld helpen en tegelijkertijd de bondsstrafmaatregelen zeer versterken.

Maar sedert het tot stand komen van het Kellogg Pact heeft het vraagstuk van de Vereenigde Staten en de bondsstrafmaatregelen een volslagen ander aanzien gekregen. De Vereenigde Staten ver-

keeren niet langer onder eenigerlei verplichting om partijloos, d.w.z. neutraal te blijven in geval van een internationaal conflict. Het Kellogg Verdrag geeft aan de Vereenigde Staten het recht van verschillende behandeling van aanvaller en verdediger. Bovendien is de onderscheiding tusschen den politie-oorlog en den nationalen oorlog verdwenen, want een nationale oorlog is juridisch niet langer mogelijk, is uitgebannen. Er kan alleen nog bestaan een politie-oorlog, welken een natie moet ondergaan, die zich buiten de orde heeft gesteld, zelfs wanneer de eenige natie, die zich metterdaad tegen den schender verzet, de natie is, die is aangevallen.

De heer CHARLES E. HUGHES, vroeger Amerikaansch Secretaris van Staat, ontwikkelde een denkbeeld voor de American Society of International Law in haar vergadering van 1929, namelijk, dat het Kellogg Verdrag zou kunnen worden aangevuld en versterkt op de wijze van het Four Power Pact van 1922 door te voorzien in een conferentie van verzoening en overleg. Zulk een conferentie komt mij volstrekt overbodig voor en zou zeer kwade gevolgen kunnen hebben. Indien zulk een conferentie alleen maar sporadisch bijeen komt en dan nog wel, nàdat moeilijkheden zijn opgekomen, zou zij nutteloos zijn. Indien het is een georganiseerde conferentie, die periodiek bijeen komt, zou zij een duplicaat van de Volkenbondsmachinerie zijn en tot schadelijken wedijver aanleiding geven. Er bestaat reeds een bevredigende, voldoende organisatie voor het beoogde doel in den Raad van den Volkenbond. Ingeval van een schending van het Kellogg Verdrag zou de Raad van den Volkenbond een beroep kunnen doen op de Amerikaansche Regeering om een afgevaardigde aan te wijzen om deel te nemen aan de beraadslagingen in den Raad, of ten minste haar inzichten kenbaar te maken over hetgeen behoort te worden gedaan. Dit redelijke verzoek zou de Amerikaansche president niet kunnen afwijzen of naast zich neerleggen, want de gevraagde gedachtenwisseling zou loopen over de schending van het Kellogg Pact, een verdrag waarbij Amerika partij is. Er is reeds een precedent voor een dergelijke procedure te vinden in het Herziene Statuut van het Permanent Hof van Internationale Justitie in Den Haag met betrekking tot 's Hofs adviseerende functie. Een dergelijke procedure uitbreiden over de werkzaamheden tot verhindering van oorlog zou Amerika's medewerking aan den Volkenbond versterken, en op

het eind wellicht het volledig lidmaatschap van de Vereenigde Staten kunnen brengen.

Ten besluite van de beschouwingen over het onderwerp der sancties, mag een korte verwijzing niet ontbreken naar een suggestie, voorkomende in President HOOVER's rede op den jongsten Wapenstilstanddag, de suggestie nl. van deze strekking, dat voedselvoorraden zouden worden onttrokken aan de bepalingen op contrabande en blokkade. Uithongering van onschuldige vrouwen, kinderen en ouden van dagen mag geen deel uitmaken van internationale strafmaatregelen. Alleen humane maatregelen, waar die voldoende zijn om het doel te verwezenlijken, nl. den aanvaller tot rede te brengen, zouden toegelaten mogen zijn. Aanvaarding van dit voorstel zou Amerika's toetreden tot den Bond misschien kunnen vergemakkelijken en Amerikaansche medewerking zou dan de economische en financiëele sancties zoodanig versterken, dat een blokkade misschien geheel onnoodig zou worden.

V.

Ongetwijfeld zijn er velen, die wel willen toegeven, dat een aannemelijk, zelfs overtuigend pleidooi gevoerd kan worden voor de onrechtmatigheid van den oorlog en de afschaffing van de neutraliteit *in theorie,* en die toch zeker er van zijn, dat *in de praktijk* de staten in een eventueelen oorlog in de toekomst precies zoo zullen handelen als zij in het verleden gedaan hebben. Die velen zeggen, dat, wanneer eens een oorlog uitbreekt, staten met geen of alleen een zijdelingsch belang bij het conflict opnieuw het recht zullen opeischen, of den plicht zullen stellen neutraal te blijven, en zich zullen gedragen als ware er geen Volkenbond en geen Kellogg Verdrag.

En men wijst er gaarne op, dat staatslieden zelfs nu, in vredestijd, in hun nuchtere oogenblikken althans, wanneer zij niet meegesleept worden door hun rhetoriek of door idealisme, de taal van het oude systeem spreken. Zijn niet overal staven van zee- en landmachten bezig met drillen, plannen maken, schema's opstellen van een zuiver nationaal standpunt uit, net als in het verleden? Theorie is één ding, zeggen deze lieden, praktijk is een ander, en we moeten in alles bovenal praktisch zijn.

Doch zij, die met deze beweringen voor den draad komen, ver-

liezen een fundamenteele waarheid uit het oog. De oorlog is een overoude instelling en hij is diep geworteld in ons gedachtenleven. De verwijdering van een instelling, grijs van ouderdom, uit de internationale orde en uit ons denken, komt op een wezenlijke omwenteling neer. Wanneer men zich rekenschap geeft van de geweldige verandering, welke de laatste vijftien jaren teweeg gebracht hebben in de houding der volken tegenover den oorlog en wanneer men overziet de vastbeslotenheid van het huidige geslacht om den oorlog te bannen uit onze wereldorde, dan staat men verbaasd; doch er steekt niets wonderlijks in, dat daar tusschen door overblijfsels van het oude systeem nog telkens aan den dag treden. Maar naar mate de menschen zich aan de nieuwe orde aanpassen, verminderen die nawerkingen van het verleden in veelvuldigheid.

Zooals een mensch denkt, zoo is hij. De menschen hebben hun denken resoluut gericht tegen den oorlog, zij hebben internationaal recht en internationale organisatie gericht tegen den oorlog, in het kort men is bezig aan de organisatie van den vrede. De bovenbouw van 's menschen daden moet zich vervormen naar de veranderingen in de basis, in zijn denken, en die aanpassing zal plaats vinden. Het een volgt op het ander gelijk de dag op den nacht.

En wat aangaat de doeltreffendheid, de wereldoorlog bewees duidelijk de volkomen ondoeltreffendheid van het oude stelsel. Het is volslagen redeloos als praktisch te beschouwen een systeem, dat met zich medebracht de vernietiging van 10 millioen menschenlevens, de rechtstreeksche vernieling van welvaart tot een waarde van 800 milliard gulden, en bijna de ineenstorting van de westersche beschaving. Realisme zoowel als idealisme dringen de menschheid zich af te keeren van het oude onhoudbare systeem. In laatsten aanleg is alleen idealisme realistisch, is alleen idealisme praktisch.

De waarde-schatting van de bezittingen der Landsbedrijven bij de invoering van de Indische Bedrijvenwet.

door

Dr. Ir. L. J. DE VEN.

Nu de practische toepassing van de regeling tot bijzonder beheer van de Landsbedrijven, welke is opgenomen in de Indische bedrijvenwet, een aanvang gaat nemen [1]), doet zich de vraag voor naar welken maatstaf de bezittingen van een bedrijf bij de opstelling van de openingsbalans gewaardeerd behooren te worden.

De wet zelf geeft daaromtrent in art. 14 de aanwijzing, dat de openingsbalans wordt opgemaakt, zooveel mogelijk volgens de in die wet neergelegde beginselen. Men moet de op deze materie betrekking hebbende principes derhalve in de wet opsporen en vindt dan het volgende:

Onder bezittingen verstaat de wet blijkens art. 4, secundo, de Landseigendommen in gebruik bij en onder beheer van een Landsbedrijf, voor zoover daarvoor uitgaven zijn gedaan als bedoeld onder primo *a.* van het zelfde artikel, dat zijn uitgaven voor voorbereiding, oprichting, uitbreiding en vernieuwing. De bedrijfsvoorraden vallen daar niet onder, aangezien die afzonderlijk worden genoemd onder primo *b.*

Tot de lasten der exploitatie behoort blijkens art. 8 lid (1) sub *c* het bedrag der afschrijvingen. Hoewel het er niet bij staat, kan hier niets anders bedoeld zijn dan afschrijvingen op de zoo juist omschreven bezittingen.

Op de vraag, hoe die afschrijvingen bepaald worden, geeft artikel 11 uitsluitsel. Daar wordt namelijk aan den ordonnantie-wet-

1) De ontwerp-ordonnanties tot toepassing van die wet op 's Lands kina-onderneming en de opiumfabriek werd dezer dagen aan den Volksraad aangeboden.

gever opgedragen regelen te geven betreffende de berekening der afschrijvingen op de bezittingen. Deze regelen worden telkens, na verloop van uiterlijk 5 jaar herzien. De wet laat den ordonnantiewetgever overigens volkomen vrij in de opstelling dier regels.

De Memorie van Toelichting geeft echter eenige aanwijzingen omtrent de bedoeling, die bij de ontwerpers heeft voorgezeten. In de algemeene beschouwingen vindt men daaromtrent onder het hoofd „Afschrijvingen en bijdragen aan vernieuwingsrekeningen" het volgende:

„Er dient ten strengste voor gewaakt te worden, dat een bedrijfs-
„overschot niet te hoog of een eventueel verlies niet te laag wordt
„opgenomen, met name dat dit niet geschiedt ten koste van een
„latent verbruik van kapitaal. Daartoe is het noodig, dat elk ver-
„bruik van het kapitaal, *hetzij als gevolg van normaal gebruik
„der bezittingen, hetzij veroorzaakt door buitengewone omstan-
„digheden*, ten laste van de exploitatie van het bedrijf wordt ge-
„bracht. Ook wanneer door deze handelwijze een bedrijf over eenig
„jaar verlies zou opleveren of een voor dat bedrijf reeds bestaand
„verlies zou worden vergroot, behoort bedoeld kapitaalsverbruik
„toch ten laste van den gewonen dienst te komen."

„Om dit te bereiken bepaalt het ontwerp, dat bij ordonnantie
„regelen zullen worden gegeven betreffende de berekening van
„het bedrag der afschrijvingen op de bezittingen en, voor zoover
„het wenschelijk voorkomt, omtrent het vormen van vernieuwings-
„rekeningen, en voorts, dat de afschrijvingen en de bijdragen aan
„genoemde rekeningen ten laste der exploitatie moeten worden ge-
„bracht."

Dit wordt als volgt nader verduidelijkt in de toelichting bij artikel 11:

„De bedoeling is de regelingen voor afschrijving, vernieuwing
„en reserveering niet dan telkens na verloop van vijf jaar te herzien;
„echter maakt de redactie van het artikel tusschentijdsche herzie-
„ning mogelijk, welke bv. zal moeten plaats hebben, als een alge-
„meen afschrijvingspercentage onjuist blijkt te zijn geschat, of bij
„onvoorziene depreciatie van bezittingen."

„De bedoeling is, dat de ordonnantie zoodanige regelen omtrent
„de algemeene afschrijving geeft, dat de berekening slechts tot
„één bepaalde uitkomst kan leiden. Verder zal o.a. moeten worden

„voorzien in afschrijvingen op bezittingen, die buiten gebruik of „in reserve worden gesteld of die bij vervreemding minder op- „brengen dan waarvoor ze te boek staan."

En in de toelichting tot art. 14 leest men:

„Zijn bij het opmaken van de openingsbalans de voor de be- „zittingen gedane uitgaven niet meer bekend, zoo zal schatting „moeten plaats vinden."

„Zoo noodig zullen bij de openingsbalans, welke bij de eerste „begrooting van een bedrijf moet worden overgelegd, ter toelich- „ting, inventarissen kunnen worden bijgevoegd."

„In voorkomende gevallen zullen in de ordonnantie, die de ope- „ningsbalans vaststelt, tevens de door den aard van het bedrijf „vereischte bijzondere regelingen omtrent afschrijving, reservee- „ring of vernieuwing kunnen worden gegeven."

De wet maakt derhalve tweeërlei afschrijving mogelijk, de normale of algemeene, die beheerscht wordt door percentages, welke tenminste telkens om de 5 jaar opnieuw worden vastgesteld, en een abnormale, indien buitengewone omstandigheden daartoe aanleiding geven. Wat in dit verband onder buitengewone omstandigheden moet worden verstaan blijkt uit de Memorie van Toelichting niet. Het kan echter niet moeilijk zijn de bedoeling te raden. Immers in de boven aangehaalde toelichting bij artikel 11 wordt tusschentijdsche herziening der afschrijvingsregeling in uitzicht gesteld bij onvoorziene depreciatie van bezittingen, terwijl afzonderlijk eene voorziening wordt noodig geacht voor het geval bezittingen buiten gebruik worden gesteld of bij vervreemding minder opbrengen dan de boekwaarde. In dit laatste geval zal men eene regeling ontwerpen, die te allen tijde geldig is, en die niet van bijzondere omstandigheden afhankelijk is. Van buitengewone omstandigheden die eene tusschentijdsche voorziening noodig maken, zal men slechts spreken in dien eene onvoorziene vermindering heeft plaats gevonden van een waarde die eene bezitting voor het bedrijf heeft.

Buitengewone omstandigheden derhalve, zooals die zich op velerlei gebied voordeden tijdens en na den wereldoorlog, en die het bij de Indische Landsbedrijven, evenzeer als overal elders, uiterst moeilijk maakten een juist inzicht te verkrijgen in de expan-

sie-mogelijkheid van het bedrijf en de rentabiliteit van het voor uitbreiding noodige kapitaal.

Was in dien tijd de Indische bedrijvenwet in werking geweest, dan zou ongetwijfeld aanleiding hebben bestaan om een tusschentijdsche voorziening te treffen, zoodra bleek, dat men slechts met een conjunctuur-golf van ongekende hoogte en korten duur te doen had. Men zou zich dan hebben gehaast de boekwaarde der bezittingen, die slechts pasten bij een te groot gebleken bedrijfsomvang en bij een niet te handhaven prijsniveau, terug te brengen tot bedragen, waarvan mocht worden verwacht, dat ze onder normale omstandigheden geleidelijk in de opbrengst van de producten tot het bedrijf zouden terugkeeren. Ook zonder bedrijvenwet zou zulk een handeling mogelijk zijn geweest, en het heeft in de bedoeling gelegen daartoe over te gaan bij de kolenmijnen, doch de Gouvernements-accountantsdienst verzette zich daartegen. In de jaarverslagen dier mijnen vond men gedurende eenige jaren twee balansen, één waarin zulke extra-afschrijvingen waren aangebracht, en één waarin alleen normale afschrijvingen uitsluitend op basis van den technischen levensduur werden toegepast. Later liet men de eerstbedoelde balansen weg en bleven de extra-afschrijvingen rusten, blijkbaar in afwachting van het in werking treden van de Bedrijvenwet, die intusschen werd ontworpen.

Hier geschiedde dus datgeen, waarvoor de ontwerpers van de Bedrijvenwet zoo ernstig waarschuwden in het bovenaangehaalde deel der algemeene beschouwingen van de Memorie van Toelichting. De bedrijfsoverschotten werden te hoog, of de verliezen te laag opgenomen, „ten koste van een latent verbruik van kapitaal", of anders uitgedrukt, de balansen werden geflatteerd, doordat eene aanzienlijke vermindering van de werkelijke waarde der bezittingen voor het bedrijf niet aanstonds tot uitdrukking werd gebracht, doch verdeeld werd over een groot aantal jaren in de toekomst. Om te voldoen aan het voorschrift der bedrijvenwet, dat de openingsbalans juist zoo moet worden opgesteld, als het geval zou zijn geweest, indien die wet van den beginne af aan op het bedrijf toegepast was, zal het derhalve noodig zijn de extra-afschrijvingen alsnog te doen plaats vinden.

Desondanks blijft de Gouvernements-accountantsdienst zich daartegen verzetten. Althans het Hoofd van dien dienst de Heer

W. DE VRIES Gzn. heeft in eene lezing voor het Kon. Instituut v. Ingenieurs in den Haag [1]) van zijn bezwaar tegen extra-afschrijvingen doen blijken en behandelt het vraagstuk nogmaals uitvoerig in een artikel, dat opgenomen is in „De Ingenieur" van 1930 No. 15. Bl. T. 47. De bezwaren van den Heer DE VRIES vloeien rechtstreeks voort uit de opvatting, die hij van het begrip afschrijving heeft, en die uit de volgende zinsnede blijkt: „Afschrijven is voor mij een verdeeling van het aan een object ten koste gelegde kapitaal over den nuttigen gebruiksduur van dat object voor het bedrijf". Elk afschrijven boven hetgeen uit dien hoofde noodzakelijk is, noemt de schrijver in wezen reserveeren. Dit „reserveeren behoort tot de taak der Regeering, wijl die jaarlijks zal hebben te beslissen op welke wijze de inkomsten van den Lande, waartoe de netto-winsten der bedrijven behooren, zullen worden besteed". Verder veronderstellende, dat er een flink bedrijfsoverschot zou zijn, en dat de leider van het bedrijf geneigd zou zijn een deel daarvan voor reserve-vorming ten behoeve van het bedrijf aan te wenden, zegt de Heer DE VRIES, dat de Regeering zich bij het beoordeelen van de bestemming van het overschot door de neiging tot reserve-vorming niet te zeer mag laten beïnvloeden, doch alleen rekening behoort te houden met de vraag, welke uitgaven het meest in het belang van het Land zijn, zoodat het mogelijk is, dat er de voorkeur aan gegeven wordt bepaalde uitgaven in het belang der Volksgezondheid te doen, instede van het kapitaal eener minder rendabele Landsonderneming te verminderen.

De definitie voor afschrijven waarvan de Heer DE VRIES uitgaat, nl. het verdeelen van de aanschaffingswaarde over den nuttigen gebruiksduur leidt al dadelijk tot moeilijkheden als men te doen krijgt met het geval, dat eene bezitting door welke oorzaak dan ook haar waarde voor het bedrijf plotseling verliest. Dan wil de Heer DE VRIES ook inderdaad zulk een actief geheel afschrijven. Dit is dus, vergeleken bij de gewone percentsgewijze jaarlijksche afschrijving, reeds als een extra-afschrijving aan te merken. Vervangt men in een bedrijf de stoomdrijfkracht door electriciteit, en brengt een stoomketel, die ƒ 10.000.— gekost heeft en voor ƒ 8.000.— te boek staat nog ƒ 2.000.— op, dat wordt het verschil

1) Verslag in „De Ingenieur" van 1929, No. 9. bl. T. 41.

van ƒ 6.000.— ineens afgeschreven. Handhaaft men echter de stoominstallatie, doch de aanschaffingsprijs der ketels daalt tot ƒ 5.000.—, zoodat de bedrijfswaarde nog minder [1]), dus bijv. ƒ 4.000.— bedraagt, dan blijft volgens dat systeem de ketel voor ƒ 8.000.— op de balans paraisseeren.

Het is duidelijk, dat daartegen, indien het enkele objecten van niet zeer grooten omvang betreft, geen ernstig bezwaar bestaat. Indien echter de boekwaarde van het geheel bedrijf op die wijze een paar millioenen hooger blijft dan de bedrijfswaarde, dan geeft zulk een balans een sterk geflatteerden indruk van het bedrijf. De oorzaak ligt in het streng vasthouden aan den bedrijfswaardigen levensduur als eenige maatstaf voor de afschrijving. In werkelijkheid is de omschrijving van den Heer DE VRIES niet een definitie voor afschrijving, doch eene *methode* om onder normale omstandigheden de afschrijving te *berekenen*.

Dat men onder afschrijving nog iets anders mag verstaan dan een verdeelen van de waarde over den levensduur, moge blijken uit enkele artikelen, die door de hoogleeraren in de bedrijfsleer VOLMER en POLAK daarover werden geschreven. In „De Naamlooze Vennootschap" van 15 November 1928 No. 8 Blz. 225 schrijft Prof. VOLMER:

„De afschrijving kan zoowel zijn:

a. „eene wijze van waardebepaling van een gegeven deel van „het kapitaal.

b. „Een wijze van verdeeling van de kosten van aanschaffing „van eenig object over meerdere jaren.

c. „De vaststelling van den prijs van den dienst, die een gegeven „deel van het vermogen op een gegeven moment of over een „bepaalde periode bewees in het productie- of distributiepro-„ces.

d. „Als dat zij verband houdt met de financiering der onderne-„ming."

Prof. POLAK hield een referaat over afschrijvingen op het Internationaal Congres voor Accountancy te New-York [1]), hij behandelde daarbij in het bijzonder de afschrijving bij veranderlijke conjunctuur en zeide in dat verband o.a.:

---

1) De bedrijfswaarde kan in elk geval nooit hooger zijn dan de vervangingswaarde.

„De hooge aanschaffingsprijs van het werktuig wordt door de „producenten, die weten, dat prijsstijgingen gewoonlijk na eenigen „tijd door dalingen worden gevolgd, vooral aan de eerste jaar-„prestaties toegerekend, d.w.z. men beschouwt de „meerkosten" „van het werktuig als de contante waarde van een beperkt aantal „extra-opbrengsten."

Ook deze hoogleeraar geeft een viertal opvattingen omtrent afschrijving, die men namelijk kan beschouwen als:

1. „Een storting in een fonds ter vervanging van het activum op „het oogenblik, dat het buiten gebruik wordt gesteld.
2. „De waarde van het voor een productieproces aan te wenden „of aangewende productievermogen.
3. „De kosten van aanschaffing van het aangewende productie-„vermogen.
4. „De vermindering der balanswaarde van het duurzame pro-„ductiemiddel."

En tenslotte neemt in „De Naamlooze Vennootschap" van 15 Februari 1930 No. 11, Bl. 321, Prof. VOLMER stelling tegen de „normale afschrijvingspercenten" zooals die in Duitschland veelal worden aanbevolen. De hoogleeraar toont aan de hand van voorbeelden van werktuigmachines aan, dat men in tegenstelling met den vrij stabielen toestand van vóór 1914, thans rekening moet houden met de verdubbeling der aanschaffingsprijzen, de verhooging van de capaciteit, en den blijvenden prikkel tot verbetering der machines. Ter verificatie van de boekwaarde met de momenteele bedrijfswaarde acht hij daarom taxatie weer meer dan ooit noodig, en komt o.a. tot de conclusie, dat periodieke herziening van de balanswaarde noodig is, onverschillig welke methode men overigens voor de gewone afschrijvingen volgt.

Aanvaardt men het meer samengestelde begrip van afschrijving dat deze bij uitstek deskundige schrijvers ontwikkelen, dan mag men niet meer zeggen, dat elke extra-afschrijving in wezen met reserve-vorming gelijk staat, en zal men moeten erkennen, dat het achterwege laten daarvan hierop neerkomt, dat men gedurende een reeks van jaren de waarde der activa voor het bedrijf in de balans flatteert, dat men de bedrijfsoverschotten in de jaren van

---

1) „De Naamlooze Vennootschap" van 15 September 1929, No. 6, bl. 161.

hoogconjunctuur te hoog voorstelt, en in de latere jaren die resultaten die dan meestal toch al wel minder rooskleurig zijn, nog ongunstiger voorstelt, dan ze zouden behooren te zijn.

Dit brengt het gevaar mede, dat men, de fout willende herstellen, in een voor het bedrijf minder gunstige periode de schijn op zich laadt, de ongunstige bedrijfsuitkomsten kunstmatig te willen wegwerken. Inderdaad bestaat de verleiding om in zulk een geval flink het mes erin te zetten, en als er dan toch een paar millioen extra moet worden afgeschreven op een paar ton meer niet te kijken. Het moet de vrees voor dergelijk misbruik zijn geweest, die den vroegeren president-directeur van de Javasche Bank, Mr. TRIP, blijkens een artikel in „In- en Uitvoer" van 7 Februari 1927, dat door den Heer DE VRIES in „De Ingenieur" wordt aangehaald, tot een tegenstander van extra-afschrijving maakte.

Althans de argumentatie van den Heer TRIP gaat voornamelijk tegen zoodanig misbruik, en men kan zich toch moeilijk voorstellen, dat de ex-president van de Javasche Bank een voorstander zou zijn van een wijze van balansopstelling, die een te gunstig beeld van den stand van zaken geeft en bovendien een ongewenschte vergrooting van de discontinuïteit in de bedrijfsuitkomsten, die leidt tot grootere inkomsten uit de bedrijven in tijden van voorspoed en kleinere overschotten of verliezen in tijden dat de overige middelen ook reeds onvoldoende vloeien.

Indrukken en ervaringen in Engelsch-Indië op het eind van 1929 [1])

door

Dr. H. KRAEMER.

Wanneer ik hedenavond tot U zal spreken over „indrukken en ervaringen in Engelsch-Indië op het eind van 1929", gevoel ik behoefte vooraf twee opmerkingen te maken.

In de allereerste plaats de opmerking, dat wij bij de bespreking van een land als Britsch-Indië altijd ten zeerste moeten bedenken, dat wij het niet zonder meer kunnen vergelijken met Nederlandsch-Indië. Deze gedachte was mij niet vreemd, toen ik Britsch-Indië betrad, maar toch heeft het bezoek aan Engelsch-Indië mij er weer ten diepste van overtuigd, dat het zulk een bijzonder land is en dat het zulk een bijzondere plaats inneemt.

Al aanstonds verschilt Britsch-Indië van Nederlandsch-Indië hierin, dat het een cultureelen achtergrond heeft van wereldhistorische grootte, die men — zelfs niet met alle genegenheid voor Nederlandsch-Indië — aan dat land niet kan toekennen. In de tweede plaats — en dat dunkt mij van zeer groot gewicht voor de geheele ontwikkeling van Britsch-Indië in de plaats 130 jaar — is het een land met een sterk en eeuwenoud historisch besef en met een grootsch politiek verleden.

Ik zeg dit alleen om U duidelijk te maken, dat wij dus, in weerwil van de punten van overeenkomst, die ongetwijfeld zouden zijn op te merken, in Britsch-Indië staan voor een situatie van oneindig grootscher structuur dan wij hier in onze eigen gewesten kennen.

De tweede opmerking, die ik wil laten voorafgaan is, dat wan-

1) Voordracht gehouden op 14 Mei 1930 te Weltevreden voor de Vereeniging tot Studie van Koloniaal Maatschappelijke vraagstukken, stenografisch verslag van de Heeren C. de SMALEN en J. A. SCHNAAR.

neer ik hier spreek, mijn bedoeling is, U als het ware fotografieën te laten zien van indrukken en ervaringen, die ik ten aanzien van de voornaamste gebeurtenissen op politiek gebied in Britsch-Indië van begin November 1929 tot eind Januari 1930 heb opgedaan. Over de latere gebeurtenissen kan ik niet uit persoonlijke ervaring spreken. Mijn bedoeling is U de stemming in Britsch-Indië in den tijd, dien ik er geweest ben, weer te geven en die stemming van commentaar te voorzien. Ik gevoel echter behoefte U er op te wijzen, dat dit commentaar meermalen van zeer persoonlijken aard zal zijn.

Toen ik in India aankwam, was er juist iets groots gebeurd. De proclamatie van den Onderkoning na zijn terugkomst uit Engeland was juist verschenen. En toen bleek mij, dat dit een feit van groote beteekenis was, omdat de politieke stemming en de politieke verhoudingen in Britsch-Indië de laatste jaren onder invloed hadden gestaan van twee gebeurtenissen. In de eerste plaats van de instelling en uitzending van de SIMON-commissie en in de tweede plaats van een steeds groeiend wantrouwen in de oprechtheid van de Britsche politiek ten opzichte van Britsch-Indië. Deze beide omstandigheden hadden de spanning steeds doen groeien.

Ik behoef slechts kort aan te duiden, waarom dat zoo was, omdat het U, naar ik vertrouw, bekend is. De SIMON-commissie had groote verontwaardiging gewekt, omdat ze alleen uit Engelsche leden was samengesteld en is veel volledíger, naar ik meen te moeten constateeren, geboycot dan wel in officieele en niet-officieele berichten is toegegeven. Het heeft mij bijv. getroffen in het bekende „Report on the material and moral progress of India", dat elk jaar aan het Britsche Parlement wordt aangeboden, dat alle pogingen worden aangewend om de komst van de SIMON-commissie als een volledig succes voor te stellen. Ik geloof, dat dit zeer overdreven is en dat de boycot vrij algemeen was.

Het wantrouwen in de oprechtheid van de Engelsche politiek was ontstaan, doordat men telkens allerlei verklaringen had moeten aanhooren, waardoor het gevoel was opgekomen, dat men zooveel mogelijk restricties wilde aanbrengen op vroegere beloften.

Zooals mij werd medegedeeld door velen, die van harte meeleven in den toestand van Britsch-Indië, was de spanning in October van het vorig jaar bijna ondragelijk geworden, zoodat iedereen

mij, toen ik 11 November j.l. in Bombay aan land stapte, — dat was dus slechts eenige dagen na de publicatie van de proclamatie van den Onderkoning — vreugdevol begroette en zei, dat het niet was in te denken, welk een groote opluchting die proclamatie gegeven had. Ik heb mij zelf toen onmiddellijk deze vraag voorgelegd: Waar kwam die groote ontspanning vandaan? Waarom was de spanning tengevolge van de SIMON-commissie zoo groot geworden?

Na vele besprekingen, die ik met vooraanstaande mannen in Britsch-Indië heb mogen voeren en na veel geluisterd te hebben op vergaderingen en congressen, heb ik, voor mijn gevoel, kunnen vaststellen, dat het in wezen een kwestie was van een algemeen gekwetst gevoel van nationale eigenwaarde, hetwelk tot het groote unanieme verzet en tot de unanieme verontwaardiging en spanning had geleid.

Het komt mij voor, dat dit een zeer belangrijk moment is in de ontwikkeling van de politieke gevoelens, zoowel als van den politieken toestand in Britsch-Indië.

Voor zoover ik zien kan, is dit gevoel in dezen sterken vorm pas in de laatste 10, 12 jaar gegroeid en tot een bewuste macht geworden. Juist omdat het tot een bewuste en groote macht is geworden, zal het echter ook een factor zijn, die steeds meer bepalend inwerkt op de ontwikkeling der gebeurtenissen. Vroeger was dat heel anders. Ik wil daarvoor eenige perioden aangeven en zal trachten die in eenige woorden te kenschetsen.

Als wij de aanraking der Engelschen met dit groote land overzien, dan is het treffend, dat na de eerste verwarring, die natuurlijk gevolgd is op de Britsche occupatie in het laatst van de 18e eeuw en in het begin van de 19e eeuw, er een tijdlang een stemming is geweest van eigenlijk verwonderlijke waardeering voor de komst, de aanwezigheid en den invloed van de Engelschen.

Dat heeft mij nog weder bijzonder getroffen in de biografie, die ik eenigen tijd geleden las van de hand van den welbekenden C. F. ANDREWS over een der vooraanstaande sheichs van Delhi, die in zijn jeugd de Mutiny van 1858 had medegemaakt en tot zijn twintigste jaar de tijden vóór deze gebeurtenis had gekend, en uit de verhalen van zijn familie nauwkeurig kon beschrijven. Hoewel men de Engelschen toen een exotisch en zelfs wel een onaangenaam verschijnsel vond, was er toch een algemeene stemming van waar-

deering voor hetgeen de Engelschen deden en voor hetgeen zij brachten. Men vatte die waardeering wel samen in den bekenden term, dat sedert de komst der Engelschen en de consolidatie van hun gezag zich de „English Peace" in India gevestigd had. Die waardeering komt, dunkt mij, ook uit in de Indische schrijvers — zoowel Hindoesche als Mohamedaansche — van die generatie, welke geestdriftige biografieën hebben geschreven over Koningin Victoria als symbool van het Britsch imperium, waartoe zij van harte wenschten te behooren.

Deze houding is veranderd door de Mutiny en ook door hetgeen de Mutiny heeft voortgebracht. Door den opstand van 1858, die het Britsche gezag op zijn grondvesten heeft doen schudden, is een groote verwijdering gekomen, een verwijdering, waarvoor — als ik het wel heb — eigenlijk eerst nu de oogen geopend worden. De Engelsche geschiedschrijvers hebben langen tijd geleefd in een absoluut romantische opvatting van de Mutiny en ieder, die Britsch-Indië bereisd heeft, zal getroffen zijn door de liefde, waarmede de Engelschen de herinnering aan de Mutiny koesteren, op een wijze, die m.i. op het oogenblik ten diepste beleedigend is voor de leden van het Britsch-Indische volk zelf. De Engelschen hebben echter steeds in de romantische opvatting geleefd, dat bij de Mutiny door het Engelsche leger — en dat is voor een deel onwedersprekelijk waar — wonderen van dapperheid zijn verricht en dat het daarom een eere-episode is in de geschiedenis van Engeland.

Aan hun oogen is echter voorbij gegaan, dat zich van toen af heeft voltrokken een diepe scheiding tusschen de Engelschen en de Indiërs, dat toen de groote kloof ontstaan is, waarop o.m. de bekende schrijver VALENTINE CHIROL meermalen gewezen heeft; n.l. dat zich toen langzamerhand onder de ontwikkelden, welke Engeland bezig was te vormen aan de gestichte colleges en universiteiten, een tendens heeft ontwikkeld om zich — in weerwil van de dankbaarheid voor de genoten intellectueele gaven — toch innerlijk van Engeland af te wenden. Ook in Engeland begint dat inzicht door te breken, doordat in de laatste jaren daar boeken verschijnen als dat van Thompson „The other side of the medal". Dat is de periode van verwijdering en van de rassenkloof, die het sterkst tot bewustzijn kwam in de beroemde — of misschien beter gezegd beruchte— Ilbert-Bill agitatie.

Daarna heeft men in de ontwikkeling van de bewustwording der Britsch-Indiërs ten aanzien van de aanwezigheid van het Britsche gezag de periode gehad, die men zou kunnen karakteriseeren met het woord „zelf-assertie". Ik bedoel daarmede de periode, die ongeveer in het begin van onze eeuw aanving, toen zich met de ontwikkeling van de nationalistische gevoelens een hevige godsdienstige reactie verbond, een teruggrijpen op eigen cultuur, op eigen verleden en vooral op eigen godsdienst, dat in scherpe tegenstelling stond tot wat juist vroeger onder de ontwikkelde klassen te zien was, die n.l. met overgroote geestdrift de Westersche beschaving hadden aanvaard, of onverschillig dan wel scherp critisch stonden tegenover hun eigen godsdienstige of sociale wereld.

Met den aanvang van de bedoelde periode van zelf-assertie, is de situatie anders geworden, is er een periode gekomen, die, naar ons inzicht natuurlijk, in vele opzichten zeer ongezonde bijmengsels had. Het was nl. een periode van groote zelfverheerlijking.

Op die periode is de periode gevolgd, waarover ik het eerst had en die voor mij de diepste verklaring biedt voor de spanning, die door de SIMON-commissie is ontstaan, nl. de periode van de ontwikkeling van het gevoel van nationale eigenwaarde, waarvan men bewust gebruik ging maken en op grond waarvan men bewust ging ageeren. Wil men de redenen daarvoor opsommen, dan zie ik de voornaamste daarvan hierin, dat Britsch-Indië in besef van de waarde en beteekenis van zichzelf in de allereerste plaats gegroeid is door de deelname aan den oorlog. Het is dunkt mij een verbazingwekkend verschijnsel en toch ook wel een bewijs, hoe Engeland tot op zekere hoogte erin geslaagd is een sentimentsband met zichzelf te scheppen door zijn aanwezigheid en zijn werk in Britsch-Indië, dat in het begin van den oorlog er zulke loyale en hartelijke medewerking in vele opzichten van Britsch-Indische zijde was. Dat al dadelijk verschillende stappen werden gedaan, die groote opofferingen, zoowel van menschenlevens als van geld aan India hebben gekost, stappen, die naar ik meen te hebben mogen opmerken, in het algemeen met groote overtuiging zijn gedaan uit de oprechte gedachte, dat men hiermede een groote zaak diende, en die misschien nog altijd het best te karakteriseeren zijn door een houding als een groot man als GANDHI steeds heeft aangenomen tot het jaar

1918, nl., dat hij in de aanwezigheid van het Britsche gezag in India en in de gebondenheid van India aan Engeland, een providentiëele beschikking zag, die hij van harte aanvaardde.

Een andere oorzaak, dat Britsch-Indië zich meer bewust is geworden en meer gevoel van eigenwaarde heeft gekregen, is dat het, als gevolg van den oorlog, ook vertegenwoordiging heeft gekregen in internationale lichamen als den Volkenbond, waardoor het steeds meer naar buiten is gaan kijken. Dit is een punt, dat mij juist bijzonder heeft getroffen en dat ik, waar ik bezig ben een fotografische weergave, voor zoover mogelijk, te geven van hetgeen ik in mijn geest heb opgenomen, in het bijzonder naar voren wil brengen. Hiermede hangt nl. samen de eigenaardige reactie op het beruchte en bekende boek van Miss MAYO „Mother India".

Dat boek heeft in India veel meer gevolgen gehad dan alleen een verontwaardigd afwijzen. Het wordt nog verontwaardigd afgewezen, maar dat men het krachtdadig heeft afgewezen, is, geloof ik, niet slechts, omdat Miss MAYO in verschillende opzichten tactische fouten heeft begaan, maar ook wel degelijk, omdat het Britsch-Indische volk voor zoover het bewust leeft, veel dieper bewust is geworden van zijn eigenwaarde en van zijn positie in de wereld en veel ijverzuchtiger is op het oordeel van de wereld over India. Ik zou bijna de stelling durven verdedigen, dat Miss MAYO, in weerwil van alle critiek, die over haar boek is uitgestort, en in weerwil van de veelsoortige weerleggingen, die er op geschreven zijn, op het oogenblik een invloedrijke macht in Britsch-Indië is. Ik wil daarvoor slechts als voorbeeld noemen, dat op een morgen te Lahore op het Nationale Sociale Congres, dat tegelijkertijd met het Natiaonale Congres gehouden werd, 9 resoluties werden voorgesteld, waarvan er 7 betrekking hadden op den toestand van vrouwen en kinderen. Het is opvallend, hoe, sedert haar boek verscheen, het lot van de vrouwen en de kinderen op den voorgrond staat in de openbare discussies; hoe ieder zich beijvert in de wetgevende vergaderingen voorstellen tot verbetering van dien toestand te doen. Ik heb zelfs persoonlijk de overtuiging — maar ik herhaal, ik spreek zeer persoonlijk — dat de bekende SARDA-Act. van verleden jaar September, die maandenlang in het middelpunt der belangstelling heeft gestaan, en waarvan het doel is de leeftijdsgrens voor het huwelijk te verhoogen, een uitvloeisel is van

het boek van Miss MAYO. Dit alles hangt samen met het diepere, meer bewuste gevoel van eigenwaarde, waardoor men er ten zeerste op gesteld is, dat de publieke opinie — en meer in het bijzonder die van Amerika — ten opzichte van India gunstig is. Het heeft mij in gesprekken met voorstaande Britsch-Indiërs sterk getroffen, dat hun een gunstige beoordeeling van Britsch-Indië, van zijn cultuur, zijn leven en zijn optreden, veel waard is en dat op het oogenblik de behoefte, om een goede beoordeeling van Amerika te verkrijgen, de houding ten opzichte van vele vraagstukken bepaalt. Daarom juist is men op het oogenblik zoo gevoelig voor de critiek in het boek, die in stilte meer wordt onderschreven dan men wel denkt.

Dat is dus het eerste punt, dat ik sterk naar voren zou willen brengen als hetgeen mij getroffen heeft, nl. dat het bewuste gevoel van eigenwaarde zulk een groote en bewuste macht is geworden in het leven van Britsch-Indië.

Na dit gezegd te hebben met als achtergrond de zending en het werk van de SIMON-commissie en het algemeen wantrouwen in de oprechtheid van de Engelsche politiek, ga ik over tot een tweede punt, dat de laatste maanden van het vorige jaar de politieke atmosfeer in Britsch-Indië vervuld heeft, nl. de verklaring van den Onderkoning.

Zooals ik reeds gezegd heb, bracht deze verklaring een gevoel van opluchting bij alle groepen zonder eenige uitzondering. Ieder gevoelde, dat het hoogst noodzakelijk was, dat er klaarheid kwam, dat er een weg gevonden werd om Engelschen en Indiërs weer tot elkaar te brengen, om weer tot samenwerking te kunnen geraken. Er was in die eerste dagen dan ook een stemming van groot optimisme en groote verwachtingen, zoo groot, dat een buitenstaander zooals ik, die dat niet zoo onmiddellijk kon beoordeelen, onwillekeurig het gevoel moest krijgen: dat optimisme is te groot. Dat bleek ook wel het geval te zijn, want het werd mij al spoedig duidelijk, dat in weerwil van die opluchting en de verklaringen, die er onmiddellijk op gevolgd zijn van den kant der verschillende groepen in Britsch-Indië — het bekende Delhi-manifest van den kant der Congressleiders en ook de verklaring van Europeesche zijde, waarbij het opvallend was te zien, hoe kalm, zelfbewust en hoog men zich, ook van Europeesche zijde in Britsch-Indië in deze

belangrijke zaak gedroeg — de zaak toch niet geheel in orde was.

The European Association gaf onmiddellijk een verklaring in het licht, waarbij ze duidelijk uitsprak, dat de onomwonden uitspraak van den Onderkoning, dat Dominion Status en niets minder bedoeld was, zeker niet met haar wenschen strookte, maar zij toch volkomen instemde met de opvatting, dat deze stap noodzakelijk was en zij daarom ook volkomen bereid was, achter den Onderkoning te gaan staan. Toch bleek mij uit gesprekken, dat nog veel ondergrondsch wantrouwen bleef bestaan. Dat bleek mij al in het eerste uur, dat ik in India was aangekomen, nl. toen ik het voorrecht had — ik bepaal mij er expres zooveel mogelijk toe mijn persoonlijke indrukken weer te geven, omdat ik van de meesten Uwer vertrouw, dat de algemeene gang van zaken U evengoed bekend is als mij — in aanraking te komen met een van de meest bekende en knapste Indische economen, dien ik onmiddellijk de vraag stelde, wat hij van den toestand dacht, nu iedereen zoo opgelucht bleek. Hij gaf mij toen dit eigenaardige antwoord, wat mij des te meer trof, omdat ik wist, dat dit een man was van zeer vreedzame opvattingen, althans van een zeer vreedzame tendenz in zijn eigen natuur en streven: „de Engelsche Regeering zal, wanneer het haar noodzakelijk blijkt, zoover mogelijk gaan in het toekennen van politieke rechten, maar zij zal wel zorgen, dat zij den economischen greep op India behoudt". Daaruit bleek mij, welk diep ondergrondsch wantrouwen er toch nog was blijven bestaan. Dat wantrouwen heeft zich later ook nog in allerlei besprekingen bevestigd in weerwil van de eveneens oprechte vreugde, dat men weer op grond van de verklaring van den Onderkoning de gelegenheid had tot elkaar te komen en met elkaar den toestand te bespreken en constructieve plannen te bedenken.

Nu geloof ik — dit even terzijde — dat hiertoe ten zeerste bijdroeg de buitengewoon sterke positie, die Lord Irwin persoonlijk in Britsch-Indië heeft. Bij iedereen, zoowel Britsch-Indiërs als Engelschen, bestaat de diepste overtuiging, ten aanzien van de zuiverheid van bedoelingen van Lord IRWIN, en als het nog noodig was, dan heb ik althans in Britsch-Indië weer geleerd, dat in de koloniale politiek niets invloedrijker is dan zuiverheid van bedoelingen, welke ook gedemonstreerd moet worden, juist omdat men in de

koloniale politiek altijd strijden moet tegen een ontzaglijk dikken muur van wantrouwen.

Bij mij heeft zich dan ook de overtuiging nogmaals bevestigd, dat de moreele overwegingen, de moreele factoren, van de grootste beteekenis zijn bij de ontknooping van de moeilijke koloniale verhoudingen.

Men zag dan ook al spoedig na de eerste ontspanning, dat zich wolkjes aan den hemel begonnen te vertoonen. De stemmen in de pers werden aarzelend. Men begon tegen zich zelf te zeggen: hebben wij ons niet laten overrompelen, met andere woorden, het diep ingewortelde wantrouwen kwam vanzelf weer boven.

En toen is daarbij gekomen — wat U allen bekend is, maar wat ik even moet releveeren — het bekende debat in het Britsche parlement. Dat debat heeft de geheele situatie veranderd. Het debat heeft de Engelsche regeering aanleiding gegeven om de verklaring — in elk geval voor vele partijen in Engeland — zoo onschuldig mogelijk te maken. En dat was juist, gezien de situatie van groote spanning, die er nu eenmaal in Britsch-Indië geweest was en die door de verklaring van den Onderkoning zoo gelukkig tot een oplossing was gebracht, het fataalste, wat gebeuren kon. Want wat had moeten gebeuren is, dat men ronduit verklaard had, dat men wel degelijk voornemens was nieuwe wegen te bewandelen, ook al kon men zich dan beroepen op de verklaring van 1917, waarin eigenlijk reeds hetzelfde werd uitgesproken. Er bestond nu juist ten diepste de behoefte duidelijk te zeggen, dat daarmede ten volle ernst werd gemaakt en dat zeer essentieele veranderingen tot stand zouden komen.

Dat is echter niet geschied, maar — zooals ik reeds zeide — op alle mogelijke manieren is wel getracht de verklaring zoo onschuldig mogelijk voor te stellen ter wille van de verhoudingen in de Engelsche politiek. En dat heeft de Britsch-Indische politiek geheel en al omgekeerd. Dat kwam reeds duidelijk uit in de behoefte, die er van de zijde van het National Congress bestond, om in Allahabad een tweede conferentie te houden om te overwegen, of men wel kon handhaven het Delhimanifest, waarbij men zich bereid had verklaard onder zekere voorwaarden op de proclamatie van den Onderkoning in te gaan.

Het resultaat van het congres in Allahabad is duidelijk. De cou-

rantenberichten waren zoo onzeker, dat men er onmiddellijk uit kan afleiden, dat er in den boezem van de leiders groote strijd heerschte, dat de elementen, die het contact radicaal wilden verbreken de overhand hadden en dat het alleen het persoonlijk overwicht van GANDHI geweest is, dat maakte, dat men het conflict wilde uitstellen tot het congres in de Kersdagen te Lahore.

Hoe is het mogelijk geweest, dat de meening in Congreskringen, waar men toch eerst — al was het dan met eenige zware voorwaarden, o.a. dat de Engelsche regeering aan alle politieke gevangenen amnestie moest verleenen — wel op de verklaring van den Onderkoning wilde ingaan, zich zoo snel gewijzigd heeft? Persoonlijk meen ik weder te moeten zeggen, dat de besprekingen te Lahore alleen maar een openbaring zijn geweest van wat de werkelijke leidende krachen in het Indische National Congress op het oogenblik zijn.

Er zijn eigenlijk twee leidende krachten, die een geheel ander karakter aan het Congress hebben gegeven dan het vroeger had. Dat zijn in de allereerste plaats de jongeren, de studenten, de jeugdbeweging, die op het oogenblik in het politieke leven een zeer vooraanstaande en nooit zoo machtig gekende plaats inneemt in Britsch-Indië en in de tweede plaats, als ik ze zoo kort mag samenvatten, de anti-imperialistische en socialistische elementen, die eigenlijk hun vertegenwoordiging vinden in den eenen persoon van PANDIT JAWAHARLAL NEHRU, den zoon van MOTILAL NEHRU, die zoowel een jeugdleider is als de woordvoerder van den strijd tegen imperialisme en tegen de maatschappelijke orde, zooals ze nu bestaat, en die door zijn bezoek aan Moskou daartoe ook de noodige inzichten bekomen heeft. Het kenmerkende, waarop ik persoonlijk de aandacht zou willen vestigen, als iets wat weer een geheel nieuw verschijnsel is in de ontwikkeling der toestanden in Britsch-Indië en dat waarschijnlijk in de toekomst een nog veel grootere beteekenis zal krijgen, is, dat deze beide bepalende machten, die in het Congress een sterke stem hebben, sterk a-religieus, of zelfs anti-religieus zijn, iets wat geheel nieuw is in Britsch-Indië. In Britsch-Indië heeft totnogtoe het nationalisme zich altijd sterk geïnspireerd op den godsdienst; dat doet het vanzelf in den Islam, maar dat deed het ook in het Hindoeïsme.

Ik heb zoo straks al even de periode van zelf-assertie genoemd.

Die situatie is nu bezig te veranderen en zulks is voor een land als Britsch-Indië van buitengewoon groote beteekenis. Ik meen dit persoonlijk te moeten zeggen. Britsch-Indië was vóór mijn reis daarheen, mij alleen bekend geworden uit litteratuur en iedereen, die iets daarover heeft gelezen, weet, dat het een land is, dat men op z'n Engelsch noemen kan „religion-ridden". Ofschoon zelf een man van sterke godsdienstige overtuiging, moet ik erkennen, dat ik in Britsch-Indië dikwijls het gevoel heb gehad, dat de godsdienst daar als iets benauwends op mij begon te drukken. Het eigenaardige is, dat nu eindelijk in de jeugdkringen een dergelijk besef begint te ontwaken en dat men juist door den krachtigen stroom van het nationalisme — want ik geloof, dat hiervoor geen andere reden te vinden is dan de ontzaglijke kracht van het nationalisme als sentiment naast de groote aspiratie, die er in de bedoelde kringen aanwezig is om werkelijk een eigen nationaal volksbestaan te hebben — in staat is geweest de jeugd in een geheel andere houding te zetten tegenover het godsdienstig leven, dan men totnutoe had gekend, waardoor men op het oogenblik in die kringen natuurlijk bezig is het kind met het badwater weg te werpen.

Men kan nu in vele jeugdtijdschriften artikelen lezen, die de godsdienst zonder meer veroordeelen als de oorzaak, dat Britsch-Indië achterlijk is en vol schaamte moet staan voor het Forum van de opinie der wereld. Men kan artikelen vinden, waarin — dat zijn er niet enkele, maar vele en dat is iets geheel nieuws — rondweg wordt gezegd: door de eeuwenlange ontwikkeling van het godsdienstig leven en de wijze, waarop het godsdienstig leven in Britsch-Indië zich meester heeft gemaakt van alle levensuitingen, is godsdienst geworden tot een kweekplaats van ondeugd en verwording.

Ik leg hierop den nadruk, omdat ik het even wil leggen naast de feiten, die wij sedert eenige tientallen jaren, sedert het begin van deze eeuw in India hebben gekend, namelijk, dat waar in nationalistische kringen zelfs de afzichtelijkste vormen van het Hindoeïsme met overtuiging werden verdedigd, men hier het tegendeel ziet, daarop berusten dat in Britsch-Indië bezig is zich iets nieuws een weg te banen, een nieuw gevoel van eigenwaarde en een zich bewust confronteeren met, wat ik kortheidshalve noem, de wereldopinie.

Door het groeiend wantrouwen, waarover wij zooeven spraken, door den indruk van de debatten in het Engelsche parlement, is het congres in Lahore, zooals het verloopen is, mogelijk geworden. Daarom wil ik nu om bij dit beeld te blijven eenige fotografieën maken — van het congres, omdat ik het voorrecht heb gehad het voor een belangrijk gedeelte mede te maken. Van het groote, het eigenlijke congres, heb ik alleen de eerste vergadering bijgewoond, maar, zooals ieder Britsch-Indiër niet moede was te verzekeren: dat was het alleronbelangrijkste. Dat was een nationale vertooning, die men noodig heeft, maar de gebeurtenissen spelen zich af in de 6 voordagen in het „subjects comittee", waarin de afgevaardigden bij elkaar komen om alle resoluties te nemen, die aan het congres zullen worden voorgelegd en daar over het algemeen aangenomen worden. En daar was weder waar te nemen — en daarom is het zoo bijzonder moeilijk op het oogenblik een helder beeld te geven van den toestand in Britsch-Indië — hoe ontzaglijk tegenstrijdig het leven in Britsch-Indië op het oogenblik is.

De figuur van GANDHI domineerde het congres en toch zou ik durven zeggen, in werkelijkheid domineerende GANDHI het congres toch niet. GANDHI werd, naar mijn overtuiging, op het congres meer geschoven, dan dat hij schoof. Het was zoo nu en dan — het is een sterk woord om het te zeggen, maar het heeft op mij steeds dien indruk gemaakt — bijna ijzingwekkend om GANDHI, den apostel der geweldloosheid en der liefde te zien. Er zit in dezen man zulk een moed tot eenzijdigheid, tot het doorgaan op één idee ten koste van alles, dat er eigenlijk, wanneer hij sprak, voor mijn gevoel zoo nu en dan niet sprak een mensch, maar een natuurkracht. Het was ook opvallend, dat hij op dat congres, waarin zijn voorstellen van alle zijden werden aangevallen — ook al deed men het met alle betuigingen van eerbied — want hij heeft nu eenmaal een grooten invloed, al kan men zeggen, dat hij niet meer *de* leider van India is — geen enkel oogenblik een argument naar voren bracht tegen de argumenten, die tegen zijn resoluties werden aangevoerd. Het eenige, wat hij telkens zeide, was eigenlijk: wij weten, wat wij doen; volgt ons en vertrouwt ons!

Dat was hetgeen waarop het altijd neerkwam en hetgeen ook gemaakt heeft, dat hij, steunende op dat persoonlijke prestige, nominaal de overwinning behaalde maar in werkelijkheid niet. Per-

soonlijk kreeg ik ten zeerste den indruk — en ik sprak dien ook menigmaal tegen andere menschen, die het congres bijwoonden uit —, dat GANDHI niet de leiding had en hij eigenlijk, naar mijn overtuiging de situatie vervalschte, dit laatste natuurlijk dan niet subjectief maar objectief bedoeld. Hij „vervalschte" die situatie omdat uit de stemmingen telkens duidelijk bleek, dat als de resoluties, die hij voorstelde door een ander dan GANDHI zouden zijn voorgesteld, zij alle met bijna algemeene stemmen zouden zijn verworpen. De stemming op het congres bewees — hetgeen ook uit de voorgeschiedenis van het congres wel degelijk blijkt, — dat de leidende machten in de Congress Party op het oogenblik de jeugdorganisatie en de anti-imperialistische en socialistische groep zijn. Deze gingen verder dan GANDHI wilde gaan en — voor zoover ik dat persoonlijk kan beoordeelen — werd het optreden van GANDHI voor een belangrijk deel beheerscht door deze overweging: ik moet zoover mogelijk gaan om de jeugd en die anti-imperialistische en socialistische groep onder mijn leiding te houden. Het werd telkens openlijk in het congres uitgesproken: wij zullen de resolutie aannemen, dat wij geweldloos ons doel van volledige onafhankelijkheid zullen trachten te bereiken, maar het laat *ons* koud of het geweldloos dan wel met geweld geschiedt, als het maar zoover komt. JAWAHARLAL NEHRU zei het volkomen eerlijk: als wij geen geweld gebruiken en nu voor geweldloosheid pleiten is dat, omdat wij geen kans zien geweld te gebruiken. Wij hebben de middelen niet. Nu lijkt mij het buitengewoon irreëele van de positie van GANDHI, dat hij, terwijl hij een man is, die werkelijk zoo nu en dan inzichten heeft, die van groot begrip getuigen, hier niet inzag, dat hij alleen maar gebruikt werd, dat men zijn beginsel verloochende, en hij zoo nu en dan zelfs ook den eigenaardigen indruk maakte van iemand, die meent, dat allerlei kokende revolutionaire krachten beheerscht kunnen worden door een preek over geweldloosheid.

Voorts moet ik persoonlijk nogmaals zeggen — en daarin ligt voor mij de onklaarheid van den geheelen toestand in Britsch-Indië, ook zelfs nu nog — dat het congres een speculatie was van de meest extreme elementen om op alle mogelijke wijzen door een krachtig, klinkend programma, dat sprak tot het besef van eigenwaarde, te komen tot de vorming van een sterk eenheidsfront. Nu waarschuw ik hier nogmaals, dat ik bezig ben de zaak zeer per-

soonlijk te interpreteeren en wijs er dan verder op, dat men daarom ook met groote voorliefde aankondigde, dat door het veranderen van de zg. congresleuze van „dominion status" in „complete independence" het bekende NEHRU-Report, dat door de All Parties Conference was opgesteld en dat tot basis had het aanvaarden van de Dominion Status, meteen was vervallen. Juist omdat ik het meest onder de Mohammedanen in Britsch-Indië heb verkeerd, durf ik de overtuiging dat dit in staat zou zijn ook de Mohammedanen onder hun vlag te brengen, naïef te noemen.

Zooals bekend, hebben de Mohammedanen — en ook de meesten der sterk nationalistisch voelende Mohammedanen — zich juist van het Congress afgescheiden op grond van het NEHRU-rapport, dat hun te weinig waarborgen bood voor de veiligheid van de belangen der Mohammedaansche gemeenschap in Britsch-Indië. En wie — al is het ook slechts enkele maanden, — heeft mogen aanschouwen, welke diepe tegenstellingen er bestaan tusschen de Hindoes en de Mohammedanen, dien zal het onmiddellijk duidelijk zijn, dat een dergelijke politieke speculatie de diep ingewortelde gevoelens van vrees, die op het oogenblik in de Mohammedaansche gemeenschap leven niet kan veranderen. Er zijn enkele Mohammedanen, die tot de Congresspartij behooren — en zelfs tot de extreme nationalisten, maar wanneer ik kort zou willen karakteriseeren, wat op het oogenblik, in weerwil van de groote verschillen, die onder hen bestaan, de houding van de Mohammedanen ten opzichte van de toekomstige politieke status van Britsch-Indië bepaalt, dan zou ik willen zeggen, dat de Mohammedanen lijden aan een zelfhandhavingskramp. Ik kan er geen beter woord voor vinden, omdat het werkelijk zoo abnormaal krampachtig is. Daarom is het in een discussie onmogelijk normale begrippen aan te voeren zonder dat dadelijk onberedeneerde sentimenten naar voren komen, die niet verder herleid kunnen worden. Ik geloof, dat de zelfhandhavingskramp juist zoo sterk is in de Mohammedaansch wereld, omdat het vooruitzicht bestaat, dat men ernst gaat maken met het invoeren van de Dominionstatus in Britsch-Indië. Want van alle zijden wordt gevoeld, dat dan iedere groep voor zijn eigen belangen heeft op te komen. En de Mohammedaansche wereld in Britsch-Indië — het was mij uit de literatuur reeds bekend, maar de persoonlijke aanraking maakt het zooveel levendiger — leeft werkelijk in een diep

gevoeld besef van zwakte, dat des te dieper en te invretender is, omdat het eigenlijk gecombineerd is met een nooit kunnen vergeten van de vroegere superieure positie, dus met het gevoel van gekwetste superioriteit.

En dat bepaalt, naar mijn gevoelen, in den diepsten grond van de zaak de houding van de Mohammedaansche gemeenschap tegenover de Hindoegemeenschap.

Daarom durfde ik ook te zeggen, dat het congres in vele opzichten een speculatie was, terwijl de belangstellende buitenstaander het gevoel kreeg: met deze speculatie is men bezig het congres als zoodanig in zijn karakter zoo grondig te veranderen, dat het eigenlijk aan de organisatie, aan de uitingskracht van de Britsch-Indische beweging als zoodanig in de toekomst groote schade kan brengen. Ik spreek deze overtuiging uit, omdat ik haar niet in de eerste plaats van mij zelf heb, maar van een zeer vooraanstaand en zeer begaafd congresleider, die niet met den gang van zaken tevreden was. Ik bedoel hiermede dit, dat door den sterken aandrang, die er in het congres van de zijde van de jeugd en de anti-imperialistisch en socialistisch gerichte groepen werd uitgeoefend, alle andere groepen er voorloopig nog bij bleven, in afwachting van hetgeen komen zou, uit het bewustzijn dat men trots alles voorloopig de eenheid nog niet moest verbreken. Tegelijkertijd legde men echter verklaringen af, die in wezen de eenheid van organisatie vernietigden. In het congres zijn zeer verschillende groepen vereenigd, o.m. de twee groepen, die ik reeds genoemd heb. Die hebben nu eigenlijk de overhand en zullen ongetwijfeld een volgend jaar in nog extremer richting gaan. Zij zullen dan het gevaar opleveren, dat het Congress, dat totnogtoe altijd gediend heeft — ook al vertegenwoordigt het in werkelijkheid niet geheel India — als symbool van nationale en nationalistische eenheid, verschrompelt tot een zeer extremistische partij, omdat het dan een groot deel van de Hindoes, die er deel van uitmaken en er leidende posities in hebben bekleed, afschrikt. Een van de belangrijkste groepen daarvan is — en ik moet daaraan ook eenige woorden wijden — de groep van den Hindoe Mahasabha, die onder leiding staat van PANDIT MALAVIYA. Deze trachtte urenlang op het congres de geesten in een andere richting te leiden, maar men voelde al bij het eerste woord, dat hij voor een verloren zaak streed. Wanneer men vele

zijner redevoeringen beluistert en ook hoort hetgeen hij zei in de afzonderlijke conferenties — naast het congres werden niet minder dan 42 aparte conferenties belegd! — voelt men, dat zich in de echt Hindoeïstisch voelende kringen een groote oppositie ontwikkelt tegen de richting, waarin het Congress wilde gaan, omdat de voormannen daarvan tenslotte — en hier spreek ik weer zeer persoonlijk — in weerwil van alle nationalistische tendenzen, het behoud, den bloei en de kracht van het Hindoeïsme hooger stellen dan het nationalistische doel. Zij hebben dat, subjectief misschien alleen voor zichzelf, maar objectief ook zeer zeker voor de buitenwereld, menigmaal verborgen, omdat door hun groote organisatiekracht, door hun bekwaamheid en het feit, dat eigenlijk alleen zij met overtuiging echte Indiërs kunnen zijn en de Mohammedanen toch altijd in den grond van de zaak als indringers worden beschouwd, de Hindoes het monopolie van het integrale nationalisme schijnbaar altijd voor zichzelf kunnen opeischen. Ik meen dus als indruk te hebben kunnen medenemen, dat hun, als gezegd, in het wezen der zaak het Hindoeïsme, de handhaving daarvan in zijn essentiëele trekken en de suprematie van de Hindoegroep in Britsch-Indië, meer ter harte gaat dan de groote nationale eenheidskwestie.

Toch zijn al die groepen op het oogenblik nog vereenigd in het Congress en ik geloof, dat het alleen door het ontstaan van de troebelen, die nu hun gang gaan, is gekomen, dat de interne strijd, die ongetwijfeld zal moeten losbreken, voorloopig nog niet tot uiting kon komen.

Om ten slotte van het congres af te stappen nog slechts één punt, dat ik even wil aanroeren. Als een teeken, dat er veel op het congres gespeculeerd werd om het met een zoo krachtig mogelijk programma te wagen, als een middel om tot een nieuwe eenheid te komen ten einde zoo krachtig mogelijk in de eischen tegenover de Engelsche regeering, die men wantrouwde, te kunnen staan, is het volgende aan te merken.

Het opvallende was, dat de beide andere voornaamste persoonlijkheden in de congresorganisatie van Lahore naast GANDHI, de voorzitter NEHRU en de voorzitter van het congrescomité, Dr. KITCHLEW, een toon aansloegen, die volkomen verschilde met dien van GANDHI. In de allereerste plaats reeds door hun op zijde schui-

ven van elke godsdienstige motiveering en zelfs van elke godsdienstige belangstelling. In de tweede plaats, doordat hun beider redevoeringen zuiver anti-imperialistische en socialistische redevoeringen waren, iets, waarmede GANDHI zich niet in het minst bezighoudt. In het op opvallende wijze telkens gedane hartstochtelijk beroep op GANDHI, dat hij de leider van de beweging zou worden, voelt men, dat de leiders GANDHI noodig hadden als een spits. Men stelde ten zeerste prijs op hem en steunde hem bij zijn resoluties, hoewel men zoo nu en dan niet onduidelijk liet blijken, dat men toch eigenlijk andere resoluties wenschte voor te stellen en daarvoor eer zou wenschen te stemmen.

Daaruit is mijns inziens ook voortgekomen de eigenaardige toestand, die politiek zelfs eenigszins humoristisch aandeed, dat, nadat het congres was afgeloopen, GANDHI zelf in zijn tijdschrift publiceerde, dat hij den weg om de actie te beginnen eigenlijk nog niet wist, maar dat hij was „furiously thinking". Dat maakte op mij den indruk, dat men gevoelde, dat er iets moest gebeuren, maar dat men niet zeker was over het eerste punt, dat moest worden aangegrepen. Achteraf is gebleken — dat valt trouwens buiten de periode, dat ik in Britsch-Indië was — op welk punt men het gedaan heeft. Ik zal niet profeteeren, hoe het zal afloopen met de onlusten en ongeregeldheden, die in Britsch-Indië plaatsgrijpen, maar uit de redenen, die er toe geleid hebben — en die ik wel heb trachten te schetsen — voelt men, dat in weerwil van de toestanden, zooals zij zich op het oogenblik voor ons ontwikkelen, er nog een zeer groote verdeeldheid en onzekerheid heerscht in de gelederen van de partijen zelf. Dat is dunkt mij voor de toekomst — en ook voor de beoordeeling van den huidigen toestand — van groote waarde. Persoonlijk heb ik, toen ik het congres bijwoonde, onmiddellijk de overtuiging gekregen: ook al gaat men tot de daden over, die men aankondigt, het zal niet op een catastrofe uitloopen. Die overtuiging heb ik op het oogenblik nog. Wat mij sterkt in die overtuiging is, dat het in den tijd, dien ik in Britsch-Indië was, daar buitengewoon rustig was. De zelfbewuste wijze, waarop de regeering in Britsch-Indië, — althans in den tijd, dat ik er was, nu kan ik het niet beoordeelen — optrad, kan ik niet anders dan bewonderen. Ik heb zelf gelegenheid gehad de eerste viering van de Independence Day bij te wonen. Dat feest is, zooals men weet,

een instelling van het congres te Lahore. Iederen 26 Januari zal een Independence Day worden gehouden. De onafhankelijkheidsvlag wordt dan geheschen, onafhankelijkheidsliederen worden gezongen, onafhankelijkheidsredevoeringen worden gehouden. Dat feest is in de volmaaktste kalmte over heel Britsch-Indië gevierd en de politie heeft van verre rustig toegezien. Op zich zelf een merkwaardig feit, dat men zulk een feest rustig toeliet. Achteraf is gebleken dat dit de juiste wijze van optreden was. De achtergrond van de politieke situatie, zooals ik haar althans in dien korten tijd heb leeren kennen, geeft mij de hoop, dat na de verwarring, die er nu is en die wellicht nog erger kan worden — want er zijn nu eenmaal hartstochten ontketend — de weg tot de round table conference en de dominion status open blijft. Ik geloof, dat dat alleen tot voor India en Engeland heilzame gevolgen zal kunnen leiden als Engeland aan de eene zijde volkomen inziet, datgene wat ik in het begin in het licht heb trachten te stellen, nl., het zeer kwetsbare en zeer krachtige gevoel van nationale eigenwaarde, dat op het oogenblik onder het Britsch-Indische volk leeft en in de tweede plaats — en daarmede zal Engeland slechts wijs kunnen doen — zoo loyaal en zuiver mogelijk optreedt. Als Engeland zelf het streven heeft om zijn woord volkomen gestand te doen dan zal m.i. juist blijken, dat, omdat er in Britsch-Indië zulke ontzaglijke en diepgaande verschillen zijn, die de wording tot een eenheid ten zeerste bemoeilijken en haar ongetwijfeld nog voor de toekomst tot een lijdensweg zullen maken, Engeland en de Engelsche staatslieden het zeer mooie en nobele werk voor zich hebben om degenen te zijn, die de leiding nemen in plaats van achteraan te komen in het wagen van den radicaalsten stap. Juist wanneer Engeland dat doet zal het daarmede een vertrouwen herstellen en de krachten winnen, die op het oogenblik in Britsch-Indië op den achtergrond blijven en toch in zeer groote mate aanwezig zijn. Het zal daardoor die krachten in de gelegenheid stellen geheel naar voren te komen. Ik bedoel nu de krachten in Britsch-Indië, die niet in het minst onderdoen voor de meer extreme elementen in gevoel van eigenwaarde en begeerte naar een eigen, onafhankelijk en waardig bestaan, maar die een strikte opvatting hebben van verantwoordelijkheid voor de toekomst, gepaard aan een zeer ruimen blik voor de inpassing van India in de groote wereldverhoudingen en

voor de groote beteekenis, die het voor een land als India kan hebben om in de toekomst een deel te blijven van het Britsche imperium en als zoodanig een nieuw volksbestaan tegemoet te gaan.

Hiermede meen ik aan het eind gekomen te zijn van wat ik genoemd heb fotografische opnamen van wat zich in mijn geest heeft weerspiegeld bij mijn rondgang in Britsch-Indië, welke niet tot bedoeling had de politieke situatie te bestudeeren. Vandaar dat ik U ook alleen maar heb kunnen aanbieden wat zich zoo toevallig aan mij voordeed op mijn reis.

Enkele opmerkingen omtrent de economische situatie van Japan, I.

door

Dr. R. E. Smits.

De steeds aan belangrijkheid winnende plaats, welke het eilandenrijk van de Rijzende Zon bij de voorziening van Nederlandsch-Indië met katoenen goederen en kramerijen inneemt, anderzijds de achteruitgang van den Nederlandsch-Indischen export naar dat land, voornamelijk het artikel suiker betreffende, mogen voldoende rechtvaardiging zijn om in dit tijdschrift enkele opmerkingen te wijden aan Japan's momenteele economische situatie, zooals deze zich onder invloed van conjunctuur en regeeringsbeleid in de periode na 1920 langzamerhand heeft ontwikkeld.

De hier weer te geven indrukken steunen op een aantal gegevens, welke steller dezes tijdens zijn verblijf in Japan aan den vooravond van de opheffing van het goudembargo verzamelde, met de bedoeling te kunnen overwegen, welke gevolgen voor het Japansche economisch leven van bedoelden maatregel mochten worden verwacht.

Het betoog in de volgende bladzijden wil dientengevolge in de eerste plaats de situatie omlijnen, zooals die in de tweede helft van het vorig jaar vóór de opheffing van het goudembargo bestond, tot welk doel achtereenvolgens enkele beschouwingen worden gewijd aan de Bank of Japan als circulatiebank, het bankwezen, de geld- en kapitaalmarkt, de handelsbalans, de structuur van het land, en het binnenlandsch prijsniveau.

Waar echter sedert 11 Januari van dit jaar de opheffing van het goudembargo een feit geworden is, zal voorts in een slotparagraaf, steunende op het te voren gewonnen inzicht, aandacht worden geschonken aan de recente ontwikkeling, welke na het perfect worden van bovenbedoelden maatregel in de laatste maanden te constateeren valt.

Vooraf echter nog eenige inleidende opmerkingen.

Naar reeds uit de Kroniek van dit tijdschrift (pag's 278 e.v.) bekend, heeft Japan jarenlang geleefd onder een verbod tot gouduitvoer, hetwelk uiteraard ten gevolge had, dat de koers van de Yen ten opzichte van andere valuta's geen begrenzing meer vond in een paar nauwkeurig gefixeerde goudpunten. De Yenkoers ging dus op en neer in overeenstemming met de oogenblikkelijke vraag en aanbod positie van vreemde valuta's, zonder dat de vrije werking van den gouden standaard via (zeer globaal gerecapituleerd) goudafgifte resp. -aankoop door de circulatiebank → inkrimping resp. uitzetting der binnenlandsche ruilmiddelcirculatie → verlaging resp. verhooging van het binnenlandsch prijsniveau → wijziging van de handelsbalans, de koers binnen bepaalde perken hield. Het resultaat hiervan is geweest, dat de Yenkoers zich reeds sedert jaren belangrijk beneden haar vooroorlogsche pariteit bewoog en, wat belangrijker is, aan groote schommelingen op korten termijn bloot stond, welke laatste door den Japanschen handel als een groot bezwaar werden gevoeld, omdat speculatie in exchange daardoor ook voor den reëelen handel min of meer bestaansvoorwaarde werd met alle kwade gevolgen van dien.

In de afgeloopen jaren werd daarom reeds meermalen door den handel op het herstellen van een vaste Yenbasis door opheffing van het goudembargo aangedrongen, waarbij aanvankelijk nog in het midden werd gelaten de vraag, op welke pariteit dit zou moeten geschieden.

De verwachting, dat het Gouvernement nimmer tot definitieve verlaging van die pariteit zou overgaan, heeft echter diverse malen, zoo spoedig over opheffing werd gesproken, snelle koersstijgingen in het leven geroepen, welke dan naderhand bij het zich niet realiseeren van de verwachtingen weder spoedig werden tenietgedaan.

Met name deed zich dit voor aan het einde van 1925, toen de Yen zich langzamerhand begon te herstellen van de voorafgaande „Earthquake"-depressie. In dien tijd trok geld van buitenlandsche markten naar Japan ten einde daar te profiteeren van een rendement, dat, zelfs bij belegging in solide Trustcompanies, meer dan 7 % bedroeg. Van Januari 1926 op een peil van circa 44 [1])

1). Dit is de dollarkoers in Japan. 100 Yen = 44 $.

verbeterde de koers regelmatig, zoo nu en dan gestopt door officieele berichten, dat het goudembargo *niet* zou worden opgeheven, tot in Januari 1927 circa $49^1/_{16}$ bereikt werd. Tot de voorjaarscrisis van 1927 bleef zij daarop op omstreeks 49 hangen, om daarna tot half December een daling tot 45¾ te ondergaan. In de eerste maanden van 1928 trad echter weder een stijging op, welke circa 48 bereikte, tot de periode voor de special-accomodation-loans bij de Bank of Japan verstreek en deze vóór den 9en Mei in een periode van slechts twee weken Y. 450 millioen aan zwakke banken en bankjes moest uitleenen, teneinde deze voor ondergang te behoeden. Dit contante geld verhuisde oogenblikkelijk van de zwakke banken naar de „eerste zeven", welke bij gebrek aan binnenlandsche beleggingsmogelijkheden het geld òf naar buiten òf bij de Bank of Japan terug moesten brengen, een en ander gepaard gaande met een Yendaling van $ 2.— in een paar weken tijds. De Heer KODAMA, President van de Yokohama Specie Bank, zeide daaromtrent in zijn Jaarverslag over 1928: „The money market during the half year under review continued to show abnormal dullness, as the huge capital, created under the Special Accomodation Act, the active function of which terminated in the early part of May last, could not be absorbed, there being very little demand for funds on account of new enterprises. Interest rates as a whole showed a downward tendency, with the result that the surplus capital, concentrated in the more important banks, was either deposited in the Bank of Japan or invested in securities".

Uiteraard is het niet bij rentelooze Bank of Japan-saldi en effectenaankoopen gebleven, maar trachtte deze geldstroom een weg naar buiten te vinden ten koste van de Yenkoers.

Na langzaam herstel volgde daarop de sensationeele rijzing van midden October 1928, toen naar aanleiding van de algemeene roep naar opheffing van het goudembargo de Yen in een paar weken tijds weder $ 2.— naar boven sprong, om reeds na korten tijd op verklaringen van Gouvernementswege, dat nog zeer veel te doen bleef vóór tot opheffing kon worden besloten, weder even snel terug te vallen.

Sedert werd door het vorige TANAKA-kabinet het uitgeven van berichten pro of contra opheffing, al naar gelang dit voor de in zichzelf tegenstrijdige bewegingen van den Yenkoers en den koers

van Japansche Staatsleeningen noodig was, zóó overvloedig toegepast, dat dit middel ten langen leste op de markt geen invloed meer had. De koers viel terug tot 43⅝ op 29 Juni 1929, toen bekend werd, dat het zittende SEIYUKAI-kabinet onder Baron TANAKA zou aftreden. In de plaats trad een MINSEITO-ministerie onder leiding van den Heer YUKO HAMAGUCHI, hetwelk als eerste programpunt stelde de opheffing van het goudembargo met handhaving van de oude goudpariteit, hetgeen dus zeggen wilde, dat de Yenkoers eerst circa 11,8% moest worden geapprecieerd, alvorens die pariteit zou zijn bereikt.

Het optreden van dit nieuwe kabinet werd begroet met een oogenblikkelijke koersstijging, welke uitsluitend op „feeling" berusten moest, daar de intrinsieke economische positie van het land zich in die luttele paar maanden tijds niet in het minst wijzigde. Hoofdfactor was, dat het nieuwe ministerie het herstel van den gouden standaard op de vooroorlogsche Yenpariteit als een kwestie beschouwde, waarmede het stond of viel, en uitsluitend deze omstandigheid was het, die het buitenland, hetwelk vertrouwen had in de politieke levenskracht van het nieuwe kabinet, aan de appreciatie steun deed verleenen. In den aanvang moest de Yokohama Specie Bank herhaalde malen door het op grooten schaal verkoopen van Yens de stijging remmen, teneinde deze niet *te* snel te doen geschieden, doch in een later stadium, aanvangende omstreeks October/November, werd het voor haar noodzakelijk om den koers, welke, aan zichzelf overgelaten, teekenen van zwakte vertoonde, krachtig te hulp te komen.

Het resultaat is intusschen geweest, dat toen op 11 Januari 1930 het goud werd losgelaten, de koers van de Yen zich niet ver meer onder de oude goudpariteit bevond en zoodoende in 5 maanden tijds een appreciatie van ruim 11% aanwees.

Het is zonder meer duidelijk, dat een dergelijke snelle en relatief hoogst belangrijke appreciatie van het ruilmiddel in het buitenlandsch verkeer op den binnenlandschen economischen toestand van Japan een grooten invloed moest verkrijgen.

Men heeft het weliswaar tijdens het voorbereidingsstadium van Japansche zijde willen doen voorkomen, alsof zuiver economische oorzaken de Yen op omstreeks haar vroegere waarde terugbrachten, zoodat, wanneer de opheffing bij de bereikte pariteit eenmaal

een feit zou zijn, weinig aanpassing van den binnenlandschen toestand in Japan meer te wachten zou staan, doch min of meer onafhankelijke Japansche beoordeelaars erkenden reeds toen, dat in werkelijkheid de gang van zaken uiteraard juist andersom zou zijn. Immers is het, voor welk land dan ook, kortweg onmogelijk zich in een verloop van vijf maanden tijds door deflatie der binnenlandsche verhoudingen aan een plotselinge, meer dan 10 procentige appreciatie van de binnenlandsche waardemeter in het buitenlandsch verkeer aan te passen. En zeer zeker geldt dit ook voor Japan, gelet op de economische situatie, waarin het land zich ten tijde van dit experiment bevond.

Het volgende moge dit nader illustreeren.

BANK OF JAPAN.

De plaats van de Japansche circulatiebank in de huidige constellatie van het economisch leven van het land is een wezenlijk minder belangrijke dan die van haar meer bekende zusters in het Westen.

Deze minder prominente positie vindt niet haar oorzaak in beperkter bevoegdheden dan gewoonlijk aan circulatiebanken worden verleend, want wat haar octrooi betreft is de Bank of Japan onderworpen aan het oude Duitsche systeem der zgn. „indirecte contingenteering" en hare doelstelling is een gelijke als b.v. die van de Bank of England.

Zij vloeit evenwel voort uit den geringen rechtstreekschen invloed, welke de Bank of Japan onder de heerschende omstandigheden in staat is op het Japansch economisch leven uit te oefenen tengevolge van een ontwikkeling der verhoudingen als in een nog recent verleden aldaar heeft plaatsgevonden.

Beschouwt men de balansen van de Bank of Engeland en de Bank of Japan (volgens de laatste bankstaten van 1929) en berekent men de percentages, welke de diverse posten van de totaaltellingen uitmaken, dan wordt het volgende overzichtje verkregen.

Middelen :	*Bank of Japan.*	*Bank of England*
Kapitaal en Reserves	6.1	3.4
Circulatie	67.4	67.5
Deposito's	26.5	29.1
	100.0%	100.0%

Uitzettingen :	*Bank of Japan*	*Bank of England*
Goud en Bullion	46.0	26.7
Staatsfondsen	7.8	62.4
Herdisconto's, beleeningen en Openmarkt-aankoopen	2.7	10.9
„Bills discounted"	29.1	—
Voorschot aan het Gouvernement	—.9	—
R/C met Eigen Agentschappen	11.5	—
Diversen	2.0	—
	100.0%	100.0%

De posten, waarom het bij deze vergelijking in de eerste plaats gaat, zijn de „Herdisconto's, Beleeningen en Openmarkt-aankoopen" en de „Bills discounted", waarvan eerstgenoemde, in de weekbalans van de Bank of England te vinden onder het hoofd „Other Securities", voor deze laatste het hoofdmiddel vormt tot het effectief maken harer politiek. Deze post vindt nu echter geen complement van hetzelfde belang in de balans van de Bank of Japan, want ofschoon men daar tot circa 30% van het totaal zgn. „Bills discounted" aantreft, zijn dit in werkelijkheid voor het grootste deel de „kwade posten" van de Japansche huishouding in den vorm van (vroeger) „Earthquakebills" en (thans) „Special Accomodation loans", verleend in verband met de crisis van 1927.

Uit de jaarbalansen van de Bank of Japan over de laatste vier jaar, waarin de post „Bills discounted" en voorts ook eenige andere in de weekstaten samengetrokken posten gespecificeerd worden, kan het volgende overzicht dienaangaande worden samengevat:

Balansen Bank of Japan per Ulto.

Middelen : (in millioenen Yens).	1926	1927	1928	1929
Kapitaal en Reserves	112	118	124	130
Circulatie	1569	1682	1739	1642
Deposito's v/h Gouvernement	517	562	392	392
Saldi van particulieren (vnl. banken)	52	89	79	140
Diversen	75	79	88	104
	2325	2530	2422	2408

Balansen Bank of Japan per Ultio.

Uitzettingen:	1926	1927	1928	1929
Goudvoorraad	1058	1063	1062	1072
„Non-reserve"-Kas (vnl. zilver)	59	49	51	37
Voorschot aan het Gouvernement	22	22	22	22
Voorschot op buitenlandsche wissels	69	78	88	30
Voorschot aan Banken („Advances")	37	50	37	37
Normale wisseldisconto's	359	412	112	51
Steunwissels i/z Earthquake	159	37	5	—
Steunwissels i/z 1927-crisis Japan	—	181	644	598
Steunwissels i/z 1927-crisis Formosa	—	185	—	—
Staatsfondsen	275	228	221	222
Rekening-courant met binnenlandsche Agentschappen	34	44	34	30
Rekening-courant met buitenlandsche Agentschappen	145	129	86	241
Diverse posten	108	52	60	68
	2325	2530	2422	2408
Omzetten:				
Gekochte Staatsfondsen	112	199	521	205
Verkochte Staatsfondsen	110	246	529	204
Gekochte:				
Disconto's	2413	5643	1454	1016
Steunwissels i/z Earthquake	783	959	—	—
Steunwissels i/z 1927-crisis Japan	—	486	3460	3687
Steunwissels i/z 1927-crisis Formosa	—	1356	1140	—
Verleende voorschotten op buitenlandsche wissels	491	298	255	208
Circulatie:				
Maximum	1632	2660	1774	1739
Minimum	1041	1088	1139	1123
Gemiddelde van het jaar	1189	1303	1269	1268

Vergelijking van de cijfers doet zien, welk een inflationistischen invloed de naar aanleiding van de 1927-crisis genomen steunmaatregelen op het Japansche ruilmiddel gehad hebben. De gemiddelde circulatie over het geheele jaar gerekend bedroeg in:

1926	1.188.548.000
1927	1.303.135.000
1928	1.268.734.000
1929	1.267.784.000

ofschoon in deze periode de klachten over depressie niet van de lucht waren en aan uitbreiding van de hoeveelheid in omloop zijnd ruilmiddel voor normale doeleinden dus zeker geen behoefte zal hebben bestaan. De record-circulatie werd bereikt op 25 April 1927 midden in de crisis, toen deze steeg tot Y. 2.659.544.000! Onder normale omstandigheden ligt de maximum uitgifte steeds op het jaareinde in verband met de Japansche gewoonte om dan alle onderlinge schulden contant te verrekenen.

Wat mag nu onder deze omstandigheden van de Bank of Japan worden gezegd omtrent *hare invloed op de Japansche geldmarkt.*

Onder een efficient circulatiebankwezen als b.v. dat in Engeland houdt naar bekend de circulatiebank de markt en daarmede de koers van haar papier in de hand in de eerste plaats door hare discontopolitiek en verder, waar de macht over de geldmarkt haar min of meer zou zijn ontglipt en manipulatie met het disconto dus weinig effect zou hebben, door *rechtstreeks* ingrijpen in de verhoudingen op de geldmarkt ten einde deze te verruimen of in te krimpen. Wat zij op dit gebied doet komt tot uitdrukking in de post „Other Securities" op de debetzijde van haar balans, waarvan de „Discounts en Advances" het bedrag aangeven, voor hetwelk de markt wissels aan de Bank of England heeft verkocht of bij haar heeft beleend, terwijl de post „Securities" aangeeft de op de open markt gekochte obligaties, waarbij *het initiatief van de Bank is uitgegaan* en waarin dus vooral hare open marktpolitiek tot uiting komt. Tevens is een in de latere jaren door sommige circulatiebanken in bijzondere omstandigheden toegepast middel dat der credietrantsoeneering.

De vraag is nu wat Japan in dit opzicht laat zien.

Wat betreft hare *discontopolitiek* kan dan in de eerste plaats

worden opgemerkt, dat het Japansche bankdisconto een betrekkelijk zeer ondergeschikte rol speelt. Tot 4 Oct. 1926 bedroeg het 7.30% voor handelswissels om op dien datum te worden verlaagd tot 6.57 %, gevolgd door een verlaging op 9 Maart 1927 tot 5.84%, en op 10 October 1927 tot 5.48%, op welk peil het thans nog staat.

Dit bankdisconto is uiteraard alleen effectief voor de disconto's van werkelijk commercieel papier en niet voor de „steunposten", m.a.w. dus alleen voor het in de balans onder het hoofd „Bills discounted" voorkomende reëele handelspapier. Het verloop nu van bovenbedoeld hoofd toont aan, dat in deze categorie vóór de opreddering van de 1927-crisis door de „Special Accomodation Act" een aanzienlijk bedrag aan als wij het zoo mogen uitdrukken „moet"-posten begrepen zal zijn geweest. Tot de 2e helft van 1927 loopt het bedrag van „gewone" Bills discounted van 241 millioen in Juni 1926 tot 510 millioen in Juni 1927 naar boven, om daarna terug te vallen parallel aan een gelijktijdige toename van de „Special Accomodations".

De termijn voor het verkrijgen van deze „Special Accomodation loans" bij de Bank of Japan liep af op 9 Mei 1928. Het meerendeel van de reeds vroeger in verband met de crisis opgenomen leeningen werd dan ook eerst in de aan dien datum voorafgaande week in steunwissels omgezet. Bijzonder instructief voor het verkrijgen van inzicht in de geldcirculatie ter gelegenheid van deze voorzieningen is onderstaand overzichtje van eenige voorname posten uit de weekstaten van de Bank of Japan uit dien tijd:

	Passiva			Activa			
	Circulatie	Gouvernements-deposito's	Particuliere deposito's	Disconto's	Voorschotten	Voorschot op buitenl. wissels	Staatsfondsen
1928.							
14/4	1.190	719	310	775	50	9	192
21/4	1.193	714	324	785	51	8	194
28/4	1.348	691	227	849	50	7	178
5/5	1.233	704	311	856	50	8	164
12/5	1.167	693	*538*	*1023*	51	8	144
19/5	1.144	704	*479*	*1001*	41	9	129
26/5	1.206	660	*456*	*1003*	41	9	118
2/6	1.263	643	*444*	*1001*	47	10	112
9/6	1.204	686	*444*	*990*	42	10	111
16/6	1.259	686	*437*	*989*	41	10	106
23/6	1.319	678	*390*	*992*	41	10	101
30/6	1.463*	660	245	770	41	10	*283*
7/7	1.269	653	371	771	41	11	*232*
14/7	1.229	630	408	773	41	11	210
21/7	1.211	635	424	769	42	11	210
28/7	1.271	617	341	776	41	11	192

Blijkens de cijfers vond er grootendeels conversie van voorheen onder „normale wisseldisconto's" gerangschikte posten in steunwissels, gedeeltelijk echter ook nieuwe credietverleening plaats. Tegelijkertijd stootte de Bank of Japan een deel van haar fondsenbezit af. Het nieuw geleende geld keerde vrijwel onmiddellijk in den vorm van vergroote saldi van de groote banken naar de circulatiebank terug, waardoor de circulatie geen belangrijke wijziging onderging. In de laatste week van Juni loste daarop het Gouvernement de door de Bank of Japan aan de Bank of Taiwan verleende Special Accomodation loans ad 183 millioen af door haar eenzelfde bedrag aan 5% Staatsfondsen te verstrekken, waardoor het fondsenbezit van de Bank of Japan tijdelijk aanzienlijk vergroot werd. In het bovenstaande komt voorspel en wijze van oplossing der crisis beide tot uitdrukking.

Wat zijn nu echter de posten, middels welke de Bank of Japan in regelmatig bedrijf op de geldmarkt invloed oefent.

Dit zijn in de eerste plaats de reeds genoemde *„Bills discounted"*, voor zooverre werkelijk *commercieel papier* betreffende, ten tweede de *„Advances"* welke een betrekkelijk gering en zeer stabiel doch langzaam terugloopend cijfer toonen, (van 51 m/m Ulto. '27 tot

*) Halfjaar-settlements !

37 m/m Ulto. '29), hetgeen duidt op een soort liquidatiefinanciering, ten derde de *„Advances on foreign bills"*, welke een nog geringer (15 — 30 m/m) en eveneens betrekkelijk stabiel cijfer geven en waarin als hoofdpost wel zal schuilen de door de Yokohama Specie Bank krachtens haar recht à 2% verdisconteerde buitenlandsche wissels, en tenslotte de *„Government Bonds"*. Gezien nu het feit, dat eerstgenoemde post na de uitkristaliseering van kwade posten in „Special Accomodations" terugloopt tot een totaal van 51 m/m op ulto. 1929 en in aanmerking nemende hetgeen later nog gezegd zal worden omtrent het particuliere Japansche bankwezen meenen wij de conclusie niet gewaagd, dat de Bank of Japan hare cliënten voor herdisconto en beleening speciaal onder die zwakkere bankzusters aantreft, die in hun bedrijf eenvoudig geen andere keuze hebben om aan contant geld te komen. De inderdaad groote en solide Japansche banken hebben n.l., het moge hier even in het kort worden gezegd, door het algemeen wantrouwen in de kleinere stadsbanken na de 1927-crisis dermate ruime middelen uit de provincie tot zich getrokken, dat zij zichzelve voor de moeilijkheid van loonende verwerking zagen gesteld, een en ander gepaard gaande met groote *rentelooze saldi* bij de Bank of Japan.

Tot de 1927-crisis bewogen zich de „Other Deposits" (Rekening-Courant saldi van derden, voornamelijk van de groote banken) bij de Bank of Japan om een cijfer van circa 70 — 90 millioen blijkens onderstaand staatje, waarin het verloop van de crisis tot uitdrukking komt.

	Circulatie	Other Deposits	Bills discounted.	
1 Jan. 1927	1.570	96	518	Jaareinde!
8 „	1.216	95	217	
15 „	1.188	76	163	
22 „	1.209	68	169	
29 „	1.390	78	339	
5 Febr.	1.246	71	238	
12 „	1.160	88	199	
19 „	1.112	97	169	
26 „	1.232	80	257	

	Circulatie.	Other Deposits	Bills discounted
5 Maart 1927	1.148	71	214
12 „	1.090	80	257
19 „	1.155	97	255
De runs op zwakke banken beginnen.....			
26 Maart	1.310	156	481
2 April	1.284	118	445
16 „	1.226	302	541
Einde moratorium 18 April.....			
23 April	2.334	213	1.637
30 „	2.037	264	1.445
7 Mei	1.632	358	1.166
14 „	1.629	390	1.220
21 „	1.387	403	1.001
28 „	1.388	321	984

Wij zien hier als begeleidend verschijnsel van de crisis een kolossale toename in de „Other Deposits" en deze post heeft zich sedert op dit niveau gehandhaafd.

De situatie schijnt derhalve deze, dat een aantal zwakke zusters aan de Bank of Japan geld onttrekt, terwijl de groote banken daar aanzienlijke surplusmiddelen hebben liggen en de conclusie waartoe dit m.i. leiden moet is deze, dat wat men gewoonlijk de „discontoschroef" noemt, in Japan momenteel niet meer bestaat. De rente voor herdisconteeringen en beleeningen kan worden opgezet, ook die voor „Special Accomodations", maar het zal niet baten. De rente zal worden betaald, zal bij de debiteurbanken moeilijkheden veroorzaken die zij op hun beurt zullen trachten te verhalen, maar zij zal geen snelle terugvloeiïng van bankbiljetten veroorzaken. Niet *renteverhooging*, doch algeheele *opzegging* van credieten zou deze uitkomst moeten brengen, doch dit zou hernieuwde deconfitures uitlokken, welke men blijkens de geheele opzet der steunverleening juist voorkomen wilde.

Wij komen thans tot de vraag of de Bank of Japan wellicht op de geldmarkt invloed uitoefent door het bedrijven van *openmarktpolitiek*.

Naar uit het voorgaande volgt is dit wat betreft commer-

cieel papier en beleeningen *niet* het geval. Zij is in dezen zuiver passief en wacht af door wie en tot welke bedragen een beroep op haar wordt gedaan. *Actief is zij alleen met „Government Bonds"*. Dit blijkt reeds uit de wisselende cijfers voor dit actief op de weekstaten.

Het manipuleeren met staatsfondsen is om twee redenen belangrijk:

1°. met het oog op den *koers* van het gouvernementspapier. Sedert in verband met de herhaalde pro's en contra's inzake de opheffing van het goudembargo en de algemeene onrust onder het publiek, de koersen van dit papier alles behalve stabiliteit hebben getoond is de Bank of Japan uitgekomen als grootmanipulator in staatspapier. Zulks moge blijken uit onderstaand staatje van hare jaaromzetten op dit gebied:

	Holdings. (begin jaar)	*Inkoop.*	*Verkoop.*
1926	—	112	110
1927	275	199	246
1928	228	521	529
1929	221	205	204
1930	222	—	—

In 1929 toonde de fondsenmarkt vide onderstaand overzichtje

Koersoverzicht Staatspapier.

		4% 1910. due Mrt. 1969 koers	5% Kogo. due 1962/3 koers	5% Special. due 1935 koers
begin Jan.	'28	77.—	94.—	99.20
begin Febr.	„	78.70	94.70	99.50
begin April	„	77.50	93.50	99.20
half Mei	„	80.—	94.60	99.40
begin Juni	„	84.—	96.—	99.60
half Juli	„	89.50	97.—	100.—
begin Nov.	„	78.40	91.—	97.60
half Febr.	'29	81.40	95.60	100.20
half Mei	„	78.25	91.85	99.60
begin Aug.	„	78.10	92.75	100.10

groote beweging en de Bank of Japan greep vele malen in met het primaire oogmerk, de koersen voor het staatspapier in de hand te houden. Ook 1929 toont voorbeelden van deze politiek. Bij de stijging van de koersen in de maand Januari zien wij de Bank of Japan circa 32 millioen van haar Staatsfondsenbezit afstooten. Daarna treedt vanaf einde Februari tot half Mei een daling op, in de tweede helft van April gestimuleerd door geruchten omtrent moeilijkheden voor het Gouvernement om de op 1 Juni vervallende Bonds bij de Syndicatebanks onder te brengen — zelfs doen een oogenblik geruchten van gedwongen conversie de ronde —. De Bank of Japan steunt de markt, neemt tusschen 11 en 18 Mei 14 millioen op en daarna tusschen 25 Mei en 1 Juni andermaal 29 millioen.

2°. met het oog op *deflatie* van het ruilmiddel, en dit is de belangrijkste zijde.

De Bank of Japan heeft volgens haar balans per Ulto. 1929 nog 598 millioen aan „Special Accomodations" loopende, welke gedekt zijn door onderpanden van twijfelachtige en zeer zeker niet op korten termijn te liquideeren waarde. De wet van 9 Mei 1927 No. 55 machtigde haar om aan banken, welke in de crisis waren vastgeloopen, tot een jaar na dato „special accomodations" te verstrekken op diverse soorten onderpand, welke leeningen binnen 10 jaar moesten zijn afgelost. De interest op deze leeningen is gelijk aan die voor leeningen gesecureerd door Staatsobligaties, doch er bestaat mogelijkheid de rente op te zetten, indien dit voor snellere aflossing wenschelijk mocht worden geoordeeld. Wie voor steunverleening in aanmerking kwamen en tot welk bedrag werd bepaald door een „Special Accomodations Investigation Commission", welke toezicht houdt op de afwikkeling en tevens uiteindelijk bepalen zal hoeveel op elke leening als definitief verlies is af te schrijven. Dit laatste in verband met de Gouvernementsgarantie aan de Bank of Japan voor een totaalverlies van 500 millioen voor steunverleeningen aan banken in Japan en Korea en 200 millioen voor steunverleening aan Formosabanken (speciaal de Bank of Taiwan), welke garanties door het Gouvernement mogen worden nagekomen door levering van 5% Staatsobligaties. Voor wat betreft de „Special

Accomodations" aan Formosabanken is dit inmiddels geschied in het eerste halfjaar 1928.

De terugbetaling van deze „Special Accomodations" gaat, evenals het geval was voor de Earthquake Bills, zeer langzaam. Het 2e halfjaar 1928 werd 36 millioen, het eerste halfjaar 1929 29 millioen, het 2e halfjaar 1929 echter nog slechts 17 millioen terugbetaald.

Het meerendeel van deze post zal dan ook in werkelijkheid verlies blijken te zijn, waarvoor 5% Governmentbonds op de markt zullen verschijnen. De Bank of Japan zal dan, teneinde hare door de steunverleening veroorzaakte abnormaal hooge circulatie tot het normale peil terug te brengen, genoodzaakt zijn de te ontvangen obligaties op de markt te spuien, zooals zij dit in 1928 met de voor Formosaloans ontvangen bonds heeft gedaan. M.a.w. zij zal de *ruilmiddel*-circulatie via verkoop van Staatsobligaties moeten defleeren. Afgezien echter van het feit, dat het nog een heele tijd zal duren alvorens de verliezen uit de steunverleening nauwkeurig bekend zullen zijn (men pleegt te dien aanzien in Japan niet over een nacht ijs te gaan) zal het in de eerste plaats de vraag zijn, of deflatie voor het volle bedrag langs dezen weg überhaupt nog mogelijk is. Immers kan dit doel slechts dan worden verwezenlijkt, wanneer het bedrag ad circa 500 millioen aan Staatsobligaties, dat uiteindelijk door de Bank of Japan te realiseeren zal zijn, door de adspirant-koopers *in bankbiljetten* wordt betaald. Dit echter vereischt op zijn beurt de aanwezigheid van een surplus aan *bankpapier* in de kassen van de banken, ondernemingen en particuliere kapitalisten-beleggers, een toestand, welke zonder twijfel vóóraf door daarop ingestelde maatregelen zou dienen te worden geprovoceerd.

Waarschijnlijker is dan ook, dat als koopers zullen optreden: òf de groote „syndicate"-banks, welke over aanzienlijke uit diezelfde 1927-crisis voortgesproten rentelooze saldi bij de Bank of Japan beschikken, in welk geval echter van contractie der ruilmiddelcirculatie geen sprake zal zijn, òf de kleinere banken, welke daartoe crediet van de Bank of Japan behoeven, in welk geval het doel uiteraard evenmin bereikt wordt.

De financiering van de verliezen uit de 1927-crisis is dan ook een min of meer permanente factor in de Japansche credietsituatie

geworden, welke in het verleden reeds zijn invloed op de ontwikkeling van binnenlandsch prijs- en loonpeil heeft uitgeoefend en thans moeilijk meer te bannen is.

Het voorgaande leidt m.i. tot de conclusie, dat openmarkt-politiek in den voor een circulatiebank gebruikelijken zin door de Bank of Japan niet bedreven wordt en onder de heerschende omstandigheden van een eenmaal door kunstmatige middelen zéér ruim gemaakte geldmarkt en een dispariteit in het particuliere bankwezen (zie volgende paragraaf) ook bezwaarlijk meer bedreven *kan* worden. Deflatie van het ruilmiddel is nog slechts mogelijk door *goudafgifte op grooten schaal*, en onder voorwaarde, dat niet aan de vigeerende dekkingsregeling voor het bankpapier wordt getornd. In de slotparagraaf omtrent de recente ontwikkeling zal hierop nog worden teruggekomen.

Uit hetgeen hierboven omtrent den feitelijken toestand gezegd werd volgt m.i., dat de macht van de Bank of Japan over de Japansche geldmarkt voor het moment vrijwel illusoir is. *Zij wordt geregeerd door de omstandigheden van het oogenblik inplaats van dat zijzelf deze omstandigheden vast in de hand heeft.*

Hiertoe heeft geleid de methode, waarop men in Japan de zich daar herhaaldelijk voorgedaan hebbende economische schokken heeft trachten op te vangen, in welke methode op zich zelf een uiting kan worden gezien van het „compromis"-beginsel, dat in het algemeen in het Japansche leven en de Japansche politiek een zoo groote rol speelt.

Dit principe toch is, indien belangrijke economische rampen als de Earthquake of economische nooden als de 1927-crisis toegeven er aan noodzakelijk maken, op geen enkele andere manier gemakkelijker door te voeren dan door de afwikkeling voorloopig op de lange baan te schuiven, hetgeen dan beteekent: bewuste of onbewuste inflatie. Deze weg heeft Japan steeds gevolgd, wanneer bijzondere omstandigheden tot belangrijke „afschrijvingen" in het economisch leven noopten.

Toen de algemeene crisis van 1920 vele banken liet zitten met onderpanden en „bevroren credieten" van zeer twijfelachtig allooi, bleven maatregelen van de Bank of Japan om door het radicaal uitsnijden van deze uitwassen tot saneering te komen achterwege.

Dit alles werd doorgefinancierd in de hoop, dat de tijd wel langzamerhand raad zou brengen. Toen daarop de Earthquake 1923, vóór de tijd deze taak had volbracht, de economische wereld opnieuw voor groote verliezen plaatste, werden ook deze weder doorgefinancierd door het ruilmiddel te inflееren en daarmede langzamerhand *via het prijsniveau* een verdeeling van het verlies over het geheele land tot stand te brengen. De Bank of Japan annonceerde 27 September 1923, dat de geldende limites voor leeningen aan hare cliënten waren ingetrokken, dat thans ook leeningen konden worden verstrekt aan voorheen daarvoor uitgesloten banken, en dat de lijst van acceptabele onderpanden voor bij haar op te nemen leeningen was uitgebreid met obligaties van locale ressorten, private obligaties, aandeelen, eigendomsbewijzen enz. Het Gouvernement garandeerde de Bank of Japan compensatie van verliezen op de door haar te disconteeren „Earthquake bills", welke oorspronkelijk voor 30 September 1925 moesten worden ingelost, tot een bedrag van Y. 100 millioen. (Het heeft heel wat langer geduurd voor deze posten waren ingelost. De laatste 5 millioen, bestaande uit Earthquake bills van de Tokyo Watanabe Bank en de Tokyo Shinyu Bank, werden eerst in het eerste halfjaar 1929 *door het Gouvernement* afgelost, daar dit bedrag toen eindelijk als definitief verloren werd beschouwd).

Tengevolge van deze maatregelen zien wij de volgende cijfers voor de gemiddelde circulatie van 1923 vergeleken met die van het jaar tevoren:

Gemiddelde circulatie in millioenen.

	1922	1923	
April	1.149	1.176	
Augustus	1.138	1.176	
September	1.160	1.343	Earthquake
October	1.141	1.390	
November	1.110	1.317	
December	1.140	1.409	

een en ander veroorzaakt door een toename in de credieten van de Bank of Japan, bedragende in millioenen volgens weekstaat:

	Totaal	Bills discounted	Foreign Exchange loans	General loans
11 Aug.	283	158	37	88
20 Oct.	605	448	62	95
15 Dec.	713	411	141	161

waarvan uiteraard een gedeelte via andere banken bij de Bank of Japan terugkeerde.

Deze toestand van een *relatief zeer ruime circulatie met overeenkomstig werking op het binnenlandsche prijsniveau* bleef nu, natuurlijk met langzame teruggang, bestaan tot andermaal de eigen methodes Japan voor een crisis plaatsten, thans de bekende 1927-paniek.

Merkwaardig is in de eerste plaats de aanleiding, waaruit deze ontstond. In de voorjaarszitting van de Diet had een discussie plaats over de finale liquidatie van de Earthquake bills, welke immers reeds lang afgelost hadden moeten zijn. Bij deze gelegenheid lekte uit dat diverse banken vooralsnog in de onmogelijkheid verkeerden hunne verplichtingen inzake deze bills na te komen en deze uitingen en opmerkingen in het parlement waren voldoende om een reeds eenigen tijd sluimerend wantrouwen te doen opvlammen met als gevolg een run op de banken, waarvan er tusschen 15 Maart en 21 April een goede 30 hun deuren hadden te sluiten. Er werd ditmaal een *algemeen* moratorium afgekondigd en in Mei kwamen de reeds aangehaalde „Special Accomodation Acts" tot stand, één voor Formosa en één voor eigenlijk Japan. Het gebruikmaken van de Special Accomodations werd opengesteld tot 8 Mei 1928.

3	banken in Formosa leenden van de Bank of Japan	Y. 191.500.000.—
88	„ in Japan en Korea „ „ „ „ „ „	„ 687.000.000.—
		Y. 878.500.000.—

Het meerendeel der Special Accomodations voor „Japan proper" werd eerst vlak voor het afloopen van den termijn in dezen definitieven vorm gegoten in de eerste week van Mei 1928. Op 27 April 1927 steeg de circulatie echter reeds tot het nog nimmer geziene cijfer van 2.660 millioen, toenmaals zuiver tegen „gewone" wisseldisconto's.

Dat Japan het sedert 1920 overal elders in praktijk gebrachte deflatie-proces *niet* heeft gevolgd, blijkt ten duidelijkste uit onderstaande globale vergelijking van de ruilmiddelcirculaties in Engeland, de U. S. A. en ons eigen land. De cijfers zijn uitgedrukt in millioenen van de landsmunt, voor Engeland zoowel de Bank of Engeland als de currencynotes omvattende en voor Holland inclusief zilverbons.

GLOBALE VERGELIJKENDE RUILMIDDEL CIRCULATIES.

in millioenen £, $, Yens en Guldens.

	Engeland.		U. S. A.		Holland.		Japan.	
	Circulatie	Index [1]	Circulatie	Index [1]	Circulatie	Index [1]	Circulatie	Index [1]
Juli 1914	29	—			310	—	—	—
Juni/Dec. 1920	477	100	5341	100	1.082	100	1.439	100
Juni 1921	453	95	4911	92	1.033	95	—	—
Dec. 1921	451	94			1.045	97	1.547	107
Juni 1922	418	88	4463	83	988	91	—	—
Dec. 1922	426	89			1.006	93	1.558	108
Juni 1923	410	86	4823	90	938	87	—	—
Dec. 1923	424	88			1.060	98	1.704	119
							Earthquake	
Dec. 1925	441	92			908	84	1.632	113
Juni 1926	436	91	4885	91	823	76	1.388	96
Dec. 1926	437	91			830	77	1.569	109
Juni 1927	432	90	4851	91	795	74	1.464	102
							Crisis-1927	
Dec. 1927	438	91			809	75	1.682	117
Juni 1928	432	90	4797	89	780	72	1.462	102
Dec. 1928	388	81			865	80	1.739	121
Juni 1929	360	75			790	73	1.463	102

1) Index: Juni 1920 circulatie gesteld op 100.

De voor ieder land voor 1920 beschikbare cijfers op 100 gesteld, blijken de circulaties in Engeland, Amerika en Holland sedert min of meer aanzienlijk teruggeloopen. Op zichzelf, d.w.z. zonder beschouwing van de bij-omstandigheden, zeggen deze absolute cijfers natuurlijk niets. Wat zij echter wel aangeven en wat voor ons momenteel doel voldoende is, is, *dat Japan een duidelijk van de anderen afwijkenden koers heeft gevolgd.* Indien wij in aanmerking nemen, dat in Japan de seizoenstop van de circulatie steeds op ult. December ligt, blijkt sedert 1920 de circulatie *toegenomen,* waar de anderen aanmerkelijk zijn *afgenomen.* Wij komen hierop nog terug bij de behandeling van het Japansche prijsniveau.

De conclusie uit het voorgaande moet m.i. zijn, dat, bezien vanuit het oogpunt van de voor een circulatiebank zoozeer gewenschte bewegingsvrijheid, de Bank of Japan is vastgeloopen in de eigen Japansche steun-methodes, dat zij invloed op het economisch leven niet anders zal kunnen herwinnen dan door *harde* maatregelen en dat het ook dan nog twijfelachtig is, of een snelle inkrimping van het ruilmiddel volgen zal. Wij komen hierop nog nader terug.

HET SEMI-OFFICIEELE EN PARTICULIERE BANKWEZEN.

Een korte uiteenzetting van de structuur dient hier aan de behandeling van de momenteele positie vooraf te gaan.

Naast de Bank of Japan kent Japan nog 32 „special banks", welke een speciaal gouvernementscharter hebben en bepaalde uitzonderlijke rechten bezitten. Dit zijn:

1. *De Yokohama Specie Bank,*
   welke in China notes mag uitgeven tegen zilverreserves. Deze notes zijn echter geen wettig betaalmiddel in „Japan proper". Voorts geniet zij de faciliteit, dat zij voor Y. 20.000.000.— gelijkloopend buitenlandsche wissels bij de Bank of Japan kan verdisconteeren tegen een disconto van slechts 2%. Overigens is de Y. S. B. sedert het in werking treden van het goudembargo als het ware de regulator van de buitenlandsche wisselmarkt geweest, althans op die momenten, dat Gouvernement en Bank of Japan ingrijpen noodzakelijk achtten. Zij trad dan op als koopster of verkoopster voor rekening van het Gouvernement, waarbij de gekochte wissels en telegra-

fische remises op dit laatste overgingen via de boeken van de Bank of Japan, welke de Y. S. B. voor de Yenaankoopsprijs crediteerde en het Gouvernement debiteerde. Deze marktmanipulaties op „steun" of „rem"-koersen zullen uiteraard dikke verliezen hebben kunnen laten en het is begrijpelijk, dat noch de Bank of Japan noch de Y. S. B. ten allen tijde *op eigen risico* zullen hebben willen ingrijpen.

2. *De Bank of Taiwan,*
opgericht in 1899 als circulatiebank voor Formosa. Zij mag tot elk bedrag bankpapier uitgeven tegen gouden en zilveren munt en bullion en tegen billetten van de Bank of Japan en voorts Y. 20 millioen tegen onderpand van Staatsleeningen, schatkistpapier en handelswissels.
3. *De Bank of Chosen,*
opgericht in 1911 als centraal bankinstituut voor Korea in denzelfden zin als dat voor Taiwan. Zij mag bankbilletten tot elk bedrag uitgeven tegen gouden en zilveren munt en bullion en billetten van de Bank of Japan en voorts Y. 50 millioen tegen onderpand van Staatsleeningen, schatkistpapier en handelswissels.
4. *De Hypothec Bank of Japan.*
Deze bank verleent zoowel eigenlijk gezegde hypotheken als leeningen op langen termijn ten behoeve van de verbetering en ontwikkeling van landbouw en industrie. Zij geeft hypothecaire obligaties (lees: pandbrieven) uit tot een maximum van 15 maal haar gestort kapitaal. Voor de dekking der pandbrieven zijn eenige voorschriften vastgelegd. Zij heeft successievelijk 21 „Noko banks" als filialen in zich opgenomen. In 1925 werd zij verder gemachtigd om gedurende een periode van de eerstvolgende 5 jaar „Rehabilitation debentures" uit te geven tot een maximum van Y. 200 millioen, waarvan de opbrengst bedoeld was voor reconstructiewerk in verband met de Earthquake.

Beide categorieën papier worden door het Gouvernement en de provincies op denzelfden voet behandeld als Staatsleeningen en zoodoende komen zij in aanmerking voor de beleggingen van de Postspaarbank en de fondsen der publiekrechtelijke lichamen.

5. *De „Noko Ginko" of Provincial Hypothec Banks.*
In 1896 werden 46 van deze banken opgericht, in elke provincie een voor een soortgelijk doel als waarmede later de bovenvermelde algemeene Hypothec Bank tot stand kwam. Deze laatste heeft intusschen 21 van deze afzonderlijke provincie-instellingen als „branches" in zich opgenomen, zoodat er thans nog 24 van deze banken een afzonderlijk bestaan voeren. Zij hebben tezamen een pandbrievencirculatie van 460 millioen op Ulto. 1928.
6. *De Hokkaido Colonization Bank.*
Deze bank werd in 1900 opgericht ten behoeve van de financiering van koloniseerende ondernemingen in Hokkaido en Karafuto. Zij mag hypothecaire obligaties uitgeven tot 10 maal het gestorte kapitaal en had Ulto. 1928 177 millioen uitstaan.
7. *De Industrial Bank of Japan.*
Opgericht in 1902 als kolonisatiebank. Zij mag obligaties uitgeven tot 10 maal haar gestort kapitaal en voorts tot elk bedrag, indien de opbrengst wordt aangewend voor belegging in „public utility" in het buitenland. Het Gouvernement heeft ten opzichte van deze bank een winstgarantie op zich genomen. Het kapitaal is gedeeltelijk in handen van buitenlandsche kapitalisten.

Naast de bovengenoemde *semi-officieele banken* staat nu een zeer groot aantal *„gewone" banken*. Een evenzeer snelle uitbreiding van het aantal banken en bankjes als destijds Noord-Amerika heeft getoond is ook bij de openlegging van Japan voor Westersche methoden tevoorschijngetreden.

Einde 1913 waren er niet minder dan 2157 banken, welk aantal daarna door deconfitures en fusies voortdurend daalde tot

2091	op einde	1918
1980	„	1922
1578	„	1926
1514	„	1927
1234	„	1928
986	Aug.	1929

Aan deze zeer belangrijke teruggang nog in den allerlaatsten

tijd heeft in de eerste plaats de crisis van 1927 flinken steun verleend. Deze heeft n.l. ook den Japanners zelven voldoende duidelijk geleerd, hoe een intrinsiek zwak bankwezen een financieele paniek kan verergeren en dientengevolge ving het Departement van Financiën in Februari 1928 aan met een stricte inspectie van den financieelen status van alle banken in het land. Vorig najaar scheen deze inspectie voor circa 60% van het aantal banken afgewerkt te zijn en naar gelang de resultaten van deze onderzoekingen daartoe aanleiding gaven schijnt het departement vele liquidaties en fusies te hebben bepleit en zien doorgevoerd.

Voorts is ook de *nieuwe wet op het bankwezen,* in 1928 in werking getreden, een reden tot teruggang van het aantal kleine bankjes, daar deze wet bepaalt:

1. een bank moet zijn een Kabushiki Kaisha [1]) met een minimum kapitaal van: 2 millioen in de steden Tokyo en Osaka
   1 millioen in andere steden
   ½ millioen in plaatsen met minder dan 10.000 inwoners;
2. de banken mogen niet anders dan werkelijke „banking" business drijven, hetgeen sommigen heeft genoodzaakt hun bedrijf te splitsen;
3. tweemaal 's jaars moet een uitvoerig rapport aan het Gouvernement worden uitgebracht;
4. vergemakkelijking van de bepalingen voor bank-fusies;
5. competente Gouvernementsambtenaren hebben het recht persoonlijk onderzoek te houden, in verband waarmede een speciale „investigation"-afdeeling op het Departement van Financiën werd ingericht.

Met betrekking tot het bankwezen worden nu in Japan regelmatig zoowel door het Departement van Financiën als door de Clearinghuizen van Tokyo en Osaka cijfers gepubliceerd.

1e. voor *alle* banken van het land, omvattende zoowel de „gewone" banken als de „special banks" als de spaarbanken, doch deposito's en credieten voor elke categorie afzonderlijk, waarbij dan voor de *totale* credieten van alle categorieën te

1) Te vergelijken met onze „N. V." Zie latere paragraaf.

zamen tegenover de totale deposito's een verhoudingsgetal wordt berekend.

2e. voor die gewone banken, die aangesloten zijn bij de clearinghuizen, waarvan er door het geheele land 30 zijn. Er waren einde 1929 nog ongeveer 1000 banken en hiervan waren er slechts 400 lid van eenig clearinghouse.

Het onder 1e genoemde verhoudingsgetal is uiteraard misleidend door de samenvatting van zeer verschillende grootheden. Indien wij echter van de cijfers voor *alle* „gewone" banken de cijfers voor de 400 clearingbanken aftrekken, komen wij daarmede tot een splitsing in clearingbanken en overige minder beteekenende plattelandsbanken en wanneer wij dan nog van die eerste categorie de zeven grootste Japansche banken (met deposito's boven de 300 millioen) aftrekken, krijgen wij tenslotte de volgende verdeeling:

1. de eerste zeven, zijnde in willekeurige volgorde de:
   Mitsui Bank
   Misubishi Bank
   Yasuda Bank
   Dai-Ichi Bank
   Sumitomo Bank
   34th Bank
   Yamaguchi Bank.
2. de overige 393 kleinere clearingbanken.
3. het restant van ongeveer 600 plattelandsbanken.

De cijfers voor de diverse groepen zijn nu als volgt te recapituleeren:

JAPANSCHE BANKPOSITIE (In millioenen Yens).

Tijd. Ulto.	Bank of Japan		Special Banks		Spaarbanken	
	Dep.	Cred.	Dep.	Cred.	Dep.	Cred.
1919	1185	738	1212	2714	1777	1467
1920	1051	257	1147	2469	1843	1597
1921	974	396	1124	2806	*1946*	*1619*
1922	742	587	1116	2956	*651*	*186*
1923	915	895	1198	3446	693	102
1924	829	770	1313	3838	794	188
1925	657	720	1204	3834	905	192
1926	571	609	1085	3702	1068	264
1927	652	915	1183	3884	1012	270
1928	471	871	1164	3801	1241	336

„Gewone Banken"									Alle Banken tezamen.		
„Eerste zeven"			Overige 393 Clearing-banken			Overige ca. 600 kleine banken					
Dep.	Cred.	Ratio	Dep.	Cred.	Ratio.	Dep.	Cred.	Ratio.	Dep.	Cred.	
Alle gewone banken tezamen.						5744	5667	—	9918	10586	1919
						5884	5973	—	9925	10296	1920
						6524	*6331*	—	10568	11152	1921
						7831	*7934*	—	10340	11663	1922
						7844	8147	—	10650	12590	1923
						8177	8386	—	11113	13182	1924
2610	2139	81.9	2793	3558	127.4	3422	3247	94.9	11591	13690	1925
2770	2292	82.7	3009	3893	129.3	3513	3150	89.7	12016	13910	1926
3436	2477	72.1	2026	2946	145.4	3801	3595	94.6	12110	14087	1927
3870	2448	63.3	2177	2996	137.6	3255	2205	67.8	12178	12657	1928

Specificatie „Special-banks".	Deposito's.									
	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
Yokohama Sp. Bk.	517	558	489	458	482	521	555	490	508	494
Bank of Chosen	189	161	163	161	163	205	133	136	198	150
Bank of Taiwan	287	182	160	170	202	225	134	90	75	76
Hypoth. Bk. of Jap.	10	25	34	53	60	54	60	59	82	84
Agricult. & Ind. Bks.	92	127	140	130	133	140	146	152	153	162
Hokkaido Col. Bk.	37	35	37	46	40	43	56	50	55	66
Industr. Bk. of J.	45	34	41	42	70	72	64	44	46	50
Chosen Ind. Bk.	35	25	60	56	48	53	56	64	66	82
Totaal Special-Banks.	1212	1147	1124	1116	1198	1313	1204	1085	1183	1164

Specificatie „Special-banks".	Credieten.									
	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
Yokohama Sp. Bk.	1074	685	674	755	908	913	905	727	811	831
Bank of Chosen	418	303	379	345	411	415	357	370	316	325
Bank of Taiwan	385	361	401	432	472	717	671	619	494	340
Hypoth. Bk. of J.	285	336	430	538	633	709	766	781	816	880
Agricult. & Ind. Bks.	236	310	345	349	394	437	488	539	617	668
Hokkaido Col. Bk.	76	91	112	129	148	162	166	170	180	178
Industr. Bk. of J.	169	297	334	256	308	303	284	282	309	325
Chosen Ind. Bk.	71	86	131	152	172	182	197	214	341	254
Totaal Special-Banks	2714	2469	2806	2956	3446	3838	3834	3702	3884	3801

Bij het beschouwen dezer cijfers is er rekening mede te houden, dat de 1920-crisis in April in Japan zijn aanvang nam. In dit verband valt dan allereerst op, dat van een eenigszins beduidende crediet-contractie geen sprake is geweest. De totale credietverleening loopt van 1919 op 1920 met slechts 300 millioen terug, welke teruggang op zichzelf echter al geringer is dan de inkrimping der voorschotten van de Bank of Japan. Het gewone bankwezen daarentegen zet zijn credietverleening in het crisisjaar nog met 300 millioen uit. In de totaal-cijfers voor alle banken tezamen zien wij dan verder een regelmatige toename der credieten, welke eerst in 1927, het bankcrisis-jaar, halt houdt.

De deposito's stijgen van 1920 op 1921 nog met 600 millioen, blijven dan tot 1924 vrij stationnair om, te beginnen met dat jaar, eveneens regelmatig naar boven te loopen tot 1927.

Dit verloop kan duiden op een bloeitoestand in handel en industrie, het kan echter ook beteekenen een *credietinflatie*. Welke van de twee moet nader worden uitgemaakt.

Bij de beoordeeling van de cijfers der *Spaarbanken* is er rekening mede te houden, dat een nieuwe in 1922 tot stand gekomen wet een aantal van tusschen de 4 à 500 banken tot „gewone" banken stempelde, zoodat de betreffende cijfers tot en met 1921 onder de rubriek „Spaarbanken" en daarna onder „Gewone banken" voorkomen. Dit verklaart de belangrijke verschuiving tusschen deze twee groepen.

Het verloop bij de *Special Banks* is zeer wisselvallig, veroorzaakt door de zeer ongelijksoortige banken, welke hieronder ver-

eenigd zijn. Van het meeste belang zijn hier de Yokohama Specie Bank, de Bank of Chosen en de Bank of Taiwan, ten aanzien waarvan te constateeren valt, dat alleen bij de twee eerstgenoemden de 1920-crisis zich duidelijk in de cijfers weerspiegelt. De Y. S. B. zet haar credietverleening van 1919 op 1920 met 400 millioen terug, de Bank of Chosen met 100 millioen. Bij de Bank of Taiwan daarentegen geen noemenswaardige inkrimping en integendeel zien wij daar van 1923 op 1924 een plotselinge zeer groote toename, vermoedelijk grootendeels veroorzaakt door hare Suzuki-financieringen.

De overige special banks, welke hun middelen aan pandbrievenuitgifte ontleenen, vertoonen alle een doorloopende toename, welke reeds direct in 1920 begint vermoedelijk door conversie van Rekg. Crt.-credieten bij gewone banken in hypothecaire leeningen bij hen.

Tenslotte de *gewone banken,* waarbij verrassende cijfers aan het licht treden. Het verloop voor alle gewone banken tezamen is als volgt geweest:

		Deposito's.	*Credieten.*
eind	1919	5.744	5.667
„	1920	5.884	5.973
„	1921	6.524	6.331
„	1922	7.831	7.934
„	1923	7.844	8.147
„	1924	8.177	8.386
„	1925	8.825	8.944
„	1926	9.292	9.335
„	1927	9.263	9.018
„	1928	9.302	7.649

Een aanmerkelijke stijging van deposito's valt te constateeren ten eerste in 1922, door de reeds vermelde verschuiving van cijfers tusschen de categorieën „Spaarbanken" en „Gewone banken" ten tweede in 1925, vermoedelijk gedeeltelijk afkomstig van de „Special Banks", met name de Banks of Taiwan en Chosen.

Wat echter vooral van belang is zijn de verschuivingen en de daaruit voortvloeiende positie van de 3 ondergroepen in deze categorie van „gewone" banken na de 1927-crisis. Uit de ratios blijkt n.l. dat deze voor de eerste zeven banken van het land,

welke eind 1928 ruim 31% van alle deposito's en ca. 19% van alle credieten voor hun rekening namen, bedroegen:

	Eerste Zeven.	Overige 393 Clearing-banken	Overige 586 Kleine banken.
Eind 1925	81.9	127.4	94.9
„ 1926	82.7	129.3	89.7
.....crisis van 1927.....			
„ 1927	72.1	145.4	94.6
„ 1928	63.3	137.6	67.8

Waaruit valt af te leiden, dat het vooral de groep der „overige clearing-banken" met ca. 18% van alle deposito's en ca. 24% van alle credieten is, welke het duidelijk kenmerk van *absolute overspannenheid* draagt. Deze categorie banken, ofschoon hieronder nog diverse grootere zijn als b.v. de Kawasaki 100th die langzamerhand de „eerste zeven" tot de „eerste acht" kan gaan completeeren, zijn voor het meerendeel de kleinere banken in de steden, welke als zoodanig vooral de kleine fabrikantjes en handelaren financieren, en het zal dus vooral *hier* zijn, dat onder de credieten een groote zuivering noodzakelijk zou zijn.

Er blijkt verder uit, dat de kleine provinciebanken relatief in een gunstiger positie verkeeren dan deze kleinere clearingbanken en verder dat de „eerste zeven" sedert de 1927-crisis groote verbetering toonen door de *geldverplaatsing*, welke uit deze crisis is voortgevloeid. Eind 1926 hebben de „overige clearingbanken" 3 milliard deposito's, eind 1927 nog slechts 2 milliard en al dit geld vindt zijn weg naar de „eerste zeven" en naar de kleine plattelandsbanken. Eerst in 1928 zien wij, dat ook de provinciebanken deposito's verliezen, welke weder bij de „eerste zeven" worden teruggevonden, terwijl thans ook de „overige clearingbanken" zich iets herstellen.

Dit is dus thans de momenteele bankpositie:

1. Aan den top staan zeven groote banken met een uitgebreid filialennet, welke na de crisis reusachtige middelen uit de kleinere stadsbanken hebben aangezogen, welke in hun eigen cliënten-kring door de economische situatie geen mogelijkheid op verdere veilige verwerking in credietverleening vonden, dientengevolge 1 Februari 1929 het besluit moesten slaan deposito- en girorentes te verlagen,

en daarna zelfs blijkens berichten in de Japansche kranten soms zonder meer moesten *weigeren* verdere gelden aan te nemen. De conclusie ligt voor de hand, dat dit bedrag moet zijn gegaan: „naar buiten" (Yenkoers), naar de effectenmarkt en naar de Bank of Japan. De volgende vergelijkende balanspositie per Ulto. Juni 1926 en 1927, Juni en Dec. 1928 moge dit leeren.

SAMENGESTELDE BALANSPOSITIE VAN ZEVEN GROOTE JAPANSCHE BANKEN. [1]) IN MILLIOENEN YENS.

	Ult. Juni			*Ult. Dec.*
Middelen.	1926	1927	1928	1928
Kapitaal, Reserves en Onverdeelde Winst	637	658	680	689
Deposito's en Giro's	2731	3294	3749	3870
Saldi van andere banken en buitenlandsche correspondenten	146	161	163	239
Diverse posten	57	62	70	64
	3571	4175	4662	4862
Uitzettingen:				
Kas en Kassiers	257	359	417	428
Gelden op korten termijn	92	98	136	95
Bankiers en Buitenl. Correspondenten	24	19	21	31
Buitenl. Saldi en Wissels	171	163	176	214
Binnenl. wisseldisconto's	389	392	375	301
Effecten	766	1005	1473	1597
Credieten in Rekening-Courant	1780	2044	1968	2102
Gebouwen, grond en diverse posten	92	95	96	94
	3571	4175	4662	4862

1) Deze banken zijn de: Mitsui Bank
Mitsubishi Bank
Sumitomo Bank
Dai Ichi Bank
Yasuda Bank
34th Bank
Yamaguchi Bank.

Wij zien hieruit, dat van Juni 1926 tot December 1928 de Deposito's bij de eerste zeven ruim een milliard oploopen, waartegenover kassaldi ca. 170 millioen, effectenbezit ca. 800 millioen en credieten ca. 320 millioen toenemen, wisseldisconto's daarentegen ca. 90 millioen afnemen. Dit is zonder twijfel geen gezonden toestand. Nergens vindt men als normale situatie een dergelijk effectenbezit van ca. 3 maal het gestorte kapitaal plus de reserves bij de eerste banken van het land. Intusschen is de positie van deze banken gunstig, al moet het zeker worden geacht, dat ook hier onder de credieten een belangrijk bedrag als „bevroren" kan worden aangemerkt.

2. Intusschen staat de positie van de overige 393 clearingbanken hiermede nog in een zeer schril contrast. Deze bewegen zich kennelijk op den rand van den afgrond. Dat was reeds vóór 1927 het geval, doch in nog veel sterkere mate daarna door de overbrenging van bij hen aangehouden credit-saldi naar de „eerste zeven" als boven geconstateerd. Het begrip liquiditeit is op deze categorie als groep, individueele gunstige uitzonderingen natuurlijk daargelaten, niet meer van toepassing.

3. Over de „Special Banks" als groep beschouwd valt weinig te zeggen, daar deze zeer ongelijksoortige elementen omvat. De Yokohama Specie Bank is naar bekend een eersterangs-bank, doch de Banken van Taiwan en Chosen zitten beiden met vele „frozen credits", vermoedelijk nog slechts gedeeltelijk gedekt door de speciale steunverleeningen aan hen door Gouvernement (Deposit Department) en Bank of Japan, en voor de rest gefinancierd uit de gewone middelen.

4. Tenslotte de ongeveer 600 kleine plattelandsbanken, welke zich niet laten analyseeren doch waarvan de boven gevonden cijfers op een betrekkelijk gunstige situatie zouden wijzen. Aan de verbetering van de situatie in het jaar 1928 zullen de bemoeiïngen van het Departement van Financiën niet vreemd zijn geweest.

Naast het eigenlijke bankwezen mag tenslotte een bespreking van de Postspaarbank en het beleggingsinstituut voor de door deze laatste aangetrokken gelden, het Deposit Bureau van het Departement van Financiën, niet ontbreken.

De *Postspaarbank* is ingesteld in 1875. De wet limiteert het maximum deposito per persoon op Y.2.000.— en indien het bedrag

daarboven komt koopt het Postkantoor op verzoek van den depositant Staatsobligaties voor het meerdere, welke fondsen het voor hem in bewaring neemt. De interest is relatief hoog, werd April 1915 van 4.2 % tot 4.8 % opgezet en staat thans nog op dat peil niettegenstaande de geldruimte elders. Begin 1929 is er sprake geweest de rente te verlagen, toen ook de groote banken tot renteverlaging overgingen, doch men heeft hier niet toe kunnen besluiten, hetgeen de particuliere spaarbanken in moeilijkheden heeft gebracht.

De fondsen van de Postspaarbank worden belegd door het Departement van Financiën. In verband met herhaalde critiek op het gehalte van de belegging werd in 1925 een afzonderlijk „Deposit Department of the Treasury" ingesteld onder rechtstreeksche contrôle van den minister van Financiën met de navolgende regelen voor de belegging:

1. inschrijving op en aankoop van nationale en locale leeningen.
2. leeningen aan „General" en „Special accounts" (d.w.z. aanwending in de budgetaire uitgaven, welke in „General" en „Special" accounts verdeeld zijn).
3. inschrijving op of aankoop van „debentures" of „industrial loans" uitgegeven door onder speciale wetten geïncorporeerde lichamen.
4. leeningen aan Banken, geïncorporeerd onder speciale wetten en *niet* het recht bezittende tot uitgifte van „debentures" (dat zijn dus de Banks of Taiwan en Chosen).
5. inschrijving op en aankoop van leeningen van vreemde Gouvernementen (belegging in het Buitenland in vreemde valuta).
6. speciaal aangewezen vreemde valuta deposito's aan de Bank of Japan.

De ontwikkeling van de spaarfondsen is als volgt geweest:

31 Maart.	Aantal Depositanten.	Totaal bedrag.
1919	20.679.910	712.950.054
1920	24.101.598	884.980.619
1922	25.419.509	901.160.910
1923	27.057.867	994.976.098
1924	28.718.437	1.101.654.740
1925	30.386.806	1.131.250.271

1926	31.549.989	1.166.998.703
1927	32.495.132	1.182.800.004
1928	34.581.222	1.570.792.945

Wij zien hieruit, dat de crisis van 1927 ook aan de Postspaarbank een groot bedrag aan bij de kleine banken weggetrokken middelen heeft toegevoerd.

De fondsen bij het „Deposit Department" bedroegen Ulto. Maart 1929:

Deposito's:

Postspaarbank	Y.	1.845.523.266
Reconstruction Savings Certificates	„	81.095.310
Gouvernement	„	205.594.962
Anderen	„	55.604.443
Reserves	„	236.227.925
Diverse Ontvangsten	„	112.970.845
Te betalen cheques	„	193.328
Totaal	Y.	2.537.210.079

en deze waren belegd in:

Staatsobligaties	Y.	581.691.551
Provinciale- en Gemeente Obligaties	„	413.507.320
Obligaties Hypothec Bank of Japan	„	363.495.985
Reconstruction Savings Certificates	„	4.041.638
Obligaties Industrial Bank of Japan	„	52.436.730
„ Hokkaido Colonial Bank	„	36.878.407
„ Agricultural & Industrial Banks	„	55.884.432
„ South Manchurian Railway Co.	„	7.388.976
„ Oriental Development Co.	„	46.646.026
„ Chosen Industrial Bank	„	52.757.000
„ Central Chest for Industrial Associations	„	18.370.000
8% Chineesche Conversieleening	„	2.245.770
Recht op het ontvangen van Chineesche Staatsobligaties	„	8.820.685

Gouvernementsverplichting tot betaling van hoofdsom en interest op 4% Chineesche Staatsobligaties.....	Y.	24.440.497
Diverse Voorschotten.....	,,	510.700.587
Britsche Schatkistbiljetten.....	,,	146.721
U. S. Schatkistbiljetten	,,	2.766.833
Deposito's bij de Bank of Japan, in het buitenland te onderhouden voor speciaal aangegeven doeleinden...	,,	62.339.569
Deposito's bij de Bank of Japan, in het binnenland te onderhouden voor speciaal aangegeven doeleinden...	,,	16.000.000
Rekening-Courant met de Bank of Japan.....	,,	183.099.947
Uitgaven	,,	93.551.405
Totaal.....	Y.	2.537.210.079

Onder deze beleggingen schuilen vele kwade posten. Men komt er officieel voor uit, dat de volgende posten „bad loans" voorstellen en het zal niet gewaagd zijn te veronderstellen, dat daarmede nog lang niet alles is opgenoemd:

leening aan de	Bank of Chosen.....	56.000.000
,,	Nichiro Fishery Co.	6.000.000
,,	Bank of Taiwan	50.000.000
,,	Hanyephing Iron Works	42.500.000
,,	Kokusai Kisen Kaisha.....	29.200.000
,,	Kiangsih Railway Co.....	7.500.000
,,	Oriental Development Co. ...	42.988.000
Totaal, inclusief nog eenige ongenoemde posten		342.126.000

Op de beleggingen zit derhalve reeds circa 15% aangetoond verlies.

Wanneer wij ten slotte de balans van het Japansche bankwezen opmaken, blijkt: absolute overspannenheid tengevolge van bevroren credieten aan de eene zijde tegen groote ruimte aan liquide middelen aan de andere zijde, m.a.w. een in het oog loopende *disparitéit* in de innerlijke structuur, zich uitende in toenemende financiering van *lange leeningen* met *kort geld*, als geheel be-

schouwd een zoowel *voor het land als zoodanig* als voor *zeer vele particuliere banken* zeer ongezonden toestand.

GELD EN KAPITAALMARKT.

Een opmerkelijk feit wat betreft de Japansche kapitaalmarkt is geweest, dat deze sedert het intreden van de crisis van 1920 bij voortduring actief is gebleven. De door de Industrial Bank of Japan bijgehouden statistieken van de uitstaande leeningen (dus exclusief aandeelemissies) wijzen sedert 1920 het verloop aan (in millioenen Yens) als aangegeven op pag. 424.

Wat hieruit blijkt is in de eerste plaats een zeer zware schuldvermeerdering. Het totaal kwam van 5 milliard na het intreden der 1920-crisis op 11½ milliard Ulto. 1928 na een reeks van voor Japan onvoorspoedige jaren, waarin o.a. de aardbeving en de 1927-crisis vallen.

De *Staatsschuld* steeg van 3.3 op 5.8 milliard, de *Provinciale- en Gemeenten*-schuld van -.4 op 1.3 milliard, de *Pandbrieven*-circulatie van semi-officieele banken van -.8 op 1.8 milliard en de *Obligaties* van particuliere maatschappijen vervijfvoudigden van -.5 op 2.6 milliard. Vrijwel deze geheele reusachtige toename werd *binnenslands* gefinancierd. Buitenlandsche leeningen namen in de geheele periode slechts met ½ milliard toe, binnenlandsche daarentegen verdrievoudigden en kwamen van 3½ milliard op 9½ milliard (waarbij in het oog te houden is, dat deze cijfers geen aandeelen omvatten).

De vraag rijst, hoe dit alles gefinancierd is kunnen worden in een periode van voortdurende klachten over moeilijke toestanden in handel en industrie, waarin dus verondersteld mag worden, dat Japansche kapitaalvorming geen bijzonderen omvang kan hebben aangenomen, integendeel door de aardbeving een zwaren schok moet hebben doorstaan.

Voor wat betreft de laatste periode na de 1927-crisis, waarin onder invloed van de door de steunmaatregelen veroorzaakte inflatie van ruilmiddelen de rentestand dalende is en de schuldtoename plotseling aanzienlijk grooter wordt (1.6 milliard in 1½ jaar) werd tevoren reeds geconstateerd, dat een belangrijk gedeelte bij de groote banken is terecht gekomen.

STAAT.

Ultimo	Staatsleeningen			Provinciale en Gemeente leeningen			Pandbrieven semi-officieele banken			Obligaties van particuliere maatschappijen			Totaal		
	Japan	Buitenland	Totaal	Japan	Buitenland	Totaal	Japan	Buitenland	Totaal	Japan	Buitenland	Totaal	Japan	Buitenland	Totaal
Juni 1920	2041.2	1311.1	3352.3	211.5	147.4	358.9	780.5	23.4	803.9	386.2	142.0	528.2	3419.4	1623.9	5043.3
Dec. 1920	2250.0	1428.3	3678.3	235.5	140.4	375.9	875.1	23.0	898.1	485.5	24.4	509.9	3846.1	1616.1	5462.2
Dec. 1921	2723.0	1362.4	4085.4	324.9	137.1	462.0	1053.0	15.8	1068.8	668.2	17.6	685.8	4769.2	1532.8	6302.0
Juni 1922	2775.2	1359.0	4134.2	344.7	149.0	493.7	1080.5	13.8	1094.3	723.7	14.8	738.5	4924.1	1536.6	6460.7
Juni 1923	3037.1	1320.6	4357.7	472.5	133.0	605.5	1206.0	13.5	1219.5	851.3	51.8	903.1	5566.9	1519.0	7085.9
Dec. 1923	3100.9	1320.6	4421.5	543.2	131.4	674.6	1275.0	13.3	1288.3	863.0	119.6	982.6	5782.1	1585.0	7367.1
Juni 1924	3170.7	1865.5	5036.2	635.7	129.1	764.8	1330.4	13.2	1343.6	1010.7	114.1	1124.8	6147.4	2121.9	8269.3
Dec. 1924	3256.0	1514.3	4770.3	601.7	127.5	809.2	1368.2	57.3	1425.5	1150.6	137.2	1287.8	6456.6	1836.3	8292.9
Juni 1925	3457.4	1504.8	4962.2	737.8	125.8	863.7	1484.5	57.0	1541.5	1228.6	200.1	1428.7	6908.4	1887.6	8796.0
Dec. 1925	3525.9	1500.2	5026.1	767.9	125.2	893.1	1477.2	57.1	1534.3	1382.7	278.7	1661.4	7153.7	1961.2	9114.9
Juni 1926	3637.8	1478.9	5116.7	816.3	123.8	940.1	1512.3	57.0	1569.3	1488.3	275.5	1761.8	7454.8	1933.1	9387.9
Juni 1927	3649.9	1460.7	5110.6	845.3	260.4	1105.7	1638.2	56.7	1694.9	1635.4	289.7	1925.1	7768.9	2067.5	9836.4
Dec. 1927	3901.8	1460.2	5362.0	909.6	258.2	1167.8	1738.8	12.5	1751.3	1802.3	303.0	2105.3	8352.5	2033.9	10386.4
Dec. 1928	4346.5	1453.1	5799.6	1079.9	253.8	1333.7	1819.2	12.3	1831.5	2163.8	458.4	2622.2	9409.4	2177.6	11587.0

De effectenportefeuille nam daar met 800 millioen toe, veroorzaakt door de verplaatsing van gelden van de kleine banken naar de „eerste zeven". Op Ulto. 1928 bevinden zich „aanwijsbaar" de volgende bedragen aan effecten in handen van:

Clearing-banken	3.075
Trust Maatschappijen	397
Verzekeringsmaatschappijen	204
Deposit Bureau	1.570
Bank of Japan	221
	5.467 millioen Yen,

doch dit omvat uiteraard ook vele aandeelen en ook buitenlandsche obligaties. Ook al zouden wij echter nauwkeurig weten, in welke handen zich *momenteel* de schuldbewijzen bevinden, brengt ons dit weinig verder met betrekking tot de vraag, hoe deze groote schuldvermeerdering is kunnen worden *gefinancierd*.

Wat dit laatste betreft is echter het volgende op te merken. Kapitaalvorming in een land vindt plaats bij het individu, dat minder verteert dan zijn inkomen bedraagt. Voor de gesalarieerde klasse en voor de renteniers beteekent dit dus in de meeste gevallen vergroote deposito's bij de banken respectievelijk inlagen bij de Spaarbank, welke bij tijd en wijle kunnen worden herbelegd in schuldbewijzen. Het lijkt oppervlakkig beschouwd alsof dergelijke belegging rechtstreeks ten koste van de creditgelden bij de banken moet komen, hetgeen dan in tegenspraak zou zijn met de in de vorige paragraaf aangewezen constante toename van de deposito's.

Bij een verbreid bankwezen en ingeburgerd gebruik van bankrekeningen bouwt zich echter kapitaalvorming vanzelf op *naast* de totale bankcijfers, omdat in beginsel ieder door de banken verstrekt crediet automatisch de middelen schept, waarmede hetzelve op de credietmarkt kan worden ondergebracht. Indien Bank A participeert in een emissie voor zegge 10 millioen en tot het bedrag der overgenomen aandeelen of obligaties aan den ondernemer een crediet inruimt, hetwelk deze laatste in verschillende cheques aan de order van zijn leveranciers wegtrekt, ontstaan bij de andere banken, bij wie die leveranciers hun rekening hebben, voor de respectievelijke bedragen dier cheques: òf nieuwe deposito's, òf

vermindering van debetstand, welke beide omstandigheden bij de betreffende banken een overeenkomstige ontspanning in de liquiditeit veroorzaken. Zijn nu deze laatste banken bereid op basis van deze verbeterde liquiditeit op hun beurt crediet te verstrekken aan Bank A, welke hen de cheques betalen moet, — welke kredietverleening in eerste instantie gewoonlijk door het verstrekken van call-leeningen plaats vindt, — dan vallen na een dergelijke transactie in de totale balanspositie van alle banken tezamen zoowel een vergroote effectenportefeuille als vergroote deposito's te constateeren. De toestand wordt dan n.l. als volgt:

Bank A: Effecten	10.000.000.—	Call B. & C.	10.000.000.—
Bank B: Call Bank A.	6.000.000.—	Crediteuren.	6.000.000.—
Bank C: Call Bank A.	4.000.000.—	Crediteuren.	4.000.000.—
Totale balanspositie: Effecten	10.000.000.—	Deposito's	20.000.000.—
Credieten	10.000.000.—		

Deze positie in eerste instantie leidt nu via liquiditeitseischen en renteverhoudingen tot een gewijzigde verdeeling van middelen en uitzettingen tusschen de individueele banken, zoodat na een wijle de toestand zich b.v. als volgt consolideert:

Bank B: Effecten	6.000.000.—	Deposito's	6.000.000.—
Bank C: Effecten	4.000.000.—	Deposito's	4.000.000.—
Totale balanspositie E: ffecten	10.000.000.—	Deposito's	10.000.000.—

Waar dus aanvankelijk niets aanwezig was, bezitten de gezamenlijke banken thans ƒ 10.000.000.— aan effecten, gefinancierd met eenzelfde bedrag aan door die uitgifte te voorschijn geroepen deposito's.

Dit geval geeft een zuiver voorbeeld van het scheppen van nieuwe koopkracht uit bankcrediet, derhalve van *actieve beïnvloeding* van het economisch leven door het hoogontwikkelde bankwezen van dezen tijd, dat voor medewerking in deze richting een hoogen rentestand als voorwaarde stelt en van het resultaat naar buiten blijk geeft door steeds aanzwellende balanscijfers. De situatie is een tot in den kern ongezonde, omdat zij een schijnwelvaart, een kunstmatige opleving verwekt, welke een tempo later achterhaald wordt door prijsverhooging of, bij neergaanden conjunctuur, sterk geremde prijsverlaging.

Gezonde ontwikkeling van het effectenkapitaal daarentegen vindt plaats wanneer deze geen *nieuwe* credietverhoudingen schept, doch slechts reeds aanwezige schulden van crediteur doet wisselen of deze in compensatie brengt met reeds aanwezige vorderingen (uit voorheen verleende bankcredieten).

In dit geval gaan in eerste instantie de creditsaldi van de spaarders over op den ondernemer, doch naarmate deze laatste zijn verkregen tegoed wegtrekt en dit aanwendt tot aankoop van kapitaalsgoederen, krijgen zijn leveranciers, welke de cheques weder bij hun bank storten, aldaar de beschikking over hoogere creditsaldi of wel zij lossen daarmede een gedeelte van hun debetstand af.

Stellen wij het schematische voorbeeld, dat alleen de spaarders van bank A tot een bedrag van ƒ 5.000.000.— inschrijven op een emissie van een onderneming, welke bij bank B zijn rekening heeft, terwijl het provenu daarvan in gelijke deelen toevalt aan twee leveranciers, rekeninghouders bij bank C, wier rekeningen respectievelijk ƒ 2.000.000.— debet en ƒ 1.000.000.— credit aanwijzen, dan is de bankpositie resp. vóór en na de emissie c.a. als volgt:

voor emissie.

Bank A: Kas	2.000.000.—	Deposito's	10.000.000.—
Credieten	8.000.000.—		
Bank B: Kas	3.000.000.—	Deposito's	8.000.000.—
Credieten	5.000.000.—		
Bank C: Kas	2.000.000.—	Deposito's	6.000.000.—
Credieten	4.000.000.—		
Totale balanspositie: Kas	7.000.000.—	Deposito's	24.000.000.—
Credieten	17.000.000.—		

na emissie.

Bank A: Kas	2.000.000.—	Deposito's	5.000.000.—
Credieten	8.000.000.—	Bank C	5.000.000.—
Bank B: Kas	3.000.000.—	Deposito's	8.000.000.—
Credieten	5.000.000.—		
Bank C: Kas	2.000.000.—	Deposito's	9.000.000.—
Bank A	5.000.000.—		
Credieten	2.000.000.—		
Totale bankpositie: Kas	7.000.000.—	Deposito's	22.000.000.—
Credieten	15.000.000.—	Banken onderling	10.000.000.—
Banken onderling	10.000.000.—		

Ook thans zal echter door het streven van de individueele banken om de tijdelijk verstoorde liquiditeit weder in orde te brengen een verschuiving in de middelen en uitzettingen plaatsvinden, welke tenslotte b.v. de volgende positie schept:

Bank A:	Kas	1.000.000.—	Deposito's	5.000.000.—
	Credieten.....	4.000.000.—		
Bank B:	Kas	2.000.000.—	Deposito's	8.000.000.—
	Credieten	6.000.000.—		
Bank C:	Kas	4.000.000.—	Deposto's	9.000.000.—
	Credieten.....	5.000.000.—		
Totale balanspositie:	Kas.....	7.000.000.—	Deposito's	22.000.000.—
	Credieten..	15.000.000.—		

Bij gezonde ontwikkeling van het effectenkapitaal vindt derhalve geen aanzwelling der bankcijfers plaats, doch bestaat eerder de mogelijkheid dat deze een vermindering te zien geven, voor zooverre namelijk de banken reeds te voren met hunne crediet-verleening op latere besparingen en de conversie daarvan in effectenkapitaal hebben geanticipeerd.

Tot op zekere hoogte vinden *beide* hierboven in schema gebrachte gevallen plaats binnen ieder ontwikkeld banksysteem en slechts een analyse van de totale balanspositie der banken, gecombineerd met empirisch verkregen inzichten omtrent den economischen toestand van handel en bedrijf, kan uitmaken, welke factor de overheerschende is geweest.

Voor wat Japan betreft leiden dan echter de aldaar geconstateerde voortdurend accumuleerende bankcijfers in een voor handel en industrie allerminst gunstig tijdvak tot de conclusie, dat het financieren van nieuwe projecten uit bankcrediet in belangrijke mate moet hebben plaatsgevonden.

Afgezien van deze vermoedelijk voornaamste oorzaak voor het rijkelijk vloeien van de Japansche „kapitaal"-bron sedert 1920 zijn er nog een tweetal andere factoren, welke daarop van invloed zijn en hier kortelijks bespreking mogen vinden.

Wij gingen hierboven uit van kapitaalvorming bij den particulier. Diens „rente"-inkomen is echter afkomstig uit de winsten der ondernemingen en voor de ondernemingen is winst een sluitpost in de balans, welke kan zitten in goederen, halffabrikaten, machines en debiteuren, m.a.w. *vastligt*, òf welke *liquide* kan zijn en zich

dan zal uitspreken in een groot banktegoed. De aantooning van deze winst is verder afhankelijk van de waardeering der activa. Is zij inderdaad in banksaldo aanwezig, dan verandert er niets in de totale bankpositie wanneer die winst wordt uitgekeerd. Ondernemingsdeposito's worden dan in particuliere deposito's geconverteerd.

Anders wordt de positie echter, wanneer de winst niet contant aanwezig is, doch in goederen, huizen, debiteuren en dergelijke activa vastligt. *Dit* geval, waarbij voor de uitkeering van de bank geleend moet worden, spreekt zich dus in de totaalcijfers der banken uit in een toeneming zoowel van credieten als deposito's, welke beslist ongezond is. Men maakt banktechnisch waarden mobiel, welke economisch nog niet mobiel zijn en het misschien nooit *zullen* worden.

Wat het vraagstuk der *winstuitkeeringen* betreft is het nu een bekend feit, dat de Japansche opvatting in het algemeen de grens te dien opzichte aanzienlijk ruimer pleegt te trekken dan wenschelijk ware. Een onderzoek van de balansen van 72 groote Japansche Maatschappijen (Katoenspinnerijen, Wolweverijen, Suikerfabrieken, Cement- en Glasfabrieken, Electrische Tramwegen, Lichtfabrieken, Mijnbedrijven, Papierfabrieken, Scheepvaart enz.) over het 1e en 2e halfjaar van 1927 toont aan hoe bij respectievelijk 30 en 32 daarvan de winstuitkeeringen in den vorm van dividend, dus nog exclusief de tantièmes, het bedrag aan aanwezige vlottende middelen reeds te boven ging, zoodat deze ondernemingen dus voor het restant hebben moeten leenen. Over het 1e halfjaar 1927 bedroeg dit tekort aan liquide middelen op een totaal uitbetaald dividend van Y. 127.886.000 een bedrag van Y. 27.124.000.— of ca. 21%, in het 2e halfjaar op een totaal dividend van Y. 129.754.000 een bedrag van Y. 30.505.000.— of ca. 24%. Het zijn *dezelfde* maatschappijen, welke èn in Juni èn in December moeten leenen. Slechts 4 van de 30 Juni-leeners vertoonen in December een klein kassurplus. Alle andere, vermeerderd met een aantal nieuwe, moeten echter andermaal de bank aanspreken. Het is duidelijk, dat door een dergelijke winstuitkeeringspolitiek fonds aan de *kapitaal*-markt toevloeit, dat afkomstig is uit *bankcrediet* instede van uit *reëel* en reeds *gerealiseerd surplus* en dat zich dit verschijnsel moet uitspreken in een toenemende schat-

plichtigheid van de ondernemingen aan de banken en onderling (in leverancierscredieten enz.).

Tot welke bedragen zich dit verschijnsel in de afgeloopen jaren in werkelijkheid heeft voorgedaan is uiteraard niet te benaderen. Daartoe zou een onderzoek van een groot aantal balansen *over een reeks van jaren* noodzakelijk zijn, waarbij zou moeten worden nagegaan de totale hoeveelheid „crediet" aan beide kanten der totaalbalans.

Dat echter het op deze wijze aan „inkomen voor vertering" respectievelijk „kapitaal" toegevoerde fonds belangrijk moet zijn geweest, lijkt waarschijnlijk op grond van wat tot nog toe bij iedere deconfiture weder aan het licht trad: uitkeering van dividenden tot op het allerlaatste oogenblik, in een periode dus, dat reeds lang verliezen zich hadden gemanifesteerd, welke echter zorgvuldig in de balans verborgen bleven.

Eerst in den allerlaatsten tijd is een streven merkbaar naar een conservatiever winstuitkeeringspolitiek, welke in de eerste plaats voor Japan zelf heilzame gevolgen kan hebben, omdat zij den schijn van het wezen scheidt.

Naast of beter *in* het winstuitkeeringsvraagstuk speelt voorts de kwestie der te voeren afschrijvingspolitiek een voorname rol. Ook deze vertoont in Japan een eigen aspect.

In een normalen staat van zaken behooren de afschrijvingen zich in den vorm van liquide middelen, dus als banktegoed, te accumuleeren en zijn het voornamelijk deze sommen, vermeerderd met de seizoenmatig in de diverse bedrijven braakliggende kapitaalsdeelen, welke tijdelijk al of niet via het bankwezen de *geld*markt voeden. Niet alzoo in Japan, waar naar bekend hoogst onvoldoende wordt afgeschreven.

Nu staat het nalaten van voldoende afschrijvingen weliswaar zonder meer gelijk met het interen van *bepaalde concrete kapitaalsdeelen*, doch het behoeft *niet* samen te gaan met intering van den *totalen kapitaalvoorraad*. Voor zoover de uitkeering van afschrijvingen als inkomen wordt verteerd, heeft uiteraard rechtstreeksche kapitaalvernietiging plaats, doch voor zoover die uitkeeringen worden bespaard en beschikbaar gesteld voor *nieuw* kapitaal, vindt voor de maatschappij in haar geheel alleen een verschuiving plaats. In dat geval wordt n.l. de afschrijving op de ma-

chines van onderneming A, welke in liquiden vorm in vergrooting van A's banksaldo beschikbaar was gekomen, als winst uitgekeerd en door de rechthebbenden belegd in *andere* machines voor een nieuw op te richten onderneming B. Invloed op de totale hoeveelheid kapitaal heeft dit niet, doch wel heeft deze politiek ten gevolge, dat *het tempo van nieuwe kapitaalbelegging wordt versneld,* omdat gelden, welke op de geldmarkt telkens voor korten tijd zouden moeten worden belegd, zich thans dadelijk ter *kapitaal*markt melden. En verder is een bedrijfseconomisch *begeleidend verschijnsel* uiteraard een toenemend kwantum „water" in de balansen van alle ondernemingen, welke met duurzame productiemiddelen werken en deze voor een veel te hooge waarde in hunne balansen opvoeren. Voor wat betreft de katoenspinnerij worde hier verwezen naar het financieele gedeelte van het Rapport DE ROOS inzake de Japansche katoenindustrie [1]).

Het bovenstaande maakt m.i. duidelijk, dat ook de Japansche afschrijvingspolitiek van invloed moet zijn geweest op de ter kapitaalmarkt schijnbaar beschikbare bedragen.

Wanneer nu de bovenaangegeven drie factoren in aanmerking worden genomen en daarbij verder gelet wordt op de sterke Japansche aandrift tot het „pousseeren" van nationale zaken en de sterke steun, welke op voorbeeld van het Gouvernement door het semi-officieele en het particuliere bankwezen daaraan wordt gegeven, moet dunkt ons worden aangenomen, *dat een belangrijk gedeelte van het sedert 1920 zoo kolossaal toegenomen effectenkapitaal gefinancierd is niet met werkelijk vooraf gevormde en beschikbaar liggende inkomensbesparing, doch met bankcrediet,* welk verschijnsel zich dan natuurlijk heeft moeten uitspreken in een bij voortduring hoogen stand der kapitaalrente en in spiraalvormig naar boven loopende bankcijfers.

Zoowel het eerste als het tweede feit hebben zich daadwerkelijk voorgedaan. Waar in alle landen de 1920-crisis in de bankcijfers een aanzienlijke bres heeft geslagen, valt in Japan niets van dit voor de hand liggende verschijnsel te bespeuren. Wij laten hieronder volgen de reeds te voren gegeven Japansche bankcijfers in vergelijking tot de Amerikaansche en de Hollandsche.

1) Verslagen en mededeelingen van de afd. Handel en Nijverheid van het Depart. van Arbeid, Handel en Nijverheid te 's Gravenhage. Jaarg. 1928, no. 1.

	Japan. Alleen de „Gewone" banken.		Ver. Staten. Particuliere banken aangesloten bij het Fed. Reserve stelsel.			Holland. Robaver. Amsterd. Bank. Twentsche Bank. Incassobank.	
	Deposito's.	Credieten.	Aantal banken.	Deposito's.	Credieten.	Deposito's.	Credieten.
1919	5.744	5.667	796	14.056	15.620	898	575
1920	5.884	5.973	820	14.041	16.740	947	673
1921	6.524	6.331	806	13.430	11.220	735	544
1922	7.831	7.934	782	15.435	11.329	679	472
1923	7.844	8.147	767	15.199	11.904	665	534
1924	8.177	8.386	737	18.269	18.599	605	509
1925	8.825	8.944	719	18.834	19.697	623	513
1926	9.292	9.335	688	19.037	20.110	630	488

Waar in Amerika het bankcrediet van 1920 op 1921 met 5½ milliard of ruim 30% valt en dan tot staan komt om in 1924 onder invloed van de zich onafhankelijk van de verdere wereld ontwikkelende conjunctuur der Vereenigde Staten weder aanzienlijk te stijgen, vertoonen ook de 4 zuiver Hollandsche banken een credietinkrimping van ca. 30%, welke echter eerst een jaar later tot staan komt en dan daarop met schommelingen staan *blijft*. Japan echter vertoont een voortdurende opwaartsche beweging, welke zich blijkbaar aan wat zich in de buitenwereld afspeelt niet stoort. De regelmatige toename schuilt geheel in het onderhoofd „loans", daar „bills discounted" en „documentary bills" in het totaal van zeer ondergeschikt belang zijn en zich op hetzelfde peil handhaven.

De conclusie moet o.i. zijn, dat een toenemend deel van de Japansche werkzaamheid gedurende de afgeloopen jaren zich heeft opgebouwd op de basis van bankcrediet en dit verklaart, waarom tot aan de crisis van 1927 de stand zoowel van kapitaal- als van geldrente in Japan bij voortduring zeer hoog is gebleven. Globaal laat zich het *verloop van den rentestand voor diverse soorten crediet* als volgt geven:

	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929
Tokyo Associated Banks.:										
Overdrafts (loans) gem.	9.8	9.9	9.8	9.7	9.7	9.2	9.5	9.3	8.8	8.0
Wisseldisconto „	10.4	8.7	9.3	9.5	9.6	9.2	8.9	8.9	7.6	7.0
Betaalde interest op Giro's. gem.	3.7	2.9	2.5	2.5	2.5	2.5	2.4	2.1	1.7	1.4
12 mnd. Dep. „	6.68	6.07	6.21	6.39	6.44	6.40	6.41	5.92	5.57	4.97
6 „ „ „	6.47	5.99	6.16	6.37	6.37	6.37	6.36	5.89	5.57	4.96
3 „ „ „	6.26	5.89	6.12	6.36	6.30	6.35	6.35	6.01	—	—
Daggeld Tokyo	4.75	5.26	7.56	8.21	7.01	6.35	6.28	4.42	2.92	3.03
Rendement op nieuw uitgegeven:										
Government bonds	—	6.12	6.28	6.11	6.17	6.00	5.90	5.66	5.16	5.08
Local Bonds	—	7.30	7.30	7.37	7.62	7.26	6.81	6.56	5.86	5.86
Hypothec Bank Debentures	—	7.37	7.66	7.84	8.05	7.32	7.12	6.78	6.14	5.95
Agr. & Ind. Bank Debentures	—	8.41	8.37	8.59	8.77	8.35	7.64	7.42	6.86	6.44
Bank Debentures	—	7.79	8.22	8.36	8.51	7.68	7.34	7.02	6.32	6.09
Obligaties particuliere Myen.	—	8.21	8.41	8.74	8.97	8.17	7.70	7.45	6.79	6.42
Gemiddeld	—	7.53	7.70	7.83	8.02	7.47	7.08	6.81	6.19	5.97

Hieruit blijkt een bij voortduring hoog blijven zoowel van de *kapitaal*rente als van de *geld*rente tot aan de crisis 1927. Daarna zien wij de *geld*rente plotseling sterk dalen als gevolg van de geld-*verplaatsing*, welke creditsaldi van de kleinere stadsbanken naar de grootste banken overbrengt en tengevolge waarvan een sterke dispariteit in de middelenverdeeling over het Japansche bankwezen in haar geheel intreedt. Het is voornamelijk deze geldverplaatsing en verder natuurlijk ook de door de steunverleening veroorzaakte ruilmiddelinflatie, welke thans de rente voor korte en veilige credieten tusschen eersterangs partijen naar beneden brengt. Daggeld prima banken daalt aanzienlijk, terwijl daarentegen de interest voor Rekg. Courantcredieten en wisseldisconto's sterke resistentie vertoonen. Tegelijkertijd ondervindt ook de *kapitaal*rente een dalenden invloed vanwege de groote hoeveelheid geld, welke *her*belegging zoekt en wij zien thans het merkwaardige verschijnsel, dat in een periode van bij vorige jaren vergeleken *vergroote depressie* en dus zonder twijfel verminderde kapitaalvorming de *kapitaal*emissies nochtans aanzienlijk toenemen.

Het geheele verloop van bankcrediet en effectenkapitaal, beide aanzienlijk toenemend bij een *dalend*, zij het ook zeer langzaam dalend en verre boven het buitenland blijvend, prijsniveau schijnt tegenstrijdig met den algemeen economischen toestand en alleen mogelijk te zijn geworden door een *credietinflatie*, welke beschermd wordt door Japansch-nationale gevoelens.

De Gouvernementsrechtspraak en de verwarring in het Inlandsch grondbezit in de Minahasa. [1])

door

Mr. F. D. Holleman.

De beschouwingen welke in deze verhandeling zijn vervat berusten op de ervaring welke ik opdeed bij gelegenheid van een mij door de Regeering opgedragen onderzoek inzake adatgrondenrecht in de Minahasa in de tweede helft van 1928. Ofschoon naar aanleiding van deze opdracht aan de hooge lastgeefster een uitvoerig rapport is uitgebracht, dit rapport wellicht spoedig wordt gepubliceerd en daarin de meeste gegevens welke hieronder ter sprake komen ook medegedeeld en verwerkt zijn, geven toch die omstandigheden geen aanleiding om deze publicatie achterwege te laten, omdat thans — geheel anders dan in het rapport — de beschouwingen convergeeren in het causaal verband tusschen de rechtspraak in Naam der Koningin en de waargenomen verwarring in het Inlandsch grondbezit en nadrukkelijk alleen de aandacht gevraagd wordt voor eene reorganisatie van deze rechtspraak ten einde verbetering in den toestand te brengen.

Volledigsheidshalve moge ik vermelden, dat in het rapport — naast eene hervorming van het rechtswezen — als ander desideratum op den voorgrond is gesteld de spoedige invoering van een eenvoudig en bij de bestaande gebruiken aansluitend stelsel van afbakening en registratie der bouwgronden. Hoe belangrijk deze zijde van het probleem op zichzelve ook is, te dezer plaatse moet zij thans onbesproken blijven.

Deze beperking maakt echter eene tamelijk breede inleiding

1) Voordracht gehouden voor de Afdeeling Adatrecht van het Kon. Bat. Genootschap op 15 April 1930. Vgl. ook mijne, in de vergadering van 22 Februari 1929 van het Indisch Genootschap, gehouden voordracht over de verhouding der gemeenschappen (familie, dorp en district) in de Minahasa.

noodig. Wil men de verschillende factoren, welke ter sprake komen bij de hoofdzaak, den onbevredigenden toestand in de rechtsbedeeling ten aanzien van grondzaken en de middelen om daarin verbetering te brengen, op de juiste waarde schatten, dan dient daaraan vooraf te gaan eene korte uiteenzetting van de eerste ontwikkeling van het Inlandsch grondbezit in de Minahasa — waardoor een denkbeeld wordt verkregen van *normale* verhoudingen en moeilijkheden —, een korte schets van de oorspronkelijke verhouding der verschillende organen in de inheemsche maatschappij, onderling en met betrekking tot den grond, en ten slotte eene korte beschrijving van de invloeden, welke aanleiding zijn geweest tot de *ontreddering* van deze staatkundige en agrarische verhoudingen.

Het gemeenschapsbezit, het zgn. „kalakèran"-bezit, dat men in de Minahasa nog overal en veelvuldig aantreft vertoont in de rechtsverhoudingen welke daarop betrekking hebben nog zoovele antieke trekken, dat men, dunkt mij, zonder eenigen twijfel mag aannemen, dat deze vorm van grondbezit in dit gebiedsdeel niet alleen de oudste, maar in verleden tijd ook de eenige vorm van grondbezit is geweest. Als tegenhanger van „kalakèran"-bezit is „pasini"-bezit de term, die in het Minahasisch adatrecht gebezigd wordt èn voor de brokken waarin het gemeenschapsbezit na verdeeling is uiteengevallen (dus geïndividualiseerd bezit) èn voor het door individueele ontginning rechtstreeks verkregen individueel bezit. In laatstbedoelden vorm is dit pasini-bezit ongetwijfeld van betrekkelijk jongen datum.

Ook kost het weinig moeite uit de nog heerschende rechtsverhoudingen binnen dat familie-grondbezit zich eene voorstelling te maken, hoe eens dit grondbezit even natuurlijk als noodzakelijk de pool is geweest waarom het geheele economische leven in de Minahasa draaide.

Het kalakèran-grondbezit is ontstaan door gemeenschappelijke ontginning van vrijen woesten grond. Wat thans bij uitzondering nog voorkomt was vroeger regel. Laten wij het gemeenschapsbezit in handen van grootere gemeenschappen, als dorp en district, buiten beschouwing omdat deze vorm van ondergeschikt belang is, en bepalen wij ons tot den meest gebruikelijken vorm, het

familie-grondbezit, dan zien wij — evenals dat nog thans het geval is — dat de familie bezitster werd van den grond welke gemeenschappelijk door haar was ontgonnen en dat zij dit na de eerste ontginning ook bleef, al werd de grond ook verwaarloosd en verder aan zijn lot overgelaten.

Zoolang de ontginning in de herinnering vastgekoppeld blijft aan de namen van de eerste ontginners, blijft ook de grond het bezit van de opvolgende geslachten van erven, die van bedoelde „dotoe's" of voorvaderen afstammen. De gezamenlijke erven zetten dat bezit voort op de wijze van de „dotoe's".

Met deze dotoe's of voorouders roer ik een, voor het Minahasische grondenrecht buitengewoon gewichtige factor aan: een geheel complex van oud-inheemsche en door het Christendom slechts gedeeltelijk verdrongen, religieuze voorstellingen.

Ik zeide zooeven, dat de eens ontgonnen grond het bezit blijft van de opvolgende geslachten van erven *op gelijke wijze als deze het was van de dotoe's-ontginners.* Dit impliceert in de eerste plaats, dat het bezitrecht even automatisch en natuurlijk als de bloedverwantschap op de erven overgaat; de dotoe's waren bezitters: het nageslacht is, omdat het van de dotoe's afstamt, *dus* ook bezitter. Het impliceert voorts, dat het bezitrecht, hetwelk even integraal als de band des bloeds op het nageslacht overging, voor de groep, d.w.z. *alle* gezamenlijke erven, niet eindigen kan op andere wijze dan dit bij de dotoe's het geval zou geweest zijn, n.l. door een eenparige beschikking van allen; de dotoe's ontgonnen den grond om in hun gezamenlijk levensonderhoud te voorzien, maar zij waren ook bevoegd om zich daarvan te ontdoen of om den grond te verdeelen; zóó is die bevoegdheid integraal op de gezamenlijke erven overgegaan.

Wij hebben dus in deze religieuze traditie, dien sterken band welke het levend geslacht blijft binden aan de voorouders, een factor welke niet alleen — gelijk van zelf spreekt — op het gebied van het familierecht en erfrecht een groote stille rol speelt, maar eveneens op het gebied van het grondenrecht. Uiteraard is die rol er een van conservatieven aard, met alle voor- en nadeelen van dien.

Om concreet te zijn, ontzag voor de instellingen der dotoe's draagt er in belangrijke mate toe bij, dat in de hopeloos gecom-

pliceerde rechtstoestand van het bezit, de gebruiksregelingen nog steeds een betrekkelijk ordelijk verloop hebben; het draagt er echter ook het zijne toe bij, dat de Minahaser theoretisch geporteerd kan zijn voor eene regeling, dat de verdeeling van familiegronden moet kunnen plaats hebben krachtens besluit van een welwillende meerderheid van erven, maar dat men, als het er op aan komt, toch zwicht voor het oude argument, dat de dotoe's alleen verdeeling bij eenparige toestemming der erven toestaan.

Het respect voor de dotoe's en hun wijze instellingen *verhindert* op gelijke wijze, dat men — als verdeeling toch plaats heeft bij afwezigheid van enkelen (militairen, beambten e. d.) — de rechten van die afwezigen willekeurig verkort; maar aan den anderen kant kan diezelfde afwezige — als het voor dezen gereserveerd aandeel in het oud familiebezit hem bij terugkeer tegenvalt — de, soms reeds jaren geleden plaats gehad hebbende, verdeeling ongedaan maken door zich er op te beroepen, dat de verdeeling in strijd met de instellingen der dotoe's plaats had.

Voor haar levensonderhoud was de familie-groep — evenals zij dat thans nog is — voornamelijk aangewezen op den landbouw. Natte bouwgronden, welke gemakkelijk te ontginnen waren, waren slechts in beperkten omvang in enkele streken voorhanden en deze waren al spoedig in bezit genomen. Ook de meest geschikte gronden voor droge rijstbouw en tweede gewassen waren al gauw ontgonnen en zoodoende vast familiebezit geworden. Met de vermeerdering van het zielental strekte de ladangbouw zich steeds verder uit en telkens nam het familiebezit in omvang toe. Werden de omstandigheden voor de familiegroep al te ongunstig, dan splitsten zich takken daarvan af om zich elders te vestigen en daar hun heil te zoeken — zonder echter daarmede in beginsel hun rechten op den ouden familiegrond te verliezen.

Een ander middel om in de ongunstige omstandigheden ter plaatse te voorzien waren beurtregelingen en met den gestadigen aanwas der bevolking werden deze ten slotte overal de regel.

Die beurtregelingen bestaan dan aanvankelijk daarin, dat niet meer de *geheele* familie *allen* beschikbaren grond ieder jaar bebouwt, maar dat òf bepaalde *staken* van de familie om de beurt jaarlijks daarover de beschikking krijgen, òf dat staken om de beurt op bepaalde kavelingen aangewezen worden.

Bij deze beurtregelingen maken wij kennis met het familiehoofd (de „toean teranak"), dien ik naar zijn vertaalden titel „kepala familie" zal noemen en die vooral vroeger in het familiegrondbezit een zeer belangrijke rol speelde. Hij beheert den grond, waakt tegen inbreuken van derden en heeft de leiding bij nieuwe ontginningen, gebruiksregelingen en ook bij eventueele verdeelingen.

Naarmate de omstandigheden voor een bepaalde familie nog meer benard worden, wordt de beurtregeling steeds meer gedetailleerd en steeds ingewikkelder. Dan zijn niet meer de staken de eenheden, maar worden het de familie*takken*, die voor het gebruik in aanmerking komen en wel van steeds kleiner wordende kavelingen. Ook komt dan natuurlijk niet meer iedere groep elk jaar aan de beurt. Naar mij bekend is, is in het sawahgebied van Rembokken (aan het meer van Tondano) in dat opzicht de toestand wel het ongunstigst. Er zijn daar onverdeelde kalakèrans van dotoe's, die ruim 150 jaren geleden gestorven zijn; daar verdringen zich soms meer dan 1000 erven om sawahs, welke geen vijftigste deel van hen voeden kunnen en de familietakken komen daar hoogstens eens in hun leven voor de bewerking van een kaveling van de familiesawahs in aanmerking. Vele erven sterven volwassen zonder ooit deel in de bewerking van hun familiebezit te hebben gehad.

Hetgeen de taak van den „kepala-familie" bij het opzetten van zijn beurtregelingen nog verzwaarde, was de omstandigheid dat verschillende erven met elkaar trouwden (vaak opzettelijke mariages de raison) en zulke gezinnen dus op een dubbel of meervoudig aandeel aanspraak konden maken.

Dergelijke *beurtregelingen* geschieden onder leiding van den „kepala-familie", doch zij steunden steeds op de eenparige instemming van alle betrokken en daartoe verzamelde erven. Ditzelfde was, en is nog altijd, het geval bij de definitieve *verdeeling* van den familiegrond.

Dat verdeeling van het gezamenlijk familiebezit onder de staken of familietakken in alle tijden mogelijk is geweest, geloof ik zeker en dat dit proces al eeuwen geleden geregeld plaats had, lijdt geen twijfel; daartegen verzette de adat zich geenszins, mits maar *alle* erven het er over eens waren. Reeds om dezen laatsten eisch

is echter verdeeling steeds een probleem geweest. Bovendien is het proces steeds kostbaar geweest, omdat de verdeeling gepaard gaat met een of meer gezamenlijke maaltijden, in wezen heilmaaltijden, van *alle* erven en voorts omdat al spoedig de kepala familie, „als tegemoetkoming voor zijn moeite bij de verdeeling" aanspraak kreeg op een belooning: in den regel een stuk van de erfgronden. Hadden — wat onwillekeurig meermalen het geval is geweest — de kepala familie en diens eigen staak of tak belang bij de instandhouding van een onverdeeld familiebezit, omdat ook in de beurtregeling des kepala's overwicht duidelijk uitdrukking vond, dan kon eene verdeeling de overige erven vaak duur te staan komen.

Was de verdeeling eenmaal naar den eisch voltrokken, dan werd het bezit van de verschillende kavelingen door de afzonderlijke groepen voorgezet. Zoozeer imponeerde de plechtige verdeeling op zichzelve, dat eenigerlei acte of geschrift verder onnoodig was; trouwens reeds het feit dat de „kepala-familie" of diens nakomelingen het bezit van een stuk van den ouden familiegrond voortzetten onder den titel van „wēan" (d.w.z. „schenking", n.l. bij gelegenheid van verdeeling) was voor een ieder het bewijs van de verdeeling zelve.

Ofschoon men ook mag aannemen dat gedurende alle tijden het instituut van verdeeling van familiebezit in zwang is geweest, toch moet men in het oog houden, (1) dat daarbij die verdeeling nooit verder ging dan de behoefte eischte, dus dat wel bezit van staken of takken ontstond, maar geen *gezins*bezit en (2) dat vroegere verdeelingen weinig blijvend resultaat hebben gesorteerd, aangezien de nieuwe subjecten van bezit (staken of takken) met verloop van tijd telkens weer uitgroeien tot omvangrijke ervengroepen. De behoefte aan gezinsbezit is nog van betrekkelijk jongen datum.

Nemen wij thans een oogenblik in beschouwing de verhouding van de verschillende gemeenschappen (familie, dorp en district), onderling en tot het grondbezit.

Hierbij dient men er op bedacht te zijn, dat de oorspronkelijke toestand, onder welken de rechtsverhoudingen haar beslag kregen, sedert belangrijke veranderingen heeft ondergaan, dat het evenwicht in de agrarische verhoudingen telkens is verstoord en dat

die toestand nog steeds niet weer normaal is geworden. Ik zal trachten van de oorspronkelijke verhoudingen en van de daarop gevolgde lotswisselingen een kort, duidelijk beeld te geven.

Het district kunnen wij ons in zijn oorspronkelijken toestand denken als het beschikkingsgebied van den stam, de oude „walak", een landstreek waarop deze gemeenschap voor de voorziening in haar levensonderhoud was aangewezen. Er zijn geen aanwijzingen dat de omvang van deze gebieden anders werd beperkt en bepaald dan door eene vermelding van de bergen, bronnen en rivieren waarop de stam was aangewezen. Pas later, toen het gebied dichter bevolkt werd en conflicten met naburige stammen over strooken in het grensgebied plaats vonden, is de behoefte aan nauwkeuriger grensbepaling gebleken en onder leiding van het Europeesch bestuur heeft de grensregeling van de districten eerst haar *definitieven* vorm gekregen.

Binnen het gebied van den stam, de „walak", waren de stamgenooten onderverdeeld in families en gevestigd in dorpen of negorijen. In de dorpen woonden telkens brokken van verschillende families samen en uit één dorp ontwikkelden zich telkens weer andere, wanneer opnieuw brokken van families zich elders binnen het stamgebied neerzetten, en de neerzetting van gehucht-van-het-moederdorp uitgroeide tot zelfstandige negorij. De dorpen droegen reeds van den aanvang af een meer geprononceerd territoriaal karakter, omdat — anders dan bij de districten — al dadelijk bij de stichting de grens van het nieuwe dorpsgebied scherp afgebakend werd. Dikwijls heeft de overlevering nog bewaard den naam van het oerdorp van het district, waaruit andere zijn ontstaan, welke weer op de wijze van celdeeling in den loop der tijden het aanzijn hebben gegeven aan alle thans bestaande dorpen. In de buurt van dat oerdorp worden dan ook vaak aangetroffen de met name aangeduide ontginningen van de oudste stamdotoe's, in den regel tevens de voorouders van het hoofdengeslacht, dat binnen het district een erfelijk en traditioneel gezag bezit.

Zoo ontwikkelden zich binnen het vaag omgrensd gebied van de walak tal van — vaak aan elkaar sluitende — scherp begrensde dorpen, welke, ieder op eigen gebied, autonoom waren. Ofschoon bij deze gemeenschappen, in veel sterkere mate dan bij de

districten het territoriaal element opvalt, en men ze met reden territoriale gemeenschappen noemen mag, moet daarbij niettemin in het oog worden gehouden, dat het tot op den huidigen dag meer de band van bloedverwantschap is, de bewuste gemeenschappelijke afstamming van dezelfde dotoe's, welke de dorpsgenoten samen bindt, dan het feit dat zij bewoners van hetzelfde dorp, dorpsgenooten, zijn.

Had men reden om te verwachten dat de ontwikkelingsgang deze zou zijn, dat de steeds talrijker wordende territoriaal gepronnonceerde dorpen, welke, ieder met zijn eigen bestuur, geheel autonoom waren, steeds meer op den voorgrond zouden treden en dat de invloed van de walak in gelijke mate verbleeken zou; juist het omgekeerde is het geval geweest. Immers, indien men de beschrijving leest welke WILKEN in 1872 geeft van het landbezit in de Minahasa, dan blijkt het *district* in het grondenrecht een overheerschende plaats in te nemen en het dorp komt daarbij alleen in het voorbijgaan ter sprake. Het geheele bestel van rechten op den grond blijkt zich dan aangepast te hebben in het kader van het *beschikkingsrecht van het district*. Het *districtsbestuur* handhaaft de rechtsorde op agrarisch terrein; het bewaakt niet alleen het beschikkingsgebied tegen inbreuken van buiten, maar regelt ook de verhoudingen daarbinnen en grijpt daarbij in, in de huishoudingen van dorpen en families. Typeerend zegt WILKEN (Vers. Geschr. II; bl. 360): „de leden van het district kunnen „toch niet naar willekeur hun gronden bebouwen. Het districts„bestuur wijst, in vereeniging met het negorijbestuur, telkenjare „de plaats aan, waar de tuinen moeten worden aangelegd". Uit den tekst volgt verder, dat personen of groepen, welke in de streek waar gezamenlijke ontginning plaats zal hebben gevestigd bezit hebben, *bij overeenkomst* een plaats moeten inruimen voor districtsgenooten, die op den grond geen recht hebben en op blz. 361 vervolgt WILKEN dan: „indien er vele personen zijn welke op de „aangewezene plaats geen gronden bezitten, gaat het bestuur „[d.i. het districtshoofd] er eenvoudig toe over, om de gronden op„nieuw te verdeelen en aan elk hoofd van het huisgezin het „gedeelte aan te wijzen dat door hem gedurende dat jaar moet „worden bewerkt".

Op gelijke wijze als dit uit deze citaten blijkt t.a.v. de bebou-

wing van den grond, had het districtsbestuur in dat tijdperk over de geheele linie — ook bv. ten aanzien van beurtregelingen en verdeeling van familiegronden — de leiding van zaken aan zich getrokken.

Zooals men ziet, geeft deze beschrijving het beeld van een op agrarisch gebied domineerend autocratisch districtsbestuur en is van autonome dorpsbesturen geen sprake. Men meene echter niet, dat deze laatsten in dat tijdperk ook opgehouden hadden te bestaan. Dit is niet geval geweest en aanstonds zullen wij zien dat de dorpen en tot zekere hoogte zelfs de families als zelfstandige gemeenschappen ondanks alle verdrukking stand hadden gehouden.

De oorzaak van dezen ongewonen ontwikkelingsgang van de staatkundige verhoudingen meen ik op rekening te moeten stellen van ons Nederlandsch gezag dat zich van de beginne af bij voorkeur heeft verstaan met de districtshoofden. De Compagnie heeft aan de, naar mijn oordeel destijds betrekkelijk onbelangrijke, positie der walak-hoofden nieuw relief gegeven door zich van hun intermediair te bedienen bij leveranties en diensten en bestonden die functies niet, dan werden zij voor dat doel geschapen. Door den moreelen en daadwerkelijken steun welke deze hoofden van de zijde der Compagnie ondervonden is de grondslag gelegd voor een gezag dat zich later onder ons meer geregeld bestuur onmatig heeft uitgebreid, aangezien toen op den gelegden grondslag stelselmatig is voortgebouwd.

Het is begrijpelijk dat dit nieuw eenhoofdig gezag wel degelijk levensvatbaarheid had, omdat het op oude tradities stoelde en tevens door ons bestuur gesteund en gevoed werd, maar even begrijpelijk is het, dat veel hechter tradities, als die van de dorpen en families, daardoor niet weggevaagd werden. Duidelijker spreekt dit punt, wanneer men bedenkt, dat dit districtsbestuur zich niet intensief met het dagelijksch gebeuren in de negorijen kon inlaten, doch alleen de lijnen voor den nieuwen koers kon aangeven in die gevallen waarin het zich daadwerkelijk met de zaken bemoeide. Uiteraard was dit alleen het geval wanneer zich ergens bijzondere moeilijkheden voordeden, ernstige geschillen de openbare orde bedreigden of het districtshoofd bij een bepaald stuk van zijn gebied bijzonder geïnteresseerd was. Voor eene ontwikkeling van den toestand op den ouden voet bleef in het algemeen dus wel ruimte,

zij het ook dat consequente toepassing van de nieuwe politiek allengs duidelijker de nieuwe richtlijnen aangaf en dat men zich naar deze begon te schikken.

Aan de oude „walak" was nieuw leven ingeblazen en deze overkapte dorpen en families, op gelijke wijze als het nieuw eenhoofdig gezag van het districtshoofd dorpsbesturen en familiehoofden aan zich ondergeschikt maakte.

Tevoren had het *familiehoofd* op agrarisch terrein de eerste viool gespeeld en, wanneer het belangen betrof waarbij *verschillende families* betrokken waren, was steeds het *dorps*bestuur de aangewezen autoriteit geweest om die te regelen. Ook had het *dorpsbestuur* steeds beslist omtrent de ontginning van nieuwe gronden binnen zijn gebied en had het dorpshoofd steeds beslecht de geschillen tegen welke het familiehoofd niet opgewassen bleek te zijn.

Thans bemoeide zich niet zelden bij dergelijke moeilijkheden het *districtshoofd* met de zaak en deze greep daarbij telkens in, niet alleen in de huishouding van de familie, maar ook in die van de negorijen. Voor de beide gemeenschappen waren de consequenties van zulk ingrijpen zeer verschillend. De families als zoodanig begonnen reeds in verval te geraken en het gezag van het familiehoofd begon te tanen. Ingrijpen door hooger gezag was hier dus voor de hand liggend en wie daarbij ingreep was voor de familie onverschillig. Normaal ware echter geweest, indien zulke maatregelen plaats hadden door het dorpsbestuur, zoodat het proces van ontbinding der families en verval van het gezag der kepala's familie in gelijke mate aan de consolideering van het dorpsverband en van het dorpsbestuur waren ten goede gekomen. Het feit dat het *districtshoofd* daarbij ingreep maakte voor het *dorpsbestuur* echter groot verschil en waar bovendien dit distristsbestuur zich in soortgelijke gevallen ook regelend en richtend met de *dorps*huishouding inliet, kortwiekte dit het dorpsbestuur juist in zijn meest belangrijke functies.

Zoo is het dan ook, dat onder den nieuwen koers de dorpsgemeenschappen — ook overigens door het Europeesch bestuur veronachtzaamd en miskend — in de schaduw van het hoe langer hoe krachtiger wordend eenhoofdig districtsbestuur tot een kwijnend bestaan zijn afgezakt.

In de jaren van 1870 hebben wij dus te doen met een toestand zooals WILKEN ons dien beschrijft en mèt die feiten hebben wij er rekening mede te houden, dat zich de rechtsorde in het grondbezit allengs aan den nieuwen toestand had aangepast.

Juist omdat — zooals ik reeds opmerkte — deze nieuwe politiek rustte op twee belangrijke tradities, de walak als rechtsgemeenschap en het natuurlijk gezag van de quasi-adellijke geslachten der districtshoofden, zou zij ook een redelijke kans hebben gehad om wat blijvend goeds tot stand brengen, indien die koers slechts met het noodige inzicht en beleid ware vervolgd.

Inzicht en beleid in de groote lijnen hebben echter te eenenmale ontbroken en door een serie van maatregelen is al wat in zooveel eeuwen zijn beslag had verkregen weer omvergehaald. De groote politieke fout schuilt daarin dat men nooit de waarde heeft onderkend van de walaks als *levende rechts*gemeenschappen en dat men niet heeft ingezien dat het natuurlijk gezag van de districtshoofden stond en viel met de instandhouding van de traditioneele, oude walaks.

Van de 27 walaks in 1824, onder evenzoovele „kepala's balak" werd er in 1856 voor het eerst een opgeheven; tevens werden de walaks toen „districten" genoemd. Sedert zijn zij ook in toenemende mate als districten, d.w.z. als *administratieve* ressorten, bejegend en heeft samenvoeging, splitsing en opheffing telkens plaats gehad. In 1919 waren er nog 16 districten, in 1921: 7 en thans 6. Ofschoon dikwijls met bestaande stamverwantschap rekening is gehouden, is niettemin bij de voortdurende inkrimping van het aantal districten en de overeenkomstige vermindering van het aantal districtshoofden de moeizaam gevestigde traditie en de daarop gebouwde staatkundige orde grondig in de war gestuurd.

Dat daarbij ook de rechtsorde, speciaal op agrarisch gebied, schade leed, spreekt reeds vanzelf; andere maatregelen hebben daartoe echter nog meer bijgedragen. Door de domeinverklaring in 1877 werd de bevolking tegen eigen lichtvaardigheid beschermd, maar tevens werd een belangrijk deel van den districtsgrond aan de beschikking van deze gemeenschap onttrokken. De ontginningsordonnantie van 1879 negeerde het geleidelijk tot nieuw leven gekomen beschikkingsrecht van het district, waarop — zooals wij bij WILKEN zagen — de orde van zaken steunde, en dwong het

districtsbestuur en de bevolking om ook anderen dan districtsgenooten toe te laten tot ontginning en vestiging binnen den tot dusver voor hen gesloten rechtskring. In 1892 bleek het gewestelijk bestuur zich zoo weinig meer bewust te zijn van den grondslag van het gezag der districtshoofden, dat dit als gedragslijn vaststelde om die hoofden bij voorkeur te plaatsen *buiten* het ressort waar zij een erfelijk en natuurlijk gezag hadden. Gelukkig is die gedragslijn later weer verlaten.

Van de 16 districten onder even zoovele districtshoofden, den toestand dus welke in 1919 zijn beslag kreeg, kan men nog met eenigen goeden wil zeggen, dat daarin de voornaamste walaks van vroeger weer te vinden zijn, doch in 1921 zijn — met de ontvoogding van het Inlandsch bestuur — daarvoor 7 (thans 6) nieuwe districten in de plaats gekomen.

Het komt mij voor, dat men dus gerust mag zeggen dat van het resultaat eener ontwikkeling van eenige eeuwen tot omstreeks WILKEN'S tijd „officieel" geen steen op den anderen is gelaten.

Een andere zaak is het, dat in het rechtsbewustzijn der bevolking die traditie niet zoo grondig is verstoord. Hier begint echter meteen de wanorde. De toestand is dan deze geworden, dat eenerzijds, officieel, de oude districten niet meer bestaan en de districtshoofden geen volkshoofden meer zijn, doch anderzijds de bevolking met de oude districten als rechtsgemeenschappen nog wèl rekening houdt — zij het ook in mindere mate dan vroeger — en in moeilijkheden of geschillen zich nog wèl wendt tot die personen, welke voor haar de verpersoonlijking zijn van dat oude districtsgezag; soms zal dit voor een bepaald gebied zijn het districtshoofd in functie, soms is het ook een gepensionneerd Majoor of oud-Hoekoem besar; zelf heb ik het bv. meegemaakt, dat het Inl. bestuurshoofd van het ressort waar de bespreking gehouden werd en welk hoofd mij inleidde, verder eenvoudig geécarteerd werd, terwijl de vergaderde dorpshoofden zich als vanzelf richtten tot een ander, mij vergezellend hoofd, omdat dit hoofd daar wèl en het eerste daar niet thuis behoorde. Iedereen en ook het voorbijgegane hoofd vond dit vanzelf sprekend en niemand nam daaraan aanstoot.

Naast deze functies welke de districtshoofden nog als adathoofden vervullen uit hoofde van eene traditie, zijn voor hen uiter-

aard veel belangrijker de bemoeïingen welke zij als administratieve ambtenaren hebben ter zake van de uitvoering van die onderwerpen van overheidszorg welke de volle belangstelling hebben van het Europeesch bestuur en zoo is het duidelijk dat er voor de huishoudelijke belangen van de, van overheidswege juist zoozeer miskende, inheemsche gemeenschappen steeds weinig gelegenheid is overgeschoten.

Gaat men na welke gevolgen de ondergang van het oude districtsbestuur op den toestand in de *dorps*huishouding heeft gehad, dan treft het dat die dorpsbesturen, welke in hun regelende en richtende functies door een overmatig uitgegroeid districtsbestuur waren gekortwiekt, na den ondergang van dit gezag juist op die punten nieuw leven vertoonen. Ofschoon echter door haar vitaliteit de oude dorpsinstellingen het tijdperk van miskenning overleefden, heeft de overheersching bij het dorpsbestuur toch nagelaten een gevoel van twijfel, of men wel baas is in eigen huis en zoolang officieele rehabiliteering nog uitblijft zal dit gevoel van twijfel blijven voortbestaan.

Hetgeen den toestand voor de dorpsbesturen nog moeilijker maakte, was het feit dat tegen het eind van de vorige eeuw — toen eindelijk, na eeuwen van verwaarloozing, in het dorpsbestuur wat orde gebracht werd — het gewestelijk bestuur den plank missloeg en overal een eenhoofdig dorpsbestuur instelde, instede van het traditioneel collegiale.

Bovendien hebben de dorpsbesturen in zoover het lot van de districtsbesturen gedeeld, dat zij in dat tijdperk van volslagen miskenning van het bestaan van een *eigen* huishouding van dorp of district, tot den nek toe volgeladen zijn met werkzaamheden inzake heerendiensten, belastinginning, politie, onderwijs en dergelijke, welke zij te verrichten kregen als organen van het centraal gezag.

Het gevolg van een en ander is geweest dat in de dorpen niet alleen de oude *dorpsraad* bleef voortbestaan, welke, zonder dat iemand daar weet van had, onder leiding van het dorpshoofd alle belangen van de dorpshuishouding bleef behartigen, maar ook in de persoon van het *dorpshoofd* een nieuw gezag geboren werd, dat belast was met de uitvoering van de overheidstaak in de dorpen. En ook hier nam de nieuwe taak bijkans al hun tijd in beslag. Of-

schoon deze nieuwe taak in zekeren zin het gezag der dorpshoofden tegenover de negorijlieden ten goede kwam, bleek dit steunen op hooger gezag toch een palliatief te zijn, aangezien het gevoel van ondergeschiktheid op administratief terrein leidde tot eenzelfde gevoel van afhankelijkheid en onzelfstandigheid als het gold de behartiging van huishoudelijke dorpsbelangen.

Zooals men ziet, voor eene aanpassing aan mogelijkheden welke vrij kwamen met de vermindering van het overheerschend gezag der districtshoofden en daarmede voor eene voortzetting van den ontwikkelingsgang welke gedurende eenige eeuwen belemmerd was, is voor de dorpsbesturen nog weinig gelegenheid geweest. De huidige toestand is echter van dien aard, dat met eenigen, oordeelkundig verleenden, steun van de zijde der overheid dorpen en dorpsbesturen in de Minahasa zich binnen redelijken tijd kunnen ontwikkelen tot volwaardige dorpsgemeenten en -besturen.

Nadat ik betrekkelijk uitvoerig heb uiteengezet welke ontreddering er was ingetreden in de staatkundige verhoudingen in de Minahasische maatschappij en wij daaruit hebben overgehouden den indruk, dat de rechtsorde door dorps- en districtsbestuur gehandhaafd werd zoo goed en zoo kwaad als dat ging, vragen wij ons thans af hoe het met die rechtsorde zelve — en dan speciaal in het grondbezit — gesteld was.

Ik breng daarbij nog even in herinnering, dat met de gestadige toeneming van de bevolking en het daardoor toenemend gebrek aan goeden bouwgrond de rechtsverhoudingen in het grondbezit steeds ingewikkelder waren geworden en dat ten slotte de kepala's familie, als het op beurtregelingen en verdeeling, of op beslechting van geschillen aankwam, daarmede de handen vol hadden. Wanneer de kepala familie de zaak of de partijen niet aan kon, riep hij de hulp in van het dorpshoofd en slaagde ook deze er niet in het rechtsgevoel der belanghebbenden te bevredigen, dan zocht men zijn heil bij het districtshoofd. Opvallend is dat men slechts zeer zelden de tusschenkomst van den landraad inriep. Over dit punt wordt straks uitvoerig gesproken.

De moeilijkheden welke de verschillende organen op agrarisch terrein ondervonden waren toen echter de *normale* gevolgen van de meer ingewikkeld geworden verhoudingen. Dat zou echter anders worden en verschillende invloeden hebben daartoe mede-

gewerkt. In de eerste plaats interne oorzaken. Het proces van ontbinding der groote families in afzonderlijke gezinnen schreed voort en daarmede nam ook de behoefte aan verdeeling van familiebezit toe. Bovendien verminderde het gezag van de familiehoofden ten opzichte van de leden van de groep. Dit laatste verschijnsel hield slechts ten deele verband met de doorbrekende behoefte aan gezinsvorming; belangrijker was, dat de familiehoofden door misbruik van gezag hun eigen positie hadden ondermijnd en voedsel gaven aan den wensch van de ervengroep, om ontslagen te zijn van zijn bemoeïingen bij beurtregeling en verdeeling. En toen het gezag van dit hoofd verminderd was, werd van deze omstandigheid weer misbruik gemaakt door verschillende leden van de groep, door zich willekeurig en onrechtmatig ten koste van anderen te bevoordeelen of te handelen in strijd met algemeene adatvoorschriften. Indien niet tijdig door het dorpshoofd werd ingegrepen liepen de beurtregelingen hopeloos in de war en kwam van verdeelingen niets meer terecht.

Een tweede oorzaak welke de rechtsverhoudingen moeilijker maakte en ten slotte bedierf, was de steeds toenemende behoefte aan verdeeling van den familiegrond. Immers deze behoefte gaf aanleiding tot onregelmatigheden wanneer zij geen bevrediging vinden kon.

Deze drang naar verdeeling van gemeenschapsbezit houdt ongetwijfeld reeds verband met het uiteenvallen van de grootere families in gezinnen en is gestimuleerd door den overlast welke men bij beurtregelingen ondervond van de zijde van den kepala familie, maar die drang is in nog grootere mate bevorderd door economische factoren. Waar veel bevolking en weinig bouwgrond de spoeling dun maakten begon duidelijk te spreken het oneconomisch karakter welke de beurtregelingen droegen; in de eerste plaats besteedde niemand kosten of moeite om de gronden te verbeteren, omdat een ander daarvan de vruchten plukken zou; verder mocht men op onverdeelden familiegrond geen overjarige gewassen als koffie, pala en klappers planten — ofschoon deze veel meer opleverden —, omdat de adat dit in het belang van de goede orde verbood; ten slotte mocht op sawahs maar eenmaal 's jaars worden geplant en geoogst — ofschoon dikwijls een naoogst mogelijk was —, omdat daardoor de beurtregeling in het gedrang

kwam en de volgende groep gedupeerd zou worden. In tal van gevallen werd dan ook de adat geforceerd. Wanneer verdeeling niet te verwachten was, namen de energieksten het recht zelf in handen, eigenden zich het bezit toe van stukken familiegrond welke hun ter bebouwing tijdelijk waren toevertrouwd, of men plantte tòch, ondanks het adat-verbod, overjarige boomen en gewassen, welke daarna het bezit bleven van den planter en zijn eigen erven. Ook waagde men het er op, een stuk moerassigen familiegrond tot een ordelijke sawah te maken en weigerde, na den aanleg, daarop ook andere ervengroepen toe te laten. Tegen dergelijke willekeur waren de hoofden meestal niet opgewassen en na hevige tooneelen werd de zaak gewoonlijk op zijn beloop gelaten, met de verzekering dat „later", bij de verdeeling, met die onrechtmatige bevoordeeling van enkelen rekening zou worden gehouden. In den regel werden die onregelmatigheden ook niet vergeten; bij ieder beurtregeling moest daarop gelet geworden, maar de verdeeling bleef uit tot „later" en het gevolg was dat ook deze onregelmatigheden in den toestand weer op haar beurt sterker de urgentie van verdeeling deden gevoelen.

Een andere, met de vinger aan te wijzen, oorzaak welke in hooge mate tot de ontreddering der rechtszekerheid in het grondbezit heeft bijgedragen — speciaal in de volkrijke vlakte van Tonsea, tusschen Menado en Kema en in de streek om Amoerang — zijn de maatregelen van het bestuur geweest, om in de genoemde streken de volkswelvaart te verhoogen. Omstreeks 1855 voor het eerst en later in de periode van 1890 en daarna zijn *op bevel* van ons bestuur de familiegronden in die streken volgeplant met cultuurgewassen, in het bijzonder met klappers.

Het is niet duidelijk in hoever die bevelen gepaard gingen met een bevel, om eerst de familiegronden te verdeelen en daarna, als pasini van gezinnen, door dezen — ieder voor zich — te doen volplanten; doch zooveel is zeker, dat daarop niet is gewacht en dat ook daar waar de verdeeling nog niet had plaats gehad of waar deze nog niet voltooid was het plantbevel met groote energie is doorgevoerd. De praktijk is geweest, dat ieder gezinshoofd planten moest zooveel hij kon en dat hij ook planten mocht overal waar hij op den kalakèrangrond (uiteraard droge gronden) een ledige plaats vond, ongeacht of hij daarmede de grenzen van zijn

potentieele rechten op den grond overschreed. Overeenkomstig het adatrecht werd en bleef ieder de individueel bezitter van de boomen die hij geplant had en ging dat bezit ook op zijn kinderen over. Daar bij de volplanting van de familiegronden geen regelmaat was betracht — ieder plantte ten slotte hot en haar, waar hij nog een open stuk vond — werd het beeld van het bezit nopens de vrijwel aaneengesloten klapperaanplant welke van lieverlede ontstond, één bonte wanorde, waarin alleen de ingewijden zelven den weg wisten. Zeer merkwaardig is, dat men nu, na zoovele jaren, er nog den weg in weet.

De opzet, verhooging van de volkswelvaart werd door dezen maatregel misschien wel bereikt, maar de keerzijde was, dat de rechtsverhoudingen daardoor in hooge mate gecompliceerd werden. Wil men deze met een beeld verduidelijken dan kan men zeggen dat de toestand thans het voorkomen heeft van twee verschillende foto's op eenzelfde plaat: over het beeld van de rechtsverhoudingen ten aanzien van den grond ligt een ander, geheel verschillend beeld, dat van de rechtsverhoudingen t.a.v. de daarop geplante boomen.

Het blijkt dat het Inlandsch bestuur zich destijds bewust is geweest van de moeilijkheden welke een dergelijke dubbele toestand met zich zou brengen. In „persamaäns" (besluiten van de gezamenlijke negorijgenooten) zijn dan ook regelen vastgesteld volgens welke eventueele moeilijkheden zouden worden opgelost. Men nam aan dat *in geval van verdeeling van den grond* de erfgenaam aan wien een bepaald stuk grond werd toegewezen het recht zou hebben de daarop staande, aan andere erven toebehoorende, boomen te naasten tegen een *bepaalden* prijs. Evengoed zou ook, ingeval dit den grondbezitter te zwaar viel, de bezitter der boomen het recht hebben den beklemden grond te naasten tegen een bepaald bedrag, vastgesteld naar den maatstaf van de *toenmalige* waarde van den grond.

Indien de ordening van den toestand toen ter tijd met kracht was bevorderd zou zij — ofschoon vaak ook na moeizaam overleg — ongetwijfeld toch op minder bezwaren zijn gestooten, dan thans het geval is. Doorvoering van het plantbevel vorderde echter blijkbaar de volle aandacht op en verdeelingen, welke tevoren niet waren gelukt of beproefd, waren onder de nieuwe omstandigheden

zeker niet eenvoudiger geworden. Ook werd in verschillende gevallen waarin de verdeeling van den grond wel tot stand kwam, nagelaten de belangengeschillen bij den aanplant op andermans grond te liquideeren, zoodat men nog heden ten dage aantreft gevallen waarin afstammelingen van bepaalde erven uit vroegere kalakèran's individueel bezitters zijn van aanplantingen, welke een deel van of zelfs het geheele oppervlak van het individueel bezit van andere erven beslaan.

Thans is daar een nieuwe moeilijkheid bijgekomen en wel deze, dat men de prijzen welke bij de oude persamaän's zijn vastgesteld voor boomen en grond, prijzen berekend naar den maatstaf van tientallen jaren geleden, niet langer billijk vindt. Omdat men zich echter nog aan de persamaän gebonden voelt, wijl deze sedert niet is gewijzigd of ingetrokken, poogt men zich aan de gevolgen daarvan te onttrekken, door de verdeeling zelve te saboteeren. Nazaten van personen die een groot areaal van dien familiegrond met klappers beplantten zouden wel willig worden bevonden om tegen den oorspronkelijken lagen prijs den beklemden grond te naasten maar hebben onoverkomelijk bezwaar een bedrag te betalen dat meer in overeenstemming is met de tegenwoordige waarde van den grond. Meestal zou hun dat ook niet mogelijk zijn aangezien zij (de boombezitters) bijna zonder uitzondering, aan handen en voeten gebonden, overgeleverd zijn aan de coprahandelaren met wie zij zeer onereuze leveringscontracten afsloten. Van den anderen kant zijn dan de personen, aan wie bij de verdeeling van de kalakèran een bepaald aandeel werd toebedoeld, evenmin genegen of in staat de tegenwoordige (of zelfs de vroegere) waarde van de, op hun grond staande, boomen aan de bezitters daarvan te voldoen.

Nog een laatste factor moet ik noemen welke, ongetwijfeld meer nog dan de andere, heeft bijgedragen tot ondermijning van de rechtsorde in het grondbezit en welke de taak van de verschillende organen, om die rechtsorde te handhaven in belangrijke mate heeft verzwaard.

Verschillende uitingsverschijnselen vat ik daarbij samen in één term: den geest des tijds. Ik laat daarbij invloeden als die van kerstening, onderwijs en meer intensieve bestuursbemoeienis nog buiten beschouwing, maar heb daarbij op het oog, zoowel den

invloed, welke in het algemeen de snelle toeneming van handel en verkeer en meer aanraking met vreemde elementen, als in het bijzonder die, welke gepensionneerde militairen, gewapende politiedienaren, beambten e.d., na terugkeer uit den vreemde, hebben geoefend op de rechtsverhoudingen in de inheemsche gemeenschap. De gunstige invloed, welke van die factoren ongetwijfeld ook uitgaat moet hier onbesproken blijven en de nadruk moet hier vallen op de minder gunstige, n.l. op de ontreddering die plaats heeft als die instrooming van vreemde invloeden grooter is dan de inheemsche maatschappij voor het oogenblik in staat is te verwerken. Men moet zich den invloed van die factoren niet voorstellen als een opkomende vloed van vreemde ideeën, welke de dorpsgemeenschap bedreigt en voor welke de bestaande en geldende rechtsorde angstvallig haar poorten gesloten houdt, doch veeleer als een gestadige infiltratie van meer moderne denkbeelden — goede en minder goede — welke òf in het rechtsbewustzijn van de gemeenschap burgerrecht krijgen en dan het adatrecht wijzigen, òf tegen de goede orde van zaken indruischen en dan verzet ontmoeten. Tegen zoodanige kwade invloeden ontstaan dan in het adatrecht rechtsmiddelen, welke de goede trouw beschermen en de rechtsorde tegen bedenkelijke praktijken veilig stellen.

Onder normale omstandigheden zou in de Minahasa, evenals in iedere andere gemeenschap, onder leiding van de hoofden die het adatrecht hanteeren dat proces van aanpassing en uitbouw van de rechtsinstellingen gelijken tred hebben gehouden met de infiltratie van die vreemde invloeden; maar de omstandigheden waren voor de Minahasa geen normale. Aan den éénen kant is vooral in deze eeuw een ongewoon krachtige stroom van nieuwere ideeën binnengedrongen als gevolg èn van de snelle opbloei van handel en cultures in dit gebiedsdeel èn van de algemeene beroering op geestelijk en politiek gebied, waarvan ook de Minahasa haar deel kreeg, en anderzijds waren de organen, welke de rechtsorde moesten handhaven niet tegen dien stroom opgewassen. Terecht denkt men hier aanstonds aan het tekort aan gezag bij de dorpshoofden en districtshoofden, aan hun tweeslachtige positie en hun twijfelmoedigheid — alles noodlottige gevolgen van zooveel verwarring in het staatkundig beleid t.a.v. de inheemsche gemeenschappen.

Het zou onbillijk zijn niet te erkennen, dat het Europeesch bestuur of de Overheid in het algemeen verschillende pogingen, met meer of minder resultaat bekroond, hebben aangewend om aan verschillende onregelmatigheden het hoofd te bieden; die pogingen hebben zich echter steeds bepaald tot uitwassen en bijkomstigheden. De grootste poging, het Agrarisch Reglement van 1918, bracht niet de minste verademing omdat de opzet onjuist was; de regeling speciaal bestemd om orde in het grondbezit te brengen is niet één keer toegepast.

Nog meer ontstellend dan deze ervaring welke ik bij mijn onderzoek opdeed, was een andere, dat n.l. een ander stel van bepalingen, bij uitstek bestemd om de rechtsorde te bevorderen, integendeel aan ongunstige elementen, producten van den geest des tijds, de gelegenheid bood, om met de wet in de hand die rechtsorde te ondergraven. Ik heb hier het oog op de bepalingen welke, thans in den vorm van de artikelen 16 en 45 van het Rechtsreglement Buitengewesten, de absolute competentie van den Gouvernementsrechter regelen en aan het districtsgerecht en den landraad opdragen de kennisneming in eersten aanleg van alle burgerlijke zaken tegen Inlanders ingesteld. Hieronder vallen dus ook alle grondzaken.

Vooreerst verschaffen deze artikelen aan iederen negorijman wettelijk de bevoegdheid om zijn dorpshoofd en (bij zaken boven een waarde van *f* 50) zoo noodig ook zijn districthoofd voorbij te loopen en zich met zijn geschil rauwelijks tot den landraad te wenden. Naar westerschen maatstaf gemeten steekt daarin niets bijzonders, kan dat onder omstandigheden zelfs juist de bedoeling zijn, maar beschouwd van de andere zijde, van die van den negorijman en zijn hoofden, is zoodanige handeling nog steeds een openlijke en insolente miskenning van het gezag van zijn dorps- of districtshoofd. Voor een ieder — de ongunstige producten van den tijdgeest inkluis — zijn die artikelen dus de van overheidswege geboden gelegenheid om aangelegenheden van dorps- of districtsbelang aan de waarneming van de adathoofden te onttrekken en zoodoende de dorpsdiscipline te ondermijnen.

Toch heeft dit argument voorshands nog meer theoretische dan practische beteekenis omdat — zooals wij straks uitvoeriger zullen zien — rauwelijksche procedure voor den landraad slechts bij hooge

uitzondering voorkomt en in het algemeen de landraad — van wege de kosten — voor den negorijman practisch onbereikbaar is.

Veel erger is een andere consequentie van genoemde artikelen, nl. deze dat de daarin vervatte regeling van de absolute competentie van districtsgerechten en landraden ook zóó verstaan wordt, dat *dus* het *dorpsbestuur* en, in zaken boven de f 50.—, het *districtshoofd niet bevoegd* zijn van die geschillen kennis te nemen. Deze artikelen zijn, voornamelijk door voorlichting van procureursbamboe — die achter de schermen blijven —, in handen van een ieder die zich ten koste van zijn mede-erven wenscht te verrijken een even doeltreffend als voor henzelven ongevaarlijk middel, juist omdat, zooals ik reeds opmerkte, het de gezamenlijke erven van wege de groote daaraan verbonden kosten feitelijk onmogelijk is om een vordering daaromtrent voor den landraad aanhangig te maken en zoodoende rechtsherstel te krijgen. Ik zal de voornaamste gevallen noemen, waarin van deze artikelen misbruik gemaakt wordt; zij geven meteen een staalkaart van de belangrijkste misstanden welke er in den rechtstoestand van het grondbezit bestaan.

Wanneer met groote moeite en kosten de gezamenlijke erven bijeen zijn om te beraadslagen over verdeeling van den familiegrond, zullen enkele ongunstige elementen, omdat de troebele toestand voor hen voordeeliger is, botweg weigeren om tot die verdeeling mede te werken. Is het geduld van het dorpshoofd ten einde en maakt hij aanstalten om de zaak voor het districtshoofd te brengen, dan komt het hooge woord er uit, dat alléén de landraad bevoegd is daarvan kennis te nemen. Indien de hoekoemtoea dit nog niet weet, dan komt hij er wel spoedig achter, dat het argument afdoende is en dat hij zijn verdere pogingen wel kan staken.

Wanneer personen van dezelfde categorie van „orang jang soedah pinter" stukken grond, welke zij rechtens alleen *tijdelijk* (b.v. krachtens beurtregeling) in gebruik hebben, zich te kwader trouw en ten nadeele van alle andere erven toeëigenen en weigeren om die gronden weer ter beschikking van de gezamenlijke erven te stellen, dan is die botte weigering gevolgd door een beroep op de competentie van den landraad weer een afdoend argument om het onrecht te doen zegevieren.

Nog een ander voorbeeld: een militair komt, gepaspoorteerd, in de negorij terug en bevindt dat de oude familiegrond intusschen verdeeld is. Voor hem is echter behoorlijk een stuk gereserveerd of zijn familietak heeft haar aandeel ontvangen. Hij wenscht echter met dezen toestand geen genoegen te nemen en zou zelf kunnen gaan procedeeren, maar bijtijds ontvangt hij een kostbaar advies en juist vóór dat anderen met de grondbewerking een aanvang zullen maken leggen hij en de zijnen beslag op de gronden van hun keus. Het eerste argument dat hij uitspeelt, is natuurlijk dat de verdeeling welke buiten zijn medewerking omging onwettig is en door hem niet erkend wordt, zoodat hij beslag gelegd heeft op dát gedeelte van den grond dat hem bij beurtregeling van dat jaar zou toekomen. Het volgende, de dooddoener, is, dat men hem dan maar voor den landraad moet dagvaarden, en daarmede is hij in den regel meester van de situatie.

Niet alleen wordt dus, zooals wij in het eerste voorbeeld zagen, verdeeling van familiegronden met een beroep op de competentie van den gouvernementsrechter gesaboteerd en worden — zooals uit het laatste blijkt — recente verdeelingen ongedaan gemaakt, maar op gelijke wijze worden zelfs verdeelingen welke reeds jaren geleden hun beslag kregen, weer omvergehaald.

Al deze praktijken ontmoet men reeds overal en er zijn aanwijzingen, dat de frequentie hand over hand zal toenemen. De wijze van depossedeering van mede-erven (het 2e genoemde voorbeeld), de aanmatiging van het bezit van den grond welke men bij wijze van beurtregeling slechts ter bewerking tijdelijk ontving, beperkt zich in het sawahgebied van Tondano, waar zeer talrijke erven elkaar om een beurt verdringen, niet meer tot sporadische gevallen, maar wordt daar tot systeem. Ook in het Tonsawangsche en in Tonsea, waar economische omstandigheden den strijd om het bestaan moeilijker maken en, met den toenemenden handel en verkeer, ook invloeden van buiten zich duidelijker kenbaar maken, ook in die twee districten neemt deze ontoelaatbare depossedeering ernstig toe. En merkwaardig is het, dat juist in de drie met name genoemde districten het ergst over den ongunstigen invloed van procureurs-bamboe werd geklaagd.

De gemelde competentie-regeling leidt nog tot andere ongewenschte gevolgen. Zij geeft n.l. aan districtshoofden aanlei-

ding om alle grondzaken — niet alleen geschillen, maar ook b.v. gevallen van verdeeling van familiegronden waarin de betrokken erven nog niet tot overeenstemming konden komen — zonder nader onderzoek terstond naar den landraad te verwijzen indien de waarde in geschil (en dat is bijna altijd het geval) de grens van f 50.— overschrijdt. Uiteraard komt deze gedragslijn minder voor bij districtshoofden welke in hun ressort door geboorte en traditie het hoogste adat-hoofd zijn, dan bij diegenen die daar geheel of gedeeltelijk vreemd zijn; maar zij komt herhaaldelijk voor en heeft zeer verstrekkende gevolgen.

In de eerste plaats staat, zooals ik reeds opmerkte, eene verwijzing naar den landraad practisch in den regel gelijk met het geschil of de moeilijkheid op zijn beloop te laten en te berusten in wanorde en onrecht. Een ander gevolg is, dat de dorpshoofden door deze gedragslijn van de districtshoofden ongunstig beïnvloed worden. Heel duidelijk bleek mij in verschillende gevallen, dat het den hoekoem's-toea wel degelijk goed voor oogen staat, dat bij een normalen gang van zaken van hen gevergd wordt, dat zij met alle vermogen er naar streven om bij grondgeschillen of bij verdeelingen van erfgronden partijen tot elkaar te brengen en de zaak in der minne te regelen, terwijl toevlucht bij het districtshoofd — in hun oogen ook de hoogste autoriteit op dit gebied — alleen in geval van nood wordt gezocht; diezelfde hoekoem's-toea bleken echter uit de handelwijze van het districtshoofd — dat rekening houdt met een competentiegrens van f 50.— en zaken boven dat bedrag zonder meer naar den landraad verwijst — af te leiden, dat niet alleen dit districtshoofd niet meer bevoegd was die zaken te behandelen, doch dat ook hun eigen „koeasa" in dergelijke aangelegenheden was gedesavoueerd. Daarin berusten zij dan en een volgende keer wordt de zaak ook door hen niet meer onderzocht en alleen summier bij het districtshoofd voorgebracht ..... ter verwijzing naar den landraad. Gelukkig zijn er nog vele dorshoofden wier gevoel van verantwoordelijkheid voor den goeden gang van zaken in hun dorp en wier ambtelijk gevoel van eigenwaarde zich tegen zulk defaitisme verzet en die bij voortduring pogen de rechtsorde op den ouden voet te handhaven.

Onder deze omstandigheden kan het geenszins verwonderen dat

de dorpshoofden (welke in tal van centra aan de besprekingen deelnamen) telkens weer met onverholen ergernis constateerden, dat zij zich feitelijk onmachtig voelden tegenover die elementen welke zich niet stoorden aan de voor een ieder toch zoo in den aard der dingen liggende dorpsdiscipline, en dat deze hoofden bijna zonder uitzondering en vaak spontaan, in hoofdzaak maar op één verbetering hebben aangedrongen: „geef ons alleen het gezag dat ons toekomt, dan komt alles weer in orde". Twijfel aan eigen bevoegdheden, welke voor hen toch zoo vanzelf spraken, kenmerkte de houding van velen en noode misten zij de *officieele* erkenning dat het dorpsbestuur baas was in eigen huis en inderdaad bevoegd was om, als van ouds, schenders van de dorpsdiscipline tot de orde te roepen, om zijn invloed te doen gelden als de verdeeling van erfgronden moest worden geregeld of geschillen over grondbezit moesten worden bijgelegd.

Kenmerkend voor dien twijfel aan eigen bevoegdheid was b.v. het volgende. Verschillende dorpshoofden kwamen er rond voor uit dat zij, als een verdeeling bleef hangen op onredelijk verzet van enkele erven, in het belang van de goede orde de vrijheid namen om den knoop door te hakken en te beslissen hoe die verdeeling zijn zou, met mededeeling aan de dwarsdrijvers dat men zich eventueel bij het districtshoofd of den landraad kon beklagen. Van deze zelfde hoofden hebben echter toch verschillende geaarzeld van de zóó voltrokken verdeeling ook — gelijk dat toch gebruikelijk is — een acte te doen opmaken, omdat ..... zij tòch niet overtuigd waren dat zij hun bevoegdheid niet hadden overschreden.

Algemeen waren de dorpshoofden er van overtuigd, dat het niet alleen wenschelijk, maar zelfs vanzelfsprekend was dat agrarische aangelegenheden binnen het dorp tot de competentie behoorden van het dorpsbestuur; maar even algemeen drong men aan op een *stellige bepaling* welke hun bevoegdheid buiten iederen twijfel zou stellen, een bepaling waaraan Europeesch en Inlandsch bestuur zich zouden moeten houden en waarop men zich kon beroepen tegen ieder ongunstig element dat thans met een beroep op de competentie van den landraad, over hen heen mocht loopen.

Zooals men dus ziet, komt van Inlandsche zijde op onverdachte wijze, als middel om te voorzien in den steeds erger wordenden

toestand van rechtsonzekerheid van grondbezit, naar voren de dringende wensch: *wettelijk gefundeerde dorpsjustitie.*

Ik wijs er hier met nadruk op, dat de dorpshoofden wier wensch ik hier vertolk, er zich geenszins van bewust zijn, dat een *nieuwe* maatregel gevraagd wordt. Evenals ik mij beijverd heb den indruk te vestigen, dat de dorpsjustitie er altijd geweest is en de meest natuurlijke consequentie is van de rechtsverhoudingen zelve in de inheemsche gemeenschap, zoo meent ook die bevolking, dat op het oogenblik alleen sprake is van eene inzinking in een toestand die altijd bestaan heeft. Wordt voldaan aan hun eenig verlangen: *„het gezag dat hun toekomt"*, dan zou die maatregel in hun voorstelling niets nieuws brengen, doch alleen den steeds bestaan hebbenden en nog bestaanden toestand verbeteren. Voor hun rechtsgevoel is dat verlangen dan ook zóó voor de hand liggend en zóó redelijk dat men zich niet kan voorstellen dat iemand, wie ook, daar anders over zou kunnen denken.

Dus *inzake grondgeschillen de gouvernementsrechtspraak* maar afschaffen en die dorpsjustitie vrije baan laten? Geenszins, ik zou alleen elk van beiden op de juiste waarde willen schatten en ieder de plaats willen toewijzen, welke haar, naar werkelijke verhoudingen bepaald, organiek toekomt.

Maar vóór wij ons met dit vraagstuk bezig kunnen houden, moet ik eerst nog eene voorstelling geven van de rol welke de landraad vervult in de Minahasische maatschappij en in het bijzonder welk aandeel het college heeft in de ordening van den wantoestand op agrarisch gebied.

Dat de bepalingen waarop deze rechtsbedeeling gebaseerd is eerder in averechtschen zin invloed hebben gehad zagen wij reeds, maar daarover gaat het thans niet. Ik heb hier alleen het oog op de *sociale functie* van den landraad zelf. Verschillende punten welke hier ter sprake komen zijn boven reeds met een enkel woord aangestipt, hier vinden zij dan in onderling verband een meer uitvoerige bespreking.

Toen ik de voornaamste literatuur omtrent moeilijkheden in het grondenrecht in de Minahasa bestudeerde, kwam ik reeds tot de overtuiging dat die moeilijkheden haar hoogtepunt vonden in het vraagstuk van verdeeling van familiegronden; maar daarnaast

vestigde zich een indruk, dat bij die moeilijkheden slechts *zelden* de tusschenkomst van den landraad werd ingeroepen. Dit moest verwondering wekken, aangezien de nood der bevolking bij dien onverdeelden toestand van het grondbezit en de urgentie van verdeeling op bijna iedere bladzijde te lezen stonden en eveneens bekend was, dat de landraad te Manado sedert tal van jaren de jurisprudentie huldigde, dat het aan art. 1066*) van het B. W. ten grondslag liggende beginsel ook voor het plaatselijk adatrecht toepassing behoorde te vinden en op dien rechtsgrond ook steeds op vordering van de meest gereede partij zijn medewerking had verleend voor de verdeeling van kalakèran-gronden.

Om de juistheid van mijn aanvankelijken indruk, dat de hulp van den landraad voor verdeeling van familiebezit slechts zelden plaats had gevonden, te toetsen en eventueel daarvan de redenen op te sporen, heb ik in het archief van het college gegevens verzameld over de jaren 1899 t/m 1927. Hoe leerzaam de gevonden cijfers in ander opzicht ook waren, op het punt van de frequentie bezaten zij maar een betrekkelijke waarde, omdat mij ontbrak een punt van vergelijking. Wel konden vergeleken worden de cijfers van het totaal der aangebrachte civiele zaken voor den landraad en van de categorie van zaken welke op familiegronden betrekking hebben maar, waar het op aankwam: hoe zich het aantal kalakèran-zaken dat bij den landraad werd aangebracht verhoudt tot het aantal van deze geschillen dat niet voor den landraad komt, doch op andere wijze wordt beslecht of niet wordt opgelost, daaromtrent leverde het landraadsarchief geen aanwijzingen.

Toch is uit de cijfers reeds deze belangrijke aanwijzing te putten, dat met verloop van die jaren het aantal kalakèran-zaken dat voor den landraad werd gebracht niet gelijken tred bleef houden met den aanwas van het totaal aantal voor het college aangebrachte civiele zaken; integendeel het verhoudingsgetal wordt steeds kleiner. Uit onderstaand staatje kan dit blijken; daarin is de periode van 1899—1927 gesplitst in tijdvakken van 5 jaar

*) 1066. Niemand is genoodzaakt om in eenen onverdeelden bedoel te blijven.
De boedelscheiding kan, niettegenstaande eenig daarmede strijdig verbod, ten allen tijde worden gevorderd.
Men mag enz.

(de laatste: 4 jaar) en wordt telkens het gemiddelde uit die tijdvakken genomen:

Periode	Gem. aantal landr.-zaken per jaar	Gem. aantal kalak.-zaken per jaar	percentage kolom 3: kol. 2.	percentage teleurstellingen onder kolom 3.
1899/1903	129	26	20%	69.6
1904/1908	185.2	44.4	24%	86.6
1909/1913	328.2	65	20%	76.8
1914/1918	618.6	34	5½%	74.–
1919/1923	985.4	53.6	5½%	662.
1924/1927	947.8	73 '	7½%	74.5 *)

Ook wanneer men in aanmerking neemt dat vooral in latere jaren het aantal afd.-bankzaken en schuldvorderingen nogal talrijk is, toch verklaart dit niet de wanverhouding, dat het totaal aantal zaken in de periode 1899—1927 tot het meer dan *zevenvoudige* is aangegroeid terwijl het aantal kalakèran-zaken — onder steeds dringerder wordende omstandigheden — slechts van een gemiddelde van 26 opliep tot een gemiddelde van 73 en dus *nog niet tot het drievoudige steeg,* terwijl het verhoudingsgetal tusschen de zaken in kolom 3 en kolom 2 terugliep van 20% tot 7½%.

Laat mij, toch bezig zijnde aan de uitkomsten van het verzameld cijfermateriaal, hier nog mogen wijzen op een ander belangrijk feit dat uit de cijfers spreekt en wel dit, dat — zooals uit de getallen welke ik in de laatste kolom opnam blijkt — van dat betrekkelijk gering aantal kalakèran-zaken dat dan nog voor den landraad wordt aangebracht, gemiddeld 3/4 eindigt met een teleurstellende afloop. Onder deze categorie vallen niet alleen kalakèran-zaken waarin de eisch is afgewezen of de zaak vervallen is verklaard, maar ook een veel grooter aantal waarbij de vordering niet ontvankelijk is verklaard of waarbij de zaak is ingetrokken.

Bij deze laatste categorie heeft men in hoofdzaak te doen met

*) Berekend over drie jaar; de zaken van 1927 waren nog niet alle berecht.

vorderingen waaraan een zoodanige fout kleeft (b.v. niet *alle* erven zijn als eischers of (en) gedaagden opgenomen), dat toewijzing naar het oordeel van den voorzitter nimmer volgen kan; sommige voorzitters geven er dan de voorkeur aan de vordering te doen intrekken, terwijl anderen prijs stellen op een formeele afdoening, welke onverbiddelijk in eene niet-ontvankelijk verklaring eindigt. Aangezien ik op de origineele grafiek welke op grond van het cijfermateriaal werd opgetrokken tevens heb aangegeven de perioden van de opeenvolgende landraadvoorzitters, spiegelt zich daarin ook af, hoezeer de *persoonlijke* opvattingen van de verschillende landraadvoorzitters in dit opzicht van invloed zijn op den afloop van een zaak.

Over de vraag, of, op zichzelf beschouwd, het medegedeelde aantal kalakèran-zaken per jaar voor den landraad gebracht al dan niet groot moet worden genoemd, kan men dus van meening verschillen. Voor mij zelf vond ik daarin een bevestiging van mijn aanvankelijk oordeel dat het aantal betrekkelijk gering was. Echter pas toen ik tal van vergaderingen in alle deelen van de Minahasa had gehouden en telkens in staat was geweest mij een indruk te vormen van de hoeveelheid geschillen welke op agrarisch gebied overal plaats hebben en van de wijze waarop deze al dan niet worden opgelost, pas toen kon ik tot de overtuiging komen, dat de landraad in die zee van belangen- en rechtsconflicten maar een zeer onbelangrijke, ja haast geen rol speelt.

De ervaring was n.l. telkens deze, dat nog steeds vrijwel overal in dergelijke conflicten de familiehoofden — waar deze nog eenig gezag hebben — worden gemengd en dat deze het geschil uit den weg trachten te ruimen. Waar het familiebestuur geen gezag meer bezit of machteloos tegenover de twistende partijen staat, wordt het dorpsbestuur daarin betrokken, maar meestal wendt men zich reeds dadelijk tot het dorpshoofd. Verreweg het grootste aantal geschillen brengt het niet verder dan deze instantie. Legden partijen zich nog niet bij het oordeel of bij de uitspraak van het familiehoofd neer, dan doen zij dit in den regel wel bij de uitspraak van het dorpshoofd. Die uitspraak zij dan bevredigend of niet, in den regel legt men er zich bij neer, want de volgende stap die men doen zou, het beroep op het districtshoofd, eischt de medewerking van het dorpshoofd, die partijen en de zaak daar intro-

duceert. Die medewerking doet men beter niet te forceeren; immers behalve met de leiding der dorpshuishouding is het dorpshoofd ook nog belast met functies welke hij als orgaan van het Europeesch bestuur vervult, en b.v. met politie- en belastingzaken zou hij betaald kunnen zetten de ergernis hem op ander terrein aangedaan.

Vele zaken worden inderdaad bevredigend opgelost, maar in tal van andere legt men zich met of zonder morren toch maar neer bij het oordeel van het dorpshoofd, dat in zeer vele gevallen daarop neerkomt, dat er niets aan te doen is en dat men beter doet in bestaande wanorde of onrecht te berusten. De zaak wordt dus op de lange baan geschoven. Dreigt een geschil echter de goede orde in het dorp te verstoren, dan vindt ook het dorpshoofd het raadzaam dat men zich wendt tot het districtshoofd. Verder dan deze instantie, die van behandeling door het ditrictshoofd, reikt de horizon van rechtstelsel van den Minahaser in den regel niet en — zooals ik reeds opmerkte — zelden wordt de landraad daarin betrokken.

De redenen waarom dit niet meer geschiedt, zijn voornamelijk drieërlei:

In de eerste plaats zijn in de voorstellingswereld van de bevolking agrarische aangelegenheden zoozeer de basis van haar eigen familie-, dorps- en districtshuishouding, dat het haar onvereenigbaar voorkomt met iedere traditie, om deze primaire belangen bij een ander dan haar eigen adathoofden voor te brengen. Met het district is als het ware de tuin van de inheemsche huishouding afgesloten en nog steeds is er heel wat overredingskracht toe noodig om dien ban te verbreken en zich tot dien „vreemden" rechter te wenden. In de meeste gevallen is het dan ook een procureur-bamboe of een gepensionneerd militair of andere „orang jang soedah pinter", welke een aantal erven tot zoo koene daad overhaalt. Hoeveel respect en eerbied de Minahaser ook overigens voor het college moge hebben, de landraad is en blijft voor hem de „vreemde" rechter, voor wien in zijn voorstellingswereld op het terrein van agrarische zaken geen plaats is. Dit dan is de voornaamste reden waarom deze wettelijk aangewezen, dagelijksche rechter der bevolking tegenover al die moeilijkheden lijdelijk moet toezien.

In de tweede plaats wordt de hulp van den landraad niet ingeroepen omdat de kosten aan dit procedeeren verbonden gewoonlijk niet te betalen zijn. Ik heb hier niet het oog op de directe kosten, zooals die voor zegels, deurwaarder e.d. welke nauwelijks bezwaar zouden opleveren, doch op de indirecte kosten.

Op gelijke wijze als voor *verdeeling* van den familiegrond *ten overstaan van de volkshoofden*, eischt het adatrecht ook de medewerking van *alle* bij den familiegrond betrokken erven *in het geding* en daarbij sluit zich de jurisprudentie van den landraad aan. Een vaak voorkomend geval is, dat enkele afstammelingen van een bepaalden dotoe zich het bezit aanmatigen van een of meer grondstukken en dat de overige erven daartegen opkomen met de bewering dat die grond behoort tot het alsnog onverdeeld familiebezit. Daarover moet dan beraadslaagd en — laten wij dat aannemen — in het uiterste geval geprocedeerd worden. De meest voortvarende elementen onder hen die gedupeerd zijn zien dan zoovele van de erven als mogelijk is op een bijeenkomst samen te brengen. Niet zelden moeten verschillende erven aan reiskosten geholpen worden en in ieder geval is een gezamelijke maaltijd een vereischte. Deze maaltijd moet goed en overvloedig zijn en wanneer men niet dadelijk tot eene beslissing komt en dit is zelden het geval, omdat er, naast tientallen aanwezigen, altijd enkelen ontbreken of eenstemmigheid niet dadelijk wordt bereikt, dan herhalen zich die samenkomsten, maaltijden en kosten zóóvele malen tòt eene beslissing bereikt is. Besluit men dan tot het instellen van eene vordering, dan moet nog een inleidend verzoekschrift voor den landraad worden opgemaakt en zonder medewerking van een zaakwaarnemer gaat dat bezwaarlijk. Ook deze eischt zijn loon. En stel dan, dat alles verder in orde is met de machtigingen van afwezige erven die schriftelijk hun instemming betuigden enz., dan komen nog de kosten voor de herhaalde comparities voor den rechter, telkens vermeerderd met die voor de getuigen, welke men ook dadelijk moet aanvoeren. De voor al deze handelingen benoodigde gelden — dikwijls honderden guldens — moeten door de aanleggers van de zaak worden voorgeschoten en zoo kan men zich voorstellen dat reeds tal van pogingen om tot rechtsherstel te komen het niet verder brengen dan een zeer aanvankelijk stadium; volledig uitgevoerd, zullen de kosten van het rechtsherstel

dan ook in de meeste gevallen de waarde van den grond in geschil verre overtreffen.

Beziet men de zaak van deze zijde, dan wordt het ook duidelijk dat een dorpsbestuur, dat zich niet krachtig genoeg voelt om zoo noodig zijn oordeel of beslissing, zooals van ouds gebruikelijk, ook in daden om te zetten, dat dit dorpsbestuur met het volste recht in overweging geeft om voorshands maar in het onrecht te berusten. Later, bij de verdeeling van den grond, zal wel met een en ander rekening worden gehouden!

Zien wij dus dat, op grond van de indirecte kosten aan procedeeren verbonden, de landraad — toch al de „vreemde" rechter — practisch in de meeste gevallen voor de justiciabelen onbereikbaar is, er is nog een derde reden waarom de landraad nooit, in den goeden zin des woords, „populair" is geworden.

Ik behoef daarbij maar te herinneren aan de cijfers in de 5de kolom van het boven medegedeeld staatje. Ofschoon het niet in mij opkomt om te twijfelen aan het onvertogen karakter van de rechtsbedeeling van het college en ik gerust durf te zeggen dat ook de bevolking daar geen moment aan twijfelt, toch mag men het, dunkt mij, dáárover wel eens zijn, dat er voor de Minahasische bevolking, die het teleurstellend verloop van telkens drie van de vier met zooveel moeite en kosten aanhangig gemaakte zaken aan den lijve ondervindt, niet veel verlokkends in kan schuilen om op die ervaring verder te speculeeren.

Na deze uiteenzetting van de voornaamste oorzaken waarom de landraad practisch sereen buiten de bereddering van agrarische moeilijkheden binnen de dorpshuishouding blijft staan, volgt als vanzelf de vraag:

Is het mogelijk door eenige wettelijke voorziening de landraad een grooter aandeel in de rechtsbedeeling te verzekeren? Ik meen dat die vraag ontkennend beantwoord zal moeten worden. Wettelijke dwang om den landraad een plaats te verzekeren als adatorgaan naast die welke dat op natuurlijke wijze geworden zijn, is uit den aard der zaak uitgesloten. Wel zou de landraad zich, meer dan thans het geval is, een plaats kunnen veroveren indien het boven vermeld kostenvraagstuk (het tweede bezwaar) kon worden opgelost en het proces zou bovendien bevorderd kunnen worden door de procedure soepeler te maken (derde bezwaar).

Dit laatste, in het groote verband eene bijkomstigheid, zou gevonden kunnen worden door in het rechtsreglement op te nemen (1) de *ambtshalve* verplichte oproeping van erven die in de vordering ontbreken, met gelegenheid om zich te voegen in het geding en (2) de gelegenheid voor een bemiddelend vonnis zoo noodig buiten het petitum om. Deze maatregel zou tenminste partijen er in vele gevallen voor vrijwaren, dat — zooals maar al te dikwijls is geschied — na zooveel kosten en moeite de zaak op een teleurstelling uitloopt, zonder dat over de hoofdzaak, het geschil zelf, ook maar een enkel woord is gesproken. Ook zouden zoodoende de kosten voor *hernieuwde* indiening van dezelfde zaak worden voorkomen.

Daarmede blijft echter het bezwaar der kosten verbonden aan het parlementeeren vóór de indiening en die van de comparities onverminderd voortbestaan en dat is het grootste bezwaar. Dit is onafscheidelijk verbonden aan de, met de Minahasische religieuze voorstellingen samenhangende adat, dat eene beschikking over de bestemming van het familiegrondbezit alleen kan geschieden bij *eenparige medewerking van alle erven.* En hoe de wetgever daarin verandering en verbetering zou kunnen brengen is mij niet duidelijk, want die vrijheid voor den enkeling of voor enkelen om op eigen gezag tegen een ieder, zoo noodig de heele groep van erven, te procedeeren met negatie van dien adatregel en van adat-maaltijden, *bestaat reeds* en bij herhaling is het standpunt van den landraad (art. 1066 v.h. B.W.) gepropageerd, maar de natuur is nog steeds sterker dan de nieuwe leer. Als het er op aankomt verloochent men het wijs raadsbesluit der „dotoe's" toch niet: alleen zóó is de beschikking omtrent het familiegoed rechtsgeldig en zal daarop zegen rusten. In het kort komt het dus hierop neer: de deur staat reeds open, maar omdat de bevolking aan dien religieuzen adatregel hecht en dien blijft respecteeren, komt zij onder dat kostenbezwaar niet uit; hierin kán de wetgever zelfs door dwingende voorschriften geen hulp bieden.

Wanneer wij nu bedenken, dat zaken welke den grond raken *historisch* in eerste instantie tot de competentie van het dorpsbestuur behooren en dat deze toestand zich *in feite* ondanks alle lotswisselingen tot op den huidigen dag heeft bestendigd; dat de uitoefening van de dorpsjustitie te wenschen overlaat hoofdzakelijk

omdat het den dorpsbesturen ontbreekt aan het noodige gezag over hun onderdanen; dat dit gezag mede wordt ondermijnd door de attributie van rechtsmacht in grondzaken aan den gouvernementsrechter en verder de competentie-voorschriften van den landraad juist de bron zijn tot bevordering van de rechts*on*zekerheid in het grondbezit; dat overigens de landraad in de bereddering van den wantoestand geen noemenswaardige rol blijkt te spelen en dat door wettelijke bepalingen daarin geen verbetering is aan te brengen; wanneer men dan daarnaast nog bedenkt dat een eventueel nog mogelijke verbetering in deze richting, dus van grooteren invloed van den gouvernementsrechter in zaken van grondenrecht zal gaan ten koste van *nog grootere ontbinding* van het gezag der adathoofden, dan is naar mijn oordeel reeds voldoende aanleiding voor deze dubbele conclusie: dat de toestand zoo niet mag voortduren en, voorts, dat iedere verandering gaan moet in de richting van wettelijke erkenning van dorpsjustitie als eerste instantie voor de berechting van grondzaken welke uiteraard tot de huishouding van het dorp behooren. Om misverstand te voorkomen, voeg ik hier aanstonds aan toe, dat dan ook een modus gevonden zal moeten worden welke de waarborgen biedt dat die dorpsjustitie ook onvertogen zij.

Een en ander lijkt mij op even rationeele als eenvoudige wijze te verwezenlijken door de dorpsjustitie over de geheele linie door te voeren als eerste instantie en den landraad daarboven te stellen als appelrechter.

Nòg zou er wellicht reden zijn om te aarzelen tot dezen stap over te gaan, indien men tegenover de onmiskenbare nadeelen welke ik boven opsomde zou kunnen stellen even groote voordeelen welke inhaerent zijn aan het huidige stelsel.

Het loont de moeite, zich een oogenblik in dit onderwerp te verdiepen en zich rekenschap te geven van werkelijke en vermeende voordeelen. Ik zal op deze punten niet dieper ingaan, doch bepaal mij tot mijn eigen conclusie — gebaseerd op een meer dan tienjarige ervaring als landraadvoorzitter —, dat er gegronde reden tot twijfel bestaat, of de landraad wel — met het oog op grootere deskundigheid, grootere waarborgen voor eene goede rechtsbedeeling of uit hoofde van de wettelijk voorgeschreven

procesorde — voor de behandeling van grondzaken *in eersten aanleg* te verkiezen zou zijn boven den dorpsrechter.

Samenvattend constateer ik dan ook, dat tegenover die stelselmatige miskenning van dorpsjustitie als eerste instantie — welke zooals wij zagen historisch in de rede ligt en bovendien feitelijk bestaat —, die wettelijk toegelaten ondermijning van het gezag der natuurlijke hoofden en de voortgaande verwording der rechtsorde in het grondbezit — welke van een en ander een consequent gevolg is —; dat tegenover al deze argumenten, welke naar mijn oordeel pleiten vóór eene erkening van dorpsjustitie als eerste instantie voor alle grondzaken, naar mijn oprecht oordeel geen enkel in het oog springend voordeel te noemen valt, hetwelk pleiten zou vóór eene bestendiging van den landraad als eerste instantie voor dergelijke zaken.

Ik kan mij zeer goed voorstellen dat anderen de waarborgen welke de gouvernementsrechtspraak voor eene goede rechtsbedeeling in eerste instantie biedt boven dorpsjustitie hooger aanslaan dan ik, maar ik vraag mij af, of dan nog, alleen pour ses beaux yeux, een stelsel ware te handhaven, *waarmede de praktijk van het leven overigens geen rekening houdt.*

Mij dunkt dat er alle aanleiding is voor eene reorganisatie in den door mij bedoelden zin, temeer omdat geen enkele van de waarden en waarborgen welke de gouvernementsrechtspraak biedt verloren gaat, ja deze feitelijk op denzelfden voet als thans behouden blijven, indien de landraad ophoudt rechter in eerste instantie te zijn en appelrechter wordt. Ik meen zelfs dat zij dan beter tot hun recht zullen komen en dat zij op de dorpsjustitie pas een gunstigen invloed zullen oefenen, wanneer de landraad niet langer op hetzelfde terrein met de dorpsjustitie concurreert doch ordelijk de plaats krijgt, waarop het college vanzelf aangewezen is: *boven* de dorpsjustitie.

Om mijn standpunt volkomen duidelijk te maken, wil ik deze kern van het vraagstuk nog even uit een anderen gezichtshoek belichten. Ik zou dan willen opmerken, dat niet alleen de *dorpsjustitie* zich *feitelijk gehandhaafd heeft* over de geheele linie — omdat zij eene noodzakelijke consequentie is van de adatrechtelijke verhoudingen binnen de gemeenschap, verhoudingen welke in weerwil van alle daarmede strijdige overheidsmaatregelen en

bepalingen stand hebben gehouden, maar dat feitelijk evenzeer de *gouvernementsrechtspraak*, in weerwil van de bedoelingen van den wetgever, ten slotte in de praktijk terecht is gekomen op de plaats waar zij thuis hoort: *feitelijk is de landraad toch op het oogenblik weinig anders dan appelrechter.*

Ik heb reeds medegedeeld dat de Minahaser zelden het adatrechtelijk cordon verbreekt om daarbuiten, bij den „vreemden" rechter rechtsherstel te vragen. Dit zal hij uit eigen beweging alleen in den hoogsten nood doen, indien hij in eigen maatschappij geen recht kan vinden en hij in geleden onrecht niet vermag te berusten; precies op dezelfde wijze als hij tot *ons bestuur* zich alleen uit eigen beweging wenden zal, wanneer hij, teneinde raad, tegenover eigen hoofden geen uitkomst meer ziet. Zoowel ons bestuur als onze rechtspraak zijn voor hem de streng rechtvaardige organen die niet alleen *buiten,* maar ook *„boven"* zijn eigen maatschappij staan; letterlijk en figuurlijk zijn zij dus de „hoogere" instanties van zijn eigen bestuur en rechtspraak.

Dáárin schuilt dan ook voor den Minahaser de waarde van de civiele landraadsrechtspraak, dat er voor hem in rechte nog uitkomst is, wanneer hij dat recht binnen het adatrechtelijk bestel niet vinden kan. Dáárin ligt ook de verklaring van het verschijnsel, dat de bevolking — hoewel zij nergens den landraad aanvaard heeft als eigen dagelijkschen rechter — niettemin in de rechtspraak van dit college een onbepaald en blind vertrouwen heeft.

Op deze praktijk en deze zienswijze van de bevolking, dat de landraad de hoogere instantie is van den natuurlijken dagelijkschen rechter, d.i. de dorpsrechter, behooren wij onze rechtsbedeeling te baseeren, indien wij komen willen tot een systeem van rechtspraak hetwelk aan het rechtsbewustzijn der bevolking beantwoord en door haar, als logische aanpassing aan feitelijke omstandigheden, ook metterdaad zal worden aanvaard.

Uit hetgeen ik gezegd heb vloeit vanzelf voort dat ik geen oogenblik in overweging zou durven geven den landraad als gouvernementsrechter zonder meer te doen verdwijnen; dit zou noodlottige gevolgen kunnen hebben. Als appelrechter en daarmede als college van toezicht op de onvertogen uitoefening van de dorpsjustitie blijft de taak van den landraad nog steeds een uitermate belangrijke en in dat kader komen ook beter tot haar recht die

juridische deskundigheid, die karaktervastheid en de formeele gebondenheid, die kwaliteiten, waarin het college verschilt van den dorpsrechter en waaraan ik voor de behandeling van zaken in *eerste instantie* geen overwegend groote waarde meen te moeten toekennen boven de specifieke verdiensten van den dorpsrechter.

Wanneer ik dan kom tot eene nadere beschouwing van de wijze waarop ik mij voorstel dat aan den tegenwoordigen ongewenschten toestand tegemoet moet worden gekomen, moet ik vooropstellen dat ik mij slechts tot de grootere lijnen beperk.

Noodig is dan in de eerste plaats dat wettelijk worde vastgelegd, dat grondzaken, als behoorende tot de dorpshuishouding, in eerste instantie ter afdoening toevallen aan den dorpsrechter. Dit beginsel neme men op zoowel in het rechtsreglement als in de Minahasa-gemeenteordonnantie welke nog op stapel staat.

Het rechtsreglement worde dan tevens gewijzigd in dien zin, dat de landraad appelrechter wordt voor *alle* gevallen van deze categorie, waarin justiciabelen zich niet bij de uitspraak van den dorpsrechter wenschen neer te leggen.

Is dit geschied, dan is daarmede, èn aan de dorpshoofden de onontbeerlijke ruggesteun dien zij wenschen verschaft, èn de mogelijkheid vervallen dat ongunstige elementen de rechtsorde ondermijnen door een beroep op de competentie van den landraad.

Onvermijdelijk complement van deze maatregelen is eene regeling van de dorpsjustitie zelve; daarover aanstonds een enkel woord.

Zooals men ziet zijn de districtshoofden bij de gedachte regeling in principe niet gehandhaafd als een bepaalde instantie, noch als eerste, noch als hoogere; dit schijnt mij toe onvermijdelijk te zijn. De oude walaks — rechtsgemeenschappen zijn zóózeer omvergehaald en de positie der districtshoofden is zoozeer veranderd, dat die factoren geen natuurlijke vaste steunpunten meer bieden. En toch zou ik het oud en erfelijk gezag, dat der vertegenwoordigers van de vroegere walaks, niet geheel willen uitschakelen en zou ik van hun intermediair nog dit nuttig gebruik willen maken, dat aan hen wordt opgedragen, de vorderingen-in-appel te ontvangen en, vergezeld van een afschrift van het vonnis van den dorpsrechter (en c.q. van een schetskaart), aan den landraadvoorzitter door te zenden. Deze hoofden te verlagen tot bloote centra van doorzen-

ding ligt geenszins in de bedoeling, want hun taak daarbij moet zijn om na te gaan — en in een aanteekening onder het vonnis bekend te stellen — of de zaak behoorlijk is onderzocht en of de beslissing hun al dan niet juist voorkomt. Met deze adviseerende taak wordt aan hun gezag in de oogen der bevolking niet te kort gedaan en, behoorlijk gehanteerd, schept deze taak een waarborg dat de appelzaken behoorlijk voorbereid (formeel en materieel) bij den landraad worden voorgebracht.

Of deze taak in handen van het districts- of van het onderdistrictsbestuur zal moeten worden gelegd, zal afhangen van de omstandigheid, welke administratieve indeeling — die in districten of die in onderdistricten — de meeste waarborgen biedt, dat de bevoegdheid komt in handen der oude adathoofden, want daarom is het begonnen.

Het behoort geenszins uitgesloten te zijn, dat de rechtzoekende zijne vordering rauwelijks bij den landraad indient, doch in dat geval moet de Voorzitter die aan het betrokken adathoofd doen toekomen, met opdracht eerst te willen nagaan — en binnen een bepaalden termijn te rapporteeren — of de zaak reeds door den dorpsrechter is berecht en — in het bevestigend geval — c.q. onder overlegging van een afschrift van het vonnis, te willen bekend stellen enz. (zie boven). Luidt het antwoord ontkennend dan zal de landraad de zaak niettemin aanhouden en den dorpsrechter opdragen de zaak alsnog te berechten binnen een bepaalden termijn en door tusschenkomst van het adathoofd het vonnis aan den Voorzitter te doen toekomen.

Boven is steeds gesproken van den „dorpsrechter". Daaronder moet worden verstaan het dorpshoofd met zijn kepala's djaga en zoodanige orang-orang toea die te zamen het dorpsbestuur vormen; dit punt moet de Minahasa-gemeenteordonnantie nader uitwerken en regelen, en naar deze regeling kan het Rechtsreglement verwijzen. Het vonnis kan den vorm dragen van een gedagteekend proces-verbaal, vermeldende o.m. de namen en hoedanigheden van hen die in de dorpsrechtsbank zitting namen,de namen van partijen, den inhoud van de vordering, het verweer van gedaagden, een korte uiteenzetting van den rechter nopens de toedracht der feiten, de verklaringen van getuigen enz. en, gemotiveerd, de beslissing. Het proces-verbaal wordt door alle rechters die aan de

beslissing deel namen onderteekend. Ongetwijfeld zal ook nog in andere opzichten de al te groote vrijheid van den dorpsrechter moeten worden beperkt, maar het komt mij gewenscht voor, eerst de praktijk gedurende eenigen tijd rustig waar te nemen, voordat men tot verdere vrijheidsbeperking over gaat.

Bij de behandeling in hooger beroep voor den landraad — waarbij partijen persoonlijk compareeren — zij dan ook het in eersten aanleg gewezen vonnis het punt van uitgang en de basis der hoogere voorziening. Blijkt na de onderzoek dat het eerste vonnis billijk is, dan wordt *dit bekrachtigd* en zoo noodig aangevuld; is dit niet het geval dan doet de landraad als „bon juge" opnieuw recht en verleent hij zoodanig rechtsherstel als hij goed en billijk oordeelt. Met name schijnt het ongewenscht, dat het college zich van den aanvang af op het standpunt van eene *hernieuwde* behandeling stelt, zooals bv. art. 110 van het Rechtsreglement thans voorschrijft voor de berechting van appel-zaken van het districtsgerecht. De moreele waarde van het appel-vonnis schuilt zoowel voor den eersten rechter als voor de justiciabelen juist in het feit, of de hoogere rechter den lageren bijvalt of desavoueert; die factor werkt opvoedend en daarop reageert bij uitstek het verantwoordelijkheidsgevoel van den lageren rechter.

Ter zake van mogelijken twijfel, of de boven geschetste procesorde voor het dorpsbestuur, als rechter in eersten aanleg, en de daarop aansluitende procedure in hooger beroep bij den landraad in de praktijk kans van slagen zou hebben, zou ik kunnen wijzen op eigen ervaring met een soortgelijke proef in het rechtsgebied van de landraden te Amboina en vooral te Saparoea, waar ook de dorpsbesturen op grond van het adatrecht van ouds de aangewezen rechters zijn in zaken van grondenrecht. Om verschillende redenen, waaronder in het bijzonder de bevordering van de goede rechtsbedeeling en het stimuleeren van het verminderd gevoel van eigenwaarde van de dorpsbesturen, heeft de landraad — daartoe de bevoegdheid ontleenend aan een artikel in hoofdzaak gelijkluidend met art. 181 van het huidig Rechtsreglement Buitengewesten — gedurende de jaren 1922 — 1924 in alle grondzaken van eenig belang gevorderd, dat het geschil eerst door het dorpsbestuur als „deskundige" zou worden onderzocht en werd de schriftelijke bevinding van dezen dorpsrechter, in den geest als

boven bedoeld is, gebezigd als grondslag van de berechting door den landraad. De ervaring met deze praktijk — afgebroken door mijn vertrek — beantwoordde volkomen aan de verwachting; het onderzoek en het proces-verbaal (meestal met schetskaart) waren in den regel van dien aard, dat de werkelijke toedracht der zaak volkomen duidelijk was; dat daartegen door de in het ongelijk gestelde partij weinig in het midden viel te brengen en dat òf een vonnis in overeenstemming met het advies van den dorpsrechter kon worden geslagen òf de zaak door een minnelijke schikking kon worden beëindigd. Ofschoon niet naar den letter der wet — waartoe geen mogelijkheid bestond — werd onder die omstandigheden de landraad toch feitelijk appelrechter van den dorpsrechter. Aangezien nu zeker de hoedanigheid en het intellectueel peil der dorpsbesturen in de Minahasa niet bij die van de Ambonsche collega's ten achter staan en voorts beide maatschappijen ten aanzien van de dorpsjustitie in gelijke omstandigheden verkeeren, is er geen reden om aan te nemen, dat het denkbeeld dáár wel en hier niet te verwezenlijken zou zijn. Bovendien zou men hier beschikken over de hulp van de hoogere adathoofden die, bij onvoldoende ervaring van den dorpsrechter in het stellen van het proces-verbaal, leiding zouden kunnen geven. Ook zou aan gebrekkig inzicht bij de verschillende hoofden tegemoet kunnen worden gekomen door eene bepaling waardoor dezen ambtshalve lid worden van den landraad. Het bijwonen van de zittingen van dit college en het aanhooren van op- en aanmerkingen op verrichtingen van andere hoofden kan zonder twijfel veel tot hun vorming bijdragen.

Eén zeer belangrijk punt bleef nog onbesproken, dat is de vraag, hoe tegemoet gekomen moet worden aan het euvel dat de landraad voor den justiciabele nauw bereikbaar is, een euvel dat, wanneer de rechtsbedeeling hervormd zal zijn, wel aan frequentie, doch niet aan kracht zal hebben ingeboet. Na de reorganisatie blijft het even urgent als voordien dat de Minahaser die in eigen gemeenschap geen recht kan vinden zich tot den landraad zal kunnen wenden. In de eerste plaats zal door wijziging van het rechtsreglement in voege als boven werd bepleit tegemoet kunnen worden gekomen aan onnoodige risico en teleurstelling, welke thans als spoken om de procedure waren. Het bezwaar van de

indirecte kosten echter kan alleen verdwijnen door een verandering in de mentaliteit van de bevolking zelve.

Zonder mij aan eenige voorspelling te wagen, meen ik wel dat verandering in die mentaliteit verwacht mag worden, wanneer eens afbakening en registreering van gronden met kracht wordt ondernomen en daardoor en daaruit een frissche drang naar rechtszekerheid baan breekt. Dat de overtuiging omtrent de wenschelijkheid, om te breken met de oude adat — welke eenparigheid van oordeel van alle erven bij verdeeling van familiebezit eischt — wel bestaat, bewijst de uitslag van een rondvraag door den Minahasaraad gericht tot alle dorpshoofden om zich uit te spreken vóór een handhaving van de oude adat of vóór een verandering, nl. verdeeling krachtens meerderheidsbesluit. Van de binnengekomen antwoorden was de overgroote meerderheid vóór verandering; in de *praktijk* echter, als het er op aankomt, verloochent men de instelling der „dotoe's" toch nog niet. Alleen nieuw leven in de brouwerij en het veilig gevoel van vasten grond onder de voeten in het agrarisch moeras — nl. door afbakening en registratie — kunnen de bevolking over dat doode punt heen helpen.

In den geest dan van de boven geschetste maatregelen zal, meen ik, op den duur de thans wel erg verworden rechtstoestand in het grondbezit nog kunnen worden terecht gebracht. Naast de maatregelen welke op de rechtspraak betrekking hebben, zullen echter — zooals ik bij herhaling opmerkte — bovendien ook kadastrale maatregelen noodzakelijk zijn. Maar men make zich geen illusie dat, ook bij verwezenlijking van beide denkbeelden in den vorm van wettelijke verordeningen, met tooverslag de toestand van het grondbezit in de Minahasa gezond zal zijn. Jarenlang zal aan de uitvoering der maatregelen met het meeste geduld moeten worden voortgewerkt. Nu echter kàn alles nog in orde komen, wacht men nog langer, dan is het leed niet meer te overzien.

Zijn restrictie-maatregelen ten aanzien van de productie om prijsdaling te bestrijden wenschelijk ?[1])

door

Dr. H. M. Hirschfeld.

In dagbladen en periodieken is het vraagstuk van de productie-restrictie sinds geruimen tijd aan de orde van den dag. Eenerzijds betreft het zuiver berichtgeving omtrent restrictieplannen en maatregelen welke door de belanghebbenden overwogen of toegepast worden en anderzijds treft men critische beschouwingen over verschillende plannen, of zelfs nieuwe voorstellen aan. In vele dier beschouwingen mist men echter een principieele probleemstelling, hetgeen zeer te betreuren valt. Alhoewel het voor het ontwerpen van restrictieplannen en maatregelen een allereerste vereischte is, dat degenen die daartoe het initiatief nemen de technische problemen die daarbij te pas komen volkomen beheerschen, zoo is het niet minder belangrijk, dat men zich rekenschap geeft van de principieele kwesties, welke verbonden zijn aan maatregelen, waarmede men een prijspolitiek doel wil bereiken. Het zijn de vraagstukken van de tweede categorie, waaraan in dit artikel in hoofdzaak de aandacht geschonken zal worden.

Alvorens de verschillende kwesties meer systematisch aan de orde te stellen mogen eenige opmerkingen gemaakt worden over een paar concrete plannen, zoodat het nut eener algemeene beoordeeling van het vraagstuk meer naar voren springt.

Voordat de crisis in October 1929 in Amerika tot uitbarsting kwam werd van Nederlandsche zijde een plan tot beheersching van den rubberprijs gepropageerd, dat neerkwam op de vorming van eene centrale verkoops-organisatie, welke tevens eene kwan-

1) Onderstaande beschouwingen vormen den hoofdinhoud eener inleiding voor de Afdeeling Staathuishoudkunde van het Bataviaasch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen gehouden op 6 Juni 1930.

titeit van 45.000 ton rubber uit de markt zou moeten nemen, ten einde tot eene prijsverbetering te komen. Op grond van de gegevens, waarover men bij het formuleeren van dit plan beschikte meende men, terecht of ten onrechte, door het uit de markt nemen van eene dergelijke hoeveelheid rubbber de situatie te kunnen beheerschen. Reeds onmiddellijk na de Amerikaansche crisis werd door een van de voornaamste aanhangers van dit plan toegegeven, dat bedoelde kwantiteit rubber lang niet voldoende zou zijn om eenigen invloed uit te oefenen. Het plan was dan ook spoedig van de baan. De fout schuilt natuurlijk niet in het feit, dat men het moment, waarop de crisis zou uitbreken niet heeft voorzien, doch wel in de omstandigheid, dat men de rubbermarkt als iets min of meer geïsoleerds beschouwde, daardoor te veel waarde aan absolute cijfers hechtte, en zich te weinig realiseerde hier met een ontwikkelingsprobleem te maken te hebben.

Een plan waarbij de theoretische moeilijkheden, die zich bij het vraagstuk voordoen niet voldoende tot hun recht kwamen, was het restrictieplan door den Heer E. HELFFERICH in den „Wirtschaftsdienst" van 17 Januari 1930 aanbevolen. Dit plan kwam in het kort daarop neer, dat de Heer HELFFERICH zich voorstelde, dat de Europeesche rubberondernemingen tot eene productiebeperking in den geest van het „Stevenson Scheme" zouden overgaan. Hij stond op het standpunt dat de Inheemsche rubberproducenten tot eene soortgelijke gedragslijn niet te bewegen zouden zijn. De restrictie van de productie dier bevolkingsgroep zou derhalve langs een geheel anderen weg bereikt moeten worden, n.l. door de instelling van een variabel uitvoerrecht op bevolkingsrubber. Dit uitvoerrecht zou zoodanig vastgesteld moeten worden, dat de Inlandsche rubberplanter, ten gevolge van den lageren prijs, dien hij in handen zou krijgen, zijn productie in een soortgelijk tempo of in dezelfde verhouding als de Europeesche ondernemer zou moeten beperken.

In dit plan schuilt eene tegenstelling van principieelen aard, waardoor het niet als één logisch geheel beschouwd kan worden. Eenerzijds wil men den rubberprijs in gunstigen zin beïnvloeden door op het *aanbod* te werken: t.w. restrictie bij de Europeesche ondernemingen en anderzijds wil men bij de bevolkingrubber in het wezen der zaak invloed op de *vraag* uitoefenen. Het uitvoerrecht

is een prijsdrukkende maatregel, zoodat de relatief of absoluut reeds verminderde vraag in haar uitwerking nog versterkt wordt en zoodoende de prikkel tot verdere productie vermindert of verdwijnt. Voor de Europeesche ondernemingen wordt op grond van de restrictiegedachte de „survival of the fittest" verworpen, terwijl men bij de inheemsche cultuur de selectie op grond van dat voor de andere groep geketste beginsel versnellen wil. Eene verdere bespreking van dit plan moge hier achterwege blijven, aangezien het hier alleen gaat om den principieelen grondslag, die moeilijk gehandhaafd zal kunnen worden.

Een ander punt, dat bij de beoordeeling van verschillende restrictieplannen niet uit het oog verloren mag worden is de vraag in hoeverre de verschillende plannen, die geopperd worden om prijzen van bepaalde producten te beïnvloeden, wel passen in het kader der tegenwoordige productie-organisatie. Alhoewel de tegenwoordige maatschappelijke organisatie geen star en onveranderlijk stelsel is en de economische ontwikkeling, over langere tijdvakken beschouwd, belangrijke structuurwijzigingen te zien geeft, zoo moet ernstig gewaarschuwd worden tegen elken maatregel, die in het wezen der zaak daarin niet past en neer zou komen op eene negatie van de stuwende en regelende krachten der kapitalistische maatschappij. Bij alle maatregelen die men voorstelt om prijsdaling tegen te gaan moet men zich gebonden achten aan de grenzen, die het huidige productiestelsel met zich medebrengt, de schaduwzijden daarvan heeft men te aanvaarden, zoolang aan het algemeene beginsel niet getwijfeld wordt.

Onder „restricties" worden hier in de eerste plaats productiebeperkingen verstaan, die beoogen ingetreden prijsdalingen van grooten omvang te bestrijden, waarbij de neiging bestaat om Staatshulp in te roepen, of waarbij deze door de geïnteresseerden noodig geacht wordt. Hieruit vloeit voort dat restricties en valorisaties feitelijk niet in een adem genoemd mogen worden. Toch zullen in dit artikel beide stelsels in vele opzichten te zamen behandeld worden. Valorisaties omvatten uiteraard maatregelen om reeds geproduceerde goederen op te slaan en uit de markt te houden. Met beide — restricties en valorisaties — wordt echter in de meeste gevallen hetzelfde doel beoogd en technisch worden zij

vaak aan elkaar gekoppeld. De restricties en valorisaties moeten beiden scherp gescheiden worden van de kartels. Deze laatsten zijn, in meer volmaakten vorm gegoten, vrijwillige overeenkomsten van producenten om tot eene permanente prijs- en productie-regeling te komen. De kartels leiden wel eens tot productiebeperking, doch bij eene krachtige organisatie daarvan ziet men als regel juist, dat bij de leden een groote expansiedrang ontstaat. In den aanvang van de kartelbeweging, toen men deze organisaties ook in ondernemerskring nog wel gaarne met den naam „Kinder der Not" bestempelde, heeft men inderdaad wel gedacht met maatregelen van tijdelijken aard te maken te hebben, doch daarvan is thans bij de toonaangevende kartels geen sprake meer. Bij restricties en valorisaties heeft echter vrijwel steeds het tijdelijke karakter voorop gestaan en leidde alleen de praktijk er toe dat men ondanks deze grondgedachte tot permanente maatregelen overging.

Staatsingrijpen heeft bij de kartels vrijwel steeds op den achtergrond gestaan of betrof de wettelijke grondslagen daarvan; de ondernemers verzetten zich tegen dit ingrijpen als regel met hand en tand [1]). Daartegenover staat, dat Staatsinterventie bij restricties in het meerendeel der gevallen door de ondernemers zelf gevraagd wordt.

Kartels worden in hoofdzaak in toepassing gebracht bij de kapitaalintensieve industrie van landen, welke een uitgebreide binnenlandsche markt hebben voor het gekartelleerde artikel. Deze markt wordt de basis voor de productie- en prijspolitiek van de aaneengesloten ondernemingen. Als stimuleerende factor kwam daarbij de protectionistische handelspolitiek van verschillende industrielanden. In zooverre was de gekartelleerde industrie dus wel op Staatsingrijpen gesteld. Kartelvorming is zonder protectie in principe zeer goed denkbaar en komt als zoodanig ook wel voor, doch dan betreft het in vele gevallen industriën, die tot ontwikkeling gekomen zijn in het centrum van uitgestrekte binnenlandsche markten, die uit een transportoogpunt eene zeer gunstige ligging hebben. De jongste ontwikkeling van de kartelbeweging heeft ook aan het internationale kartel eene groote en zelfs ver-

1) Omtrent de wettelijke regelingen t. a. van kartels zie: Review of the Legal Aspects of Industrial Agreements, League of Nations, Economic and Financial Section, Geneva 1930.

strekkende beteekenis gegeven. Deze internationale kartels beoogen in vele opzichten marktbeheersching, doch dan echter veel meer in den zin van het treffen van organisatorische maatregelen gebaseerd op de vestigingsplaats der bedrijven en de distributie der productie volgens rationeele beginselen. Ook de handelspolitiek speelt hier vaak eene niet te onderschatten rol. Het treffen van maatregelen die eene gemeenschappelijke monopolistische positie beoogen is hier in beginsel niet de leidende gedachte. De beperking der concurrentie blijkt vrijwel steeds aan bepaalde grenzen gebonden te zijn, zoodra internationale oriënteering plaats vindt.

Restricties en valorisaties treft men in tegenstelling tot de kartels in hoofdzaak aan bij grondstoffen die slechts voor een relatief gering deel geconsumeerd worden in de productielanden zelf. Een protectionistische handelspolitiek kan dus nooit de stimulans zijn voor het ontstaan van organisaties, die restrictie of valorisatie beoogen. Dit blijkt duidelijk uit de hieronder volgende opsomming van de belangrijkste restricties en valorisaties die zich in den loop der tijden voordeden.

Koffie-valorisatie in Brazilië. De uitvoer van Brazilië bestaat voor ± 70% uit koffie, welke hoeveelheid ruim 60% van de wereldproductie uitmaakt.

Krenten-valorisatie in Griekenland (1892).

Sisal-valorisatie in Mexico (1912). Deze omvatte de sisalproductie in den Staat Yucatan.

Rubberrestrictie in Br. Malaya en Ceylon. (STEVENSON SCHEME 1922).

Politiek t.a.v. Chilisalpeter. De Chileensche uitvoer bestaat voor 51% uit Salpeter.

Suikerrestrictie op Cuba. De uitvoer van Cuba bestaat voor 82% uit suiker, welke hoeveelheid 16,3% van de wereldproductie uitmaakt.

Stabilisatie-politiek Japansche zijde cultuur. De uitvoer van Japan bestaat voor 39,3% uit ruwe zijde, welke hoeveelheid 69% van de wereldproductie uitmaakt.

Een aantal landen, die wat hunne economische positie betreft eenzijdig van een product afhangen en die rechtstreeks of zijdelings bij restrictie en valorisatie-maatregelen betrokken zijn, moge hieronder nog volgen:

Egypte,	De	uitvoer	bestaat	voor	80,7	%	uit katoen.
Bolivia,	„	„	„	„	77,–	„	„ tin.
Ceylon,	„	„	„	„	49,4	„	„ thee.
Columbia,	„	„	„	„	65,8	„	„ koffie.
Guatemala,	„	„	„	„	82,–	„	„ „
S. Salvador,	„	„	„	„	89,2	„	„ „

Uit deze gegevens blijkt, zooals reeds werd opgemerkt, dat Staatsinterventie door middel van protectie hier niet het middel kan zijn de prijzen der producten te beïnvloeden. Voorts blijkt ook uit deze gegevens, een feit van meer positieve beteekenis, n.l. dat de in dit artikel besproken maatregelen het meest frequent zijn in landen die overheerschend afhankelijk zijn van één of enkele producten, doch waarbij de geproduceerde hoeveelheid tevens een integreerend deel van de wereldproductie uitmaakt. Deze afhankelijkheid van een enkel product maakt de economische structuur van die landen uiteraard zeer gevoelig voor de marktsituatie van het product. Hieraan is het grootendeels toe te schrijven dat de overheid in vele gevallen bereid zal zijn om met de ondernemers samen te werken ten einde tot marktbeheersching, of tot beteugeling van een noodtoestand te komen. De Staatsinterventie kan dan leiden tot rechtstreeksche bemoeiïng van den Staat met het belangrijkste product van het land, of zij kan leiden tot het wettelijk voorschrijven van een bepaalde wijze van samenwerking van de producenten. Als klassieke voorbeelden mogen hier wel genoemd worde bemoeiïng van de Chileensche Regeering met de salpeterproductie in den tijd dat de synthetische stikstofproductie nog geen rol speelde en vervolgens de Koffie-valorisatie in Brazilië. In beide gevallen was de Staatsinterventie van zeer verstrekkenden aard. Ook in Cuba werden sinds 1926 gedurende eenige jaren door den Staat zeer ingrijpende restrictiemaatregelen, n.l. ten aanzien van de suiker, doorgezet. Het uiteindelijke succes van de Staatsbemoeiing is, zooals verder nog in dit artikel blijken zal, vrijwel steeds gering geweest. Toch is in soortgelijke gevallen de Staatsinterventie echter zeer begrijpelijk en het kan niet ontkend worden, dat overheidsmaatregelen in landen die eene overheerschende positie ten aanzien van een bepaald artikel innemen een tijdelijk effect uitgeoefend hebben. In dit verband gebiedt de billijkheid dan ook een econoom aan het woord te laten, die het vraagstuk van het

Staatsingrijpen op dit terrein scherp onder de loupe genomen heeft. W. RÖPKE schrijft n.l. in zijn interessant artikel over „Staatsinterventionismus" in den „Ergänzungsband" van het „Handwörterbuch der Staatswissenschaften" (pag. 868/69):

„Ein weiterer wichtiger Markt, auf dem der freie Marktmecha-
„nismus oft unbefriedigende Resultate zeigt, ist der *Markt land-*
„*wirtschaftlicher Produkte,* wo einer verhältnissmässigen Unelas-
„tizität der Nachfrage eine bemerkenswerte Irregularität des Ange-
„bots gegenüber steht, die teils auf natürlichen, teils auf gesell-
„schaftlichen Ursachen beruht. Auch hier treten somit oft ausser-
„ordentliche, bald die Produzenten, bald die Konsumenten Schä-
„digende Preisschwankungen auf, die durch ein verhaltnissmässig
„geringfügiges Ueber- oder Unterangebot hervorgerufen werden.
„Der Nationaloekonom hat kein Recht, gegen Massnahmen des
„Staates, die diese Unvollkommenheiten des Agrarmarktes beseitigen
„und die Agrarpreise im wohlverstandenen Interesse der Gesamt-
„heit stabilisieren helfen sollen, sein grundsätzliches Veto einzu-
„legen. Auf verwandter Grundlage steht die Valorisierungspolitik".
Hierop laat deze schrijver echter volgen: „Auf der anderen Seite
„ist hier der Ort, darauf hinzuweisen, dass auch die ökonomisch
„gerechtfertigten Staatseingriffe gerade in der praktischen Aus-
„übung nicht das halten, was sie im Lichte der ökonomischen
„Theorie versprechen, dass also das Moment des Ausserwirtschaft-
„lichen den Bereich eines erfolgreichen Interventionismus nach
„einer anderen Richtung hin wiederum ausserordentlich einengt."

Deze beide uitspraken manen in ieder geval tot zeer groote voorzichtigheid, en zetten de overtuiging kracht bij, dat Staatsingrijpen ten aanzien van valorisaties en restricties gevaarlijk is. Eene algemeene uitspraak die houvast geeft is hier echter onmogelijk. De concrete marktsituatie, de aard van het product, de doeltreffendheid van de Staatsorganisatie, de integriteit zijner ambtenaren en de politieke invloedsfeeren zullen in elk afzonderlijk geval getoetst moeten worden.

Welke moeilijkheden zich hier voordoen blijkt overtuigend indien men de vraagstukken beziet, die met de prijsvorming samenhangen.

Wil men nagaan of restricties of valorisaties mogelijk zijn, dan dient men zich in de eerste plaats met de *prijsvorming* bezig te

houden. Waar deze maatregelen zich in de praktijk het veelvuldigst bij agrarische producten voordoen — het vraagstuk van de tinrestrictie zal zich vermoedelijk oplossen in de richting van het kartel en trustprobleem — zal meer in het bijzonder ingegaan worden op de prijsvorming van agrarische producten. Deze is in vele opzichten aan van de prijsvorming bij de industrieele producten afwijkende tendenzen onderworpen.

De prijsvorming van industrieele producten wordt in overwegende mate door zuiver economische factoren beïnvloed en manifesteert zich dan ook in een cyclus, die eenige regelmatigheid vertoont. In tegenstelling daarmede hebben niet-economische factoren een domineerenden invloed op de prijzen van landbouwproducten. Alhoewel de vorming van de prijzen van agrarische producten onder de op ieder moment gegeven constellatie wel verklaard kan worden, is het niet mogelijk de *ontwikkelingstendenzen* in algemeenen zin te formuleeren.

De prognose van de prijzen van industrieele producten brengt evenzeer in de praktijk moeilijkheden met zich mede, doch men ziet hier een samenhang in de prijstendenzen in verschillende productie-stadia, of ten aanzien van de prijzen van de producten van bedrijven, die economisch een keten vormen. Bij oogstproducten zijn de exogene invloeden op de prijzen wel het sterkst; klimaatsinvloeden, veranderingen in de kwaliteit bij langen opslag, waardoor als de nieuwe oogst afkomt de voorraden uit den ouden oogst gedeclasseerd kunnen worden enz., spelen een groote rol. Nu kan men de industrieele productie en de landbouwproductie niet als los van elkaar beschouwen; er bestaat eene onderlinge wisselwerking. Doch juist waar beide groepen afhankelijk zijn van factoren van verschillenden aard, is de invloed van deze wisselwerking op de prijzen a priori niet te voorspellen. Een groote oogst in de beginphase van eene industrieele opleving zal een heel ander effect hebben, dan in het eindstadium dier ontwikkeling. Men kan restrictiemaatregelen op grond van eene bepaalde situatie gewenscht achten en besluiten voor den volgenden oogst minder aan te planten, doch men kan dan volkomen in het duister tasten ten aanzien van het stadium waarin de industrieele conjunctuur zich een jaar later bevindt. Valorisatie-maatregelen, wanneer het om tijdelijk ingrijpen gaat, zouden dan nog doeltreffender zijn, omdat deze

sneller kunnen werken en desnoods op korten termijn ongedaan gemaakt kunnen worden. Tijdelijk bedoelde valorisaties houden echter steeds het gevaar in een permanent karakter te krijgen. Als voorbeeld mag hier wederom Brazilië genomen worden. Daar is men in 1902 incidenteel met een soort restrictie begonnen door nieuwe aanplant van koffiestruiken te verbieden. Daarna heeft men in 1906 van overheidswege groote hoeveelheden koffie opgekocht onder leiding van HERMANN SIELCKEN, een bekend koffie-handelaar, welke koffie in de jaren 1909—1913 met winst verkocht werd. Deze eerste valorisatie die indertijd veel sensatie wekte — vooral in de Vereenigde Staten — was een financieel succes. Ook de tweede valorisatie in 1918 verliep niet ongunstig. Van stabile prijzen was gedurende deze valorisaties echter geen sprake. De derde valorisatie dateert van 1922; toen liet men de planters eenig prijsrisico mede dragen. Daarop volgde in 1924 de laatste koffie-valorisatie, de „permanente", die zeer straf georganiseerd werd.

In de laatste valorisatie-periode vielen vrijwel opeenvolgend goede koffieoogsten te constateeren. Zoo af en toe viel er eens een minder goede koffieoogst tusschen en dan daalde de koffievoorraad in het binnenland van Brazilië een weinig, maar over het algemeen waren de koffieoogsten zeer groot, waardoor men steeds grootere voorraden kreeg, terwijl men den prijs niet durfde te laten dalen, omdat een zeer groot percentage van de koffieplantages in Brazilië uit oude tuinen bestaat, die slecht georganiseerd, den steun, waaraan zij eenmaal gewend waren, niet konden missen en die bij een verlaging van het prijsniveau in groote moeilijkheden zouden komen. In het Maandbericht van de National City Bank van Januari 1930 werd de omvang van de oude tuinen in Sao Paulo zelfs op 60 % van den geheelen aanplant geschat. Aan den anderen kant heeft de koffievalorisatie, daar zij geen restrictie inhield, juist het ontstaan van nieuwe, betere tuinen bevorderd.

Brazilië is in moeilijkheden gekomen door het betrekkelijk incidenteele geval, dat de groote koffieoogst in dat land samenviel met de economische crisis over de geheele wereld, waardoor Brazilië, c.q. Sao Paulo, op een gegeven moment zich niet het kapitaal kon verschaffen om de koffievalorisatie voort te zetten. Daardoor heeft men toen den prijs moeten loslaten en is men in groote moeilijkheden gekomen. De ingewikkelde wettelijke regelingen, die

in verband met de koffievalorisatie werden gemaakt zijn intusschen feitelijk teniet gedaan door een sober prospectus naar aanleiding van de op 28 April 1930 uitgegeven 7% Koffie Leening van den Staat Sao Paulo ten bedrage van £ 20.000.000.— / —. De voorwaarden welke door de emitteerende bankiers aan de verleening van het crediet vastgeknoopt werden komen praktisch neer op de opheffing van de valorisatie.

De prijsvorming van agrarische producten, die minder of vrijwel niet van oogstomstandigheden afhangen brengt ook weer speciale vraagstukken met zich mede. Bij de rubber heeft men rekening te houden met de omstandigheid, dat de hevea-boom pas na 5 à 6 jaren gaat produceeren en na ongeveer 10 jaren zijn maximum-productie levert. Nu is de rubberproductie wel minder afhankelijk van exogene factoren, zoodat de positie hier beter dan bij oogstproducten is te overzien, doch de onzekerheid ten aanzien van de wisselingen in het aanbod van rubber en de reactie op de industrieele conjunctuur blijft bestaan. Indien de prijs voor rubber zich gunstig ontwikkelt, zal tot aanplantvermeerdering worden overgegaan. De daaruit voortspruitende stijging van de productie doet zich echter pas zes jaar later gelden. In theorie hebben wij dus een cyclus van zes jaren bij rubber. De aanplantvermeerdering gaat sprongsgewijze, zoodat ook de productiestijging in eene onregelmatige lijn zes jaar daarbij ten achter blijft. Men ziet nu feitelijk twee ontwikkelingstempo's naast elkaar, t.w. de industrieele conjunctuur die de rubbervraag in belangrijke mate beheerscht en de technisch bepaalde cyclus van de rubberproductie. Waar beiden niet eenzelfde aantal jaren omvatten, zullen, wanneer de beide beginpunten samenvallen, de eindpunten in verschillende perioden vallen. Het is nu eenmaal vrijwel onmogelijk vele jaren in de toekomst te zien, zoodat zich op dit punt vrijwel onoverkomenlijke moeilijkheden voordoen. De sprongsgewijze productiestijging van de rubber zal vrijwel steeds in eene andere phase der industrieele conjunctuur vallen. Eene rationeele aanplantregeling met het oog op de toekomst is zoodoende voor *geheele groepen van producenten* niet mogelijk. In dit punt schuilt een van de belangrijkste bezwaren tegen de rubberrestrictie in het algemeen. Deze conclusie klinkt in zekeren zin zeer verontrustend, doch vergeten mag niet worden, dat hier de nadruk gelegd wordt

op groepen van producenten. Voor iedere rubberonderneming op zich zelf is de zaak anders. De goed georiënteerde ondernemer zal vrij nauwkeurig op de hoogte zijn van de plaats die zijn onderneming in de geheele groep inneemt. Op grond van die wetenschap zal hij de weerstandskracht van zijn bedrijf in crisistijden kunnen beoordeelen, zoodat het voor hem verantwoord is op grond van zijn feeling t.a.v. de markt tot eventueele uitbreidingen over te gaan.

Dit punt leidt tevens tot de vraag van de afhankelijkheid van restrictie-maatregelen van het peil waarop de studie van de markt zich bevindt. De praktijk heeft geleerd, dat de marktstatistieken, die een onmisbare basis voor de marktstudie zijn, alles behalve volmaakt zijn. In 1929 is zulks nog eens zeer klemmend gebleken ten aanzien van de rubber. De oorspronkelijke taxaties van de productie welke in het begin van dat jaar opgesteld werden, verschilden ongeveer 100 à 150.000 ton van de schattingen die men aan het einde van dat jaar maakte. Bijzondere omstandigheden t.w. de productie in Br. Malaya na opheffing der restrictie hadden hierop een grooten invloed, doch zulks neemt niet weg, dat achteraf bleek, dat men in dat jaar feitelijk niet den minsten kijk op de rubbersituatie had. Consumptie-cijfers worden over het algemeen op nog wankeler basis opgebouwd dan de productiecijfers. Achteraf kan men de prijzen en de situaties waarvan zij een gevolg zijn meestal wel verklaren, en alhoewel ook daaruit een en ander te leeren valt, zoo neemt dit niet weg, dat de prognose van prijzen op grond van productie-, consumptie- en voorraadcijfers steeds een speculatief karakter draagt. Dit zal men daaraan ook wel nooit kunnen ontnemen, doch dit houdt in, dat men op die cijfers alleen onder groot voorbehoud algemeene maatregelen mag baseeren en dat de Overheid zich hier van hare verantwoordelijkheid wel bewust moet zijn als zij aan dergelijke maatregelen meewerkt. De aanhangers van rubber-restricties zouden alvorens zij een maatregel zouden willen nemen eens een grafiek moeten maken waarin drie grootheden verwerkt werden, t.w.: het prijsverloop, de algemeene verwachting met betrekking tot productie en consumptie op het moment van iedere noteering en de werkelijke productie- en consumptie-cijfers die later bekend worden. Een dergelijke statistisch beeld kan alleen worden samengesteld door degenen die in dage-

lijksch contact met de markt zijn; het zou echter vermoedelijk het amino om de markt met bepaalde hoeveelheden te beheerschen aanzienlijk beperken.

Dat dit standpunt niet voortspruit uit zuiver theoretische overwegingen moge geadstrueerd worden door eene statistiek samengesteld door de Rubber Association of America, welke door den toenmaligen Secretary of Commerce van de Vereenigde Staten HERBERT HOOVER werd overgenomen in zijne in 1926 verschenen publicatie „Foreign Combinations to Control Prices of Raw Materials".

Future Potential World Production and Consumption as estimated by Rubber Association of America.

Years	Crude Rubber. (Plantation and wild).	
	Estimated World production.	Estimated World Consumption.
1924	531.000 ton.	505.000 ton.
'25	574.000 „	540.000 „
'26	606.000 „	575.000 „
'27	623.000 „	608.000 „
'28	633.000 „	641.000 „
'29	637.000 „	672.000 „
'30	641.000 „	703.000 „

Het Department of Commerce noemde deze statistiek het resultaat van eene „exhaustive study". De werkelijke productie bedroeg in 1929 862.500 ton en de consumptie 797.000 ton (Symington & Sinclair). Deze cijfers bewijzen overtuigend, dat het uitgesloten is eenige jaren in de toekomst te zien.

Hieruit mag natuurlijk niet afgeleid worden, dat het geen nut heeft statistisch werk te verrichten, integendeel beter overtuigingsmateriaal wat goede statistieken beteekenen valt moeilijk te leveren. Deze feiten stemmen echter wel tot voorzichtigheid ten aanzien van prognoses. Deze liggen dan ook geheel op het terrein van den individueelen ondernemer, die verantwoordelijk voor eigen daden is.

Over de prijsvorming van agrarische producten zouden nog tal van opmerkingen te maken zijn o.a. over de mate van de elasticiteit van de vraag bij verschillende producten, doch waar het hier niet

gaat om een onderzoek met betrekking tot één bepaald product moge met het noemen van dit probleem volstaan worden.

Na de bespreking van de bezwaren, welke aan Overheidsingrijpen verbonden zijn en na een blik te hebben geworpen op de moeilijkheden die het mechanisme van de prijsvorming met zich medebrengt, moge ten slotte nog eenige aandacht geschonken worden aan de vraag welke leidende economisch-politieke gedachte aan de restricties en valorisaties ten grondslag ligt. Deze leidende gedachte kan beknopt omschreven worden als *stabilisatie van de prijzen* van belangrijke grondstoffen. Onder deze prijsstabilisatie kunnen twee categorieën van maatregelen vallen t.w.:

a). Maatregelen en voorstellen, welke voortvloeien uit het streven om tot eene meer algemeene stabilisatie van de ups en downs van het economisch leven te komen;

b). Maatregelen en voorstellen, die ten aanzien van individueele producten beoogen voor de producenten en consumenten een zooveel mogelijk „fair price" te waarborgen.

In denzelfden tijd dat HERBERT HOOVER in de Vereenigde Staten ageerde tegen het STEVENSON SCHEME en tegen prijscontrôle over grondstoffen, die Amerika van het buitenland betrekken moest, werden daar te lande van andere zijde plannen ingediend waardoor de stabilisatie van de prijzen van een aantal der belangrijkste agrarische producten zou moeten verwezenlijkt. Men ging daarbij van de gedachte uit dat de ongunstige conjunctuurschommelingen welke zich in den landbouw voordeden, zooveel mogelijk geëilimineerd moesten worden. Dit streven leidde tot het aannemen van de MAC Nary-Haugen-Bill, of zooals de andere naam luidde: de „Agricultural Surplus Control Bill". Deze wet schreef voor, dat van de farmers een bepaalde belasting geheven zou worden, een „equalization fee", die de basis zou vormen voor de financiering van eventueel uit de markt te nemen producten. Men wilde het binnenlandsche prijspeil van een aantal agrarische producten op een hooger niveau stabiliseeren, maar men zag ook in, dat men de wereldmarkt niet zou kunnen beheerschen. Op de wereldmarkt wilde men dan ook desnoods beneden den binnenlandschen prijs verkoopen, de verliezen die daardoor zouden worden geleden, zouden eveneens uit het gevormde fonds bestreden moeten worden. Gelukkig heeft de

President van de Vereenigde Staten tot twee maal toe zijn veto over dit wetsontwerp uitgesproken. Zijn motieven waren daarbij, dat het ontwerp in strijd met de Constitutie was en voorts dat het niet op de juiste wijze de belangen der farmers zou dienen.

De behandeling van de MAC NARY-HAUGEN BILL viel echter niet alleen in den tijd dat HOOVER tegen de buitenlandsche grondstoffenpolitiek ageerde, doch tevens in eene periode waarin in de Vereenigde Staten in verband met de „Strong Bill" (STRONG was Senator voor Kansas en mag niet verward worden met BENJAMIN STRONG die in die dagen Governor van de Federal Reserve Bank of New York was) het vraagstuk van algemeene stabilisatie van het prijsniveau aan de orde was. De ingediende „Strong Bill" bevatte eene regeling waarbij den Federal Reserve Board opgedragen zou moeten worden het algemeene prijspeil op een constant niveau te houden. Alhoewel het ontwerp nooit tot wet verheven werd, zoo heeft het de gemoederen wel in beroering gebracht. Afgezien van de vraag wat de aanhangers in de wetenschappelijke wereld zich voorstellen van het effect van een gestabiliseerd prijsniveau, moet hier geconstateerd worden, dat vele practici en politici het wegvallen van de periodieke crises aan eene dergelijke stabilisatie inhaerent achten. Dat deze verwachting misschien het gevolg was van het niet begrijpen of het verkeerd interpreteeren van eenzijdige theoretische beschouwingen kan hier buiten beschouwing blijven. Alhoewel door schrijver dezes geen direct verband tusschen de motieven die tot de MAC NARY-HAUGEN BILL en tot de Strong Bill geleid hebben kan worden aangetoond, zoo mag wel aangenomen worden, dat men hier niet uitsluitend met eene toevallige coïncidentie te doen heeft. Het praktische bezwaar tegen maatregelen, zooals door de MAC NARY-HAUGEN BILL aanbevolen werden, is natuurlijk, dat eene stabilisatie op een hooger prijsniveau het gevaar met zich medebrengt dat de productie gestimuleerd wordt, zoodat het nagestreefde doel onbereikbaar wordt. Bezien in het licht van de Strong Bill komen wij echter voor een merkwaardige tegenstrijdigheid te staan. Indien stabilisatie van het algemeene prijsniveau werkelijk eene uitschakeling der conjunctuurgolven ten gevolge zou hebben, dan is daarnaast eene aparte stabilisatie van de agrarische producten overbodig. De kern van de zaak is deze dat de aanhangers van de Strong Bill met stabilisatie van

het algemeene prijsniveau, stabilisatie van de waarde van het geld bedoelden, waarbij het voor de wetenschappelijke verdedigers van dit plan niet eens vaststaat of daaruit eene volledige stabiliseering van de conjunctuur zou voortspruiten. De moeilijkheid van de oplossing van dit vraagstuk is echter daarin gelegen, dat het algemeene prijsniveau als abstract begrip weinig inhoud heeft. Het algemeen prijsniveau is n.l. een begrip dat alleen voor zeer korte perioden praktische waarde hebben kan, nl. voor tijdvakken waarin de economische structuur van de maatschappij praktisch onveranderd blijft. Iedere wijziging in de structuur van de maatschappij heeft echter eene relatieve verschuiving van de belangrijkheid van verschillende goederen die het algemeen prijspeil mede bepalen ten gevolge. Iedere verandering in den prijs van een individueel product of van een groep belangrijke producten moet noodzakelijk ook het algemeen prijspeil beïnvloeden. Valt daaruit eenerzijds af te leiden dat kunstmatige stabiliseering van het geheele prijsniveau dus nooit uitsluitend eene monetaire zaak kan zijn, anderzijds blijkt daaruit ook dat een algemeene uitschakeling van conjunctuurschommelingen noodzakelijk op beïnvloeding van individueele prijzen zal moeten uitloopen. De gedachte om tot eene stabiliseering van de conjunctuur te komen is er echter eene die volledig in strijd is met het ontwikkelingsmechanisme van de maatschappij. Het middel daartoe — het constante prijsniveau — is over lange perioden gezien absoluut ondeugdelijk, omdat de wijzigingen in de structuur van het economisch leven o.a. door de relatieve verschuivingen in de beteekenis van verschillende bedrijfstakken, een gelijk prijsniveau op verder uit elkaar gelegen tijdstippen tot onvergelijkbare grootheden maakt. De grondgedachte van vele aanhangers van de stabilisatiepolitiek, dat de goede gang van zaken in het economisch leven niet door monetaire factoren verstoord mag worden, is uiteraard volkomen juist, doch het streven naar monetaire stabiliteit zal langs andere wegen bereikt moeten worden. Al dient men dus het algemeene prijsniveau en het verloop van individueele prijzen, scherp, uit elkaar te houden, in de praktische politiek zijn beiden niet volledig te scheiden. In een artikel over „The Fallacy of Price Stabilization" in „Lloyds Bank Monthly Review" van Mei 1930 schrijft de bekende econoom van de Chase National Bank, BENJAMIN M. ANDERSON in dit verband het volgende:

„Such price changes are wholly beneficial, and should not be interfered with, and such price changes often involve *not merely changes in particular prices,* but also changes in *the general price level* of a country, if large groups of producers are involved. This is particularly likely to be the case in a country where international trade is large in proportion to domestic trade, and where a particular type of export commodity is highly important — as silk in Japan, nitrate in Chile, grain and meat in the Argentine, coffee in Brazil, sugar in Cuba, or diversified manufactures, as in England. To resist such price changes is to invite trade stagnation. To resist the industrial readjustment and the readjustment of costs indicated by such price changes is to prolong trade stagnation."

De stabilisatie van het algemeen prijsniveau en van de prijzen van een groep van producten is dus eene conjunctuur-politiek, die op een onjuisten grondslag rust. Het streven naar het stabiliseeren van de prijzen van individueele producten heeft een anderen grondslag. Bij de invoering van het Stevenson Scheme kwam zulks duidelijk tot uitdrukking toen betoogd werd, dat het niet de bedoeling was te trachten eene monopolistische positie uit te buiten, doch dat men wilde bereiken een „fair price", zoowel voor de producenten als voor de consumenten. [1]). De kwestie van wat onder een „fair" of „reasonable price" te verstaan is voert ons weer terug naar de vraag van de tegenwoordige maatschappelijke organisatie. In de Middeleeuwen toen het economisch leven op een anderen grondslag georganiseerd was, werd op grond van ethische overwegingen fel gestreden over het prijsvraagstuk. De Scholastici verdedigden toen den „rechtvaardigen prijs" — justum pretium — die geheel in den gedachtengang van dat tijdvak der geschiedenis paste. De opvatting was toen, dat een ieder werkzaam in het economisch leven een „redelijk" inkomen zou moeten genieten. De productie voor de markt was niet het doel van het handwerk. Groote winsten, gebruik maken van bepaalde marktsituaties werd in beginsel als immoreel beschouwd. Het idee van den rechtvaardigen prijs heeft, waar het geheel paste in het kader van de economische organisatie van de Middeleeuwen nog geruimen tijd in de literatuur nagewerkt. In hoeverre de praktijk in de Middeleeuwen dit beginsel ook huldigde

1) Zie hierover HERBERT HOOVER: „Foreign Combinations to control prices of raw materials" p. 11 — 14.

kan hier buiten discussie blijven. Bij de ondernemingsgewijze productie, zooals wij die in de moderne kapitalistische tijd kennen bestaat, afgezien bij monopolies en retributies (consumentenbelang), in principe geen reden tot eene „ethische" waardeering van den prijs. Bij den „fair price" beroept men zich tegenwoordig weliswaar niet op THOMAS VAN AQUINO, doch dit neemt niet weg, dat de vergelijking in vele opzichten bruikbaar is, want zuiver zakelijk kunnen de overwegingen bij wat men een redelijken prijs noemt niet zijn. De vorming van den marktprijs heeft ten gevolge, dat de goederenhoeveelheden die op zeker tijdstip op de markt aangeboden en gevraagd worden, voor den geheelen omzet op dat tijdstip in beginsel gelijk is. Deze gelijke prijs heeft voor iederen ondernemer en voor iederen consument eene andere beteekenis uit een oogpunt van „kosten" en behoefte-bevrediging. Voor vrijwel iedere onderneming zijn in den prijs een verschillende mate aan grondrente, kapitaalrente en ondernemerswinst begrepen. Vandaar de geheele verscheidenheid van zeer rendabele ondernemingen, via grensondernemingen, tot verliesgevende bedrijven. Dit geldt voor rubberondernemingen evenzeer als voor iedere andere onderneming. De Heer HELFFERICH die in zijn aangehaald artikel schreef: „allzuweit liegen die Gestehungskosten der verschiedenen Produzenten nicht aus einander", zal moeten toegeven, dat hij daarmede een zeer persoonlijk oordeel uitsprak om daarmede tegen het procedé van de „survival of the fittest" bij de rubbercultuur te waarschuwen. Beschouwt men de zaak voor een zeer korte spanne tijds, dan kan men voor de bestaande ondernemingen wel een „redelijken" prijs construeeren, n.l. die waarbij ook de zwakste onderneming nog kapitaalrente kweekt, doch deze redeneering gaat in eene periode van technische en commercieele evolutie niet op.

De wijzigingen in productie-methode en de nieuwe aanwendingsmogelijkheden bij vele producten hebben ten gevolge dat absolute cijfers voor productiekosten en verkoopsprijzen niet bestaan. [1])

1) De Britsche Under-Secretary of State for the Colonies ORMSBY GORE schreef op pag. 148 van zijn verslag van eene reis naar Malaya, Ceylon en Java gedurende 1928:

„The rubber industry is not yet on a stable basis of costs, but is faced with revolutionary discoveries that may conceivably treble the output per acre and halve the cost per lb. If this possibility is realised, many of the older and less progressive estates will be doomed to extinction and any artificial scheme for bolstering up prices and reducing output in British and British-protected territory would merely hasten the day of reckoning".

Het gevolg van de economische ontwikkelingstendenzen is dat de relatieve positie van de afzonderlijke ondernemingen in de geheele groep van producten wisselend is. In aansluiting aan ANDERSON kan hier dan ook gezegd worden: „ „Right prices" are prices which „will move goods and clear the market. But nobody knows in ad- „vance what prices will do this. Experimentation in the markets, „with free prices and twosided competition, is the only way known „to find out quickly and surely what prices are „right"."

Het kan natuurlijk niet tegengesproken worden, dat er omstandigheden zijn, waarbij ingrijpen op zeer korten termijn met de bedoeling eene speciale situatie te beïnvloeden, succes kan hebben, doch vergeten mag niet worden, dat juist de depressieperioden vaak de tijden zijn, waarin maatregelen voorbereid worden, die in de toekomst van verre strekking zullen blijken te zijn. De ernst van eene bepaalde situatie zou misschien tijdelijk wat verminderd kunnen worden, doch de mogelijkheid blijft bestaan dat zulks zich in de toekomst wreekt.

Ten slotte moge hier nog opgemerkt worden, dat met het bovenstaande geenszins beoogd wordt aan te toonen, dat er geene mogelijkheden bestaan voor de ondernemers om door vrijwillige samenwerking te komen tot betere toestanden. Op velerlei gebied bestaan dergelijke mogelijkheden. Dit bleek reeds bij de kartels op industrieel gebied, doch ook op het terrein der agrarische productie bestaan zij. Als voorbeeld moge hier bijv. de thee genoemd worden waar prijsdaling reeds de tendens met zich medebrengt om tot fijnere pluk over te gaan. Vrijwillige restrictie-maatregelen om deze tendens meer kracht bij te zetten vinden derhalve reeds een gunstigen voedingsbodem. Op de Economische Wereldconferentie te Genève van 1927 werd aan de samenwerking bij agrarische productie zelfs eene speciale resolutie gewijd. [1]) Waartegen hier in het bijzonder echter gewaarschuwd werd zijn de plannen van verstrekkenden aard waarbij men tegen de conjunctuurontwikkeling in, bij voorkeur met Staatshulp, de prijzen wil beinvloeden. In deze maatregelen kan in zekeren zin conjunctuurvrees gezien worden. Voor den individueelen producent moge deze

1) Zie de „Wirtschaftsdienst" van 1 Juni 1927: „Genossenschaften im Welthandel mit Agrarprodukten."

in vele gevallen verklaarbaar zijn, doch als maatschappelijk verschijnsel dient hiertegen gewaarschuwd te worden. Conjunctuurstudie en conjunctuurprognose zullen beoefend moeten worden en hebben in de laatste jaren successen te boeken gehad, doch daarbij zal men zich niet door eene ongemotiveerde vrees voor het risico van de economische ontwikkeling mogen laten leiden. WERNER SOMBART heeft op de hem eigen levendige manier eene karakteristiek van de depressieperiode gegeven, zij luidt:

„Jene Zeiten des Ueberschwangs hinterlassen als Erbschaft einen mächtig erweiterten Wirksamkeitskreis für den kapitalistischen Unternehmer: neue Gründungen, erweiterte Betriebe, vervielfachte Handelsbeziehungen. Das alles soll nun unter ungünstigeren Bedingungen erhalten werden. Da gilt es zu rechnen, auf vorteilhafteste Organisation bei Tag und Nacht zu sinnen. Wo man ehedem des Talers nicht achtete, musz man des Pfennigs jetzt gedenken, um den eine Ware billiger oder teurer werden kann. Die Schwierigkeit des Marktes drängt zur Oekonomisierung aller wirtschaftlichen Vornahmen, zur Anwendung der vorteilhaftesten Technik. Daher diese stillen Zeiten, Zeiten der inneren Vervollkommnung des kapitalistischen Wirtschaftssystems, Zeiten technischer Evolutionen in der Industrie zu sein pflegen. Den groszen Eroberern folgen die stillen Ordner".

Troost brengt deze uitspraak niet, maar zij is de overweging ook in verband met het restrictievraagstuk ten volle waard.

Kroniek

Enquête in het Oosten inzake den handel in vrouwen en kinderen.

Kon de Landvoogd in Zijn rede tot opening van den Volksraad er met voldoening op wijzen, dat Nederlandsch-Indië steeds meer betrokken wordt in de internationale statengemeenschap, nog dit jaar zal men wederom hier te lande een bewijs van deze evolutie kunnen zien. Na de opium-enquête-commissie, die zich in November 1929 onder meer van de Indische toestanden op de hoogte kwam stellen, na de leden van het Raadgevend Comité van het Gezondheidsbureau te Singapore, die in Februari in Bandoeng vergaderden, zal in September de commissie voor de enquête in zake den handel in vrouwen en kinderen Indië bezoeken.

Over deze belangstelling kan men zich slechts verheugen. Nog niet zoo lang geleden zou men met afschuw aan dergelijke enquêtes gedacht hebben en ze hebben beschouwd als een ongeoorloofde inmenging in de nationale aangelegenheden; steeds meer breekt gelukkig de overtuiging baan, dat deze nieuwe vorm van internationale samenwerking tot heil strekt van alle partijen. Uit de rapporten over elders heerschende toestanden kan wellicht leering worden getrokken voor in eigen land aan te brengen verbeteringen. terwijl voor gebieden met achterlijke toestanden een prikkel geschapen wordt om zoo spoedig mogelijk het algemeene peil te bereiken. Ook het feit dat door onpartijdige deskundigen verslag wordt uitgebracht en voorlichting wordt verschaft aan de buitenwereld, is een punt dat juist in verband met hetgeen verleden jaar met betrekking tot den vrouwenhandel te Genève gebeurd is voor Indië bijzonder belang heeft; hierop zal hieronder nader worden teruggekomen.

Deze enquête in zake den vrouwenhandel is geen nieuwe vinding; zij is een voortzetting van een dergelijk onderzoek dat,

evenals thans, dank zij Amerikaansche vrijgevigheid reeds gehouden werd in Europa en Amerika door de z.g. Commissie-SNOW, die haar rapporten in 1927 publiceerde. Van de toen gemaakte fouten wordt nu profijt getrokken. Over de wijze waarop toen het onderzoek werd ingesteld, was het oordeel niet onverdeeld gunstig. Het voornaamste bezwaar was, dat indertijd, met bijna volkomen negatie van de officieele bronnen, voornamelijk inlichtingen ingewonnen werden bij de direct betrokkenen, zooals bij prostituées en souteneurs. De Commissie zelf erkende wel dat de van deze personen verkregen gegevens niet alle even betrouwbaar waren, maar terecht kon tegen deze wijze van onderzoek aangevoerd worden, dat aldus geen objectief en volmaakt beeld verkregen wordt van de in een land heerschende toestanden.

Dit maal werd dan ook door den Volkenbondsraad, die de plannen van het Volkenbondscomité inzake den vrouwenhandel behandelde, aanbevolen dat in ieder door de enquêtecommissie te bezoeken land een officieele autoriteit zou worden aangewezen ter voorlichting van de commissie, zoodat verwacht kan worden dat het vraagstuk van den handel in vrouwen van alle kanten beschouwd zal worden.

De enquête zelf is in twee deelen gesplitst: door een reiscomité, bestaande uit drie leden, die geen onderdaan zijn van een der te bezoeken landen, zullen de gegevens verzameld worden; het materiaal zal door een te Genève zetelende commissie bestudeerd worden. De leden van deze laatste commissie zullen worden aangewezen door de in het Volkenbonds-comité inzake den vrouwenhandel vertegenwoordigde regeeringen.

Hierin zit voor Indië een bedenkelijk punt: in genoemd Volkenbonds-comité heeft geen Nederlander zitting en men staat dus voor de mogelijkheid dat geen onderdaan van een der grootste gebieden in het Oosten, die thans onderzocht zullen worden, bij dat onderzoek zijn stem zal kunnen laten hooren. Het is zeker te hopen dat de Nederlandsche Regeering er op aan zal dringen, dat in de studie-commissie een Nederlander zitting zal krijgen, zij het dan slechts als bijzitter.

Wordt thans dus het ontbreken van een Nederlandsch lid in het Vrouwenhandel-comité als een groot bezwaar gevoeld, reeds eerder heeft Indië er de nadeelen van ondervonden dat onze stem

zich daar niet kon doen hooren. Tijdens de 8ste zitting van het Comité in Maart 1929 beweerde, volgens persberichten, het Japansche lid, dat Nederlandsch-Indië in zekeren zin een markt zou zijn voor den handel in Japansche vrouwen. Uit de officieele berichten bleek later, dat deze bewering in ietwat zwakkeren vorm geuit was, maar een dadelijk protest in de commissie zelf was wegens het ontbreken van een Nederlander niet mogelijk. Eerst in een zitting van de 5de commissie van de Volkenbondsvergadering in September 1929, waar het rapport van het Vrouwenhandel-comité behandeld werd, kon de heer DJAJADININGRAT de even dwaze als onjuiste beschuldiging tegenspreken. Voor de wijze waarop dit geschiedde, zie men het artikel van den heer DJAJADININGRAT zelf in het Februari-nummer van dit tijdschrift.

Dit voorval is het waarop in het begin van dit overzicht werd gezinspeeld: het bezoek van onpartijdige deskundigen is een van de beste middelen om — wellicht zelfs in cijfers — de onjuistheid van dergelijke beschuldigingen voor de buitenwereld aan te toonen.

De reorganisatie van den gezondheidsdienst in China.

Na den wereldoorlog heeft de Volkenbond zijn hulp verleend bij den financieelen en economischen wederopbouw van verschillende landen. Allen sceptici ten spijt toonde de toen nog zoo jonge organisatie tot iets grootsch in staat te zijn. Deze samenwerking van de Statengemeenschap tot hulp aan een lid dat in moeilijkheden verkeert vindt thans op hygiënisch gebied een nieuw arbeidsveld. De Volkenbond bezit in zijn Gezondheids-organisatie een voortreffelijk instituut. De personen die er zitting in hebben, hebben allen hun sporen verdiend op hygiënisch gebied en hun advies is zeer gezocht.

Griekenland was het eerste land dat de medewerking van den Volkenbond inriep voor de reorganisatie van zijn gezondheidsdienst en dank zij den adviezen en den steun van de hygiënische organisatie van den Bond zal dit land over vijf of zes jaren in het bezit zijn van een gezondheidsdienst die aan alle moderne eischen voldoet.

Het voorbeeld van Griekenland werd reeds spoedig gevolgd

o.a. door Bolivië, Bulgarije en China. Op verzoek van de Chineesche Regeering en gemachtigd door den Volkenbondsraad begaf de medische directeur der hygiëne-sectie, DR. RAJCHMAN, zich in November 1929 naar China om een onderzoek in te stellen naar de beste wijze waarop de Volkenbond zijn medewerking zou kunnen verleenen. Over zijn bevindingen en over de van Chineesche zijde gedane voorstellen bracht DR. RAJCHMAN rapport uit in de Maart-zitting van het Hygiënisch Comité, dat zich met de voorstellen vereenigde.

In de mondelinge toelichting, die DR. RAJCHMAN voor het Comité gaf, vindt men eenige interessante bijzonderheden, die hier in het kort zullen worden weer gegeven. Natuurlijk werd hem de vraag gesteld met welke Chineesche Regeering hij zich in verbinding gesteld had. Naar de Directeur mededeelde was er toen in China ondanks alle berichten over het tegendeel slechst één algemeen erkende centrale Chineesche Regeering, n.l. de Nanking-regeering. Het ging er trouwens niet zoozeer om, dat in heel China een uniforme gezondheidsorganisatie zou worden ingevoerd; de sterk gedecentraliseerde organisatie van het land zou dit niet mogelijk maken. Indien evenwel in een der belangrijke provincies een goed functioneerende dienst wordt geschapen, zullen de overige provincies deze organisatie zeer zeker overnemen. De te verrichten taak is dus twee-ledig: eerstelijk het instellen van een gezondheidsdienst op een centraal, belangrijk punt, als hoedanig, wegens haar belangrijkheid en wegens de nabijheid van Sjanghai, werd gekozen de provincie Tsjekiang; ten tweede, het blijven verleenen van medewerking voor de geleidelijke uitbreiding van de organisatie in geheel China.

Den algemeenen toestand op hygiënisch gebied in China noemde DR. RAJCHMAN zeer achterlijk.

De talrijkheid van de bevolking en de uitgestrektheid van het gebied in aanmerking genomen is de medische verzorging bepaald onvoldoende, en voorzoover aanwezig dikwijls niet in deskundige handen. De Nanking-regeering heeft echter zeer juist ingezien, dat een van de eerste vereischten voor den wederopbouw van China is een behoorlijke gezondheidsorganisatie (die echter op haar beurt afhankelijk is van den economischen wederopbouw), vandaar haar beroep op den Volkenbond.

Merkwaardig is voorts wat DR. RAJCHMAN zegt over de rol die het onderwijs kan spelen bij de hygiënische organisatie. Ondanks alle politieke en militaire gebeurtenissen der laatste jaren heeft zich een zeer sterke beweging ten gunste van het onderwijs ontwikkeld. In deze intellectueele wederopleving ziet hij een grooten bondgenoot voor de reorganisatie op hygiënisch gebied.

Het programma tot samenwerking, dat door het Hygiënisch Comité werd aangenomen, bevat de volgende punten:

1. Technische hulp van de Gezondheidsorganisatie voor den wederopbouw van den quarantaine-dienst. Verdere bestudeering in samenwerking met de Verkeer- en Doorvoer-organisatie van den Volkenbond van de maatregelen die genomen zouden kunnen worden voor de instelling van een sanitaire administratie der Chineesche havens, die vertrouwen zou kunnen inboezemen aan de andere landen. Daartoe werd door het Hygiëne-Comité een quarantaine-commissie ingesteld. Eenige der toekomstige leidende ambtenaren van den Chineeschen gezondheidsdienst zullen door de zorgen van den Volkenbond in het buitenland de noodige opleiding krijgen.
2. Aanwijzing door den Volkenbond van een specialist, die de Chineesche Regeering met raad zal bijstaan bij de oprichting en uitbreiding van een centraal hygiënisch station, dat de kern zal vormen van den toekomstigen nationalen gezondheidsdienst. Ook hier zullen aan de toekomstige ambtenaren van dezen dienst faciliteiten worden verleend om in het buitenland te gaan studeeren.
3. Technische bijstand bij de oprichting van het eerste nationale Chineesche ziekenhuis, dat tevens een instituut zal zijn voor het onderwijs aan studenten in de medicijnen. Op dezelfde wijze zal een provinciaal ziekenhuis gesticht worden in de provincie Tsjekiang. Ook hier zullen faciliteiten worden verleend voor studiereizen in het buitenland.
4. Hulpverleening bij de uitbreiding van den gezondheidsdienst in heel China op de basis van de werkzaamheden in de provincie Tsjekiang.
5. Hulpverleening bij de reorganisatie van het medisch onderwijs, bij de malaria-bestrijding, enz. Een Volkenbondsexpert

zal naar China gezonden worden om op te treden als technisch raadsman bij het Ministerie van Onderwijs.

6. Samenwerking met het Gezondheidsbureau te Singapore tot oplossing van het vraagstuk nopens de contrôle der pest- en choleragevallen in Shanghai.

Aanpassing van het Volkenbondsverdrag aan het Kelloggpact.

Van 23 Februari tot 5 Maart vergaderde te Genève een commissie, die ingevolge een resolutie van de 10de Volkenbondsvergadering had na te gaan welke amendementen in het Volkenbondsverdrag zouden moeten worden aangebracht ten einde het in overeenstemming te brengen met het Kelloggpact.

Dit laatste verdrag namelijk verbiedt in alle gevallen het voeren van oorlog als een instrument van de nationale politiek, terwijl het Handvest van den Volkenbond den oorlog nog in sommige gevallen toelaat, indien geen vreedzame beslechting van het geschil mogelijk is gebleken.

Tijdens de Volkenbondsvergadering was er op gewezen dat men in dezen met omzichtigheid te werk zou moeten gaan: eensdeels mocht men niet een interpretatie geven van de bepalingen van het Kelloggpact, aangezien eenige staten die bij dit verdrag aangesloten zijn, geen lid zijn van den Volkenbond (Vereenigde Staten en Rusland); aan de andere kant waren eenige staten, zooals Zweden en Noorwegen, huiverig voor een dergelijke amendeering van het Volkenbondsverdrag, omdat, wilde de aanpassing eenigen zin hebben en niet slechts beperkt blijven tot de wijziging van enkele woorden, men uitbreiding zou geven aan de mogelijkheid van de toepassing van sancties bij overtreding van een verbod door het aantal verboden te vermeerderen. (Het Kelloggpact kent geen sancties, in de considerans wordt alleen gezegd, dat de andere staten van hun belofte ontslagen zullen zijn, indien een der staten het verdrag schendt).

De commissie die de amendementen had voor te stellen heeft haar taak ruim opgevat. Zij heeft er zich niet slechts toe bepaald in alle gevallen, waar het Volkenbondsverdrag de mogelijkheid van oorlog openlaat, deze mogelijkheid uit te sluiten, maar zij heeft overwogen dat het Handvest, als zijnde een organisch geheel, dit

ook moet blijven en dus naast het oorlogsverbod ook de positieve verplichting — vreedzame beslechting der geschillen — moet gesteld worden. Dit systeem — oorlogsverbod met verplichting tot vreedzame beslechting — wordt ook gehuldigd in het Kelloggpact. Op welke wijze deze vreedzame beslechting zal moeten plaats vinden heeft de commissie echter, evenmin als het Kelloggpact zulks deed, aangegeven; dit was haar ook niet opgedragen. Indien echter de leden van den Bond zouden toetreden tot de Generale Acte tot vreedzame beslechting van internationale geschillen, zou aldus een sluitend systeem worden verkregen, maar het staat te bezien of alle leden hiertoe over zullen gaan.

De artikelen, waarin door de commissie wijzigingen worden voorgesteld, zijn de artikelen 12, 13 en 15 van het Handvest, waarbij de leden zekere verplichtingen ten aanzien van de vreedzame regeling van hun geschillen aanvaarden. In verband met deze wijzigingen moest ook de considerans een kleine amendeering ondergaan, aangezien ook hierin het oorlogsverbod niet absoluut gesteld wordt.

De voorstellen der commissie met betrekking tot de artikelen 12, 13 en 15 zijn in het kort de volgende:

Artikel 12 § 1. Ingeval van een ernstig geschil zal dit worden onderworpen aan rechtspraak, arbitrage, of aan een onderzoek door den Volkenbondsraad. De leden verbinden zich in geen geval tot den oorlog over te gaan binnen een termijn van drie maanden na het vonnis, de arbitrale uitspraak, of het rapport van den Raad. Dit oorlogsverbod binnen een termijn van drie maanden wordt gewijzigd in een absoluut verbod, terwijl bovendien bepaald wordt dat de leden slechts hun toevlucht zullen nemen tot vreedzame middelen.

Artikel 13 § 4. Wordt ter oplossing van een geschil een vonnis gewezen, of een arbitrale uitspraak gedaan, dan zal deze beslissing te goeder trouw worden uitgevoerd. Tegen de partij die zich aan de uitspraak houdt, zullen de leden niet ten oorlog tijgen. Dit laatste wil de commissie zoo wijzigen, dat de leden geen enkele actie tegen die partij zullen ondernemen. Wordt de beslissing niet uitgevoerd, dan stelt de Volkenbondsraad de middelen voor om de uitspraak te doen eerbiedigen. Volgens de nieuwe redactie zal de Raad bovendien de beslissing tot het voorschrijven dezer mid-

delen, van welken aard ook, kunnen nemen, zonder dat de stemmen der betrokken partijen, bij een eventueel vereischt eenstemmig besluit, medetellen.

Artikel 15 § 6. Als een geschil voor den Raad wordt gebracht, moet een eenstemmig aangenomen Raadsrapport dienaangaande door de partijen en andere leden worden geëerbiedigd. De uitvoering bij niet-naleving zal op gelijke wijze worden gewaarborgd, als ten aanzien van artikel 13 § 4 voorgesteld wordt.

Artikel 15 § 7. Indien de Raad in tegenstelling met § 6 niet met algemeene stemmen een oplossing van het geschil kan aangeven (de stemmen der partijen tellen daarbij niet mee), dan behouden de leden zich volgens de huidige redactie het recht voor om te handelen, zooals hun noodig zal dunken tot handhaving van recht en gerechtigheid. Hier wordt dus uitdrukkelijk de mogelijkheid van een oorlog opengelaten. De commissie wil dit aldus doen wijzigen, dat de Raad, indien het niet mogelijk is een rapport met algemeene stemmen aan te nemen, de meest geschikte procedure ter oplossing van het geschil zal zoeken en deze aan de partijen zal aanbevelen. Durfde de commissie dus niet een oplossing door arbitrage verplicht stellen, zij heeft toch een aanwijzing willen geven dat de tusschenkomst van een rechtsprekend orgaan de oplossing van het geschil zou kunnen vergemakkelijken. Daarom stelt zij een § 7 bis voor, waarin wordt bepaald, dat op elk oogenblik de Raad op verzoek van een der partijen of uit eigen beweging het advies van het Permanent Hof van Internationale Justitie kan inwinnen ten aanzien van juridische kwesties, die met het geschil verband houden.

Artikel 15 § 8, dat den Raad voorschrijft zich van eenige aanbeveling te onthouden, indien het geschil naar de meening van een der partijen en ook naar het oordeel van den Raad een kwestie betreft, welke volgens het internationaal recht tot de uitsluitende bevoegdheid van die partij behoort, zal niet gewijzigd worden. Wel stelde een der leden van de commissie voor deze paragraaf te schrappen, daar zij niet in overeenstemming zou zijn met het Kelloggpact, dat immers bepaald dat *alle* geschillen langs vreedzamen weg beslecht moeten worden, maar de commissie was van oordeel dat hier formeel geen tegenspraak tusschen de beide verdragen bestaat. Dit moge al waar zijn, en een oorlog om zoo'n

eigen-bevoegdheid-kwestie moge wegens het algemeen oorlogsverbod in artikel 12 niet mogelijk zijn, men voelt hier toch wel heel sterk het gemis aan een positief voorschrift; met het constateeren dat een geschil een kwestie betreft, die ter uitsluitende competentie van een der partijen staat, is het geschil niet de wereld uit.

Artikel 16 behandelt o.m. de militaire sancties bij schending van het Handvest. Aangezien dit geen oorlog is als verboden in het Kelloggpact, behoefde het artikel niet gewijzigd te worden.

In de commissie werd nog voorgesteld, dat bij overtreding van de nieuwe in het Handvest op te nemen oorlogsverboden de mogelijkheid van toepassing van de sancties van artikel 16 zou worden beperkt tot een termijn van drie maanden, d.w.z. zou bijv. meer dan drie maanden na de uitspraak van de rechters, of arbiters, of het Rapport van den Raad een staat tot oorlog overgaan, dan zouden de sancties den overtreder van dit nieuwe oorlogsverbod niet kunnen treffen. Terecht werd opgemerkt, dat dit een onmogelijke constructie zou zijn. Het Volkenbondsverdrag is een geheel, men kan geen onderscheid maken tusschen oorlogsverboden waarop wèl en waarop geen sanctie staat.

Bijzonderlijk verdient de aandacht hetgeen de Nederlandsche Regeering in haar antwoord op de destijds door Groot-Britannië voorgestelde amendementen, die in de commissie tot basis der besprekingen dienden, over de mogelijkheid van de uitbreiding der sancties verklaarde:

„Il (le Gouvernement néerlandais) ne se dissimule pas que ces „amendements pourront aggraver les obligations contenues dans „l'article 16 du Pacte de la Société des Nations, l'importance „prépondérante, toutefois, de l'elimination de la guerre comme „moyen légitime pour résoudre des conflits justifie, à son avis „cette extension."

Het rapport van de commissie is door den Volkenbondsraad verwezen naar de a.s. Volkenbondsvergadering. Het is mogelijk dat de voorstellen daar nog gewijzigd worden. Het is echter te hopen, dat men niet over zal gaan tot het kiezen van een soepeler redactie, waardoor de oorlog misschien tòch weer binnen het Handvest geloodst wordt.

E. O. VAN BOETZELAER.

Boekbespreking.

Twaalfde jaarverslag van den Dienst voor Waterkracht en Electriciteit over het jaar 1929.

„Evenals overal elders ter wereld, waar de electriciteit toepas-
„sing heeft gevonden, wordt ook in Indië de plaats, welke deze
„energievorm in de samenleving inneemt, steeds ruimer. De elec-
„trische verlichting dringt er door tot plaatsen en lagen der bevol-
„king, welke tot voor korten tijd als economisch onbereikbaar
„werden beschouwd. Hoe weinig industrieland Indië ook moge zijn,
„toch vertoont de toepassing der electriciteit ook op dit gebied
„een opvallend krachtigen groei",

aldus de inleiding van het 12e jaarverslag van den Dienst voor Waterkracht en Electriciteit over 1929.

Geconstateerd wordt die krachtige groei zoowel in de breedte, door vermeerdering van het aantal bedrijven en door uitbreiding van de landelijke electriciteitsvoorziening, als in de diepte, door het scheppen van mogelijkheden tot veelzijdige toepassing van de electriciteit, waarvan stroomlevering gedurende het geheele etmaal en moderne tarifieering wel de voornaamste zijn.

Zoodoende zijn er zelfs distributiegebieden aan te wijzen, waarin de verbruiksduur van de maximum-belasting het voor het Moederland ongekend hooge cijfer van 6 000 uren en meer per jaar heeft bereikt. Over het algemeen staan de Indische bedrijven er in dit opzicht beter voor dan die in andere landen. De stelling wordt uitgesproken, dat waar een distributiebedrijf de 4 000 uren nog niet haalt, de groei in de diepte nog onvoldoende is geweest, terwijl overigens de technische uitrusting van sommige oudere bedrijven voor verbetering vatbaar is.

Tot zoover de inleidende bevindingen van het jaarverslag, welke tot tevredenheid kunnen stemmen.

De belangrijkste werkzaamheden van den Dienst in het afgeloopen jaar in het belang van den groei in de breedte mogen thans volgen.

De electrificatie van Bantam zal worden ter hand genomen, waartoe bij Gouvernementsbesluit van 7 December 1929 No. 22 aan het G. E. B. E. O. een electriciteitsvergunning werd verleend.

Voor Midden-Java is de bouw in overweging genomen aan den Toentang-rivier van drie nieuwe waterkrachtwerken Tojogiri, Andjaran en Timo in plaats van het oorspronkelijke gedachte waterkrachtwerk Tapen, waarmede wordt beoogd de bestaande centrale van de A. N. I. E. M. te versterken, welke Semarang van stroom voorziet, en voorts een meer intensieve landelijke electriciteitsvoorziening van de Vorstenlanden.

Van de S. S. werd per 1 Januari 1930 het waterkrachtwerk Giringan nabij Madioen overgenomen. Het topvermogen van dit werk zal worden vergroot, en andere uitbreidingen zijn onderhanden, waardoor uitbreiding van het electriciteitsbedrijf van de gemeente Madioen door aansluiting van omliggende plaatsen mogelijk zal zijn.

In de Buitengewesten wordt de electrificatie eveneens voortgezet.

De plannen om de — door de voorziene sluiting van de Goud- en Zilvermijnen in Benkoelen — vrijkomende energie van het waterkrachtwerk Tes te benutten voor de electrificatie van Benkoelen via Tjoeroep en Kepatiang zijn in een vergevorderd stadium.

Van een algemeene electriciteitsvoorziening van Zuid-Sumatra valt nog niets te zeggen. Wel zal Lahat worden voorzien van stroom door de stroomcentrale van de Boekit-Assammijnen.

Nog werden electriciteitsbedrijven in werking gesteld te Taroentoeng, Telok Betong, Menado en Amboina.

Enkele cijfers mogen ter illustratie volgen.

In totaal waren ultimo 1929 59 waterkrachtwerken in aanleg of in bedrijf tegen 50 op het einde van 1928. Gesplitst naar Java en Madoera en de Buitengewesten bedroeg het aantal 48 (v. j. 41) en 11 (v. j. 9). Hiervan zijn op Java en Madoera 9 (v. j. 9) en in de Buitengewesten 1 (v. j. 1) eigendom van het Gouvernement,

en 39 (v. j. 32) op Java en Madoera en 10 (v. j. 8) in de Buitengewesten in concessie gegeven aan particulieren.

Het aantal vergunningen voor electrische sterkstroomleidingen tot algemeen nut bedroeg ultimo 1929 101 (v. j. 91). Voor Java en Madoera en de Buitengewesten afzonderlijk bedroegen deze ond. 60 (v. j. 55) en 41 (v. j. 36).

Het aantal van dergelijke vergunningen voor eigen gebruik nam in 1929 in totaal toe van 278 tot 328. Voor Java en Madoera afzonderlijk bedraagt het aantal ond. 286 (v. j 240) en 42 (v. j. 38).

Het aantal in werking zijnde electriciteitsbedrijven bedroeg ultimo 1929 121 (v. j. 98). Voor Java en Madoera en de Buitengewesten afzonderlijk bedraagt het aantal ond. 86 (v. j. 68) en 35 (v. j. 30).

Het Landsbedrijf West-Java vertoonde in het afgeloopen jaar eveneens een verdere ontwikkeling. De plannen ter voorziening van nieuwe gebieden werden regelmatig afgewerkt. Zoodoende konden in 1929 Bandjaran, Soreang, Tjibadak, Garoet, Tasikmalaja, Tjitjoeroeg, Krawang en Tjikampek in de stroomvoorziening door het G. E. B. E. O. worden opgenomen.

Vermelding verdient ook de stroomlevering aan de cultuurondernemning Tjondong, waarbij wordt voorzien de verbinding door te trekken naar de Zuidkust van Priangan.

In November 1929 werd de eerste stroom geleverd aan de E. S. S., voorloopig slechts voor enkele treinen en motorrijtuigen op het traject Manggarai — Buitenzorg.

Vermeldenswaard is nog dat in 1929 32 cultuurondernemingen waren aangesloten bij het G. E. B. E. O. tegen 19 in 1928.

De ondervolgende staatjes geven een beeld van de ontwikkeling van het bedrijf in zijn beide onderdeelen naar capaciteit, productie en afzet in k. W. h.

STAAT

I. West Priangan — Batavia.

Jaar	Opgewekt	Afgezet	Eigen verbruik	Normale spitsbelasting	Gemidd. belasting	Belastingfactor
1925	8.589.810	7.866.057	747.092	5.400	1.172 *)	22 *)
1926	20.490.280	18.895.414	1.596.820	6.000	2.339	36
1927	25.669.980	23.592.893	2.077.087	7.000	2.913	45
1928	27.860.805	26.049.102	2.192.339	7.800	3.243	42
1929	33.300.063	30.942.816	2.357.247	9.000	3.801	42

*) Over 11 maanden.

II. Bandoengsche Hoogvlakte.

Jaar	Opgewekt	Afgezet	Eigen verbruik	Normale spitsbelasting	Gemidd. belasting	Belastingfactor
1923	12.835.600	12.366.000	—.—	4.250	1.465	34
1924	21.236.900	19.619.200	1.406.300	4.630	2.424	52
1925	25.195.450	24.006.900	1.141.500	6.075	2.874	47
1926	32.330.800	30.988.500	1.342.300	6.600	3.691	59
1927	31.544.450	30.315.800	1.227.650	6.650	3.601	55
1928	33.419.000	31.906.400	1.512.600	8.550	3.805	44.5
1929	38.796.000	36.682.850	2.113.150	8.980	4.429	49.3

De resultaten, welke uit dit 12e verslag spreken, doen in de moeilijke tijden van tegenwoordig weldadig aan.

Mr. H. C. SCHOKKER.

Uit de Tijdschriften.

(Verkorte inhoud van eenige belangrijke artikelen.)

L. F. Rusbrook Williams. The future of Lancashire trade with India, growing importance of markets of the Native States.
The Commercial, 16 Jan. 1930.

De handel tusschen Engeland en Engelsch-Indië is van-zelfsprekend voor beide landen van groot belang. 11% van Engelands export gaat naar Eng. Indië (in 1927/'28 voor een bedrag van bijna £ 90.000.000) terwijl ongeveer 25% van den uitvoer dier koloniën naar het Moederland wordt gezonden. Groote zorg baart echter de gestadige achteruitgang van deze percentages; vóór den oorlog leverde Engeland 63% van den totalen invoer in Eng.-Indië, welk cijfer in 1928-'29 daalde tot 45 en gedurende de eerste 6 maanden van het huidige fiscale jaar tot 43.

De eerste Britsche Handelscommissaris T. M. AINSCOUGH behandelde dit onderwerp in een rede gehouden voor de Royal Empire Society. Hij verdeelde de Indische markt in twee groepen: de „bazaar-trades" omvattend de kleine artikelen voor het dagelijksch gebruik (60% v/d totaal invoer) en de „heavy trades", zooals ijzer-constructies, machinerieën enz. (30% van den invoer), de overige 10% bestaande uit provisiën, dranken, grondstoffen enz.

In de „bazaar-trades" is het verlies het grootst; de productiekosten zijn te hoog, waardoor de artikelen te duur worden voor de Indische markt. Dit komt vooral uit in de stukgoederen, waar Japan met zijn goedkoopere, gestandaardiseerde artikelen, een groot deel van de markt heeft veroverd.

Grey Goods	1e hlfj. 1928	1e hlfj. 1929
Totaal invoer	435.000.000 yards	502.000.000 yards
Van Engeland	313.000.000 „	282.000.000 „
Van Japan	119.000.000 „	214.000.000 „

In de betere kwaliteiten is de concurrentie niet zoo hevig, doch ook daar wint Japan veld.

De invloed van de industrie van Br.-Indië zelf is niet van belang, bovendien betrekt deze industrie haar garens van Engeland. Het probleem van den achteruitgang in den Lancashire handel schijnt dus alleen te liggen in de concurrentie met Japan. Dat daarmede niet alles opgelost kan worden, wordt later aangetoond.

Wat de „heavy-trades" betreft, deze hebben een solieder basis; en de economische ontwikkeling van Indië zal zeker dezen handel zeer ten goede komen, ondanks de protectie van het Indische staal. Volgens schrijver ligt in deze branche een groote toekomst voor Lancashire open; men behoeft niet bevreesd te zijn, dat de grootere invoer van machinerieën voor de katoenindustrie groote invloed zal uitoefenen op den stukgoederenhandel, daar Br.-Indië ander goed fabriceert dan het van Engeland toegevoerd krijgt. Hierbij heeft men echter in het oog te houden, dat het Indische Gouvernement inschrijvingen zal openen voor de levering van magazijnen, goedangs enz. in rupies (ingang 1 Jan. 1931), waardoor de als van-zelf-sprekende aankoopen in Engeland in gevaar komen.

Doch welke artikelen men ook neemt Engeland's handel in Br.-Indië wordt niet beschermd door preferentiëele rechten en er is een neiging in Br.-Indië om zelfs bij overigens gelijke omstandigheden de niet-Engelsche goederen te bevoordeelen, uit politiek oogpunt „to free India from the grip of British trade".

Hoe dit in de toekomst zal verloopen hangt er van af — hoe het Br.-Indische Nationalisme de idee van Imperial Preference verwerkt en de politieke verhouding zich verder ontwikkelt.

In het voor kort gepubliceerde rapport van the Indian Central Committee komen eenige belangrijke opmerkingen voor over Empire Free Trade en Imperial Preference.

Sir SAKARAN NAIR en nog twee andere leden gaven een memorandum, dat wellicht de gedachte weergeeft van de Br.-Ind. politici.

Zonder bijval van Indië is Inter-Empire Free Trade onuitvoerbaar, maar Br.-Indië is niet bij machte iets zelfstandig te doen tot bevordering van haar industrie. Engeland beschouwt Br.-Indië alleen als leverancier van landbouwproducten voor de Engelsche industrie. Bij invoering van Imperial Preference, is Br.-Indië zonder onafhankelijkheid op financieel en industrieel gebied, niet in staat hieruit ook maar eenig voordeel te behalen. Br.-Indië wil vrij zijn dáár ter markt te gaan, waar het het best terecht kan; Engeland zal ook niets doen ten voordeele van Br.-Indië, wat het land zelf geen profijt brengt. Als alle contrôle in Engelsche handen blijft, dan zal een herhaling van de geschiedenis van de katoen-rechten te wachten zijn.

Een vooraanstaand handelsman van Bombay, de heer KIKABHAI PREMCHAND, gaf in een afzonderlijke nota zijn idee op dit punt. Hij is een groot voorstander van Imperial Preference tusschen Br.-Indië en The British Commonwealth. De Commonwealth als een eenheid is sterk; de afzonderlijke deelen zouden overgeleverd zijn aan de fiscale politiek van andere landen. Engelands industrie is in 't algemeen geen concurrent van de eigen industrie; deze wordt bedreigd door het buitenland. Hij beveelt aan, dat de preferentiëele politiek een intergreerend deel van het fiscale systeem in Br.-Indië zal vormen.

Hierbij moet in het oog gehouden worden, dat in de fiscale kwesties de Indian States nog geen stem hebben; zij worden geheel geregeld door de

Britsch-Indische Regeering. Wordt dit in de toekomst anders, dan zal een All-India-Government meer overhellen naar de meening van den Heer KIKABHAI PREMCHAND dan naar die van Sir SAKARAN NAIR.

De vooruitzichten van Lancashire's handel met Indië hangen dus af van de mogelijkheid van zakelijke concurrentie met buitenstaanders, en daarna, van de ontwikkeling van de Engelsche politiek in de kolonie.

De Indian States zullen in de toekomst een belangrijke markt voor Engeland blijken te zijn en de economische invloed van deze landen uitgaand zal zeker de banden met Engeland versterken.

F. G. Spring. Co-operative Rubber Societies amongst small-holders. The Malayan Agricultural Journal, April 1930.

Coöperatie in bereiding en verkoop van rubber is voor de kleine rubberplanters in Br.-Malaya en Br.-Indië van groot belang. C. F. STRICKLAND zegt in zijn rapport over Co-operation in Malaya, dat het buiten twijfel is, dat gemeenschappelijke bereiding en verkoop een economisch voordeel voor de bevolking zal zijn, als de producenten maar blijken trouwe leden te kunnen zijn.

Coöperatieve rubber Vereenigingen laten den producenten meer tijd voor andere bronnen van inkomsten zooals vruchten-, groenten-, pluimveeteelt. Zij kunnen ook uitgroeien tot plaatsen van voorlichting door middel van lezingen, demonstraties, enz.

In de F. M. S. behoort een oppervlakte van 534.937 acres (totaal met rubber beplante oppervlakte 1.433.056 acres) aan de eigenaren met minder dan 100 acres.

Alvorens te kunnen beslissen of een streek geschikt zou zijn voor de vestiging van een coöperatieve rubberfabriek, bleek het noodig eerst een gedetailleerd overzicht te hebben van al de rubberaanplantingen en de eigenaren in den omtrek, stand van het product, methode van verkoop, schulden enz.

Concept-statuten werden bij het Cooperative Societies Department opgesteld en in het Engelsch en Maleisch gepubliceerd. Propaganda werd gemaakt door twee speciaal daartoe aangewezen Maleische ambtenaren voor de Coöperatie, en door vijf Landbouw-crediet-vereenigingen; de laatsten probeerden belangstelling te wekken door het geven van inlichtingen over betere plant-methoden, verzameling en bereiding van rubber. Bij voldoende belangstelling werd getracht een Vereeniging op te richten; gebeurde dit en hadden de leden meer dan 200 acres, dan werd de Vereeniging officieel ingeschreven.

Een van de grootste moeilijkheden is het innen van kapitaal-stortingen van de leden, tengevolge van de lage rubberprijzen. Een gedeelte van het benoodigde kapitaal zal moeten worden geleend, waarvoor de gronden als

onderpand moeten dienen. De terugbetaling van het geleende geld zal gevonden worden door twee dollar-centen per verkochte lb. rubber af te trekken.

Een schema voor de boekhouding is ontworpen, evenals teekeningen voor de fabriekjes; voorloopig voor een oogst van ± 500 acres.

Drie Vereenigingen zijn geregistreerd.

The Ulu Gombak Co-operative Rubber Society, Ltd.
Selangor, 23 Aug. 1929, met 65 leden, bezittende 205 acres. Gestort kapitaal $ 615. benoodigd $ 3.500. $ 3000 zal worden geleend, hetgeen men meent na 2½ jaar terugbetaald te zullen hebben.

The Dusun Tua Co-operative Rubber Society, Ltd.
Selangor, 23 Aug. 1929, 47 leden met 229 acres. Gestort kapitaal $ 570.

The Bendang Siam Co-operative Rubber Society Ltd., Perak, 17 Januari 1930, 90 leden met 316 acres. Gestort kapitaal $ 293; besloten is geen geld te leenen, maar het gezamenlijk op te brengen.

Verder is propaganda gemaakt te Batu Kurau, Perak en Temoh Station, Perak en zullen ook daar wel spoedig vereenigingen worden opgericht. In andere streken zal ook met propaganda begonnen worden.

Hubrack, C. Some notes on the problem of rural betterment in India. Int. Rev. of Agriculture, Part. II. Febr. 1930.

In het rapport van „The Royal Commission on Agriculture in India" (verschenen Juni 1928) is het hoofdstuk over „het Dorp" van bijzonder belang, als studie van sociale toestanden.

De opdracht van de Commissie op dit punt luidde:

„Bestudeeren van en rapport uitbrengen over de huidige positie van den landbouw en de landelijke economie in Br.-Indië en adviezen te geven voor de verbetering van den landbouw en de welvaart van de landelijke bevolking". Dus men had niet alleen het oog gericht op de technische verbetering van den landbouw, maar ook op de verbetering van de levensvoorwaarden van den landbouwer.

Niettegenstaande de groote uitgestrektheid van het land is er een opvallende overeenkomst in de landbouw-economie der verschillende streken. Van de 333 millioen inwoners zijn 73.9% landbouwers (census 1921). Dit deel van de bevolking leeft in primitieve dorpen, waarvan er in Br.-Indië 500.000 zijn en waarvan de grootte varieert tusschen een complex van enkele leemen hutjes en een samengepakte gemeenschap van 5000 personen. Deze dorpen hebben altijd een vrij groote mate van zelfbestuur gehad en deze dorpsbesturen, „panchayats", zullen ook in de toekomst blijven bestaan.

Hoewel de oude landbouwmethoden meestal beter aansluiten aan de algemeene omstandigheden, dan men zoo op het oog zou zeggen, is zij er

toch niet toe geëigend om de volle energie van den landbouwer, en de vruchtbaarheid van den bodem geheel te benutten. Dit moet dus leiden tot verarming en achteruitgang van de bevolking. Proeven hebben bewezen, dat in den landbouw grondige verbeteringen kunnen worden aangebracht, maar de practische toepassing daarvan stuit af op verschillende toestanden en gewoonten in het Br.-Indische dorpsleven.

De voornaamste hiervan zijn:

1. Onhygiënische toestanden met hun slechten invloed op de gezondheid.
2. Analfabetisme.
3. Schulden.
4. Kostbare en onproductieve sociale gebruiken.

Onhygiënische toestanden en volksgezondheid.

Alleen een sterk en gezond boerengeslacht kan het allerbeste uit den grond halen. In de typisch-Indische dorpjes met de slecht geventileerde hutjes, modderpoelen, zwervende honden, vliegen en muskieten, is het sterftecijfer buitengewoon groot; de ziektedagen per jaar per persoon gemiddeld 14—21, verlies aan efficiency door ziekte 20 %. Maatregelen hiertegen genomen, komen vaak in botsing met de godsdienstige gebruiken.

Provinciale gezondheidsdiensten zijn in het leven geroepen; de voornaamste is die van Madras, opgericht in 1923; 26 districtsdoktoren met een staf van Inspecteurs zijn er aan 't werk; zij zijn ook aangewezen voor het dempen van de muskieten-broedplaatsen enz. en het voeren van propaganda. De particuliere vereenigingen the Bengal Cooperative Anti Malaria Societies, waarvan er reeds 1.000 bestaan, houden zich speciaal bezig met de bestrijding van malaria.

Ook kraamvrouwen- en kinderverpleging is ter hand genomen, voorloopig alleen nog maar in de steden.

Analfabetisme.

Het analfabetisme in Br.-Indië is groot. 18.3% van de mannelijke bevolking boven de 20 jaar kon lezen en schrijven, volgens de census van 1921. Van de kinderen, die op den leeftijd van schoolbezoek waren, bezocht 39.8% de school, waarvan 32.2% jongens en 7.6% meisjes. 't Resultaat is echter gering, daar maar heel weinigen den geheelen schooltijd van 4 jaar doorloopen; een groot deel blijft al in de eerste klasse steken. Landbouwonderwijs staat op een vrij laag peil. Doch overal wordt op verbetering aangestuurd en iedere provincie, behalve Burma, dat op veel hooger ontwikkelingspeil staat, heeft een Lagere-school-wet. In de Pundjab begint onder de volwassenen ook reeds verlangen naar onderwijs te groeien.

Schulden.

De druk der schulden, die bijna altijd onproductief zijn, is groot in Br.-Indië en gaat over van vader op zoon. Zij is ontstaan toen de landbouwer eigenaar van het land werd in de plaats van het bestuur. De geldschieters maakten in tijden van hongersnood gebruik van deze omstandigheden, door

voedsel en zaad te geven in ruil voor aanspraak op land en productie. Eenige wettelijke regelingen hebben vervreemding van land aan anderen dan aan boeren verboden, maar de landbouwer gaat door met geld te leenen op zijn vee, oogst en familie-juweelen. Door zijn geringe ontwikkeling wordt hij ook steeds de dupe van de praktijken van de geldschieters. Alleen speciale voorlichting in dit opzicht zal het mogelijk maken, dit kwaad uit te roeien.

De coöperatieve crediet-instellingen, waarvan reeds vele zijn opgericht, zijn wel de beste remedie tegen den woeker; langzaam aan trachten zij de landbouwers uit de handen der woekeraars te bevrijden; men geeft hoofdzakelijk geld voor landbouwdoeleinden, doch soms, omdat men er niet aan kan ontkomen, ook voor te houden ceremoniën. In de Pundjab was in 1924 de geheele schuld ± £ 280.000.000; ± £ 5.000.000 wordt per jaar afgelost bij de particuliere geldschieters.

Sociale gebruiken.

Een groote moeilijkheid voor de ontwikkeling van den landbouw geeft de verdeeling van gronden bij overerving; iedere erfgenaam krijgt dan een aandeel in ieder soort land, zoodat een geheel complex in kleine stukjes verdeeld wordt, die de toepassing van betere landbouwmethoden niet toelaten. De aanleiding hiertoe was de rijstbouw, waarvoor ieder een irrigeerbaar stukje grond moet hebben, terwijl voor de andere producten hooger gelegen land gewenscht werd.

Door het instellen van coöperatief landbezit hoopt men hieraan een einde te maken; in de Pundjab is men hiertoe reeds overgegaan met goede resultaten.

De ceremoniëele gebruiken, die zeer kostbaar zijn, brengen de bevolking in armoede en schuld. In de Pundjab heeft men getracht hierin verbetering te brengen door oprichting van the Better Living Societies met het resultaat dat de kosten van een bruiloft in 1927 al reeds was verminderd van £ 133 tot £ 20 in een van de deelen, waar deze Vereeniging gewerkt had.

Een ander gebruik dat de ontwikkeling in den weg staat is de vereering van de koe. De Hindoe-godsdienst verbiedt het slachten van koeien, dus weet de boer geen weg met zijn overbodig, slecht of afgeleefd vee. Daarbij komt nog, dat de rondzwervende dieren dikwijls een inval doen in den te velde staanden oogst, daar er maar een korten tijd van het jaar gras voor hen te vinden is. Onder deze omstandigheden is dan ook verbetering van den veestapel uiterst moeilijk; de Regeering is op twee Gouvernementsboerderijen begonnen met het fokken van beter vee, maar het gaat zeer langzaam. In de Pundjab zijn Coöperatieve fokvereenigingen opgericht, in 1928 waren er 174, met 4500 leden, maar de middelen ontbreken om daadwerkelijk iets te doen. Eenig succes heeft men bereikt in het controleeren van het fokken.

Gebleken is, dat voor de Pundjab de coöperatieve vereenigingen het beste middel zijn om landbouw en welvaart te bevorderen. Twee typen zijn vooral van belang:

The better Farming Societies en
The Better Living Societies.

De leden van The Better Farming Soc. verbinden zich om de door de vereeniging vastgestelde machines, methodes, zaden enz. te gebruiken. Voor melkcontrôle moeten de leden één maal per week onder toezicht van den Inspecteur van de Pundjab Cooperative Union hun koeien laten melken. 't Lijkt eenvoudig, maar het is moeilijk de koeien bij elkaar te brengen; vrees voor het booze oog speelt hierin een rol. De vrouwen, die melken zijn schuw tegenover een autoriteit, zijn bovendien merkwaardig geheimzinnig ten opzichte van de melk, en vinden het vaak een misdaad ze te meten.

The Better Living Societies zijn er op uit sociale en hygiënische toestanden te verbeteren; weelde, dronkenschap, spel en rooken worden bestreden; hygiënische voorschriften gegeven voor afval, drinkwater enz. Bepaalde dorpsbewoners worden uitgekozen om als „dorpsgidsen" op te treden. Zij krijgen zelf eerst een zekere opleiding in hygiëne, coöperatie, landbouw enz. en moeten daarna in de dorpen als leiders optreden. Om te voorkomen, dat de dorpelingen verward raken door voorschriften van verschillende personen, wordt juist maar één gids voor alles genomen, die, bij tekortkoming in kennis, weet waar hij advies moet inwinnen.

Op deze wijze wordt getracht verbetering te brengen, maar men heeft met groote moeilijkheden te kampen.

A. Loveday. (Head of the Economic Intelligence Service of the League of Nations). Quo vadimus?
Index (Zweden), Januari 1930.

In 1925 ging Centraal Europa gebukt onder een korte, maar hevige depressie in de industrie; in de 4 jaar, sindsdien verloopen, is op dat gebied groote vooruitgang te bespeuren; deze snelle vooruitgang heeft nieuwe problemen in het leven geroepen, en de verdere ontwikkeling van de industrie hangt af van de oplossing van deze problemen.

Enkele hiervan worden in het artikel behandeld, en wel speciaal die, welke afhankelijk zijn van spontane veranderingen in het economische en sociale leven.

Voornaamste verandering.

Een radicale verandering is gekomen in de wereldvraag naar verschillende artikelen; er is een verschuiving van vraag naar artikelen voor eerste levensbehoefte, naar goederen ter voldoening van secondaire behoeften; het grovere goed heeft plaats gemaakt voor het fijnere (de wereld wol-productie is nauwelijks grooter dan 15 jaar geleden, terwijl die van zijde bijna verdubbeld, van kunstzijde vertienvoudigd is); aan levensmiddelen enz. wordt minder, aan genot- en luxe-artikelen meer geld besteed.

Voornaamste oorzaken.

Gedeeltelijk is dit het gevolg van mode en dus tijdelijk maar hoofdzakelijk ligt de oorzaak in de verandering in de samenleving.

De aangroei der wereld-bevolking is veel kleiner dan in de laatste helft der 19e en het begin der 20ste eeuw; deze achteruitgang is het grootst in de rijkste landen; 1927 vergeleken bij de 5 jaar eindigend 1909 geeft de volgende teruggang in geboorte: voor Engeland 11.6‰ tot 4.3‰, Duitschland 14‰ tot 6.3‰, België 8.9‰ tot 4.8‰, Zweden 11‰ tot 3.4‰. Ook voor Canada, Amerika, Australië en Nieuw-Zeeland zijn deze verschillen groot. Daarentegen gaat de productie vooruit; volgens een publicatie van den Volkenbond was de wereldbevolking in 1927 ± 9% grooter dan in 1913; de wereldproductie van voedingsmiddelen ± 13% en van grondstoffen meer dan 35%. Waar de aangroei der bevolking achteruit gaat en tegelijkertijd de productie vermeerdert, daar wordt de rijkdom per hoofd grooter. De wereld is rijker dan ooit te voren; niet alleen in Amerika, maar ook in Europa en zelfs in de landen waar de verliezen ernstig zijn geweest of het herstel langzaam (Duitschland, Engeland, Oostenrijk), is de verdeeling van het nationale inkomen gewijzigd, hetgeen invloed gehad heeft op de vraag naar luxeartikelen. Bijna overal zijn de arbeidsloonen verhoogd; het loon-inkomen is een grooterdeel van het nationaal inkomen dan vroeger; in het grootste deel van Europa ontvangt de klasse van renteniers minder van de geheele nationale Kapitaal-inkomsten; de landbouwer gaat gebukt onder de verminderde vraag naar zijn product. Het geld, dat voor verbruik bestemd is, is verdeeld over: de loontrekkers, de lager-gesalarieerde klasse, de stadbewoners, die meer er toe geneigd zijn om hun geld uit te geven, dan om het te sparen. De vraag naar verbruiksartikelen is toegenomen, het gedeelte van het volksinkomen besteed aan verdere productieve ontplooiïng is kleiner geworden.

Van grooten invloed is ook de verandering in leeftijdsgroepen van de bevolking. Het aantal kinderen is procentsgewijs gedaald en in de landen, die aan den oorlog hebben deelgenomen, is het deel der mannen, die hun maximum salaris hebben bereikt, grooter geworden, het deel, dat juist aan het begin van „geld-verdienen" staat daarentegen kleiner. Voor den oorlog was 1/3 van de bevolking van West- en Noord-Europa jonger dan 15 jaar; nu is dit 25 — 28%. In de meeste industrie-landen (uitgezonderd Engeland) zijn meer menschen, die in hun onderhoud kunnen voorzien en minder, die afhankelijk zijn. Meerderen verdienen, persoonlijk wordt meer verdiend en in de meeste landen in een korteren werktijd. Er is meer tijd voor ontspanning, meer geld om daarvoor uit te geven. Met den groei van de ontwikkeling, veranderen de wijzen, waarop men het geld uitgeeft; deze worden meer gecompliceerd en minder stabiel.

Invloed op de productie.

Al deze oorzaken hebben hetzelfde resultaat: onevenwichtigheid in vraag naar goederen.

In de vooraanstaande landen waar de inkomens meer gelijkelijk verdeeld

zijn leeft een oudere en rijkere bevolking, die niet gebukt gaat onder de opvoeding van kinderen, met een sterker wensch naar hoogere levensstandaard, en met meer bepaald — hoewel niet gezonder — inzicht in de wijze om dit te bereiken, met minder gevoel voor sparen en meer gevoel voor uitgeven, een kleiner deel van het inkomen gebruikend voor de voldoening van primaire behoeften; zij dus heeft meer geld over voor comfort en amusementen; samengepakt in steden en voorsteden zoeken zij comfort en genot in verschillende productie-artikelen of in tourisme.

Productie (Industrie).

Terwijl de vraag van den verbruiker, zoowel als de sociale organisatie geheel veranderd is, is ook in de productie zelf groote verandering gekomen, die op haar beurt weer invloed heeft gehad op de vraag naar producten van zekere basis-industrieën; steenkooldelving en spoorweg-transport gaan achteruit door de concurrentie van hydro-electrische kracht en de totale behoefte aan brandstof is verder verminderd door de ontwikkeling van de techniek van warmte-conserveering. De vraag naar nieuwe schepen is verminderd door de grootere efficiency van de gebouwde schepen. De landbouwer in Europa voelt niet alleen den invloed van de mindere vraag naar graan, maar ook van de grootere vooruitgang van den landbouw in andere landen door mechanisatie en de grootere productie per eenheid van arbeid.

Door betere mechanische inrichting en contrôle is een geheele ommekeer in de industrie gekomen. Men streeft naar massa productie, kostprijs verlaging, doelmatiger en wetenschappelijker uitrusting. De moeilijkheden, daarbij ondervonden, hebben de leiders gevoerd tot rationalisatie, vervanging van oude instellingen door nieuwe, van individueele concurrentie door gezamenlijke actie. In veel gevallen is het aantal onafhankelijke ondernemingen verminderd, evenals het totaal aantal arbeiders, terwijl de geheele productie en de productie per hoofd grooter worden. In Duitschland b.v. vermeerderde de productie van potasch van 1921/1925 met 1/3, het aantal arbeiders verminderde met 1/3. Meer economie in de productie heeft kapitaal en arbeid vrijgemaakt voor gebruik in de nieuwe industrieën, waarvan de artikelen gevraagd worden.

De concentraties in den vorm van fusie, vereeniging, cartel, gentlemen agreement, controleeren de productie, de prijzen en markten, en bepalen zich niet alleen tot het ruwe product, maar controleeren alle mogelijke artikelen. In Amerika was in 1923 de helft van de loon-arbeiders in dienst bij nog geen 4% van al de industriëele instellingen.

Landbouw.

De sociale veranderingen hebben den landbouw ongunstiger beïnvloed dan de industrie en de eerste heeft er ook anders op gereageerd. De vraag naar de producten van de streken met gematigde temperatuur heeft plaats gemaakt voor die naar tropische en fabrieksproducten. In Amerika en gedeeltelijk Australië heeft men den landbouw gemechaniseerd; het aantal land-

bouw-tractors in Amerika steeg van 80.000 in 1918 tot 850.000 in 1929. In Centraal- en Oost-Europa is een verandering gekomen in grondbezit, groote landerijen zijn verdeeld in kleinere stukken; in Roemenië verbouwt men mais, groenten en andere producten voor eigen gebruik in plaats van graan. Yugoslavie legt zich meer toe op veeteelt, Bulgarije en Griekenland op tabaksbouw; Estland en Letland op zuivel-productie, Polen aardappel-verbouwing, terwijl al deze landen den tuinbouw en de vruchten-kweekerij uitgebreid hebben. Heeft de landbouw dus voorloopig zijn toevlucht genomen tot verdeeling, ook hij ontkomt niet aan den drang tot coöperatie.

Handelspolitiek.

Hoewel de tarieven hooger, ingewikkelder en verandelijker zijn dan ooit, is er toch overal een wensch naar grooter vrijheid en meer samenwerking. In het rapport van de Economische Wereld-Conferentie wordt gezegd, dat de nieuwe handels belemmeringen uitvloeisels zijn van den wereldoorlog. Veel invoerrechten zijn verhoogd om een land te beschermen tegen den stroom van goederen afkomstig uit landen met een gedepreciëerde valuta; in de meeste landen heeft zich deze weer hersteld, maar zijn nog niet alle ingevoerde tarieven en andere handelsmaatregelen daarmee verdwenen. Invoering van speciale tarieven bij enorme uitbreiding van artikelen, vrees voor een nieuwen oorlog en den daarmee gepaard gaanden wensch naar een onafhankelijke industrie maakten de tarieven nog ingewikkelder; en ten slotte heeft de nieuwe indeeling van Europa het handelsfront met 11.000 K.M. vergroot. Deze belemmeringen dringen de handelspolitiek tot samengaan in coöperaties, conventies, enz. Van veel grooter belang is de *internationale* samenwerking die zich uit in de voorgestelde wapenstilstand, in den tarievenstrijd, de Pan-Europa beweging, enz.

De trusts en cartels, samenwerking die bindt, zouden de „vrijheid" belemmeren, maar de voortgaande rationalisatie en mechanisatie van de industrie te zamen met de steeds wisselende vraag naar voortbrengselen zijn de oorzaken, die de handelspolitiek beïnvloeden.

Zeker is, en het is noodig dit te erkennen, dat de krachten, die dringen naar grooter vrijheid en ruimer marktgelegenheid sterk zijn en hun natuurlijken oorsprong hebben in het vorengenoemd complex van sociale veranderingen.

De beschreven wereld-verschijnselen zijn niet zonder meer van toepassing op ieder bepaald land; vooral Engeland neemt wel een afzonderlijke plaats in; dit land bleef bij de moderne industriestaten ten achter in toepassing van rationalisatie en mechanisatie, terwijl nog andere oorzaken meewerkten om de economische ontwikkeling ongunstiger te doen zijn dan in andere landen.

(Samengesteld bij het Bureau voor Economische en Sociale Documentatie).

VEREENIGING VOOR STUDIE VAN KOLONIAAL-MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN

UIT DE STATUTEN:

Artikel 1. De Vereeniging voor Studie van Koloniaal-Maatschappelijke Vraagstukken stelt zich ten doel de bevordering van kennis van en inzicht omtrent maatschappelijke vraagstukken, in het bijzonder die betreffende Nederlandsch-Indië.

Artikel 2. Zij tracht dit doel te bereiken:

a. door het bevorderen of doen instellen van wetenschappelijke onderzoekingen op maatschappelijk gebied;

b. door het uitgeven van geschriften;

c. door alle verdere daarvoor in aanmerking komende wettige middelen.

UIT HET HUISHOUDELIJK REGLEMENT:

Artikel 2. De leden betalen een bijdrage van *f* 1.— per maand.

Zij ontvangen de periodieke uitgaven der Vereeniging kosteloos en andere door de Vereeniging uitgegeven geschriften, hetzij kosteloos, hetzij tegen verminderden prijs.

Artikel 5. De bijdrage van begunstigers bedraagt ten minste *f* 3.— per maand.

Zij ontvangen de publicaties der Vereeniging op gelijken voet als de leden.

Door of namens hen kan in de algemeene vergaderingen een adviseerende stem worden uitgebracht.

Het bestuur der Vereeniging is samengesteld als volgt:

J. W. MEIJER RANNEFT, Voorzitter.
Ir. E. P. WELLENSTEIN, Secretaris.
C. VAN DEN BUSSCHE, Penningmeester.

Dr. J. H. BOEKE,
R. A. A. ACHMAD DJAJADININGRAT,
Mr. A. B. COHEN STUART,
Mr. Dr. H. WESTRA,
J. J. G. E. RÜCKERT,
Ir. W. COOL,

Leden.

BIJDRAGEN, BERICHTEN OMTRENT TOE- EN UITTREDING, ABONNEMENTEN, ADRES-VERANDERINGEN, ADVERTENTIES E. D. M., VERZOEKEN OM TOEZENDING VAN LOSSE NUMMERS EN GELDZENDINGEN TE RICHTEN AAN DEN ADMINISTRATEUR DER VEREENIGING, DEN HEER R. C. D'ABLAING VAN GIESSENBURG, NOORDWIJK 35, WELTEVREDEN.

Vereeniging voor Studie van Koloniaal Maatschappelijke vraagstukken.

Lijst der Begunstigers en Leden op 1 Januari 1930.

Naam	Woonplaats
BEGUNSTIGERS	
Vereeniging van Ambtenaren bij het Binnenlandsch Bestuur	's Gravenhage
Bataafsche Petroleum Mij.	Weltevreden
Centrale Kas	Weltevreden
Cultuur Mij. der Vorstenlanden	Semarang
Firma David Birnie & Co.	Djember
Mr. A. van Gennep	Soerabaja
Emil Helfferich	Weltevreden
N. I. Handelsbank	Batavia
Int. Crediet en Handelsver. Rotterdam	Batavia
Koloniale Bank	Soerabaja
Ned. Handel Mij., Factorij	Batavia
Handelsvereeniging Amsterdam	Soerabaja
Ver. Isp. P. T. T.-dienst	Bandoeng
Javasche Bank	Batavia
Agentschap der Rotterdamsche Lloyd	Batavia
Alg. Syndicaat van Suikerfabrikanten	Soerabaja
Ir. M. H. C. Vreede	Weltevreden
Firma Tiedeman & van Kerchem	Batavia
Mij. Nederland (de Scheepsagentuur)	Batavia
Ondernemersraad voor N. I.	's Gravenhage
Planterscomité	Medan

Naam	Woonplaats
LEDEN	
G. J. Aalbers	Buitenzorg
Rd. Toemenggoeng Achmad	Weltevreden
Rd. Adipati Aria Achmad Djajadiningrat	Weltevreden
Administrateur Volkscredietbank Tasikmalaja	Tasikmalaja
Admr. v/h Soer. Handelsblad	Soerabaja
Admr. der s.f. Tjeweng	Djombang
R. Alers	Madioen
D. C. Ament	Mr. Cornelis
H. T. Ament	Soerakarta
Mr. W. Andrée Wiltens	Soerakarta
R. M. T. Amin Soejitna	Semarang
Prof. Mr. Dr. F. M. Baron van Asbeck	Weltevreden
Ir. F. B. H. Asselbergs	Weltevreden
H. F. Aukes	Semarang
E. A. Banning	Bandoeng
L. J. C. Bakker	Tjoeroep
P. H. von Barnau Sythoff	Semarang
C. E. Barré	Bondowoso
K. Baumer	Padang
J. H. Behrns	Banjoewangi
J. Berendsen	Weltevreden
P. Bergmeijer	Stadskanaal
Dr. Ch. Bernard	Buitenzorg
A. Bertling	Bandoeng
Mr. C. T. Bertling	Malang
J. W. Birnie	Soerabaja
G. F. J.Bleij	Buitenzorg
Prof. Dr. J. H. Boeke	Leiden
T. Boer	Weltevreden
D. R. K. de Boer	Weltevreden
Herbert A. A. Bluett	Batavia

Naam	Woonplaats
Mr. H. Boogaardt	Baarn
D. A. Bolderheij	Amsterdam
Ir. C. J. Bollee Jr.	Kamal (Madoera)
T. J. Boogerd	Djokjakarta
E. C. Bottemanne	
M. A. Bouman	Kalabahi Macassar
J. Bouwes Bavink	Soengei penoeh
G. Brill	Palembang
Dr. I. J. Brugmans	Weltevreden
C. Bruidegom	Soerabaja
C. van den Bussche	Weltevreden
W. F. de Buij Wenniger	Halte Tendjo
J. Caffin	Gorontalo
H. H. de Cock	Utrecht
Mr. A. B. Cohen Stuart	Weltevreden
Ir. Colenbrander	Soerabaja
Ir. Wouter Cool	Semarang
W. Ph. Coolhaas	Padang Sidempoean
A. H. A. Corts	Soekaboemi
L. S. Coster	Medan
B. Cox	Singaradja
Ch. G. Cramer	Haarlem
Dr. P. J. S. Cramer	's Gravenhage
H. A. Crommelin	Wassenaar
L. Datoe Toemenggoeng	Weltevreden
A. A. Dawson	Singapore
J. F. Dee	Palembang
A. G. Deelman	Koeta Radja
J. Deijvers	Leiden
Ch. Diemer	Bandjarmasin
J. van Dooremaal	Weltevreden
Dr. C. L. van Doorn	Amsterdam
Mevr. B. A. van Doorninck — Cost Budde	Mr. Cornelis

Naam	Woonplaats
J. H. van Dranen	Malang
H. J. Drost	Semarang
Mr. E. J. E. van Dunné	Mr. Cornelis
C. A. Duran	Pontianak
K. Dijkema	Soekaboemi
P. S. Elce	Semarang
Mr. J. Elshout	Weltevreden
Dr. van der Elst	Buitenzorg
L. Engel	Baarn
Thomas Etty	Bondowoso
Mr. J. J. de Flines	Padang
W. B. Fopma	Djatiroto
E. Franssen Herderschee	Bandoeng
E. J. Friedericy	Europa
Mr. Th. A. Fruin	Weltevreden
B. D. W. J. van Garderen	Weltevreden
A. van Gelder	Buitenzorg
Prof. J. van Gelderen	Weltevreden
H. N. W. van Gent	Rantja Ekek
J. A. van Gent	Rotterdam
P. J. Gerke	Buitenzorg
Mr. J. Gerritzen	's Gravenhage
P. R. W. van Gesseler Verschuir	Djocjacarta
G. Gonggrijp	's Gravenhage
G. J. Goovaars Jr.	Batavia
Ir. J. H. G. de Graaff	Semarang
J. Groenenberg	Bandoeng
Ir. J. W. Haag	Bandoeng
Ir. J. W. de Haan	Bandoeng
Ir. W. C. D. Haarman	Bandoeng
Dr. B. J. Haga	Weltevreden
C. M. Hamakers	Hilversum
K. B. Han	Weltevreden

Naam	Woonplaats
T. Handa	Batavia
J. Hardeman	's Gravenhage
R. T. Hardjodipoero	Solo
L. E. v. Hecking Colenbrander	Weltevreden
Prof. Mr. J. F. Heeres	's Gravenhage
J. J. van Helsdingen	Soerakarta
G. van Heteren	Tandjong Priok
Ir. H. van Heijst	Europa
A. F. Hilverdink	Tasikmalaja
Dr. H. M. Hirschfeld	Weltevreden
C. H. van Hoek	Padang
Prof. Mr. H. R. Hoetink	Weltevreden
H. J. van Holst Pellekaan	Buitenzorg
A. Hombrink	Semarang
E. Honnef	Den Pasar (Bali)
Hoofdvertegenwoordiger	
S. J. S. Stoomtram Mij.	Semarang
G. J. Houtsma	Amsterdam
Dr. W. Huender	Madioen
Ir. A. W. Huidekoper	Bussum
Mr. H. A. Idema	Weltevreden
R. Idih Pr. di Poetra	Garoet
Insp. van Fin. 1ste kl.	Bandoeng
Ismail Ngabehi Soero Adiredjo	Soerabaja
Ir. D. de Iongh Wzn.	's Gravenhage
Mr. J. F. Janssen van Raay	Bandoeng
C. A. J. Jochems	Semarang
J. A. J. de Jong	Garoet
Ir. A. C. de Jongh	Bandoeng
G. J. J. de Jongh	's Gravenhage
Mr. J. A. Jonkman	Weltevreden
F. J. Junius	Telok Betong

Naam	Woonplaats
H. H. Kan	Weltevreden
Ir. Th. Karsten	Semarang
P. F. J. Karthaus	Timor Koepang
A. D. A. de Kat Angelino	s' Gravenhage
Mr. J. Keers	Weltevreden
W. G. N. de Keizer	Semarang
M. A. J. Kelling	Bandoeng
Dr. M. Kerbosch	Bandoeng
J. G. Kerlen	Europa
N. J. Keijzer	Medan
J. Kingsma	Soekaboemi
Mr. H. M. Kits van Heijningen	Soekaboemi
A. H. Kloppenburg	's Gravenhage
D. M. G. Koch	Bandoeng
R. M. A. A. Koesoemo Oetojo	Weltevreden
Mr. P. J. Kolff	Soerabaja
Dr. G. H. van der Kolff	Weltevreden
Prof. Mr. R. D. Kollewijn	Weltevreden
M. C. Koning	Amsterdam
A. C. Koorenhof	Bandoeng
S. Koperberg	Soerakarta
Ir. A. M. J. Kroon	Palembang
J. J. Krijt	Djember
Dr. J. Kuijper	Medan
Mr. D. H. Ledeboer	Weltevreden
A. F. Lens	Djember
Th. Lighthart	's Gravenhage
Lim A Pat	Muntok
Prof. Dr. J. H. A. Logemann	's Gravenhage
A. van Lokhorst	Semarang
A. H. J. Lombert	Europa
J. J. van Lonkhuizen	Weltevreden
Dr. H. Loos	Bondowoso

Naam	Woonplaats
E. Loosli	Europa
Mr. J. Lubbers	Weltevreden
Ch. S. Lugt	Buitenzorg
P. F. W. Lutter	Europa
Mr. J. Luijten	Semarang
G. H. de Man	Soerabaja
P. A. A. Mangkoenegoro	Soerakarta
Dr. W. M. F. Mansvelt	Buitenzorg
Dr. A. D. Maurenbrecher	Medan
Z. Hoogheid Tengkoe Machmoed	Tandjoeng Poera
L. H. P. S. Makaliwy	Poerwakarta
Th. A. Meister	Mr. Cornelis
J. F. Metzelaar	Rotterdam
Mr. J. A. J. Meijer	Weltevreden
J. W. Meijer Ranneft	Weltevreden
Joh. J. Meijeringh	Batavia
W. Middendorp	Weltevreden
R. Moehamad Enoch	Soebang
Moehamad Hoesni Thamrin	Weltevreden
W. G. Moggenstorm	Singkawang
H. J. van Mook	Weltevreden
H. Moorrees	Semarang
A. H. Moreu	Soerabaja
Mr. G. W. Mossel	Kediri
W. D. B. H. Mulder	Pasoeroean
T. Mijake	Weltevreden
P. J. Nelemans	Semarang
Mr. A. Neytzell de Wilde	's Gravenhage
F. H. Nieuwenhuizen	Paree (Kediri)
Notoséwojo	Soerabaja
N. A. Onnes	Soerabaja
J. V. L. Opperman	Lawang

Naam	Woonplaats
A. Oranje	Tjalang (W. K. v. Atjeh)
E. F. D. Pluijm Mentz	Weltevreden
A. Pakvis	Medan
Poegoeh	Kepahiang
Raden A. Rm. Pratalijkrama	Soemenep
R. M. Pratomo	Bagan si Api-Api
R. T. Prawirakoesoema	Semarang
M. S. Radja Moeda	Soengei Danau (Sawah Loentoh)
Regeeringsgemachtigde voor Alg. Zaken b/d Volksraad	Weltevreden
J. A. Resink	Soerakarta
Resident v. Amboina	Amboina
Mr. H. Reijners	Semarang
Dr. R. J. W. Reys	Weltevreden
Mr. J. de Riemer	Buitenzorg
Rivai	Weltevreden
Dr. L. S. A. M. von Römer	Europa
P. W. van Rossum	Medan
Dr. J. W. van Royen	Teloekbetoeng
J. J. G. E. Rückert	Weltevreden
Dr. A. A. L. Rutgers	Paramaribo
Mr. J. A. Ruys	Soemedang
Ir. J. D. Ruys	Enschedé
Mas Sadeli	Weltevreden
Ir. Saleh Soeriawinata	Bandoeng
L. A. Sand	Europa
Ir. O. L. van Sandick	Sepandjang
Th. C. Sandrock	Weltevreden
Pangeran Saoenan	Ketapang (West Borneo)
Mr. A. Sastro Amidjojo	Djocjacarta

Naam	Woonplaats
Mr. A. Th. de Savornin Lohman	Buitenzorg
P. van der Scheer	Weltevreden
A. M. P. A. Scheltema	Weltevreden
Dr. J. Schmutzer	Europa
G. Scholte	Weltevreden
Prof. Dr. B. J. O. Schrieke	Weltevreden
J. M. Sloos	Bandoeng
O. Soebrata	Mr. Cornelis
R. T. Soegondho	Poerbolinggo
R. A. A. Soejono	Weltevreden
R. T. Soemanegara	Buitenzorg
R. Soepadmo	Medan
R. Soeparnadi	Malang
Dr. R. Soeratmo	Kediri
R. T. Soeriadiningrat	Tjiandjoer
R. T. Soerio	Pekalongan
R. Soeriodinoto	Doro
H. Soetadi	Soerakarta
M. Soetisno	Koedoes
R. Soewandi	Weltevreden
M. Soewarno	Tjilatjap
R. T. Sosrowadono	Solo
A. J. Spits	Padang
Ir. H. F. Staargaard	Europa
Ir. H. A. Stam	Weltevreden
J. C. Stam	Pemalang
A. J. Steenhouwer	Djocjacarta
J. Stormer	Bandoeng
J. Straub	Singaradja
C. J. Sijbrandy	Benkoelen
P. P. Sijthoff	Weltevreden
A. J. A. Meerom Terwogt	Soerabaja
Jhr. G. F. van Tets	Zeist (Holland)

Naam	Woonplaats
J. M. J. Thole	's Gravenhage
J. Tideman	Amboina
P. Timmer	Malang
Dr. P. Travaglino	Europa
A. Twerda	Laboean Balei (S. O. K.)
E. H. M. Uljee	Weltevreden
H. v. d. Vaart	Batavia
H. J. Valk	Amsterdam
Ir. P. Valkenburg	Palembang
Dr. Ir. L. J. de Ven	Bandoeng
J. Verboom	Soerabaja
J. C. Vergouwen	's Gravenhage
P. Verkouteren	Malang
Jhr. J. C. van Reigersberg Versluijs	's Gravenhage
E. A. O. Vervooren	Bandoeng
J. J. Viehoff	Semarang
G. J. Vink	K. Radja
F. H. Visman	Weltevreden
J. L. Vleming	Europa
Prof. Mr. C. van Vollenhoven	Leiden
A. J. W. Vorster	Semarang
Mr. A. G. Vreede	Weltevreden
W. de Vries Gzn.	Weltevreden
Prof. L. van Vuuren	Utrecht
L. A. de Waal	Weltevreden
Mr. W. F. de Waal	Soerabaja
Ir. J. van der Waerden	Amsterdam
A. J. Wamsteker	Weltevreden
M. J. Weg	Benkoelen (Tebing Tinggi)
Ir. E. P. Wellenstein	Weltevreden
Mr. J. van Wely	Europa

Naam	Woonplaats
Ir. J. Wermuth	Soerabaja
Mr. J. Westerman Holstijn	Amsterdam
N. H. Westerouen van Meeteren	Semarang
D. J. A. Westerveld	Haarlem
Prof. Mr. Dr. H. Westra	Bandoeng
G. A. P. Weijer	's Gravenhage
J. G. Wiebenga	Amsterdam
W. Wiechert-Vogler	Bandoeng
Mr. C. A. Wiessing	Europa
G. M. Wigman	Zutphen
Mr. M. F. Winkler	's Gravenhage
R. Wirjadi Atmadja	Tjiandjoer
Ir. A. Wulff	Buitenzorg
Yo Heng Kam	Weltevreden
N. A. Zeilinga	Europa
W. J. R. Zieck	Benkoelen
Mr. W. C. B. van der Zwaan	Semarang
Ir. W. J. G. Zwart	Poerwodadi.

Balans per 31 December 1929.

			Activa	Passiva
Inventaris.				
per 1 Januari 1929	f 257.90			
afschrijving 1929	„ 100.—		f 157.90	
Kapitaal.				
10 Recepissen Ind. Leening 1929 à f		500.—	„ 5.000.—	
Diverse debiteuren.				
Achterstand contributie	f	156.75		
Achterstand losse afleveringen	„	6.—		
Nabetaling boekhandel	„	550.—	„ 712.75	
Diverse crediteuren.				
Drukkosten Decemberaflevering	f	1.048.56		
Honoraria Decemberaflevering	„	504.66		
Vereenigingskosten	„	342.74		f 1.895.96
Kas en kassiers.				
Girorekening Javasche Bank	f	1.536.51		
Girorekening Ned. Escompto Mij.	„	807.—		
Buitenzorgsche Afdeelingsbank	„	4.90		
Administrateur	„	246.96		
Gelden t. g. r.	„	161.—	„ 2.756 37	
Voordeelig exploitatie-overschot per Ultimo 1929.				„ 6.731.06
			f 8.627.02	f 8.627.02

Het Bestuur:

w. g. J. W. MEIJER RANNEFT, *Voorzitter*
w. g. E. P. WELLENSTEIN, *Secretaris*
w. g. C. VAN DEN BUSSCHE, *Penningmeester*

Staat van baten en lasten voor het jaar 1929.

			Baten	Lasten
Exploitatie-overschot per 1 Januari 1929			f 9.359.60½	
Contributies 1929	f 3.644.97½			
Begunstigers 1929	„ 1.547 02½			
Abonnementen 1929	„ 4.889.79½			
Losse afleveringen	„ 137.04			
Publicatie arbeids-overeenkomst	„ 150.—			
Advertenties	„ 82.67½			
Rente kapitaal	„ 465.85			
Rente girorekeningen	„ 45.93	f 10.963.29		
Drukkosten 1929	„ 6.491.72			
Honoraria 1929	„ 2.601.98			
Vereenigingskosten 1929	„ 3.888.13½			
Afschrijving inventaris	„ 100.—			
Afschrijving debiteuren	„ 510.—	f 13.591.83½		
Nadeelig exploitatie-overschot 1929				f 2.628.54½
Getotaliseerd exploitatie-overschot op Ultimo 1929				„ 6.731.06
			f 9.359.60½	f 9.359.60½